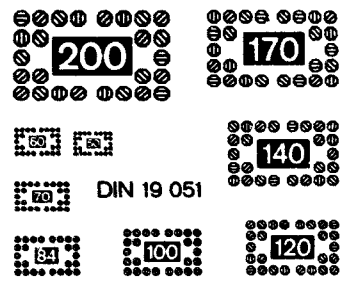

MICROCOPY RESOLUTION TEST CHART
 NATIONAL BUREAU OF STANDARDS-1963-A

1:24

NOVA ACTA ERUDITORUM
LEIPZIG 1754

DER MICROFICHE-REPRODUKTION LIEGT DAS
ORIGINAL DER NIEDERS. LANDESBIBLIOTHEK
HANNOVER ZUGRUNDE

SIGNATUR: AA - A 35

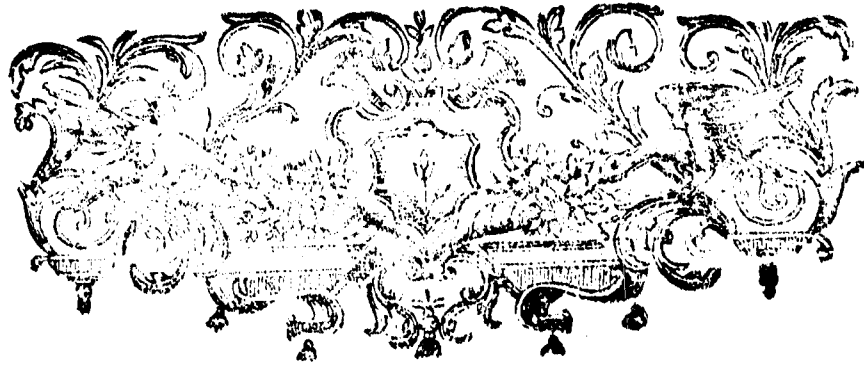
NOVA
ACTA
ERUDITORUM,
ANNO
MDCCLIV
publicata.

Cum Regis Pol. atque Electoris Saxonie Privilegio.

LIPSIAE,
Prostant apud IO. FRID. GLEDITSCHII &
LANCKISII heredes.

Venduntur etiam Romæ apud PAGLIARINOS. Venetiis apud IO. BAPT.
ALBRIZZIUM. Parisiis apud BRIASSONUM. Ultraiecti apud IO. BROE-
DELETUM. Lugduni Batavorum apud SAM. LUCHTMAN-
SIUM, & Amstelodami in PETRI MORTIE-
RII officina.

MDCCLIV.

Lectori Salutem!

*Quod a longo inde tempore,
laeti atque hilares face-
re solebamus, ut annum
emensi, Tui, Lector, compellandi, veni-
am peteremus, Tibique Musas nostras,
Tua benevolentia sustentandas, iterum
atque iterum commendaremus: hoc jam
luctuose atque exulceratis animis faci-
mus. Inestus annus Actis nostris, no-
bis-*

PRAEFATIO.

bisque acerbissimus fuit, qui inter laborum nostrorum Socios, multis nominibus primum, Menkenium, litterariae Reipublicae, bonis omnibus, nobisque eripuit. Ex eius viri, de omni re litteraria immortaliter meriti, praemature interitu, susceptus dolor, hoc maior fuit, quod videbatur honestissimas occupationes nostras, nostrumque, de Te, Lector, deque bonis litteris, bene, quoad liceret, merendi studium, sufflaminaturus. Augebat dolorem & hoc, quod essent, qui jacere, mortuo Menkenio, haec nostra Eruditorum Acta, quia vehementer cuperent, crederent: sive quod putarent, nobis cessantibus, amplissimam sibi, quaerendae ex simili labore gloriae, quam,
mi-

PRAEFATIO.

mirum est, quibus modis aucupentur, viam aperiri; sive quod defuturos crederent, qui, orba Directore suo Eruditorum haec Acta, tuerentur imposterum, iisque ornandis, ut adhuc fecissent, curam atque operam impenderent. Etsi vero intelligere, hoc isti, quo consilio divulgent, non est difficile: tamen, quia hoc ipsis potius crimini, quam nobis fraudi est, de retundenda ea calumnia profecto non laboramus. In ea regione vivimus, quae est inter cultissimas Europae, quaeque, nemine diffitente, inde a vetustissima memoria, liberale Musis hospitium, atque jucundum praebuit. Ad haec, ita natura & arte facti sumus, ut amore litterarum nihil habeamus potius, credamusque,

P R A E F A T I O

que, tum demum bene nobiscum agi, cum frequens se, Lector, Tibi, Tuisque studiis, nostra studia consecrandi, occasio exhibet. Ita animatis, deliberatum nobis constitutumque est, in continuandis Eruditorum novis Actis, eo tramite, quo adhuc, propitio numine, factum est, summa diligentia atque dexteritate, inoffenso pede progredi; omnique eo labore, qui, qualis sit, nemo non intelligit, ita desungi, ut non facile, vel operam luisse, vel Tua, Lector, benignitate, cui nos vehementer commendatos cupimus, indigni videamur. Haec est consiliorum nostrorum ratio, quae etiam eo in primis pertinet, ut, quam Academia nostra, Menkeniis auctoribus, instituto atque sustentato

PRAEFATIO.

tato Actorum Eruditorum Opere, gloriam consecuta est, hanc nos, pro virili nostra, tueamur. Sumtum facient Heredes Menkenii, in quibus est filius, egregiae spei adolescens, quem, optabile est, carum bonis litteris nomen, ad seram posteritatem propagare. His igitur Heredibus, quaecunque ad nos, recensenda in Actis, dare eruditi voluerint, inscribent: nos, commendandis Reipublicae litterariae, quae eius comodo fuerint suscepta, vicem reddemus. Plura dicere nihil attinet. Quid enim quisque nostrum de se ipse polliceatur, non credimus esse requirendum. Boni viri iudicent. Id est maximi momenti

PRAEFATIO.

*& ponderis. Vale, Lector, & nostra
haec, iuvandis litteris, studia, quemad-
modum adhuc praecclare fecisti, etiam
imposterum benevolentia Tua
prosequere.*

N. 1.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiæ

Calendis Januarii Anno MDCCLIV.

MUSEUM TESSINIANUM, OPERA ILLUSTRISSI-
mi Comitis Dom. CAR. GUST. TESSIN, Regis Regni-
que Suiogothici Senatoris, Regiæ Cancellariæ Præsidis,
ad Aulam Regiam Summi Mareſchalli, educationi Regiæ
Celf. Princ. Hered. Guſtavi Præfecti, Academiæ Aboenſis
Cancellarii, Ordinis S. R. M. Seraphinorum Equitis
Aurati & Commendatoris, nec non omnium S. R. M.
Sueciæ Ordinum Cancellarii, Equitisque Aurati
de Aquila nigra, collectum.

Holmiæ, apud Laurent. Salvium, 1753, fol.

Alph. 1 plag. 13, Tabb. æn. 12.

Illuſtriſſimus hujus Muſei Poſſeſſor, præterquam, quod pa-
triæ utilem in graviffimis negotiis gerendis operam
laudabiliter præſtitit, reipublicæ literariæ quoque &
ſcientiarum incremento inſerviturus, ad naturæ theſau-
ros rimandos, & creatarum rerum ſupelleſtilem ex appa-
ratu domæſtico illuſtrandam, animum intenderat. Igitur pro-
prio ſtudio claſſes inſtruxit corporum durorum, quæ
lapides dicuntur, præſertim ſoſſilium, quorum amore
præ ceteris captus videtur eſſe, cum hanc potiſſimum Hi-
ſtoriæ naturalis partem ſibi condendam eſſe arbitratus fuit, ſi-
quidem illi non minor aliarum quoque animadverſione di-
guif-

gnissimarum rerum per universum triplicis naturæ regni ambitum suppellex suppeteret. Laudandus omnino, quod, qui rebus pro salute patriæ feliciter gestis inclarnarat, ingenii quoque sortu, se dignissimo, inclarescere voluerit. Etiam si autem, suæ propriæ oblectationis causa hoc ita a se factum fuisse, asserat; habituri tamen sunt omnes rerum naturalium studiosi exemplam, secundum quod suam singuli suppellectilem ordinare possint, si qui cum *Linneo* loqui, & divisionis fundamenta ab illo accipere, voluerint. Usus autem in ordinandis Lapidum classibus illius methodo Illustriss. Collector fuit, & summum quidem genus aliquod in Lapide ponendum fuit, quoniam, nisi hoc fecisset, ad unum conceptum aliquem diversa origine corpora, metalla, calculos humanos, coralia, redacturus haud erat, quæ cunctis, diverso tamen respectu, sub lapidis idea sistuntur. Speciatim notio concretorum, quæ e cryptis terrenis prodeunt secundum celebrem illum Autorem, in lapide ponitur. Deinde classes subdivisæ ita stabiliuntur, ut *petras* lapides simplices, *mineras* compositos, *fossilia* mixtos, appellare visum sit. *Classis prima* continet petras vitrescentes, sub quibus continetur *cor*, seu lapis arenarius, atque *silex*, qui corneus lapis est, nunc diaphanus totus, nunc marmoreis fibris opacis intertextus. Huc quoque referuntur *calcariz petreæ*, *marmora* scilicet varia, tam vetusta, quam ea, quæ per Sueciam prostant; itidemque marmor solubile, ex quo gypsum uritur, cum *Schisto*, seu fissili lapide; accedunt *apyræ*, quas ignis non domat, *Mica*, *Talcum*, *Amiantum*, *Asbestus*. *Classis altera* continet *mineras*, quarum varius ordo est. Huc referuntur salia, salisque forma lapides, veluti *Spathum*, quod *natrum spatiosum* appellare placuit. Sub hac idea comprehendit *crystallos omnes*, petras scilicet diaphanas angulosas, quarum ordo secundum angulorum numeros, colores, & affinitatem cum gemmis variis, topasio, hyacintho, amethysto, stabilitur. Etiam si autem natura salium, ab illo lapidum, toto genere discrepat, ad Selenitas tamen referuntur sal habitu gemmæ, alumen, una cum lapidibus pretiosis illis, secundum angulorum formam

similibus, *Adamante* scilicet, *Rubino*, *Sapphiro*. Placuit quoque, sub hac notione sulphura siltire, electrum scilicet, bitumen fossile, & ligna bituminosa fossilia, cum quibus aliqua affinitate junguntur pyrita, atque in illis ordinandis ad angulorum formas respicitur. Eadem classe siltuntur petrae, quae de arsenico participant, ipsumque arsenicum. Mineras *Mercurialia*, post hydrargyrum, illas appellat, quibus aliqua cum isthoc metallico intercedit affinitas, scilicet *Sibium*, *Vismuthum*, cui Cobalti lapis adnascitur. Accedit his *Zincum*, quod, licet plerumque sit factitium, raroque exemplo nativum ostendatur, sub varia tamen specie ab Illustriss. Collectore ad mentem Clarissimi *Linnaei* exhibitum est, utpote qui plumbagines quoque hac notione comprehendit, & si quid porro lapidum sterilius est, quos metallici *micas plumbi coloris* appellare solent, *Zinci* nomine explicat. Ab his ad metalla procedit, cum & haec prima suae substantiae stamina ab hydrargyro accepisse videantur, & illorum quidem mentionem primo loco siltit, quae destructibilia igne plus sunt reliquis. Igitur *Ferri* genera constituuntur, tam ea, quae intractabilia sunt, & fundi in metallum nequeunt, quorum refertur *Magnesia*, quam quae metallum habent facile, ipsum scilicet *ferrum nativum*, atque illud, quod *Hematita* dicitur, cum *Magnete* utroque, tam illo, qui atrahit, quam qui repellit. Proximus ordo *Cupri* est, sub quo classes illae continentur, quae cuprum absolutius, seu nativum, una cum reliquis hujus metalli concretis, *Pyrita* scilicet, hinc *caeruleo* ac *viridi aëris*, siltunt. Ab hoc metallo proxime abest *Plumbum*, *crystallina specie*, quae, ad angulorum mensuras, varia est, atque illud *cubicum*, ex nigro lucens, cujus forma similiter variat. *Stannum* vel *crystallinum* est & polyhedrum, nigricans, vel in rufo lapide, eoque informi, siltitur. *Argentum* aut absolutius est & purum, *dentatum*, *capillare*, *bracteatum*, *dendroides*, aut sub *crystalli lucida gemma* delitescit. Reliquas enim lapidum, qui argentum tenent, species tanti non fecisse videtur Illustriss. Collector, ut eorum nomina referret, utpote qui supellestilis suae amplissimae rariora exem-

4 NOVA ACTA ERUDITORUM

pla adducere saltem voluerit; quare nec *Auri* quidem, nisi illius, quod solidum conspicuumque est, mentionem injicit. *Tertia Classis* ea fossilia ordinat, quæ concreta sunt, nullo ceteroquin naturæ ordini addicta, sed ex diversa materie coalita. Sub hac idea sistit *saxa*, quæ metallicis aduascuntur corporibus, atque illorum tectum sunt, aut paries. Huc quoque refert *Topbos*, qui ex quiescentibus, & *Stalactitas*, qui ex stillantibus aquis concrelescunt. His accedit *Pumex*, quem ignivomi montes exusum projiciunt, & in universum omnis lapidis, qui, undecunque demum, concrevit, huc revocatur, tartarus, calculus humanus. Hujus ordinis quoque sunt animalium icones in lapide, quibus petrificatorum nomen est. De his ita sentit: Petrificata quadruplici modo communiter evadunt: 1) Fossilia dicuntur, lithophyta, aut testacea, quæ diutius in terra latuere, immutata tantum ab elementis, parum quasi calcinata, glutine orbata, sicciora, fragiliora, nec lapidi immersa; 2) redintegrata, sunt petrificata, quorum animalia, cortice duro oblecta, intra terram sepulta, & arcte compressa, demum, interiore præsertim substantia absumta, reliquere cavitatem, quam replevit vel terra tenuissima, ab aqua alluta, vel crystallisatio, ut evaserit solida. Interne, externe vero servaverit propriam figuram; 3) impressa, sunt petrificata ex animalibus mollioribus, quæ, sepulta & compressa intra terram, reliquerunt figuram, sed tota absumta, ut typus tantum remanserit pristini animalis; 4) transubstantiata sunt, quæ tam interiorem, quam exteriorem, structuram in lapide ostendunt, orta ex durioribus, quæ diutius perstitit in terræ gremio. Transubstantiata sunt *ligna petrificata*, *Entrochi*, *Asteria columnares*. Impressa sunt piscium petrificata, in schisto, vel cote. Redintegrata sunt plurima, & quidem vulgo sic dicta petrificata frequentissima, in marmore sæpius increta & silice, veluti *Echinia*. Fossilia in terra calcaria, seu creta, sæpe leguntur, non tantum coralia, sed & testacea. Sub omnibus hisce mutationum modis deprehenduntur lapides, qui animalium integrorum, vel partium animalium, etiam vegetabilium, speciem referunt, *Helmintholithi*, *Entomolithi*, *Zoolithi*, *Phytolithi*, ali-

aliquibus ludicram saltem imaginem habentibus, nulla quidem impressione, sed solo transfluxu liquidi terreni, natam. Tales sunt *graptolithi*. Sequuntur terræ, *Marga, Creta, Oebra, Argilla, arena, Humus*. Accedunt denique ex Conchyliis rariora, atque ex Lithophytis, seu plantis marinis, exquisitiores, libro uno omnem apparatus tanti cimelii in se facile haud recepturo. Dignum sane tanto Collectore, & tanto Interprete, Opus, quem Celeberrimum *Linnaeum* esse, Præfatio hæc d. d. f. fitetur, meditatio & scriptio affirmat.

RECUEIL DES ANTIQUITÉS, &c.

hoc est,

COLLECTIO VETERUM SIGNORUM TABULARUMQUE Ægyptiarum, Etruscarum, Græcarum, & Romanarum, Autore CAYIUS, Societ. Reg. Inscript. Membr.

Parisiis, 1752. 4 maj.

Alph. 2, Tabb. 107 æn.

Exhibet hæc Collectio ævi tantum veteris particulas, quas, qui collegit, aut habuit olim in potestate, aut nunc etiam habet. Quos, ut in illis ære verbisque reddendis de se fidei spem moveat mereaturque. Non caremus operibus hujus generis, verum, ea qui condidere, aut dederunt, quæ emendatione egerent, aut reliquerunt, quæ desiderarentur; in summam, quomodo ab eruditis expectes, ita vetusta signa exposuerunt, curantes, ut fabularum, rituum, historiarum, ad quas illa pertinerent, nihil lateret; insuper habitis illis, quæ artificis oculum ferirent. Cui supplendo defectui operam dans Illustriss. Comes *Caylus*, cum ab aliis bonis artibus, tum a dexteritate figuras æri incidendi, magnam famam consecutus, neque paucis ingenii præclari monumentis, quæ in recentissimis *Voluminibus Commentar. Academ. Reg. Inscript. & Eleg. Literar.* leguntur, bene de literis meritis, id sibi datum credidit, ut, non omissis quidem illis doctrinis, quæ ad exponenda vetusta id genus monumenta solis e libris peti debent, ad ea tamen præcipue digi-

tum intenderet, quæ cœlum, quæ manus, sculptoris statuariive suggereret, & ostenderet admiranda perito artis oculo, & imitanda doctis manibus. In lineamentis & conformatione æris agnoscit & propositum & dexteritatem artificis, indeque ætatem gentemque ipsius colligit; persuasum sibi habens, longo usu doctum oculum ita exerceri in æstimandis verustis figuris, ut, quo nata quæque fuerint cum tempore, tum solo, primo statim obtutu deprehendat, & certo pronuntiet. Non enim minus differre iudicia, rationes, & quos appellant, gustus pictorum, statuariorum, & cœlatorum, unius gentis ab illis, quos alio sub cœlo nati earundem artium cultores proprios sibi habuere, quam principes quosque colores. Eoque præstare contemplationem veterum reliquiarum eum usum, ut, a quibus initiis, quos per gradus, humanum ingenium ad eam processerit, quam adeptum denique fuit, perfectionem, inde cognosci possit. In Ægyptiorum operibus, quos eruditarum gentium primos, ordinem temporum si spectes, facit historia, grandia omnia, sed incondita; rudimenta videas artium nascentium & velut incunabula. Quæ postquam Ægypto in Thusciam transmigrassent, novam ibi naturæ faciem, & a grandi, enormique, & stupendo, ad minuta delapsæ, quantum de mole detraxerunt, tantum addidere subtilitatis, decoris, elegantię. Transmissæ cum Pelasgis, mutisque gentium commerciis, e Thuscia in Græciam artes, ad summum perfectionis culmen enisæ fuerunt, in quo tueri gradum apud Romanos haud potuere, in Græci imperii glorięque successionem invadentes. Quotquot enim hujus generis monumenta Romanorum e manibus exierint, ea rudem manum, grave hebesque cœlum, iudiciumque pravum, prodere, ad summam, imitari Græca exempla sic, ut non æquent. Duxit ista comparatio Nostrum eo, ut supellectilem, qua usi veteres ad elaboranda hæc opera fuere, agnosceret; facit tamen præcipue eo, voluit certe Illustris Autor eam in pictores statuariosque nostros id valere, ut in iis purgato sordibus iudicio oculoque agnoscere tam præclara & sublimia quæque, quam humilia, rudia, & sordida, illaque admirari & imitari, hæc contemnere & abhorere, discant. Quod ut efficeret, sollicitè magni-

magnitudinem & mensuras plurimorum signorum designat: (sic enim appellare has veteris ævi reliquias placet, brevitatis in dicendo studio, & quod eorum pleraque signa sunt,) notat quoque, quæ in quoque scæda animadverterit, quæ autem laude & imitatione digna, ea commendat. Est quidem hoc commentandi genus ita comparatum, ut careat lepore, ut ma-
eie veluti & uno colore offendat eos, qui floridam & hilarem dictionem sectantur, ut denique paucos tantum capiat, qui proficere magis, quam delectari, cupiunt. Implicat etiam im-
minutias, quæ usu carere videantur. Verum non poterat alia ratio institui obtinendo laudabili fini, ad quem Autor con-
tendebat. Solus ipsi *Ficoronus* exemplum præiverat, cujus anxiam in dimetiendis urnis & lucernis veterum industriam riserunt elegantes homines. Usus hominis, ait Noster, se Ro-
mæ habuisse: neque fugere se, multum eum e schedis & do-
ctrina *P. Contucci* profecisse. Non tamen inutilem antiquis artibus literisque virum fuisse. Tam utilem denique atque necessariam esse hanc tradendarum artium viam, ut tenendis observandisque veterum statuarum operumque aliorum vultu, habitu, mensuris, unice & agnoscat, quid rectum, aptum in quoque, decorumque & elegans, sit, & ad perfectionem proficiatur. Tædium, absque quo docendi hæc ratio esse nequit, abstersum eo ivit, quod, quo loco modoque & tempore nactus ipse vetus quodque monumentum fuerit, & penes quem nunc existet, significat. Neque satis habuit, verbis mensuras eorum tradere, sed etiam in tabulis ære expressis eorum cuique scalam, quam appellant, geometricam subiecit.

Ipsam, quod supra retulimus, elogium Operis *Partes quatuor* indicat. Cujusque gentis earum, quas ante diximus, monumentis tributus liber singularis, ex ordine temporum. Chorum igitur *Ægyptia* ducunt signa, claudunt Romana, Etruscis & Græcis mediis interceptis. *Ægyptiaca* Tabulas sex & viginti implent æneas, quæ modum reliquæ chartæ non excedunt; Etrusca duodeviginti. Græca per tabulas tantummodo tredecim, at Romana, numero omnium plurima, per quinquaginta Tabulas æneas, explicita fuere. Singulas harum Ta-
bula:

bularum velut falces præcedunt singuli explicationum libri, de quorum ratione constat e superioribus.

Non est nobis animus, ire per singulas gentes. Rarior usus est Ægyptiorum signorum, multo & rarior usus, & major obscuritas, Etruscorum. Quare, nullis illis, liceat nobis duo reliqua genera perlustrare, unde plus & lucis & fructus ad intelligendos veteres libros erit. Pro more itaque suo, explicationi signorum, genti cuique propriorum, admonitionem præmittendi, qua de profectibus, quas ea gens in artibus fecisset, iudicat Autor, sic de Græcis statuit, fuisse illos ingratos quidem erga magistros, (artes enim se suas Ægyptiis debere, studiose dissimulasse,) præcedere tamen & superare magistros fuisse aulos, & traditas sibi doctrinas splendidissimis inventis locupletasse. Ægyptios in condendis vallis moribus, quæ robore sæcula casusque temporum evincerent, & spectantes stupore percellerent, fuisse totos, & hodie adhuc spectari. Græcos autem, de mole quantum detraxerint, formæ tantum addidisse, maximeque studuisse, ut opera sua placerent, atque oblectarent. Quo eos artis palmam obtinuisse, singulari quodam fortunæ beneficio, quæ dexteritatem hanc & felicitatem non in breve aliquod temporis spatium coegerit, sed per plura continua sæcula explicuerit, ut conslet, Græcos artifices natos fuisse, non factos, signa eorum naturæ vicem præstare. Quæ qui percalleat, & exacte reddat, eum naturam referre. Attenta illorum contemplatione, & veluti rimatione, deprehendi & detegi, quicquid nobile amœnumque natura teneat. Dolendum igitur esse, ab immanium populorum barbarie tam scitorum operum tam parum nobis superesse, & quicquid ejus superet, in gazis illustri fortunæ latere, quo paucis aditus pateat. Sequioris idcirco conditionis hominibus pro magna felicitate habendum esse, si vel fragmentis tantæ elegantie potantur. Romanam, Italiamque omnem, antiquorum operum inexhaustam pæne scaturiginem, nimium intelligere bona sua, quo exteris invidet, eaque neget. Explicandum propterea eorum usum per omnes litteratorum artificumque cæcis ope tabularum ære expressarum esse. Sed neque hanc rationem incommode vacare. Gemmarum enim

enim Græco celo sculptarum, tam esse admirabilem subtilitatem, ut illi, quos exlandis suis tabulis adhibuerit ipse, homines, artis suæ haud parum callentes, a reddenda imaginum, in geminis sculptarum, elegantia tantum defecerint, quantum speciei reliquis grandioris molis signis de suo addiderint.

Hac præmissa admonitione, caput galeatum *Tabula XLV* exhibet; at, decernere se posse, negat Ill. Autor, *Minervæ*, an *Alexandri M.*, sit; malle tamen illi, quam huic, tribuere. Multa enim pro *Alexandrinis* venditari talia capita, in quibus ipse quidem Græco dignum heros nihil agnoscat. Proximæ huic appositam gemmam sculptam (*Harpocrates* ei inest) Autor pro uno primorum periculorum habet, quæ Græci hoc in genere fecerint. Qua in re ni falsus fuerit, gemmam ad ultimam antiquitatem pertinere, liquet. Adjecta est altera similis, recentior quidem, sed perfectior, eo consilio, ut comparatione præstantia defectusque sculpturarum ambarum deprehenderetur. *Diomedem* ibi conspicis, Palladium asserentem, strato coram Troe. Quod facinus sæpenumero Græcum calum celebravit; & hujus ipsius collectionis *Tabula XLVIII* iterum. Veteres nempe, constantes magis, varietatem ita, ut nos, non affectabant. Præter imaginis, literarum quoque leporem commendat Autor, quibus nomen suum sculptor significavit, $\text{COA}\Omega\text{NOC}$. Negat enim, difficilius aliud in sculpendis gemmis esse, quam literas æquis dispensare spatiis, & unas alteris conformare. Sed eam fuisse fauricis nature erga Græcos benignitatem, ut bene ipsis hac quoque in parte succederet. Imaginum *Tabula XLVI* placet species; quas inter *Jovem*, in carneolo sculptum, laudat Autor, quem, asseverat, primigenium fuisse exemplum, quod numerosæ similes aliæ gemmæ reddiderint. In *Tabula XLVII* amethystus dat *Herculem Musagetam*, cithara canentem; carneolus juvenem pene nudum, coram puella pariter nuda sedente stantem, & auscultanti similem. Græcum artificem a nuditate imaginum agnosci, monet Illustriss. Autor, sibi que videri, hunc esse *Phaniam*, *Sapphus* ad blanditias furdum & inexorabilem. Facile largimur, id rationi consentaneum esse, ut ad conspectum lepidæ imaginis

animum ea cogitatio subeat, non sine causa factam eam fuisse, & cupido percellat, sciendi, quem tandem hominum Deorumve sculptor, dum sculperet, in animo habuerit. Attamen, ubique doctrinae & fabularum vestigia venari atque agnoscere, forte nimium est studium hominum, aut suam literarum copiam jactantium, aut veteres sculptores ex se aestimantium. Noster, quamvis haud raro ea in re ingenio suo indulgeat, est tamen ea aequitate, ut solum sculptoris agnoscat, antiquo exemplo fabulari destitutum. Ad feminæ caput, rica velatum, in *Tabula XLIX* quaestionem agit, licet hoc signum Græcis accensere, a quibus plerumque vestitus absit; demonstratque, recte id a se in hunc ordinem fuisse relatum, exemplis cum capitum, tum staturarum Græcorum velatarum. Virum, integris armis indutum, & puella dubium quid offerentem, in eadem *Tabula* pro *Abna* habet, *Andromacha* in Epiro casus suos narrante. In *Tabula L* duplici modo exhibetur caput feminæ, ut ex adverso conuenienti, & ut a latera, apparet. Sycomoro sculptum fuit, ligno nigro, quod confuso sculptor eo delegit, ut Ægypticæ, aut Asiæ, colorem imitaretur. Africanum certe vultum conformatio peregrina prodit, & abnormes in aures. Artificium vero de Græco autore testatur. Vaccam ibidem conspiciendam pro celebrata *Myronis* vacca vendit III. Autor. *Tabula LI* in achate equitem dat, hasta qui leonem sternit. Est quidem ea imago neque in numis, neque alias, infrequens; cum tamen tradant scriptores, *Hadrianum* Imp. provinciam Africanam leonibus purgasse, vult Noster, hac gemma Imperatorem illum exhiberi. *Tabula LIII* spectandum proponit pedem marmoreum, quem, credit Noster, non avulsam integre statuæ marmoreæ fragmentum, sed sic, ut est, seorsim eo factum esse, ut statuæ, ex alia materia factæ, apponeretur. Morem enim eum fuisse veterum, ut stans lignis deauratis, aut marmore coloreo factis, caput & manus pedesque affigerent, candido marmore elaboratos. Simul quoque notat absurdum Romanorum iudicium in componendis diversis materiis & coloribus in unam molem; de quo testatur *Cicero*, ab *Attico* sibi mitti cupiens ita.

statuam Penthelici marmoris cum aeneo capite. Mixturam ejusmodi nostro placitum oculo, diffidit Autor; at eo tempore rude artium & illiberale adhuc fuisse Romanorum judicium, quod sub *Augusto* demum defecari cœperit. Ubi in *Ciceronis* ad *Atticum* Epistolas incidit, sententiam suam de Hermeracis dicit; quas junctas in una massa *Mercurii & Herculis* imagines volunt alii, Noster negat, existimans, fuisse solius *Herculis* imagines illi columellarum generi superstructas, quas Hermas appellant. Sunt autem Herinæ columellæ quadrangulares, superius latiores, exeuntes in fundum angustiores. Franci *gaine*, *vaginas*, appellant. Tandem illum quoque morem Græcorum attingit, quo, statuarum etiam si partes omnes una fierent eademque materie, capita tamen ita formabantur, ut demi a trunco possent. *Tabula LIV* ad scenam pertinet tota; figura tamen prima præcipuam meretur attentionem, quæ fabularum aut doctorem, aut Poetam, cum duobus histrionibus, spectandum dat, coram illo partes suas recitantibus; quod ante agendas fabulas, ut hodie solet, sic olim quoque fiebat, cum editori fabulæ, de histrionum memoria & imitandi dexteritate quid sperandum esset, constare deberet. Horum uni persona, seu larva, ad pedes jacet, reliquis duobus in frontem & sinciput sic sunt retroactæ larvæ, ut velut pileos referant. Togati sunt hi omnes, eoque ad togatam, seu Romanam, comœdiam pertinent. Facit tamen artificium operis, ut Noster, gemmam hanc Græca manu sculptam, credat. Ansam ipsi dat argumentum hoc, in antiquitatem & originem personarum inquirendi. Græcis igitur earum inventionem derogat; vestigia nulla apud Ægyptios reperiri, docens. Quo reliquum id nummi fieri, putat, ut autores earum Etrusci fuerint, nulla alia tum gente per historias a morum elegantia & artium usu celebrata. Fuisse autem Etruscis commercia cum Græcis, probatum est testimoniis Autorum, perobscuris tamen & tenuibus. Vult quoque Romanos fabularum agendas rationem non Græcis, sed Etruscis, debere, ut vicinis, quibus etiam alia multa instituta in acceptis retulerint. Tandem id quoque de personis addit, eas fuisse tegeudis Larium simulacris adhibitas, quando Lares

abfcondi oporteret. *Tabula LV* picturam urnamque, aut ollam, veterem præstat, ambas e rudibus *Herculani* egestas. Hanc quidem Autor in argumentum allegat commercii, quod Etruscis figulinis late fufum per omnem Italiam Græciamque fuerit. Impreffas enim nocturæ oleæque imagines arguere, testam hanc eo fuiffe fictam, ut aut Athenas devehere, aut certe Attico mercatori destinaretur. Picturæ argumentum quidem non attingit, de dotibus tamen iudicat. Comparandam hæud esse nuptiis *Adbrantini*, picturæ, in paucis, quæ superent, & in hominum elegantium notitiam pervenerint, vetustis, nondum de gradu, quem principem teneat, dejectæ. Neque optimis accendendam esse hanc Herculanam, sed neque ad deterrimas rejiciendam. Pictoris magis liberale ingenium, quam pristinam pingendi curamve, laudat. Colligi ex ea pictura & aliis quibusdam argumentis, veterum oculis multo, quam nostris est, fuiffe subtiliorem, magisque fiftidiotum, sensum. Nam picturarum veterum fundum fortes & obscuros colores occupare. Parietes extimos Herculandarum ædium aut luteo obscuro, aut nigro, aut spadiceo, tectorio incrustatos fuiffe deprehendit. Itaque vni radiorum solarium, in album tectorium illorum, ferre eos hæud va'uiffe. *Tabula LVI* aliam ex Herculano protrahit picturam, quæ *Cupidinem* currenti similem exhibet in fundo nigro, quo colorum lumen crescit. Laudat hoc fragmentum Autor, ut prius, a liberali penicilli moderatione. *Tab. LVII* in capite marinoreo Autor non tam admiratur artem, (exigua enim est,) quam notat oculos, in pupillam sectos, & coloribus distinctos. Quod, ait, institutum, quamvis abeat a communi veterum more, tamen non esse tam infrequens, ut exemplo careat; neque esse tam probabile, ut veteri mori, oculos cæcos relinquendi, præferri debeat. Nam, cum ex instituto artis statuarum a marmore colores adscititi accendi sint, factus esse, ita fingi oculos, ut, habitum motumque illis ex arbitrio iudicioque suo tribuere, liberum spectatori sit. Notat in eodem vultu quoque nimium poliendo comparatum nitorem & levitatem, quam in omnibus suis statuis Græci, more hæud p.robabili, affectaverint, studio marmor ad eboris simi-

militudinem, quantum ejus fieri posset, admovendi. Eo autem perire carnis similitudinem. Græcorum tandem signorum agmen claudit testa, in insula Chio reperta, magis a loco fabricæ & inventionis ad hanc classem a Nostro relata, quam ob artem operis, quam in eo nullam ill. Autor agnoscit. Habet potius pro Romano opere, ruditate id suadente. Ut autem Romanus figulus in Græca insula amphoram fingeret, ita conjicit factum fuisse. Insulæ maris Ægei celebre commercium in siccilibus exercebant. Subacta igitur Græcia sub potestatem suam, rapientes ad se omnia Romani, unde lucrum expectari posset, figlinas quoque suas Græcis destructis surrogasse. Non minus viguisse in Hetruria quoque siccilium commercium; par propemodum illi, quod ab aliquot inde seculis Sinarum porcellanas exerceat.

De Romanorum signis dicitur ill. *Caylus*, primo loco causas indagat, quare illi Græcos in artibus non æquaverint. Dubium non esse, Romanos, si Regibus parere continuissent, a vicinia Etruscorum, gentis eruditæ, tantum fuisse profecturos, ut & citius & præstantiora ingenii in fingendo sculptendoque, fundendo item & cælando, darent documenta. At eos, illectos divitiarum esca & successuum, pronos in ambitionem, & militiæ studia, nullam rem, quæ ad acquirendas opes & orbis terrarum imperium non faceret, pro digna liberalis & ingenui hominis curis reputasse. Quo fuisse factum, ut, quamvis divites Corinthi & omnis Græciæ spoliis, neque tamen ad spectu operum tam perfectorum, quibus abundarent, ad imitationem moverentur; neque Græcos artifices liberalibus modis præmiisque ad excolendas artes excitarent, quos potius eo tantum alerent in familia, quo carius venderent. Igitur sub *Augusto* Imp. demum discebant Græcas artes ex vero assimulare. Sed Græcis plerumque artificibus, Græcia & Asia extractis, utebantur. Desiit quoque paulo post hoc studium, quod *Trajanus* & *Hadrrianus*, & pauci aliquot similes Imperatorum, recalcæcere atque revocare nequidquam studebant, subrepente sensim barbarie, & pereuntibus cum nascente imperio Constantinopolitano bonis artibus; quo florente, jacuerunt, exciso, redierunt

runt ad pristinam vitam & dignitatem. Constat ex his, Ill. *Cajulum* tam non modice, sed humiliter contentumque, de operibus Romanis, de quibus quidem sermo nobis est, sentire, ut, quicquid sordidum & inficitum hujus generis tractet, id Romano tribuat homini, eoque dignum existimet imperio.

A Romanis signis separare Gallica, quorum numerus in hanc Collectionem relatus fuit haud contemnendus, eorumque classem ideo noluit instituere peculiarem, quod eo tempore, quo illa signa aut efficta in Gallia, aut illuc illata, fuere, provincia illa Romana esset. Eruuntur in Gallia praesertim australi ejusmodi signa Indies, dederuntque nuperrime intra triennium humo egesta quaedam Nostro passim argumenta observationum elegantium; quarum paulo post partem repetemus. Prima quidem statua, quae *Jovis* esse Nostro creditur, quo pertineat, ipse ambigit. Videtur ei operis lepos Graecam officinam prodere; vestitus tamen Gallicum hominem loquitur. Quo igitur ambobus faveat satisfaciaturque, ita componit hanc pugnam, ut censeat, *Jovis* hanc statuam hominis Graeci quidem manu exiisse, sed conducente Lugdunensi quodam. Eo enim in agro reperta fuit. Conspicui hunc *Jovem* (is enim creditur esse) *Tabula LVIII* offert. *Tabula LIX* habet achatem cum insculpta imagine saminarum, sacrum facientium, quae ipsa imago nequit e numo *Fausinae* Imperatricis non excepta fuisse. Qui id factum, quaeritur. Varias offert Autor conjecturas expediendae quaestioni; quarum haec ipsi prima subnata, sed repudiata eadem, fuit. Quando cudi numum jubebat Imperator, erant ex monetariorum partes, ut expressam cera imaginem rerum & sententiarum, numo incudendarum, ei exhiberent, eoque, arrideretne inventio, aut num quid mutatum mallet, explorarent. Horum aliquen. fuisse, Noster aliquando sibi persuaserat, qui aut ostentationis ergo, aut gratiam domini captans, talem modulum non cera, sed nobiliore lapide, sculptum offerret. Ut autem recogitabat secum, gemmam tam alte, quam haec incisa est, incidi intra annum non potuisse, alias rationes sentiebat sibi circumspiciendas esse, & ut probabiliorem hanc amplectebatur:

justitiae

jussisse ipsos Principes in gemmas referri, ut quæque imago sibi in nummis arisisset. Neque absurdum visum fuit, existimare, sculptores gemmarios ære periculoque suo in gemmis designasse exceptas e nummis imagines, quas nosse publice placuisse, emporum & lucri securos. Aut denique illis sculptoribus, qui novis confingendis imaginibus parum ingenio valerent, imitatione meliores, deberi, conjicit, illas gemmas, quarum argumenta e nummis petita fuissent. *Tabula LX Figura 4* inter reliquas eminet, in achate exhibens aurigam Circensem cum palma & flagello, vectum curru, viginti equis juncto. Imaginem eam, credit Noster, alicujus Imperatoris esse, qui *Neronem*, ætate posterior, vanitate vincere studuerit. Legitur enim *Nero* currum, decem equis junctum, per circum egisse. Decurrunt hi omnes equi uno velut filo, claudentes alter alteri latera. *Tabula LXI in Fig. 1*, quamvis haud frequens sit, *Herculem* conspici gradientem clava humero nixa, magis tamen id rarum & observatione dignum est, auream hanc *Herculis* imaginem insertam apte cavatæ gemmæ fuisse. Constat quidem, veteres emblematis ejusmodi delectatos fuisse; cum tamen facile imitatu, fraudique proinde obnoxium, hoc sit artificium, & aliæ huc accedant malæ fidei suspiciones, nolit Autor hujus quidem gemmæ causam dicendam in se suscipere. Eadem *Tabula* sicam æneam, ex America allatam, præstat, illi opinioni, quam Noster ad *Tab. XCIII* uberius exponet, stabilienda, veteres ænea magis, quam ferrea, usos fuisse suppellectile, contra quam nos facimus. *Tabula LXII Figura 1* dat caput Philosophi, ut videtur. Amabant Romani talia capita in adibus, bibliothecis, balneis, & ad fores, collocare. Quæ ad ostia starent, solebant gemina esse, quæ & intrantes & exeuntes haberent, quod spectarent, aut mirarentur. Podia, quibus illa niterentur, hermas appellabant. Unde e. g. *Hermathenæ*, podia *Minervam* sustinentia. Amabant quoque agros, *Terminis & Mercuriis*, & signis aliis ejusmodi, per certa intervalla dispositis, distinctos, cultentes & studiosi judicii oculorum. Quem Autor pro *Baccho*, aut *Fauno*, accipit in *Tab. LXIV*, aut certe pro sacrificante, illo potius unus

de illo palaestritarum genere videtur esse, qui halteribus corpus exercebant. *Tabula LXXI Figuram 1.* perhibet Autor, *Claudii* imaginem esse, sed imperio nondum admoti. Deest enim capiti diadema. *Tabula LXVI* pæne omnia sunt haud vulgaria. Primus *Telesphorus*, *Æsculapii* filius, numen eorum, qui cum bona valetudine in gratiam redirent. Tum *sinæaglus*, disco similis, velut pantheum, Romanis Ægyptisque numinibus insignitum. Postremo loco anguium aneorum par, mire volumina implicantium; quos pro anfa vasis olim servasse putat Autor, forte alius frænum equestre videantur olim fuisse. *Tabulam LXVII* implet caput abnormis molis & crudæ artis, quod olim pro marmorea imagine capitis *Pompeji M.*, quale *Julio Casari*, in Ægyptum venienti, ab *Achilla* oblatum fuit, ab Italis habitum fuisse, testatur, ni fucum fecerit, *Octavius Murellus* gemina inscriptione Latina, quam utramque Noster reddidit, prorsâ unam, alteram carmine exaratum, qua *Carolo Emanneli*, Duci tum Sabaudia, tanti pretii monumentum dono offert, quod ambitiose petentibus aliis summis viris, ferveideque præstantibus, se negasse, ait, reservandum ipsi, soli digno. Noster autem impostorem arguit. Fuisse enim exeunte Seculo XV Florentiæ artifices, qui monstris gigantum capitibus elaborandis quæstum facerent. *Tabula LXXIX* refert *Sabinam* Imperatricem sub habitu *Cereris* in marmore; quo habitu non raro in numis conspicitur, ob largitionem frumentariam in annonæ angustis plebi cara. Sed miratur Autor in hac composito, aut conjuge, statua (*Gruppen* appellant Itali) puellum, fœminæ additum, quam *Hadriono* Imp. prolem non dedisse, constat. Ni itaque ille Genius sit, credi posse, ait Autor, marmor hoc tum temporis fuisse casum, cum spes & vota publica *Lucinam* ipsi propitiam addicerent. Non erunt multi, quibus histrio, in *Tab. LXX n. 2* expressus, mores peregrinos & recentius ævum sapere non videatur, vestitus braccis, ad malleos pæne pedum excurrentibus. Quem habitum Romani ignorat antiquitas. Exillinat tamen Noster, antiquitati & integritati æris sui id non officere. Affectasse enim histriciones veteres omne vestitus genus, quo sibi videren-

tur

tur, risum spectantibus moturi. Quibus addimus, hosas illos, (sic enim & nos hodie appellamus, & Latini Græciq; medii ævi dicebant.) non tantum illo, quod appellant, medio ævo *ἡβισίω* nomine & usu venisse Constantinopoli, teste *Constantini Porphyrogenetæ Cerimoniali Byzantino*, sed etiam cum Dacis Gothicisque in Romanum orbem jam Seculo post C. N. secundo exeunte immigrasse, quod ex *Herodiano* evinci potest. In *Tabula LXXII* vides protomenæ feminæ, cujus capillitium, quod in fronte nonnihil velut in cornua duo assurgit, fecellit Autorem, ut pro *Fauna* haberet. In *Figura 1* quoque *Tabula LXXIX* interpretanda credimus fore, qui ab eo discedant. Ipse virum pro agitatore Circensi habet, quem ait cingulo triplici propterea corpus adstrinxisse, quo valeret valide motum incitato curru aerem, ideoque obstitentem & secantem veluti, ferre & perumpere. Quid si palæstrita fuerit, qui, quo spiritum & nixum corporis in altum subsultusque suos adjuvaret laterum firmitate, regeretque, & in æquilibrio teneret, gemino loro pectus & ventrem munierit? In humeris quidem laminæ plumbeæ perspicue patent oculis; latent, sed non obscure, in ambabus manibus. *Tabulam LXXIV* una imago, sed quater, diverso identidem situ, iterata implet, in qua servum vitorem sibi visus fuit Autor agnoscere. Calathus haud latet, aut simile quid calathus, capite nixum; salx dubie cernitur. Habitus totus æris *Isidem*, Ægyptiacum certe aliquid, prodit. Fuit olim *σφύριον*, aut siphon, aquam ejaculans. Pertusus est, ore inferiore eam ad superius habente rationem, quam numerus 17 ad numerum 5. Ansa instructus fuit gemina, qua verti, quo liberet, posset, quod forte fiebat, si fonticulum obturatum vellent. *Tabula LXXIX* exhibet Ægypto extractum fragmentum veteris picturæ encausticæ, (*Email* appellat Noster,) aureis bracteolis inductum, unde magnificentiam interiorum ædium Romanarum æstimes. Eodem modo cum monstrat formatam *Victoriam*, atque ea solet in numis *Septimii Severi* Imperatoris esse, conjectura sit, picturam hanc illius ævo deberi. In qua duo præcipua sunt, quæ animum Autoris ferere, constantia colorum, adhuc hodie satis arden-

ardentium, quamvis de vero pristino lumine multum, ut tot feculorum decursu, decesserit; & tum modus inaurandi, absque igni, sic tamen, ut de auro nil pereat detrimento. Digna, quæ afferantur, ejus verba existimamus. Sunt nempe hæc. Veteres, ait, multis utebantur liquoribus viscidis, aut glutinosis, irretire, quicquid leve comprehendant, & appingere aptis, (*merdanti* appellat) gummatis resinis, vernice, sandaraca, terebinthina, mastiche, & ceteris, quorum materiam præbent olea pingua, ad aerem sicciscentia, item resinae liquidæ, aut diluendæ, quo penicillo obsequantur. Superficies corporis, cujuscunque generis, cui inducendum aut aurum, aut color, esset, crassa pertenui, sed æquabili, liquoris talis linebatur. At constantia colorum non tali cuidam liquori, sed ipsi eorum materię, debetur, quæ ipsos adversus aeris injurias tuebatur, easque sua soliditate vincebat. Aurum nempe corrodi & deteri facile nequit, præsertim si satis spisse illitum fuerit. Quod fiebat aut auro foliato liquori adhuc liquido infsternendo, aut ejus pulvere ope penicilli cum liquore viscido commiscendo. Posteriori tamen hoc modo peribat de auri splendore multum, obtuso & veluti absorpto. Colores duo reliqui fragmenti, de quo sermo est, cæruleus & ruber, metallicæ originis sunt, & ille quidem e lapide Armeno, seu Lazuli, hic e cinnabari, factus. Sunt igitur ambo corpora dura, injuriis aeris humidı & varii haud cedentia, præsertim in cælo tam calido & sicco, quam est Romanum, & idem pæne caloris gradu, Ægyptium. Quodsi nostræ inaurationes citius fatiscunt, non id glutinis variis generibus, usu nostro frequentatis, sed humido aeri, tum tempestatum subitis crebrisque vicibus, item levi & desumptoriæ operæ, perfidiæ quoque aurifabrorum, bracteolis nimis tenuibus utentium, fragilitati denique & molitiei corporum, debetur, quæ deaurare & pingere solemus.

Hæc ille. *Tabula LXXXI* circulum ferreum dat, e quo circelli ænei octo dependent. Ludus erat puerilis, talem circulum baculo coram se agere, a quo se etiam ætate proveciores in palæstris haud abstinebant, qui simul animum obiectarum, & corpus exercere, eique aut conservare bonam valetudinem,

nem, aut reddere, vellent. Negat tamen Noster, fieri potuisse, ut circulus ferreus per solum ageretur, circellis æneis identidem delabentibus, & illum evertentibus. Quod dici nequit specie carere; abest tamen a vero, & a claris Autorum testimoniis, *Apollonii Rhodii Libro III* maxime, refutatur. Ipse quidem duo genera exercitandorum talium circularum, duoque diversa nomina, statuit, subtiliter satis, si satis vere. *Κρίκον*, existimat, fuisse ferreum circulum cum appensis circellis aliquot æneis, qui sublimis super capite e baculo ageretur, eamque fuisse *την κρικελασίαν*. At *τρόχον* fuisse rotam ferream absque circellis tintinnalibusque, quam homo coram se baculo per æquum solum ageret, eamque *τραχυλασίαν*. Pag. 204 non in vulgus nota narrat Autor de figurinis officinis, exeunte Seculo XV apud Urbinum & Faventiam (*Faenza* est Italis) institutis, e quibus pictum illud testarum genus, quod *Favente* a solo natali dicitur, prodiit. Celebres illæ sunt testæ a picturis, quas non ipse *Raphael Urbinas*, quod falsi quidam perhibuerunt, sed grex ejus, suggestit. Cur diu famam tueri nequiret hoc institutum, causa fuit præcipua, porcellanarum Sinensium copia, quam Lusitanæ naves in Europam invehebant. *Tabula LXXXVI* tenet tabulam Ægyptiacam, quæ, quod rudius excusa fuerit, eoque merito ad sequiora tempora referatur, videtur Nostro *Julianum* Imperatorem sub *Osiridis* specie exhibere, junctamque ipsi *Isidem*, nullo alio argumento, quam infami Apostatæ studio, exactam orbe Romano superstitionem cum omnem, tum Ægyptiacam quoque, revocandi. Præter *Isacam* illam tabulam, ibidem conspicitur gemma anaglypha contorniata (*cameo contorniato*). Sic appellare Nostro grandem gemmam placuit, quæ aurigam circensem monstraret, eodem prorsus modo, quo numi, contorniatorum nomine celebres. Gemma, quam enarramus, *Neronem* ostendit, quadrigis vectum, tenentem dextra mappam Consularem, sinistra sceptrum cum insidente aquila. Quæ imago seculum *Neroniano* multo recentius prodit. Prodit quoque inscriptio *NEPUN ΑΓΟΥΤΕΤΕ*, in qua cum desideres, & omisillum mireris, verbum *Νίκη*, aut *Τέμθικας*, *vince*, aut *tu*

vincas, tum exstantia duo deterioris ævi observes vestigia, quorum *Νέριον* pro *Νέριον* unum est, alterum *Άγυστε* pro *Άγυστε*, postremum U, litera Latina, Græcis admixta. Quem morem decimo & vicinis ultro citroque Seculis vixisse, ut ex aliis argumentis, ita e membranis quoque Lipsiensibus *Constantini Porphyrogeneti*, nuper in hac urbe editi, constat; ut e. c. e pag. 235 Cap. 3, ubi APMATUS legitur pro *ἀγυστες*. *Tabulam XC* illustrat Autor pari scitarum observationum. Primo enim loco de formula, *sub ascia dedicare*, disputat; tum de inscriptionibus pyxidum, in quibus Medici veteres collyria sua servabant. Non attingit quidem tot numero, quot ediderunt viri docti, & multum diversas, de significatione vocabuli *ascia* in ista formula sententias. Quam vero ipse promit, eam ut æstimare queant eruditi, faciemus. Ecceam. Credit, ea se *Tabula*, quam edidimus, imaginem ascie geminam *num. 3* dare, alio nempe posito aliter apparentis. Instrumentum igitur hoc credit condendis & amovendis ex agro, in quo sepulchrum esset condendum, vepribus & urticis. Quæ res cum esset omnium earum prima, absque quibus dedicatio tumuli nulla esset, eo credit factum, ut, quæ sepulcra vellent veteres significare rite dedicata fuisse, (non enim dedicabantur rite conceptisque verbis omnia,) ea monerent sub ascia dedicata fuisse, hoc est, in iis condendis usu venisse asciam, quæ solum a sordibus purgaret. Pyxidis collyriaræ, quam Autor e forulis suis de promptam eadem in ænea *Tabula XC* oculis subjicit, hæc est inscriptio. Quatuor pyxidum laterum uni hæc insunt verba: *Lenem ad impetum*; secundo hæc: *ad caliginem*; tertio ea: *post impetum*; quarto tandem: *ad aspritudinem*. Quæ vocabula, Medicorum scholis propria, quid sibi velint, cum exponit Autor, simul quoque, quotquot reperire potuit sparsas per antiquariorum volumina ejusmodi inscriptiones, congestit & reddidit, cum brevi expositione. In quibus mireris & rideas haud pauca, quæ fidem faciant, iisdem artibus veteres quoque circumforaneos, quibus nostrates, plebeculam exter-nasse & captasse. Sunt enim ista veterum collyriorum nomina plane ad stuporem horroremque incutiendum composita.

ta. *Tabula XCIII* dat imaginem spiculi ænei, sagittæ præfixi. Unde ansam sumit Autor demonstrandi, veteribus æs in armis & domestica suppellectile multo, quam ferrum, fuisse usitatus. Ære fieri consuevisse gladios, sagittas, hastas, cultros, syathos, & talia. Novisse veteres artem æris eodem modo tractandi, temperandi, molliendi, solidandi, acuendi, excudendi, atque nos ferri novimus. Verba Chymici affert, quibus docetur, quomodo reparari hæc deperdita tractandi æris scientia queat. Americanas quoque gentes, non solos Græcos Romanosve, æris usum ferro præhabuisse, monstrat exemplo cultri semicircularis, quo trucidari olera in culinis solent; cujusque ad *Tabulam LXI* jam meminimus. Unde conficit Autor, aut copiosius olim æs ferro in potestate commerciiisque hominum & fodinis fuisse, aut seculo tandem labentis imperii Romani homines in tractandi ferri peritiam, neque citius, incidisse. Continuat in eodem argumento *Tabulam XCVI*, quæ cultrum, vel, si malis, secespitam, æneam ostendit, & ad *Tabulam XCIX*, in qua urceum æneum habes, bibendo, aut servando potui, ut videtur, destinatum, sed stanno haud munitum. Non latuisse vetustos homines neque virus æris, neque arcendi ejus rationem, quæ in crusta stannæ æri induenda sita est, e *Plinio* intelligitur. Mireris tamen, in tantis copiis vetustæ suppellectilis æneæ vel integerrimæ, ad nostram ætatem transmissæ, ne unum quidem vas æneum stanno munitum superesse. Nuper tantum *Herculani* ruderibus egesta fuisse aliquot ænea vasa, quorum auro & argento esset oblita facies interior, luxus indicio. Ad *Tabulam CIII* inquit Autor in causas, quare nos rarius vitreis utamur vasis, quibus Romani uterentur creberrime. Præter fragilitatem, confert causam in porcellanarum Sinensium copiam & vilitatem, testarumque illarum, quas paulo ante de Faventia, Italicæ urbe, *Fayence* appellari monuimus. Iisdem quoque causis tribuit, quod vitra nostra Romanis minus robusta sint. Gliscente enim usu hinc Sinensium testarum, illinc Faventinarum, vitriarios eo fuisse adactos necessitatis, ut aut officinas suas desererent, clauderentque, aut promptiorem ex-

cogitarent, & minus sumtuosam, vitri conficiendi rationem. Igitur excogitasse illam *εγχεσηται*, quæ *ponty* Gallo-Francis appellatur. Jabet ea ratio fistulam vitro calenti inferere, & spiritu vas formare. Locus ille, cui adnota fistula fuit, tenuior reliqua massa fit & fragilior. At, Romanos alio modo formasse vitrum, quem ante hos triginta ferme annos in Germania restitutum, ait Autor, se accepisse; eum vero modum, quamvis operosior atque lentior sit, majorem tamen vitro firmitatem & æqualem per omnes partes conciliare. Hinc quoque esse quadrata vitra, Romanis multum usitata. Ad sepulcrales urnas, quarum eadem *Tabula* specimina monstrat, observat Autor, earum, quæ Gallico e solo egerantur, multas indutas involueris plumbeis esse, titulo & ornatu omni nudis, eo solum modo factis, quo adversus illusiones rerum durarum perdurarent. *Tabula CV* rara & scita nonnulla præstat. In quibus primum est cuneus, seu typus, monetarius æneus, *Cæsaris Augusti* præferens imaginem. Egestus in agro Arecomico, seu Nismensi fuerat cum pari suo. Sed alter, torculari monetario (*balancier* appellant) subiectus, impar tanto ponderi, comminutus perit. E scobe, chymicis periculis explorata, didicit Autor, massam istius cunei constatam fuisse ære, zinco semimetallo, stannæ, & plumbo; indeque argumento novo superius allegatam opinionem stabilitum it, frequentiore in usu veteribus æs, quam ferrum, fuisse; hoc, ferrum puta, sequioribus demum seculis in usum vocari cœpisse. Cuneum monetarium *Constantini M.* ferreum adhuc superstitem id testari. Adhuc majore dignum animadversione est illa veluti strues atque compages formarum lignearum, quæ numis non cussis, sed fuffis, imagines atque inscriptiones non incudebat, sed imprimebat. Cujus compagis quæ sit ratio, ut verbis planum atque perspicuum faciamus, conntemur. Finge tibi minutam taleolam ligneam, utrinque insculptis imaginibus & literis signatam. Finge alteram similem & æqualem. Finge, aversam hujus ad illius adversam pertinere, sic, ut illa, cum hac composita, utramque veluti paginam, aut faciem, numi conficiat; singulæ imperfectæ sint absque altera. Tales tibi finge plu-

plures ligneas, aut argilla factas, taleas, discosve, diversis omnes figuris & vocibus insculptos, quorum singuli aduersos alius numi vultus, & iidem alius auersas, præsent. Tandem tibi sige incisus meatus pertennes, per quos liquidum metallum se penetret, insculptas taleolis imagines vocesque accepturum. Hanc quidem, de qua nobis sermo nunc est, struem argillacei tales disculi conficiunt, signati typis numerorum, sub *Caracalla & Geta* editorum. Gerunt enim & *Julie Domna*, matris, & *Julie Mæse*, quæ Augustæ titulo cohonestatur, nomine, ut ex ænea eadem Tabula patet, ubi scripti & expressi habentur. Unde colligit Autor, *Juliam Mæsam* sub *Septimio Severo* jam, aut *Caracalla* certe, nuncupatam Augustam fuisse, dissentiens a vulgari opinione, quæ censet, *Heliogabalum* primum aviæ honorem illius tituli detulisse. Ducit hæc disputatio ad indagandum usum talium modulorum ligneorum, aut argillaceorum. Fuerunt in antiquariis *Le Pois*, *Savot*, & alii, qui sibi persuaderent, Romanos, antequam numos ope mallei cuneo monetario incuderent, liquatum argentum in tales, quales descripsimus, disculos infudisse, quo rotundam formam, & aliqualem imaginem inscriptionumque umbram, acciperent; his deinceps clarius altiusque excudendis adhibitum cuneum cum malleo fuisse. Refutavit eam opinionem Clariss. *Mabudel*, negans, numos fusos unquam legitimis monetis produisse, & asserens contra, eos monetæ adulteratorum opus esse. Neutros assensum mereri, existimans Noster, potius pertendit, non solum cufos numos in legitimis populi Romani monetis, sed fusos quoque, fuisse, locumque in illis non ferreos tantum cuneos, sed modulos quoque fragilioris materiæ, habuisse. Ante *Septimum Severum* Imp. tamen fusos nusquam observari. Post eum usque ad *Diocletianum* occurrere quamplurimos. Cujus rei causam fuisse immanem numerum tyrannorum brevis avi potentiaque, qui reipublicam tunc lacerabant, ex omni parte angulo prodeuntes, & citius parte pereuntes, quam nascerentur, leges Spartorum. Talium tyrannorum, & legionum, a quibus eorum quique fortunæ suæ & adversarii objicerentur, interfuisse mul.

multum, quantocyus nomen ipsorum in numis legi. Non suffecturum fuisse breve aliquot mensium, quin dierum, spatium, quod in usurpatione nominis imperatorii quidam istorum regulatorum exegerint, inculpendis in cuneos monetarios eorum nominibus, nedum procudendis tot numis, quot eorum superent. Argilla vero, aut ligno, sculpendis numorum modulis diem biduumve sufficere, præsertim si duo socient operam, unus averfæ parti formandæ, alter adverstæ; denique si literæ non inculperentur argillæ, sed paratæ jam, & in promptu positæ, literarum ferreæ formæ, quales nostris Codicibus excudendis adhibemus, infigerentur. Alia ratione gestam si tibi fingas rem, nullam te posse allegare rationem, quare literæ per sepe inverse in numis ejusmodi, fufis putæ, conspiciantur. Interrogationi, quæ labefactare speciosam hanc disputationem videatur posse, quare nempe plures non occurrant numi, quos e certis fusionis indicis deprehendas cufos non fuisse, si quidem legitimarum officinarum opus, non adulteratorum, fusi numi fuerint. Huic itaque dubio hæc obmover Noster: de signis fusi numi multum longo temporis tractu decedere. Sunt ea signa, præter ponderis levitatem, scabrities superficiæ, nodulus in ambitu, index & cicatrix veluti crenæ, per quam infusum metallum manavit, bullulæ, quales metallum bulliens relinquit. Tritu digitorum lævigari faciem numi inæqualem, & tuberosam velut oram; multumque numos eorundem ævi sequioris & Imperatorum & signorum unos alteris pondere differre. *Tabula CVI* ponit fragmentum musæi, aut musivi, operis, floribus pictum; quod quanti constiterit temporis operæque, ex eo æstimes, quod narrat Autor, unicum pollicem quadratum tenere centum quadraginta quatuor lapillos coloratos. Quæ ad hanc & proximam deinceps *Tabulam CVII*, quæ hujus Operis postrema est, de arte veterum vitriaria, & vitrum colorandi, eoque colorato pingendi, scita multa & abstrusa promit; utinam nos quidem artium veterum scientia atque usu valeremus satis ad ea perfecte perspicueque dignisque modis reddenda. Sed intelligimus, & hujus loci rationem, & argumenti cum difficultatem, tum copiam, velle, ut

amar-

amantes cupidosque harum elegantiarum ad uberrimum fontem delegemus.

JOANNIS HEUMANNI, JUR. PROFESSORIS IN ACADEMIA ALTORFINA, Commentarii de re diplomatica Imperatorum ac Regum Germanorum, inde a Ludovici Germanici temporibus adornati.

Tomus II.

Norimbergæ, sumptibus Joannis Georgii Loehneri, 1753, 4.
Alph. 2 plag. 12, cum Tabb. xii. 4.

Quanta cura, diligentia, atque doctrina, Celeberrimus Heumannus, Academix Altorfinæ pariter, ac univerti orbis literati, decus præcipuum, rem diplomaticam Imperatorum Regumque Germaniæ explicare cœperit, satis superque a nobis dictum est tum, cum in *Novis* hæc *Actis Eruditorum* *Mense Februario A. 1748 pag. 75, priorem* hujus libri *Tomum* enerrando, totius instituti rationem exposuimus. Cumque hoc ipsum laboris *Heumanniani* specimen, de cujus pretio eodem tempore disputavimus, non sine applausu eruditorum fuerit exceptum; rem Lectoribus gratissimam facturos nos, speramus, alterius jam *Tomii*, qui rem diplomaticam *Ludovici Germanici*, ejusdemque filiorum, *Carolomanni & Ludovici junioris*, eadem ratione pertractat, contenta more nostro exhibendo. De Diplomatum nempe *Ludovici Germanici* primo loco verba faciens Notter, invocationem nominis divini, diversis formulis conceptam, in fronte Diplomatum *Ludovici* comparere, & *Iludovicum* in chartis plerumque scribi, observat. Ab *Adamo Bremensi Cesaris* elogio inactatur *Ludovicus*, ab aliis inter *Augustos* refertur, quod ex familia *Augusta* prodierat. *Regis* tamen compellatio frequentissima est. Formas dicendi, quibus in promulgandis edictis usus est ille Princeps, Cæl. Autor apponit varias. Quando de se ipso, tanquam de pluribus, Rex loquitur, tunc *excellencia, serenitatis, clementia,*

- manufacturis, celsitudinis, elogia sibi tribuit. Patris, antecessorum, & agnatorum, summo cum honore meminit. Episcopi, venerabiles, Duces & Comites, Illustres, fideles, & nobiles, in chartis Ludovici appellantur. Jura circa sacra Principum hunc strenue exercuisse, Concilia subinde convocasse, & de causis ecclesiasticis judicasse, documenta plurima, maxime certe facienda, quæ Cel. Autor in medium proculit, indicant.*
- Pag. 7. Adhuc in Ecclesie Romanae *Ludovicum* nostrum conjunctum cum fratribus suis exercuisse, ac Pontificem Rom. meritum ejus comiter esse veneratum, Cel. Autor, præsidio tabularum instructus, evincit. Episcopos nunquam sine permisso Regis fuisse constitutos, & quamvis sacra quædam collegia libera Episcopi, vel Abbatis, eligendi facultate fruerentur, cum tamen a Rege pependissent, qui electionem pervenirent ita sit moderatus, ne quis se invito ad dignitates majores ascenderet, Cel. Autor observat. *Remberum*, Archiepiscopum Hamburgensem & Bremensem, per baculum a *Ludovico* fuisse investitum, nos docet. Libertatem ejus in Clericos & monasteria multis exemplis declarat. Venditiones ac permutationes fundorum ecclesiasticorum nunquam sine ejus consensu perfici poterant. Antistitum sacrorum controversias sub auspiciis *Ludovici* fuisse diremtas, Cel. Autor e tabulis, ideo adductis, monstrat. Jus eligendi Abbatis, quo monasteria tunc temporis gaudebant, a privilegio Regis profectum esse, documenta allata comprobant. Terras, *Ludovico* subjectas, Cel. Autor, quanta fieri potest cura, edisserit, quamvis, eam, quæ hodie in regnorum terminis constituendis adhibetur, *axpißerav* frustra hic postulari, urgeat. Provincias, *Ludovico* parente, in *pagos* fuisse distributas, quibus Duces, aut Comites, præsent, observat. Pagi majores continebant minores, sive *pagellos*, ac plures comitatus. Pagis quibusque lux assignabatur ville & loca. *Marea* non unius est significatio- nis, cum nonnunquam limites regni denoter, unde *Marchio- nes*, sive *Duces*, vel *Comites limitum*, nomen sortiantur, nonnunquam villarum tractum, sive territorium, significet. Ut regnum *Ludovici* in Tabulis geographicis ab homine harum rerum

rerum perito exhibeatur, Cel. Autor optat. Pagos dein re- Pag 111.
 gni *Ludoviciani*, una cum villis & locis, ad eos pertinentibus, 112.
 idem recenset, ita tamen, ut temporum, quæ illustranda sibi
 fecerit, spatium non egrediatur, ac lectoribus, amplioreni ho-
 rum pagorum notitiam desiderantibus, varios libros, hoc ar- 131.
 gumentum pertractantes, commendat. Res gestas postea *Luo-*
dvici, quantum operis ratio postulavit, delineat, neque lites
 ejus, cum fratribus agitaras, & prælii Fontanidici historiam,
 tacet. De pactis vero, *Ludovicum* inter & fratres initis, po- 132.
 tissimum est sollicitus. Quid cum filiis *Ludovici* acciderit, sol-
 licite idem exponit. Quæ fuerint tunc temporis *Comitum*,
Judicum villarum regiarum, ac *Misjorum*, officia, nos docet.
 Cum, Slavicas quoque gentes *Ludovici* imperio fuisse subje- 149.
 ctas, Cel. Autor moneat, easdemque parum obedientes, jus-
 tibusque suis continuo reluctantes, expertum fuisse, narret, et
 etiam, quæ cum perfida ista natione gessit *Ludovicus*, exponit.
 Res gestas ejusdem Principis contra Normannos & Danos 151.
 non silet. De ordine succedendi, nec non præcipuis muniti- 160.
 bus, in aula *Ludovici* introductis, deque potestate & juribus re-
 gis, Cel. Autor dein disputat, Dacis & Comitibus vocali ala pro- 152.
 missive sæpius ab historiarum scriptoribus usurpari, nec ambo
 munera multum inter se discrepasse, pronuntians. Nomina
 quoque Ducum & Comitum regni *Ludoviciani*, tabularum 164.
 subsidio instructus, exhibet, quamvis, nequiquam se omnes,
 qui tunc vixerunt, proceres in scenam hic producere, sed
 specimen duntaxat illius laboris his exhibere, quos majora hoc
 in genere conari juvat, profiteatur. Exemplum placiti, in co-
 mitibus confecti, Cel. Autor affert. De legibus nempe, bello, 171.
 pace, fœderibus, litibusque gravioribus, in publicis hisce con-
 ventibus, sub moderamine tamen Regis, penes quem summa
 erat autoritas, actum fuisse, pronuntiat. Statum juris Germa-
 nici privati, qualis *Ludovici* tempore fuerit, quatenus e mo-
 numentis publicis cognosci potuit, describit. Doctrinam 177.
 postea *Ludovici*, ejusque erga bonas literas favorem, prædicat.
 De viris doctis, qui eo tempore floruerunt, imprimisque *Ra-*
bano Mauro, disserit. Specimen quoque Poëtas theotifere 180.
 D 2 *Oisri-*

- Pag. 18: *Ostfrisi* monachi apponit. Nullum bonarum artium genus hoc tempore omnino neglectum fuisse, observat, & istas quidem disciplinas, quæ ingenio potissimum nituntur, præ aliis floruisse, monet. *Επιστολή* illud, Francico sermone in *Ludovici* Regis honorem confectum, quod *Schilterus* illustravit, ad *Ludovicum* Gallicum, seu *Ludovici Balbi* filium, potiori jure, quam ad Germanicum *Ludovicum*, refertur, censet. Clausulis variis præcepta sua munire consuevit *Ludovicus*. Muniticentix regix nullam aliam mercedem, quam ut cæsus sacri pro sua & familix salute preces funderent, postulavit, cujus rei varias Cel. Autor formulas apponit. De subscriptione & subsignatione chartarum *Ludovici* idem disserit. Monogrammata hujus Principis monogrammatibus *Ludovici Pii* simillima esse, adversus *Conringium* evincit. Archicancellarios, qui Diplomata Regum subscriptione sua roborabant, uno eodemque tempore fuisse plures, qua de re *Eccardus* dubitaverat, pro certo sumit, variosque huic muneri a *Ludovico* Germanico adnotos, edidit. De sigillis regis, quibus *Ludovici* chartæ insignuntur, varia notatu digna, quibus ea, quæ *Hennecius* quondam hac de re observavit, vel confirmantur, vel emendantur, profert in medium. Notas chronicas, in *Ludovici Germanici* chartis vehementer turbatas, inter se conciliare omni studio laborat, variasque istius Principis epochas ideo constituit. Plurimæ ex *Ludovici* tabulis temporum injuria perierunt, quarum tamen memoriam, ac potiora earum contenta, quantum fieri potuit, ex scriptoribus istius ævi Cel. Autor restituit, quanvis, integra etiam Diplomata quædam *Ludovici* in illam classem eum rede gisse, deprehendamus. Tabulæ postea dubix fidei in scenam prodeunt, ubi Cel. Autor signa *voSinas* singulari cum acumine indicat. Familiam *Ludovici Germanici* e tabulis ævi istius optime cognosci, variaque, in libellis genealogicis omilla, ope tabularum suppleri posse, demonstrat. Ad rem diplomaticam filiorum *Ludovici* postea delatus, de *Carolemanni* tabulis primo loco disputat. Formula auspicalis: *In nomine sancte & individue trinitatis*, adeo constantur in illis usurpatur, ut ne quidem chartæ,

tæ, quæ a regulis paululum recedunt, illam deserant. Titulus, hisdem præpositus, *Karolomannus divina favente gratia Rex*, est frequentissimus. Exordia tabularum, quibus loca, divino cultui destinata, variis afficiuntur beneficiis, a spe remunerationis æternæ repetuntur. Formulæ promulgationis, ac verba honorifica, quibus pater, conjux, & agnati, hujus Principis ornantur, in Diplomatum variant. Episcopos a *Carolomanno* fuisse constitutos, exemplo *Gosperti*, Antistitis *Vercellensis*, liquet, qui, prout ex Epistola *Joannis VIII*, a Cel. Autore exhibita, intelligitur, intercedente & commendante Pontifice, huic sedi a Rege admotus est. Antiqua ecclesiarum jura *Carolomannum* confirmasse, & nova iisdem addidisse, documenta, hic allata, comprobant, quæ itidem summam ejus erga monasteria liberalitatem loquuntur, quorum quippe jura usque adeo invigilavit, ut ne quidem permutationes fundorum inter pias causas injussu ejus fierent. Regiones, quæ in regni paterni divisione *Carolomanno* cesserunt, Cel. Autor postea exponit, res gestas istius Principis delineans, ac turbas Italicas præcipue edisserens. Emolumenta fisci Ecclesiis subinde Principem hunc concessisse, Diplomatum ope evincit. Variis minis violatores præceptorum suorum terrere solitus est *Carolomannus*. Pro beneficiis, in collegia religiosa collatis, ritu antiquo preces piorum postulat. In calce ejus tabularum subscriptionis & annuli mentio injicitur. Vocem *seillare* in hujus periodi Diplomatum frequenter occurrere, Cel. Autor monet. Subscriptio Regis his frequentissime verbis absolvitur: *Signum Domini Karolomanni, Serenissimi Regis*. Duplici monogrammate usum esse hunc Principem, Cel. Autor, *Muratorium* secutus, observat, cujus quoque figuram sollicite describit, & æri incisam exhibet. *Theotmarum*, Archicancellarium unicum & perpetuum, tabulas *Carolomanni* recognovisse, eoque fortassis absente, aut impedito, *Waldonem*, Cancellarium, vices ejusdem in se recepisse, ostendit. Figuras sigillorum, hisce tabulis impressorum, evulgatas non esse, ac adeo penitus ignorari, queritur. Notas temporis in *Caro-*

P.g. 242.

249.

251.

264.

269.

274.

275.

278.

279.

- lomanni* Diplomatum ad duas dirigi epochas, quarum altera
 a *Ludovici Germanici* morte, altera ab initio regni Italici, de-
 currat, nos docet. Dubiæ tandem fidei tabulas illius Principis
 edidit. De familia ejus nonnulla adjungens Autor, uxoris le-
 gitimæ nomen in monumentis taceri, & confidenter nimis ac
 sine fundamento *Hildegardem* eam a recentioribus quibusdam
 nuncupari, contendit. *Ernestum* vero Ducem *Carolomanni*
 socerum fuisse, pro certo sumit. Concubinam, ex qua *Arnul-*
 287. *phus* est progenitus, *Litowindam* fuisse dictam, docet. *Lud-*
ovicus junior, cujus jam sequuntur Diplomata, formulam vo-
 ti initialis: *In nomine sanctæ & individue trinitatis*, retinuit.
 Inscriptio eadem cum paterna est: *Illudovicus divina faven-*
te gratia Rex. Rerum gestarum commentarii *Ludovicum*
 hunc *junioem* appellant, ut a patre *Ludovico, seniore*, discern-
 natur. Post patris vero obitum, *Rex Germaniæ* dicitur, quan-
 quam curiæ filius *Franciæ orientalis Regem* unice *Ludovicum*
 288. compellet. Genus & forma dicendi, quæ in illius Principis
 Diplomatum regnat, cum stilo tabularum, de quibus jam di-
 289. ctum est, maximam partem congruit. Quamquam vero e
 diplomaticis *Ludovici* monumentis non adeo multum ad no-
 scam ætatem pervenerit, nihilo minus tamen, rem sacram
 pariter ac publicam maximæ eidem curæ fuisse, ex illis intel-
 ligi, & adhuc magis e rerum gestarum commentariis hoc ap-
 parere, Cel. Autor pronuntiat. Quæ adeo eum inter & Pon-
 290. tificem *Joannem VIII* acta fuerint, exponit. Munificentiam
 291. ejus erga loca Deo dicata multis exemplis declarat. *Caroli*
 298. *Calvi* postea conatus, qui regno *Ludovici* nostri inhiabat, de-
 301. scribit. Quomodo Slavos, qui *Linones & Sursli* vocantur, de-
 fectionem molientes, *Ludovicus* compescerit, narrat. De
 pace, nostrum inter & *Ludovicum Balbum* Furonis inita, dispu-
 tat. Terras, quæ regno Germanico tunc temporis accesser-
 305. runt, *Richardum* secutus, enumerat. Quid in Saxonia eum
 Normannis acciderit, nec non turbas, a *Bosone* motas, refert.
 307. Autoritatem procerum regni tunc temporis plurimum valuisse,
 ostendit. Diplomata *Ludovici* annulo Principis signari sue-
 visse, narrat. Subscriptiones & monogrammata ejus cum pa-
 ternis

ternis fere conveniunt. *Luitbertus*, Archiepiscopus Moguntinus, Archicancellarii munere, quod sub *Ludovico Germanico* gesserat, fungi hoc sub Principe perrexit, quamvis *Heberhardus*, vel *Gebhardus* quidam, una cum aliis, quos Autor nominat, ejus vices nonnunquam in se susceperunt. Sigillum *Ludovici*, priorum Regum, & potissimum paterni, sigilli figuram exhibere, Cel. Autor monet, illud æri incisum lectoribus proponens, ac sollicite describens. Unica *Ludovicum* epocha uti, eamque ab obitu patris repeti, æram vero Christianam eidem adli, atque primum quidem hunc *Ludovicum* eandem adhibuisse contendit. Duo Diplomata, quæ a *Ludovico* nostro profecta esse creduntur, suspecta ipsi videntur, & primum quidem *Ludovico* Germanico, sive seniori, tribuit, in altero pauca quædam, in tabulis nostri alias non occurrentia, detegit. *Luitgardam*, *Ludolphi*, Ducis Saxoniz, filiam, thori consortem natus erat *Ludovicus*, quas nuptias *Hrosvitha* versibus heroicis, a Cel. Autore hic appositis, celebravit. Filium peperisse hanc *Luitgardam*, quem pater suo nomine *Ludovicum* appellaverit, eundemque puerum adhuc de fenestra cecidisse, & confractis cervicibus illico expirasse, *Reginonem* secutus, Cel. Autor narrat. Filiam quoque eidem fuisse, *Hildegardam*, nec non filium naturalem, *Hugonem*, qui, adversus Normannos pugnans, occubuerit, commemorat. Et in hoc quidem temporis articulo secundus hic presentis diplomatici Operis Tomus clauditur. Cum autem Cel. Autor ad varia provocaverit documenta, quæ longiora erant, quam ut in ipso libri decursu illis locus potuisset dari, ea quidem ad calcem Voluminis speciatim integra apposuit, locoque, in quibus ad ea provocentur, semper indicavit. Varias denique observationes, in quibus ea, quæ in hoc Opere dicta sunt, uberius illustrantur, coronidis loco atroxuit. Index etiam, scriptorum pariter, quos in consilium adhibuit Cel. Autor, ac rerum & verborum, comparat. Nos autem Autori eruditissimo valetudinem ac vires corporis comprecamur tales, quæ laboribus, quos adhuc meditatur, perficiendis pares sint, cum multa illa, eaque prorsus egregia, hoc in genere scripta, quæ, in Præfatione libri, se evulgaturum esse, promittit, avidissime orbis literatus expectet.

Pag. 314.

315.

317.

319.

382 seq.

DE

DE POTENTIA, VEL IMPOTENTIA, AD GENE-
randum ob virulentam Gonorrhœam, in Titii circum-
stantiis consideratam, Quæstio medica, habita in
foro Mediolanensi A. 1749.

Mediolani, 1749, fol.

Plag. 6.

Quæstio hæc medica legalis a celeberrimis per Italiam Me-
dicis in utramque partem disputata fuit, & *Paulus Val-
garengius* quidem, suffragio Medicorum Mediolanensium ful-
tus, ex Gonorrhœa impotentiam virilem semper haud conse-
qui, arbitratus est, contrariam autem sententiam, extingui per
gonorrhœam virtutem maritalem potuisse, Clarissimi Professo-
res Bononienses defenderunt. Dubitationi occasionem dedit
casus singularis. *Titius* ex *Berta* conjuge duas filias, cum una
mascula prole, susceperat, deinde illi, gonorrhœa laboranti, fi-
lia nata est, nec minus ille, secundo post morbum anno, filium
genuit. De tribus primis & ultima sobole, an illa *Titii* sit,
controversia mota non est; ast quarto loco genita filia adulte-
rina, & ex *Sempronio* concepta, dicitur, ideo, quod illo tempo-
re *Titius* generandæ proli impar esse videretur. Lis ista,
nono & vigesimo, post morbum dubii patris, anno, mota
fuit, falsusque est *Titius* coram iudice, se illo tempore, quo
filiam genuisse perhibebatur, gravi gonorrhœa affectum fuisse,
seque hanc filiam pro sua agnoscere non posse. Ex medica-
mentis, eo tempore *Titio* datis, conjectura invaluit, *Titium* ge-
nerare tunc non potuisse, vel vires ejus medicamentis adeo de-
jectas fuisse, ut generare haud posset. Testes autem fide digni,
Titium illo tempore recte valuisse, liberaliter vixisse, conviviis
& ludicris scenis interfuisse, coram iudice comprobaverunt. Igi-
tur quæstio mota est, utrum *Titius*, huc aphrodisiaca tunc infe-
ctus, simulque, curationem hujus luis, quæ hydrargyro fit, ex-
pertus, cum conjuge *Berta* rem habere, & filiam generare, po-
tuerit, *Valgarengius*, *Titium* potentem esse potuisse, ideo affir-
mat, quoniam in exhibita morbi descriptione nulla luis Gallicæ
signa ostensa sint, neque in notula pharmacopolæ remedia, quæ
pro

pro castigandis, vel sistendis, similibus morbis exhiberi solent, inveniuntur, neque data tunc varia purgantia tanta, tamque efficacia, fuerint, quibus virtus generativa *Titii* destrueretur. Sed Professores Bononienses, allegatam a *Titio* gonorrhœam, & conjunctam illi luem Gallicam, ob corporis languorem, ad impotentiam & sterilitatem *Titio* inducendam satis fuisse, j. dicarunt, asserto *Titii* fidem habentes. Qui pro potentia illius stabant, etiamsi gonorrhœa laborasset, illi tamen vires generandi superesse potuisse, ostenderunt, siquidem, nisi gonorrhœa vera est, ex testiculis nascens, si pseudo-gonorrhœa est, ex prostatico ulcere nascens, tantum abest, ut potentiam illa imminuat, ut potius ad rem veneream stimulo materię acris plus excitet. Adducuntur quoque exempla eorum, qui, cum lue Gallica infecti essent, non minus generare potuerunt. Allegatur quidem ab illis, qui, *Titium* impotentem fuisse, asserunt, vis morbi Gallici, quę tanta sit, ut semen fertile confici haud sinat; *Valgerengius* autem, post aliorum Autorum, *Zacbei* quoque testimonium adducit: *Non morbum Gallicum simpliciter, & ex sua natura, facere hominem sterilem, sed tantum cum aliquibus symptomatibus associatum, crasim principum membrorum destruentibus, & nativum genitalium partium calorem exstinguentibus. Symptoma sterilitatis non convenit morbo Gallico, ut morbus Gallicus est, sed illi per accidens interdum adjungitur. Hanc veritatem ipsa experientia quotidiana confirmat, ex qua assidue videmus homines utriusque sexus, Gallica lue, etiam gravi, vexatos, fecunditate esse insignes.*

JAC THEOD. KLEIN, SECR. CIV. GED. SOCIET.
Reg. Lond. & Acad. Bonon. Membrum, Quadrupedum dispositio, brevisque historia naturalis.

Lipsiæ, apud Jon. Schmid, Bibliopol. Lubecæ, 1751, 4.
 Plag. 16, Tabb. æn. 3.

In universa naturę historia magnus Autor, hic quadrupedia tum novo quodam ordine disposita exhibet, tum egregiis observationibus illustrat. Primo quidem, hæc animantia ut ordinet, recenset binus, Tabulam illorum generalem exhibituri:

Ordo I. Pilosa & unguata vivipara. Ζωοτομα.

Fam. I. Monocelon Equus,

Alinus,

Fam. II. Dichelon Taurus,

domesticus,
ferus.

Aries,

Tragus,

Hircus,

Ibex,

Rupicapra,

Gazella,

Moschus,

Tophocephalus *Grimmi*,

Bezoarticus,

Tragelaphus,

Nanus *Guineenf.*

Giraffa.

Cervus,

Nobilis,

Rangifer,

Capreolus,

Alce,

Dama recentior.

Porcus,

Vulgaris,

Moschiferus,

Babiroussa,

Acutauris.

Fam. III. Trichelon. Rhinoceros.

Fam. IV. Tetrachelon. Hippopotamus.

Fam. V. Pentachelon. Elephas.

Ordo II. Pilosa & digitata, sive sint tota coriacea, sive cata-
phracta, omnia vivipara.

Fam. I. Didactylon. Camelus,

Silenus.

Fam.

Fam. II. Triadactylon. Ignavus,
Tamandua.

Fam. III. Tetradaactylon. Tatu,
Cavia.

Fam. IV. Pentadaactylon.

Lepus,	Coati,
Sorex,	Felis,
Sciurus,	Catus,
Glis,	Lynx,
Mus,	Pardus,
Talpa,	Tigris.
Vespertilio.	Leo,
Mustela,	Ursus,
Acanthion,	Gulo,
Canis,	Satyurus,
Lupus,	Simia,
Vulpes,	Cebus,

Fam. V. Anomalopes Pentadaactylon ped. anferinis,
Lutra, Phoca,
Castor, Manati.
Rosmarus,

Ordo III. Depilata, sive techa, sive nuda, nequicquam pilosa,
omnia ovipara.

<i>Testudinata,</i> Testudo,	digitis discretis, pedibus anomalis,
<i>Cataphracta,</i> Crocodilus,	Caimanus,
<i>Nuda,</i> Lacerta,	dorso levi, dorso pectinato.

Salamandrina,	ova in utero excludens.
Salamandra,	
Gekko,	
Cordylus,	Uromastix,
Scincus,	
Seps, Lacerta,	Chalcidica,
Chamæleo,	
Batrachus,	Rana, Bufo.

Hæc singula egregiis observationibus illustrat Cel. Autor, tum ex ætopiâ delimitis, ut qui pleraque possedit, tum ex multa lectione congestis. Nos pauca, non seligimus, quod in tanta rerum præstantium copâ facere non posse profite-mur, sed, prouti fors objiciet, adducemus. Cum *Plinius* dicat, mulos, cum equa conjunctos, *γίνεσθαι* procreare, de illa inter Autores hęc, an muli mulave hęc hęc, videtur Noster, anti-quos, certos vel asinos, vel equos, *secundum* multi *genus pro-prium* appellasse, quoniam *Aristoteles* ait, in Syria esse, quos mulos appellent, diversum ab eo, quod equæ & asini coitu pro-creatur, sed simili facie, quod procreet. Rhinocerotum hęc cornium exempla plura adducit, & inter hæc unum, quod A. 1739, 12 Junii, intravit in thesauros regios Dresden-ses, & ex literis B. de Heucker ita describitur: *Satis arcte succedunt contigua (cornua), & corio valde tenaciter inherent, ut nec ego, nec quisquam alius, facum ullum observare possi-mus, quod nullo modo sint a. glutinata, vel aliter pelli impo-sita. Anterior cornu conum repræsentat rotundum, posteriori re-curvam dorsum versus, per totam longitudinem in actionem quan-dam abit, ita ut animal ambobus una cornibus, corpori cuidam inflixis, posteriori secare & fatiscere valeat. Dimensiones transmisit Heucheri in tuenda rerum naturalium amplitudine successor, Fulenbergius, rer. metall. Conf. Reg. Cornua inter-vallo $2\frac{1}{2}$ dig. inter se distant, eorumque alterum linea recta al-titudinem habet $15\frac{1}{2}$ dig. in circumferentia baseos $20\frac{1}{2}$ dig. an-terius quidem hæc, sed posterioris longitudo est $9\frac{1}{2}$, basis 22, sps-ilia a B. Dom. Curt ab Einsiedel, quondam Curia Regia Mare-scako, deposita fuerunt. Noster duo ejusmodi cornua ex com-municatione Georgii Lehmanni, Pharmacopola Gedanensis, de-picta exhibet., & ex relatione Viri probi, & ipsi cognatione quadam juncti, Biebering, qui per aliquod tempus in Capite bo-næ sps. degit, narrat, unicornes Rhinocerotes eo in loco non dari, sed omnes bicornes esse, incolas vero eos persequi non propter cornua, quæ parvi æstimant, sed quod plantationibus noxii sint, hincque raro a venatoribus cornua servari. Ta-mandua Guacu, seu Myrmecophagam, ut in thesauris regis Dresdensibus factum exhibetur, animal rarissimum, depingit.*

Velper.

Vespertilionem minus recte, ait, inter aves referri, cum non omne, quod volat, avis sit: nam pisces, vel lacertos, volantes, aut papiliones, nemo inter aves retulerit. Gulonem nigram etiam ex regio Dresdensi thesauro depictum fuisse, ex Sibiria olim Dresdam allatum, qui quotidie 13 libras carnis devoravit, semper tamen adhuc esuriens. Color ex nigro in brunum vergit. Longitudo animalis ulnam & octo ferme pollices aequat, ex quibus caput octo pollices, corpus ulnam circiter, comprehendit, altitudo animalis cum capite novendecim fere pollices emetitur. Alium ex bruno flavescens Gulonem ibidem quoque farsum conservant, quem in Saxonia prope Frauensteinium Rex & Elector Augustus II Glor. Mem. cepit. Hæc pauca specimina ostendent, non omnia, quæ in hoc libro leguntur, alibi legi posse. Methodus vero, quam sequitur Cel. Autor, hæc est, ut, exposito generis nomine, species ejus, quotquot reperiri apud diversos Autores potuerunt, recensent, & propria cujusque adducat. Sub finem libri Serpentum ordinem proponit, quem jam in libro *de Testi*, proxime recensendo, exhibuit.

NOUVEAU TRAITÉ DU NIVELLEMENT, &c.

hoc est,

NOVUS DE ARTE, AQUAS DUCENDI, TRACTATUS, Autore Domino J. E. FEBURE, Capitaneo Ingeniariorum Prussicorum, Membro Acad. Reg. Scient. & Literar. Pruss.

Potsdamii, 1752, 4.

Plag. 16, Tabb. æn. 7.

Et si plures de arte librandi aquas prodierint libri, Picardique scriptum, quod optimum habetur, jubente Illustriss. de Maupertuis, ante aliquot annos a Dom. Passavant Germanico habitu donatum fuerit; Noster tamen ea & theorie cognitione, & praxeos peritia, instructus opus hoc aggreditur, ut supervacanea ejus opera videri omnino non possit. Præmo monet, figuræ telluris a spherica aberrationem minorem esse, quam ut ratio ejus in librandi praxi haberi debeat. Igitur in-

ter axem & diametra æquatoris, ut ex mensuris *Maupertuisianis* definiuntur, sumendo medium arithmeticum, habebitur diameter globi alicujus, qui tuto veræ telluri substitui hic potest. Hæc autem etsi diversa sit a diametro telluris, *Picardi* assumpta; tamen & hæc differentia tam exigua est, ut veræ horizontalis lineæ ab apparente discrimina, quanta *Picardi* tabula exhibet, retineri absque mutatione possint. *Picardi* vero instrumentum perfecit Noster, quod confirmant *Euleri* & *Com. de Schmettau* testimonia, Prefationi subjuncta.

Igitur, explicato, quid per libellandi artem intelligatur, & quale sit inter veram horizontalem atque apparentem discrimen, tabulam *Picardianam* computare docet, & quia refractione turbare potest negotium, illam quoque considerat. Eam sæpius se observasse, narrat Autor, cum mane libellavit tempore paululum nebuloso, ubi objectum quod in horizontali linea ipsi apparuerit, mox extra eam migraverit. Sumit vero distantiam unius operationis libellandi (*coup de niveau*) plerumque perticarum 150. Prima vero & simplicissima methodus est, ut, statuto instrumento in medio intra duos terminos horizontalis lineæ, habeantur sic duo in illa puncta, æqualiter a telluris centro remota, quippe situs instrumenti perpendicularis est semidiametro telluris in eum locum, in quo consistit instrumentum, ductæ. Si vero collimando per instrumentum ab uno termino ad alterum peragatur operatio, varii casus contingere possunt. Vel enim, translato instrumento ad alterum terminum, illudque punctum hujus termini, quod prior collimatio definierat, & retro collimando, punctum, in quo oculus fuerat ad primum terminum, rursus conspicitur, tuncque hæc linea collimatione secundæ cum ea primæ coincidit, & utraque est horizontalis eadem, vel non potest applicari instrumentum puncto in termino secundo, prima collimatione definito. Applicatur igitur alii, & secunda collimatione definitur in termino punctum aliquod, quod si tantum distet a puncto, in quo oculus in termino versatus fuerat, quantum distat punctum prima collimatione definitum in termino secundo a puncto, in quo oculus ad hunc secundum terminum constituitur, utraque

que hæc linea collimationis horizontalis est; vel, posito instrumento ad terminum secundum ita, ut oculus cadat in punctum, quod prima collimatio ibi definiverat, retroque collimando, non conspicitur punctum, in quo oculus versatus fuerat in termino primo, sed aliud, tumque (dato, quod instrumentum mutationem passum fuerit nullam,) lineæ utriusque collimationis *antiparallele* sunt, angulumque inter se continent, cujus bissectrix horizontalis est. Sic plures casus explicat Noster, sed hi, ut methodus ejus cognoscatur, nobis sufficiant. Patet vero, sic cognosci, quantum instrumentum ab horizontali linea aberret, (*de combien il hausse ou baisse la mire.*) quæ consequantur, si versus horizontem vergat, ac ab eo divergat, item quomodo corrigi debeat.

Hæc quidem *primo Capite* explicantur. *Secundum* chorobates (*niveaux*) varii generis, & quomodo rectificentur, describit. Primum horum instrumentum tuborum communicantium proprietate nititur, bonumque esset, si oculus puncta supremæ superficiæ aquæ in utroque tubo sequi exacte satis posset. Præterea, cum nullus oculus signum aliquod, aut lineam, perticis 25 remotiorem distincte videat, non nisi brevibus distantis aptum est. Sequitur *Hugenianum*, de quo judicat Noster, difficillimum esse, ut exacte satis semper ejus linea & pondus tubo jungantur, quo centri gravitatis directio eandem perpetuo cum axe tubi angulum efficiat, neque commode transferri instrumentum cum pondere & oleo. Tamea pro bono illud habet. Post *Hiveanum* describit, dein *Picardianum*, longus in explicando hujus usi. Subjungit ab ipso inventa instrumenta, de quibus dicere sine figuris nihil omnino possumus. *Picardianum* secutus est, sed in melius mutavit. *Tertio Capite* præxim libræ aquas exponit. Libramenta vero statuit alia simplicia, quæ unius horizontalis ductu absolvuntur, alia composita, in quibus repetendum opus est. Hæc quomodo ipsa perficienda sint, delineationes quoque operationum efficiendæ uberius docet, illustratque exemplis rariorum hujus generis magni momenti libramentorum, quibus præfuit, ut possit liber hic artificibus insigniter prodesse.

PRO-

PROBLEMA, AD CUIUS SOLUTIONEM GEOMETRÆ INVITANTUR.

TAB. I. **P**roposito quadrante elliptico $BNME$, inter binos semiaxes principales CB & CE intercepto, in eo geometricè assignare puncta M & N , ut arcus MN præcisè sit semissis arcus quadrantis $BNME$.

THEOREMA, AD CUIUS DEMONSTRATIONEM GEOMETRÆ INVITANTUR.

Si ellipsis $AEBF$, axibus principalibus AB & FF descripta, per diametrum quancunque obliquam XCT bifecetur, ad quam semidiameter conjugata CZ producat in V , ut sit CT æqualis semiaxi CA , & ex V ad CA normalis agatur VP , hæc ellipsis ita secabit in puncto S , ut arcuum XAS & VPS differentia geometricè assignari possit.

Si enim ex X ad CZ perpendiculum XQ ducatur, intervalum CQ , bis sumtum, æquale erit illorum arcuum differentie, seu erit $VPS - XAS = 2CQ$.

Eo difficilius autem tam Problema resolvendum videtur, quam Theorema demonstrandum, quod diverfi arcus elliptici nullo adhuc modo inter se comparari potuerint, unde ex harum propositionum pertractatione non contemnenda Analyticos incrementa merito expectantur. Graviore autem præmio Geometræ ad hoc argumentum suscipiendum incitari non possunt.

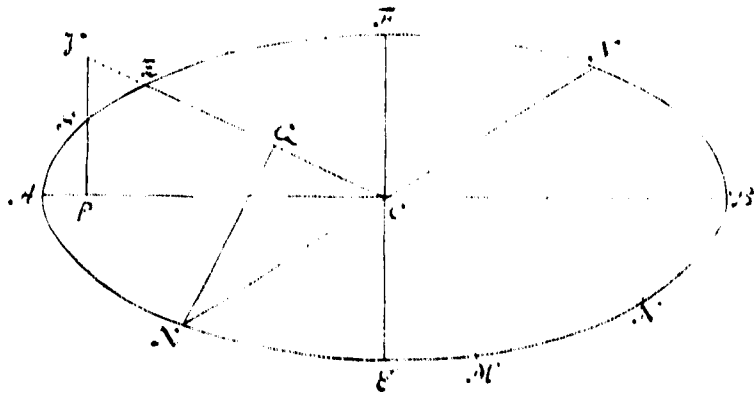
MISCELLANEA LIPSIENSIA NOVA, AD incrementum scientiarum, ab his, qui sunt in colligendis Eruditorum Novis Actis occupati, per Partes publicata. Edendi consilium suscepit, sua nonnulla passim addidit, Præfationem præmisit, FRIDER. OTTO MENCKENIUS.

Voluminis IX Pars I & II.

Lipsiæ, apud B. Lanckitii heredes, 1752 & 1753, 8.
Alph. 1. plag. 1.

Pro-

1. H. B. I. ad: A. cr. et. Erud. A. 1754. Mens. Janu. pag. 40.

Procedit opus haud inauspicato. Voluminis IX, cui pro more suo praefatus est Menckenius, Pars I complectitur Jo. Christoph. Harenbergii *Hymnum Davidicum CXVI, ex fato Davidis epileptico* 1 Sam. XXI, 12 - 16, genuinam expositionem exhibentem; Jo. Rudolphi Kieslingii *Commentationem in vocabula* $\Phi\omega\varsigma$, $\lambda\acute{\upsilon}\chi\upsilon\varsigma$, & $\Phi\omega\varsigma\eta\eta\epsilon\varsigma$, ad *effata* Jo. VIII, 12, V, 35, Phil. II, 15; porro M. Jo. Gothofr. Welleri *explicationem Problematis, num ille, quo Lutherus mortuus est, fuerit dies Concordiae*; Jo. Ern. Imman. Walchii *Dissertationem epistolarem de antiqua Cruce stationali evca inaurata*; *Anthologiam Graecam, nunc primum e Codice MSto editam, studio* Jo. Jac. Reiske, *ejusque Missum primum*; ac tandem *Commercium epistolare duorum magni nominis Virorum, Ludovici Bourgueti & Gisberti Cuperi, quo multa Philosophiae, antiquitatum, & literarum elegantiorum, capita doctissime illustrantur. Accedunt duae Bourgueti ad Jo. Bapt. Ottium, & Jo. Woodwardum, Epistolae. Praefationem praemisit huic Commercio epistolari Frid. Otto Menckenius. Nunc sigillatim edifferenda sunt panes. Hymno Davidico CXVI prodidit David, se liberatum fuisse statu corporis, mortem attingente; quo in omnem partem facilis sibi fuerit lapsus; quo pedes vacillarint, lachrymisque oculi fuerint referti; quo mentis fuerit emotæ; quo vinculis fuerit dignus existimatus. Ex terrore ortum malum epilepticum eruit Autor ex 1 Sam. XXI, quem locum exponit, ac signa epilepsios adjungit ex Hippocrate, Cornelio Celso, ac Hermanno Barhaave, in Davidem, inter Philistaeos versantem, quadrantis. Fictam a Davide insaniam propullare contendit. Metaphrasin Latinam Hymni adornatam annotationibus variis illustrat. Verbo פֶּן inesse vim *deprimendi agmine cingente, & fastidium afferente*, asserit, in subsidium arcessens linguam Arabicam & funes mortiferos, quibus olim vivi homines cadaveribus fuerunt poenae loco alligati. Evolvit vocabulorum ceterorum difficilium notiones. Per יְהוָה v. 16 designari putat *excellensimum sanctum Jehovah*, Messiam. Exponit praeterea singulas enuntiationes. Kies-*

Pag. 6.

19.

29.

F

lin.

linguis docet, viros præstantes vocari *lumina*. Ad testimonium citat *Homerum Odyss. XVIII v. 25.* Messias vocatur *lux magna Jof. IX, 2; lux gentium XLIX, 6.* Illud *Φαίvere Phil. II, 15,* imperative esse capiendum, Autor negat. *Wellerus*, diem *Lutheri* emortualem fuisse *Concordia* diem, ostendit. Obiit hic ad 18 Febr. A. 1546. Sunt, qui negant, sunt, qui affirmant, eum fuisse *Concordia* diem. Calendaria diversorum locorum notissima nominibus diversorum Sanctorum sunt passim insignita. In plerisque *Concordia* ad 13 Aug. fuit adscripta, & ad 18 Febr.

- Bag. 30. *Simonis*, vel *Gabini*, nomen habetur, immo *Constantia* & *Pantalconis*. At in Calendariis Franconicis, A. 1541. 1544. 57. & 1545, publicatis, ad 18 Febr. legitur *Concordia* nomen.
61. Ita B. *Joanni Matheo* honor veracitatis constat. Ad *Walchtum* miserat *Hieron. Guil. Ebner ab Eschénbach*, defunctus A. 1752, figuram vetustæ *crucis stationalis*, quæ erat tabulæ æneæ incisa, ut ex Clariss. Viro sententiam, & cuius ea esset ætatis, intelligeret. Hic cruces distribuit pro successu seculorum in quinque classes, contendens, Christianos ante *Constantinum Maximum* abstinuisse a Jesu, in cruce suffixi, simulacris, usosque potius monogrami-

65. mate . Seculo VII Christiani effinxerunt simulacrum Jesu, stantis, tunica induti, apertis oculis, manibus more orantium ad cælum sublatis, similis triumphanti, ad crucem stantis. Seculo VIII coeptum est cruci imaginem Jesu cælatura lineari, manibus & pedibus quatuor clavis affixis, apertis tamen plerumque oculis, neque nudo, sed tecto, corpore, inprimis tunicato, cum nimbo nonnunquam, effigiare. Seculo IX mos obtinuit, effigendi Jesum cruci affixum integro corpore, quod tamen a cruce separari poterat. Seculo XV vigere coepit consuetudo, cui adhuc est locus, Inde Autori visum est definire, crucem, secum communitatam, esse classi quartæ inferendam. *Reiskius Anthologiam*

giam Græcam, a vulgari *Planuda* diversam, in Bibliotheca Amplissimi Senatus Lipsiensis deprehendit in Codice, ex quo *Leichius Carminum sepulcralium* gustum Lipsiæ A. 1745 edidit. Procul esse iussit *Reiskius* ea, quæ inviolato pudore legi nequeunt. Cetera evulgavit hoc loco una serie, adjectis interpretationibus suis. Opus ipsum totum in *sex Capita* fuit olim distributum. Lipsiensi Codici deest postremum. *Primam Partem* efficit *Siratonis Musa puerilis*, merito ignorata, constans carminibus 247. *Secunda Sectio* habet carmina triginta. *Tertia* est optima, complectens carmina in feminas amatoria 118. *Quarta* consistit carminibus 159 dedicatoriis. Hanc *Partem* pæne omnem sparsit *Suidas* per *Lexicon* suum disceptam. *Parte quinta* continentur carmina sepulcralia, e quibus, pæne centum, *Leichius* duo & viginti edidit. *Partem sextam*, Lipsiensi a Codice remotam, evulgavit Græce *Jensius*, constantem carminibus 154. Pleraque sunt arguta, elegantisque ac poetice dictionis, etiam si non morum, exempla. Carmina, quæ edidit hoc loco *Reiskius*, in Latinum etiam vertit, orsus a *tertia Parte*. An apud alios jam unum alterumque horum carminum legatur editum, eis inquirendum permittit, qui otium in rebus minutis suum conterunt. *Barberinius* Codex erat omnium absolutissimus. Codici Lipsiensi, haud æque perfecto, *Dorvillius* immerito detractum ivit. Ostendit vero *Noster*, Lipsiensem esse meliorem illo, quo *Dorvillius* fuit usus. Contulit ipse passim aliorum cum suis meditata, sæpius emendavit neglectius descripta, artisque suæ criticæ experimenta dedit ubique luculenta, nonnunquam ad *Theocritum*, aliosque Poetas Græcos, traducta. Progredimur ad *Commercium epistolare*. Inde intelligitur, *Bourguetum* originem literarum, seu alphabetorum, a *Mosis* demum ætate repertiisse, & diluvio *Noachico* argumenta conciliatum ivisse ex fossilibus marinisque rebus, per altissimos passim montes obviis; *Cyperum* partes contrarias fortiter propugnasse. Que Duum-

Pag. 80.

89.

151.

virum de Sinarum sive antiquitate, sive lingua & dicendi modis, moribusque, & institutis, per literas collocuti sunt, scitu haud sunt indigna. Debent eruditi Epistolas hasce Ven. Jo. Georgio Schelbornio, Memmingensis reipublicæ a sacris, qui eas cum Menckenio communicavit. Commercio illi, per Bourguetum ad Jac. Zimmermannum, Professorum Theologiæ Tigurinum, transmissis, Bourguetus præfixit monitum, ut hinc, quid in sententiis suis nautaverit, pateat. De libro Bramanum, Betz, seu Boran, Bourgetus nonnihil affert, haud tralatitium. Eidem visum fuit, loqui fossilibus & petrefactis veritatem diluvii Noachici. Cuperus negantem amplectitur sententiam, eo quod procellosa telluris marisque fata ad navim Noachi, placide servatam, haud quadrent, & in ipsis gemmis succinique partibus inveniantur corpora bestiarum indurata. Respondet ad singula Bourgetus, & imprimis multus est in examinandis singulari opinionibus, quas homines effinxerunt, exposituri rationem, cur monumenta diluvii universalis appareant in omni ambitu telluris. Acquiescit tandem in opinione diluviana, & difficultates, quas extricare haud valebat Woodwardus, solvere & expedire contendit, promittens majoris spatii & diligentis Dissertationem, cujus jam exordium elaboravit. Continuatio Commerci hujus epistolæ apparet in hujus Voluminis Parte secunda.

In hac sese Lectori offerunt: 1) Joannis Rudolphi Kieslingii *Observatio de Deo, instar leonis ossa conterente, ad Jes. XXXVIII, 13*; 2) Jo. Frid. Frischii *Commentatiuncula philologica de Ἑσπερίαις veterum, non omnibus probata, ad illustrandos Auctorum classicorum quosdam locos, & Eph. V, 4*; 3) Jo. Christoph. Harenbergii *Commentatio de re musica vetustissima, ad illustrandum scriptores & exteros accommodata*; 4) Henr. Augusti Leibichii *Observatio de Cyaxare postrema, qua ille regali sua dignitate penitus privatur*; 5) *Anthologia Græca, nunc primum e Codice MS. edita, studio Jo. Jac. Reiske, Missus secundus*; 6) Frid. Ott. Mencke-

ckenii de vero Autore libri famosi, Aloisia Sigea Satira so-
radica inscripti, Observatio; 7) Commercii epistolari duo-
rum magni nominis Virorum, Ludovici Bourgueti & Gisber-
ti Cuperi, quo illustriora multa Philosophiæ, antiquitatum, &
literarum elegantiorum, capita doctissime illustrantur, Particu-
la altera. Kieslingius Hiskia verba Jes. XXXVIII, 13, sic in-
terpretatur: Composui animum (speravi) usque in matutinum,
tanquam leo, sic constringebat omnia ossa mea. Leonum esuri-
entium mos ita fert, ut in homines sibi obvios irruant, illos
dilacerent, sanguinem consumant, comminuant ossa. Inter-
pretationes plicas introspicit & dijudicat Autor. Verbo מְשֻׁבֵּן
inest notio actus animi, quo actu quis rebus turbulentis,
quæ circulo nostror animique tranquillitatem turbare pos-
sunt, animum, pluribus meditationibus intentum, colligit,
eumque ad calamitates fortiter subeundas, atque patienter
ferendas, componit. Similitudo a leonibus, qui compositis
unguibus secure dormiunt, neque ullum ab aliis animalibus
impetum metuunt, petita. Conf. Gen. XLIX, 9. Consti-
tuerat Hiskias patienter morbum ferre, sed eo fortiori im-
petu Deus in ipsum irruit, & Hiskias e leone in gruem,
hirundinem, & columbam, inermes, timidas, querulasque,
quasi mutatus fuit. Frischius evolvit vim vocabuli εὐρα-
πελία. Eliani Var. Hist. V, 13, locum exponit & illustrat.
Ἀγχιπροπος & εὐραπελής est is, qui facile & confestim
pro momentis se circumstantibus ingenium in partem aptam
vertit. Εὐραπελής igitur est homo, levi impulsu ver-
sabilis ac commutandus. Εὐραπελίαν Aristoteles in virtu-
tibus retulit, habens eam pro dexteritate concinne ac le-
pide jocandi. Urbanitas ac comitas ea haud indicatur.
Vocabula media, nostro sensu accepta, Græci veteres haud
habuerunt, puta non verbo, re tamen ipsa. Isocra-
tes notavit illam εὐραπελίαν, alacritatem adolescentum,
qua pollent ad verba aliorum detorquenda, & in ridiculum
convertenda sensum. Eutrapeliam a nobis in vernaculum
vertendam esse per leichtfertige Rede, levitatem verborum,
F 3) No-

Pag. 190.

196.

202.

Noster statuit. *Harenbergius* ad rem musicam vetustissimam sese accingit explicandam, inprimis ad scripta vetustissima, eaque Ebraeorum sacra, respiciens, & ut inscriptiones, hymnis *Davidicis* præfixas, extricet, operæ suæ haud parcens. Musica instrumenta & carmina, eis congruenter decantata, jam ante diluvium fuisse, docet, monens contra *Platonem*, ea haud intercidisse per diluvium. Rei musicæ ex *Homero* apponitur notitia. De *Musis*, *Jove*, *Apolline*, nonnihil differitur. A crepitaculis & tympanis illustrandis Autor primordia capit. Inde ad hexametros pentametrosque versiculos itum fuisse, tradit. Discrepantiam Poeticæ Græcorum atque Ebraeorum exponit. Notas musicas, *Guidone Are-*
 215. *no* vetustiores, indicat. Græci ac Latini syllabis superimposuerunt literas suas minuscultas, ad tonorum discrimina dinumeratas. Differit de modis melodiæ, *Æolico*, *Ionico*, *Dorico*, *Asio*, *Lydio*, *Phrygio*, qui singuli adhuc in cantu sacro canonico supersunt. *Æolicus* videtur appellari *Ajiclet Ps. XXII, 1*, & *Ionicus Jonat Ps. LVI, 1*. Genera hymnorum & carminum antiquissima edisserit Autor succincte. Recenset deinde potiora instrumenta musica pulsalia, tactilia, statilia. De *Musurgis* ac *Assapho* Ebraeorum exponit. Docet, cymbala dici *Zilzelim 2 Sam. VI, 5*, eorumque usum, in templo *Serubabelico* olim vigentem, subjungit. Tympanum *תוף*, & tympanum majus, *magrephab*, attingit. *Magadin* & *Gittit* fuisse idem instrumentum musicum, chordis instructum, digitis rasum, ac foraminibus resonans, tradit. A *Magadide* *Pectida*, *pabbad, Job. XL, 17*, haud admodum discrepasse, & hanc nunc vocari *Cembalo*, monet. Tum *ascoron*, *hasschabbar*, *asor*, illustrat. *Sabbechu, Dan. III, 5, 7*, memorata, ipsi est *sambyce*, sambuca, nervis sonum edens. *Schminith* ipsi est *magadis*, octavam sonans. *Kinnor* ei est *gingras*, tibia minor. Nomina *על*, *תל*, *elem*, confert cum Græcorum *ἄλωμος*, *tibiis*. In *Pf. LVI, 1*, memorantur quædam obscuriora, *al jonat elem rbbokim*. Ea Noster hunc in modum interpretatur, ad modum *Ionicum tibia*

tibia Phrygum. Elymos enim, tibia major, fuit Phrygibus inventu & tractatu familiaris. Persequitur idem *Jeuathos, nablia, αὐλῆς, תבילין*, tibiae saltationesque, quæ vocabantur *puer*, seu *mutb labben*, non *scinnozyrbos, schuschanedud, schoschannim, nauas, monaulia, tubas, buccinas, cornua, jambycas, ambubajas*, ac alia. Zeibichius *Cyaxarem* Pag. 269. secundum folio movit, ac e Regum Mediarum albo expunxit penitus, *Xenophonte* quidem invito, ac fide in hac causa indigno. *Josepho* hic non assurgendum. *Herodoti* fide standum, qui *Astyagem* appellavit implem, cum *Harpago*, id est, filiis carentem, ἀπαιδα. Narrat *Herodotus*, *Astyagem* sibi a genere metuisse futuro, monitum somnio. *Astyagi* successit *Cyrus* Persa, *Herodoto* teste, ac *Cresia* ipso. Adde *Strabonem* & *Justinum*, *Eusebium* item in *Chronico*. Concordat ipsis *Syncellus*. Chronologicas difficultates scite ac solide Nolter 278. ad extemum expedit ac extricat, licet *Humphrey Prideaux* & *Leonardus Offerhaus Cyaxarem, Astyagis* successorem in Mediarum regno, stabilire fuerint conati. Ut ad *Darium* Mediarum eandem diligentiam Autor porro transferat, admodum volumus ipsum rogatum. *Ambologiam Græcam*, ejusque *Missum secundum*, liberali fronte ac manu *Reiskius* sic nobis exhibuit, ut bonæ literæ & nos ipsi multum debeamus. Annotationibus profecto eam ornavit variis. En unam & alteram. 312. *Tis* ponitur haud raro pro *έσις*. Græci plantas & homines adolescentes æque appellant *θάλας, ένας*. *Xion* est vas fictile, serica, lagena. Ad *Aloisia Sigæ* Autorem investigandum operam suam accommodavit *Menckenius*. Fuerunt, qui, *Isaacum Voffium*, qui, *D. Joannem Westrene*, patronum causæ Hagiensem, fuisse Autorem, memoriam prodiderunt. 328. *Baggerus* tandem, ortu Suecus, sed Pontificia sacra professus, qui omnem pæne terrarum orbem lustravit, maxime vero in Gallia versatus, indicavit genuinum *Menckenio* Autorem, *Nicolaum Chorerium*, Parliamenti Gratianopolitani in Delphinatu Advocatum, eundem, qui *Vitas Dionysii Salvagnii Boessii, Delphinatis, & Guidonis Papæ, JCræ*, vulgavit, ac *de Antiquitatibus urbis Viennensis* librum, nec non *Historiam Del-*

- Dolphinatus*, opus magnum & omni posteritate dignissimum, scripsit ediditque, defunctus A. 1692. Edidit idem Gratianopoli A. 1680, 12, *Carminum librum unum*, ac alia, *Niceronio* in *Memoir. Tom. XXXVI pag. 21 seq.* memorata. *Baggerus*, eum evulgasse *Aloisiam* in urbe Gratianopoli impensis *Nicolai*, ibidem Bibliopolæ, Dialogis sex, ac recudendam curasse, addito uno Dialogo, Genevæ, narravit. Editio hæc nævis typhoteticis abundat, quos *Chorerius* manu sua, *Baggero* satis nota, emendavit in exemplari suo. Insunt *Aloisæ* flores & elegantix haud unæ, ad Gallos referendæ. *Chorerius* ex *Aloisia* transtulit duo Carmina, quæ in medio opere leguntur, *de laudibus Aloisæ*, & *Tuberonis genethliacon*, in illum suum *Carminum Librum unum*. Dominus *de la Roche* & *Guido Allardus*, qui *Chorerio* fuerunt familiares, *Chorerium* esse *Aloisæ* Autorem, sæpissime docuerunt *Baggerum*. Succedunt hisce Epistolæ aliquot *Bourgueti* & *Cuperi*. *Bourguetus* disserit de tentanda via, qua hieroglyphicis Ægypti possit lux interpretationis infundi, de literis priscis Tuscorum nondum definitis, de loco *Tertulliani Apol. 16*, per Pontificios nuper vitato. In hoc legitur, *sed et qui crucis nos religiosos putat*. Pontificius Editor evulgavit, *nos non religiosos putat*. *Cuperus* ex annulo, per *Pharaonem* in *Josephum* translato, it demonstratum, jam tum in Ægypto fuisse literas alphabeticas, epistolis subsignandas, nec non ex nomine urbis *Kiriathsepher*, id est, receptaculo librorum. *Josephus* ipse, *Theophilo Sigfrido Bayero* teste, scripsit historiam & suam, & progenitorum, quam *Moses* postea redegit in compendium, scopo suo conveniens. Id nos adjicimus. Deus *Mosen* jussit scribere bellum, cum *Amalekitis* gestum, cum *Moses* nondum ad montem Sinai pervenisset. Hoc *Cuperi* est argumentum, qui petrefacta & figurata cavernarum lapicidinarumque monumenta pro testibus diluvii reputare recusat. De *Sinentium* literis hieroglyphicis, & Carum numis quibusdam, pauca adjungit. Offerent se Lectori Epistolæ hujus *Commerci* reliquæ in secuturis *Miscellaneorum Partibus*.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiæ

Calendis Februarii Anno MDCCLIV.

NOVUS THESAURUS JURIS CIVILIS ET CANONICI, continens varia & rarissima optimorum Interpretum, imprimis Hispanorum & Gallorum, opera, tam edita antehac, quam inedita, in quibus utrumque Jus emendatur, explicatur, atque ex humanioribus literis, antiquitatibus, & veteris ævi monumentis, illustratur. Ex collectione & Museo GER. MEERMANNI, JCi, & reipublice Roterodamensis Syndici.

Tomus V.

Hagæ Comitum, apud Petrum de Hondt, 1752, fol.

Alph. 9 plag. 12.

Vere hic *Tomus* nomen atque vim *Thefauri* tuetur. Tam uberes literarum & Jurisprudentiæ quasi divitiæ, tam egregia, & ad illustrandum Jus Civile præstantia, Virorum doctorum in eo scripta recondita sunt! Sed, age, in rem præsentem veniamus; atque ipsas illas, hujus *Thefauri* veluti loculis repositas, copias lustremus. Primum igitur locum, ut par erat, occupant *Basilicorum Libri quatuor XLIX, L, LI, LII*, ex Codice MSto Regiæ Bibliothecæ Parisiensis nunc primum integre editi. Latine vertit, variantes lectiones collegit, notasque criticas ac juridicas, tam aliorum, quam suas, addidit, *Gul. Otto Reitz, Jctus*. Hi *quatuor Libri*, tamen ibi in *Βασιλικῶν* editione *Fabrotina* promittuntur, tamen ibi non integri, sed utcumque tantum ex *Jctorum Græcorum* a *Fabrotto* collectis fragmentis, restituti sunt. Ipse
G autem

autem genuini atque ἀπὸ Θετικῶν illi Libri latuerunt: qua fortuna etiam nunc XV alii utuntur. Quod mirandum est, cum *Cujacius* omnes omnino LX Libros integros possederit, eoque mortuo, ad *P. Fabrum*, & post hujus obitum ad hæredes ejus, pervenerint: idque scire & potuerit, & ex præfixa *Suarefii* Notitia Βασιλικῶν debuerit, *Fabrotus*, facileque haud dubie fuisset ipsi, eos a *Fabri* hæredibus impetrare. Sed, cum *Fabrotus* supinam istam negligentiam admisisset, illi Libri deinde evanuerunt, neque hodie constat, quo tandem evaserint. Ex iis hodie deperditis habitis Libris sunt hi quatuor, in lucem revocati a Clariss. *Reitzio*. Eos *Caperomerius*, V. C. rogatu *Meermannii*, Viri Illustris, & *Reitzii*, ex libro scripto Bibliothecæ Parisiensis descriptos, Editori Clarissimo misit: tam diligenter factæ exemplo ad exemplar ipsius Codicis, ut omnes ductus referret: quod imitatus est *Reitzius*, V. C. in hac editione. Codex, e quo profecti sunt hi Libri, hodie in Bibliotheca reperitur signatus num. 1357, esseque volumen fol. 277 foliorum, scriptus circa finem Seculi XV, uti placet Viris doctissimis. Ante in Bibliotheca *Colbertina* num. 2324 fuit: inde in Regiam Bibliothecam translatus est. Unde autem *Colbertus* hunc librum nactus fuerit, non constat. Adjectæ sunt observationes *P. Fabri* in *Lib. LI tit. 3 seq.* sed paucae, atque etiam exigui pretii: quas *Caperomerius* descriptas, una cum quibusdam suis animadversionibus & emendationibus, ad Editorem misit: quibus accessit una *Boivini*, V. C. in *Lib. LI tit. 4.* Hæc omnes ab Editore hic quoque in lucem editæ, additis etiam suis, tam criticis, quam juridicis, observationibus. Ceterum non possumus hic duo præterea, in Præfatione a Clariss. *Reitzio* observata, præterire. Unum pertinet ad horum quatuor Librorum fidem; alterum autem ad ætatem *Theophili* aliorumque Jurorum, e quibus vel in Basilicis, vel in Scholiis Βασιλικῶν, servantur reliquæ. De illo capite cum dubitatum esset a quibusdam viris doctis, genuini hi quatuor Libri essent, an spurii, *Reitzius* id agit, ut autoritatem illis haud dubie asserat: quam in rem illo primum utitur, quod *Broeus*, & ex eo *Suarezus*, tradiderunt, *Cujacium*, & post eum *P. Fabrum*, integros & universos Libros

Βασιλικῶν possedisse; his autem quatuor *P. Fabrum* usum esse, ex adjectis observatiunculis patet. Alterum argumentum hoc est, quod omnia ea capita horum Librorum, quæ vel *Cujacius*, vel olim *Attaliata*, velut ex integris Βασιλικῶν Libris decerpta, laudarunt, hic propemodum ad verbum reperiuntur expressa: cujus rei exempla in Notis a Clariss. Editore passim suppeditantur. De ætate autem *Theophili* aliorumque Jureconsultorum Clariss. Editor tam certa atque indubitata testimonia & argumenta affert, ut nihil possit supra; quæ illis sunt adjicienda, quæ jam in Excursu ult. ad *Theophilum*, & in Præfat. *Theophili*, assatim protulit. Operæ pretium fuerit, ea hic breviter commemorare. Interpres Græcus, a *Rubkenio*, V. C. in Tomo III hujus *Theauri* editus, in interpretandis *l. 15 C. de Advocat. divers. jud.* verbis in hanc sententiam disserit *pag. 31*: hanc Constitutionem tantum ad certum tempus pertinere, & in hoc Codice maximam partem supervacuum esse, propterea, quod dudum cessaverit id, quod in ea constituatur. Porro, etsi illi LXIV Advocati, qui tum fuissent, post Advocatum fisci, dudum demortui essent, (nam, hæc, inquit, Constitutio ante multos annos promulgata,) tamen hanc Constitutionem liberis eorum superstibus utilem esse posse, cum de conditione cohortali, sive curiali, cum iis agatur, vel cum prædia eorum curialia esse dicantur. Ex hisce satis intelligitur, tempore eo, quo ista scriberet Enarrator, non solum nepotes, sed etiam liberos eorum, de quibus agit Constitutio, Advocatorum superstites fuisse oportere. Atqui hæc Constitutio a *Leone* jun. A. Chr. 472 promulgata est. Igitur fieri non potest, ut aut liberi, aut ipse Enarrator, post mortem Imperatoris *Justiniani*, hoc est, A. Chr. 568, vixerint. Sed hoc tempus ætatis certius a Clariss. Editore definitur; productis verbis ejusdem Enarratoris, ad *l. 16*, ab eodem Imp. *Leone & Zenone* patre eivissam, positus; quorum hæc vis est: alio quidem loco a se esse traditum, eos, de quibus agatur, non amplius vivere: sed, quoniam tamen fieri possit, ut aut liberis, aut nepotibus eorum, controversia status fiat, eam Constitutionem in liberorum nepotumque causis allegari posse: in eorum autem causis, quorum gratia data sit, usum

nou amplius habere posse. Nam plus, inquit, quam quinquaginta anni sunt, cum hæc Constitutio edita est. Quodsi igitur anno Chr. 474 addas annos 55, effeceris id tempus, quo Codex *Justiniani* prodit. Qua ratione nihil certius, aut firmitus, esse posse, nemo non intelliget. Neque vero minorem vim habent ea argumenta, quibus in hac Præfatione usus est, ut ætatem *Domnini*, *Herodis Eudoxii*, & *Herodis Patricii*, *ICtorum*, & Codicis *Theodosiani* enarratorum, confirmaret.

Præterea Prolegomenis addidit Clariss. Editor Indicem eorum locorum *Attalata*, e quibus Libri Basilicorum, nondum editi, suppleri possint. Qui labor difficilis, & molestus, cum in rem Jurisprudentiæ sit susceptus, eo majore gratia excipiendus est.

Jam, ut ad textum Librorum ipsum veniamus, eum diligenter expressum esse, vere affirmare possumus; Latina autem interpretatio, a *Reizio* facta, & justa, & fida, est: in annotationibus denique Clariss. Editor id potissimum operam dedit, ut & lectionem rectam stabiliret, collatis Juris *Justiniani* locis, textui tam Basilicorum, quam Juris *Justiniani*, lucem æffunderet, & vitiosam etiam in vulgaribus libris scripturam Juris *Justiniani* ex his Libris corrigeret. Quorum omnium plenæ sunt, quamvis breves, subjectæ animadversiones. Non erit necesse, fidem dictis facere, afferendis harum rerum specimenibus: cum Clariss. Editoris doctrina ex *Theophili* editione luculenta Lectoribus notissima esse debeat. Non possumus tamen facere, quin duo loca duntaxat ex his Libris depromamus, quibus planum fiat, quam egregia, uti ex ceteris, ita etiam ex his Basilicorum Libris, adjumenta peti possint interpretationis Juris *Justiniani*, rectæque lectionis firmamenta. Jam igitur in l. 7 D. *de oper. libert.* Cod. Flor. habet *nomenclator*; *Accursius* legit *mimiculator*, hoc est, gesticator, quæ vox nihili est; alii *numiculator*, vocabulum item nullius autoritatis; *Charondas* denique ex MSS. *miniculator*. In quarum lectionum æstimatione & judicio quamvis plerique autoritatem libri Florentini sequantur; tamen fide horum librorum efficitur, ut rectum putemus *miniculator*. Nam pag. 12 vocabulum, quo de agitur, expressum est per *καλλιγράφος*

¶ *Qos.* Neque minus ex his Libris pag. 83 doceri potest, recte *Jensum Strict. Pand. pag. 454* judicasse, in *l. 14 §. 2 D. de Except. aut sapius, aut variis ex causis*, excidisse.

Altero loco positi sunt *Thaleti, Theodori, Stephani, Cyrilli*, aliorumque *Jctorum Græcorum*, Commentarii, in *Tit. Dig. & Cod. de Procuratoribus & defensoribus*, Græce & Latine, ex editione & cum Notis *Dav. Rubkenii*. Atque hæc est altera Pars eorum Commentariorum, quorum priorem Partem, in Tomo III hujus *Theauri a Rubkenio*, V. C. editam, alio tempore in his *Actis* indicavimus. In qua edenda quam eruditionem, quamque diligentiam, demonstravit *Rubkenius*, eum jam eo in loco planum fecerimus; non attinere credimus, pluribus de hac altera Parte dicere. Eadem enim diligentia, eadem doctrina, idem judicium, *Rubkenii* etiam hic eminent.

Hos Græcos, vere inæstimabiles, libros sequuntur non inferiores *Francisci Ramus del Manzano* ad *Leges Juliam & Papiam*, & quæ ex libris *Jctorum* Fragmenta ad illas inscribuntur, Commentarii & Reliquationes. Accedunt Dissertationes duæ extemporales, prior ad *Titum Cajum* de usufructu municipibus legato *l. 3 Dig. de Usufr. leg.* altera de Domesticis & Protectoribus ad *l. 2 C. de Excus. & mun.* His omnibus præmissa est Autoris vita, scriptore *Greg. Majansio*, nunc primum edita. In quibus excellunt haud dubie Commentarii ad *Leges Juliam & Papiam*, summo jure a *Meermanno*, V. C. huic *Thesauro* illati. Præstantissimi enim & omni genere doctrinæ refertissimi sunt, atque his quidem in terris ante invisitati. *Heineccius* adeo, cum Commentarium in *Leges* easdem elaboraret, frustra eosdem quæsierat. In multis, qui ad *Leges* illas scripti sunt, Commentariis principes haud dubie sunt *Jac. Gothofredi*, *Rami* nostri, atque *Heineccii*, Commentarii: quorum uti magna est differentia, ita tamen sua cuique laus, sua est præstantia. Brevior est atque strictior *Gothofredi*; uberior, atque fusior, *Rami*; medius quasi & interjectus *Heineccianus*. In multis capitibus nondum satis acute viderat *Gothofredus*; in quibus & *R.*

mus & Heineccius recte. Quodsi *Ramus* tantum atque tam elegantem rerum delectum, modumque, judicium, atque ordinem, adhibisset, uti *Heineccius*, multis partibus haud dubie omnibus esset præstantior, cui, si *Heineccio* tantas dederis literarum atque eruditionis divitias, quantas *Ramus* proposuit, haud dubie illo carere possemus. Neque enim tantum doctrinæ cujuscunque generis paratum, ubiubi quæsieris, quantum hic, invenias: in eo solum peccare videtur de more Hispanorum Jctorum, quod sæpe sine necessitate & causa ultraque modum opes doctrinæ profundit suæ. Ceterum, quemadmodum *Heineccianus* labor, in digerendis legum istarum capitibus, ab ordine *Gosbosediano* recedit, ita etiam valde *Rami* judicium discrepat ab utroque: uti quilibet, comparanda capitum serie, intelligat.

In fronte libri posita est series capitum Legis *Julia & Papia*, uti quidem Autor capita in ipsis legibus ordinata, atque conjuncta, putat fuisse. Sequuntur deinde Commentarii ipsi, in *quatuor Libros* tributi. Quorum quidem *primus* totus pertinet ad origines & causas legum istarum, simulque eruditam atque jucundam de *Lege Julia de vicesima hereditatum* complectitur digressionem, uberem atque copiosam rerum atque literarum quasi fœtu. Neque enim veremur affirmare, quamvis *Burmansus* haud dubie in tradenda historia atque origine Legis *Julia* de vicesima hereditatum principatum obtineat, tamen in hac digressionem cum, interpretandis capitibus Jctorum, ad eam Legem in Pandectæ pertinentibus, a *Ramo* longe multumque superari. *Alter Liber* persequitur ipsa capita Legum *Julia & Papia*. Innexa sunt, quasi obiter, multa *πάροψα*, ex Jure Pontificio, & Hispanico, ex antiquitatibus denique. *Liber tertius* versatur in explicando eo capite Legis *Papia*, quo permittuntur ingenuis nuptiæ cum libertinis mulieribus, ad *l. 23 D. de Rit. nupt.* simulque quasi mantissam appendit juridico-politicam, de potestate civili & ecclesiastica, & utriusque finibus, circa nuptias, & violentiam. Non pauca etiam hic reperiuntur obiter, sed tamen copiose, tradita, de juribus ingenuorum, quibus antecesserint libertinos, de

Lege

Legis Visellia, de Constitutionibus Pontificum de nuptiis ingenuorum & libertinorum, de verbis *fraus, pena, & multa*, ad *l. 131 D. de V. S.* de vestimentis, ornatuque meretricum ex jure & antiquitate Romana, multaque alia capita ex antiquitate Romana & ecclesiastica. Quartus denique Liber spectat nuptias, Legibus Julia & Papia prohibitas, inter affines, qui invicem liberorum parentumque loco sunt, aliaque Legum istarum capita, veluti Legem *caducariam, decimariam, de fideicommissis, in fraudem legis factis, &c.* Atque hujus quidem Libri capita inscripta sunt nomine *Reliquationum*. Ceterum etiam in hoc Libro tractantur leges & scripta de nuptiis sexagenariorum & quinquagenariorum, Lexque *Voconia*: in quibus tamen Autor sibi non cavet a vulgaribus erroribus, quos primus maxime *Perizonius* in Dissertatione *de Legge Voconia* indicavit, atque convicit. Quod etiam de multis aliis capitibus dicendum est: veluti de eo loco, quo agitur de *Legis Julia Miscella*; quae omnia hic persequi, nimis longum foret. Satis enim dictum de hisce Commentariis.

Jam de duabus additis Dissertationibus extemporalibus breviter strictimque nobis differendum videtur. Prior ad *Titum Cajum* ab Autore admodum juvene, brevi temporis spatio, elaborata est, in ipsis auspiciis Professionis, *Salamanthicæ* ab Autore aditæ. Est autem argumentum ejus, in quo versetur, ususfructus municipibus relictus: qui, quoniam municipium nunquam moritur, ex sententiis JCtorum lapsu centum annorum expirat, ne nuda proprietas semper sine ullo fructu maneat. Verum quaeritur, quomodo consistere cum isto decreto possit hoc, quod traditur in *l. 63 D. ad L. Falcid.* ubi JCtus, *ususfructus*, inquit, *si reip. legatur, sive simpliciter, sive ad tempus, triginta annorum computatio fit.* Qui hunc locum interpretati sunt, eorum omnium, præter *Cujacium*, sententiæ probari non possunt. Hic autem in *Libro singulari de Praescript. Cap. 30* arbitratur, ususfructum, universitati legatum, non aliter aestimari, ac si infanti relictus foret, quem spes sit, diutissime victurum esse. Ejusmodi autem ususfructum non diutius durare, constat. Igitur, cum quaestio est,

est, quo tempore usufructus ejusmodi extinguitur, æstimatio sit ex ætate senis longævi; ususque fructus centum annorum finibus terminatur. Ubi vero Quartæ Falcis, de usufructu deducendæ, judicium incidit, usufructus, municipio, vel universitati, legatus, æstimandus est ex reditu triginta annorum, inde recipiendo. Neque enim usufructus, infanti relictus, aliter computatur. Atque hanc interpretationem *Cujacius* debet *Patricia*, veteri *JCto*, qui, autore *Harmenopulo II*, 12, eandem rationem iniiit. Inde quæstio disceptatur ab Autore, quo tempore legatum annuum, civitati relictum, definit. In quo quidem plerique existimant, tale legatum centum annorum lapsu expirare. Autor vero sententiæ subscribit eorum, qui putant, tale legatum semper ac perpetuo peti posse. Neque enim eam causam hic locum habere, quæ facit, ut aliquando finiatur usufructus. Porro Autor, quibus causis municipium, vel civitas, plane dissolvatur, quibusque modis municipia Romana jus civitatis amiserint, docet, tandemque eum locum *Juris Romani* exponit, cum quæritur de facultate & jure, municipiis fideicommissa, legata, vel hereditatem, relinquendi: duoque eam in rem *SCta Aproniana* facta fuisse, statuit.

Alteræ Dissertatio extemporalis *l. 2 C. de excus. mun. Lib. X* illustrat. Ejus duo potissimum sunt capita: primum de inscriptione illius legis, alterum de Protectoribus ac Præpositis, quibus ibi immunitas concessa.

Proxime positum est ejusdem *Fr. Ramos del Manzano* Schediasma de Concubinis, earumque tam similitudine, tum differentia a legitimis uxoribus. Quod quidem haud dubie dudum periisset, nisi *Ferdinandus Aria de Mesa*, *Rami* quondam collega, suo nomini, suæque autoritati, adscriptum, ac suppositum, *Variarum Juris Resolutionum* libro, quasi familiæ alienæ, inseruisset. Argumentum ipsum, & capita, vel ex ipso titulo Schediasmatis, quasi lucent. Neque vero, quanvis & hic multa doctrinæ copia exposita sit, tamen excellenti laude dignum judices. Atque hæc sunt *Rami* scripta ea, quæ in hunc *Tomum* illata sunt. Alias ejusdem Autoris

Prælectiones egregias, ineditas, proxime, una cum *Retefi* aliorumque præclaris scriptis, in lucem prolaturum se, iisque finem huic *Thefauro* facturum, promittit Cel. *Meermannus*.

Ultimum locum accepit *Emanuelis Soarez a Ribeira* Observationum Liber primus. Plures autem lucem non adspexerunt. Vitam Autoris *Meermannus* in Præfatione breviter perstringit, deque ejus eruditione & doctrina præclare existimat. Neque negari potest, idque vel ex hoc Observationum libro intelligitur, eum non parum in libris tam Romanorum, quam Græcorum, Ictorum versatum fuisse. In quos ille sæpe iniquus est. Nam, quos errores ille *Triboniani*, *Justiniani*, *Theophili*, & *Harmenopuli*, Cap. XIV, XV, & XVI, arguit, eos maximam partem eo numero habendos non esse, intelligentes æstimatores facile viderint. Quos, præter hunc Observationum librum, edidit libros, ii omnes in forensi usu tradendo disceptandoque versantur. Ceterum eo labore superfedere poterimus, ne indices Capitum hujus libri ponamus, cum ex inscriptione & indole Observationum facile sit ad æstimandum, singularia Juris civilis loca, quaestionesve, hic pertractari disceptarique debere. In censura autem hujus libri etsi non recedimus omnino a sententia *Meermannii*, non tamen, summorum interpretum operibus annumerandum esse, existimamus. Multa, hic tradita, & alibi explicata invenias, in multis etiam, ut humanitas fert, errata perspicias.

Ceterum, quod accepimus, non possumus non hoc loco referre, Clariss. *Meermannum* in eo esse, ut propediem duos ultimos *Thefauri* hujus Tomos, quos, tanquam bonus atque æquus venditor, mantissæ loco promisit, in lucem emittat, Quorum suo loco mentionem facere, non cessabimus.

ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΑΛΙΚΑΡΝΑΣΣΕΩΣ ΠΕΡΙ ΣΥΝ-
 θήσεως ὀνομάτων. *DIONYSII HALICARNASSENSIS*
de Structura orationis liber. Ex recensione JACOBI
 II UPTO-

UPTONI, *Art. Med. Collegii Regalis apud Cantab. nuper Socii, qui & veterem interpretationem emendavit, & Notis integris FRIDERICI SYLBURGII, selectisque aliorum, suas passim Animadversiones adjecit. His accesserunt SIMONIS BIRCOVII Exempla Latina, cum duobus Indicibus. Editio tertia, prioribus emaculatio.*

Londini, privato Autoris sumtu excudebatur typis Jo. Bettenham, 1747, 8 maj.

Plag. 22.

Tertia hæc est hujus libri editio, de qua exponere hoc loco, cum præcedentium habita ratio in his *Actis* non fuerit, operæ pretium judicamus. *Dionysii*, subtilis Critici atque Rhetoris, ipsum librum, ut perutilem, qualis est, oratoricæ artis studio, laudare velle, præne supervacaneum sit. Quem enim tandem fugit, hunc librum, ut alia multa egregia continet illius artis præcepta, sic præcipue illas artes, quibus numerosa sonorque, & apte molliterque labentis, dictionis facultas acquiratur, persequi. *Uptoni* autem ad eum notæ sunt generis mediæ, neque tam breves, ut necessaria prætereant, neque tam copiosæ, ut a proposito aberrent, sed tales, quales ad explanandum Autorem sufficere posse videantur. Quos *Dionysius* passim laudat Scriptores vetustos, eorum vitas breviter perstringunt, variarum lectionum e *Notis Hudsonianis* excerpta præcipua præstant momenta, conjecturas emendando Rhetori afferunt, plerasque non improbables, quasdam quoque perelegantas. Sed & in alios Autores, perparce tamen, excurrunt. Cujus rei pauca quædam exempla statim dabimus, simul ac dixerimus, *Sylburgii*, viri doctissimi, & qui rara cum diligentia dexteritateque *Dionysium* curavit, notas integras textui subjectas, & *Simonis Bircovii* Exempla Latina, seu e Latinis Auteribus petita, quibus præcepta ad exempla Græca, *Dionysiana* comparari queant, in fine addita haberi.

Inter

Inter Autores, quos *Uptonus* præter *Dionysium* data occasione illustrat, aut emendat, occurrit *Hephaestio*, ad cuius perobscurum illum versum, 'Ερξίη πῆ δῆτ' ἀνελεβος ἀθρείεταυ στρατός, observat pag. 22 ex *Herodoto*, primam vocem esse nomen *Darii*, regis Persarum. Versum *Alcæi*, qui apud eundem *Hephaestionem* habetur, emendat pag. 181 sic: "Αἴων, τὸν ἀειπὸν πῆδ' Ἀχιλλεία, *Ajacem*, præstantissimum post *Achillem*, (πῆδ'æ Æolice dictum est pro μετὰ,) pro quo vulgati libri πῆδ' exhibent. Pag. 217 agit locum *Quintilianii* ex libro ad *Tryphonem*, in quo hæc verba leguntur: *Permittamus vela ventis, & oram solventibus bene precemur*. Non satis expeditum, ait, fuisse, quid sibi dictio *oram* velit; mirarique se, qui potuerit inepta & vitiosa dictio adeo *Politiano* placere, ut ea, velut exquisitam quandam elegantiam præ se ferente, in epistola quadam sua uteretur. Sibi dubium non esse, quin *ancoram* substituendum sit. Dictionum porro haud vulgarium, quas *Dionysius* intexere suo sermone amat, vir in veterum Autorum lectione versatissimus, eorumque imitator, sed infelicio, quam iudex, specimen hoc sit. Pag. 56 exagitat *Dionysius Hægesiam Magnesium*, historiarum conditorem, quæ perierunt, languidum, frigidum, & ridiculum scriptorem, quod alio loco Rhetor noster allatis demonstrat exemplis. Hunc itaque ibi loci, quo diximus, *ιερέα λήρων* scite appellat, *sacerdotem nugarum*, id est, talem hominem, qui non ipse tantum omne nugarum genus perfecte calleat, sed etiam alios doceat, iisque præmonitret. Desumptam esse dictionem ex *Aristophanis Nubibus*, indicat *Uptonus*, & expressam quoque a *Cicerone* in illo pro *P. Sextio*, quando aliquem *scurrarum scortum, stuprorum sacerdotem*, appellat. Veteribus nempe Sacerdotes promi condi omnis erant sapientiæ.

Possunt pauca hæc, hæctenus dicta, lectoris rationem hujus non magni libri sufficientem dare, ut constet, quid ab illo expectare debeant. Mittendus itaque nobis *Dionysius*, & ad alia promovendus esset gradus. Morantur tamen & retinent insignia duo & satis longa illustrium quondam ingeniorum monumenta, quæ, beneficio *Dionysiani* hujus libri ab in-

teritu asserta, ad nos pervenerunt, ceterorum parte longe maxima æternum deperdita. Sunt autem *Sappho* Poetria, & *Simonides*; quorum illius oda, ut videtur, integra pag. 206 seq. hujus fragmentum viginti versuum in ipso libri fine, leguntur. Quæ cum legi, si non rerum causa, at certe tamen dictionis gratia, mereantur, nondumque, ut par fuerat, a doctis viris emendata & perpolita sint; speramus, non peccaturos nos esse, aut difficulter veniam impetraturos, si data hac occasione nostram quoque operam lepidis opusculis impendamus. *Sapphus*, aut *Sapphonis*, odam exhibuit *Uptonus* (quod & *Hudsonus* in editione sua fecit) eo modo, quo *Isaacus Vossius* eam constitutam habere voluerat. Quod non oportebat. Quamvis enim negari nequeat, acute *Vossium* in multis vidisse; liquet tamen *Sylburgiana* editionis pag. 26 consideranti, veterem lectionem aut probam passim esse, aut saltem veræ lectionis vestigia indicare, quæ a *Vossianis* conjecturis obscurata fuerunt. Exemplo sit *versus secundus tertie Strophe*, quem veteres editiones talem dant: *αἰεὶς ἐπεθὶ, πτέρυγας μελαίνας πικρὰ δισσύντες*. *Ferebant te, o Venus, passeres e caelo per medium aerem, frequenter motitando & plaudendo alas nigras*. Offendebat *Vossium* epitheton *nigras*, negabatque, passerum colorem nigrum esse; ideoque substituebat *περὶ γᾶς* pro *πτέρυγας*, & inde est, quod recentiores editiones, hoc expuncto, illud exhibeant. At non cogitabat vir eruditissimus, non tantum vulgatam lectionem ratione non improbabili posse defendi, sed etiam inesse conjecturæ suæ incongruum aliquid, a quo Poetriz sermo absurdus & sibi contradicens efficiatur. *Alæ nigræ* facile possunt passeribus tribui, quorum color natura brunus & cinereus est; & præterea omnes aves, in profundo aere volantes, (de quibus Poetria loquitur) apparent nigræ, qualiscunque tandem coloris sint. Absurdus autem, si quis recte reputet, sermo est, quem *Vossius* Poetriz affingit. Latina hæc legens, quotus est quisque, qui intelligat? *Celeres passeres ferebant te circa terram nigram, frequenter motitantes alas a caelo per medium aerem*. Quod medio in aere contingit, nequit circa terram contingere. Aut,

si

si *Vossius* ἀγὼν & περὶ γῆς junctum voluit, *ferebant te versus terram*, peccavit in Græcæ linguæ indolem, quæ talem dictionem non patitur. Omnis difficultas hujus loci, & menda, quæ non nisi in metro residet, tollatur, si pro *διεύντες* legatur *διέευντες*, addita una syllaba. Est sensus idem, vox & dialectus eadem. *Versu primo quarta Strophæ* exhibent ambo Angli "Αἰψ' ἀλλ' ἐξέκορτο. Atqui peccatum id est in metrum. Recte habet vetus lectio "Αἰψα δ' ἄρ' ἐξέκορτο, si modo illud superfluum ἄρ' excideris. Pariter & metri leges & sensum vehementer conturbant cum *Vossio* recentes editores, & solocifinos intellectu haud faciles affixerunt purissimo carmini, edendo:

— — — — — τίνα δ' αὖτε κείθη-
μι σαγήνησαν φιλότητα; τις σ', ὦ
Σαπφοῖ, ἀδικῆ;

Hæc sic Latino carmine reddunt:

*Cuinam teneros amores
Suadeam capto? (Venus loquitur.) Tibi damna, Sappho,
Intulit ecquis?*

Vetus editio *Sylburgiana* sic præstat locum: τίνα δ' εὖτε πύθω-
μαι σαγήνησαν φιλότητος σ' ὦ Σαπφῶ δίκην. Unde
haud difficulter hæc sententia exsculpatur:

— — — — — τίνα δ', εὖτε πύθω-
μαι σὰν ἐκνεῦσαι φιλότητ', ἀναγκάσω σ', ὦ
Σαπφῶ, διώκην;

— — — — — *U' quemnam, ex quo intellexero,
Eum devitare tuos amores, cogam eo, ut te,
o Sappho, persequatur?*

Ultimus versus sexta Strophæ hic est: ἢ κινὲ ἐθέλλοις, in editionibus Anglorum, quod quid sibi velit, ipsi non exponunt, & Latina interpretatio plane præterit intactum. *Sylburgiana*
H 3 edi-

editio habet κῶτι καὶ θέλεις. Videtur Sappho scripsisse κῶτι μὲ ἐθέλεις, neque me vanis pollicitationibus ducitabas, fallebas. Alloquitur nempe *Venerem*; & vult dicere: ut olim leniebas meum dolorem solatiis non vanis; ita nunc quæque adæ. De usu verbi θέλειν pro ἀπατᾶν conf. Hesychius in Θέλειν & Ἐθέλειν, ubi pro κἀλεποῖαι reponi debet κἀλήοιαι. Vitium ibi natum est ex solenni librariis permutatione litterarum H & Π.

Hæc ad odarium Sapphus. Ad *Simonide* fragmentum pauca isthæc. Argumentum ejus est *Danae*, quæ in arca, in quam una cum filio *Perseo* inclusa ab immiti patre, *Acrisio*, fuerat, per mare fertur, a ventis jactata, & sortem suam deplorat. Oreditur ab his verbis:

Ὅτε λάρνικι ἐν θαλάσσῃ ἄνεμος
βρέμη πνέων, κινήσεισα δὲ λίμνα
δείματι ἔρειπεν, ἔτ' ἀδιάνταυτι
Παρειῶς, ἀμφὶ τε Περσεῖ, &c.

Versio Latina sic ea reddit:

*Cum navigio, eleganti arte composito, ventus
Infremet spirans, pelagi que stagna commota
Aspero fluctu id essent everfura, haud sicis quidem
Genis, Perseoque circum injecit
Amicam manum, dixitque: O fili, &c.*

Nimium esset, omnia hujus versionis vitia, & incongrua, Græcæque Grammaticæ adversantia, persequi. Monendum tamen hæc, illud *tertiæ versus, aspero fluctu*, exprimere lectionem quorundam Codicum, κύματι exhibentium pro δείματι. Satis id indicat, quamvis per se quoque liqueat, locum hunc affectum esse. Nobis quidem videtur *Simonides* δείματι πέλων ἔρειπεν reliquisse, & comma post λίμνα in fine *secundi versus* poni debere.

Cum

*Cum in arca, artificiose confecta, ventus
Frerneret spirans & commotum mare:
Abjiciebat (Danae) populum prae metu, neque non uivialis
genis.*

*Continuat tum Danae sermonem ad filium dormientem. O
fili, ait, quas & quantas tui causa tolero erumnas! tu vero
infanti animo dormis in domo illetabili (arcam designat).*

ὦ ἀτερπέϊ δώματι.

Χαλκογόμφω δὲ νυκτιλαμπῆϊ,
Κυανέω δὲ δρόφω. τὸ δ' ἀναλείαν
Ἵπερθε τῆσαν κόμαν βαθεῖαν
Παριόντος κύματες ἐκ ἀλέγεις.

*Clavisque ferreis compacta, sub incerta lunas;
Atraque caligine. Tu porro siccam
Supra tuam caesariem profundam
Affluentem fluctum nil curans.*

Ita reddit Latina vulgata interpretatio, dubie quaedam, alia inficere. Debebant autem (nisi fallimur) secundo versu verba sic ordinari: χαλκογόμφω, νυκτι δ' ἀλαμπῆϊ. & versu tertio αὖ θαλερῶν scribi. Nam ἀναλείαν, sicca, squalida coma, prorsus non congruit huic loco, cum βαθεῖαν, densa, profunda, sequatur, & καλὸν πρόσωπον, pulcher vultus. Ambo isthaec in corpus bene habitum, & cui cuticula nitet, illud, squalida coma, in corpus macie enectum, cadunt. - Caneret autem, conjecturis illis admittis, Poeta sic:

*Dormis in domo illetabili,
Aeneis clavis confixa, nocte obscura, quam luna non illustrat;
Ceruleaque nebulosa caligine. Tu nihilo minus
Non curas undas, supra floridam tuam
Densam comam transuentes.*

Sunt & in sequentibus versiculis graviter affecta quædam; quæ qua sanemus certa medicina, cum non habeamus, mittere malumus, quam Lectores incertis conjecturis onerare.

COMMENTARII ACADEMIÆ SCIENTIARUM IMPERIALIS PETROPOLITANÆ. Tomus XII, ad Annum MDCCXL.

Petropoli, typis Academiæ, 1750, 4 maj.
Alph. 2, Tabb. æn. 10.

Pag. 3. **C**lassis mathematicæ contenta hæc sunt: 1) *L. Euleri Investigatio curvarum, quæ, evolutæ, sui similes producant.* Si e curvæ cujusdam evolutione nascitur alia, hæc ipsa dicitur illius evoluta καὶ ἐξελξη; quæ ex hujus denuo evolutione gignitur, dici poterit prioris evoluta secunda; quæ e secundæ evolutione prodit, ejusdem prioris erit evoluta tertia, atque ita porro; ut adeo evolutarum curvæ alicujus nomine generatim comprehendantur omnes curvæ, quæ ex evolutione tam ipsius, quam evolutarum iterum, produci possunt in infinitum. Hac itaque significatione, latissime patente, posita, quærit hic Cel. Autor curvas, quarum evolutæ cujusvis gradus ipsi poterunt esse similes: id quod de evolutis primis tantum præstitit in *Comm. præc. Kraftius*. Non tamen de ipsis his curvis, viaque simplicissima eas inveniendi, adeo hic fuit sollicitus Cel. *Eulerus*, sed potius de ipsa methodo, ad eas eruendas adhibita. Cum enim eas quæsierit e relatione inter arcum curvæ, & respondentem radium curvedinis, qua ratione ad differentialia altiorum graduum pervenitur; id sibi potissimum proposuit, ut hac occasione varias methodos, æquationes differentiales altiorum graduum resolvendi, edoceret, quæ & in aliis ejusmodi investigationibus apprime usu veniant. Sed ante omnia monenda quædam sunt de ipsa natura similitudinis, quatenus hic assumitur: si nempe curva habet evolutam talem, ut, facta evolutione, semper punctum, quod describitur, sit homologum puncto evolutæ, a quo gigni-

gnitur; tum curva dicitur evolutæ suæ *similis*, & quidem *directe*. Alio vero modo fieri potest, ut tota evoluta sit toti curvæ respondentis similis, etli non puncta homologa dicta ratione generentur; si nempe evoluta posita sit situ contrario respectu curvæ suæ, (quemadmodum in cycloide videre est,) tuncque appellat eas Autor *inverse similes*. En itaque duplicem casum Problematis præsentis. Ad utrumque expediendum præmittit Autor generalia quædam de nexu inter arcus & radios evolutæ, in curvis quibusvis obtinente; nec non de methodo, e data relatione inter arcum & radium osculi pro curva quapiam inveniendi consuetam æquationem inter coordinatas rectangulas. Hisce omnibus stabilitis, investigat primo curvas, quarum evolutæ primæ vel directe, vel inverse, ipsis sint similes. Priori casui satisfacit sola spiralis logarithmica; posteriori vero omnis generis cycloides, hoc est, tam cyclois vulgaris, quam curvæ omnes infinitorum generum, quæ communiter sub nomine tam epicycloidum, quam hypocycloidum, comprehenduntur. Equidem nunc Problema pro omnibus quoque casibus in infinitum quodammodo solutum videri posset: cum manifestum sit, curvam, quæ evolutam primam directe sibi habet similem, habituram quoque eodem modo similes omnes evolutas cujusvis ordinis; eam vero, quæ evolutam primam inverse sibi habet similem, habituram evolutas secundam, quartam, & generatim ordinum imparium, inverse. Sed non generatim sic solveretur Problema; quia pro ordinibus superioribus, præter allatas hæc curvas, adhuc infinitæ aliæ quæsito respondent. Ad generalem itaque solutionem, eadem, qua ante, methodo analytica inquirat porro in curvas, quæ evolutas secundas habeant sibi similes; idque vel directe, quo casu eruit quinque genera curvarum diversa; vel inverse, quo invenit alia infinita genera. Eodem modo progreditur ad evolutas tertias, &c. & generatim ordinis cujusvis, determinandas; ubi notatu dignum, omnes omnino curvas, quæ evolutam quandam sibi habent similem, per

quadraturam circuli & hyperbolæ posse constri. Conspicuum etiam generalem singulorum casuum exhibet, e quo patet, a cuiusnam æquationis resolutione quivis casus dependeat, quæque pro omnibus semper in promptu sit, ut adeo Problema nunc perfecte solutum merito iudicandum sit. Tota autem tractatio hæc est simul specimen insignis analysis æquationum differentialium altiorum. Sequatur 2) *Ejundem de seriebus quibusdam considerationes.* Arsam hæc præbuit inventum Cel. Autoris, summas serierum reciprocarum hujus

formæ: $1 \pm \frac{1}{3^n} + \frac{1}{5^n}$ &c. generatim a quadratura circuli

pendere. Inde porro deduxit varia, tam ad ipsas has series, quam ad alias, earumque summas, pertinentia; sed de quibus, cum longiorem calculi expositionem desiderent, atque methodis saltem particularibus innitantur, plura dicere, instituti nostri ratio non permittit. 3) *Dan. Bernoullii Commentationes de oscillationibus compositis, præsertim iis, quæ fiunt in corporibus, e filo flexili suspensis.* Oscillationes compositæ sunt, quando non singulæ partes systematis corporum itus reditusque suos simul incipiunt, simulque finiunt (prout fit in oscillationibus corporum, e filo rigido firmatorum, & suspensorum, jampridem a Geometris consideratis); sed diversæ systematis partes diversis temporibus oscillationes suas perficere possunt, quamvis nexus partium talis sit, ut singularum oscillationum indoles a mutatione uniuscujusque mutetur. Hujusmodi oscillationum exemplum dedit jam Vir Cel. in *Comment. Tomo VI*, desumptum a corporibus, filo flexili connexis, & suspensis; aliudque in *Tomo præc.* a corporibus, humido insidentibus, & duplicem oscillationum speciem, quarum una ab alia pender, habentibus. Differunt autem ex quæmaxime a simplicibus, præsertim eo, quod valde sint inæquales, dum quævis systematis particula excursionem facit modo majorem, modo minorem, eamque absolvit nunc citius, nunc tardius. Notandum vero, posse excursionum magnitudinibus assignari talem proportionem constantem, ut ea, semel

semel posita, perpetuo conservetur, fiantque oscillationes omnes & uniformes, & tautochronæ; imo omnes oscillationes compositas ad hunc uniformitatis statum continuo tendere, eoque tandem se sponte componere. Exemplum hujus videre est & in catena oscillante, & in chorda musica vibrante. Principiis hæc generalibus præmissis, considerat Autor corpora finitæ extensionis, e puncto fixo, mediante filo flexili datæ longitudinis, suspensa. Hæc corpora, cum hinc inde agitantur, motum angularem duplicem obtinere possunt, alterum, quo angulus filum inter, & rectam verticalem, per punctum fixum transeuntem, continuo mutatur; alterum, quo angulus inter idem filum, & rectam, quæ transit per punctum, ubi filum corpori alligatur, & per corporis centrum gravitatis, perpetuo variat. Jam hi motus angulares possunt simul incipere & desinere, tuncque oscillationes ad statum uniformitatis reductæ sunt. Hunc statum, utpote simplicissimum, solum hic sibi considerandum sumit Autor. Ope principiorum itaque mechanicorum investigat conditiones, eo requisitas, ut ejusmodi status obtineri queat. Solutionem tradit generalem æque ac facilem, eamque applicat tam ad virgam utcumque inæqualiter gravem, quam ad plana, & corpora; unde simul confirmatur superior sententia, oscillationes compositas ad statum uniformitatis tendere. Jam legitur 4) *Euleri emendatio Tabularum astronomicarum per loca planetarum geocentrica*. Orbitas planetarum determinare, tabulasque astronomicas condere, per loca ipsorum heliocentrica, edocuit Cel. Autor in *Comment. Tomo VII*. Non autem solum in observandis locis heliocentricis maxima circumspectione opus est, sed & cautione in eligendis ita, ut in orbita satis a se invicem sint remotæ; quæ omnia hanc methodum in ipsa applicatione reddunt paulo difficiliorem. Tres vero in universum habentur modi, ex observationibus loca heliocentrica concludendi, qui omnes absolutam & perfectam Solis theoriam postulant, quam quidem tanquam satis cognitam assunere licet, cum ea per ipsam illam methodum ex observationibus exactissime colligi queat. Primus consistit in observatione oppositionis

Pag. 109.

planetæ cum Sole; adeoque valet saltem pro planetis superioribus. Sed hæc oppositio non adeo facilis est determinata. E pluribus nempe observationibus circa oppositionis tempus, verum momentum ejus computandum est, siquidem planeta in ipsa ecliptica moveretur; sin autem latitudinem habeat, tum istud momentum ulteriori correctione indiget, ut vera oppositio secundum longitudinem inveniatur; in quo negotio ipsa jam planetæ theoria quasi cognita assumi debet. In planetis inferioribus, loco oppositionum, conjunctiones ipsorum cum Sole adhibendæ sunt. Sed hæc iterum, ob summam planetarum cum sole viciniam, raro & non satis accurate possunt institui; quare iis tantum maxime fidendum est, ubi planetæ in ipso Solis disco apparent; quod autem est longe rarissimum. Patet ergo, primum huicce modum parum ad institutum illud esse utilem. Secundus modus fundatur observatione latitudinis planetæ, e qua, siquidem tam nodi, quam inclinatio orbitæ ad eclipticam, jam ante fuerint cognita, locus planetæ heliocentricus colligi potest, ut ostenditur in *Astron. Gregor.* Sed, etiamsi hæc requisita exactissime essent cognita, tamen vel minimus error in observatione (qui tamen evitari non potest,) conclusionem reddit maxime incertam; eaque circumstantia hunc etiam modum prorsus ineptum efficit. Utrique ergo longe anteponendus est tertius, qui cognitum sumit planetæ tempus periodicum, id quod e tot, tamque diu factis, observationibus satis exacte habetur. Si enim binæ ejusmodi observationes eligantur, quæ integro tempore periodico a se invicem distant; certum erit, planetam utraque observatione in eodem orbitæ loco versatum esse, etiamsi e terra in diversis cæli locis conspiciatur, ex hæc autem differentia locorum geocentricorum verus locus heliocentricus facile concluditur. Sed & hæc methodus id habet incommodi, quod difficulter & raro ad datum quodvis temporis momentum situs cujusque planetæ in cælo observari possit. Ex his omnibus patet, quantis difficultatibus obnoxia sit determinatio illa orbitarum per loca heliocentrica. Cogitavit itaque Clariss. Autor de locis geocentricis ad eundem finem

finem adhibendis. Siquidem Problema hoc in se consideretur, facile patet, id esse determinatum, & e tribus locis geocentricis, una cum tempore periodico, orbitam planetæ posse definiri. Sed, si ad ipsam solutionem deveniatur, præbet id eam adeo intricatam calculis molestissimis, ut vix ac ne vix quidem ad præxin deduci queat: quivis enim locus geocentricus definiri debet primum loco Solis, dein planetæ tam longitudine, quam latitudine; ideoque tot quantitates diversæ in calculum introducendæ sunt, ut is non possit non fieri fere insuperabilis. Verum enim vero talis investigatio a priori ne quidem nunc requiritur, cum jam orbitæ planetarum vero satis prope sint cognitæ, adeo, ut non tam ipsa eorum theoria, quam correctio ipsius, nunc desideretur. Id ergo sibi in præsentis proposuit Cel. Autor, ut Tabulas astronomicas, jam propemodum exactas, per loca geocentrica corrigat. Quæ methodus eo est facilior, quod ipsæ aberrationes tabularum a veritate assumi possent pro infinite parvis; adeoque in calculo tractari queant profus ut quantitates differentiales. Videamus nunc, quomodo hoc institutum exequatur Cel. Autor: Ante omnia, cum orbitæ planetarum ex observationibus terrestribus determinari non possint, nisi orbita terræ perfecte cognita, eam hic ceu talem assumit, id quod & tuto assumere licet, cum & exacte satis jam sit determinata, & si opus, per methodum, a Nostro tradendam, adhuc magis corrigi queat. Dein data ponit singulorum planetarum tempora periodica, quippe quæ ex observationibus, tot seculorum intervallo institutis, multo accuratius sunt definita, quam per observationes, nunc instituentas, vel exquisitissimas, expectari possent. Ex his autem, (vi theoriæ *Newtonianæ*) simul constat ratio axium transversorum, seu distantiarum a Sole mediarum. Eandem theoriam secuturus, porro singulorum planetarum tam aphelia, quam nodos, respectu fixarum quiescere, sumit; id quod & cum observationibus apprime consentit. His positis, contemplerur nunc cum Autore tabulas astronomicas, hæctenus existentes. Videbimus, quinque eas rebus, quæ ex observationibus desumuntur, niti, totidemque propterea nominibus erro-

ness esse posse: 1) loco aphelii, cujus vera longitudo potest esse major, vel minor; 2) excentricitate orbitæ, quæ potest esse nimis magna, vel parva; 3) anomalia media, ad datam æram constituta, quæ statim potest major minorve, qui error, si fuerit, pro quovis tempore idem manebit, siquidem tempus periodicum recte sit assumptum; 4) locis nodorum, quæ possunt esse aliter posita; 5) inclinatione orbitæ ad eclipticam, quæ esse poterit erronea. Unus autem planetæ locus, ex observationibus deductus, duplici modo a tabulis dissentire potest, ratione vel longitudinis, vel latitudinis. Ex *Analysi Problematum* vero constat, ad quinque illos errores detegendos, totidem quoque quantitibus datis opus esse; unde intelligitur, bina planetarum loca non sufficere, terna vero adhuc unam quantitatem redundantem præbere, quæ ad confirmationem optime adhiberi poterit. Operæ jam pretium fore, remque Lectoribus haud ingratam nos facturos, speramus, si elegantis hujusce, simulque utilissimæ, methodi ulteriorem tradamus ac pleniorẽ expositionem. Ut igitur vestigiis Cel. Autoris insistantur, sit planetæ distantia a Sole media, seu orbitæ semiaxis transversus, = a , qui, cum a solo tempore periodico pendeat, in tabulis recte assignatus ponitur; excentricitas, hoc est, distantia Solis a centro orbitæ, applicata ad distantiam mediam, qualis in tabulis habetur, = k , vera autem = $k + dk$; anomalie mediæ in tabulis aberratio a vera talis, ut augetur debeat angulo dm ; longitudo aphelii, a prima stella arietis computata, in tabulis = p , vera autem = $p + dp$; longitudo nodi ascendentis in tabulis = q , vera = $q + dq$; inclinatio orbitæ in tabulis = n , vera = $n + dn$. Harum jam quantitatum a, k, n, p, q , habentur e tabulis; reliquæ autem, errores nempe dk, dm, dp, dq, dn , determinandæ erunt. Porro, ex observationibus sit pro tempore quodam longitudo planetæ = F , latitudo = G ; e tabulis vero computata longitudo = f , latitudo = g . Quodsi jam tabulis correctis uti liceat, errores computatarum ab observatis forent tantum quantitates differentiales, unde poni poterunt df, dg . Si nunc ipsæ f, g , e tabulis defini-

niantur per expressiones analyticas, compositæ erunt e quantitibus illis cognitis, quibus tabulæ sunt superstructæ, a, k, p, q, n , earumque erunt functiones; positis vero loco $k, &c.$ ipsis $k + dk, &c.$ habebuntur per calculum differentialem $f + df, g + dg$, æquationibus hujus formæ:

$$df = Adm + Bdk + Cdp + Ddq + Edn$$

$$dg = adm + bk + γap + δdq + εdn$$

Ut ergo ex ipsis $a, k, &c.$ exprimantur longitudo & latitudo; ante omnia ex anomalia media, quæ sit e tabulis = x , investiganda est anomalia excentri, quæ dicatur v , cum qua ita est connexa, ut sit $x = v + k \cdot \sin. v$; ex hac porro invenietur planetæ distantia a sole $y = a (1 + k \cos. v)$, nec non anomalia vera z per æquationem $\cos. z = \frac{k + \cos. v}{1 + k \cos. v}$. Ex ano-

malia vera autem, & aphelio, nodo ascendente, & inclinatione orbitæ ad eclipticam, dabitur longitudo & latitudo heliocentrica sequenti modo: Sit circulus γNap = ecliptica, in cujus centro Sol S , $NAPn$ orbita planetæ projecta, γ primæ stellæ arietis locus, ad eclipticam relatus, N orbitæ nodus ascendens, A aphelium, P locus planetæ pro dato tempore secundum tabulas. Centro S per A & P sint arcus Aa & Pp ad eclipticam normales, quorum ille latitudinem heliocentricam aphelii, hic vero planetæ, præbet. Longitudo autem heliocentrica nodi ascendentis N erit arcus $\gamma N = q$, aphelii A arcus $\gamma a = p$, planetæ autem arcus γNap . Inclinatio orbitæ ad eclipticam angulus ANa , seu PNp , = n . Anomalia vera arcus AP , seu $ang. ASP$, = z . Cum ergo sit $Na = p - q$, Δ^{lo} e sphærico ANa habebitur arcus $Na \text{ tang.} = \frac{\text{tang. } (p - q)}{\cos. n}$. Dicatur ipse hic arcus (qui adeo facile e tan-

TAB. II
Fig. 1.

gente invenitur) = e ; erit arcus $NAP = e + z$; unde arcus $NAp \text{ tang.} = \cos. n (\text{tang. } e + z)$. Ponatur arcus iste $Nap = r$, erit $q + r$ longitudo heliocentrica a prima stella arietis. Arcus vero Pp , seu anguli PSp , sinus = $\sin. n \cdot \sin. (e + z)$, erit

erit sinus latitudinis heliocentricæ; quæ ipsa latitudo dicatur in posterum s . Inventis autem ex his porro determinabuntur longitudo & latitudo geocentrica sequenti modo: Sit terræ locus tempore observationis T , ejus distantia a Sole = c , longitudo terræ a prima stella arietis computata, seu ang. $\angle ST = u$, reliqua ut ante. Ex P demisso in planum eclipticæ perpendiculari Pp , erit $Pp = y \sin. s$, & distantia a Sole curvata $Sp = y \cos. s$. Jam in $\Delta^{lo} pST$ dantur ang. $pST = u - q - r$, latus $pS = y \cos. s$, & latus $ST = c$. Ducto ergo ex p in ST perpendiculari pV , erit $pV = y \cos. s \sin. (u - q - r)$, & $SV = y \cos. s \cos. (u - q - r)$, unde $TV = y \cos. s \cos. (u - q - r) - c$. Ex his fit anguli

$$pTV, \text{ qui dicatur } t, \text{ tangens } \frac{y \cos. s \sin. (u - q - r)}{y \cos. s \cos. (u - q - r) - c}$$

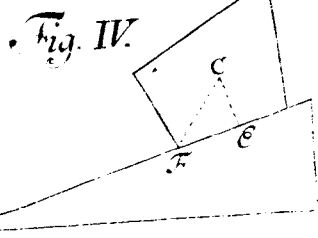
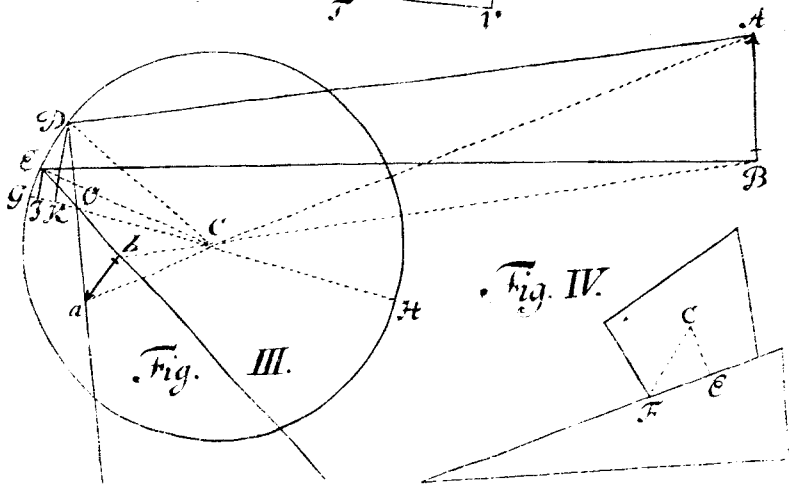
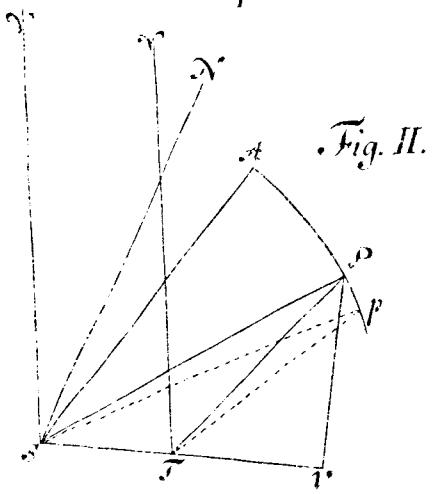
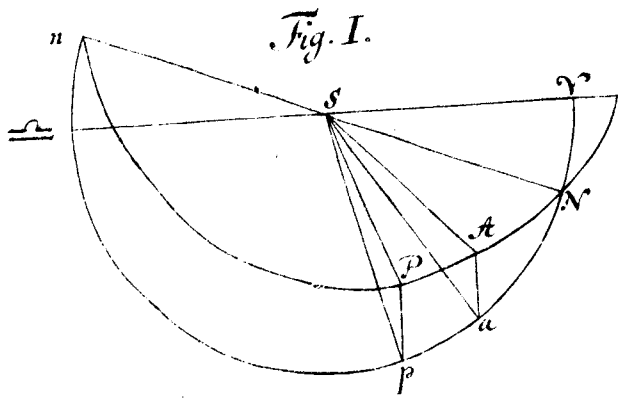
Quo invento, erit $u - t$ longitudo planetæ geocentrica. De-

$$\text{inde est } Tp = \dots \dots \frac{y \cos. s \sin. (u - q - r)}{\sin. t}; \text{ un-}$$

$$\text{de oritur } \frac{Pp}{Tp} = \frac{\text{tang. } s \sin. t}{\sin. (u - q - r)}, \text{ quæ expressio præ-}$$

bet tangentem latitudinis geocentricæ, seu ang. PTp . Resumendo jam ea, quæ antea de erroribus tabularum diximus, e formulis hæc inventis eliciendæ nunc sunt æquationes differentiales, quibus hic exscribendis nos, ne nimis longi simus, superfedemus. Facile nempe habetur ex allatis dx , seu dm , per dk & dv , hinc vicissim dv per dm & dk ; hinc dy per dk & dv , unde & dz per eadem. Porro dr habetur per dm , dk , dp , dq , & dn . Quo invento, est longitudinis heliocentricæ differentiale $dq + dr$; latitudinis autem heliocentricæ differentiale ds dabitur per dn , dz , de . Ex his vero definiuntur mutationes in longitudine & latitudinis geocentricæ. Positis nempe c & u (quia Solis theoria ceu perfecta sumitur,) constantibus, habetur ex superioribus dt , unde & longitudinis geocentricæ incrementum $df = - dt$; eodem-

Tab. II ad Nov. Art. Cruc. A. 1734. Manf. Fabr. pag. 71. seq.

eodemque modo & latitudinis geocentricæ incrementum dg . Quodsi nunc per observationes habeatur locus aliquis planetæ, hinc longitudo & latitudo geocentricæ F, G , eademque computentur e tabulis; correctiones tabularum, quæ consistunt in valoribus dm, dk, dp, dq, dn , ita debent esse comparatæ, ut fiat $df = F - f$, & $dg = G - g$. Quare, cum hæc df, dg , ex aberratione tabularum ab observationibus cognoscantur; e tribus observationibus determinari poterunt ipsa ista differentialia dm , &c. quibus cognitis, tabulæ etiam habentur correctæ. Erit nempe pro tabula vera planetæ distantia a Sole media = a , excentricitas orbitæ $k + dk$, & pariter reliquæ quantitates, exprimentur ita, ut supra exhibuimus. Jam, si de ipsa applicatione horum omnium agatur, hæc ut instituto fini respondeat, observationes debent seligi exquisitissimæ; unde primo a refractionibus antea penitus purgandæ sunt; dein propagatio lucis successiva in computum ducenda est, quod quomodo fieri debeat, Noster hic clare exponit, in usum vocata formula valde simplici, in *Diff. ejus de phænomenis a propagatione lucis successiva oriundis* (vid. *Comment. Tom. præc.*) eruta. A theoria hac nunc ad praxin procedit. Primo nempe methodum istam adhibet ad theoriam Solis, seu Terræ, emendandam, & quidem correctionem suscipit tabularum, ad observatorium Grenovicense constructarum. Sumit ideo tres observationes, quantum reperire potuit, exactissimas, ex iisque, ope regulæ, in *Comment. Tomo VII* traditæ, desinit elementa theoriæ solaris palmaris. Deinde eandem applicat ad theoriam planetarum corrigendam, inter quos exempli loco elegit Mercurium, idque hac potissimum de causa, quod non solum loca ejus heliocentrica rarissime observare liceat, sed & quod tabulæ astronomicæ pro hoc planeta maxime differant, ideoque correctione præ ceteris indigeant. Tabulas autem corrigendas sumit eas, quæ in *Harrisii Lexico tecnico* exstant; adhibitis tribus observationibus, Lutetiæ institutis. Quo facto, ut videat, an quoque tabulæ, sic correctæ, exactissime, ut desideratur, cum veritate consentiant, ex iisdem investigat transitum Mercurii per Solem, anno (quo hæc scribebat) 1740

d. 21 Apr. expectandum. Ceterum integrum calculum omnium, quæ hæcenus diximus, extensum ante oculos ponit, ut adeo ne minima quidem difficultas oriri possit iis, qui eandem methodum proprio Marte applicare cupient, adeoque habeatur ea tam pro theoria, quam pro praxi, omnibus numeris absoluta. Sed tempus est, ut ad sequentia quoque Schediasmata progrediamur. Occurrit ergo 5) C. N. de Winkheim

Pag. 222. *Determinatio exactior graduum parallelorum æquatoris & meridiani, in figura telluris hypothetice spherica, aut (prouti per recentissimam observationem stabilitur,) spheroidæ.* Communicat hic initio cum lectore methodum Cel. Euleri valde supplicem, pro determinandis meridiani & paralleli telluris gradibus, secundum mensuram, a Cel. de Maupertuis & sociis institutam. Postea exhibet tabulas varias, & quidem primo pro singulis gradibus parallelorum æquatoris, per minutias æquatoris, per hexapedas Gallicas, & per pedes Anglicanos, expressis, posita figura telluris spherica, per mensuram *Picardianam* determinata; dein pro hisdem per minutias partim æquatoris, partim temporis, exhibitis, & vice versa pro gradibus æquatoris, per gradus parallelorum, & minutias temporis, expressis; denique pro gradibus singulis parallelorum æquatoris, per mensuram *Maupertisianam* determinati, secundum dictam methodum *Eulerianam* computatis in hexapedis Gallicis. Quæ omnia, etsi non nova jam sint amplius, tamen studium & industriam Doctiss. Autoris declarant.

243. Ad *Classem physicam* relata sunt hæc Schediasmata: 1) *Ge. Wolfg. Krasii de loco imaginis puncti radiantis in speculum curvilineum Dissertatio catoptrica.* Argumentum hoc est dignum omnino, quod solertius excutatur, quippe cum de eo nondum satis certo inter viros magni etiam nominis constiterit, etsi nobilissimum plane in *Catoptrica* integra locum occupet. Non morabimur hic in Autorum definitionibus imaginis variis; sed potius exponemus secundum ductum Nostri sententias eorum de ipso loco imaginis. Antiquissimi stabiliverunt hanc legem: Imaginem puncti radiantis semper apparere in concursu catheti incidentiæ cum radio reflexo. Diferente

ferte id posuerunt *Ptolemaeus & Albazen*, quos secuti sunt *Vitellio, Fabry, Tacquet*, & plures recentiorum alii. Demonstrationem petiit *Euclides* exinde, quod, obiecto loco, in quem cadit perpendicularis a puncto radiante ad speculum, hoc ipsum non videatur; *Albazen & Vitellio* partim ab experimento baculi, normaliter in speculum erecti, partim e principio mere metaphysico; *Tacquet*, & reliqui fere omnes, ab eodem experimento bacilli, paulo clarius saltem exposito. Primus huic sententiae obstitit *Keplerus*, dum, ad definiendum locum imaginis in curva quavis, querere jubet centrum circuli, in puncto incidentiae eadem cum ipsa curvitudinem habentis, junctoque hoc centro & puncto radiante, afferit, imaginem apparere in concursu radii reflexi cum ipsa hac linea. Sed, hoc ipso eum nil aliud effecisse, patet, quam ut reduxerit speculum curvilineum quodvis ad sphericum, pro hoc ipso autem antiquam sententiam adoptaverit. At meliori successu hanc plane evertit, substituitque illi primam aliam, eamque veritati quoque conformem, *Barrovius*. Mittimus, quae ad ostendendos in omnibus argumentis allatis paralogismos, quorum omnes, excepto *Tacquetiano*, vel manibus palpari possunt, affert Noster; unde patet, sententiam illam tantum pro speculis planis locum habere. De vera saltem solliciti erimus; etsi non nova amplius sit, sed post *Barrovium* aliis quoque exulta. Est nempe verus imaginis locus is, ubi duorum radiorum incidentium infinite vicinorum reflexi secum concurrunt. Hic autem est nil aliud, quam focus puncti radiantis, ab hisce incidentibus productus; ejusque determinatio facile habetur per calculum differentialem, (vid. e. g. *Hospital. Anal. inf. parv. §. 119.*) cum qua etiam consentiunt constructiones *Barrovianae*, etsi tecta analysi expositae. Attingit hic Noster difficultatem quandam, ipsi adeo *Barrovia* improbam dictam, & absque resolutione relictam. Queritur nempe: Si objectum, ut *AB*, sit longe a speculo remotum, oculus vero *O* proxime ad id positus, quonam in loco imago ejus apparere debeat. Tunc enim, determinatis secundum methodum praecedentem punctis *a, b*, quae

TAB. II
Fig. 3.

respondent punctis objecti A, B , imago cadit post oculum, ideoque non liquet, ubinam objectum videri possit; cum tamen theoria dicat, id videri debere per radios DO, EO , tanquam ex infinito intervallo fluentes. Experientia vero docet, objectum tunc apparere erectum, naturali sua magnitudine, sed paulo minus distincta. Solutio, quam tradit Noster, hæc est: Si objectum fuerit remotius, & oculus valde propinquus speculo, spatium reflectens ED esse, non quidem infinite, sed tamen adeo parvum, ut pro speculo plano haberi possit. Hoc sequenti ratiocinio demonstrat: Ducantur radii DC, EC , nec non diameter $GOCH$; ponantur radii $GC, EC, DC, = r$, $CO = a, OD = q, OE = p$; demissisque in diametrum perpendicularis DK, EQ , levi calculo invenitur, esse $OK = \frac{r^2 - a^2 - q^2}{2a} = m$, & $OI = \frac{r^2 - a^2 - p^2}{2a} = n$; qua-

re habebitur anguli EOC sinus $\frac{\sqrt{(pp - mm)}}{p}$, cosinus $= \frac{-n}{p}$, pariterque ang. DOC sinus $= \frac{\sqrt{(qq - mm)}}{q}$, cosinus $= \frac{-m}{q}$; unde differentia EOD sinus $= \frac{-m\sqrt{(pp - mm)} + n\sqrt{(qq - mm)}}{pq}$. Jam vero sit oculus

O speculo ED admodum vicinus, hoc est, quantitates q, p valde parvæ, erit OC , sive a , fere = radio r ; quoposito,

fiet $m = \frac{-q^2}{2a}, n = \frac{-p^2}{2a}$; unde sin. EOD fiet $\frac{q\sqrt{(4a^2 - p^2)} - p\sqrt{(4a^2 - q^2)}}{4a^2}$; quoniam vero ulte-

rius respectu ipsius a evanescent p & q , erit sin. EOD

$$EOD = \frac{q-p}{a}; \text{ hoc est, (quia } q \text{ \& } p \text{ fere sunt } \text{æqua-}$$

les.) fere = 0, seu arcus *ED* pro portione speculi valde parva, sive pro parvo speculo plano, habendus; unde mirum non est, indicata phænomena in eo ita occurrere, prout natura speculi plani ea requirit; nisi quod representatio sit confusior, quam in perfecte plano, quia hic se e speculis planis parvulis adjacentibus immiscent novæ imagines, ad multiplicandam imaginem totam, etsi non cum integro effectu, tendentes. Nec prætereundum hic, allegatum phænomenon, ut nempe imagines objectorum remotorum erectæ appareant in speculo cavo, non cerni in tali speculo, quod parvum sit, & convexitatem habeat magnam, quippe cum oculus tam prope ipsi applicari nequeat, ut spatium reflexionis efficiat valde parvum, seu parvum speculum planum exhibeat. Ad finem perductis sic, quæ de speculis curvilineis instituerat Autor, coronidis loco addit adhuc dioptricum quid, formulam nempe generalem pro concursu duorum radiorum infinite proximorum, e puncto radiante, respectu axis utenque posito, in lentem incidentium, & utrinque refractorum; sed de qua plura dicere, in præsentis superfedemus. 2) *Ejusdem de Corporum, plano inclinato impositorum, descensu.* Propositum hic est Clariss. Autoris, inquirere in casus, ubi corpus, plano inclinato impositum, descendit vel simpliciter, seu rependo, vel volvendo, seu rotando. Hac de re in vulgus nota est ea regula: Corpus descendere priori modo, si linea directionis, hoc est, verticalis, per centrum gravitatis ducta, cadat intra basin, posteriori autem, si extra. Verum deprehendit Noster factò experimento, hoc adeo universaliter locum non habere, sed descendere posse corpus rependo, etsi linea directionis cadat extra basin. Porro aliis tentaminibus reperit, corpus, quod in plano inclinato descenderet rependo, si libere sibi permittatur, ex quiete, ipsi conciliata, concitari in motum rotatorium, obstaculo vel minimo ipsi opposito; ut & corpus, quod in plano inclinato descendit rependo, in eodem

Pag. 261.

descendere rotando, si planum obducatur panno aliquo rudiore & aspero, etsi linea directionis cadat utrobique extra basin; denique corpus, in una plani inclinatione rependo, vel rotando, descendens, in omnibus aliis plani inclinationibus simili modo descendere. Unde concludit, hæc phænomena deberi unice asperitatibus plani. Hinc formavit theoriam, qua ex idea frictionis statuitur regula alia hujus tenoris: Sit pondus corporis absolutum = P , frictio horizontalis (de qua citat *Dissertationem Büßfingeri in Comment. Petr. Tom. II,*)

TAB. II
Fig. 4.

= F ; ex centro gravitatis C ducta ad extremum basis recta CF , normalis vero ad planum CE , quam vocat *lineam appressionis*: tum corpus descendere vel rotando, vel rependo, pro-

ut fuerit F vel $>$, vel $< \frac{FE}{CE} \times P$. Exinde processit ad

experimenta, quæ cum theoria illa apprime conspirare, deprehendit; inter quæ eam confirmat præsertim sequens: Corpus ligneum, quod, horizonti insistens, lapsui resistere non poterat, (adeoque, vi regulæ vulgaris, multo magis pro-
volvi debuisset in plano inclinato,) rotando tamen descendisse in omnibus inclinationibus planorum, buxini, chartacei, querni. Tacemus plura alius generis, ex parte satis paradoxa. Silentio autem præterire non possumus, theoriam huc usque usitatam ne quidem phænomenis satisfacere posse, etiam si quaestio sit de plano & corpore imposito, omnis frictionis expertibus. Respicendum nempe tunc esse, non ad lineam directionis, sed lineam (quam supra diximus) *appressionis* CE : corpus nimirum descendere rotando, si linea hæc cadat extra basin; rependo autem, si intra. Addit denique theoriam Cel. *Dan. Bernoullii*, ex alio quidem fonte petitam, sed præcedenti exacte consentaneam. Succedunt 3) *Ejusdem de viribus attractionis magnetica experimenta*. Extant plurium Physicorum recentiorum hac de re experimenta, inter quos nemo tanta cum cura in iis desudavit, quanta *Muschenbroeckius*. Falsus quidem est post plurima tentamina, nullam se omnino detegere potuisse legem generalem, seu functionem distantiarum, talem, quæ pro-

Pag. 276.

proportionem attractionis exhiberet; tandem tamen in egregio Opere: *Essai de Physique*, pag. 280, pronuntiavit, dari aliquam inter attractiones duarum sphaerarum, magneticæ & ferreæ, æqualium, proportionem, easque esse in ratione inversa quadruplicata spatiorum eavorum cylindraceorum, inter utramque sphaeram interpositorum. Exhibet hic Noster multa experimenta similia, etsi paulo alia ratione instituta, e quibus exacte idem resultat, (nisi quod in contactu theoria hæc attractiones præbeat nimis parvas,) siquidem sphaeræ sint æquales; plane autem eam extendi non posse, patet, ad casum duarum sphaerarum inæqualium, sive utraque sit magnetica, sive non. Sequitur 4) *Jo. Ammanni Descriptio Cassie Americanae procumbentis, herbacea, Mimosa foliis, floribus parvis, siliquis angustis, planis*. Nihil hæc planta differt ab illa, quæ in *Raji Hist. Plant. Tom. III App.* dicitur *Cbamacrista Mariana flore minore*; convenit quoque proxime cum ea, quæ *Plucknetio Sen-na spuria Virginiana, Mimosa foliis, foliis parvis nictitantibus*, vocata, *Tab. CCCXIV Fig. 5* delineata. Tum legitur 5) *C. E. Gellerti Diss. de Phenomenis plumbi fusi in tubis capillaribus*. 288.
Enumerat hic Autor experimenta, variis methodis instituta, e quibus, eadem, quæ de Mercurio nota sunt, hic quoque locum habere (uti suspicatus erat) phænomena, consequitur. Modum eum invenit optimum, ut plumbum in tubo refrigerare sineret, antequam hunc extraheret; alias enim hoc certos facere saltus, successum experimenti dubium reddentes. His addit explanationem suam causæ factorum istorum physicæ, quam cum aliis in attractione mutua particularum plumbi ponit; unde & adhibito calculo, demonstrat, cur altitudines sint in ratione reciproca diametrorum. Habes jam 6) *Ejusdem Diss. de Tubis capillaribus prismaticis*. 293.
Nova hæc est omnino materia, a Physicis huc usque, etsi multum jam circa tubos capillares cylindricos versatis, intacta relicta. Ante omnia præparationem eorum, quæ prima fronte videri posset paulo difficilior, ostendit. Fit nempe hoc, prisina ferreum vitro candente ductili obducendo, perpetuo circumvertendo, ac forcipis ope bene apprimendo; dein, prismate educto, vitrum iterum calefacien-

Pag. 312.

ciendo, ut illud ex hoc possit extrahi. Hinc enarrat experimenta ipsa: altitudines nempe, ad quas ascendit aqua in parte, & angustiori, & latiori, quarum illam hac semper esse majorem, jam ex analogia tuborum vulgarium cylindricorum licet augurari. Invenit etiam, eandem regulam generalem in his quoque obtinere, quod nimirum altitudo eorum sit semper in ratione inversa subduplicata basium. Accedimus 7) ad *J. C. Wildii Observationes anatomicas rariores*: 1) *de vena cava duplici ascendente*. Divisa erat ea in duos truncos, aorta in medio existente; quorum dexter ascendens non procul ab emulgente vena vas spermaticum dextrum suscipiebat, paulo superius vero venam emulgentem, quo iterum aliud vas spermaticum ascendebat; sinistraliter vero in eadem sub vasis renalibus assumebat vas spermaticum sinistrum, posthac binas venas renales, super quibus denique vena atrabilaria sinistra intigebatur. 2) *de vena jugulari externa, quoad progressum triplici, quoad insertionem autem quadruplici*. Ramus nempe a subclavia utrinque inter venas jugulares duabus radicibus exibit, in tracheæ medio coeuntes in ramum unum, jugulari crassitie æqualem, qui super glandula thyroidea sinistri lateris quasi immergebatur, & per canalem brevem cum vena jugulari interna sinistra tandem conjungebatur. 3) *de vena azygos trunco duplici*. 4) *de musculo singulari gemino; sternum superjacente*. Ad cartilagineum xiphoidem utrinque erat musculus, qui, superato sterno dimidio, fiebat tendinosus, seu aponevroticus, deinceps cum sternomastoideo intime connectebatur. 5) *de tendinum, digitorum manus sinistra extendentium, extraordinario numero*. Musculus nempe digitorum extensor communis, ordinario loco oriundus, primo ultra dimidium procedebat carnosus, deinceps in quatuor productiones tendinosas, ligamentum annulare traicientes, excurrebat, quarum prima super indicis, secunda super medii digiti, phalanges in latere interiori protendebatur, tertia in duos abscedebat tendines, annularis digiti, & digiti minimi; quarta denique duos quoque ablegabat tendines, quorum unus interior os metatarsi digiti quoque minimum transcendebat, alter exterius, latus

tam

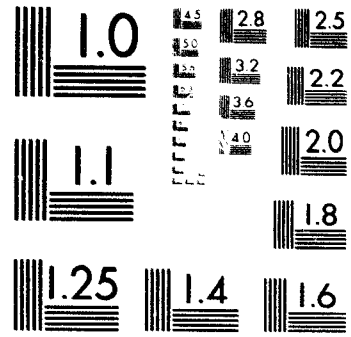
tam metacarpi, quam digiti, occupans, juxta phalangas ipsas desinebat, & sic dictum auricularem proprium præbebat. Ea itaque emissos hoc musculo tendines novem, loco quatuor, aut quinque, consuetorum. 6) *de intestino cæco, & processu vermiculari.* Observavit, præter glandulas mesenterii consuetas, prope angulum ilei & coli, alias ejusmodi, modo unicam, modo duas pluresve conjugatas, varix magnitudinis; vasa quoque a colo, cæco, & appendicula vermiculari, occurrentia lymphatica, tam horum superficiem perreptantia, quam partim glandulis appropinquantia, partim per mesocolon in mesaræum ipsum intrantia. Præterea notavit intestinum cæcum, singularis structuræ, valde breve, & in appendicem vermicularem, spiralem, abiens. 7) *Ejusdem de renibus succenturiatis, in puero disquisitis, notata.* Spectant hæc imprimis vasa, partim arteriosa, partim venosa, eorumque ortum, ipsorum quoque renum substantiam, de quibus, nil est adeo peculiare, quod moneamus.

Observationes Astronomicae sunt omnes Clariss. Godofr. Heinsii;

altera *Eclipsis solaris d. 24 Jul. A. 1739;* altera *transitus Lu. 333.*
4 Aug.

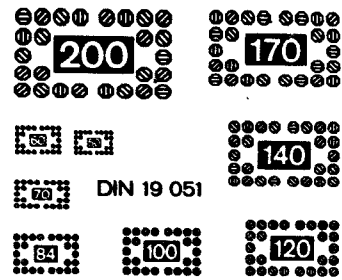
na ad Saturnum d. 20 Apr. A. 1740; utraque Petropoli habita 349.
1 Maj.

ta; denique *de declinationis siderum determinatione, absque exacta elevationis æquatoris cognitione.* Constat, fieri hoc solere per observationes siderum in meridiano ope instrumenti altimetrici, muro firmiter infixi. Quomodo autem effici hoc possit, etsi positio instrumenti hujus respectu horizontis non sit summe accurata, nec etiam elevatio æquatoris exactissime cognita. Noster hic ostendere instituit. Proponit hunc in finem, ex observationibus Solis meridianis investigari debere primo puncta divisionis instrumenti pro altitudine maxima minimaque; unde, refractionis ratione habita, dabitur obliquitas eclipticæ; hujus autem ope dein facile ex observatione transitus sideris per meridianum, refractione addi-

9

MICROCOPY RESOLUTION TEST CHART
NATIONAL BUREAU OF STANDARDS-1963-A

1:24

NOVA ACTA ERUDITORUM
LEIPZIG 1754

DER MICROFICHE-REPRODUKTION LIEGT DAS
ORIGINAL DER NIEDERS. LANDESBIBLIOTHEK
HANNOVER ZUGRUNDE

SIGNATUR: AA - A 35

ta demtate, determinatur ejus declinatio. Sola itaque negotium hic facessit refractio, quæ, cum in regionibus, polo propinquioribus, Solis meridiani parum elevati altitudinem variare nimis possit, methodum hanc tunc paulo dubiam reddit. Sed, quomodo & huic incommodo occurri queat, ope Problematis geometrici ostendit; ut adeo hæc methodus pro penitus absoluta merito haberi debeat.

NOVUM PHÆNOMENON LUCIS PERPETUÆ, a Dom. Principe DE S. SEVERO detectum.

Excerptum ex Gallica ejus ad Dom. NOL-

LET Epistola MSta, Neapoli

d. 8 Maji A. 1753

data.

Scias nempe, cum Julio anni ultimi chymicæ euidam operationi physicorum experimentorum causa operam darem, mensesque circiter quatuor laborassem, die quadam, versus finem Novembris, hora prima noctis, urinalia quatuor chymica vitrea aperiebam, quæ tabulæ parvæ imposita erant, materiæ, quam illis concluderam, statim examinaturus. Dum autem propius forte candelam admovebam, quod in uno illorum continebatur, pondere quartæ uncie partis granis septem imminutæ subito ignem concepit, flammaque pulchra & vivaci, subflava, deflagavit. Hoc imprævisis accidente attonitus, sudariolo manum munivi, ut tutus urinale prehenderem, alio translaturus, ne, si forte rumperetur, & reliqua aperta, flammam conciperent. Sed non calidissimum, ut suspicabar, verum tepidum saltem, sentiebam, ut nec sudariolo ad tenendum illud indigerem. Flamma vero hora 7 noctis, cum 6 horas flagrasset, non minus vivida integraque erat, quam sub initium. Illam igitur operculo vitreo, quo claudi solebat urinale, exstincturus, eodem adhuc gradu tepidum vitrum, quo sub initium erat, mirabar.

Die sequenti mane frustra, ut accenderem rursus materiam,

labo-

laborabam; cum illam auriscalpio eburneo commoverem, flammula instantanea egrediebatur, ei, quæ ex spiritu vini, a phlegmate suo non satis depurato, exilit, simillima. Frustra, ut rursus accenderem, omnem operam impendi; diminutam materiam non comperi, perfecte eadem consistentia prædita videbatur, qua ante, quam accenderetur, gaudebat, butyri molli tempore æstivo. Nec vel minimam partem ponderis sui perdidit.

Hæc tam mirabilia gradus saltem sunt ad ea, quæ magis stupescas. Ita quidem animum meum agitabant, ut 3, aut 4, diebus nil aliud cogitarem. Varias illis explicandis formas hypotheses, & repetiturus experimentum, partem similis materiæ ex uno reliquorum trium urinalium tubulo indidi, qui operculo in medio perforato tegebatur, addito filo tali Physicis noto, quod igne non consumeretur, ellychnii loco, ut candelam exhiberet. Fili hujus extremum, quod exibat, larga materia unxi, candelæque flammam adinovi, tunc vero accendere non poteram.

Attonitus, quod hæc non succederent, removi ellychnium & operculum, materiam ipsam candela accensurus, sed & hoc frustra. Cogitavi, an forte nimis exigua quantitate flammam non conciperet; indito igitur rursus ellychnio, operculoque, ut non exacte tubum clauderet, superimposito, omnia libræ imposui, novamque materiam auriscalpio paulatim adjeci, jam quidem non incassum laborans; nam, cum quartam uncie partem minus grani 27 pondus materiæ attigerat, non computato fili pondere, flamma, candelæ admota, flagrabat ellychnium, quod eo usque constanter renuerat. Ut igitur certus fierem, si hæc quantitas, ut flammam conciperet, materies absolute necessaria, ut major ellychnii pars prominere, efficiebam, attollebamque operculum, paulatim auferens materiam, ut ante adjeceram. Quamprimum grani circiter pondus abstuleram, agitabatur flamma sic, ut extinctioni proxima videretur: statim reddidi, quod abstuleram, recepitque vires priores flamma, jam non amplius agitata. Minor multo erat hæc flamma ea,

quam cerei monstrant, aut lampades vulgares, flavescens. Manu vertici ad distantiam digitorum quatuor adnota, dolorem auctum pungentem (*cuius fort aigüe*) sentiebam, quam ferre non poteram, ibique candela accendebatur, ac si flammula a candela vulgari proficisceretur. Chartam albam, per eam regionem ductam, fumo veluti fuscabat. Lucem fundebat, non magni splendoris, sed quæ literis, utcunque minutis, legendis sufficeret.

Augendo materiam, auctum iri flammam, ut diminuta minuebatur, conjectavi, auriscalpio, quodcumque materiæ in urinali hoc supererat, adjiciebam. Erant vero contenta in urinali grana 20 supra quartam unciz partem, ergo grana 47 addidi, sed inutile augmentum compertus, pallida flammâ, & in statu, in quo ante, erat, manente. Suspicebam, has ejus condiciones ab ellychnio pendere, illud oleo indidi, flammamque longam & splendidam, qualis est gossypii, vidi. Cur gossypium non adhibuerim infra videbis.

Desperans de splendore flammæ ipsaque magnitudine augendis, suspensa manu vas, flagrantem materiam continens, prehendi, alium in locum illud collocaturus. Vix quatuor passus progressus eram, cum ageretur flammâ, velut a vento vehemente, licet clausæ essent fenestræ, nullusque aer transpiraret. Consistens ergo, tabulæ, quæ ad manus erat, imposui, tranquilliorque fiebat flammâ, etsi adhuc paulatim ageretur. Ventum imperceptibilem in causa esse, suspicatus, chartæ flammam, veluti laterna, circumdedi, sed proh! flammâ sic agitabatur, ut perterritus, oculorum usu fere orbarer. Paulatim minuebatur agitatio, prehensoque rursus vase, lentis passibus viam absolvi. Caveram igitur charta illa, ne flammâ ab aere quidpiam pateretur, sed tamen interdum agitabatur, & fortius, quam si non ita esset munita. In eum locum, ubi restare debebat, illam afferens, janua & fenestræ ut exacte clauderentur, jussi, chartam removi, & tabulæ imposui, non cessante adhuc flammæ agitatione, licet minore. Certus, a vento id non proficisci, causam non divinabam, manum vero tubulo, qui lucem continebat, admovent, fortuito animadverti, illo ad dextras partes
pau-

paululum sublato, cessare agitationem, formarique a flamma conum valde regularem; redire vero agitationem, quamprimum sinistram versus inclinaretur. His saepius repetitis, intelligebam, ne agitur, poni debere in situ horizonti exacte recto; tabulam igitur exacte ad libellam esse collocandam, eique tubum perpendiculariter imponendum, quod libellæ exactioris ope perfeci. Stabilitatem tunc & tranquillitatem flamma consequabatur, etsi janua loci, in quo consistebat, aperiretur. Novo & singulari reperto ita capiebar, ut illud per aliquot horas assidens contemplarer, ut amator dominæ imaginem. Occludens deinde januam, abibam, quamdiu duratura esset hæc lux, experturus.

Sæpius, ut viderem eam, redii, timens semper, ne exstinctam reperirem. Nihil vero certius est, quam a fine Novembris usque ad 2 Maji anni modo elapsi semper lucentem flammam me reperisse, nullo motu agitatam, ejusdem perpetuo longitudinis & vigoris, quo ab initio gaudebat. Maxime vero mirabar, me pondus materiæ hac ipsa die nihil plane imminutum reperisse, sed plane tantum, quantum erat ante tres menses, cum accenderem. Ridebis, hæc legens, timores meos & gaudia mea, chynicorum eorum, aut cinifonum potius, unum judicabis, quorum animus levissima ex re ignem concipit, sed melius de his cogitabis, omnibus perceptis, quæ vidi, quæ inde colligo, & quæ hinc obtineri posse spero.

Secundo experimento, quod de hac luce instituendum suscipiebam, occasionem dabat insignis illa agitatio, in flamma conspicua, cum tubus non esset horizonti rectus. Curabam igitur construi laternam, ex charta spissiore, quadratam, magnam, superne & inferne apertam, tribus a lateribus charta, quarto vitro, clausam, ut omnia spectari possent. Lucem meam sustentaculo dimidium circiter pedem alto imponebam, lateraque tegebam, nihil motus in flamma quartam fere per horæ partem observans. Animus erat, foramen superius charta simili occludere, sed flamma ita agitabatur, ut exstincta fuisset, nisi statim operculum removissem, licet inferior lateris pars non ita exacte jungeretur tabulæ, & aer intrare non

posse; quantum opus est alii cuique luminis conservando. Perforavi deinde unum ex lateribus chartaceis quatuor, aut quinque, digitis altius basi flammæ; operi denuo foramen superius; flamma subito agitari incipiebat, non vero tanta vehementia, ut, statim extinctum iri, metuissem, sed, quod miraberis, flamma non verticali situ amplius consistebat, sed apicem versus latus perforatum dirigebat, acutum cum tubo angulum continens, semperque satis agitata. Quamprimum operculum sustulisset, flamma priorem suam directionem rursus nanciscabatur, cessante etiam agitatione. Obturato hoc foramine, aliud statim e regione baseos flammæ feci; clausa deinde apertura superiore, vidi flammam subito vehementius multo agitatum, quam ante, sicque versus hoc foramen directam, ut cum ellychnio angulum rectum fere contineret. Versus hoc foramen apex flammæ linguæ ad modum se extendebat, ut cum lampadis flammam artifices tubulo ad fundendum vitrum, aut similia exigua, dirigunt. Ita quidem increbrescebat agitatio, ut metuens, ne exstingueretur, laternam aperirem, operculo ablato, tuncque priorem nacta rursus directionem, tranquilla consistebat. Obturato & hoc secundo foramine, aliud faciebam tribus digitis infra horizontem baseos flammæ, rursusque operculum superius imposui, sed, nisi statim removissem, profecto exstincta fuisset lux æque, ac si nullo plane foramine facto laternam superius texissem. Hoc nonne mirum tibi videtur, quod subsistere flamma hæc non possit, licet a foramine, infra basin ejus facto, aerem recipiat? Pluribus deinde foraminibus reliqua tria latera chartacea pertudi, quibusdam fat magnis, ut manus immitti possit, nibilo minus tamen, extinctum se iri, minabatur lux, apertura superiore occlusa, quia foramina hæc basi inferiora erant. His experimentis hac die contentus, laternam sustuli, lumenque, insistens sustentaculo, relinquens, cameram, in qua erat, occlusi, & abii.

Rediens eo post aliquot horas, cylindrum ligneum fieri curavi diametri circiter cerei, quo vulgo utimur, altitudinis sesquipalmaris, ferendo huic tubo, qui lumen continebat, defli-
 aatum, in parte inferiore capite cum acetabulo præditum, ut
 in-

inclinari pro lubitu posset, gradus vero inclinationis additi semicirculi fixi ope notari. Hæc omnia tribus diebus absoluta erant. Hujus machinationis ope cum tubulum, lumen ferentem, gradu unico infra rectum angulum inclinasset, jam leviter agitatam vidi flammam, crescente continuo agitatione, ut magis inclinabatur; poterant tamen adhuc ad hanc lucem literæ legi, donec angulus cum horizonte fieret graduum 60. Cum ad gradus 45 pervenisset, extinctioni proximam conspiciens lucem, subito elevare volebam cylindrum; sed, succussu forte facto, misero lux omnis periit. Quod vehementer dolui, certus pluribus experimentis, extinctam semel flammam, rursus accendi non posse. Dices, superfuisset mihi materiam in vitris duobus; sed aliter senties, ubi, quæ in animo mihi erant, aperuero. Scis, omnem me operam collocasse in ornando templo, in quo meorum sepulera sunt; concedesque, lucem, quæ ex tam exigua materia per tres menses subsistit, satis diu durare posse, ut æterna fere præstantissimum ornamentum huic templo fuisset datura.

Hanc lucem æternam, crediderim, jure appellari posse, meliori certe, quam lucem lampadum illarum sepulcralium, de quibus adhuc inter eruditos disputatur. His & eo præstat, quod aerem liberum desideret, cum antiquæ illæ locis occlusis, si vere duraverunt, per longum tempus saltem duraverint. Equidem *Chambers* in *Encyclopædia* docet, Doctorem *Ploot* possibilitatem lampadum æternarum docuisse, sed experimento idem rem non comprobavit, ellychnio procul dubio asbestino, & naphtha, usus, non vero ostendens, quod flagrare diu possit nullo sensibili decremento.

Cur vero rursus præparare non possim hanc materiam; causam accipe. Nosti, quantum a gradu & regimine caloris in Chymicis pendeat; jam, cum ingredientia, unde natum est hoc miraculum, in unam officinarum nostrarum vitriarum mitterem, de nulla re minus, quam de luce æterna, cogitabam. Parum igitur de gradu caloris, & duratione, sollicitus, ne quidem, quot dies in fornace fuerit, didici. Quod igitur superest mihi materię, duobus luminibus servo, in templo, de quo dixi, publice exponendis, æternis mirandi hujus reperti testibus,

ita

ita ut examinari a quovis possint. Sed crypta, cui inferentur, non nisi sub finem anni hujus 1755 absoluta erit, tuncque presentibus Professoribus Regiæ nostræ Universitatis, & Notariis, qui de veritate facti ad perpetuam rei memoriam testentur, lumina ibi ponam. Tunc curioso cuivis liberum erit, me adire, miraculique certitudinem addiscere, de quo ita securus sum, ut, si fallam, itineris impensas vel ex China, aut America, me adeunti sim restitutus. Ipsum compositionis modum jam, ne vulgatus factum miraculum vilescat, aut ne quis idem ex libris antiquis exculpat, celo. Hæc tamen addo:

Basis phænomeni materies est, ex ossibus nobilissimi animalis terrestris extracta, optimaque præcise sunt ossa capitis. Sed credo, adhiberi posse etiam alius animalis multo ignobilioris ossa. Accedunt varia, sed menstrua saltem, quæ abeunt rursus, nec corpus cum hæc materia constituunt, quam pro vera causa habeo flammularum in cœmeteriis, in locis, ubi pugnatum est, in ipsis facinorosorum capitibus, in viis publicis expositis, forte etiam in sepulcris antiquis, quæ cum aperirentur, lucula dicitur, subito disparens, oculos ferisse, ut rustici crediderint, a lampadibus, quas forte ibidem reppererunt, esse profectam, hasque admisso aere statim extinctas. Vera hujus phænomeni ratio pendebat a salibus, in ossibus hisce contentis, qui, admisso aere, ignem concipiebant, sed subito exstinguebantur, quia non satis erant depurata. Ignis igitur hic fatuus magis, quam verus, debet appellari.

Nosti, phosphoros artificiales optimos ex urina fieri, quia salibus illa abundat. Hæc autem salia ab excremento corporis proficiscuntur, seu ab ea materiz portione, quæ, nobis nutriendis inepta, separatur, & a nutrimento secernitur; igitur vix phosphorum præbent, nunquam ignem. Etiam salia, quæ corporis nostri partes constituentes intrant, his accensionibus momentaneis producendis idonea sunt, multitudine scilicet partium crassiorum, igni concipiendo ineptarum, involuta; & ad hanc secundam classem ignes illi fatui, de quibus locutus sum, pertinent. Tandem hæc salia, ex solidis nostris extracta, depurata, & a crassioribus inertibusque particulis separata, quibus offu-

scan-

scantur, & ne satis activa sint, impediuntur, tunc demum non durabiles saltem flammæ, sed & indefinitæ durationis, exhibent, & ad hanc tertiam classem lux mea æterna, de qua dixi, pertinet. Ejus phænomena explicare, jam in animo erat, sed, recensitis illis uberius, malo aliorum de ortu illorum sententias addiscere.

*ANTONII GUILIELMI PLAZII, PHILOS. ET
Med. Doct. Botan. Prof. ff. Publ. Ord. Facult. Med. Af-
fessor. Academ. Cæs. Leopold. Natur. Curios. Socii, de
jucundis Morborum causis Dissertationes septem, seorsim
ante hæc in Academia Lipsiensi editæ, conjunctim
nunc recusæ.*

Lipsiæ, sumtibus hæredum Lanckisianorum, 1754, 4.
Alph. 1. plag. 3.

Fallaces sunt rerum jucundarum, quibus subinde inescamur, species, neque tantum nocent causæ manifestæ, quæ veluti aperto Marte nobiscum militant, quantum illæ, quæ sub speciosa apparitione absconditum virus alunt, & credulis imponunt mortalibus, sua pericula ignorantibus. Quod ergo pastorum est, greges ab illis arcere pascuis, in quibus nocentes herbe nascuntur, illud Medicorum est officium, suæ curæ creditos commonefacere, illosque a variis rebus voluptuariis, vana jucunditatis imagine imponentibus, dehortari. Peractum hoc fideliter ab erudito Autore fuit, qui in se desiderari eorum nihil passus est, quibus possent ab illecebris falsæ jucunditatis deterreri cives, qui vel educationis mala consuetudine, vel exemplorum, quorum in deducendis animis magna vis est, impetu abrepti, sanitatem lento aliquo ac veluti successivo veneno corrumpunt, & illuc denique abeunt, ut etiam a cognitis sibi periculis abstinere porro nequeant, postquam, ut suam propriam calamitatem magno studio affectoat, spuria aliqua gratæ lenitionis perceptione, quam ex nocentium rerum fructione habent, compulsi fuerunt. *Primum* pravi illius habitus, longo usu acquisiti, experimentum ex *radici sternutatorii abusu*

M

capi-

capitur. Tanta est plurimarum, atque ipsarum quoque foemellarum, erga pulverem ex *Nicotiana* computrefacta, hinc in pollinem conversa, propensio, ut, magna felicitatis parte sese carere, nisi nares acri isthac medicina perfundere liceat, arbitrentur. Quantæ autem ex isto *nasi pica* miseræ oboriantur, sero nimis percipiunt, & solent præ ceteris organa olfactus ista spurcitiæ obtundi, & ipsorum nervorum, quibus olfacimus, extremi tubuli obturari, ut non tantum aliquo nobiliore sensu istud hominum genus fere destituatur, sed, quod maximum exinde malum est, officina salutis, quæ, sub ingruente aliqua febre catarrhali, per destillationes seri acrioris, causa majoris morbi tollitur, corrumpatur, quo ad nobiliora viscera abire illud nunc oporteat, quod, brevi via, naribus, sternutationis beneficio, exiturum erat. *Altera de potus Coffeæ abusu noxiæ* inscripta est commentationucula. Ipsi arbulculæ, cujus arilli gemini, ex bacca succulenta, ignis tortura, in pollinem redacti, & calida aqua perfusi, in omnium ore nunc sunt, historia traditur. Illam ex *Jasminorum* gente esse, equidem *Breynius* in *Centuriis*, atque post illum *Jussavius*, docuerunt; at, ex infundibili longitudine, & staminum quinario numero, & pistillo bicorni, a *Jasminorum* gente alienum hunc fruticem esse, ostenditur. Etiam si autem multi sint, qui singulares hujus infusi virtutes analepticas, cardiacas, & stomachicas, prædicare soleant, aut, singularem nutriendi virtutem illi inesse, gloriantur, cum aliquid forte olei ætherei illi nucleo inest, quod aliqua ex parte sub velo sacchari nervos solari possit; est tamen illius decocti vis nocendi ubique major, &, uti fœtor, inter ustionem spirans, docere videtur, mere narcotica, ut historiarum memoria quoque proditum sit, languere multos, cum isto potu abusi sunt. Ceteræ omnes in universum sanitatis consiliazii in eo conspirant, quod *Coffeæ* potus, maxime ubi sedentarium vitæ genus accessit, genus nervosum præ ceteris infleat, efficiatque, ut motus vitales sensim flaccescant, illamque crasin lentam, quæ sub cachexiæ muliebris nomine nota est, sanguis sensim adipiscatur, aliis sanitatis impedimentis nunc non recensendis, quæ ex istius liquidi saccharati computatione passim

passim oriuntur, quorum mentionem eruditus Autor ornata, uti sceler, scriptio fecit uberrimam. *Tertia Dissertatio de morbis ex munditie intempesiva* agit, & illos, qui ex formæ cultura consequuntur, effectus præternaturales exponit. Eo enim res in consortio humano nunc rediit, ut plus placendi studio, quam sanitatis extinctioni, homines tribuant, dum multæ extrema subire, quam amatio displicere, malunt, cujus oculos in se converfuræ scænellæ, capillos deurunt, unguunt, pulveribus conspergunt, aliquas ex illa cincinnorum coacta serie illecebras, quas natura negavit, se habere posse, sperantes. Deinde desiccant comas, quarum est, transpirabilem capitis integumentis servare habitum, atque hac sua sese comendi, seseque pestendi, libidine malam dolorum capitis, atque sæpe lippitudinis, lucrantur gratiam. Similiter pessime mulctantur, quæ nudo thorace per hyemem incedunt, scænellæ, atque catarrhis plectuntur miserrime, quos aeris inclementia, oclusis ex frigore cutis meatibus, inducere solet. Affine huic argumentum illud est, quod *Dissertatione IV de munditie affectata incommodis* recensetur, ejus ab illo præcedente ea est diversitas, quod, qui placendi studio sese corrumpunt, ex stultitia, illi autem, qui ex affectata munditie morbos contrahunt, ex præjudicæ opinionis errore, peccasse videantur. Taxat igitur Neller nimium corporum infantilium, ex quo illa nata sunt, curam, in strictiore deligatione ac fasciatione positam, quare, incrementum æquale corporis cohiberi ac corrumpi posse, demonstratur. Sic quoque, cum beneficæ esse videri volunt, peccant matresfamilias, quando balneis vinosis aliquam corporibus infantium ingenerare volunt fortitudinem, cum id potius agant, quo indurentur corporis fibræ, & transpirationi viæ præripiantur. In his erroribus aliqua providentiæ veluti umbra est; verum excusari omnino nequeunt illi, qui voluptate, quæ bonos simul mores offendit, & animum quoque vitiat, morbos emunt, & parvi temporis sensum jucundum perpetuæ sensationi gratæ, quæ ex sanitatis constantia capitur, præferunt; ac laudandi quidem illi aliqua ex parte forent, qui præsentis temporis opportunitate frui, quam vitam precariam, carentia jucunditatum, incerta aliqua spe, redimere,

malunt. Sed pleræque voluptates imaginariæ sunt, atque illo ipso tempore, quo capiuntur, plus offendunt, quam delectant; unde *Dissertationes VI* atque *VII de oblectamentorum incommodis* inscriptæ sunt, in quibus universæ artis gymnasticæ præcepta continentur, & sub quo moderamine omnis ætas, maxime illa vegetior, ex corporeis exercitiis oblectationem & salutis præsidium capere possit, erudite ornatæque exponitur.

VINDICIÆ PRO P. EDUARDO CORSINO, CLERICO Regulari Scholarum Piarum, in Pisana Academia Philosoph. Profess. adversus P. FRANCISC. HOFFMANNUM, e Soc. Jes. AA. LL. & Philos. Doct. nec non Ethicæ & Historiarum nuper, tum etiam Theolog. Mor. in Univers. Prag. Profess. occasione libelli, cui titulus: Fundamentum universæ Philosophiæ moralis, ab hoc postremo Præge typis Academicis A. 1749 editi; Autore Anonymo.

Coloniz, apud Petr. Marteau, 1752, 8.

Plag. 20.

Cel. Corsini Institutiones philosophicas primus sigillatim in Satiris *Scætanus*, ejusque commentator, *Philocardius* dictus, quos depexos dederunt *Cesellius*, & alius Poeta, adscito *M. Thy-moleontis* nomine. Deinde *Hoffmannus* eum aggressus est, ejus librum Autor noster, serius acceptum, refutandum hic sibi sumit, solo Corsini amore, veritatisque studio, ut ait, ductus. Hæc *Caput I*, scribendi has Vindicias occasionem enarrans, continet. *Cap. II* agit de adversariis, quos sibi *Hoffmannus* præstitit. *Cap. III* ejus in conviciando male dissimulatam liberalitatem, hujusque causas, ostendit *Cap. IV* peripateticam scribendi rationem *Hoffmanni* perstrinxit, quæ in obphrasin mire eum exagitat Autor, cum philosophandi ratio alia dogmatica sit, alia Academica, scribendi alia Scholastica, prænotata, conclusiones, probationes, objectiones, instantias, distinguens, alia oratoria, alia geometrica, peripatetica appareat nulla, nisi *barbaram* Autor intellexerit, cujus specimen est hæc phrasis: *nihil sollicitor de verborum ornatu.* *Cap. V*, Pisani Historiographi nomen quam recte Corsino tributum sit,

inquiri. Quatuor autem sunt, de quibus *Corfinum Hoffmannus* in jus vocavit: de actibus metu factis, de scientia media, de bonitate & malitia actuum interia, de usu opinionis minus probabilis. *Corfinum* vero ipsum non nominavit, sed Pisani Philosophiæ Historiographi denominatione indicavit, contumeliam, ut monstrat Noster, causa, quia *Corfinus* sententias Philosophorum conculcaverit & recensuerit. *Cap. VI* circa actus metu gestos *Corfini* sententiam, & in ea assequenda lupinam *Hoffmanni* oscitationem, monstrat. *Corfinus*, nullo metu, nullo doloris, vel mortis etiam, timore, induci debere quempiam, asserit, ut divinam æternamque legem violet, si violet, excusari a reatu non posse. De humanis legibus & actibus externis, ad societatem pertinentibus, secus censet, hincque, quod metu extortum est, pro involuntario haberi, irritumque esse. Hic aliam plane sententiam affinxerat *Corfino Hoffmannus*, & cum umbra sua dimicaverat. *Cap. VII* *Corfini* iudicium de scientia media ab *Hoffmanni* cavillis vindicatur. Graviter offenderat *Hoffmannum*, quod scientiæ mediæ hypothesein falsam & absurdam *Corfinus* dixerat, sed, acerbiora ab Ignatianis in alios dicta esse, ostenditur. *Cap. VIII* iudicium *Corfini* vindicatur, & *Hoffmanni* declamatoria levitas castigatur. *Cap. IX* habetur græcæ *Hoffmanni* eruditio, cum reliquis ejus commatis. Scripsit *Hoffmannus*: αὐτοῦ ἰσθα. *Cap. X* de bonitate & malitia intrinseca quorundam actuum sermo est. Asseruit *Corfinus*, bonitatem & malitiam actionum repetendam esse a convenientia, vel disconvenientia, cum natura humana, non nude qua tali spectata, sed quatenus hæc potius, quam alia, ratione a Deo constituta, consequenter ab ipsa divina voluntate, quod firmaturus Anonymus noster, ostendit, moraliter bona, vel mala, minime esse, vel esse posse, quæ naturæ humanæ, secundum se saltem spectatæ, conveniant, vel adversentur, cum ita physice saltem consideretur homo, non moraliter. Hoc *Cap. XI* magis firmatur mendacitæ exemplo, quod interne malum a Romano-Catholicis omnibus habetur. Heterodoxos quosdam aliter sentire, Autor asserit, iniquior in eos, quos hoc nomine compellat, qui *falsiloquium a mendaciis* sollicite distinguunt, *pias fraudes, reservationes mentales*, reoriam illam: *Hæreticis non esse servandam fidem simul-*

*lationem in cultu divino, & sexcenta alia ejusdem farinae, detestantur. Jam natura humana, quocunque modo versetur, nihil habet in se sola spectata, quod mendacio contrarium sit. Imo æqualis facultas est homini mendacium ac veritatem edicendi. Equidem socialitati, & felicitati hominis, contradicit mendacium, sed sic natura humana non in se sola amplius spectatur. Cap. XII & XIII idem porro stabilitur, voluntatemque divinam necessario hic esse considerandam, ostenditur. Eadem Cap. XIV blasphemix, & odio Dei, accommodantur. Cap. XV dilemmati Hoffmanni respondetur. Quæsierat scilicet Hoffmannus, num alio rerum statu odium Dei licitum esse possit. Facilis est responsio, statum talem existere non posse. Igitur, ut ipse fallus Corfinus, hæc ejus sententia verbis magis, quam re ipsa, a Grotiana recedit. Capita XVI - XXXI de probabilissimo agunt, defenduntque Corfinum, illum dedecus Theologiæ appellantem, in æternam animorum perniciem invecum; Corfini judicium pluribus summorum iater Romano-Catholicos Theologorum autoritatibus firmant, & quæ similia sunt. Equidem inter Probabilistas numerantur Summus Pontifex unus, Cardinales sex, Archiepiscopi quatuor, Episcopi undecim, Doctores in celeberrimis Universitatibus plurimi. Sed his respondet Autor: *Esse, ubi persequatur unus mille, & duo sugent centum millia, Deuter. XXXII.* Addit, plures, hic inter Probabilistas re-
 latos, *ex ea parte solum probabilismo subscripsisse, quatenus, probabilitatem secundum se posse esse actionum nostrarum regulam, docuerunt, aut certe de probabilitate minori respectu aliorum, non vero ipsius operantis, esse locutos, si hæc forte, pensatis omnibus, liquido ei major videatur;* quo pertinent Pontifex ille, Cardinales 6, Archiepiscopi 4, & plerique ex 11 Episcopis. Ipse autem Ignatianorum Generalis Præpositus, *Thyrusus Gonzalez,* testatur, pro hac sententia nullum citari Cardinalem S. Ecclesiæ. Cui vero in Germania largior sit Probabilistarum seges, in causa esse ait Anonymus, quia cathedras omnes occupent Probabilistæ, unde discipuli alii prodire nequeant, quam qui patrias cantiones canant, funiculumque ducant perpetuum, quem, nemo est, qui secet, alios vero, quam Probabilistarum, libros*

non

non legant, hincque sibi persuadeant, paucissimos esse adversos. Conditiones, quæ opinionem vere probabilem ex mente eorum, qui ita sentiunt, efficiunt, excutiuntur. Nam, si, *pium & doctum* esse Autorem, cujus sententia debeat probabiliter haberi, prima est conditio, de hac, nisi pius & doctus ipse, judicare non potest. Hic autem alterius autoritate non indiget. *Capite* denique ultimo XXXII Hoffmanni argumento satisfit, quo, P. P. Prædicatores in eligenda sua de conceptione B. Mariæ Virginis sententia Probabilissimi leges secutos, asseruerit, quod vero negatur. Subjiciuntur loca libri Hoffmanniani, quibus opponitur præfens scriptum, sale multo conspersum, & eleganti stilo exaratum, neque argumentis gravibus destitutum.

NOVA LITERARIA.

Haud ita pridem ab Imperatoria Scientiarum Societate, quæ Petropoli congregatur, Programma publicatum est, quod, inde ad nos missum, Lectoribus nostris, maxime rerum naturalium studiosis, hic legendum datus. Est autem hoc:

Quanquam non pauca specimina exstant, quæ ad explicanda electrica phenomena conscripta, imo quedam præmiorum honoribus ornata, sint; verum tamen multitudo experimentorum, quæ postea instituta, & varietas phenomenorum, quæ nuper detecta sunt, clarius lumen doctrina de electricitate accensura esse existimantur. Idcirco Academia Scientiarum Imperialis Petropolitana omnibus atque singulis naturæ indagatoribus, pro obtinendo solito centum ducatorum præmio, ad Annum 1755, ante diem 1 Junii, hoc elaborandum proponit, ut in veram electricitatis causam inquiratur, veraque ejus condatur theoria. Quocirca, præter ea, quæ ex more recepto Problematis subjunguntur, monita, sequentia quoque attingere, non inutile judicavit. Quandoquidem ingeniosa hypotheses, quibus solertissimi arcanorum naturæ scrutatores ad excolendam electricam theoriam sunt usi, detectis recens electricis proprietatibus explicandis haud sufficere posse videntur; cumque defectum inde existisse, quod non pauca, ad veram electricitatis theoriam condendam utilissima, non satis observata fuerint, quorum brevis hic fit mentio. Primo quidem electrica phenomena multa habent, quæ cum ignis proprietatibus sunt communia; non pauca, quæ ab ejus indole prorsus abhorre-re videntur. Prioris generis est, quod flamma per vim electricam
ex-

excitetur; posterioris, quod ipsa vis electrica in productione sua igne inbibetur: quemadmodum vitra nimium calida illam excitare recusant. Porro ipsa per candefactum igne ferrum & per glaciem pariter propagatur. Quam ob rem sollicite perspicendum & distinguendum esse arbitramur ea, quae in causa electrica vis & ignis communia, quae diversa, sint. Quibus rite perpensis, & distincte evolutis, majorem in meditationibus & doctrina de electricitate claritatem exorturam esse, speramus. Secundo, cum corpora, in diversa prorsus genera a natura alias discreta, electricis phaenomenis in unum associantur, ita, ut vitrum, corpus fragile, durum, fixum flammæ concipiendæ minus capax, & ad mineralium regnum potissimum spectans, cum molli, tenaci, volatili, & combustili, serica materia, ad animale regnum unice pertinente, primitivæ electricitatis virtute in unam speciem copulatur; rursus animal vivum & metallum, corpora naturæ regno, imo toto cæli, differentia, derivativæ electricitatis vinculo sint connexa: quam ob rem ad veram hujus materiae theoriam condendam utilissimum fore judicamus, ut corporum utriusque generis qualitates particulares sedulo examinentur; atque, quae omnibus primitivæ electricitatis corporibus communes sunt, non secus ac illæ, quae omnibus, derivativa virtute gaudentibus, insunt, probe notentur: alias enim timendum erit, ne, ipsorum palpabilium corporum proprietatibus neglectis, insensibilium materialium illecebris seducta mens imaginationi magis indulgeat, quam rigorem judicii sequatur. Tertio denique materia subtilis electrica, cui pori corporum patent, diversi, & quidem tres, concipi possunt motus: nempe progressivus, gyratorius, & tremulus. Hic quoque animadvertendum esse videtur, quæ & quot motuum genera ad producenda electrica phaenomena sufficiant: ne cui eorum precario illa tribuantur, & tota theoria, infirmo fundamento superstructa, instabilis atque vaga reddatur. Hæc non ut præcepta & requisita prorsus necessaria, sed ut monita, arbitrio cujusque observanda relinquuntur: nec etiam ulli secundum sua principia in explicandis electricis phaenomenis impedimento esse possunt. *Problemati Chymico, antebac proposito, nempe separationem auri ab argento, ope aquæ fortis institui solitam, ex physicis & chymicis principiis explicare, aptioremque methodum invenire, quæ minore opera & pretio ad hæc duo metalla secernenda indiget, quoniam non est satisfactum, ideo in Annum 1754, diem 1 Junii, solvendum differtur.*

Petropoli, 1753, die 25 Nov.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiæ

Calendis Martii Anno MDCCCLIV.

Pars I.

ANTICHITÀ SICILIANE SPIEGATE, &c.

hoc est,

ANTIQUITATES SICULÆ, UNA CUM DESCRIPTIONE hujus regni generali, quæ historiam particularem urbium comprehendit, quarum antiqua monumenta separatim enarrantur; Autore JOSEPHO MARIA PANCRATIO, Clerico regulari Theatino, Patricio Cortonenfi, Academico Etrusco, & Socio Columbario Florentino. Tomus I, in duas Partes divisus, quarum prior historiam hujus insulæ generalem complectitur, altera de antiquo Agrigento exponit. Augustissimo Siciliarum Regi sacrum opus.

Neapoli, 1751, fol. maj.

Alph. 2 plag. 7, Tabb. æri incis. 24.

Novam Numismatum Siculorum collectionem jam aliquot abhinc annis noster meditabatur *Pancratiur*. Ut vero, quantum fieri posset, omnibus numeris absoluta hæc collectio in publicum prodiret, iter in ipsam Siciliam suscepit, eo consilio, ut gazophylacia, quæ ibi
N repe-

reperiuntur, ipse suis lustraret oculis, nec a pictorum, vel chalcographorum, fide penderet. Interim, dum Panormi, deinde Agrigenti, moratur, insigni aliarum antiquitatum copia capitur, adeo, ut majus opus mente conciperet, thesaurum nempe Antiquitatum Sicularum generalem. Cel. enim *Montefalconius* in suo illas Opere omiserat; *Fazellus* autem, *Anicus*, &c. partem tantum earum exiguam in lucem dederant. Monumenta, quaecunque reperiri poterant, ipse solus collegit & interpretatus est, nec ullius opera, nisi eorum, usus est, qui delinearent reperta monumenta, vel eadem æri inciderent, vel etiam latentia effoderent. Initium improbi hujus laboris fecit Agrigenti. Hinc factum est, ut *primum* etiam Operis *Volume* ab hac urbe initium duceret. Nec enim ordinem vel chronologicum, vel accuratiorem geographicum, sequi placuit, quod tale institutum progressum operis impedivisset. Charta & caractere usus est nitidissimis. Figuras etiam, ornatas gratia, ex antiquitate defuntas, principio uniuscujusque *Capitis*, & fini, addidit, nec literæ *Capitum* initiales iis sunt deslituta. In Præfatione figuras istas ita Noster interpretatur, ut diligentiam ejus & doctrinæ copiam inde suspicere cogamur. Frontem cujusque *Capitis* pars historię *Ulyssis & Polyphemus*, ab *Homero* descriptæ, æri incisa, ornat. *Polyphemus* non unum, sed duo, monstrat oculos, alterum clausum, apertum alterum, ut medium inter illos teneretur, qui vel monoculos, vel utroque oculo aperto, sistunt Cyclopas. In hujus rei illustrationem Tabula inseritur æri incisa, & imaginem urnæ sepulcralis referens, ubi *Polyphemus* utrumque oculum apertum ostendit. Inscriptiones Noster in suo itinere ideo neglexit, quod compertum habebat, alium quendam iis evulgandis operam dare. Si comparuerint, partem etiam harum Antiquitatum Sicularum efficiant typis iterum mandata. Quodsi secus evenerit, illæ, quas *Guattierius* in lucem dedit, inscriptiones, auctæ tamen, denuo imprimantur. Index omnium *Volume* generalis *ultimum Tomum* efficiet. Mappa totius Siciliæ antiquæ geographica e *Cluverio* desumpta est: meliorem tamen, a *Lud. Eardella* descriptam, in alio quodam *Volume* Autor dabit.

dabit. Unum anno quoque *Volumen* comparebit, eadem, ac *primum Volumen*, forma, & eodem, vel etiam majore, Tabularum æri incisarum numero superbiens. Tum in Magnam Græciam Noster progredietur, & antiquitates, quæ in Neapolitano regno superlunt, eadem solertia illustrabit. Ut Nummifinatum Siculorum egregium specimen adesset, decem nummos, uni tabulæ incisos, Præfationi inferere placuit, omnes Syracusanos. Præfationem laus Siciliæ generalis excipit, ob res ibidem gestas, & heroes, in hac insula natos. Additur tabula, quæ octo *Scilla* facies monstrat, ex variis monumentis desumptas. *Partis prima Caput I* in celebrem illam quæstionem inquirat, num Sicilia semper fuerit insula. Post allatas Autorum sententias, iis Noster assensum præbet, qui negant, Siciliam omni tempore insulam fuisse. Ut Noster sententiam suam contra *Valguarneram, Cluverium, Cellarium, Carusum, &* alios, probet, primum Autores allegat, eorumque verba, una cum versione, apponit integra. Quæ cum traditione incerta nitantur, quam & ipsi Autores dubiam esse fatentur; miramur, doctissimum *Pancratium* tam grande suæ opinioni fulcimen in iis querere. Tum vero monstrare conatur, a veri similitudine minime abhorreere, sive vim maris causam abruptionis ab Italiæ continente statuamus, sive etiam terræ motus. Hinc &, duos illos montes, *Abilam & Calpen*, olim cohasisse, cum quibusdam Autoribus pro vero habet. Argumentum pro sua sententia præcipuum a stratis illis arenosis desumit, quæ & ab aliis plerisque Autoribus inundationibus variis & iteratis describi solent, vel diluvio etiam uniuersali. Adversariorum argumenta, quantum fieri potuit, docte confutat. *Caput II* de primis Siciliæ incolis exponit. Hi, secundum *Marcianum Heracleotam, & Ephorum*, quem *Strabo* allegat, Iberi fuerunt; non tamen illi Hispaniæ incolæ: sed, qui Pontum inhabitabant, Iberi orientales. In quatuor iisdem classes dividebantur: Cyclopes, Læstrigones, Phæaces, Lotophagos. Cyclopes artifices erant, Læstrigones agricolæ, Phæaces nobiles, Lotophagi tandem sacerdotes. Ita contra *Cluverium* Noster disputat. Ab Iberorum vicinis, Colchis, qui ab Ægyptiis

ptiis suam ducebant originem, talem gentis divisionem derivatam fuisse, probabile judicat. Hinc varia Ægyptiaca in Sicilia reperiuntur monumenta. *Capite III* illam contra suam hypothesein objectionem confutare Noster aunitur, ubi verisimile non putatur, Iberos ab orientali plaga tam remota in Siciliam appulisse, tantasque itineris difficultates sustinuisse, quantas tum temporis nemo gentium sustinere ausus fuit. Primos Italiæ incolas allegat, qui a Scythis, non minus remotis, originem duxisse feruntur; unde facile fieri potuit, ut Iberi etiam, a vicinis gentibus forsitan expulsi, per mare in Siciliam venerint, paucis ante Trojanum excidium seculis, postquam *Ausonii*, & *Hetrusci*, e Lydia forsitan venientes, in Italia jam sedem fixerant. A *Tubale* ortos fuisse Iberos orientales, veritati minus consentaneum esse putat. Linguam primorum Siciliæ incolarum Ægyptiacam fuisse, judicat, vel huic similem. Data occasione de origine navigiorum, deque linguarum confusione, more suo differit. De Sicanis, eorumque numinibus, *Capite IV* exponitur. Sicanos, & ipsum *Sicanum*, a Cyclopiibus oriundos fuisse, Noster censet; hinc, Sicanos indigenas esse, & a quibusdam primos Siciliam incoluisse putatos, dicit. *Ceres Sicani* uxor fuisse perhibetur, & agrum colendi artes emendavit forsitan, aut perfecit, non invenit: nam antea *Læstrigones* agrum colebant. Vixisse, Noster, *Cererem*, putat, CCC annos ante captam Trojam. Atterit præterea, non a fratre *Jovis* *Cretensis* progenitam eam fuisse: sed a Rege quodam *Epiri*, quem *Plutonem* Poetæ vocaverint; nec marmor *Arundellianum* de vero *Cereris* in Græciam itinere loqui, sed de mysterio cultus ejusdem in Atticam introducti, vel etiam de frumento, quod *Cecrops* e Sicilia transferri jussit. Sic temporis rationes melius constare, existimat. De reliquis Siciliæ numinibus: ipsis *Jo. Eapt. Carusi* verbis dicit. *Alteri* hujus *Voluminis Partis* veteris Agrigenti chorographia præmittitur, quam magna diligentia elaboravit *d. Cæcilius Pancratius*, & ex antiquis Autoribus eruit, auxilio tamen *Salvatoris Heßloris* adjuvus. *Capite I* de funditione Agrigeni, ejusdemque nomine, disputatur. E *Thucydide* & *Polybio* Noster probat,

Rhodenses Gelæ cives prima Agrigenti fundamenta jecisse; nomen autem *Camici* primum ejusdem fuisse, defendit contra *Cluverium*, *Bochartum*, & alios, qui, Camicum aliam procius urbem fuisse, asserunt. Non tamen urbes plane eadem Camicum & Agrigentum fuisse, dicit: sed, ut debebat, Camicum juxta Agrigentum ponit, hujusque arcem vocat, a *Dadalo* constructam, & a fluvio Camico sic nominatam. De fluminibus circa Agrigentum *Capite II* disseritur. *Acraganthem*, alias *Dracum*, illum esse fluvium, qui nunc *il fiume di Girgenti* dicitur, & urbem ipsam alluit, Noster contra *Cluverium*, & alios, strenue asserit, qui eundem cum *Hypsa* fluvio confundunt, quem nunc *Naro* incolæ vocant. Illum, qui nunc *S. Blasii* nomen gerit, fluvium antiquis temporibus eo, quo nunc, loco non existisse, sed arte & casu sic formatum fuisse, cum *Salvatore Hectore* ita probat, ut assensum omnino extorqueat. Olympiade XLIX, vel L, Agrigenti fundamenta jacta fuisse, conjicit. Pergit Autor *Capite III* ad plenioris urbis Agrigenti descriptionem, eamque in quinque olim partes divisam fuisse, docet: Camicum arcem; rupem *Athenæam*, seu collem *Minervalem*; ipsam urbem, proprie sic dictam; Agrigentinam in Camico, quæ *Diodoro* dicitur; tandem aliam partem, fortasse Neapolim *Plutarchi*. Additur alia mappa geographica æri incisa generalis, cujus deinde partes singulæ Tabulis XV describuntur. Partes eæ Agrigenti, & campos circa hanc urbem, ita referunt, ut nunc conspiciuntur. Finem facit alia Tabula æri incisa, vas quoddam sistens in sepulcro repertum, ab urnis tamen diversum. *Pauli Paciaudii* interpretatio additur, qui transformationem quorundam *Elysiis* locorum in figuris, vasi impressis, reperire sibi visus est. Sequens *Volumen* de Agrigenti antiquitatibus sigillatim exponet.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ ΠΕΡΙ ΑΡΕΤΩΝ ΚΑΙ ΚΑΚΙΩΝ. ΠΛΗ-
θως περὶ ἀρετῶν. &c.

hoc est,

N 3

ART-

ARISTOTELIS DE VIRTUTIBUS ET VITIIS;
 PLETHONIS de Virtutibus, libelli. Recensui EDUAR-
 DUS FAWCONER, Coll. Merson. apud
 Oxon. Porcionista.

Oxonii, e theatro Sheldoniano, 1752, 8.

Plag. 10.

Aristotelis sit, nec ne, hic, qui est de vitiis & virtutibus, li-
 bellus, eruditos dubitare, Autor in Præfatione indicat.
 Ipse non obscure illorum accedit sententiæ, qui *Andronico*,
 non ignobili Peripatetico, eundem tribuunt, cujus luculentæ
 Ethicorum Nicomacheorum *παραφράση* subjungitur ferme
 opusculum *περί καθάρων*, in quo plurima, quæ hic occurrunt,
 iisdem præne verbis, etli ordine alio, descripta, legas. Utcunque
 est, tamen, factum saltem Academix illius veteris esse, unde
 schola tam Peripatetica, quam Platonica, orta sit, ipse dubi-
 tandum non putat. Quibus ita expositis, docendi rationem,
 qua usus sit Autor, ostendit, eamque Philosopho apprime di-
 gnam esse, iudicat. A definitionibus enim exordium eum
 capere, deinde, quæ virtutem consequantur, quæve quodque
 vitium, tanta cum verborum, tum rerum, consinnitate, ne
 dicamus *ινεργεια*, ob oculos ponere, ut, tanquam *Theophrastus*
 alter, mores hominum depingere videatur, docet. De *Gemi-
 flo*, seu *Plethone*, hæc habet. Patriam ejus Peloponnesum esse,
 Editor Basileensis tradiderat. Cujus sententiam cum ipse in
 Præfatione probasset, postea in annotationibus rejecit, *Fabri-
 cio Caveo*que assensus, qui, eundem Constantinopolitanum qui-
 dem fuisse, perhibent, sed qui maximam ætatis suæ partem in
 Peloponneso peregerit, Orationes ibi, de ordinandis hujus re-
 gionis rebus, composuerit, & magistratum gesserit, centum-
 que annos fere natus diem supremum obierit, extremis Græ-
 cix temporibus, cum Turcorum imperio ea jamjam esset
 cessura. Summo eum honore profecutos esse *Besariorem*,
 Cardinalem, *Theodorum Gazam*, ceterosque Græcos, quibus,
 cepta Constantinopoli, Europa occidentalis asyllum præbuit,
 affirmat. In libello ipso Clariss. *Fawconer* diligenter contulit
 Ari.

Aristotelis Sylburgianam & Drwallianam, nec non alias duas hujusce opusculi, Basileæ A. 1552 & 1586 excusas, editiones; in altero, Gemisti scilicet, eadem Basileenses, G. Cantori aliam, & Codd. duos MStos Bibliothecæ Bodlejanz. Annotamenta subjunxit, partim ad veram lectionem, partim ad Autoris utriusque sensum, pertinentia, eaque ad libri calcem rejecit. Itaque in iis nunc Aristotelis sententias similibus aliorum scriptorum locis illustrat, nunc lectionis varietatem observat, nunc ejus sententiam uberius explicat, nunc vocabulorum quorundam differentias monstrat, ἀκαλασίας & ἀκρυσίας, quorum illud perere voluptates, ratione minime tenente, immo plaudente magis; hoc allici voluptate, revocante ratione, voluntate debia, esse, autoritate Horatii Lib. II Sat. 7, & Aristot. Eth. Nicom. VII, 8, docet; nunc, cur a vulgari lectione recesserit, aperit. In annotationibus vero ad Plethonem, iis, quæ pertinent ad Aristotelem, longe uberioribus nunc Plethonis vel definitiones, vel descriptiones, vel sententias, cum aliis Stoicorum, Peripateticorum, Platoniorumque, Arriani maxime, Epicteti, & Antonini, effatis confert; nunc varias variarum sectarum doctrinas expendit; nunc vocabula & loquendi formas illustrat; nunc lectionis observat varietatem. Exempla aliquot, ut oculis se ingerunt, afferemus. Απολό- πην τὴν χεῖραν, o re militari translatum esse in Philosophiam, putat, ut multa alia, e. g. λήπασθαι τὴν τάξιν Plat. Vol. I pag. 28 edit. Serv. Arriani Epict. I, 16, III, 24, I, 29. Vitam hominum cum celebritate comparasse primum Pythagoram, (vid. Jambl. vit. Pyth. Cap. 12,) post hunc plures eadem similitudine libenter usos, ut Menandrum, Ciceronem, Epictetum, aliosque, ait. Vid. Davis. ad Fusc. Disp. V, 3. Uptonum in Arrian Epict. II, 14, Longinum de Subl. lect. 35. Veteres contemplationem eorum, quæ semper sunt, ad Metaphysicam, sive Θεοσιβίαν, ut Plethon loquitur; earum vero rerum, quæ gignuntur & pereunt, ad Physicam, sive naturalem Philosophiam, retulisse (quia, φύσει motus causam esse, putabant, & omnino in motu esse occupatam); eam denique scientiam, quæ res nobis & vitam humanam spectabat, ab eodem ἰσβουλίαν, ab aliis

Pag. NO.

127 seq.

128.

130.

132.

- Pag. 133. aliis *Φρόνησι*, appellatam esse, indicat. *Κοσμιότης*; *Gemistum*
 138. eandem vim tribuere, quam *Socrates* apud *Xenophontem* *ἡγ-
 κρατία*, *Memor. I, 5*, monet. *Δόξας*, in numero plurali,
 non proprias ejusque opiniones, sed famam, gloriam, atque
 hominum de nobis existimationem, significare, demonstrat
 142. idoneis Auctoribus. Diversis rerum generibus diversa, quibus
 starent, principia assignasse Stoicos, rebus infimis, ut lapidi-
 bus & glebis terræ, *ἔξιν*; plantis *φύσιν*; animantibus *ψυ-
 χήν*; denique hominibus *λόγον*; *λόγον* vero omnium princi-
 pium non modo præstantissimum esse, sed maximam in se
 conjungendi atque uniendo vim habere, ideoque tali principio
 universum hoc contineri, testimoniis *Sexti Empirici IX pag.*
 147. 570, *M. Antonini VI, 14, IX, 9, X, 2*, confirmat. *Ἐπίλογον*
τῶν ἡθέρων a *Plethone*, negat ab hujus esse manu: præter-
 mittendum tamen, cum ad meliorem totius opusculi intelli-
 gentiam conferret, non censuit. Sed sufficiat, hæc speciminis
 loco hic exhibuisse. Certe Editor & ingenium, & Græcarum
 literarum peritiam, satis approbavit æquis lectoribus.

ΑΡΙΣΤΟΦΑΝΟΥΣ ΝΕΦΕΛΑΙ, &c.

hoc est,

ARISTOPHANIS NUBES, CUM SCHOLIIS ANTI-
 quis, e recensione LUDOLPHI KUSTERI. in usum le-
 ctionum, cum Præfatione JO. AUGUSTI ERNESTI,
 in qua Scholia pluribus locis emendantur
 illustrantur.

Lipsiæ, apud Jo. Wendlerum, 1753, 8.

Plag. 21.

Ingenti cum voluptate animi, velut certissimum crescentis
 literarum bonarum amoris augurium, diligentiam homi-
 num eruditorum prædicamus, qui tot præclaros Scriptores
 Græcos vel integros hac nostra ætate denuo ediderunt, vel
 operum certe illorum particula præstantissima juventutem,
 elegantiz veteris cupidam, donarunt. Cum enim proscripti
 paulo

paulo ante ex civitatibus illis literariis, universitates vulgo dicimus, viderentur homines antiquitatis maximi, atque, omnis ævi judicio, sapientissimi, verendum sane erat, ne, quam magno studio sibi ante hæc duo, amplius, secula pepererant majores nostri, eruditionis laus, nostra posterorum, majoris quippe momenti rebus, si diis placet, intentorum, culpa, propediem amitteretur. Quis igitur est, qui non, præclare agi, atque e re communi, existimet, cum sint hæc ætate nostra, qui fugientes musas velut sistant, easque in universitates artium, adolescentiumque cætus, studia æmulantium, tanquam postliminio, revocent? In quibus, pridem est, quod eluxit limatissimum politissimumque Cel. *Ernesti* ingenium, cui homini doctissimo quantum in patria nostra literæ debeant, futura demum ætas existimare recte poterit: adeo non solum scriptis, sed voce etiam, illustrare illas studet; ex cujus quippe scholis, ut ex *Socratis* quondam & *Isocratis* institutione, & prodierunt, & adhuc prodeunt, viri, in omni literarum varietate præstantissimi, ac vere Attici. Qui igitur cum aliquam *Aristophanis* Comædiam, cum Scholiis antiquis, in hac nostra Academia enarrandam sibi sumeret; *Nubes* putavit ei consilio accommodatior, propterea, quod primo chori rationem & omnia comica metra cupiebat esse cognita, ut & vitia, reliqua adhuc in textu Comici, indagare, & de virorum doctorum conjecturis recte judicare, discerent studiosi, caveretque ipse, ne cui suorum accideret, quod non uni accidisse, in Poetis tractandis, constat, ut contra leges versuum conjecturæ exercerentur. Accedebat, quod scholia *Nubium* nondum exposita essent cujusquam justa diligentia, iisque adeo enarrandis optime exemplum recte tractandorum scholiorum proponi posset: cum *Pluti* Scholia jam ingenium, doctrinam, diligentiam, *Hemsterhuisi*, summi in his literis Viri, essent experta. Itaque, cum exempla istius Comædiæ in tabernis librariis non reperirentur, perfecit Vir. Cel., ut ea, cum iis scholiis, quæ ab *Alto* & *Junta* edita essent, ad fidem editionis *Kistlerianæ*, typis describeretur. Quæ qualis sit, Lectores nostros minus latere arbitramur: quid vero ingenio *Ernestiano* debeant, nunc pau-

eis, ex Praefatione ejus, videamus. In qua instituit *primum* de modo horum scholiorum enariandorum, hoc est, de eorum indole, bonisque cognoscendis, vitiis corruptelisque vel indagandis, vel tollendis, dicere; denique etiam aliquot exemplis ostendere, scholia & metri scientiam etiam textus *Aristophanici* emendandi facultatem præbere.

Singularum dabimus specimina aliquot, ut, quanta munere suo functus sit Vir Cel. cum diligentia, appareat. Scholia igitur, primo inonet, non unius hominis esse, ne tum quidem, ubi velut unius in libris exhibentur, neque ulitato illo ἀλλως discernantur. Oportere animo concipere farragine[m] excerptorum e commentariis Grammaticorum in *Aristophanem*, *Apollonium Rhodium*, aliosque Poetas, e Glossariis antiquis, etiam ex alio genere scriptorum, *Thucydide*, *Plutarcho*, *Luciano*, *Stephano de Urb.* multisque aliis; interdum sub nominibus eorum, plerumque ἀνωμωως, positorum. Nec eam farragine[m] unum Autorem habere; sed in suum quemque librum, aut ejusdem libri plures deinceps dominos, addidisse aliquid de suo, appendiculas exemplorum, testimoniorum, locorum denique ex Geographis, Historicis, Philosophis, & sæpe quidem perineptas illas & stultas, quas, in unum confusas, & per particularum δὲ & δὲ vincula copulatas, atque in hunc pulcherrimum scilicet cinnam commixtas, *Aldo* dederit edendas *M. Musurus Cretenis*. Multa etiam esse alieno loco posita, & mire perturbata, abhorrentia denique prorsus ab eo, quod in textu sit. Itaque primum docet, magistri munus esse, *distinguere*, quæ male confusa sint ob similitudinem dictorum, ut ad *vers.* 1, 12, 21, 34, 109, 130, 151, 157, 177, 184, quod sæpe difficile judicat esse non satis exercitatis; præsertim ubi superiori scholio aliud subjicitur, capite, quod in libro scripto fuerat, truncato, veluti ad *vers.* 257, ubi in verbis ἢ καὶ ἀμνησθῆναι, novi scholii est initium, cujus deintum sit principium, quod ni addatur, totum illud sit ineptissimum, & aliis in locis quamplurimis. Interdum vero, indicat, confusionem animadverti e *repugnantia*; cum in posterioribus plane diversus sensus tribuatur verbis *Aristophanis* ei, qui in prioribus traditus est, & quidem sic,
ut

ut appareat, non diversas interpretum opiniones commemorari, sed utramque pro certa interpretatione poni, velut ad *vers.* 22, 44, 337, 438 extr. 552, 585, 591, interdum etiam *totia scholia, diversis locis posita, repugnantia esse*, probat eo, quod est ad *vers.* 639, 641. Posthæc curare magistrum jubet, ut discipulos consuefaciat *animadvertere appendiculas scholorum* bonorum & antiquorum, sæpe ineptas & falsas, quale illud est, quod ad 2. 16 additur de discrimine *τεῦ ὀνειροπολῶν* & *ὀνειρωτῆων*, consuetudini ac Scholiastæ veteri ad *vers.* 28 contrarium. Præterimus alia, quæ attulit, quamvis luculentissima ea, exempla. Denique, *transpositiones*, per negligentiam factas, non modo *totorum scholorum*, alienis verbis subjectorum, sed etiam *minorum particularum*, diligenter indagandas esse, censet. Sic v. 361 in scholio secundo *σεμνότη - βαδίζων* relatum esse ad verba *τῶ θάλαμῳ παραβάλλει*, cum perveniat ad *βρεθῶσι*, pronuntiat. Sequitur, ut, *quid in singulis verbis vitii corruptelæ sit*, primum *indagare* magister doceat, deinde *emendare*. Quorum illud eum consecuturum ait, si omnia ad *rationes grammaticas*, hoc est, consuetudinem loquendi, exigat, res etiam ipsas, de quibus agitur, in consilium adhibeat, quidque eæ desiderent, cogitet; deinde *libros etiam consulat*, ac scholia cum primis editionibus *Suidæ*, cum Scholiastæ *Apollonii, Harpocratiæ*, aliisque, conferat, qua in re nimis sæpe vel festinavisse bonus *Kusterus*, vel dormitavisse, dicitur. Ita in argumento, quod *Tb. Magistri* nomen præ se fert, *τὸν τούτου ποῦδα*, pro τὸν ἐκείνου ποῦδα, & *διωξέρον ἴδα πλοῦν*, pro ἦλθε, tum *πεπείηκε*, pro πέπεικε, poni hodie, docet, nec non ad *vers.* 37 *ἐπώνυμον ἀρχὴν* pro τὴν κατὰ δῆμον, (in quo tamen, pace egregii *Viri*, aliter nobis videtur, quibus quippe *ἀρχὴ ἐπώνυμος* magistratus in eos est, unde ipsum ejus nomen ducitur, nempe in *δῆμον*.) & ad *vers.* 41 *ἐπευχομένου* pro ἀπευχομένου (quod exhibet etiam editio *Frobeniana* anni 1597). Neque vero vitia modo scholorum cognoscenda atque tollenda *Vir Cæl.* censet; sed etiam bona, eaque vel ad integritatem Autoris, vel ad augendam literarum Græcarum scientiam, conferre jubet. A posteriori-

bus incipit, ac jure suo requirit a bono scholiorum interprete, ut sit idonea Græcarum literarum cœpia instructus; propterea, quia in Scholiastis, neque ipso hoc *Aristophanis*, cujus tamen commentarii, cum *Apollonii* scholiis, post *Eustathii παρ-εμβολαίς*, principatum putentur in hoc genere obtinere, omnia sint aurea. Cujus rei exempla in interpretando indicanda putat, ut discant tirones, æra a lupinis mature discernere. Neque vero hætenus modo prodesse scholiorum diligentem, & cum ratione institutam, lectionem, tradit, ut explicationes verborum rariorum ac rerum, atticissimum etiam, ex iis cognoscamus; sed interdum eam, aliud agendo, rariores verborum formas, & potestates, docere, judicat. Uno defungitur exemplo. Quæsitum est viris doctis, quid apud *Lucianum* in *Somn. pag. 13 Tom. I edit. Hemsterb. ἐπιδικάσιμος Φίλοις* sit. *Micyllus* interpretatus est *appetibilis amicis*; *J. F. Gronovius*, *utilis advocatus amicis*, quod probarunt filius *Jacobus*, & *Hemsterbuisius*. At, cum forma verbi, secundum analogiam linguæ, & origo ejus, significationem non satis admittant, ex vi verbi *ἐπιδικάζεσθαι*, ad *vers. 47*, quæ sit *certare de hereditate, petere hereditatem*, deinde *expetere aliquid, utilitatis causa*, evincit, *ἐπιδικάσιμον Φίλοις* esse, *quem, utilitatis spe, amant amici* (qui *ἐπιδικασθῆ*). Idque etiam confirmare, monet, locum *Josephi* (quo augeri Lexica poterunt,) *Antiqu. IV, 2, 4*, edit. *Haverc.* Sed, multo majus illud esse, existimat, quod scholia, bene tractata, facultatem dant textus emendandi, idque non una ratione. Primum genus illud ponitur, quod, *metris versus tradendis*, interdum *vitiâ vulgata lectionis* deprehendendi rationem demonstrant. In quo tamen, post *Bentlejum*, V. C. plurimum esse relictum aliorum diligentia, videt. Ita in *vers. 535* pro *ἦλθεν ἦν ποῦ*, legi debere *ἦλθ' ἦν ποῦ*, auctor est, quia in genere trochaico Eupolideo tertia regio semper habet trochæum: atque *vers. 714* e duobus unum factum esse, nos discere, credit, si a *vers. 700* versus, ad notata in scholiis metra, dinumeremus. Esse enim duo cola, sic in posterum edenda:

— — καὶ μ' ἀπολεύσιν.
ΣΩ. Μὴ νῦν βαρέως ἄλγει λίαν.

Aliam

Aliam etiam emendandi viam aperire scholia indicat, tradenda explanatione textus Aristophanici ea, quae nullo modo conveniat scripturae, hodie in libris obvia. Ita vers. 815 Stultitiam, docet, vocare Strepsiadem: Τὸν Δία νομίζεν εἶσα τηλοκοῦσιν. Scholia autem tradere, Symmachum, interpretem antiquum Aristophanis, dicere, τὸ α in Δία produci Attice, ideoque hunc locum in libris X notari. Unde apparere, antiquiora exemplaria habuisse (& habent etiamnum) sine articulo: Δία νομίζεν ὄντα τηλοκοῦσιν. Ac profecto, Atticos non dicere: Τοὺς Θεοὺς νομίζεν, satis constat. Sed haec observatio, ab Hemsterbusio, V. C. univcrse proposita, non unam habere cautionem Viro Doctissimo videtur. Primum enim videndum putat, ut locus, e quo talis lectio eruatur, satis sanus sit; deinde, tenendum, Grammaticos centies in scholiis, cum interpretantur verbum difficilius, vel per se, vel a contextu, ponere non illud ipsum, sed ejus synonymum, ut ad vers. 15, 218, 323, 844; denique sciendum, in scholiis, quae ab imperitis hominibus adscripta sint temere e glossariis, saepe nihil esse, quod textui conveniat, ut ad vers. 308. Sed fortasse fusius haec, quam par erat, persecuti sumus; etsi exemplorum accommodatissimorum parum repetimus: itaque filum abruptius, bona fide profitentes, spissis saepe voluminibus tantam rerum utilissimarum multitudinem inclusam vix inveniri, quanta hic paucarum paginarum angustiis comprehenditur. Quid futurum demum esset, si talis Vir, ea lege usus, integrum nobis daret Aristophanem? Certe nihil ad seculi patriæque gloriam praestantius, nihil ad literarum incrementa insignius, optari a nobis voverique potest.

JO. CONRAD! RÜCKERI, JCTI ET ANTECESS.
Interpretationum, quibus obscuriora quaedam Juris Civilis capita illustrantur, Liber secundus.

Ingduni Bat. apud Sam. Luchtmanns & Filios, 1752, 8 maj.
 Plag. 7½.

Ecce libellum Interpretationum, brevem illum quidem, sed in tanta brevitate, doctrinae tamen gravitate valde aestimabilem: qui, cum Jo. Conr. Ruckerus, V. C. jam unum Interpretationum Librum ediderit, secundi numeros impleat, ac priori illi sit similimus, & veluti geminus. Quo minus multa nobis de eo dicere necesse erit. Conjecit in eum Vir Doctiss. interpretationes locorum Juris Civilis eorum, quae in assidua lectione difficilia intellectu, nec dum satis expedita, observavisset. Neque enim, quamvis perpetua Interpretum doctissimorum & acutissimorum diligentia, effici potuit, quia multa adhuc obscuritatis, atque difficultatis, vitio laborent Juris civilis capita. Ex iis autem selegit V. C. tantum pauca quaedam, quibus ingenii atque doctrinae suae lumen hoc libello impertiret. En tibi igitur Interpretationum *Capita*; 1) Species atque sensus *l. 77 §. 2 D. de Cond. & Dem.*; 2) Lectio Florentina in *l. 91 §. 6 D. de Legat. I* defensa & explicata; 3) Interpretatio *l. 80 de Cond. Dem.* rejecta emendatione; 4) Explicatio *l. 680 §. 3 D. de Legat. I, & l. 65 §. 2 D. de Legat. II*, quorum capitum pugna componitur; 5) *Ulpiani & Mactiani* in *l. 11 §. 3 D. de Legat. III*, & in *l. 30 §. 7 D. ad L. Falcid.* dissensus, veluti arbitrio sumto, finitus; 6) Lectionis vulgaris in *l. 18 D. Condit. instit. & l. 77 pr. de Cond. & Dem.* possessio, veluti interdicto, contra emendationem, retenta; 7) Emendatio a *l. 26 D. de Vulg. & pupill. subst.* rejecta; 8) Florentinae lectionis veritas *l. 28 §. 4 D. de liberat. legat. & l. 31 §. 2 eod.* asserta, ac species utriusque fragmenti exposita.

Enumeratis, veluti per indicem, singulorum *Capitum* argumentis, nostrum est, selectum aliquod specimen proponere. Cui consilio vel primum *Caput* satis poterat facere. Elegantissima enim est observatio. Existimat Vir Doctiss. omnem difficultatis causam in *l. 77 §. 1 D. de Cond. & Demonstr.* sitam esse in confusa interpunctione, a nullo dum interpretum observata: sicque adeo orationem Jcti distinguit: *Titio, si mulier non nupsit, haeres centum dato. Quam pecuniam eidem mulieri Titius restituere rogatus est, si nupsit. Mulier, die legati*

legati cedente, fideicommissum petet: remoto autem fideicommissum, legatarius exemplum Mucianae cautionis non habebit. Qua sane adhibita interpunctione, omnia sunt expedita: neque opus est aut emendatione, aut ceterorum Interpretum contrariis explicationibus. Nam duplex est legatum: alterum sub conditione datum, sed sine fideicommissum; alterum, cum fideicommissum, item sub conditione praestando. Nubente muliere, atque adeo cedente die legati, mulier fideicommissum petere potest a Titio. *Remoto autem fideicommissum, hoc est, non nubente muliere, quae erat conditio fideicommissi, legatarius exemplum cautionis Mucianae non habebit, hoc est, legatarius, etiam si cautionem Mucianam, in conditionibus non faciendi praestari solitam, offerat, tamen non admittetur: propterea scilicet, quia cautio ista pertinet tantum ad eas conditiones, in non faciendo positas, quae a facto ipsius legatarii pendent, sive quae morte legatarii finiuntur, ut l. 73 D. h. t. caveatur: hic autem conditio non finitur morte legatarii, sed morte tertii cujuscumque, nempe mulieris.*

Sed utemur speciminis adhuc loco *Capite tertio*. Mirum est, quantum l. 80 D. de Concl. & Dem. turbarum, disceptationum, emendationum denique, interpretibus pepererit. Quorum quidem plurimi negantem particulam, quasi nazum aliquem e corpore, tollunt: sed, viam istam fieri, vetat Vir Doctiss. omnemque orationem *Scavoche* hoc modo interpretatur: *Eas causas, quae agentem protinus repellunt, de Viri Doctiss. sententia, Scavoche* dixit, adjectiones istas, quae fideicommissum non ex aliquo casu, eventu, vel facto futuro, suspendunt; in quibus statim apparet, repellentem, nec ne: quae non sunt vere conditiones, quamvis speciem conditionis ferat oratio. Hujus generis sunt eae, quae in praeteritum tempus scriptae sunt; veluti *si navem aedificavit*. Eas adjectiones, negat *JCtus, obfervari oportere pro conditionibus*: ita, ut, si navis tempore mortui testatoris nondum aedificata sit, quamvis aedificare velit fideicommissarius, tamen non admittatur. *Eas vero, inquit JCtus, quae moram habent cum sumtu, admitteremus, cautione oblata*: hoc est, eas adjectiones, quae ad futurum aliquod factum

ctum pertinent, adeoque moram cum sumtu habent, quamvis nullam figuram conditionis habeant, pro conditione habebimus, adeo, ut fideicommissum peti possit, modo fideicommissarius caveat, se facturum, quod scriptum sit: veluti si testator legaverit: *Titio decem dari volo, ut navem ædificet*: quæ formula est illa quidem neque conditio, neque figuram habet conditionis, sed modum, sed tamen pro conditione observanda est. Rationem redditus. Notus his verbis: *Neque enim parem dicemus eum, cui ita datum sit*, si monumentum fecerit, & eum, cui datum est, ut monumentum faciat. In quibus verbum *fecerit*, ex Latinæ orationis elegantia, capiendum est de præterito, non de futuro: quo observato, omnis obscuritas dissipatur. Hæc nobis speciminis loco decerpenda visa sunt, ut apparet, quanta facilitate luceant Viri Doctissimi interpretationes.

GERARDI L. B. VAN SWIETEN, AUGUSTISS. Imperator. & Imperatricis a Consiliis, Archiat. Com. Bibliothecæ Augustæ Præfeci, Inclyt. Facult. Medic. Vienn. Præsidis perpetui, nec non Academiæ Reg. Scient. & Chirurg. Paris. Institut. Bononiensis & Literar. Incongnitor. Membri, Commentaria in Hermannii Berhaave Aphorismos de cognoscendis & curandis morbis.

Tomus III.

Lugduni Batav. apud Joannem & Hermannum Verbeek, 1755,
4 maj.

Alph. 3 plag. 16.

Perillustri Autor, etiam si se gravibus circumseptum negotiis esse sentiat, quippe quem cura Augustæ domus, & rei medicæ publicæ, satis superque occupat, ut, laboribus literariis haud detineri, turpe ei esse nequeat, suo tamen, quo erga humanam societatem, ejusque salutem, se teneri sentit, debito satisfacturus, suæ super Hermannii Berhaavii Aphorismos eruditæ, atque veris Medicis omnibus expectatissimæ, descriptionis filum nunc continuat, morbosque acutos, qui

qui ex inflammatione nascuntur, atque illos, qui ex mali super cerebrum succi decubitu, tandemque, ex cutanis, illos, qui ad nervorum genus pertinent, quique ex humorum vitalium corruptela surgunt, exponit, pedemque, post *Empyema*, figit, reliqua, quæ supersunt, proxime traditurus. Nolumus in laudibus tanti Viri extollendis longiores esse; haud enim commendandus videtur esse liber, qui, post imperitos, reliquos omnes assilatores habiturus est, cujus parvam imaginem daturi, morborum, qui intra illum descripti sunt, summa capita nunc exponemus.

De *Pleuritide* primo loco agitur. Omnis dolor laterum pleuritis dici nequit, cui, ut dici possit, febrem adesse oportet acutam. Possunt tamen *dolores laterum* dici aliqui ex illis, qui sine febre sunt. Tales aliquando ex spalino proveniunt, hypochondriacis, hysteriis; tales ex retrograda podagra esse possunt. *Dolor & febris*, comites, pleuritidem adesse, innunt. Ut autem genuina pleuritis sit, oportet illam suæ febre esse synchronam; nam & febre priori aliquando dolores laterum accedunt, quos, etiamsi illi communem cum vera pleuritide curationem venæque sectionem postulent, aliquantulum a punctura laterum discrepare, cum *Hippocrate* in *Coactis* Perillustri Autor arbitratus est. Pulsus durus argumento est, incensam esse membranam, quæ collis succingitur; pulsus tamen mollities & exilitas pleuritidem aliquando propterea haud excludit, cum præ doloris acerbitate respirare æger saepe nequit, adeoque, propter impedimentum, sanguini, in dextras, per pulmonem, transiuro, nascens, thalami cordis posterioris repletio eo usque colibita est, ut pulsus magnus atque durus exprimi haud possit. Dolor, eo usque auctus, ut thoracem expandi haud sinat, morbi formam sinit. Hic inspirantibus est exquisitior; quapropter illi, ideo quod costæ subigi satis nequeunt, se ipsos veluti suffocant, solamen autem accipiunt, quando vel ipsi sibi auxilio sunt, & suo compulsi instinctu, latus dolens manibus sustentant, vel fascia subligantur, siquidem, solius diaphragmatis versus ventrem explicatione facta, quiescentibus interea collis, homo tamen utcumque respicit. Sunt autem

pleuritidis variae species: *humida*, aut *seca*, alia, alia *vera*, aut *spuria*, *idiopathica* denique alia, atque alia iterum *symptomati- ca*, ab Autoribus appellatur. *Humida* illa est, quae tullian se- cum habet comitem, eamque, si morbus recte procedit, effi- cacem. Damnatur enim ab omnibus *seca*, *aniosa*, quam secreatus, sanguine tinctus, haud solatur, utpote qui temper est beneficus. Etiam si autem *peripneumonia* singularis morbus est, qui in sanguinis quiete per pulmones sola ponitur, & pleuram sanam esse sinit, quo tempore summa est respirandi difficultas, pulsus exilis, dolor nullus; attamen, pro illa, quae morbis congeneribus intercedit, affinitate, tantus inter pleuri- tidem & peripneumoniam nexus est, ut, cum illa summum sui gradum assecuta est, haec abesse haud possit. *Pleu- ripneumoniam*, vel *peripneumopleuritidem*, hunc morbum Autores dicunt. Est igitur haud raro ipse pulmo pars affecta tunc, cum pleura incensa est. At tunc denam, cum altius ad ipsum pulmonem malum descendit, *peripneumonia* dici- tur. Neutiquam autem obest, pulmones pleuritici sanos esse, quod tussis & sputa cruenta intercurrent, siqui- dem ex *consensu* tussis, ex *translatione* autem, per intervenien- tem *venam sine part*, sputatio, puluone licet salvo, esse possit. Pleura omnis inflammationi subest, nec tantum in sinistro la- tere, ubi tamen acerbius malum semper est, neque vero tan- tum in dextro, sed etiam prope ad dorsum & ubique, quor- sum aulxum thoracis pertinet, pleuritis esse potest. Non semper pleuritis est, quando latus, junctum cum febre, dolet, sed potest dolor & febris esse, nec tamen inflammatio; tunc morbus *pleuritis notha* dicitur. Hanc alii ita distin- guunt, ut, eam adesse, dicant, cum musculi sicut intercostales inflammati sunt, pleura ipsa manente salva. Aliter autem & rectius veteres, atque ex his *Galenus*, quando spuriae pleuriti- dis notas in absentia tussis, secreatus, pulsusque duri, collocat. Frequentior pleuritis illis est, qui sanguine abundant, quibus pulmo ad latus accrevit, quibus aliqua sanguinis excretio so- lennis oppressa est; est etiam in multis aliqua deanthelisis inflam- matoria, quae, cum in aliis, tum in pleurae, inflammationes

erumpit, quando causa occasionalis, aer maxime, aut vix definienda aliqua constitutio epidemica, quæ hujus mali frequentiam affert, accessit. Cum igitur pleuritis vera inflammatorius morbus sit, omnes quoque modos, quibus inflammationem exire solet, assequitur, & optabile quidem est, discessit illud ac resolvi posse, quod intra minima pleuræ vasa quievit: id quod, sub primo hujus morbi stadio, cum febris adhuc levis, nec magna pullus est durities, effici potest, solo diluentium, & emollientium, loco ipsi dolenti applicandorum, usu, cum in finem, ut vasa facile dilatabilia transmitant id, quod hæret. Quando autem provecius nunc malum est, efficacior medicina requiritur. Nisi enim spontanea aliqua sanguinis fluxio, sive illa, quæ naribus sit, sive quæ per ora venarum hæmorrhoidalium, aut uteri, celebratur, vacua vasa reddat, efficitque, ut per sanguinem arteriosum, a tergo irruentem, loco moveri obstructum possit; nisi etiam aliqua metastasi, quod salubre & frequens, ad scapulas, vel humeros, dolor, & cum illo doloris materies, secedat; nisi quoque sputo cruento morbi vis frangitur; tunc sane impetus humorum, circumductorum in loca inflammata, infringendus est. Etiam enim sputi cruenti magna sit effusio, atque per illud inflammatoria materia sensum minui possit, si illi signa bonitatis, & ad sanationem sufficientiæ, adiant, *facilitas, spissitudo, &* quæ exinde consequitur, *agri euphoria*; sæpe tamen, nisi in leviori malo, quod spontaneum est, haud sufficit, & efficaciora medicina tunc opus est. Cum enim dolor acerrimus, respiratio autem valde impedita est, ut blanda resolutio, quæ sudoribus, urinis turbidis, vel sputo, peragi solet, expectari nequeat, atque cum sicca pleuritis est, tussimque habet inertem; tunc vero, cum spontanea resolutio sperari nequit, & vehementer metuendum est, ne inflammatio in gangrenam, scirrhum, vel suppurationem, vergat, præcipuum doloris remedium in sanguinis missione ponitur. Hanc omisisse, plerumque, celebrasse, raro, nec nisi tunc, nocet, cum solennes excretionis jam præsto sunt, quæ obstructum solvere possint, neque, quominus sanguis mitti possit, vel graviditas, vel ætas tenera, aut

per senectutem infirmata, dummodo missi sanguinis quantitas viribus respondeat, impediunt; namque & puerperis, pleuritide vexatis, cum lochia fluere desinerent, sanguinem duci posse, *de la Motte* experimento cognovit. Fallax quoque est spontanea fluxio, nec venæsectionem impedit, si symptomata urgent. Huic consilio dies dictus nullus est, & vanum in plerisque morbis acutis est famulitium, dierum criticorum, ad literam facta, observatio. Igitur serius quoque mitti sanguis, aut ejus fusio repeti, potest, si respiratio anxiosa, & dolor acerbus, id postulant, & febris urget. Octavo die *Hippocrates* *duaxiani Epid. III. agr. 8* sanguinem misit, & bene hoc cessisse, re ipsa sensit. Neque vero, in pus abire inflammatum nunc velle, tam dierum numero, quam signis, horrore scilicet, &, quæ illam consequitur, nova febre, & doloris mutatione, estimandum est. Unicam pleuritis curam, si pergant, vel renoventur, dolores ac gravis respiratio, in sanguinis missione *Sydenhamius* posuit. Imo ne numerus quidem est, qui venæsectiones desinat, sed eo usque sanguis ducendus est, quousque crassa illa, ex albo livescens, coriacea, in sanguine misso superest, quæ diathesin phlogisticam significat, & si unquam, in hac certe curatione, taxandi sunt Medici, quos *αἰμοφάβος Galenus* nominat, cum sanguinem effundere nolunt. Sæpe ne debilitas quidem in causa est, cur vena porro pertundi pleuriticis nequeat, cum tamen dolor urget & anxiosa respiratio. Proximus a venæsectione locus, in pleuritis curatione, veteribus est emollientium usus, quos imitatus Perillustis Autor, pannos, saponis Veneto, ex aqua & lacte cocto, tinctos, calentes subinde lateri dolenti imposuit, atque illos, per noctem, emplastro de meliloto permixavit; quæ remedia, tam inflammationi tollendæ, quam illi, quando hoc evitari porro nequit, in pus convertendæ, famulantur. Interna remedia illa sunt, quæ vel diluant, vel solvunt. Simplex decoctum hordei cum oxymelite & nitro frequenter suffecit, admixtis lenioribus anodynis, quod *Trallianus* in more fuit. Damnatur frigida, laudatur calida, potus. Præterea, cum febris inflammatoriam indoles in putredinem proclivis sit, commendantur, quæ illam accere,

cere, aut refrigerare, possint, acida scilicet ad mentem veterum, pitifana hordei, acetum, mel, mella diluta. Etiam si enim illi, qui, ad mentem *Helmontii*, acidiuam inflammationis, adeoque & pleuritidis, causam esse, voluit, aleaticis terreisque medicamentis utendum esse, sibi persuadent, illa tamen nocenter, hæc, etiam si haud nocent, inutiliter, applicantur, sed eo dirigenda curatio est, ut post illa, quæ sanguinis impetum refrænant, & putredinem arcent, caveatur sedulo, ne pleniori victu agger, cinnium minime iusculis meracius coctis, oneretur. Cum enim febris inflammatoria pleuritidem comitetur, omnia, quæ calorem augere possint, evitanda sunt sedulo, unde etiam, regimine calido, æstu scilicet per stragula & culeitras aucto, aut remediis, quæ sudorem movent, nihil potest esse nocentius. Proinde nec cantharidibus fides habenda omnino est. Etiam si enim *Baglivius* illis, ad scapulas & humeros applicatis, multum tribuat; nequiquam tamen ubique securus illorum usus est, cum, tanquam venenum, ad putredinem disponant; possent fortasse prodelle, cum febris debilis pulsusque exilis est. Quando autem febris exorbitat, ut, illam plus versus putredinem, quam blandam solutionem, propendere, intelligas, refrænanda illa omnino est, cum aliis, tum maxime enematis, quæ sine cerei stimulo coquantur; metuendum enim valde est, ne, proritata alvo, materia inflammatoria ad indecentia organa compellatur. Nequiquam tamen optabilem illum Renou, qui in blanda resolutione positus est, natura semper assequitur, sed, cum penitus infedit, ut commoveri nequeat, inflammatoria materies, mutatur illa ad legem omnium inflammationum, quæ sibi non potuerunt, atque in pus convertitur. Illic propendere morbum discimus, quando symptomata illis diebus, quibus fas est, haud mitescunt, febris magis accenditur, sputa vel nulla sunt, vel cruento pure illis haud immixto, neque etiam per urinas, aut alvum, aliquid excedit, quod solvendo morbo par esse possit. Subitanea tamen dolorum ac febris remissio fidem propterea haud facit, pus nullum fore; namque pus tunc factum jam est, laterque & demum febris hecticæ, & tabes succedunt, quandoquidem ni-

nia erga specificorum antipleuriticorum usum fiducia, venam tempestive secare medentes noluerunt. Fieri autem illa materię inflammatorię in pus conversio nono undecimoque die, ad Hippocratis mentem, solet, si eo usque febris haud mansucavit. Id quod nunc prope esse, significant horrores vagi, febre simul remittente, pulsũ satis valido, nec tamen duro. Etiam si autem suppuratio optimus aliquis finis haud est, est tamen illi proximus, atque vel scirrho, vel gangræna, optabilior, siquidem de eo semper haud queritur, quod velis allequi, sed quod possis. Longus sæpe labor ille est; namque, cum vel pleura pus accipit, vel tuberculum in pulmone suppuratur, non semper continua febris est, sed illam sæpe intermittens excipit, atque securius longo nunc tempore perficitur, quod cito effici sine periculo haud poterat. Cum sub pleura pus natum est, varia illud via progreditur. Aut enim, si forte pulmo illi loco adhaesit, ab illius cellulositate accipitur, aut iisdem, ex quibus sputa pleuriticorum proveniunt, fontibus, *vena* scilicet *azyga* osculis, sorbetur, aut circuli lege quaquaversum dispergitur, & variis organis excretoriis applicatum, corpore excedit, aut denique trans intercostales musculos, sub cute lateris, prominet, & abscessus lege, rumpitur. Insignis sæpe puris copia inter pleuram, quod fieri posse *Aretæus* miratus olim est, & costas, alitur, fitque inde novatensio novusque dolor, quem minus periti Practici novæ inflammationi tribuunt, ideoque intempestiva venæsectione ægrotum exinaniant. Quandoquidem autem metus est, ne denique folliculus ille pure plenus rumpatur, seseque in thoracem effundat, tentanda sunt ea, quæ pus erga cutem dirigere possint. Huc respexerunt veteres, cum, suppuratam pleuritidem esse, cognoscerent, & tam cucurbitis, quam maturantibus, ipsoque igne ac ferro, uti sunt, quo pus extrorsum duceretur. Eadem mens *Barbavii*, atque Perillustrius ejus Commentatoris, est. Docuit enim spontaneus morbi decursus, abscessum aliquando suapte natura foris erumpentem, immanem puris quantitatem profudisse. Pejus est, si abscessus versus pleuram actus, illa distenta, ac denique rupta, omnem suam in thoracem dejicit

dejicit virulentiam; qua de re quid statuendum sit, *ultimo* hujus *Tomi Capite* sigillatim proponitur. Lethalis pleuritidis exitus est, cum vel morte lenta ægri perennt, postquam illorum vires febris lenta excoxit, & ex pleuritico pure ulcus pulmonum subnatum est, vel cito auferuntur gangræna, quæ tunc oboritur, cum nec solvi, nec in pus converti, inflammatum potuit, quæ morbi eventum, sputa suppressa, dyspnœa manens, dolor summus, extrema virium dejectio, excreta quævis, ore, ano, urinis, fœtida, nigra, aliæque sinistra omnis signa, notant. Etiam si autem desperata tunc omnia esse videantur; desperandum tamen est neququam, atque desperato morbo desperata quoque adhibenda sunt consilia. Antiquitas uslit latus, aut secuit, neque quidquam aliud est, quod, nisi ægrum deserere Medicus malit, factu opus est, quam quo, si lividus sub cute laterum color, qui gangrænam ostendit, sese commoustrat, bona excitetur suppuratio, mortuum a vivis separatura, veluti hoc ubique, cum partes inflammata gangrænescent, ita efficiendum est: id quod cum fieri, nisi nova inflammatione excitata, & viribus vitæ aliquantulum irritatis, nequeat, hinc, ex natura gangræna, scarificandus locus ad pleuram usque, & pus coquendum, est.

Jam dicendi materiam *Paraphrenitis* præbet. Si morbi indolem spectes, a pleuritide, ejusque curatione, parum hic morbus discrepat; est enim illi per omnia similis, atque illis saltem discrepat circumstantiis, quæ ex natura diaphragmatis læsi fluunt. Antiqui, qui septum transversum *Phrenas* dicunt, nobis hunc morbum sub phrenitidis nomine tradiderunt; verum, cum alia, quæ duræ meningis est, inflammatio nunc communiter sub hæc notione tradatur, retinendum paraphrenitidis est vocabulum, neque disputandum circa nomina, scholastica severitate, est, cum seria aguntur. Inflammatum autem diaphragma esse, singultus, conatus vomendi, laboriosa deglutitio, significant, utpote quæ symptomata non tam ex natura pleuræ, quam diaphragmatis, etiam si ceteroquin pleuritis & paraphrenitis eodem redeant, consequuntur. Minus constantia paraphrenitidis signa sunt reliqua, ut mens emota sit, ut labia ridentium more di-

ducant.

ducantur, quem oris rictum rictum Sædonum vocant; namque etiam ab acris venenis, speciatim a *ranunculo palustris apii folio*, quem propterea *herbam Sardoniam* vocant, ejusmodi spastica oris diductio oriri solet, qualis quoque infantulorum risus sub somno est, quem illi mentiuntur, quando prope ad epilepsiam accedunt. Etiam si autem septi dolor laterum dolori sit similis; acerbiora tamen longe ejus sunt symptomata, & brevis morbi hujus potest esse duratio, cum resistere æger tanto malo, ob nexum pericardii & aortæ, cum diaphragmatis tendinibus, diu nequeat, nisi levius illud est, quo tempore *Hippocrates* illi æquas cum peripneumonia partes tribuit. Minus grave malum esse videtur, cum superficies diaphragmatis, quæ abdomen respicit, incensa fuit; fieri enim potest, ut ex pure, inter peritonæi, quæ septo adheret, laminam, nascente, exoriatur empyema, quod in diem durat, licet denique vel tabem, vel, cum ruptum est, ascitem purulentum, non possit non producere. Sunt & aliæ inflammationum thoracicarum species. Mediastinum inflammatum in se ipso sensit *Abenzoar*; abscessum, cor undique amplectentem, & cor inde fere putrescens, invenit *Columbus*; cor exteriori pericardio accretum vidit *Russchius*; quos morbos omnes, cum existunt, & gravissimos esse, & ad legem pleuritidis, si tamen sanari possunt, sanari oportere, quilibet intelligit.

Ad *Hepaticam & Ictericam multiplicem* Perill. Autor progreditur. Etiam si rariores sint hepatis inflammationes, ideo, quod exigua, pro istius visceris rationibus, hepatis sit arteria, sanguis autem venosus, ad hoc viscus procedens, laxioribus, & pulsus expertibus, valis contineatur; vomitæ tamen, frequenter in cadaveribus circa hepar repertæ, prægressam inflammationem luculenter testantur. At ea est hepatis, etiam si illud inflammatum est, conditio, ut nec effectus sanguinis, a corde versus inflammatum vehementer propulsi, ab ipso ægroto satis percipiantur, nec per confecta signa intelligi a medentibus possint, ideo, quod cause morbi in extremis sinuum venæ portæ ramulis contineantur, atque illa resistentia cordis motum exacerbare admodum hæud possit. Quamvis autem obscura, si pulsus spectes, hu-

jus morbi est diagnosi, sunt tamen alia signa, quæ hepati-
 dem notare possunt, eaque multum diversa, quod *Galenus*
 notavit, prouti vel *gibbosa*, vel *siema*, hepatis pars morbum su-
 stinet. Cum enim in illa inflammatum hæret, ideo, quod gib-
 ber hepatis diaphragmati per naturam adhærescit, non potest
 non difficilem diaphragmatis actionem, atque proinde dys-
 pneam & singultum, æger persentiscere, nec dolore vacuus
 erit, quod & *Celeb. Bianchi*, & olim quoque *Hippocrates*, de
internis affectionibus, notaverunt. Quando autem *siema* hepatis
 pars incensa est, ipse viscerum nexus docet, tunc vomitus,
 & nauseam, alvinasque dejectiones, intercurrere debere, quæ
 mala, cum recentia sunt, nec forte ex vetusto hepatis mor-
 bo oriuntur, cum etiam febris ægrotum derepente invasit, si
 præterea dextri hypochondrii tensiones accedunt, hepati-
 dem subesse, indicant. Veluti autem sanguinis motus per
 hepar, suapte natura, plus reliquis humoribus impedi-
 tus est; ita quoque in illo viscere obstructions frequen-
 tius eveniunt, tam illæ chronica, quam hæ acuta, febriles,
 quarum omnium causæ in liquido, per hepar progressu-
 re, sua autem natura inertæ, pinguedine omanti, humore atra-
 biliario, quem *Hippocrates* inter causas hepatitidis numerat,
 inque *materia purulenta, aliunde translata*, ponuntur, quibus
 accedunt bilis cysticæ acor, fellis calculus, ex occasionalibus au-
 tem causis, venenum, epidemica constitutio, aeris æstus. Ex lon-
 ginq̄o sæpe causæ hepatitidis colliguntur, suntque haud pau-
 ci, quos propterea *hepaticos Galenus* appellat, qui latens &
 antiquum malum in hepate abscondunt, *scirrhum, callum,*
scatoma, vermes, quos varios in hepate repertos esse, hi-
 storiarum monumentis traditum est. Etiam si autem, singu-
 lariter hepar inflammari, rarius est, non tamen raro evenit,
 ut *synochus putrida*, cum alia viscera, tum hepar quoque, in-
 cendat. Ea autem est hepatis, propter vasorum suorum iner-
 tiam & texturam minus irritabilem, conditio, ut ex statu
 inflammatorio in scirrhosum abire facile possit; namque, do-
 loris particeps hepar haud esse, *de la Motte*, in *Chirurgia*, cum
 abscessus hujus visceris illi sub manibus ellet, observavit. Igi-
 tur,

tur, cum hepar aliqua sui parte intumuit, nascuntur sanguini transituro impedimenta, quæ cum variorum morborum, tum maxime icteri, causæ fiunt. Etiam si enim icterus omnis induratum hepar in se haud comprehendat, siquidem omnis conditio corporis, effluxum bilis ad duodenum impediens, etiam si febris prægressa haud sit, *graviditas, spasmus, calculus cystidis fellæ*, icterum producere valet; illa tamen icteri species exinde resultare potest, quæ non tam ex bilis cysticæ effluxu ad duodenum impedito, quam ex trajectu sanguinis venosi portarum cohibito, nascitur; siquidem in illo sanguine, qui nunc per hepar transfluxurus est, jam adest bilis rudimentum, atque aliquis quoque color, bilem referens; unde fit, ut in febribus quoque acutis icteritium colorem multum ostendant, veluti a vipera, aut fele rabida, admorsis contigisse legitur. Non tamen flavus, sed ceraceus, pallida cute in dilutissimam flavedinem exeunte, color est; atque *Aretæus*, innumeras posse esse colorum varietates in variis icteri speciebus, monuit. Quando igitur sananda hepatitis est, quam adducta signa ostendunt, generalis equidem omnium inflammationum cura, atque illa, quæ sub pleuritidis sanatione continetur, adhibenda est, omnium tamen maxime ea tentari debent remedia, quæ blandam resolutionem juvare poterunt, atque ea, quæ metuendæ a bile, quæ ad illam maxime propendet, putredini resistunt. Talia sunt illa antiphlogistica acida vegetabilia, serum lactis, juscula tenuia, succis vegetabilibus incocta. Accedant his leves hypochondrii dextri frictiones, epithemata, clystera. Veluti autem proximo sibi loco materia inflammatoria resoluta prodire gessit; ita quoque fit, ut hepatis inflammatio per porum biliarium ad duodenum descendat, perque alvum deiciatur. Fit adeoque, ut multæ striæ sanguineæ, atque sincerus quoque sanguis, fecibus alvinis immixtus, sub hepatidis finem, ano effluat, ut, illud ex dysenteria esse, multis videatur. Falsi autem sunt, qui hoc ita æstimant; namque, quando sine torminibus atque tenesmo sanguis fluit, ad hepar ille fluxus referendus est,

quod

quod hac via, sub aliqua veluti hæmorrhagiæ specie, suo se sanguine sublevare potest. Omnis fluxio sanguinis spontanea inflammationis salutaris est, proinde & sanguinis ex naribus profluvium laudatur ab *Hippocrate* in *Prognosi*, cum hypochondrii tumor durus dolensque est, & æger ex febre icteritius factus fuit, veluti hoc a *Galeno* passim notatur. Est quoque aliqua bili per vasa sudoris via, hinc sudores amaros, icterico salutare, *Galenus* animadvertit, & lintea croceo colore tincta quin ostendant, icteritii sunt paucissimi. Quorum ergo humores vergunt, illuc ablegandi sunt, mitissimorum laxantium atque diureticorum usu, servata simul diæta tenui, quod *Aretæ* est consilium, fomentis una, non aliter ac in pleuritide, ad latus dextrum, ad mentem *Hippocratis*, de *internis affectibus*, applicatis. Est etiam aliquis hepatis inflammati in suppurationem exitus, & malum omnino illud pus est, quod ex hepatis substantia vi inflammationis soluta oritur, sædum, amurcosum, quale potissimum ex vomica, circa sinam hepatis regionem hærente, nascitur. Mitius esse potest pus, quod in convexa hepatis parte, sub membrana hujus visceris, gignitur, inque abscessum elevatur, quo aliquando per musculos progresso, hinc vel inciso, ad salutem via esse potest, cujus puris in hepate præsentiam, febris inflammatoriae remissio, manente lento calore hæctico, arguunt. Est autem varium iter, quo pus hepaticum procedere in alias partes potest. Si in medio hepatis loco pus in folliculum colligitur, augetur ille magis atque magis, exesaque hepatis substantia, pus vel poris biliariis ad duodenum, atque deinde ad alvum, deducitur, vel venis hepaticis acceptum, venæ cavæ, hinc cordi, traditur, ad pulmones abit, sereatu sæpe ejicitur, aut passim per corpus procedit. Proinde *Hippocrates* de hepatitide ita effatus est *Coac. Prænot.*: *Qui circa hepar dolent, cardialgici, soporosi, rigentes, alvo turbata, extenuati, cibos fastidientes, multis sudoribus diffluentes, purulenta per alvum dejiciunt.* Inde tertia icteri species *Barbaavio*. Pessimus eventus ille est, quando pus, rupto abscessu, in cavum abdominis effunditur, unde ascites purulentus, & ex putredine *physogona* tympani-

tis. Est quoque modus, quo pus vomitu ejicitur, cum illud duodeno illatum, superato inferiori ventriculi ostio, hoc viscus ingressa est. Vidimus abscessum in summa hepatis parte, prope ad curvaturam ventriculi parvam, natum, qui, postquam hepatis lobulus, qui sub omento parvo est, fundo stomachi coaluisset, parietes ejus sensim perforaverat, reluctante satis diu ægrota, & pus sanguine mixtum evomente, donec, extenuata per lentem febrem, interiret. Admirabilis enim est puris progressio, atque illud, juvante naturæ auctoritate, sibi sæpe ad exteriora viam parat, & auxilium chirurgi postulat, quo educi possit, quem in finem veteres, metuentes ferrum, hepatisque vulnus, & natam exinde hæmorrhagiam, igne, quo ad abscessum sensim ac sine sanguinis effusione pervenire possent, nisi fuerunt: *Si secare malis, ait Aretæus, profusio sanguinis periculum inflat, statimque hominem perdis contigit, nam sanguinis e jecore profusio nullo modo coerceri potest.* Nihil autem habeat, quod metuant, qui prudenter & circumspicte secare didicerunt. Oportet sane scalpellum ita duci, ne præcipitanti intrudatur, cum, quod *de la Moite, Mémoires de l'Académie Royale de Chirurgie, Tomo I,* expertus est, vesicula fellea, majorem sæpe in modum tumens, abscessum mentiri possit. Communis glandularum viscerumque glandulorum, ab inflammato, nisi hoc suppuretur, in scirrhum abeundi, modus est. *Si a phlegmone non suppuratur hepar, ait Aretæus, nemini dubium fuerit, tumorem durum subsidentem in scirrhum mutari ac stabiliri, quando continuus dolor non infestat, cumque adest, obscurus sentitur, unde demum, omnium malorum colophon, hydrops, nascitur.* Et, veluti ex scirrho cancer oritur, ita quoque, cum durus in hepate nodus ortus est, depascens ulcus, quod diris intestinorum cruciatibus, fluxuque sanguinis alvino, indicitur, vitæ finem ponit. Tot tantæque hepatis affectiones sunt, e quibus aliorum quoque morborum, tam chronicorum, quam acutorum, aut periodicorum, rationes peti possunt. Multæ sane passionibus, colicæ, iliacæ, vomitus cruenti, cruentæque dejectiones, febrium intermittentium typi admirabiles, asthenata, isteri sæpe revertentes, ex hepate variis modis obstructa, tanquam

quam causis suis, progerminant, inter quas numeratur calculus, qui, cum in vesicula fellea frequens est, bilis iter intercepto, omnem malorum catervam, ex errore fellis ad vasa indecentia promoti, atque ex ejus intra canalem alimentosum defectione, ducit. Produunt autem calculorum ejusmodi presentiam dolores acuti, vomitus, faeces decoloræ, spastica hypochondriorum contractio. Et vomitus quidem inter benefica recensetur symptomata, cujas molimine calculi istiusmodi exire de poro biliario, & ad duodenum compelli, possunt feliciter. Proinde, juvandum hunc naturæ impetum esse, Perillustris Autor consulit, pitifana ex hordeo & melle cocta, eademque sub enematis specie exhibita. Laudat quoque succos vegetabiles acidos, & meracissima decocta, ex taraxaco, fumaris, cichoreo, & similibus, infuso illis lactis fero, parata, viditque, pertinaci talium remediorum usu sanatos fuisse icteros, inventis in fæce calculis grumisque calculosis. Lithotomiam vesiculæ felleæ, cui calculi inesse per signa intelliguntur, proposuerat *Petitus, Memoires de l'Academie Royale de Chirurgie, Tomo I*, si, vesiculam felleam peritonæo adhærere, percipi possit. Quodsi enim libera cystis est, ex ejus vulnere, & bilis abhinc descensu ad cavum abdominis, mors est. *Fortè*, ait Perillustris Autor, *prima fronte audax apparebit facinus, talia moliri, sed certe audacior ille fuit, qui primus ex vesica urinaria, sectione, calculum educere tentavit.*

Pergit Noster 4) ad *Ventriculi inflammationem*. Quo tenuiora, nervisque ac aliis valis pleniora, sunt viscera, eo periculosius inflammantur reliquis. Ventriculum adeoque incendi, summum malum est, nec infrequens, etiamsi illius, tanquam singularis morbi, mentionem veteres haud fecerint. Habet autem ventriculus suæ inflammationis causas vel *ex se ipso*, vel illas *alimde* recipit. Ex idiopathia inflammatio est, cum gelida, observante *Hoffmanno*, calente ventriculo, epota, ejus sanguinem sistit, cunque acre medicamentum, vel venenum, ex observatis *Wepferi*, hujus visceris tunicas arrosit, aut acris bilis huc delata est. Ex sympathia autem quiescit sanguis in ventriculi parietibus, si hepar, diaphragma, intestina, vitata sunt, si transiturus per hepar

venæ portarum sanguis in venas gastricas regurgitat, & sanguini arterioso, a tergo irruenti, resistit, atque inde, dilatatis venarum ostiis, cruenta vomuntur, aut dejiuntur, sique ex metastasi febrili mala materies ad ventriculum ablegatur. Etiam si autem generalia inflammationis signa, & dolor ventriculi summus; hoc viscus accensum esse, indicant; nondum tamen liquet, an illud ex se ipso, an aliunde, ægrotet. Igitur propria idiopathiæ signa attendenda sunt, dolor etiam, a deglutita minima re subito obortus, summa deglutioni, circa os ventriculi superius, nata resistencia; frequentia hujus morbi symptomata, ob maximam nervorum vim, sunt convulsio, spasmus. Oportet adeoque exhiberi medicamenta illa generalia, quæ ex inflammationis indole fluunt, & blandam resolutionem tentari, mitissimis acidis vegetabilibus, quorum collectio in sero lactis est. Respondent huic morbo clysteres ex emolliente pituita, hinc externa epithemata, atque ea, quæ speciali acridini, venenata, aromatica, spiritualcenti, fermentanti, ex quibus inflammatio nata esse possit, opponuntur. Etiam si autem plerumque celer hujus morbi in mortem exitus est; sit tamen, ut in alium morbum ille exeat, & vel abscessus, atque ex hoc ulcus, quod aliquando per musculos abdominales erumpit, vel scirrhus, quem *Ruyfchius* atque *Bonetus* notaverunt, oriatur. Rarius, ob texturæ suæ laxitatem, lien inflammatur; neque tamen omnino a natura hujus visceris alienum est, inflammari, cum & pulmones, laxum sane viscus, hoc idem experiantur. *Non videtur improbabile, ait Noster, quandoque sub pleuritidis nomine tractari lienis inflammationem, & absque magno damno, cum cura pleuritidis huic quoque morbo conveniat, quem dolor ad imas sinistri lateris costas notat.* Non incognitus ille morbus veteribus fuit, qui, cum multa lieni tribuunt, tum maxime, illum inflammari, notaverunt; *Hippocrates* acutorum dolorum, qui etiam ad humerum, claviculam, ilia, ac mammas, abirent, causam in lienis inflammatione posuit. Sequitur illa inflammationum indolem, ut, nisi blanda resolutio locum invenerit, in pus, ac denique scirrhum, progrediatur. Hoc similiter non ignoraverunt veteres, & *Aretæus,*

pus

pus in liene reconditum esse, etiamsi ille sensus expertus sit, tamen ex dolore tenui & saepe remittente, atque ex horribilibus parvisque caloribus, judicavit. Perillustri Autor suppuratum lienem in juvene describit, & dira mala, exinde nata, atque metastasin puris splenici in diversas partes, animadvertit, atque, hoc non aliter in raro hoc morbo evenisse, quam illud ab Hippocrate jam ante annotatum fuerat, docet, hac occasione Graecorum Medicorum laudes evehens. *Nihil, ait, magis incitet Medicos, ut diligenter evolvant praeceptorum Medicorum volumina, quam dum vident, difficillimis casibus lucem affundi a veterum observationibus, atque aliquid in praxi occurrere dubii, quin inveniamus apud illos.* Ita quoque scirrhum lienis, frequens malum, apud Aretaeum offendimus; ejus exempla plura excitantur a Ruyschio; & solet equidem illud viscus in praegrande volumen excresecere, atque per multos annos ita durare. Nullum viscus ab inflammatione alienum est, adeoque, cum praegrandes pancreatis scirrhi a Graafo, de succo pancreatico, aliisque, notati fuerint, dubium superest nullum, hanc quoque glandulam inflammari posse & solere. Omento quoque evenire potest, ut inflammetur, ejus affectiones variae sunt & admirabiles. Sine aegrotorum damno, magna sui parte, resecatut saepius, veluti, a Galeno penes gladiatorem hoc ita factum esse, legitur, consumitur in hydropicis, manente vita, increfcit in magnam molem, hinc situm intestinorum mutat insigniter, deinde quoque inflammatur pessime; nam, cum pingue sit, putrescit subito.

Accedimus §) ad *intestinorum inflammationem*. Generales inflammationis causas in intestinis quoque locum habere posse, apparatus vasorum insignis, quae per omnem tubum intestinalem obveniunt, docet; videntur autem Berbaavio tenuia maxime intestina huic malo obnoxia esse. Non enim tantum illa ex idiopathia & propriis sibi causis laborant, sed etiam aliunde malum habent, & frequenter, omnino, notante Sydenhamio, malignarum febrium tota vis ad intestina convertitur, atque illa exinde accendantur, quod mali genus ille *passionem iliacam veram* appellat, quando inflammationem, a leybalis duris ortam,

tam, *passionem iliacam notam* appellandam esse, autumat. Est ergo inflammationis intestinorum causa vel circumducta, vel fixa & domestica. Non tamen videtur vel dura sax, vel pituita vitrea, sola intestinum accendere posse, nisi acrimonia accesserit, fermentans, aromatica, venenosa. Hæc, etiamli alimentis remixta sunt, ventriculum tamen frequenter prætereunt, ejus tunicas haud offendunt, atque in tenuia saltem intestina suam exercent truculentiam. Sæpe etiam venena in hominæ nascuntur, atque haud raro evenit, ut, humoribus acris ex toto homine ad tenuia intestina translatis, iisdemque irritabili intestinorum tunice villosæ ac nervæ applicatis, oriatur cholera, atrocissimum malum, quo homo totus exinanitus, convulsivus demum moritur. Quævis autem res, acris, destructiva, tubo alimentoso applicata, motum illius vermicularem eo usque augere potest, ut spasmus, exinde autem, consensus lege, convulsio totius, consequantur, quamvis ille, sine ulla acedine, quod in hypochondriacis atque hystericis frequenter evenit, a solo spirituum motu, aliquando etiam a materia arthritica aut podagrica absorpta, consequi solent. Cum ergo a variis causis inflammatio intestinalis nata est, angustatur tubus, atque fixis flatibusque impervius redditur, sistuntur illi inter locum inflammatum interque ventriculum, hinc ructus sunt benefici; interceptus autem inter bina loca contracta aer immanes ex distensione dolores, hinc novæ inflammationis causam, producit. Oriuntur a tali irritatione convulsiones diaphragmatis musculorumque intestinalium, fitque asthma, vomitus, flatus ad anum perveniunt cum murmuribus, observante *Aretæo*, nec tamen procedunt.

Cum igitur inflammatio omnem contentis exitum præcluset, fit *Œ* Ileus. Ileus, ait *Galenus*, est *phlegmone intestinorum*, ita, ut nec flatus, nec stercorea, exeant, tormina sequantur vehementia & cruciatus intolerabiles. Dicitur enim ἀπὸ τῆ ἰσχυρίας, quod est *contrahere*, cum intestinum, uti apud *Celsum* est, verti videtur. Inde *volvulus*, quando, ut *Cælius Aurelianus* habet, *præ vehementia dolorum, supra eas partes, quæ patiuntur, intestina arcuata convolutaque plicantur*. Quo autem

hoc

hoc fieri possit, possintque intestina sese subintrare, mesenterium gangræna tactum antea esse oportere. Noster arguit. Tunc omnia medicamenta cathartica ilico sunt vomitoria, ob motum peristalticum inversum, nec eneinata quidem proficiunt, atque una cum stercorebus ore ejiuntur, nulla susceptione liquidorum versus superiora viam nequaquam impediente, quod Auctor vidit, simulque periodicum stercoreis vomitum notavit, cum plenitudinæ stercoreæ sensum inducta, de novo morbus recrudesceret. Perpetuum igitur non est, ex prognosi Galeni atque Hippocratis, ileo correptos emergere nullos. Tunc autem salutis spes nulla est, cum gangræna supervenit, quæ tubum laxat, & sinit equidem clysmata subire, procedere etiam flatus, sed sine auxilio. Aliquando hernia incarcerata hujus mali causa est. Absque inflammatione quoque ileum provenire, Aretæus notavit, atque tunc venæsectionem omitendam censuit, quo in casu *κολικὰ* medicamenta valere aliquid possunt, inter quæ illud est, ex pipere longo, rotundo, & cassia, quod apud Celsum legitur. Nocet autem regimen calidum quodvis tunc, quando inflammatio per sua signa sese manifestat, quæ in febre acuta, calore, dolore, urina flammea, & subitanea virium prostratione, ponuntur. Ille ipse morbus, quando colon invadit, colica passio dicitur. Aliquando, sub finem tenuium, colon ab extrema ilei parte intus suscipitur, quod Hildanus vidit; aliquando colon sese ipsum subingreditur, quod Ruyschius observavit. Etiam si autem colicæ nomen penes Hippocratem haud legas, utpote quam ille sub ilei nomine comprehendit; apud Aretæum tamen uterque morbus distinctus invenitur. Colicam seorsum nominavit Galenus, atque, illam cum renum doloribus confundi posse, ait innocenter, cum cura nihil discrepet, notavit. *In hoc tamen malo, ait Aretæus, periculum tanto levius, quanto colon tenuius intestinis carnosius, crassius, & noxia tolerantius, est.* Ad loca enim affecta per clysmata aditus est. Rectum intestinum si inflammatum est, tunc aliquando morbus hæmorrhoidas cæcæ mentitur, siquidem venæ varicosæ, intra anum deprehensæ, huic opinioni fidem facere possunt; aut sine illis quoque inflammatur sedes. Interea, etiam si

pro hæmorrhoidum tumore accipiatur colica, parum tamen interest, cum eadem utrinque medela esse possit & debeat. Molestissimum in hoc morbo symptoma *Tenesmus* est, seu inane delidendi desiderium, cum stranguria, si vir fuerit. Elegans super hoc argumento *Hippocratis* locus est, *de Fistulis* libro: *Si rectum intestinum inflammetur, & dolor prehendat, & febris & ad alvum exonerandam crebro desideat, nihilque deiciat, & a pituita videatur anus procedere, interdum etiam urina stillicidium prehendat, qui morbus oritur, cum pituita ex corpore in rectum intestinum procubuerit.* Solvit hunc morbum sanguinis ac mucii blanda dejectio & dysenteria, quæ proinde hunc morbum sanare *Hippocrati* dicitur. Tanto morbo, brevi & in gangrænam vergenti, celer quoque medicina, & eadem quidem, quæ in omnibus inflammatibus, est ubique valentior, paranda est; venæsectionem largam, ex vulnere lato, ad animi deliquium, *Aretæus* consulit. Nec tantum tollendæ, sed etiam præcavendæ, inflammationi, si ex spasmodicis intestinorum dolor est, vena secta conducit. Laudat clysteres oleosos *Celsus*, & *Aretæus*, hos fomenti loco esse posse, scribit, quod confirmat *Nosler* valde laudat, cum ad blandam inflammatam, & etiam si hoc nondum adsit, ad spasmi, resolutionem, emollientium medicamentorum, fotu, aut enemate, applicatorum, usum, nihil possit esse conducibilius; *Sydenhamius*, post venæsectionis usum, dabit *landanum suum liquidum*, quod valet, si a spasmico solo dolor est. Nihil autem valent pægorica, cum ex humorum intra vasa quiete, vel acedine, morbus est; quin gangrænam accelerant, qui motus vitales hac medicina extinguunt. *Celsus* totum hominem in oleum calidum demittere jubet, quo omnia laxa reddantur. Fomenta quoque, exterius admota, discussionem promovent. *Sydenhamius* catulum viventem abdomini, iliacam passionem curaturus, incumbere iussit. *Nosler* omentum, animali, recens mactato, extractum, laudat. Cum autem materia immixta in tubo alimentoso hæserit, sæx dura, mucos inducta tenaci, tunc, ad mentem veterum, *Sydenhamius*, præmissis, quæ inflammationem refringere possunt, purgans quoque dedit. Follem fabrillem
hoc

hoc in caso, frustra tentatis aliis, adhibuit *Hippocrates*, con-
 filium ex natura adglutinati ad intestini parietes glomeris ster-
 corei petens. Possunt etiam clysteribus incoqui, quæ purgant,
 maxime Nicotiana, cujus fumum, ano injectam, *Heisterus* in
 ipsa quoque hernia incarcerata utilem deprehendit. Alii cor-
 pus metallicum grave, quod, nisu & descensu, impedimentum
 tollere possit, fuerunt. Mercurii crudi usum laudarunt multi
 egregii viri, nec Noster illum improbat, & satis tuto sumi
 posse, si cito iterum exeat, arbitratur. Igitur copiose sumen-
 dum consulit, quo ille obvias sibi feces duras perfringere, &
 postquam in unum confluit, exitum, sui ipsius pondere speci-
 fico, urgere, possit. *Trallianus* frigida aqua usus est, atque in
 illam sensim ægrotum demersit. Crudele est, hominis vivi re-
 ferare viscera; *Praxagoras* tamen, referente *Galio durliano*,
 intestina discindenda, & exempto stercore, consuenda, iussit,
 qua temeritate ducti ex recentioribus etiam aliqui, *Barbette*,
Nuckius, vulnus tentaverunt abdominis, volvulæque extricato,
 pertinax hoc malum sanaverunt. In omnibus inflammationibus
 ita constitutum, nature lege, est, ut, quod solvi nolat, pure
 moto, abigatur. Itaque & intestinorum inflammationem fur-
 rogata solutioni suppuratio sanat, quando id, quod ita liquefa-
 ctum est, in canalem prorumpit, atque sic ante expellitur. Neu-
 tiquam autem semper ita fit, ut, quod inflammatum fuit,
 pure in fasciculum collecto, verum sicut abscessum, sed, quo-
 niam in celluloso illo, qui villas respicit, contextu, phleg-
 mone continetur, evenit, ut tunica villosa ipsa a sabstrata ner-
 vea secedat, in tubum veluti excavata, non aliter, ac si intestini
 totius portio evulsa, quod ab *Aretæo* ita observatum legitur, esset.
Nonnunquam, ait, oblongum quiddam, in pluribus non discre-
 tum, instar sani intestini, rejicitur. Hoc idem per totum in-
 testinorum tractum ita contingere solet, ut tunica illorum vil-
 losa, sub informis mucæ specie, secedat, id quod dysentericis
 ita evenire novimus, qui propterea, donec nova epidermis
 intestinalis renascatur, a quibusvis rebus, intestinum transe-
 untibus, vexantur miserrime. Maturatio ergo crudi inflammati
 promovenda est; hinc clystera, ex decocto herbarum

emollientium sapius injecta, & ptisanæ lævigantes, efficiunt, ut interna intestinorum superficies laxetur & emolliatur. Deinde cavendum sedulo est, ne quid, quod vel accrescit, vel duram fecem gignit, devoretur. Laudatur feri lactis recentis, jusculi, carniū, quibus radices *scorzoneræ*, *sisuri*, incoctæ sunt, usus. Pus motum esse, tam fecum color, quam febris & doloris remissio, docent. Dolorem autem, sine bonitatis signis, quæ in virium integritate consistunt, statim abigi, tam malum est, ut gangrænæ potius significatio exinde desumatur, quando de bonis suis æger gaudet, viribus vitæ haud respondentibus. Ubi enim gangræna partem inflammata[m] occupat, dolor cessat, intestina quoque, nunc per mortem inchoantem laxata, suis liquidis iterum fiunt pervia, est frigus extremorum, pulsus debilis, sudor frigidus, mendacem hanc euphoriam esse, significant, tunc maxime, cum nescientibus foetida, nigra, fæx dejicitur. Est aliqua sepe desperatis ad vitam via, ideoque & gangrænæ partes, subnascente nova carne, aliquando secedunt, cui naturæ negotio promovendo commodum remedium corticem peruvianum esse, Noster, uberioribus experimentis edoctus, affirmat, gratiam pro suo candore illi habens, a quo acceperat, celebri chirurgo *Ruschworth*, qui de sistenda per hoc medicamentum gangræna primus cogitasse dicitur. Vita quoque trahitur languida, & mors differtur, cum intestini portio, quæ nec solvi, nec suppurare, poterat, in scirrhum indurata est. *Ruschbius* invenit intestinum rectum adeo induratum, ut pollicis crassitatem fere superaret; hinc ingestorum impedita dejectio, actio intestinorum in ingesta, debilitata. Veluti ex scirrho cancer est; sic intestina quoque in putidissimam distillant sanie[m]. Videtur *Tralilianus* cancerum intestinorum observasse. Inter initia morbi, cruenta, hinc saniosa, excernuntur, multis primo ramenta, postea pinguis, descendunt, & faeculenta sordi odoris. Postremo, ubi in cancerum morbus abit, varia excrementa & nigra, cum quibusdam putridarum carniū particulis, per alvum redduntur. Hinc febris cum multa siti, nec non cibi fallidium, unde corpus emarcescit. Quandoqui-

doquidem intestinorum morbis sæpissime intercurrunt *aphthæ*, de illis quoque *Berhaavius* aliqua conscripsit, quæ res Nostro in aphtharum indolem inquirendi opportunitatem subministravit. *Aetius* aphthas, lata squalida, quæ infantibus nascuntur, oris appellavit ulcera, atque illa adstringentium usu sanavit: qua occasione Autor mel rosatum cum spiritu salis consulit. Ast *Hippocrates* alibi quoque aphthas querit, atque illas in fistula quoque respirationis & circa verenda collocat; serpentina oris ulcera *Celsus* vocavit; illa ultra oris quoque limites procedunt, inque genas faciemque divagantur, id quod epidemica aliqua constitutione ita factum esse, Noster meminit, atque, cum emollientia uleus auferent, virulentiam hanc spiritus salis usu cohibitam fuisse, adducit. An veteres noverint aphthas, ex febre acuta natas, in ambiguo est. Harum tamen aphtharum quoque antiquitatem Autor, adductis veterum monumentis, evincit. Hæ ultimi emissarii, quo humor mucosus, salivofus, in os mittitur, sunt germina; igitur super linguam sola haud existunt, sed per universam oris fauciumque tunicam propullant, & deterfæ renascuntur, atque illæ non tantum ex linguæ cryptis muciparis enascuntur, sed, veluti *Berhaavius* in textu addit, gingivas, genas internas, palatum, fauces, tonsillas, gulam, stomachum, intestina, ubique investiunt, atque ex lacunis harum partium mucosis progerminant, veluti, cum desiccatae defluerunt, apparet, atque, observante *Katelaer*, in sua *de Aphthæ* Dissertatione, gregatim, magna copia, ano deiciuntur. Hæ neque cum crusta linguæ febrili sordida, quæ a demortuis nervulorum thecis nascitur, nec cum variolis papulisque miliaribus, quæ per internam non minus superficiem efflorescunt, confundere fas est, cum harum diversa sit nascendi conditio. Post infantes, intra primum annum viventes, rarius, nisi in febribus continuis, ad intermittentes vergentibus, se illas vidisse, Noster affirmat, tunc maxime, cum sudores rari essent, materia febrili ad internam superficiem tunc ablegata. Frequenter, observante *Sydenhamio*, illas comitantur febres, quibus diarrhœa, aut dysenteria, intercurrit; qui Autor in dysentericis epidemicis febribus aphthas

febres vidit, quæ symptomata dysenterica omnia, præterquam quod mitiores ventris dolores pulsusque tenues essent, secum habebant. Sequuntur illæ exanthematicam indolem, & criticae sunt, febriem mitigant, ante septimum diem periculosiores, atque evanescendo novam febrem excitantes. Etiam si autem materiae febrilis vis omnis ita de sanguine depellitur, priori nocentior tamen hic morbus est, quando internam tubi alimentoli superficiem aphthæ occupant, & gangrænosæ reddunt, hinc mortis causa fiunt, quod ita esse, ex nausea, summaque ægrotantium anxietate, discitur. Præstantius est, illas albescere, & bono pure turgere; suspectæ sunt cineræ. Reliquæ suos colores, quos *Barbauvius* notavit, a vario desiccationis gradu habent; principio nigras nec *Ketolaer*, qui aphthas febriles Zelandiæ incolis endemicas magno studio observavit, nec Auctor, vidit. Nigras autem, horrido spectaculo, Noster, sub mortis limine, conspexit. Etiam si autem delapsæ sunt, pluribus tamen vicibus repullulant, nisi loca, ubi sederant, pura apparent & humida; si autem locus siccus apparet, malum signum hoc est, & crustæ gangrænosæ indicium, quæ in latum deinde diffunditur, & partes quoque sanas occupat. Hinc deglutitionis difficultas summa, intestinorum angustia, ex deglutitis dolor intolerabilis, sub crusta gangrænosâ positarum tunicarum lenta destructio, post crustam deciduam, dilatatis tubulorum halantium ostiis, diarrhœa, aut in ore pyralissimus, utrumque salutare, si vires adsint; alii purgantium usus nocentissimus est, & hypercatharses inde nascuntur summe exitiales, crusta subito renascente, & in profundum abeunte, donec tubus totus peresus fuerit. Igitur dispositio vera ad gangrænam in aphthæ adest, & mitissimæ quoque minime gangræna sunt, qua summa cutis devoratur; illæ autem sunt nocentissimæ, quæ duræ & rigidæ, siquidem sub eschata hac gangrænosâ viva adhuc caro comprimitur, & similiter gangrænescit. Ex confusione, inter aphthas benignas infantum, & febriles, nata, error ille insignis ortus est, quo, quæ illis opportuna sunt medicamenta, adstringentia scilicet & refrigerantia, his quoque salutaria esse putantur. Namque, cum aphthæ febriles translata ad super-

superficiem internam sint materies, illam deliccari, hinc retro-
 pelli, perquam est noxium. Torpens propterea vis vitæ ex-
 citanda, ipsa autem materies diluenda, est, ut facilius transmit-
 ti possit; simul ac enim impeditur aphtharum eruptio, febris
 augetur, anxietas summa fit, & pessima multa symptomata se-
 quuntur, non sedanda, nisi denuo aphthæ prodierint. Igitur
 diluentia inducenda sunt, decocta radicum dulcium; nisi horum,
 ob deglutitionem impeditam, atque ob vias lacteas, a crusta ul-
 cerosa præpeditas, effici possit, alia via procedendum, & liqui-
 dum diluens per peripheriam cutis, balneo, fotu, perque clyf-
 mats, inducendum erit. Laudat Noster dilutum decocto
 panis vinum, nisi deglutiri possit, ore certe tenendum, cu-
 jus mira sit in sustinendis ægrorum viribus efficacia. Cru-
 sta ipsa emollienda est. In illis locis, ubi aphthæ grassantur
 frequentius, moris esse dicitur, ut raparum succus, cum mel-
 le mixtus, sumatur. Jusculum carnis vitulinæ, cum oryza &
 rapis contritis coctum, pulchre prodest, quo os sub-
 inde foveatur & gargariletur. Expertus quoque corti-
 cis peruviani vires, ex *Sydenhami* consilio, Illustris Autor fuit,
 cum aphthæ essent persistentiores, febresque continuæ, ve-
 luti autumnales illæ, intermittentium typum fervarent. Hæ
 enim potissimum aphthæ febriles intercurrere solent. Tunc
 crustas citius deliccatas fuisse, deprehensum est. Etiam-
 si autem, sub aphtharum summo statu, purgantibus uti, peri-
 culosum est; conveniunt tamen illa, cum, viribus ægroti sur-
 gentibus, crustæ aphthosæ loco moventur, mitissima tamen,
 antiphlogistica, & quæ roborandi vim sibi junctam habent,
 rheum, myrobalani, & similia. Aphthæ quoque alias partes,
 quibus tunica glandulosa, illi oris similis, est, affligunt, puden-
 da scilicet, & ani ostium, quarum sanandarum eadem quoque
 ratio esse possit.

De 6) *Nephritide* Perill. Autor habet sequentia: *Hæc,*
ex definitione Galeni, renum est inflammatio cum vehe-
mentis dolore, interdum eidem adjuncta est mejendi diffi-
cultas, cum fibrosis excretionibus aut arenosis, aut modico
sanguine. Equidem *Hippocrates τὰ νεφριτικά* omnia sub
 uno

uno complexu habet, quando renum morbos explicat, est constans & perpetuum est, nephritidis titulo statum renum inflammatorium fisti. Hanc, post alia signa inflammationum generalia, maxime, ubi ad summum progressa est, urina tenuis alba, stupor cruris vicini, dolorosa testiculi retractio, indicant, præcipue, cum calculosa nephritis est. *Celsus* hujus morbi signa collegit: *Si dolent coxæ, quæque inter has superque pubem sunt, & accedant frequentes mictus, interdum vomitus biliosus, extremitates partes frigeant, urinae crebra cupiditas, sed magna difficultas, est, & quod inde excretum est, aqua simile, vel rufum, vel pallidum, est, paulum tamen in eo levamenti est, alvus vero cum multo spiritu redditur, utique in renibus malum est.* Iliacus quoque dolor, quando propiora renum dolentium signa accedunt, hujus mali suspensionem haud parvam facere potest. Causas collegit *Aëtius Serm. XI: Ob plurimas causas renes inflammantur, nam & humores corrupti, & plaga, & attritiones, & pharmacorum potiones, inflammationem generant, & præsertim equitationes continuæ & vehementes.* Quicquid enim sanguinem fibrosum in tubulorum renalium apices propellere valet, inflammationis causa erit certissima. Videmus illos, qui curru, per vias asperas, citatori cursu feruntur, & confertim mingere, & sanguinem quoque dejicere in matulam, maxime, cum sunt bono sanguine turgidi. Igitur omnis causa externa, applicata foris, intus suscepta, venenum, pharmacum diureticum acrius, sanguinem, quem ultra arteriosos limites progredi haud decebat, in tubulos uriniferos compellere, & renum inflammationis causa fieri, poterunt. Inter causas autem prædisponentes spastica est diathesis, qua hypochondriaci & hysterici laborant præ ceteris. Illis enim, sub contentiosa nervorum contractione, plurima & alba urina funditur, tanquam angustiae tubulorum renalium significatio, atque illa eo sæpe usque provehitur, ut ischuria consequatur. Itaque sanguinis quoque impedimentum, quo minus ille ad venas revertatur, ex spasmo esse, & inflammatio inde nasci, potest. Etiam si igitur ischuria ab aliis causis vesicalibus, con-

sensualibus, nasci potest, inter nephritidis tamen effectus merito numeratur, tunc maxime, cum calculus asper in renibus præfens spasmo opportunitatem dedit. Illos, quibus hoc ita evenit, celerrime perire variisque affectibus nervosi generis, tremoribus, convulsionibus, depressionibus, soporibus, deliriis, opprimi, *Aretæus* notavit. Quæ, in universum, omnibus inflammationibus eveniunt, quo vel blanda resolutione, quod optabilius, obstructæ sanguinis viæ referentur, vel, quod dilui haud potuit, in pus abeat, id quoque renibus inflammationibus opportunum est. Prius, natura ipsa fieri imperat, quando, quod impactum tubulis renalibus est, proxima via, sub crassæ hypostaticæ urinæ specie, ad vesicam ablegatur, absorpto reliquo, quod venis respondet. *A concōctis*, ait *Actius*, *Sermon, XI inflammationibus urine procedunt; multa & crassa & in quibus est, quod subsidet; atque hæc ipsæ maxime judicant & secernunt morbum; aquosa autem mictiones & pura & pellucentes, agere morbum secerni, indicant.* Alia quoque, quam quæ per urinas est, via, inflammatum renis solvitur, cum sanguis sponte fluit; ita, veluti pleuriticis & phreniticis, nephriticis quoque salutarem hæmorrhoidum fluxum esse, *Hippocrates* proposuit, *Aphor. XI Sect. VI: Melancholicis & nephriticis succedentes hæmorrhoides, bonum.* Igitur, ad legem hanc naturæ, venæsectio nephritidem quoque solvit, si alia accedunt, quæ ex natura inflammationis fluunt, remedia. Abstinentium autem ab acriorum diureticorum usu est. Ita *Trallianus* vult, cum ea seligi jubet medicamenta, *ἴσα τὸ ἀνηλεὲς ἔχει*, quæ insipida sunt, nec mordent; igitur *aquam mulsam*, & si hæc quoque acrior videretur, *aquam tepidam*, potare iussit. Quandoquidem tunc summus dolor est, igitur illius remedium ægroti anxie expetunt, atque hoc illis dene-gandum omnino haud est, cumque vena ante secta est, mitioribus opiatibus uti possumus, veluti *Agineta* papaver, in clysmate, *Actius* autem, internum papaveris & opii usum laudat. Tunc autem maxime urget malum hoc, cum calculus ureteribus firmiter impactus est, cujus movendi causa, consensus lege, vomitus fiunt sane salubres, multa epota su-

stinendi, ne vacuus ventriculus, isto molimine, plus laboret, quam ferre potest. Etiam si autem videretur calculus, ejus signa ipse vomitus cum urinæ difficultate, edit, diureticorum efficaciorum usu pellendus esse, nocent tamen illa, ideo, quod suo stimulo febriam augent. Tenuissimis propterea diluentibus ac oleosis, interne, externe, emollientibus utendum est. Ex inflammato, nisi solvi obstructum possit, ad generales omnium inflammationum leges, abscessus renium nascitur, quem, doloris levamen, febris horrida, atypa ante quam ruptus est, postea autem cum ruptus fuit, urinæ olidæ, sanguineis striis atque carunculis mixtæ, significant.

Tunc eluenda erit vomica, usu tenuioris potus, potissimum feri lactis. Antiquitas lactis potum commendat; *Agineta* lac asini laudat. Aquas minerales *Neser*. haud improbat, nec alienus est a balsamorum usu, cum parcum quid datur, quandoquidem hæc, se ad urinas movendas multum valere, characteris odoris violacei, quem urinis imprimunt, significant. Est & alia puris via, atque illud, abscessu in parte, cui ren subest, protuberante, effundi foris vellet, nisi musculorum strata obessent. Igitur arte subveniendum est, jussitque *Hippocrates* abscessum, cum ejus præsentiam sufficientia signa indicant, secari: *cum ren suppuratus est, ad spinam intumescit, tunc, cum ita habuerit, qua parte tumor est, profunda maxime sectione secato.* Neque tam temeritatis hoc est, quam prudentiæ, cum fatius sit, desperato remedio uti, quam nullo. Etiam si autem, rupta renium vomica, præsentaneo periculo æger eluctatus est, nondum tamen evasit, sed diurnus exinde morbus, *tabes renalis*, *Hippocrati dicta*, nascitur. Denique, cum nec suppurationi renium locus est, scirrhus oritur; *Agineta* *σκληρὰν νεφρῶν* habet, & *Aëtius*, hujus morbi eventus docuit: *Quæcumque durities circa renes oboriuntur, dolores quidem non amplius inferant, ægris autem ex vacuo ventris loco, veluti quidpiam pendere videtur, & stupor adest coxendicum, & impotentia crurum, minguntque pauca, & reliquo corporis habitu, aqua inter cutem laborantibus maxime similes existunt;*
qui-

*quidam etiam, temporis progressu, manifeste hydropem incur-
runt, veluti etiam ab aliis visceribus induratis contingit. De-
clivis ex inflammato in gangrænam via est, & renibus in-
flammati id quoque accidit, quod factum esse intelligimus,
cum, post urinæ oppressionem, quæ ex summo inflam-
mationis statu fit, lotium amarcolium, fœtidum, putre-
scit, quod ex rene corrupto descendit, atque sano super-
stitis alterius renis lotio immiscetur. In putrilaginem con-
verti posse renum substantiam, *Eustachius* in cadaveribus ob-
servavit. Quam parum spei tunc superfit, exinde liquet,
quod sanari æger, nisi id quod mortuum est a vivo secedit, ne-
queat; cui salutari eventui, ars neququam, natura vix, subve-
nire poterit. Possunt tamen corruptæ renis partes una cum
urinæ dejici, & observata plurima docuerunt, uno rene peni-
tus inutili reddito, vitam superesse posse, cum alter ren solus,
urinæ secernendæ officio fungitur. Abhinc, cum substantia
renum sensim abscedit, miræ illæ rerum in urinæ deprehen-
sarum, vermium, uti videbantur, atque capillorum, apparitio.
Tanta autem hujus Operis dignitas, & tantum momentorum
in illo contentorum pondus est, ut, epitomen illius traditu-
ris, præsentis paginæ haud sufficiant, cui igitur absolvendæ,
proximus missus Actorum destinatus est.*

**ENARRATIO EORUM QUÆ PRO EXPLICANDIS
lucis sue æternæ Phenomenis secunda ad Abbatem
NOLLET Epistola scripsit, Dom. Princ.
de S. SEVERO.**

In compendium hanc Epistolam mittimus, phænomena ex
priori nota supponimus.

Cum lucet flamma, nullo sensibili materiæ decremento, ex
aere nutriatur oportet, quem particulis igneis scaterere in con-
fesso est apud Physicos; dari vero materiam, quæ semel ac-
censa illas attrahat, absurdum non videtur.

Hinc ad foramina laternæ dirigitur flamma, nutrimentum
suum ibi quæsitura; inclusa extinctionem minatur, impedito
nutrimento.

Paucissimas materies ipsa particulas inflammabiles contineat oportet. Hinc, nisi certum eius pondus capiatur, flammam non concipit, neque enim sat magnus numerus adest inflammabilium in massa minore. Igitur quas ex materia ipsa accipit flamma particulas, eas primis momentis consumit, non duratura nisi ex aere alias acciperet, sicque perpetuo duratura, cum ex aere perpetuo habere possit, aliis non indigeat.

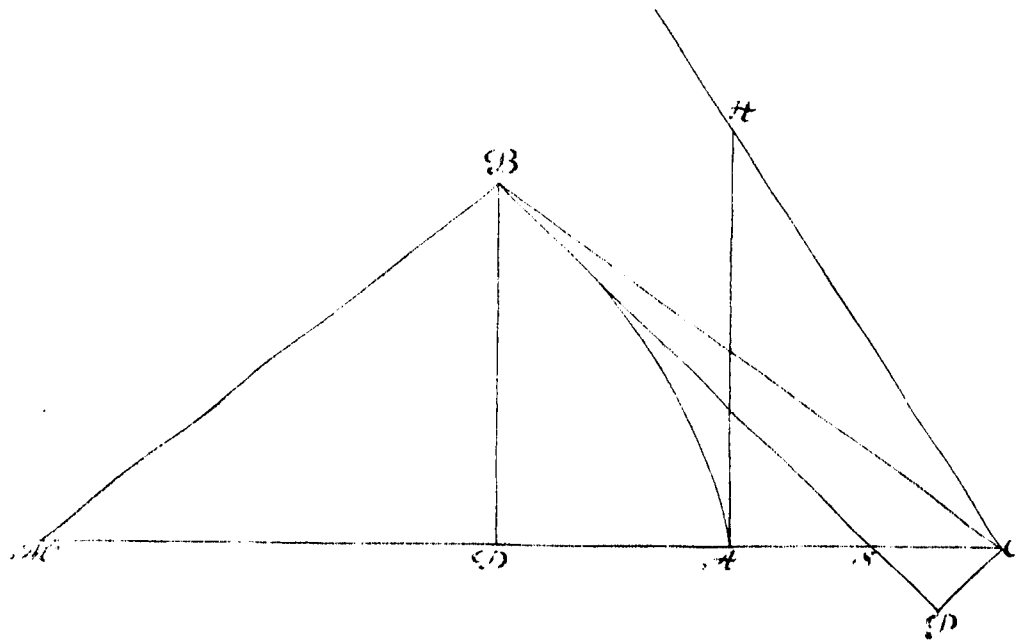
Consumtis illis particulis inflammabilibus, iners materia unice superest, hincque non amplius accenditur ubi flamma quam semel ediderat, orbata est.

Candelæ cujusvis flamma durat in aere, ob æqualem undique pressum, a quo apicem nanciscitur, eoque incumbenti aeri resistit. Jam nostra flamma apicem foramina versus lateræ dirigit, quæ si infra horizontalem flammæ ipsius sint, apex deorsum dirigitur, sicque non resistit incumbenti columnæ aeræ adeoque premitur flamma, extinctionemque minatur plane ut spiritu candelæ flammam extinguimus, ab una parte fortius illam urgentes quam a reliquis premitur. Quo inferiora sunt foramina, eo fortior est hic effectus: congruente præterea directione particularum aeræ, in flammam mutatarum cum directione atmosphæræ qua deorsum premit, cum & hæ particule deorsum versus foramen tendant, sicque resistere pressioni aeris plane non possint.

Dum inclinatur flamma, manere in statu erecto conatur, tum vi inertæ, tum ob aeris resistentiam; præterea obliquus apex minus premeati aeri resistit. Hinc agitur flamma cum particule ejus sint mobilissimæ. Durat autem agitatio & crescit cum debilior sit flamma, quam quæ restituere se vi sua possit, donec cum nimia sit agitatio, impotens ferendo aeris ponderi pereat. His omnia continentur quæ de causis phænomenorum Princeps scripsit. Nos & hæc, & phænomena ipsa Lectoribus dijudicanda relinquimus, qui sine dubio nobiscum optabunt, ut mirandæ rei plura experimenta capere liceat. Neque de eo desperandum credimus cum ingredientia materiæ suæ norit Illustriss. Princeps, sola præparatio habeat quæ illum latent, hæcque tentaminibus institutis detegere, non ultra vires chymici positum videatur.

LET-

TAB. III ad. Nov. Act. Emd. A. 1754. Mens. Mart. Pl. pag. 141. seq.

LETTERA DEL SIGNOR GIOV. GALFI AL SIGNOR
FLAVIO GANGINI, &c.

id est,

LITTEA JOACH. GALFII AD FLAVIUM
GANGINIUM, continens quasdam observationes in
articulos tres Operis COLINI MACLAU-
RINI de Calculo Fluxionum.

Pesaro, 1753. 4.

Plag. 12, Tab. 1.

Colinus Maclaurinus, cujus præcepta calculi fluxionum A. 1742 anglice in lucem prodierunt, *Art. 502, 503 & 927* proprietates & constructionem curvæ clausæ tradit. Quasdam huc spectantes, imo fere easdem propositiones *Marchio Fagnani*, Diario Eruditorum Italico (*Giornale de' letterati*) iam pridem A. 1715 & 1718 inseri curavit. Suspicio inde haud levis Auctori hujus Epistolæ enasci videtur, Maclaurinum, celestis fontibus unde hauserit, hæc theoremate, in suum opus tanquam sua transulisse.

Nam, *Articulum 502 Operis Maclaurini Art. II Tom. XXX* TAB. III *Diar. Erud. Ital. & Art. 503 Art. X Tom. XXIX* haud obscure Fig. 1. convexæ, mutatis modo aliquantum expressionibus arcuum Ellipsis & Hyperbolæ æquilateræ, in opere Maclaurin. prolixè & evidenter monstrare, insimulque constructionem geometricam formulæ $\frac{2}{1+\frac{x}{y}}$, tanquam minus concinnam, obsecram, & demonstratione carentem, emendare, & meliorem in ejus locum surrogare, in hac Epistola ausus est.

In fine Epistolæ *demonstratio theorematum subsequenti* annexa est.

Uceatur in *Hyperbola æquilatera AB*, ex centro *C*, abscissa centralis *CD*, *BD* ordinatim applicata ad *CD*, & tangens *BS*, in ejus continuationem demittatur tandem perpendicularum *CP*.

Probetur hæc; *CD, BD, DS, esse in ratione continua geometrica.*

Sit $CD = x$, $CA = a$, erit $BD = \sqrt{x^2 - a^2}$, per naturam hyperbola; subtangens CS erit $= \frac{a^2}{x}$ & $SD = \frac{x^2 - a^2}{x}$, seu valebit sequens analogia

$$CD : \frac{BD}{x} = \frac{BD}{\sqrt{x^2 - a^2}} : \frac{SD}{\frac{x^2 - a^2}{x}}$$

Q. E. D.

Inde & fluunt duo *Corollaria*:

1) $\triangle CDB \sim BDS \sim CPS$.

2) $CB = \frac{a^2}{CP}$; nam ob similitudinem triangulorum CDB , & CPS erit.

$$CB : CD = \frac{CS}{\frac{a^2}{x}} : CP = \frac{a^2}{CB}$$

Ergo $CB = \frac{a^2}{CP}$.

Ultimum vero hocce assertum, *Maclaurinus* Operi suo *Art.* 927 absque demonstratione inferuit.

Optarem certe *Maclaurinum*, jam aliquot obhinc annis e vita creptum, esse adhuc superstitem, ut clarius pateat an suspicionem hanc, mathematico tanti nominis indignam, a se dimovere valeat nec ne.

NOVA LITERARIA.

Eruditi aliquot, quibus cordi est augmentum scientiarum ut iis qui certe cuidam doctrinae praecipue student, faciliores obtentu reddant commentarios omnes eo pertinentes & in diversis *Academiarum Voluminibus* reperundos, scripta colligenda decreverunt, quotquot ad idem doctrinae genus spectant, ut sic omnia uno pluribusve voluminibus separatim haberi possint. Colligent autem quae ad sequentes eruditionis partes pertinent:

1) Ageti;

1) Agricultura,	13) Mechanica,
2) Anatomia,	14) Medicina,
4) Artes,	15) Mineralogia,
3) Architectura,	16) Miscellanea, quæ scilicet
5) Astronomia; Physica Geo-	docere possunt erudito-
metrica, Historia cœle-	rum plura genera, ut quæ
stis,	ad vegetationem pertinent,
6) Botanica,	cum ea nosse Physici,
7) Chymia, Pharmacia,	Botanici, Oeconomi in-
8) Chirurgia,	terit,
9) Geographia chronologia,	17) Musica,
10) Historia Animalium,	18) Optica & Gnomonica,
11) Hydrographia & ars na-	19) Physica,
vigandi,	20) Physico mathematica,
12) Mathematica pura,	

Cuius ergo doctrinarum, collectio sua destinabitur, independenter a reliquis vendenda. Commentarii eandem d. Tri-
nam illustrantes, chronologico ordine disponentur ut qui
illarum incrementa optime ostendat, & in futuris necessa-
rio sequendus sit. Usus hinc resultabit insignis ut com-
parare quis sibi possit sola ea que ad studia sua præ-
cipue pertinent. Commentarii Gallico aut Latino scripti
quilibet sua lingua exhibebuntur, reliqui in Gallicam trans-
ferentur. Tamen ut facilius alibi res reddatur sub-
scripturis, ad eandem doctrinam pertinentes commentarii
Gallici quidem separatim, Latini separatim edentur, libe-
rumque erit cuius horum vel illos solos emere, dum-
modo distincte indicetur, Gallicis quis desideret solos
aut Latinos, aut utrosque. Membra Academiæ, vel qui
illis a literarum commerciis sunt, virique omnes in repu-
blica literaria celebres invitantur, ut observationes suas,
scripta, experimenta, que vel miserunt jam Academiæ,
vel sibi adhuc retinuerunt, inedita scilicet utroque
casu, cum bibliopoliis communicent, sub finem Voluminis
quod dum redduntur imprimatur comparitura. Definiri
pos-

possunt: A Messieurs les freres Cramer Libraires a Geneve ut Editoribus D. O. Collectionis commentariorum Academicorum mittantur. Indicabuntur Auctores & ducatos singulos pro plagulis singulis accipient. Titulos suos, & quarum Academicarum membra sint adscribent. Primo colligentur, scripta physicam generalem illustrantia, quae a quovis addisci potest, neque mathematicis opus habet. Ea referuntur generales proprietates corporum, & corpora quaedam per universum ubique distributa ut Aer Aqua &c. item vacuum, tempus, attractio, &c. Forma erit in 4to. Tomus quovis ad minimum paginas 400 aut plagulas 50 continebit, Tabulae aenea plagulae loco computata. Charta bona selgetur, typorum specimen in scheda Gallica a bibliopoli prospectus titulo edita comparat. Solvet subscribentium Physicae generalis quilibet Libras II belveticas, quae efficiunt Gallicas VI, Germanicos florenos II cruciatis XXIV Anglicos schelingos V denarios IV, Hollandicos florenos III, Romanos paulos XI, dum subscribit, & tantundem dum extrahitur Volumen. Librarii in scheda illa nominati subscriptiones usque ad finem Junii A. 1754 recipiunt, quo tempore prima Volumina, tum Latinum, tum Gallicum editioni erunt parata. Elapso hoc tempore Volumen primum constabit Libris belveticis VI, Gallicis IX, Germanicis florenis III, cruciatis XII, Anglicis schelingis VIII, Hollandicis florenos IV, Romanis paulis XVIII, sequentia saltem Libris IV. Iisdem conditionibus subscribi poterit durante toto impressionis tempore, solvendo semper Libras VI belveticas pro Voluminibus qui tempore quo subscribitur prodierunt. Haec enim cuius recipienda sunt cum quae ad unam eandemque scientiam spectant separare bibliopole nolint. Si probetur consilium sperant bibliopole duros se quotannis Volumina III physicae generalis & tot etiam cujusdam alterius scientiarum nominatarum. Subscribetur semper apud eodem bibliopolar, cum vero alius scientia initium fiet, indicabitur, quae electa fuerit & quae subscriptionis conditiones sint.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiæ

Calendis Martii Anno MDCCLIV.

Pars II.

CONTINUATIO EPITOMES COMMENTARII L.
Baron. VAN SWITEN, in HERMANNI BOERHAA-
VE Aphorismos de cognoscendis & curan-
dis morbis.

Tomus III.

Lugduni Batav. apud Joannem & Hermannum Verbeek,
1753, 4 maj.

Alph. 3 plag. 16.

7) *Apoplexia*, de qua, ob summam hujus morbi velocita-
tem, & nexum cum inflammatione, proximo loco
agitur, ἀπὸ τῆ ἀποπληξίαν, quod *percutere, attonitum reddi*
significat, ἀποπληξία, ἀπέπληξις, ἀπεπληξιμὸν νόσημα. ap-
pellatur, unde & *attonitos*, hoc morbo correptos, *Celsus* ap-
pellavit. Videtur autem *Catalepsis*, quo morbo correpti sta-
tuarum more rigent & orthostatici manent, *attonitus morbus*
rectius, quam *apoplexia*, dici, nam huic, ab ictu, quo percussus
æger corrui, nomen est, *Celsus* quoque sub morbo *attonito*,
quo corpus & mens stupent, *catalepsi* haud dubitanter am-
plexus est, atque illum rariorem morbum vocat. Ge-
nus summum, sub quo, & *apoplexia*, quæ *totius*, & *resolu-
tio*, quæ singulorum membrorum morbus est, continen-
tur, esse potest, *paralysis*; namque & *apoplexia* *paralysis* est.

T

Neu-

Neutiquam autem velox quodvis morbi genus, apoplexia dicitur; multi subitanea morte accipiuntur, ob polypum subito ex corde in majora vasa, arteriosa & venosa, compulsum, ob aneurisma aortæ cito ruptum, qui tamen apoplectici dici haud possunt: oportet enim, ut ex apoplexia mortuus aliquis dicatur, quo ante mortem, functionum animalium, *superstitibus vitalibus*, adsit abolitio, quæ vera hujus morbi definitio est. Antiquorum autem definitiones, & *apoplexiam* & *syncopen* comprehendunt; *Apoplexia*, ait *Galenus*, in *definitionibus*: est *detentio mentis, cum abolitione sensuum & corporis resolutione*. *Aretæus*, ut utrumque morbum, *Lipothymiam* & *apoplexiam* distingueret, discrimen in duratione mali posuit, & illam *πρόσκαιρον νάρκην*, brevem stuporem, hanc, longam, appellavit. Verum, cum in persistente lipothymia, quam syncopen vocant, diu tamen hæreant homines, ut mortui esse putentur, duratio mali utrumque morbum, multum sane similitudinis habentem, sufficienter haud disjungit. Igitur definitio *Berbaaviana* rem penitus haurit, quæ ex actionum vitalium, respirationis & pulsus, residuo capitur. *Aeginaeta* quoque respirationem superstitem in descriptione apoplexiæ habet, & malum esse, cum illa remittit aut alta est, pronuntiat. Eleganter omnino *Arehigenes* apud *Actium*, *apoplecticos mortuos vivere* scripsit: major difficultas est, apoplexiam a somno profundo distinguere. Etiam si enim, *excitari posse*, somnum profundum, *non posse*, *apoplexiam* notare videatur, sunt tamen somni, etiam senis, post longas vigilias, ita sæpe pertinaces, ut, observante illustri Autore, nec tormentorum bellicorum fragore, nec ulla, quæ dormientibus forte accidit, excitari potuerint. Ebrui quoque apoplecticiis procumbunt similes, atque etiam apoplectici pereunt, stupore in solutionem converso, quod *Hippocrates* notavit: *Aphor. Sect. V. 5, si quis ebrius repente obmutescit, convulsus moritur*. Facies tamen apoplecticorum magis tumet, & respiratio majori cum molimine peragitur, quam illis, qui profunde dormiunt. Cum in apoplexia sensus & motus voluntarii cessent, igitur in illa, quicquid poterit spirituum iter

ab encephalo per nervos ad musculos voluntatis imperio sub-
 jectos ad partes impedire, sufficiens morbi causa est, com-
 muni nervorum principio affecto, veluti pulchre *Aegineta*
 enuntiat. Ast apoplecticis actiones vitales omnes manent
 integræ; partem adeoque encephali, ex qua nervi vitales ex-
 eunt, intactam mansisse oportet, cerebrumque solum, quod ani-
 malibus actionibus præest, in hoc morbo oppressum, cerebel-
 lum autem, quod actiones vitales, per observata, plus regit,
 integrum in illo mansisse, videbitur. Ast hypothesein sapit
 hæc positio: *Cerebellum actiones vitales dirigit*, siquidem, ob-
 servante *Senac, traité de la structure du cœur*, vita mansit illis,
 qui cerebellum læsum habebant. Aliqui ad insultus apople-
 cticos plus propendent reliquis, illi scilicet, qui obesi, pletho-
 rici, ac cacochymici sunt, utpote qui præ ceteris humores ha-
 bent immeabiles, illis maxime in arteriis minimis, quæ sunt
 in corticali cerebri substantia positæ. Ex his enim disposi-
 tionibus potissimum tria evenire poterunt: 1) polyposæ con-
 cretiones in arteriis carotidibus ac cervicalibus, aut sinibus ve-
 nosis duræ meningis; 2) spissitudines inflammatoriæ; 3) pi-
 tuitosi lentores. Polyposum aliquod obstaculum adesse,
 quod liberum sanguinis per encephali vasa transitum fieri haud
 sinat, exinde novimus, cum vertigo adest & scotomia; densi-
 tatem autem sanguinis rubri inflammatoriam dolores capitis
 acuti subinde revertentes ostendunt, cum febre, ex qua, se-
 cundum ea quæ de phrenitide dicta sunt, apoplexia haud raro
 nascitur. Hoc ita esse, & ex inflammatoria diathesi
 obstaculum sanguini per cerebrum progressuri natum nunc
 fuisse, faciei rubor clare demonstrat, qui apoplexia corre-
 ptis evenire solet, ab uberiore sanguinis per illas partes raptu
 proveniens, quæ suum vitale liquidum a carotide externa ac-
 cipere solent. Ast pituitosum lentorem diathesis patefacit ca-
 chectica, quæ sese, habitu toto corporis pallido, maxime sub
 ætatis provectoris debilitate, exhibet; quando igitur immi-
 nitur sanguinis rubra pars, serosa autem augetur, fieri aliter
 nequit, quam quo per halantia tunicæ politissimæ, quæ ven-
 triculus cerebri ambit, vasa, pellucidum, tenue, liquidum,
 T 2 quale

quale in alia quoque cava corporis transpirari solet, transfuset, veluti sectiones eorum, qui serosa apoplexia occumbunt, per Auctorum observata, satis superque docuerunt. Cum autem illa lymphæ in cavis cerebri accumulatio sensim procedat, igitur lente quoque succrescunt orta abinde symptomata, & per plures menses vel annos illi, quos malignum hoc fluidus afflavit, vertigine ac languoribus afficiuntur: *Nonnunquam, ait, Aretæus, prælonga habet initia, gravitatem, motum difficilem, torporem, frigoris sensum;* senibus maxime, quibus plurima vasa cerebri oblitterata sunt & quibus, ob frigidum mucosum, tenuis humor abundat, hoc morbi genus frequens est. Atrabilaria quoque diathesis inter causas apoplexiæ est. *Si lingua, ait Hippocrates, de repente impotens, aut aliqua corporis pars apoplectica evadat, melancholicum illud est.* Præterquam autem, quod in fluidis apoplexiæ causa hæret, est etiam aliquid in solidis positum, unde ille morbus nasci possit: 1) nimia scilicet vasorum cerebri dilatatio ab æstu sanguinis orta, quem induxit motus muscularis æctus, intemperans spirituosæ potus usus, vomitorium acre, utpote quæ sanguinem, concitato diaphragmatis motu, erga caput pellunt impetuosius; 2) hydatidum intra cerebrum inque ejus pia meningæ ac plexu choroideo, genesis; tales intra piam matrem, vesicæ instar distentas, se sæpius vidisse, testatur *Wilhelmsus*; 3) ossei tumores ab inveterata calvariæ carie; 4) ossificationes morbosæ in membranis cerebri. Illustris Auctor particularem encephali plethoram & vasa ejus abinde compressa, ut apoplexiæ causam, nominat, exinde natam, quod ad partes inferiores via sanguini impedita tunc sit, dicitque hoc ita fieri posse ab omnibus magnis corporis contentioibus, sub quibus sanguinis venosi refluxus ad cor impeditus est, unde, observante *Arateo*, inter risus continuos, *γέλως ἀτρετον*, apoplexia oborta aliquando fuit, constrictis nempe pulmonibus & sanguini transituro obluentibus; a magno quoque nisu eorum, qui onus gestant, quibus propterea facies, durante actu, vehementer intumescit ac rubet, atque a validis
animi

animi affectibus, maxime autem ira, a spasmodicis denique contractionibus vasorum subito ortis, apoplexia, multis in casibus, oritur. Non autem tantum a pressu vasorum, sed etiam ab eorum ruptura intra cerebrum facta, apoplexia excitatur, quam propterea speciem, cerebri hæmorrhagiam, Celeberrimus *Hoffmannus* recte appellavit. Hæc apoplexiæ species subito necat, illis, quæ priori loco dictæ sunt, lenlim, usque ad mortem, lente procedentibus. Illustris *Malpighius* quatuor horarum spatio, a tali apoplexia periit, leviorcm hujus morbi insultum cum hemiplexia dextri lateris, quatuor, ante, mensibus passus, in cujus cadavere *Baglivius* dextrum cerebri ventriculum sanguine grumoso & nigro, sinistrum, sero flavo distentum, contpexit. Ut autem ruptis vas in cerebri cava sanguis effundatur, diatheses varix, *atrabiliana* atque illa maxime, *scorbutica* quæ vasa destruit, in causa esse deprehenduntur. Has apoplexias ab insuperabili causa natas *Hippocrates* appellat *vehementes*, reliquas, *debiles* dicit, *Sec. II Aph. 42: vehementem quidem apoplexiam solvere impossibile, debilem vero non facile.* Nam quandoque & partis cujusdam corporis singularis solutionem, apoplexiam appellavit. A causis introductis externis, non minus, quam ab illis internis & spontaneis, apoplexia nascitur. Minus tamen apoplectici, quam suffocati, periisse videntur, quos nidor carbonum vel halitus alius rei metallicæ enecavit; vapores ex juncturis vasis destillatorii non rite glutinatis, sive apoplexiæ attentatæ causas fuisse, *Helmontius* narrat. Celeberrimus *Hoffmannus*, in *observat. medico chymicis*, ab hoc venenato nidore, stuporem & soporem apoplecticum induci posse, arbitratur; hoc exemplis confirmat *Wepferus*, & immanes capitis dolores ex carbonum halitu nasci solere atque sensorium commune hisce vaporibus, plus pulmone, affici, declarat. Igitur, cum tot diversæ causæ sint, eadem apoplexiæ curatio esse nequit. Omnis apoplexia periculosa est, non obstante actionum vitalium vigore. Cum enim apoplecticum videmus, si faciem, si pulsum & respirationem, quantivis pretii tam egregia vigoris naturalis signa

esse videbuntur, nam & circa mortem, cum sensus motusque jam decrescunt, pro rato, respiratio pulsusque augentur. Tunc autem maximum imminet periculum, cum interceptus fieri incipit spiritus, inque facie sudorum guttulæ comparent. Hinc Hippocrates dixit: *In apoplecticis, ex spiritus molestia, sudor accedens, letalis.* Prognosis Cælius Aurelianus ita format. *Pejorante passione atque in exitium eorum crescente, vultus adductio, ita, ut longior nota esse videatur imago, (ob musculos faciei paralyticos & maxillam proprio pondere pendulam) præcordiorum prominentia, atque totius corporis frigidus torpor, pectoris stridor, & superiorum partium sudores frigidi.* Est tamen aliqua ad salutem via, cum distenta tantum, neque tamen rupta cerebri vasa sunt, supervenientibus sudoribus, urina crassa, hæmorrhoidibus. Proinde artem oportet eadem tentare, quæ, sponte nata, profuisse, observata fuerunt. Febris etiam suis stipata symptomatibus, narium scilicet fluxu, cum menses defecerunt, alvi fluxu, apoplexiam solvit, cum per illam stagnantia agitantur, resistentia subiguntur, cruda mutantur in cocta, tunc maxime, si diathesis pituitosa hunc morbum produxit. Raro autem, ex hoc morbo convalescentibus, plena sanitas est. Solent, ait Celsus, *qui per omnia membra vehementer resoluti sunt, celeriter rari: ac, si correpti non sunt, diutius quidem vivunt, sed raro ad sanitatem perveniunt, & plerumque miserum spiritum trahunt, memoria quoque amissa.* Quidam, ait Cælius Aurelianus, *parva conversione mentis afficiuntur, ut aut alienentur, aut tristes & somniosi videantur, ut, si eos quisquam a somno excitaverit, aliquid alienum loquantur.* Omnes læsiones functionum animalium post apoplexiam superstites, Hippocrates, notante Galeno, *paraplegias* appellavit, licet nunc, multis, *paraplegia* vocetur, cum motus voluntarii cessant in omnibus tantum partibus cervici suppositis. Supermanet sæpe *hemiplegia*, quæ dimidii corporis est solutio, qualis quoque in singulis partibus est, ut, altera faciei parte flaccida, altera motus musculares tamen exerceat, quam dimidiatam solutionem Aretæus ad ventriculum quoque & intestina extendi, scribit.

Et

Et ille ipse *Aretaeus* pulchre notavit decussatam illam cerebri actionem, per quam lesio in parte dextra cerebri facta, paralyfin faciat in parte sinistra, & vicissim. Solet etiam illa, prout in *Malpighii* exemplo fuit, apoplexiæ imminentis signum esse, cuius alia quoque signa, tremor, vacillatio, vertigo, scotomis, sopor, memoria vacillans, prophylaxis cauta, attendi mereantur: *Torporos*, ait *Hippocrates*. *Ciac. praesat. & stupores, prater consuetudinem contingentes, apoplexiæ futuræ signum: & ibid. quibus capitis dolores, sonitus aurium sine febre, & vertigo tenebrosa & vocis tarditas, & manuum torpor, eos aut apoplecticos, aut epilepticos, aut obliuiosos fore, expecta.* Cum ergo, ex diathesi pituitosa, inertis, si quod unquam est, liquido, malum oriri potest vel ortum iam est, conducunt ea, quæ illam movere possint, reuellendo, incidendo. Hic aliquis cucurbitularum, atque vesicantium usus est. Nec damnandus est errhinorum usus, dummodo ne sint acriora: Apoplegmatismi *Aretaeo* dicuntur eiusmodi pharmaca, quæ lentum mucum e naribus frequentius ducunt, quem, quantum ille in toto æque ac in primis viis est, vomitoria & purgantia salubriter ducunt. Vigente autem morbo vomitus excitari, periculosum propterea est, cum vomitus ipse, apoplexiæ, compulso ad cerebrum sanguine, causa fieri possit. Propterea *Aretaeus* vomitoria damnat, spontaneos autem laudat vomitus: *Sin nauseabundus est, id ne prohibeto, nam & illa contentio vigorem quendam ad expergesciendum praestat & pituitæ vomitus, causam morbi evellit.* Equidem nemo est, quin, cum apoplexia iuvasti, venam secandam esse, ducat, magnam, quoniam hoc moribus ita receptum est, nisi fecisset, incursum ignominiam. Monet tamen Illustris Autor venæ sectionis usum promiscuum in omnibus apoplexiæ speciebus esse non posse, illaque cessandi debiles ac cachecticos. Ita *Celsus*, *si omnia membra vehementer resoluta sunt, venæ sectio vel occidit vel liberat.* Tunc autem vena secanda & copiosior sanguis dimittendus est, si apoplexia est sanguinea, sanguinis in toto corpore vis abundat, atque ipsa vasa cerebri ad rupturam tenduntur, quod pulsus plenitudo, durities, celeritas, cla-

re docent; una vice venam fecuisse, in magno malo non fatis est, cum, ablata minima parte distendentis vasa sanguinis, sopitus antea & suppressus quasi motus, subito infurgat & novum discrimen asserat. Inter ea, quæ, excitandi ægri causa, proponi solent, clystina est, non equidem acrius, ex *Æretæi* consilio, tale tamen, a quo copix subductio & a capite revulsio expectari possit. Laudat noster *confectionem bamech*, quæ *colocynthidis* particulam recipit. Adeoque & *epispastica*, quæ ex sinapi & pipere cum fermento panis ad plantas pedum applicatur, & cantharidum quoque ipsi capillitio, vel deraso vel subiecto, applicandorum usus, improbandus non est; veluti omnia irritantia, naribus admota, gule applicata, uti est, facta per plumulam, ex consilio *Archigenis* apud *Actium*, irritatio, sui huic respondent, qui in excitando motore torpido ponitur. In desperatis morbis desperata quoque valent auxilia. Igitur & efficacius purgans, si longa apoplexia est, cum fiducia dabitur, fore, quo, veluti aqua hydropica, ita & illa, quæ in cerebri cavo est, hæc ratione derivetur. Si ex veneni halantis afflatu æger concidit, juvat, frigidam adspargere, inflare in os, qua methodo aliquando, observante Autore, resuscitantur, quos, jam mortuos esse, arbitraretis. Venenum autem deglutitum, forte *opium*, *cicuta*, vomitorio ejiciendum.

8) *Catalepsi* mirabilis ille morbus est, qui *κατοχή* & *catobus*, *ἀπὸ τῆς κατέχεσθαι*, *detineri*, *occupari*, *catalepsi* autem *ἀπὸ τῆς καταλαμβάνεσθαι*, *comprehendi*, dicitur, cum, qui hoc morbo correpti sunt, in eodem statu corporis manent. Satius autem est *catalepsi* dici, quia tam *catochi* nomen, notante *Aegineta*, pro comate vigili acceptum est, quam etiam alia circa hoc nomen æquivocatio occurrit. Etiam si enim *catalepsi* detentos *Galenus* *κατόχος* & *κατεχομένος* vocabat, frequens tamen est, in universum *κάτοχα νοσηματα* dici, quæ longa sunt. *Hippocrates* *κατόχος παραίρεσθαι*, illos dixit, qui in febre indefinenter delitant, nisi forte, quod Autor ad §. 774 proposuit, sensus textus ille est: *ex phrenitide facilis in catochen transitus*. *Galenus* condiscipulum nimis studiis fatigatum, cum hoc morbo corripere, scribit, jacuisse

cuisse instar ligni rigidum, oculis apertis nunquam conniventibus, audiebat tamen & quorundam memor erat, videbat, sed nec loqui poterat, nec ullum membrum movere. *Lambecius Comment. Biblioth. Cas. Tom. II pag. 658* describit puellam a se visam hoc morbo correptam, quæ per plures dies omnis sensus expers toto corpore rigeret, oculisque apertis, & leni tantum aliquo motu convulsis, in eodem jaceret situ tanquam statua, adeo, ut, ne acu quidem puncta, dolorem perferentisceret, nec brachia ab aliis elevata, labarent, sed monstroso rigore, in eadem positura firme & stabiliter permanerent. Vidit Autor hoc morbo correptam mulierem in florida ætate constitutam, clausis oculis jacentem, qui aliis in hoc morbo aperti sunt. Aliquando recurrit per intervalla malum, aliquando dimidiam corporis partem ferit, quod Autori comperitum est, qui mulierem, quam, stantem, morbus invaserat, vidit in hac sua orthostadia continuasse, musculis staturam obfirmantibus in sua actione continuatis, deficiente saltem sensorio communi, qua parte illud ideas sensibilibus rerum per sua organa accipit. Tunc equidem efficacia rei illius, quæ motum muscularem facit, adest, sed abest potentia mutandi directionem istius causæ, inde omnia manent in eodem situ, quam habebant eo tempore, cum morbus ingruerat. Discrepat igitur catalepsis tota sua natura ab apoplexia. In hac, pulsus magnus est, respiratio alta, musculi flaccidi, motus eorum, qui de voluntate pendent, nullus; at in illa, pulsus & respiratio naturalem æquant, facies haud tumet, nam sanguini libera tunc per carotidas via est, in minimis saltem tubulis corticalis cerebri substantiæ subsistente mali causâ, adeoque saltem abest advertentia, & voluntatis, directionem muscularum mutaturæ, destinatio. Habet ille morbus suos gradus, aliquibus voluntatis umbra superest, sed confusa, alii per horas, alii per dies, in illo insultu manent, aliis frequenter morbus revertitur, & cum paroxysmus cessat, mali nulla super est memoria, & omnium functionum integritas redit. Causæ hujus mali aliquando ideales sunt, alio tempore sunt mechanicæ, nec tam videntur in cerebro sedere, quam

in partibus huic visceri, consensus lege, junctis. In summo terrore constitutus catalepsi experitur, fixus manet, vox faucibus hæret. Terror adeoque & Ira, qui percussi sæpe immoti manent, omniaque pathemata velocis, catalepsi causæ fieri possunt. Deinde, quod causas mechanicas attinet, illæ præ ceteris nominandæ sunt, quæ ex hypochondriacam labæ atrabiliaria proficiscuntur. Autor feminam catalepsi liberatam vidit subito, postquam illi vermes ex ore progressi essent. Deinde juvenulæ, cum mensium elliptia patientur, tum aliis, tum huic quoque, cerebri malis subiacere solent, & in feminis, si exempla colligas, catalepsi pluries offendes, quam in masculis; denique & febrilis materies ad cerebrum translata hujus mali causa esse potest; intercurrit enim aliquando febribus acutis ac intermittentibus. Catochon, tumore post aurem, solutam scribit *Hippocrates Prædict. Lib. I*, qui morbus ceteroquin in febribus inflammatoriis pessimum symptoma est. In morbis acutis quandoque videmus ægros, apertis oculis, jacere, catalepticorum more, & quidem malo semper omne, id quod & *Hippocrates* monuit, dicens, *συνελευσθαι, κατὰ τὴν ἐπιπέδου, μάχην*. Nisi febris acuta est, quæ huic morbum fecit, ceteroquin multi evadunt, tunc maxime, si pathemate, assidue lucubrationes, aut consuetarum evacuationum defectio, inter causas sunt. Senibus, melancholicis, exsuccis, exitialis morbus est, quos derepente invadit & strangulat. Curatio ejus duplex est, vel durante paroxysmo, vel extraneam. Dum paroxysmus adest, mutanda est illa dispositio sensorii communis, quæ hoc tempore adest, & omnem actionem sensuum impedit, id quod, usu excitantium, perficitur, ita tamen, ne acrior sit stimulus, quo, animadvertente *Hoffmanno*, si febris acuta, si femina hysterica est, in motus convulsivos converti morbus potest. Sufficiant leves frictiones, quibus sensum refici ager possit. Cum autem reverti morbus solet, igitur mutanda hominis conditio est, sub qua unquam prima vice invasit. Huc adeoque pertinet tota affectuum muliebrium atque status hæmorrhoidalis curatio. Utelicenda ex consilio Autoris, est narium hæmorrhagia;

bal-

balnea pedibus, epispastica plantis pedum applicata, frictions crurum ac pedum, proferant semper in tali calu. Melancholicis evacuationes sanguinea nocent; horum sicca & frigida temperies hamectantia postulat; horae fructus, lactis serum, profunt. Licet autem his spiritiosa parum prodesse posse videantur, repudianda tamen omnino non sunt, cum debilis, ex senectute vel morbo, homo est. Sternutatoris uti, etiam in ipso morbo proficuum haud est, licet tamen postea, cum causa cognita, decubitus forte circa cerebrum, tale remedium postulat. Neque vero vomitoria dissuadenda sunt, si ex primarum viarum labe morbus oriri coepit.

9) *Carus*. Levis veluti aliqua apoplexia est, a capite praegravato, *καρ* enim aut *καρη*, Graecis *Caput* est, dictus, gravis scilicet sopor, ex quo aegri vix possunt excitari. Dum autem validis stimulis excitantur, diducunt palpebras per momentem, moxque in somnum aequo profundam relabuntur. Nosler, anteaquam hunc morbum exponit, omnes affectus soporosos ita ordinat:

- 1) Cum aliquis, subinde dormiens, sponte vel levi stimulo excitatur, *Coma* est;
- 2) Cum aliquis, expergescens, hebes & immemor est, ex cocochymia pituitosa, *Lethargus* dicitur;
- 3) Si eadem fiunt ex causa sanguinea, febrili, *Carus* vocatur;
- 4) Si nunquam sponte expergescitur homo, nec applicatis validissimis, ad breve tempus durante malo, *paraplexia* erit;
- 5) Si diu morbus hic durat, accedente membrorum solutione, *apoplexia* adest.

Somnus longior ubique malus, nisi causa cognita adsit, ebrietas, praecedentes vigiliae. *Heers, Observat. med. Libr. I* hunc nuncem, ab ebrietate, jam in quartam diem dormientem liberavit a perforatione calvariae, quam jam moliebantur chirurgi, quia credebant apoplecticum, ex lapsu, esse. Cum autem nul-

lum, raso capite, signum læsionis apparet, pulsusque optimus ac respiratio liberrima essent, sine ullo stertore, audacter, apoplecticum esse ægrum, negavit, vulsisque myrtacis pilis illum excitavit. Antiqui inter hos affectus nihil discriminis posuisse videntur. Galenus ita habet, *Comment. in Libr. I prædict. Quum vero cerebrum, ob pituitam, tum humectetur, tum refrigeretur, in lethargicis affectibus, coma erit, quod & ipsum, si lubet, carum vocare poteris. Aegineta tamen, ad febrem respiciens, utrumque morbum distinxit eo, quod febris carum præcedat, lethargus illam sequatur. Erit adæque carus, coma febrile ex illæso cerebro, ejusque vasis saltem vel dilatatis, vel ab inflammatione adstrictis. Sydenhamius epidemicam talem constitutionem vidit; inter ejus symptomata eminebat carus, sive somnus profundus ad septimanas aliquot plerumque durans, a quo difficillime excitabantur ægri, mox iterum obdormiscentes. Ubi tamen, moderata sanguinis missione, & enemibus injectis, nimius febris impetus ad debitum moderamen redactus esset, omnes ferme evadebant, sensim soluto morbo. Deliria junioribus aderant, neutiquam tamen ad immanes phreneticorum furores procedebat mentis alienatio. Omnia, quæ in cura apoplexiæ conveniunt, huc quoque referri posse, Autor existimat, summis tamen remediis nec simul, nec præcipitantiis, applicatis, cum tantum, quantum in apoplexiis, ex mora, periculum esse haud possit. Laudat igitur, post moderatas evacuationes, remedia, quæ impetum & copiam a capite derivant, ut sunt, elysinata, epispastica, balnea pedum. Omnia remedia calefacientia tunc videntur esse commoda. Erecto corpore in sedili collocandus æger est, ut sensim resipiscat. Coma somnolentum, cataphora, ex sententia Barhaavii, cari leviores videntur esse species. Ast propius ad apoplexiam accedit lethargus, qui ab oblivione dicitur, quum ægroti, expergesfacti, omnium rerum sunt immemores, iterumque obdormiscunt, ceteroquin pallidi, tumidi, decolores, partes sub oculis elevatas habentes, difficulter respirantes, cum pulsu tardo, tunc maxime, cum morbus longus, febris autem nulla, est. Ita enim Aegineta hunc morbum a*

caro

caro, qui morbus acutus est, distinxisse videtur. Ast reliqui nihil discriminis ponunt. *Celsus*, lethargum a pleuritide in eo discrepare, scribit: *quod in hac difficilior somnus, prompta ad omnem audaciam mens est, in lethargo autem marcor & inexpugnabilis fere dormiendi necessitas. Aretaeus* quoque & *Celsus Aurelianus* de hoc morbo egerunt in libris, quos de acutis morbis scripserunt. Quo propior ergo ad apoplexiam morbus est, eo plus ea quae Apoplexiae ex causa frigida natae conveniunt, medicamenta, huc quoque referri possunt. *Celsus* aquam frigidam corpori affusam laudat. Ast in somno chronico per plurimas septimanas, veluti apud *Aretaeum* est, durante, quem, *veternum* distinctionis causa nominat, expectatio sola, auxilio est. Singularem aliquam sectionem morbi chronici comprehenduntur, de quibus in universum notantur sequentia. Morbus longus est ille, qui lenta evolutione per sua tempora progreditur, & sub quo, verbis *Celsi*, neque sanitas in propinquo, neque exitium est. Hi lente plerumque subrepunt, latenter invadunt, seseque tunc demum ostendunt, quando adolefcunt, atque in illis motus critici inertes sunt, a quorum tamen efficacia & celeritate, natura acutorum pender; in multis propterea acutis plus, quam in vetustioribus, spei est: Plus fiduciae in atrocissimo *peripneumoniae* morbo, illum curatum iri, quam in *phibisi*, esse potest. Aliqui ex illis, tempore primi sunt, alii ex prioribus morbis, atque etiam ex acutis progerminant. Illi ex omnibus nascuntur causis, quae, vel introductae vel spontaneae, humores rebelles, organa autem suis liquidis movendis imparia, reddunt, & ipsa machina saepe suis nimis bonis, *plethora, pinguedine, robore, vita continuata ad senectutem*, opprimuntur. Morbi igitur longi illi sunt, in quibus superandis homo diu, lenta autem naturae progressio est. Id quoque singulare chronicis morbis est, quod deliberandi & n. medicamenta ad causas attemperandi, spatium superfit; est melius propterea aegris non est, quod diu laborant, cum virium vitae segnitie & motuum criticorum absentia hos morbos ipsis acutis saepe truce- lentiores reddat. Neque culpandi medentes sunt, cum lon-

gum morbum minus sanant, acuto. *Celsus* tamen ignominiosum esse putat, longos morbos sanare non posse, *Libr. III Cap. 1: Magis ignoscendum esse medico parum proficenti in morbis acutis, quam in longis.* Hic enim breve spatium est, intra quod, si quod auxilium non profuerit, eger extinguitur; ibi & deliberationi & mutationi remedium tempus patet, adeo, ut raro, si medicus inter initia accessit, obsequens eger sine illius vitio pereat; multi sane morbi incurabiles sunt, in quibus medentes, præterquam quod illos trahant & tolerabiles reddant, efficere nihil possunt, quales sunt illi, qui in massa humorum indissolubilibiter concreta, vel in labe viscerum purulenta, consistunt.

1) Paralyſis. ἀπὸ τῆ παραλύεσθαι, ab eo dicitur, cum solutio facta est eorum quæ antea firma erant & valida. Hæc, cum minor est, ut motus tunc quidem superſit, sed debilis, sensus autem superſit, sed hebes, *pareſis* dicitur, quam *Hippocrates* in acutis notavit, dixitque *διάλυτον, πάρεσιν σωματικῶν.* *Aretæus* autem *pareſin* specialiter accipit, *Urine in vesica suppressio, aut retiner. li impotentia, paralyſis proprie est.* Solvi dicuntur musculi, cum laxa illorum est immobilitas, qua in re differunt a *Tetano*, in quo, ob rigiditatem, musculi manent immobiles. Notum est ex physiologicis, nervos quosdam sensui, alios motui, servire, qui, licet distinctissimi sint in sua origine intra encephalon, tamen in truncos majores collecti, ad partes corporis una deferuntur. Potest ergo hædi, quod in plerisque paralyſibus ita evenit, motus, manente sensu. Rarius sensus perit, manente motu, quale exemplum *Noster* excitat; pessimum est, sensum una perire motumque, quod *Hoffmannus* observavit. Fieri etiam potest paralyſis, arteriæ, cum illa destructa est, aut musculosæ fabricæ, vitio. Cum apoplexia totius corporis aliqua sit paralyſis, adeoque omnis causa, quæ apoplexiam, paralyſin quoque producere potest, quando pars illa sensorii communis, ex qua nervus membri oritur, afflicta fuit, aut causa in tota longitudine nervi ad membrum abeuntis hæret. Tumentes scirrholas glandulas quæ sub aliis sunt, brachii per gradus sensim soluti, causam, Illustris Auto
obser

observavit, atque in omni nervo vel arteria, cum deligantur, desuper spasmus, infra paralytis est. Maxime autem paralytis quæ ad sensum motumque una sit, oritur, quando nervus totus oppressus est. Quodsi, ex læsa musculosa fabrica vel tunica musculose cavorum inertia, nata paralytis est, tunc illum statum, atoniam, pathologi appellant. Cause, quibus nervi solvuntur, varie sunt. Ex morbis præteritis, maxime illis, qui ad genus nervosum spectant, veluti *apoplexia* ejusque speciebus, atque ex *epilepsia*, hinc ex doloribus diuturnis, qui ad nervi grandioris originem sunt, solet supervenire paralytis. Põsi rheumaticam lumbaginem, quod *liv-baavio* accidit, levior artuum inferiorum sequi solet paralytis, uti etiam a musculorum longa quæ est debilitatorum inertia; qua de re illæ solutiones frictionibus fortibus solis observari deinde possunt. Deinde plethora & solemnium sanguinearum excretionum defectio inter paralytis causas numerantur, unde *Hippocrati* dictum est: paralytici quid metuendum esse, quando, hæmorrhoidibus oppressis, vertigo supervenit. Frequentiores sunt, ex translata fecali materia, per metastasin seu metaptofin, paralytes partium, *amaurosis*, *surditas*, & præ ceteris materia podagrica, non amplius circa loca consueta in extremis deposita, ad principia nervorum abire potest. Summus intestinorum dolor, quem *colicam pictonum* vocant, quamvis a medicamentis ex plumbo vel cerussa paratis, ipsiusque cerulle trite halitu, sæpius oriri, Noster tradit, atque alius quisque summus intestinorum dolor, vel consensus lege, vel translata aliorum materia mala, paralytin inducere solet, uti *Aegneta* habet. *Nestris* quidem temporibus colicus quidam morbus molestus fuit, ex quo quidem superstites futuros, artuum motus privatio sequebatur. In nervorum quoque tunicis causa paralytin factura sedem figere potest, quod cum est, vix solvi morbus posse videtur. Denique & forinsecus applicata, frigus, calor, humidum, venenum stapesactivum, *asinogyrus* in tunicis forte nervorum eorumque cellulis subsistens, artus solvere possunt; potest quoque vertebra aliquantulum depressa nervorum sub se comprehensorum præcordia pre-

mere

mere & spirituum per illos transitorum viam præpedire. Hæc quando in universum de omni paralyfi ita dicta sunt, de singularum partium solutione agitur. In syncope, cor, ex rationibus musculi, laxam immobilitatem servat, atque aliquando a valido animi affectu lethalis cordis paralyfis consequitur. Cum autem debilis saltem cordis motus est, possunt illam resuscitare auxilia, quæ reditum sanguinis venosi ad aurículas excitant, frictions, frigida pectori affusa, aeris inflatio. Ex paralyfis natura explicari quoque possunt reliquorum viscerum, *œsophagi, ventriculi totius, ejus ostii inferioris, alimenta indigesta cito emittentis, unde Leienteria est, inertix. Vesicæ paralyfis vel ex toto viscere, vel ex soluto ejus sphinctere nascitur; illa nocentior, utpote ex nervorum vitiis orta, unde involuntarius urinæ in morbis acutis effluxus, universalis paralyfis mox consecuturæ indicium est, hæc autem diuturna utpote ex sola musculosæ partis mutata conditione proveniens. Etiam si autem omnis paralyfis in se mala est, illa tamen nocentior, quæ atrophiam partis habet comitem. Quibus, ait Hippocrates, *Prorrhæti. Lib. II: una cum hoc, quod movere non possunt, morbosa pars corporis attenuatur, bi in sanitatem restitui non possunt*, Levius quoque malum est, si paralyfis, descendens ad inferiora, liberas relinquit partes superiores; gravius est, ubi inferiores partes primo occupans, sursum ascendit; quidquid ergo materiam morbosam, viam spirituum per nervos impediens, amovere, dissipare, atque vel in aliam partem transferre, vel ex corpore penitus ejicere potest, paralyfi medicina esse valebit. Hinc febris paralyfi superveniens, illam solvit. Ita quoque tremor convulsivus paralytico membro superveniens, movendo excutiendoque, quod prope nervum hæret, proderit. Spontanæ excretiones, alvinæ, non minus ac illæ sanguinæ, hætenus deperditæ, ex quibus morbus natus est, felicem morbi exitum promittunt. Ars igitur, naturæ æmula, similiter, quod immotum hæret, movere suscipit, *crassa attenuantibus, atque illis, quæ obstructum resolvere possunt*, de quibus Autor in theoria obstructorum fusius egit. Propiori titulo huc referuntur fragrantia vegetabilium*

lium aromata, atque olea stillatitia exinde parata, eaque cum salibus efficacioribus in saponem adunata. Quæ graveolent, virofa dicta sunt veteribus, *castoreum, moschus, zibetum*; hæc, aliaque virus olentia, *opopanax* atque *f. gaperum*, in paralyfi proposuit *Aetius*. Deinde & illa laudantur, quæ vel nervos cerebro respondentes proximo contactu irritare, uti *sternutatoria*, vel cutaneos nervorum apices, uti *cantbarides*, vellicare, possunt, atque omnis motus muscularis sub cælo clemente factus, huic morbo favet. Si motum imbecillitas prohibet, *Celsus* jubet, ut gestetur, vel motu lecti concutiatur, tum id membrum quod deficit, si potest per se, sin minus, per alium moveatur, & vi quadam ad suam consuetudinem redeat, atque alibi membrum resolutum frictionibus confirmari asserit. Non desperat Illustris Autor, fore, quo experimenta electrica viam ad sanationem hujus mali sternant adducitque exempla eorum, qui hac medicina convaluerunt. Laudat *Celsus balnea arena calida, & laconicum, & clibani, & quorundam naturalium sudationum, ubi a terra profusus calidus vapor adificio includitur*. Aquarum stillicidia, *κατακλυσµατ*, *Aurelianus* commendat, atque ille idem membra, quæ soluta sunt, natatu exercere jussit, partibus passione vitiatas adjungendo vesicas, quæ natandi laborem minuunt. Eidem scopo inserviunt *ἐπιπύσις, pulsationes, mollesque percussiones*; *Aretæus* lethargicos urticis verberare jussit. Idem effectura sunt medicamenta acria parti affectæ applicanda, quæ dolere faciunt, *emplastra, dropaces*, evitando tamen inflammationem, quæ in gangrænam abire, cum pars semimortua est, facile possit; usione *Ægyptios* paralytes tentare, *Alpinus, Medic. Ægypt. Libr. III Cap. 12* Autor est. Potissimum autem origo nervorum vellicari debet. Ita *Galenus*: Si quis ex anatome, ad quam partem descendant singuli nervi, a medulla spinali prodeuntes, cognoverit, affectas sedes quam facillime inveniet. Nam crura & manus temere & frustra multi medici tota die nocteque calefacientibus remediis perfricant, negligentes iocum, ubi vel spinalis medulla vel nervus aliquis ex ipsa egrediens leditur.

2) Etiam dubium esse possit, chronicis ne an acutis morbis

bis accenseri *epilepsia* debeat, cum sepe unico paroxysmo morbus conficiatur, sepe per periodos invadat, hinc per annos duret, atque etiam *συγγηγάσκω, συναποθίσκω*, ad fenestritatem usque durare, intelligatur; atamen ubi de epilepsia, uti morbo primario, agitur, chronicus dici omnino meretur, nec nisi tunc acutus & celer ille morbus est, cum ex alio morbo, tanquam causa sua, *febris acuta, partu difficili*, nascitur. Ita *Aretaeus*: *epilepsia casus pernitiosus est, si acute invadat, nonnumquam enim uno die hominem perdit. Periculose etiam sunt, per circuitus exacerbationes, unde factum est, ut in acutorum numero morbus comitialis poneretur. Quod si malo adsuescat homo & morbus tenaciter adherens occupet, non solum diuturnus, sed etiam perpetuus efficitur. Hippocrates autem & Celsus, ita habent: Solet quidem id genus longum esse, usque ad mortis diem, & vita non periculosum, interdum tamen, cum recens est, hominem consumit.* Videtur ad definitionem Epilepsiae haud requiri, quo illa, alterna cum requie & novo paroxysmo, invadat, nam sepe unico insultu morbus perficitur; nisi hoc est, quod, etiamsi uno tota aegritudo cursu absolvitur, illud tamen tempus quo durat in alternos insultus atque alternam quietem dividi possit. Est ergo epilepsia, definiente *Barbaavio*, ille hominis status, cum ille, subito prostratus, amissis sensibus internis atque externis, praeter voluntatem musculos tam voluntati subjacentes, quam omnes, cum concussu violento, movet. Nomen morbo varium est: Praeterquam enim, quod *ἐπιληψία, ἐπιληψία, τὰ ἐπιληπτικά*, dicatur, *ἀπὸ τῆ ἐπιλαμβάνειν*, a comprehendendo, facer quoque morbus *ἰερῆ νόσος*, Latinis autem, *comitialis morbus*, ideo dictus est, quod comitia solverentur, cum aliquis hoc morbo percussus, concidisset:

Concilium populi labes horrenda diremit. Seren.

Lunaticus quoque morbus, & *demonicus* in sacris literis dictus est, tanque evidens ille signis dignoscitur, ut cum congeneribus morbis confundi vix possit. Differt a *tetano*, quo morbo correpti semper rigent, vicissitudine rigoris & laxi-

laxitatis, nec cum *catalepsi*, qua *immutus jacens flexiles tamen retinet articulos*, confundi morbus posset, cum comprehensi illa quieti jacent, hac, convellantur. Apoplexiam tam parum refert, ut illi contrarius morbus *Berberavio* recte dicatur. Posset tamen cum strangulatu hysterico stare. Ita *Celius Aurelianus* habet: *Frequenter simile pati epileptici, & a matrice profocatae inveniuntur, siquidem non aliter sensibus privantur, sed discernuntur, quod in ultima accessionis parte per os atque nares spumarum fluore non afficiantur.* Etiam si autem, in definitione, celeriter invadere, morbus dictus est, multi tamen, se hoc morbo oppressum iri, aliqua veluti propathia, praesentiant, uti *Aretaeus* notavit. *Ab initio membri segnes sunt, caput grave sentiunt, dissoluti, languidi, pallentes, pusillanimes & ob morbi verecundiam contristati.* Cum autem concidunt, vociferantur, cur ita fecerint, nescii, cum evigilant. Neque vero memores illorum omnium sunt, quae magna musculorum contentione peracta in morbo fuerunt, licet tanta illis vis est, ut a fortibus viris contineri saepe nequeant. Et omne quidem musculorum genus, vis morbi percurrit. Miris distorsionibus exercentur faciei atque oculorum musculi, mandibula adducta linguam demordet, neque, cum exquisita epilepsia est, musculus facile est, quin huc illuc torqueatur; denique & viscera, quorum musculi voluntati haud obsequuntur, conquassantur; intercepta maxime est respiratio; igitur, cum, ex anteriori cordis thalamo per pulmones ad sinistram via sanguini intercepta est, debilis ac intermittens pulsus est. Quamvis autem a variis causis hic morbus nasci soleat, videtur tamen oriri non posse, nisi sensorium commune affectum prius est. Possunt equidem causae procatarticae multae esse, proxima tamen semper est in cerebro, sive illi penitus intixa, ut *epilepsia sit idiopathica*, sive per consensum illuc translata, quae est *sympathica*. Quando autem *habitualis* morbus est, adsunt causae praedisponentes, *προηγμένας*, quae vel sponte, vel a causis procatarticiis, *ira, terrore, venere*, excitantur. Haec diathesis in sensorio communi haerere videtur, unde insanabilis periculumque morbus

est; etiam si autem breve malum est, veluti in illa epilepsia infantili, cum vel dentitione difficili, vel iracundæ nutriticis viroso lacte, ad motus convulsivos puer excitatur, non tamen minus proxima pars affecta cerebrum est, eo irritabilior infantibus, quo grandius molliusque hoc illis per naturam datum fuit. Proinde fit, quo, cum aliqua materies irritans semel intra mollem infantium cerebri pulpam suscepta est, extricari deinde nequeat, cum ætas obfirmata fuit. *Hippocrates* scripsit epilepsiam ante pæbecitatis terminum conceptam sanari, illam autem, quæ post vigesimum quintum annum invadit, sanari haud posse, omnium minime, cum hæreditarium malum est, vel terrore percussa mater gravis, epilepticum videns, morbi ideam ad fœtum transmisit, quod Illustri Autori per exempla comprobatur, atque singulares simul phantasticæ matrum in fœturam impressionis historię adducuntur. Idiopathica autem tunc epilepsia est, cum ipsa cerebri substantia, ab acris succo, veneno, potibus inebriantibus, excrecentiis ossis cranii internis, ejus intropressione, sinuum venosorum chondrogenesia, decubitu mercurii, affligitur. Inflammatio meningum cerebri eundem effectum edit; atque, in phrenitidis historia, convulsiones quoque enumerantur inter illa mala, quæ eam, si pessima est, comitari solent; omnesque sequelæ inflammationis cerebri, *abscessus, sphacelus*, convulsivam mortem afferunt; sanari tamen possunt, quibus pus sub calva collectum est, si modico os excinditur, quod *de la Motte, traité complet de Chirurgie, Tom. II*, factum fuisse, scribit. Eo autem plus ad cerebrum pertinere hic morbus videtur, quandoquidem illum, etiam si homo ceteroquin sanus est, magna pathemata, subitaneus terror, excitare possunt, cumque, quo quis alacriori ingenio præditus est, eo plus illi obnoxius est. Est autem alia quoque epilepsia, qua, cerebro ipso extra paroxysmum illæso, nervorum status ita mutatur, ut cerebri statu similiter exinde mutato, epilepsia nascatur; unusquisque dolor, si summus est, confusus lege, convellit cerebrum. Sic, cum luxatum os, periosteum inflammato, reponitur, oritur sæpe convulsio. Sub acerbis, qui ex cal-

calculo, partu difficili, aliaque ex causa uterina, nascuntur, doloribus, ægri convelluntur sæpissime, ubi denuo Noster monet, hystericam passionem mentiri posse epilepsiam, licet morbus saltem tunc adsit spasticus, quod exinde intelligitur, cum ægrotae omnium rerum durante paroxysmo factarum, consciae sunt, nec spumam oris habent; quam sæpe dolor a lumbricorum morfu excitatus, insultus epilepticos movet ferocissimos, atque illi quoque ex doloribus, quos nascituri dentes inducunt, provenire solent sæpissime. Quæ omnes epilepsia, uti breves & symptomaticæ, ita beneficæ esse non possunt, cum nullam excretionem causæ illius, unde natae sunt, intendant. Sunt autem aliquae epilepsia, ex instituto naturæ, criticæ, morbidum expulsa, si vires sufficiunt. Hinc *Galenus, comitalem morbum fieri, nervorum principio se ipsum quatiente, ut, quæ noxia sunt, excutiat*, scripsit, atque *Hippocrates*, convulsionem in febre natam, si eodem die desinat, bonam esse, observavit. Igitur *Sydenhamius*, si paroxysmum epilepticum videret in infantibus dentitione jam perfunctis, in procinctu variolas esse, semper suspicabatur, plerumque fati mites & boni moris; atque in aliis quoque morbis exanthematicis, in febre miliari, petechiis, haud infrequenter intercurrunt epileptici motus, aliquando salutares, semper tamen suspecti, multique ægrotantes, cum retrocessit mala materia, inter motus ejusmodi epilepticos, vitæ finem ponunt. In universum, quidquid recedit, cum salubriter expulsum est, quicquid etiam haud fluit, cum fluere oportet, hujus mali causam sistere potest. Hinc a crusta lactea infantium retrograda, a mensium emanatione, lochiorum thrombis, epilepsiarum proventus frequens est. Morbus ille, tanquam causa aliorum quoque morborum, considerari potest. Relinquit enim, animadvertente *Aretæo, ingenii & sensuum tarditatem, auditus gravitatem, tinnitus & bombas aurium, linguae titubationem, ratiocinii perturbationem, deinde fatuitatem*. Vehemens ille spasmus, qui invicem cum laxitate musculorum permutat, humorum circulum vehementer lædit, sanguinis venosi ad cor reditum cohibet, hinc faciei tumor, venarum varicosa distensio, ab *Hippocrate* observata, cutis li-

vor, etiam in cadaveribus. Abinde quoque, cum interna viscera tunc convellantur, nascuntur vomitus biliosi, urinarum alba fluxio, strangulatus, & valido paroxysmo epileptico correpti, observante *Arctæ*, eadem patiuntur, quæ strangulati. Desperatum malum est, si chronicum est, atque illud maxime, quod, *μηδὲν προσημῶν*, nulla significatione prævia, derepente invadit, id quod, morbum ipsi cerebro tenaciter inherere, notat; inde *Celsus*: *in eodem morbo si simul totum corpus afficitur, neque ante in partibus aliquis morbi sensus est, sed homo ex improviso concidit, cujuscunque i: ætatis est, vix sanescit.* Facilius tamen sanatur, quæ ex alia causa, uti acibus ventriculo applicatis, tendine acriter vellicato, nascitur, quam, quæ cerebro familiaris ac domestica est. Varia mali curatio est. Causa irritabilem partem vulnerans emoveatur. Sic unicum epilepsiæ ex dentitione nascentis auxilium est, si gingiva, sub qua dens hæret, inciditur; quæ a pressu sanguinis effusa, in vulnere capitis, fit, epilepsia, auferitur, si trypano emotum os & extravasatum educum fuit. Veneno de ventriculo cedente eoque per antidota correcto, mali quies est. Expulso verme, morbus tollitur, quo in casu pulvis valerianæ bene militavit. Cum autem tenaciter causa morbi inheret elementaribus corporis partibus, in arte nihil est, quod certam sanationis fiduciam facere possit. Febrem autem si excitare posses, sanatures forte agnum es: *Quartana*, ait *Hippocrates*, *laborantes magno morbo non corripuntur, si autem capiuntur, & quartana superveniat, liberantur.* Tentaverunt tamen hoc malum, fortibus medicamentis, artifices, herculeisque pharmacis uli sunt, unde & Hercules morbus dictus est: *Trallianus*, *ubi morbus vetustus esset, ad veratrum album confugiebat.* Mitiora suadentur a recentioribus; moschum laudat *Noster*, & decem grana ejus, puellæ octenni dedit tantamque penetrandi vim messe percepit, ut, per plures dies, saliva, urina, sudor, moschum redolerent. Etiam si autem morbus medicamentis sanari non possit, deserendus tamen æger est neququam, & causæ ad minimum occasionales præsciendæ sunt, quibus morbum excitare posse, in singulis, solerti observatione, depre-

hen-

hensum est, quo scilicet, cum frequentes adeo paroxysmorum reditus haud sunt, prædisponens in homine causa sensim debilitetur; tunc autem maxime hoc fieri potest, cum periodicum malum est & phasibus lunaribus addictum, vel alia mali causa adest tempori alicui adscripta. Cum in grammatico juvene *Galenus* observaret paroxysmum nasci, si inediam pateretur, data panis buccella, hoc malum præcavit. Vidit Autor epilepticum juvenem, cui, ante paroxysmum, incipiebat tremere labium inferius, symptomate hoc vomitum præcedente, quique singulis mensibus circa plenilunium hunc morbum patiebatur. Datum illi fuit leve vomitorium, omni mense, triduo ante plenilunium, & eodem die, vespere, leve diacodiatum, reliquis diebus, roborantia remedia data sunt, & æger, sex mensium spatio, tali medicina usus, evasit. Aliquibus epilepticis, signa plethoræ imminuentem insultum morbi denuntiant, his, uti & illis, qui ex phrenitide vera acutam habent epilepsiam, venæsecanda est. Bonetus aliquot casus habet, qui docent, per sanguinis missionem epilepsiam sanctam fuisse. Nocet autem venæsectio, cum debilis æger est; namque ex vacuitate quoque valorum haud raro, veluti in hæmorrhagiis videmus, epilepsia nascitur. Igitur venam secturis signa plethoræ recte perspicenda sunt. Nec minorem effectum promittunt epispastica. Uti enim, quod *Hippocrates* dixit, quibuscumque pueris efflorescunt ulcera in capite, morbo comitiali fere haud corripuntur, ita videtur, si ulcus artificiale excitatum est, abduci e cerebro irritantem causam posse; *Willisus*, *Parhol. cerebri*, puellam vidit, quæ, corruens supra carbones, sibi faciem & sinciput combusserat, ipso osse adeo exusto, ut postea exterior cranii tabula, ad magnitudinem palmæ manus, excideret. Quamdiu pars ambusta, suppurata, manabat sanie, quievit morbus, atque, clausis ulceribus, revertebatur. Jure igitur *Celsus* inter ultima remedia posuit. *Occipitium incidere & cucurbitulas admovere, ferro quoque candente in occipitio & infra, qua summa vertebra cum capite committitur, adureve duobus locis, ut perniciosus humor evadat.* Cauterio prope fururam coronalem posito, se quadragenarium hominem epilepticum sanasse,

nasse, scribit *Piso de morbis a serosa colluvie*. Deinde ad hominis ipsius diathesin variam respiciendum est. Puella chlorotica, mensium deliquium passa, hinc sub periodis lunaribus epileptica, sanabitur, motu, martiatorum usu. Plethoricam feminam sanabit partus. *Aurelianus* commendat *exercitia vehementia, quæ labore corpus afficiunt, quo corporis robur augeatur*. *Julius Cæsar*, referente *Platarcho*, in *ejus vita*, morbum comitialem, cui obnoxius erat, militia sanavit, & referente eodem, imperaverunt veteres, quo filiis epilepsia laborantibus adimerentur bellaria, sed corpora laboribus indurarentur. Aquas spadanas, utpote insignes, ob martis veluti animam illis infiram, roborans, in curanda illa epilepsie specie, quæ ex pituita est, plurimum facere, *Autor* recenset. Hæc extra paroxysmum ita agenda sunt. At, durante malo, cavendum est, ne partes ab horrenda jactitatione ledantur. Supponenda sunt culcitra; intergerenda dentibus sunt mollia, suber, corium. Motibus spasticis resistendum haud est, nec extendendi magno conatu contracti sunt articuli. Sternutatoria nocent. Cum autem expiravit insultus, reficiendi ægri sunt, cardiacis, tinctura succini, aquis, *lavendule ruta, rosmarini*. Mirum autem non est, cum in arte præsidium sæpe nullum esset, ad nova & insolita convertos ægrotos fuisse: *Quidam*, ait *Cæsar*, *jugurini gladiatoris sanguine epoto, calido, tali morbo se liberaverunt*, cui experimento *Aretæus* subscribit. Sed vana sunt ejusmodi experimenta, quæ causam haud respiciunt. Reliqua sequentur proxime.

THE HISTORY AND ANTIQUITIES OF COLCHESTER, &c.

hoc est,

HISTORIA ET ANTIQUITATES ANTIQUISSIMÆ urbis Colecestriæ in comitatu Essexiensi, tribus libris, e MSis præcipue, collectæ; cum Appendice, qui chartas & tabulas publicas continet. Autore PHIL. MORANT, Rectoris ad ædem S. Mariæ Colecestriæ.

Lon.

Londini, 1748, fol.

Alph. 2 pl. g. 9 $\frac{1}{2}$, Fig. æn. Tab. 9.

Opus hoc summa diligentia elaboratum, & multifaria eruditione locupletatum, multa continet, quæ hîc non quæfiveris, utilis, jucunda, & quæ historiam in primis Angliæ satis illustrant. Nam tum deum historia regni alienius expectari potest omnibus numeris absoluta, ubi primum partes singulæ ab idoneis viris jussu diligentia describuntur, earumque historia e cujusque loci tabulis & monumentis textitur. Non quidem ea, quæ decebat, diligentia conservata fuerunt tabulæ publicæ urbis Colecestriæ, quibus noster usus est: Magna enim earum pars eorum, quibus credita erant, incuria periit. Ex aliis tamen monumentis ea, quæ deerant, ita diligentissimus *Morantus* supplevit, ut levis illarum tabularum jactura videatur. Amicorum etiam & fautorum ope adjutus est, quorum præcipui, quos laudat, fuerunt Londinensis Episcopus, *Carolus Gray*, *Richardus Baco*, *Barrington Taverner* &c. Tribus libris totum opus absolvitur. Primus topographiam urbis generalem continet, ejusdemque historiam. Illa *Capite I* datur, ubi & arcis historia textitur. De nomine urbis *Capite II* exponitur. *Cam-a-lan-nidun* Britonibus forsitan audiit, quæ vox *templum*, sive *oppidum*, significat, *colli contiguum*, & *ad sanum annis situm*. Inde Romani Camulodunum formarunt, vel Camalodunum. Sic enim Colecestriam ab his vocatam fuisse, patet tum ex autoribus; tum ex hic repertis numis Regis Cunobelini, cujus regia sedes fuit Camulodunum; tum etiam e viarum mensuris, quæ in antiquissimis itinerariis reperiuntur. Saxones *Colne-caster* hanc urbem vocarunt, a Romanis vocibus *Colonia*, & *Castro*. Quando primum inhabitata fuerit hæc regio, dubium est: veritati tamen maxime consentaneum videtur, antiquissimis hæc temporibus factum fuisse. *Capite III* ad historiam urbis Noster progreditur, ejusque fata sub Britonibus, Romanis, Saxonibus, Danis, Normannis, & ultimis regibus, ita enarrat, ut totius potius Britannię, quam unius urbis, historiæ compendium dare videatur. *Gal-*

Pag. 7.

II.

17-

Y

fre.

- pag. 57. *fredum Monumethensem* non raro sequitur, eoque non adeo
 fatilem, aut prorsus rejciendum, Autorem existimat. In pri-
 mis obsidionem, qua cingebatur Colecestria A. C. 1648, fufe
 describit. *Constantinum M.* in Britannia, & quidem Colece-
 stria, natum fuisse, probare annititur. De lacificio, quod in
 urbe exercetur, *Capite IV* agitur, ejusque inde ab *Henrici III*
 temporibus historia repetitur. A. C. 1570 Belgæ ibi sedem
 76. fixerunt. De nudinis urbi concessis in altera Capitis parte
 78. exponitur. *Caput V* privilegia urbis enarrat, & ostreorum,
 87. quæ in fluvio urbem alluente capiuntur, historiam exhibet
 naturalem. Tum status urbis œconomicus pluribus describitur,
 denique etiam civilis. *Libro II* res sacras & statum ur-
 bis Ecclesiasticum fufe diligentissimus *Morantus* lecto-
 res suos docet, quæ tamen omnia suis præcipue civibus,
 9. grata erunt & jucunda. *Capite I* octo templorum in ur-
 be historia traditur, ubi & *S. Rumwaldi, Rumbaldi, Rum-*
boldi, Romwoldi, vel *Rumwoldi*, vita legitur, de quo ta-
 men sancto Saxonico tantum pauca in Autoribus potue-
 runt reperiri. Virorum eruditione clarorum, qui hic nati fue-
 13. runt, fata nonnunquam & scripta percententur, ut *Guil. Gil-*
berdi, qui *de Magnete* librum reliquit, & cujus etiam moni-
 16. mentum sepulchrale aeri incisum additur. *Capitibus II & III*
 17. templa extra urbem sita enarrantur. *Guil. Harsnoti*, Eborac-
 31. cenlis Archiepiscopi, & aliorum, vitæ inferuntur. *Capite IV*
 de monasteriis, quæ olim hic fuerunt, agitur, imprimis de *S.*
 38. *Joannis* Abbatia, quam sub initium Seculi XI *Eudo dapifer*
 fundavit, cujus etiam vita enarratur. Ultimus Abbas, *Jo.*
Beche, A. C. 1539 laqueo vitam finit, quod Regis autoritatem
 agnoscere volebat. Excipiunt hanc Abbatiam 1) Prioratus *S.*
 Botolphi, regularium ordinis *S. Augustini* monachorum, Se-
 41. culo XII fundatus; 2) capella, seu Xenodochium fratrum re-
 gularium *S. Augustini* ordinis, cruce signatorum, ut in anti-
 43. quis monumentis vocantur; 3) Franciscanorum monasterium
 A. C. 1309 fundatum; 4) *S. Annæ* capella; 5) *S. Helenæ* capel-
 45. la. *Capite V* decem sic dictæ *contavia* enarrantur. Tum ad
 obitus & anniversaria, quæ dicuntur, Noster progreditur.

Liber III varias donationes ad pias causas complectitur. *Capitulum I* legata pro pauperibus enarrat. Monetur etiam, *Sam. Pag. 6.*
Harmoti, Eboracensis Archiepiscopi, Bibliothecam publico civitatis usui fuisse dicatam. *Capite II* Xenodochia tria describuntur, tum ptychotrophia. Schola publica A. C. 1539 aperta fuit, anno autem 1585 confirmata. Accedunt binæ aliæ scholæ, & ergastulum. *Capite IV* Romanæ antiquitatis monumenta, quæ variis temporibus hic reperta fuerunt, breviter describuntur, imprimis urnæ, opera mosaica, numi. Regis Cunobelini sex numi faciunt initium, quos Romani excipiunt, inde a *Jul. Cesare* usque ad *Constantinum M.* Tandem figuræ numerorum Arabicæ in censuram vocantur, quæ in locis quibusdam Colecestriæ visuntur, & unde majorem numerorum Arabicorum antiquitatem nonnulli exculpere voluerunt, quam *Mabillonius*, & alii, eisdem concedunt. Sed corruptos illos fuisse characteres, & e. g. A. 1490 legi debere, ubi alii A. 1090 legunt, satis, cum Nostro, veritati censemus consentaneum. Finem faciunt chartæ & tabulæ publicæ, epitaphia, Index, & Appendix, legata Abbatæ S. *Joannis* siltens.

LETTERS FROM A YOUNG PAINTER, &c.

hoc est,

JUVENIS CUJUSDAM PICTORIS PEREGRINANTIS
Epistolæ ad Amicos in Angliâ.
Editio altera.

Partes II.

Londini, apud Jo. Russel, 1750, 8 maj.

Alph. 3 plag. 17½, Fig. Tab. 13.

Dæ suis per Galliam & Italiam susceptis itineribus Autor in his Epistolis exponit, eaque refert, quæ inde ab anno 1739, usque ad finem anni 1749, notatu maxime digna judicavit.

cavit. Ipse non edidit: sed alius. Hic illas tantum epistolas feligere constituerat, quæ ad Herculaneenses antiquitates pertinent, montisque Veluvii, & ejus incendiolorum, historiam complectuntur. Sed amici, ut alias etiam adderet, Autores ipsi fuerunt. Ita vero eas disposuit, ut singulas epistolas de Herculaneo agentes singulæ plerumque aliæ excipiant, quarum aliud est argumentum, sicque jucunda lectores varietate ad legendas omnes alliciantur. Non tamen adeo multas de Herculaneo proprias Autoris observationes illæ continent: sed maximam partem ab aliis evulgatas repetunt, *Dartbenayo* imprimis, *Marchione Marcello Venutio*, *Ant Franc. Gorio* & *Camillo Padernio*. Figuras, lector, in æs incisas hic non reperies. Nec enim perlustranti monumenta illa penicillo uti licuit, nec omnia Pictor N. ipse vidit. In nova hac editione notæ sub textu positæ reperiuntur, quæ plerumque aliorum relationes exhibent, ut adeo, quæcunque fere de hoc argumento in lucem adhuc edita fuerunt, in unum hic collecta habeantur. Appendix utrique volumine additus est, in quo vel inscriptiones Latinæ & Græcæ vernacula lingua redduntur, vel quædam alia, illustrationis loco, adjiciuntur. Præcipuus Autoris labor in eo consistit, ut picturas præstantiores, quas videre datum est, enumeret, nonnunquam etiam sententiam de iis suam dicat. Sequamur ipsum in itinere suo. De Parisiis, & Fonte Bellaqueo, primo loco differit. Cultum Dei publicum & nobiles laudat: ceteros incolas, fœminas, & mores, fallè & jucunde perstringit. Lugdunum Epistola IV scite depingit, ut & Ararum fluvium, quem Thamesi præfert, quantum ad situs amœnitatem spectat. Lugduno Avenionem proficiscitur, & inde Massiliam. De superstitione incolarum libere jocatur. Post aliquod tempus in Italiam pergit eo quidem consilio, ut in arte pingendi doctior evadat. De pompa defuncti pontificis funebri facentissime versibus octosyllabis canit. Tum coronationem novi Pontificis breviter, tragicam autem navarchi *Readii* virtutem graphice, describit. Fœminas Romanas non laudat. Bacchanalia festine exprimit. *Tibur* Horatii *supinum* cum locis adjacentibus adumbrat. Mo-

nialis

nialis inaugurationem pulchre describit, addito Anglice & Italice hymno, qui hac occasione conditus fuit. *Jacobum*, qui se Regem Angliæ dixit, & filios ejus laudat. De tæminis, cerimoniis, & superstitione, quædam facete repetit. Ionicam columnarum Farnesianarum inscriptionem, quam *Montefalconius*, & *Gruterus* minus accurate dederunt, correctam, & in æs incisam, inserit. †Θ ONION a quibusdam *καταχρηστικῶς* legitur; ut itaque † *κατα* significet, χ sit omittam. Sed minus arridet hæc conjectura † potius literam χ se oribit. & *χρηστικῶς*, optimis etiam Autoribus, idem est, a *καταχρηστικῶς*. Tum de via Appia quædam Autor asserti non injucunda. Varia Italiæ monumenta breviter enarrantur. Historiam incendiorum Vesuvii ex *Thome Itigii præcipue Lucubrationibus Academicis de montium incendiis*, tum ex aliis Autoribus, Notter repetit, inprimis de incendio A. C. 1737 fuse exponit. Sepulcrum genti Arruntiaæ factum in æs incisum addit cum Inscriptionibus. Vesuvii descriptionem maximam partem ex *Introductione ad historiam incendii Vesuvii* ab Academia scientiarum Neapolitana patrio sermone edita depromit. Tum in Herculaneum descendit, cujus a *Xiphilino & Plinio* historiam repetit. Introitum, vias, & in retegendo labores tum suis, tum aliorum etiam verbis, describit. Id quidem dubio videtur carere, urbem primo igne correptam, tum subito terra fuisse coopertam. Ligna parietum fere combusta, picture autem intus, & reliqua, fere integra reperiuntur. Innumera cadavera, excepto uno & altero, reperta non faciunt, unde veri videtur simile, incolas, prælagio quodam monitos, urbem reliquisse, antequam ruinam paterentur. Libellum Notter, *A short Account of a late Journey to Tuscany &c.* Londini, A. 1741, editum, sub censuram vocat, qua tamen vix digna videtur illa mendaciorum farrago. *Georgium Hueckinsonum*, fanaticum, de Papa convertendo cogitantem introducit. Tum in descriptione Herculaneæ pergat, & statuas, aliæque antiquitatis monumenta ibidem reperta paucis attingit. Collectionem hanc picturarum omnibus aliis, quæ in Europa inveniuntur, longe anteferendam fore ideo censet, quod colores

Pag. 76

89.

92.

112.

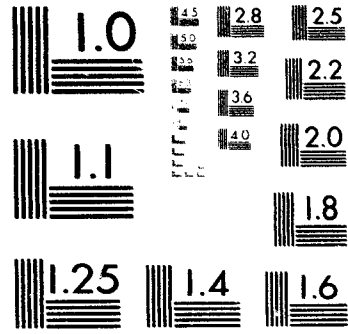
128.

134.

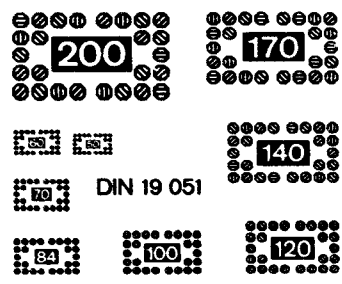
179.

181.

206.

MICROCOPY RESOLUTION TEST CHART
 NATIONAL BUREAU OF STANDARDS-1963-A

1:24

NOVA ACTA ERUDITORUM
LEIPZIG 1754

DER MICROFICHE-REPRODUKTION LIEGT DAS
ORIGINAL DER NIEDERS. LANDESBIBLIOTHEK
HANNOVER ZUGRUNDE

SIGNATUR: AA - A 35

- lores & ductus optime sunt conservati. Unus panis, & is quidem adustus, inventus fuit: non tanta ciborum copia, ut quidam evulgarunt. Austriaci exercitus profectioem & faciem pictoris arte Noster adumbrat. Exequias Mariæ Clementinæ Sobieskiæ describit, additis piis de morte meditanda cogitationibus. *Eduardi Holdsworthi* in notis vita enarratur, qui *Virgilio* maxime illustrando dedit operam. De Florentia dum agit Autor, fere totus in enarrandis picturis & pictoribus versatur. Finem facit breve poema Latinum ad patrem, cum versione Latina, & præcipui tandem variarum ætatum & regionum pictores in tabula quadam inter se comparantur. *Epistola XLII* prima est alterius Voluminis. In describenda Florentia Noster pergit, & deinde Capitolii antiquitates enumerat.
244. Tum pompam funebrem Mariæ Clementinæ Sobieskiæ fusius persequitur e Latina & Italica descriptione Romæ edita.
257. *Epistola XLVII* gemmam *Horatii Walpoli* describit, quæ ostracinum Atheniensium monstrat. Hunc jure improbat, quod
58. meritis & virtutibus inimicus fuit. De Bononia, præter picturas, pauca tantum indicantur. Sequitur columnarum *Farnesianarum* ulterior descriptio, eademque cum inscriptione *Sigea* comparantur. In utroque monumento desunt B, ζ , Z, Ξ , Ψ , & in columnis etiam Φ . Ductus literarum utrobique fere sunt iidem: differunt tamen aliquo modo A, Γ , D & P. EIII TO TPITO non, ut vult *Montefalconius*, ἐπὶ τῷ τρίτῳ legendum est: sed ἐπὶ τῷ τρίτῳ. Nam ω ubique per ω exprimitur. *Sigea* inscriptio est antiquior: *Herodiana* tamen fortasse fidem magis meretur, quod sine dubio meliora habuit monumenta *Herodes Atticus*, unde antiquissimas literarum figuras desumere potuit, quas dare volebat, præcipue, ubi a characteribus sui temporis differebant. Hinc B & Ξ ideo forsitan omisit, quod binæ hæ literæ tunc cum antiquis prorsus eadem erant. Literæ Θ & X, quas *Palamedes Cadmeis* addidit, ab *Herode* etiam inferuntur: non vero H & Ω , vocales, aut Z & Ψ , consonæ, quod ex demum a
118. *Simonide* subsequenter temporibus fuerunt inventæ; quantum de Z *Cbisbullus* illud neget. Ad obeliscum A. 1748 denuo

denno erectum *Epistola LII* Noster progreditur: sed nunc plenior ejus descriptio extat. Herculanei, & antiquissimorum Vesuvii incendiorum historiam e *Banniero*, & aliis, repetit; tum de urbe *Pompejorum* exponit, & viæ Flaminæ notatu digna enarrat. Paucas sepulcri *Ovidiani* reliquias speresse luget. Tum in urbem subterraneam redit. Liquefacta e Vesuvio materia urbem inundavit, eadeoque adhuc plurima loca, plurimæ cavitates, sunt repletæ. Reliquam partem aqua & cineres occupant aqua maris compacti, quam Vesuvius attraxerat, postea evomuerat. Hinc eandem, quam antea, domus superficiem tenent. Ubi liquefacta materia viam sibi aperuit, statuz æneæ nullæ reperiuntur integræ: pars enim earum simul est liquefacta. Nunc de statu Judæorum, qui adhuc Romæ degunt, Autor disserit. *Comœdias Romanas* spernit: sed sobriam nobilium in collegiis Nazareno, Clementino, & Romano, educationem, scholas etiam publicas, laudat. Sorori historiolas narrat de Beatrice Cencia ob patrem interfectum capite plexa, & de Zenobia, Palmyrenorum regina. Ad ædis Lauretanæ descriptionem postea pergit, tum quedam de Ancona subjunguntur, de castello S. Angeli, & de fello sanctorum *Petri & Pauli*. *Epistola LXXI Jo. Bapt. Passerii* de Junonali sacra Herculansenium mensa dissertatio enarratur. Tum insula Capræ describitur. Occasione stylobatæ noviter inventi *Laur. Theod. Gronovii* de Tiberio Cesare Dissertationis conspectus datur, & ipse stylobates in æs incusus exhibetur. *Epistola LXIV* villa, dicta *Madonna*, describitur & locus, ubi horti *Julii Martialis* fuisse creduntur. Monachi cujusdam, *Leonardi*, pios sermones sacros Noster celebrat. Reliqua, quæ præcedunt, ea continent, quæ Autores allegati de Herculaneo memoriæ prodiderunt.

Pag. 183.

188.

196.

219.

236.

320.

362.

370.

HISTOIRE DE L'ACADEMIE ROYALE DES
Sciences & des belles let-
tres, &c.

hoc est,

HISTO-

HISTORIA ACADEMIÆ REGIÆ SCIENTIARUM
& elegantiorum literarum, an-
nus 1751.

Berolini, apud Haendenum & Spenerum, 1753, 4.
Alph. 2. pag. 17. Tab. æn. 7.

In ipso commentariorum titulo annus 1752 errore typogra-
phi legitur, nos verum substituiimus. Physica classis, (ni-
hil enim præter scripta Academicorum jam prodit.) primo
Elleri nova de sanguine humano experimenta continet.
Mallum ex venis sanguinem vasculo exceptit, quod in balneo
maris, ad calorem humani corporis exacto, detinuit, varias-
que materies tum venenosas, tum salutare adhaescent, atque ex-
inde in colore & consistentiâ sanguinis mutata, sollicite, micro-
scopio etiam adhibito examinavit; Ut compendium demus ex-
perimentorum quæ omnia transcribi huc non possent: Alumi-
nis solutio, sanguinem saturate rubentem effecit, mixtura vero
æquali, coagulavit subito, colorem non mutavit; microscopium
tunc globulos ostendit, ab omni parte se unien-
tes, contextum obscurum, & purum pellucidam. Salis com-
munis solutio, sanguinis ruborem elegantioram & cla-
riorem reddidit; mixtura æqualis in formam gelatinæ splen-
dentis condensavit, microscopio, globuli separatim ordina-
ri, havescentes, pellucidi, apparuerunt. Arsenici solutio mo-
mento spissavit sanguinem, rubeumque colorem elegantem,
saturam, splendens, ostendit; Microscopium monstravit
globulos mobiles, dissolutos, & veluti in motu constitutos,
inter quos distincte apparuerunt passim exiguae crystalli, api-
cibus triangularibus, instructæ, jaculis similes.

De nervis faciei, *Meckelii* Dissertatio legitur in quibus non-
dum sufficere anatomicorum, *Willisii* etiam & *Vieussæni* la-
bores, ostendit, quia figuras, memoria magis & imaginatione
nixi, quam ad ipsam naturam, delineaverint. Prima igitur
scripti sui sectione, de faciei nervis generatim agit, quos tan-
to numero ibi esse distributos, monet, ut sensibus, quorum
ibi potissimum est domicilium, serviant, ut animi motus ex-
pi-

ptimant, & faciei cum toto corpore per nervos undique discurrentes nexum constituent, & quæ reliqua sunt. *Secunda Sectione* Autores qui de his nervis egerunt recenset; *Tertia* nervos ipsos minutim describit, figuram vero addit egregiam prorsus faciei cute nudatæ cum nervis per illam discurrentibus, musculisque ad quos pertinent, improbat enim eos qui nervos a partibus inter quas distribuuntur sejunctos pingunt, quo fit, ut veræ illorum origines & directiones cognosci non possint. *Quarta* demum *Sectione* usus nervorum exponit, inter quos non exiguus est, quod annuli nervosi vasa sanguifera quæ circumdant constringendo vel relaxando, sanguinis motui imperent, sicque faciem, animi speculum, pro affectuum diversitate afficiant. Subjungitur figuræ amplissima explicatio.

Marggrafius aquam vulgarem chymico examini subiecit. Primo pluviam aquam & nivem excepit, in horti quodam libero loco positæ vasis vitreis amplis, pedem profundis, dimidium pedem latis, adhibita cura omni, ut pura aqua colligeretur. Ita captæ aquæ magnam copiam repetitis vicibus destillavit, donec in retorta superesset residuum turbidum. Hujus fluido evaporatione abacto, terram quæ restabat collegit, variisque tentaminibus, ejus naturæ sit, investigavit. Eodem modo in complura aquæ genera quæ Berolini habentur inquisivit. Hæc cum uberius recensuisset, deinde in tabulam synopticam contraxit, ex quibus aliqua speciminis loco adducemus. Adhibuit vero ad experimenta omnia, aquæ quantitatem eandem, mensuras centum, ejus generis quæ Berolini *Quartæ* vocantur; pondus aquæ pluvie mensuram ejusmodi replentis est unciarum 36. Tanta aquæ pluvie quantitas continet drachmam 1 grana 60 terræ calcarie subtilis, addito pauxillo acidi nitrosi & salis communis. Aqua ex Sprea fluvio habet calcarie terræ subtilis drachm. IV, grana XXVII, salis communis grana XXX ad nitrum accedentis, lixivii alcalini parum, Residua ex aquis aliquibus terra, addito sanguine, cœruleum colorem exhibuit, martiales particulas

si prodens, ut originem coculei Berolinensis intelligenti manifestum est.

Gleditschius novum plantæ genus sistit, quod *pneumonanthe* ipsi vocatur, toto charactere a gentianis diversum. Monet, esse adhuc apud Botanicos genera vaga, quibus subiciuntur species, characterem gerentes generico contrarium. Hoc *Gentiana* accidere docet, exposita *Gentiane* definitione ex *Linnaeo*, & recensitis plantis, quæ eo referuntur. *Pneumonanthes* igitur, quam ab iis separat, hi characteres sunt: *Calyx*, Perianthium monophyllum tubuloso erectum, persistens, tubo corollæ brevius, laciniis quinque angustis vel linearibus acutis profunde divisum: *Corolla*, Petalum unicum, campanulatum, erectum, imperforatum; Tubus amplissimus & longissimus. Limbus brevis quinquefidus plicatus erectus vel semirepandus, *Stamina*, Filamenta quinque, distincta inferius, latiora, compressa, tubo adnata, superius subulata, corolla breviora; *Authera* 8 erectæ connatæ in corpus conicum, basi secedentes. *Pistillum* Germen oblongum in medio ventricosum, ad basin tuberculis quinque parvis melliferis instructum; Stylus modo brevis modo longior & simplex intra tubulum antherarum. Stigma unum, vel duo reflexa. *Pericarpium*, capsula oblonga, teres, ventricosa, apice bifido, uniloculari, bivalvis. *Semina* numerosa parva, varix figuræ. Receptacula duo, singulæ valvæ secundum longitudinem adnata, ut in *Gentiana*. Species est unica: *Pneumonanthe* foliis longis & angustis floribus sessilibus alaribus campanulatis; quo pertinent *Pneumonanthe* *Lobel. Icon. 309, Tabern. 1176* *Gentiana* angustifolia autumnalis major. *C. B. Pin. pag. 188. Rupp. Fl. len. pag. 17* *Gentiana* floribus terminatoribus raris corollis erectis plicatis foliis linearibus *Lim. H. Cl. pag. 80.* *Gentiana* foliis longis angustis, floribus in alis caulis sessilibus, *Haller iter Helv. pag. 478.*

Mathematicæ Classis scriptum primum est *Euleri*, harmoniam inter generalia motus & quietis principia *Maupertuisiana* ostendens. In eo est, ut monstrat, posita minimi lege ex qua statum æquilibrii dijudicat *Illustr. de Maupertuis*, consequi illam minimi legem qua in motibus computandis utitur, ut

ut nequeat altera sine altera vera esse, utraque vero sic, *Euleri* iudice, naturæ conveniat. Deinde exempla varia minimi ex dynaminiis producit, aliquando tamen maximo etiam locum esse fatetur.

Sequitur ejusdem Dissertatio de minima actionis principio, ex latino sermone translata. Ea separatim jam prodit; studet *Eulerus* potissimum contra *Königium* ostendere, magnam omnino deberi *Illustr. de Maupertuis*, ob principium quod edidit, novum & secundum inventum, gloriam.

Acquilibrium generale principium metaphysice demonstrare satagit idem *Eulerus*. Res eo redit, ut viribus secundum certam quandam directionem in corpus quodpiam agentibus, substituat fila tensa, parallela, ab una parte sustentaculo immobili, ab altera recta rigida, mobili, perpendiculariter utrinque adnexa, junguntur autem recta rigida corpori sic, ut dum contrahuntur fila, sequi illa & accedere ad sustentandum fixum corpus necesse sit. Hic cum vires contractiles filorum ponantur æquales, longitudines etiam, sit communis filorum longitudo = x , numerus = N , & quia vis contrahens quævis agit tantum quantum potest, erit fili cujusvis longitudo, quæ esse potest, brevissima, Ergo Nx est minimum. Hinc regrediendo a filis ad potentias erit æquilibrium si capta in potentia, cujus magnitudo dicitur N , directione, longitudine x , sit Nx minimum, quod uberius noster illustrat.

In ludo quodam, *jeu de rencontre*: probabilitatem computat *Eulerus*, Ludus talis est: Habent A & B quilibet integrum chartularum lusoriarum libellum. Primo vero A chartulam educit, deinde B , cujus charta, si priori similis sit, vincit A ; si dissimilis sit, continuatur ludus, & si transeundo per chartas omnes, nunquam similes chartæ prodeant, vincit B . *Eulerus* calculis prolixis & ingeniosis, spei rationes pro hoc vel illo chartarum numero desinit reperitque si 20 sint chartæ, spem ipsius A esse ad spem ipsius B in ratione $1, 71828382$ &c. : 1 qui numerus pro majore characterum multitudine adeoque pro consuetis libellis folia 52 continentibus, etiam valet.

Segneri, Profess. Götting. hydraulicam machinam superiore anno laudatam, usibus variis applicare docet idem *Eulerus*.

Aliam machinam aquæ tollendæ idoneam, a *D. de Mour* propositam idem *Eulerus* considerat.

De corporibus duris differit *Dom. Béguelin* illaque tuetur, partim quia lex continuitatis plerumque illis opposita adeo evidenter demonstrata nondum sit, partim, quia nec divisibilia sine fine corpuscula, dum in se agant, possint continui legem servare; sed hic, quod pace ingeniosissimi viri dixerimus, alicubi minus vera sumit, ut cum infert, duobus motibus, ab eadem quantitate initiali ad diversas finales decrefcentibus, transire fluentes velocitates per continuum non posse, quasi non possint curvarum duarum arcus primas suas ordinatas æquales habere, deinde vero, transeuntibus ordinatis arcus uniuscujusque per continuum, ab ordinatis plane diversis, terminari. Postea varia motuum definiendorum principia inter se comparat, *Maupertuisiano* palmam adjudicans.

In classe philosophica, primum de conscientia differit *Claviss. Formey*, præcipua quæ ad iudicium de actionibus nostris quatenus morales sunt, pertinent, perspicue solide & concinne explicans.

Cogitata philosophica de similitudine, *Merianus* profert, quæ contrahere in brevitate non possumus, nec excerpere quæ intelligantur, cum tota hac dissertatione efficere *Merianus* videatur, ut nimium intelligendo nihil intelligat. Similitudinem pronuntiat non esse nisi idearum, ut si non existat spiritus cogitans, similia aut dissimilia futura nulla sint. Et hic quidem linguæ Gallicæ in philosophicis usum egregie ostendit, vocabulum enim *semblable* deduci ait a *sembler*, pergens: *On ne sauroit dire que deux choses se ressemblent, si cela ne semble ainsi à un esprit qui les aperçoit.* Facile iudicatu est contra indiscernibilem principium pugnaturum, quod experientia probari posse negat subtilissimis profus ratiociniis. Nam nobilem illum, qui *Leibnitium* experimento refutaturus solia duo perfecte similia quæsierat, etsi curatius ea contemplantus discrimina semper repererit, primo tamen in-
per-

perfecte similes utriusque folii ideas habuisse, quod proterendo *Leibnitio* sufficiant, cum similitudo & dissimilitudo, idearum tantummodo sit. Deinde gratis sumi asserit, si rebus accuratis consideratis discrimina nobis animadvertantur, quod hæ rerum ideæ perfectiores sint iis quas primo habebamus, quod verius rem microscopio cognoscamus, quam oculo nudo, imo, quod eadem res, quam oculo nudo, jam microscopio spectetur. Similitudines omnes denique perfectas esse asserit, quo, si quid intelligimus, id saltem asserit, res vel ideas, qua similes sunt, similes esse, repertam profecto hecatombe dignum. Sed plura non adducemus, vix enim credent lectores, vel hæc quæ recensimus dici nostro tempore, & ab ingenioso ceteroquin homine & Philosopho, in Academia quadam scientiarum potuisse; igitur ut ex ipso ejus scripto id discant, rogatos eos volumus.

De voluptate *Sulzerus* agit. Græcæ sensationis conditionem hanc ponit, ut anima multitudinem idearum in unico quodam objecto connexarum facile evolvere possit, quod si impediatur, tædium oritur. Quæ licet ad voluptates intellectus pertinere potissimum videantur, tamen ad reliquas etiam transferri possunt. Hic vero de intellectu voluptatibus potissimum agit, & pulchrum præcipue examinat quod ex variis in unum conjunctis oritur. Id exemplis ex geometria aliisque doctrinis desumptis illustrat.

In classe elegantiorum literarum, *Pelloutier* de origine Romanorum disserit. Græcam esse probat ex moribus variis, ex Deorum cultu, ex lingua. Iplius urbis nomen Græcum est, & Πάριος. *Valentian* *Solinus* Cap. 1 interpretatur. Inter Græcos vero, ad Æoles ex dialecto Æolica probat, cum Romani & Æoles, Græcas voces *Φηνη πῶνιη μηχανή* &c. eodem modo pronuntient & ex Æolico τῶ, εδμή, φοι v, Romanorum tu, odor, vinum, nata sint. Profectos autem Romanos credit ab Ionibus & Æolibus illis, qui regibus Lydiæ cedentes Asiam minorem liquerunt novas in Italia & Gallia sedes quaesituri. Has conjecturas, magno & eruditionis apparatus & ingenio firmat. De Suevo fluvio *Becmannus* commentatur, ad illustrandum *Ptolemæi* locum, quo

quo ostia fluvii determinat. Cum vero variarum, quas Geographi antiquæ studiosi hic finxerunt, hypothesium nulla iatisfaciat, suspicatur, eos quos *Ptolemaeus*, in hac orbis parte describenda, secutus est, fluvio qui Suevorum, populi celebris, regionem irrigat ostia attribuisse conjectando. Hac vero occasione de Suevis erudite disserit.

Abbas *Raynal* historiam elevationis *Caroli V* ad imperatoris dignitatem ita narrat, ut quibus mediis ea contigerit, quid *Franciscus I Galliarum Rex* eandem summam dignitatem ambiens peccaverit, luculenter exponat. Ultimum est elogium *Christophori Ludovici de Still*, Ducis bellici Præflici, qui literas armis egregie iunxit, & de equestri militia tractatum manuscriptum reliquit.

JAC. THEOD. KLEIN, TENTAMEN METHODI ostracologicae, sive dispositio naturalis cochlidum & concharum, in suas classes, genera, & species, iconibus singulorum generum æri incisus illustrata. Accedit Lucubratiuncula, de formatione, incremento & coloribus testarum, quæ sunt cochlidum & concharum, tum commentariolum in locum PLINII H. N. Lib. IX Cap. 23 de concharum differentiis, denique Sciographia methodi ad genus serpentium ordinate digerendum.

Lugduni Batav. apud Georg. Jac. Wishof, 1753, 4 maj.
Alph. 2 plag. 13, Tab. zn. 12.

Splendidum opus & eruditum, ut *Kleinii* omnia, inscriptum est spiritissimis duobus in historia naturali viris *Jo. Eigers Theologo Leidensi* & *Hier. Dan. Gaubio*, Medicinæ ibidem Professore, quorum, in expoliendo, emendando, augendo hoc ipso scripto, aliquæ fuerunt partes. Methodum quæ utitur *Kleinii* ostracologicam non sibi private attribuit, sed amico olim familiari *Dom. Christiano Gabrieli Fischer*, maxime debere se profitetur qui, cum museum *Kleinii* adornaret, ante hos viginti & quod excurrit annos, conchyliæ in ordinem redi-

redigeret, vel ter revidit, correxit, in melius vertit, *Kleinus* aliquando caput scalpsit, unguis momordit, ut semet ipsum & amicum intelligeret, *Rumphii* Museum Amboinense, nec non *Bonanni & Listeri* testacea, libros preciosos, laceravit singulaque in paginis separatis secundum enata genera juxta se invicem posuit, non correspondentia transulit, rursusque revocavit similia, & quæ porro. In describendo *Rumphium* felicissimum judicat Autor, *Bonanni* multum luxuriat, *Rondeletio*, *Aldrovando*, *Gesnero*, genera tantum curæ sunt; *Listerus* in Tabularum ænearum titulis parcus & jejunus est. *Jonstoni* rhapsodiæ valde confundunt, textus corruptissimus schematibus sæpe non congruit, sic & ipsa schemata valde decipiunt, in *Aldrovando*, *Gesnero*, *Fabio Columna*, multa sub umbra latent, in *Jonstono* veterum naves Chalcographi phantasia auxit; in *Rumphio & Bonanni* icones multæ per sculptoris errorem sunt inversæ, pleræque ab una saltem parte testam contemplandam exhibent, in conchis testa altera tantum, æque averfa plerumque cernitur, neglecto interiori cardine & laterali situ partium, ex quo concharum species definiendæ. Nisi quis testas nativas bene multas oculis usurpaverit, nec schemata nec descriptiones ad sensum revocabit. Picturæ sine commentario mutæ sunt.

Methodi Autoris generalia saltem exponere licet ex *cochlidum Tabula synoptica* libro præfixa: COCHLIS est

I. Simplex, hæcque	II. Composita, hæcque
Plana,	Rostrata,
Convexa,	Voluta longa;
Tornicata,	Voluta ovata,
Elliptica,	Alata,
Conocochlis,	Murex.
Cochlea,	III. Cochlidum opercula, ut
Buccinum,	Umbilicus,
Turbo.	Operculum callorum;
	Unguis odoratus.
	Cou;

Concha est:

- I. Monoconcha,
 - Patella,
 - Anfata.
- II. Diconcha,
 - Æqualis,
 - Connivens,
 - Interrupta,
 - Inæqualis.
- III. Polyconcha.
- IV. Niduli testacei.
- V. Echinus marinus.
- VI. Tubulus marinus.

Species generum hic non recensimus, quarum nomina sine explicatione non intelligerentur. Subjicimus statim, quoniam hanc tabulam synopticam sequitur, sciagraphiam methodi serpentium.

Est vero SERPENTIUM, animantium pedibus & pinnis carentium, corpore vel tereti, vel complanato, aut cortice tecto, aut nudo, Ordo:

I. ANGUIS Capite organis sensoriis prædito, pulmone respirans, cute squamata, vertebris collisque per longitudinem corporis instructus, plurimi deponunt exuvias. Isque

Capite discreto, caude attenuata,
Vipera, dentibus anticis caninis Κυνόδον,
 Vulg. varior. locor. Έχis,
 Caudifona,
 Conspicillaris.

dentib. pectinatis (Lucti piscis vel Crocodili similibus,) Ιχθυόδον.

Coluber dentibus ascicularibus plurimum umbrosi & velut acu pictis. Λογυσιόδον.

Anodon 'Ανόδον, Edentulus,

Capite indiscreto, cauda truncata

Cauda præ capite anomala, scytale,

Capite & cauda anomalis, Amphibæna.

I. VER-

II. VERMIS pedibus carens, nudus. Pedatos ad insecta refert.
Lumbricus teres terrestris vulgaris
 aquaticus vena Medeni, seu
 Gordius,

Tenia, planus animantium,
Hirudo ventre sessili.

Libri ipsius Pars prima *Cochlides* sinit, qua voce ad differentiam *Cochlea* designat caulem testaceum circa principium tenue & clausum in gyros gradatim vastiores constanti ratione circumactum. Has eo, cujus generalia exhibuimus, ordine enumerat. Ita *Sectionis I, sive simplicium, classis prima, planarum*, quarum canalis testaceus ita est circumvolutus, ut in centrum circularium spirarum profunde videatur intortus, *genus 1 est Nautilus*, cochlis plana, semilunaris, spiraliter ita inlexa, ut simplex spira externa & capacior fere sola appareat proximam sibi spiram oris medio recipiens. Hujus species sunt:

I. Lævis,

- 1) *Nautilus* major crassus, dorso & carina subrotundis
Rumph. pag. 62 Tab. XVII lit. A; Listeri Tab. 550 f. 1 & 3; Bonanni n. 1. Si rudis, corticem habet ex castaneo variegatum. Figuram exhibet *Tab. 1, n. 1, 2.*
- 2) *Nautilus* umbilicatus *Listeri Tab. 552 f. 4.*
- 3) *Nautilus* striatus, ipsa puppe nigra. *Cochlea* peregrina *Listeri Tab. 551.*
- 4) *Nautilus* ex castaneo variegatus ad puppim nigram & in carina lata, quatuor costis, quales relictæ cameræ relinquere solent, margariticis. *Nobis*
- 5) *Cochlen* umbilicata depressa medio orbe aucto, *List. Tab. 174 f. 21, Icon exstat in Tab. I n. 5.*

Synonyma, Nautilus II Aristot. Pompilus Plinii, Pompylius Eustachii. Cochlea Indica Cardani. Concha margaritifera Bellon. & Musci Septaliani. Perlmutter, Perlschneck a colore, non a fœtu perlato. Rondel. Porcelaine Gallorum. Coquille, Perlemour-boorn, Papedo-boorn.

*boorn, Belgis. Bia Papeda, Amboin. item Bia Cohn.
Krang modang. Kikalapia. Thick Sail shell Angl.*

Hæc speciminis loco exscripsimus. Absolutis simili modo cochlidibus omnibus, secunda parte *conchas* tradit, testas vasculorum instar explanatas & concavas. Dividit eas in Monoconchas & Diconchas, Polyconchas nidulosque testaceos parti tertiæ servans.

Subjicitur operi indiculus tabularum *Listeri (Hist. Conchyl.)* relatarum ad paragraphos scripti *Kleiniani*, quibus explicantur, prætermisissis dubiis. Deinde, indicis nominum ex linguis omnibus defunctorum lucubratiuncula, in titulo nominata, sequitur. Testas una cum his animalibus nasci, non exclusis deum superinduci, autoritate virorum experientissimorum, & autopsia probat. Sunt autem testæ, animalium partes constitutivæ non *domus* saltem sed *cutes*, quibus detractis moriuntur. *Collare* quod *Reaumurius* vocat, generandæ testæ non sufficere probat, & in universum minus recte summum ceteroquin physicum de hoc negotio sensisse ostendit, testas vero intus susceptione nutriri, & inde a primo animalis ortu, servata similitudine in majorem saltem molem excrefcere, evincit. Igitur vastiores spiræ refarciri possunt, si lædantur; cum puncto primo spiræ vita animalis perit.

De commentariolo in *Plinii* locum, parum habemus quod dicamus. Ad singula fere verba *Plinii* notat, quæ ex historia naturali, illustrandis iis aliquid conferunt. Igitur miranda testaceorum hic brevi velut compendio enarrata leguntur quod ulterius in compendium contrahere non possumus. Additur operi *clavis figurarum* qua, quod testaceorum genus figura quævis exhibeat, indicatur. Hoc omnino magnam apud harum rerum studiosos Autor iniit gratiam. Vix enim possunt tam varix tamque compositæ testarum formæ folis verbis clare satis describi, ut nullus liber ordinandæ collectioni sufficiat, qui non simul imagines generum exhibet. Totum vero opus tale est qualia omnia reliqua *Celeb. Autoris*, quibus difficulter carere possunt naturæ scrutatores.

FR.

FR. THOM. MARIE MAMACHII, ORD. PRÆD.
Theol. Casanatensis Originum & Antiquitatum
Christianarum.

Tomus III.

Romæ, in typographio Palladis, æere Paleariorum, 1751, 4 maj.
Alph. 2 plag. 16.

Quantum sibi percurrendum stadium sumserit Venerabilis Autor, benevoli Lectores ex nostra, jam pridem facta, enarratione perceperunt. Ad *Librum* nunc accedens *tertium*, de *moribus* Christianorum agere copiosius instituit, ea ex ratione scilicet, quia scriptores sunt rarissimi, amplius de hoc argumento, uberiusque, differentes. Sunt præterea alii, inter quos *Arnoldus* etiam refertur, qui copiose quidem hanc rem sibi pertractandam sumserunt, sed testimoniis minus sibi constantibus usi sunt. Operæ pretium hinc Noster duxit esse, diligentissime omnia colligere, ad hoc argumenti genus pertinentia, & ordine illa prosequi fufius, quam ante eum *Caveus* atque *Fleurius* fecerat, ut sibi ipsi, & omnibus Lectoribus, satisfaceret. Hinc dividendum integrum librum in *tres Partes* potiores esse ratus est Autor, in quarum *priori* de iis egit, quæ ad Deum pertinent: in *altera* de iis, quæ ad hominem ipsum referuntur: in *tertia* denique, de Christianorum moribus differit, ad ceteros homines relatis. Quo rerum suarum ordine usus Noster fuerit, *Prefatio* docta & modesta satis docet; ingenue enim fatetur Autor, levem quendam errorem in hunc *Librum*, peccato suo, irrepsisse, id quod indicium candidi & sinceri animi, penes Autorem nostrum Lectoribus esse poterit.

Rerum dicendarum initium facit *Caput primum*, de religionis colendæ studio, quo Christiani primorum temporum tenebantur, agens. Fons pietatis hujus Christianæ erat omnipræsentia divina, a piis hominibus credita, atque culta. Hinc Deum ita venerabantur, quasi præsentem ipsum viderent, qui caste, integreque omnia, nihilque scelerate, nihil impie, nihil

Pag. 4

- pag. 8. perverse agendum cogitandumque præciperet. Qua ex ratione a vitiis abstinere, ac temperantiam, iustitiam, virtutesque ceteras, sincere colebant, id sibi fumentes, ut virtutem non modo prædicarent, sed colerent etiam. Ex vita itaque eorum clare elucebat, nunc se credere Deum, infinita potestate atque sapientia præstantem, rebus omnibus prospicientem, bonis omnibus sempiternam felicitatem concedentem, malos vero ad perpetua supplicia rapientem, atque a legum suarum sanctitate inviolabili nunquam recedentem. Exinde factum est, quo veteres Christiani suæ religionis decreta symbolis certis exprimerent, ne illorum memoria unquam exciderent, atque simul ad virtutem colendam atque custodiendam incitarentur. Præter alia, in more illis erat positum, ut pisces frequenter annularibus lapidibus insculperent, quia vocabulum Græcum ΙΧΘΥΣ, symbolum Jesu Christi, Dei Filii, servatoris esse, judicabant. Erudite hoc, & per plurimas figuras æneas, Autor persequitur, quo & reliqua, jam enarranda pertinent. Addit enim Noster, quod minime vituperandi Christiani fuerint veteres, quando eorum, qui gloriam sempiternam consecuti sunt, precibus confiderent, idque, ut memoria retinerent, insculpere marmoribus curarent. Quam argute hoc in loco illa dicantur, lectores facile augurabuntur.
27. Eum in finem dicere incipit Autor de symbolis *Adami & Evæ*. Ut scilicet Christiani originis suæ reminiscerentur, & sæpe ac multum cogitarent, ex terra corpora nostra, non casu quopiam, sed voluntate, operaque Dei, esse concreta, atque, ubi ex iis excesserint animi, dissolvi illa, atque in terram recidere, imagines *Adami* atque *Evæ* suis oculis interdum proponebant. Accedebat huic picturæ sculptura arboris, serpentisque, primos parentes fraude circumvenientis, ut fructu arboris, contra legem divinam, vescerentur. His imaginibus Christiani memoriam tristem peccati, ærumnarum, captivitatis generis humani sub peccato & maligno genio, quin etiam memoriam spei re-situationis renovabant. *Abelis* a fratre *Caino* interfecti imagines sibi Christiani proponebant, ut invidiam vitarent, *Abelis*-que patientia ad innocentiam morum fortitudinemque in perferenda morte incitarentur. Ex his lectores perspicient, quæ
- Autor

Autor in sequentibus tractaverit, ubi, multa cum eruditione, quin plurimis etiam cum conjecturis, de *Noë*, & Arca; de *Abrahamo* & *Isaaco*; de *Josepho* Patriarcha; de *Mose*; de *Pharone* Ægyptiorum rege, fluctibus maris oppresso; de Arca fœderis; de candelabro; de *Samfone*; de *Jobo*; de *Davide*; de *Elia*; de *Tobia*; de *Daniele*, *Jona* & *Ezechiele*, eorumque imaginibus, disserit. *Ezechiele* inprimis imago, ex mente Autoris, Christianos veteres docebat, futuram mortuorum resurrectionem, ubi in cœmeteriis quam plurimum pingebatur. Ex his Celeberrimus Autor descendit ad sacra symbola e Novo Testamento recepta, inprimisque de Christi imagine, in monte consistentis, ex quo monte quatuor flumina, symbolum scilicet quatuor Evangelistarum, oriuntur, deque ejusdem, crucem aut virgam gestantis, figuris agit. Putat hic Noster, virgam in imagine Christi fuisse symbolum utriusque, regis scilicet & sacerdotalis, potestatis. Quin imo verisimile ipsi videtur, virgam a majoribus nostris designatam, fuisse crucis symbolum, sub hac figura in Vetere Testamento adumbratam. Pergit ex instituto Noster de mo-

nogrammate **X** notissimo docte verba facere, quin

etiam de corona, cruci imposita, in cujus ambitu monogramma continebatur, agere. Innumeræ hic fere figuræ, in ære incisæ, occurrunt, uti etiam monstratur, post tempora *Constantini*, ad rem sacram Christianam accedentis, non modo templa, sed etiam tabulas, amuleta, literas pacificas, signa militaria, scuta, annulos, lucernas, sepulcra, coronas militum, numos, & alia multa, monogrammate illo exornata extitisse. De symbolo Λ & Ω , quod, aut monogrammati adjungere Christiani, aut solitarie describere, solebant, doctæ multæ hic occurrunt observationes. In reliquis, de figura boni Pastoris, & Christi, speciem agni præ se ferentis, imagine disseritur, ubi non indocte docetur, quam ob rem veteres Christiani *Orphet*, Apostolorum, sanctorum martyrum, animalium quorundam, plantarum, domorum, navis,

- anchoræ, doliorum, aliorumque rerum figuris usi fuerint. De
 Pag. 81. *Orpheo*, ejusque imagine, Noster statuit, minime hunc fuisse
 a Christianis cultum, sed sub ejusdem symbolo sibi in memo-
 riam illos revocasse, *Orphæi* dicta de uno Deo, & quod Chri-
 stus servator, tot barbaras, efferasque nationes, doctrina
 88. potestateque sua mites ac mansuetas reddiderit. Cervos pin-
 gebant, ut ostenderent, quanto Dei Christianique desiderio fla-
 90. grarent, ex *Pf. XLI*. Leonis imagines fovebant, ut docerent,
 98. ne bestias quidem Christiano viro terrori esse oportere. Quæ,
 cum reliquis, judicio lectorum nos committimus, inter quæ
 tamen jucunda multa oculis & animis, quin & utilia, propo-
 103. nuntur. De quatuor anni tempestatibus veteres Christianos
 easdem, cum ethnicis, habuisse imagines, diversa tamen signi-
 105. ficatione, Autor docet. Ex quibus, ut & ex aliis rebus,
 clarissime elucet, Christianos omnia, quæcunque cogita-
 bant, moliebantur, agebant, in Deum retulisse, precibusque
 106. publice & privatim strenue operam navasse, cum intelligerent,
 per preces, hominem cum Deo arctius conjungi, in fide conti-
 neri, atque vires ad recte agendum consequi; non solum in
 festis diebus festis, sed extra illas etiam, ecclesiæ & reipubli-
 114. cæ laborantis ratio turbida id requirebat. Peculiare hic etiam
 occurrunt disputationes de reverentia veterum Christianorum
 erga Deum: de eorum in iurejurando religione, atque de
 studio, quo cavebant, ne in juramentis, neve in sermone fa-
 119. miliari falsum aliquem Deum appellarent. Cultum divinum
 Angelis, martyribus, sanctisque viris nunquam tribuebant,
 Deorum autem imagines non solum non colebant, sed ne fa-
 123. bricabant quidem, nullique eorum cultui intererant, nihilque fa-
 ciebant, in quo vel speciem, umbramve aliquam superstitionis
 128. inesse credebant. Ad templa Deorum falsorum non accede-
 bant: sacrificiis voluntarie non intererant: Oracula, magos,
 hariolosque non modo non consulebant, sed etiam vitabant.
 137. Nullum, nisi civilem, Imperatori cultum tribuebant. Ad
 143. convivia ethnicorum, & spectacula non accedebant. Gravis-
 155. sima incommoda patiebantur, ne religionem Christianam
 desererent, atque hinc in deserta loca profugiebant, domi la-
 tere

tere aut in deserta loca profugere malebant, quam fidem Christianam desererent. Tanta erat Christianorum in fide Christo servanda constantia, ut uxores a maritis desereri, filii a parentibus exheredari, servi ab heris vexari atque damnari, civesque a patria exulare, mallet, quam paterentur, quidpiam ab se fieri, quod alienum esse a cultu veræ religionis videretur. Hac occasione Noster, doctè, ample, & splendide sane, de variis martyrum cruciatibus & tormentis agit, quorum ordinem ut sciant Lectores, summam argumentorum apponere huc libet. Agitur hic de crucibus atque stipitibus, quibus affigebantur martyres: de rotis, trochleis, torculari, cyphone, scaphismo, equuleo, compedibus, numellis, pedicis, manicis, boiis, catenis, custode commentariensi, de instrumentis cæforiis, lapidibus, quibus martyres percutiebantur, atque obruebantur, de ungulis, foreipibus, unciis, ferreis pectinibus, laminis ignitis, facibus, lampadibus, de tauro æneo, olla, lebetes, sartagine, lecto ferreo, sella, galea, tunica ferrea, variisque tormentis ignitis, de graphiis, de stimulis, de ferris, lanceis, gladiis, & reliquis. Omnia omnium tormentorum genera descripta hic inveniuntur & ære & literis, ut exquisitissima hæc commentatio omnino sit habenda. Sed ut tormentis veri nominis Christiani confessores a veritate abduci non potuerunt, ita etiam, nec blanditiis efficere quidpiam potuerunt ethnici, ut illi religionem Christianam relinquerent. A blasphemia atque hæresi quam maxime abhorrebant, ita, ut non solum nullum hæreticorum communionem, sed ne sermone quidem civili, dignarentur. Si quem suorum etiam in idolatriam, aut in hæresin, vel metu, vel errore, persuasioneque falsa, incidisse intelligebant, magno afficiebantur dolore, & operam dabant sedulo, ut lapsi resipiscerent, atque ad Ecclesiam reverterentur; neque solum eorum, qui lapsi erant, salutem procurabant, sed etiam timebant, ne sibi crimini verteretur, nisi in Ethnicis, Judæis, Hæreticis insinuendis, & convertendis diligenter operam locarent. *Capus*

Pag. 185.

170.

190.

210.

217.

228.

244.

246.

249.

253.

- pag. 258. *pat secundum* agit de spe, quam Christiani veteres in Deo collocarunt, tam magna & manifesta, ut etiam ethnicis hæc explorata videretur. Inferitur hic causa, quare veteres Christiani loca, in quibus sepeliebantur, cœmeteria vocarent, & quam maxima spes eorum in morte fuerit, ubi futuram resurrectionem vitæ credebant, & mortem somnum atque soporem habebant. *Caput tertium* de caritate Christianorum erga Deum agit, ex quo ad *Libri* hujus *tertii Partem secundam* Autor progreditur, de moribus atque officiis Christianorum erga se ipsos præcipientem. Breviter hic in *Capite priori & sequenti* de institutione ad virtutis cultum differitur, ubi ostenditur, tum, quomodo mentes eorum informarentur, qui ad religionem Christianam accesserant, tum, quomodo voluntatem eorum ad virtutem colendam præpararint. *Caput tertium* de humilitate veterum Christianorum, & *quartum* de liberalitate eorum præcipit, ubi docetur, eorum animos a cupiditate rerum terrenarum fuisse alienos, bonorum communionem illos amasse, usuras in primis temporibus non exercuisse, neque lucri quidpiam sperasse ex eleemosynis, pauperibus hominibus datis. Disquiritur hic etiam, quas artes Christiani professi fuerint, ut victum sibi compararent, & an fas fuerit Christiano viro militiæ nomen dare. Ab eorum hic Autor stat partibus, qui affirmantem adoptant sententiam. *Caput quintum* agit de pace veterum Christianorum, eorumque patientia, constantia & fortitudine in rebus adversis. In reliquis *tribus Capitibus* de temperantia, castitate, modestia, & disciplina domestica Christianorum agitur. *Liber tertius* denique in *tribus Capitibus* de caritate veterum Christianorum erga alios, secundum omnes caritatis atque amoris species, agit, quibus *Liber* hic *tertius* clauditur, tanto eruditionis antiquariæ atque ecclesiasticæ apparatus refertus, ut sequentes *Tomii* maximo cum desiderio exoptentur.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiæ

Calendis Aprilis Anno MDCCLIV.

GERARDI L. B. VAN SWITEN, AUGUSTISS.
Imperator. & Imperatricæ a Consiliis, Archiat. Com. Bi-
bliothecæ Augustæ Præfeci, Inclyt. Facult. Medic Vienn.
Præsidis perpetui, nec non Academiæ Reg. Scient. &
Chirurg. Paris. Institut. Bononiensis & Literar. Incogni-
tor. Membri, Commentariorum in HERMANNI BOER-
HAVE Aphorismos de cognoscendis & curandis
morbis Epitome continuata.

Tomus III.

Lugduni Batav. apud Joannem & Hermannum Verbeek,
1753, 4 maj.
Alph. 3 plag. 16.

2) **M**elancholia, morbus ἀπὸ τῆς μελαίνης χολῆς, ab
atra bile dictus est, quod hoc morbo labo-
rantes, uti *Aurelianus* vult, atram bilem sursum
deorsumque projiciant, eoque detenti, diu, pertina-
citer, sine febre, delirent, eidem cogitationi affixi. Differt
proinde morbus a phrenitide & delirio, eo, quod hæc febrem
habeat comitem, a mania autem, quod gravis furor haud sit, sed
aliqua saltem mentis alienatio, eidem idæe constanter in hærens.
Est tamen a melancholia ad furorem via, atque febribus quo-
que melancholia intercurrere potest, quod *μελογχολικῶς ἐξί-*
σάνη, *Hippocrates* appellat, & malum esse, pronuntiat. Ac-
cumu-

Bb

cumu-

cumulatur quandoque in visceribus imi ventris, præcipue in hepate, aliqua nigra sæx, quam, atram bilem dici posse, nihil impedit, humorem omnium glutinosissimum, qui etiam in sanguine nasci potest, quando distatis humidis, crassa manent, atque ille, secus ac in diathesi inflammatoria est, motus vitales frangit, pulsum imminuit, chronicis morbis gignendis proinde aptior. Hunc facit atque auget vehemens mentis exercitatio, quando literati homines, juxta *Celsum*, corporum suorum robora in quieta cogitatione & nocturna vigilia minuunt. Ejus est, cum, juxta *eundem*, longa tristitia, longus timor, vigiliis accedunt. Hinc *atra bilis* morbus nascitur, fuga fluidi, virium extenuatione, quiete liquidi circa arteriolas sensorii communis fines. Sed & gaudium velox eosdem effectus edit, quo affectu, notante *Santorino*, dilatatis cutis osculis, major, quam natura fert, seri copia distatur, observavitque *Hallejus*, notante *Moad*, *monita & præcepta medica*: suo tempore, cum per novas artes pecuniam lucrandi, alii ditescerent, alii ad incitas redigerentur, sibi plures obvenisse, qui præ gaudio, quam qui præ tristitia, insanivissent. Deinde summa, per venerem, corporis extenuatio, ac febres & medicamentorum adstringentium usus sanguinem suis vasibus in pervium reddere valent, ut ille mentis error, quem melancholiam vocant, exinde consequatur. Triplex melancholix gradus est: *Primus* ille, cum hæc cacochymia per vasa circumducitur; *Alter* ille, cum crassamentum sanguinis ad viscera abdominis depositum est; *Tertius*, cum illa materies, visceribus hæcenus impacta, iterumque soluta, circumstantibus humoribus de novo adiniscetur. Primus gradus sese manifestat pallore faciei, labiorum & succinctæ oculis tunicæ, hinc *libris impalescere, ex amore pallefcere*, frequens est, ideo, quod atrabiliaris humor sanguinem rubrum ad vasa cutanea serum aut lympham vehentia, abire haud sinat, sensim autem ipsa atrabiliaria materies in cutanea procedat vasa; hinc *ὀφθαλμὸς υπόχλωρος*, *sub viridis oculus*, uti habet *Hippocrates*, in morbi nigri descriptione; hinc quoque livida, veluti in scorbuto, passim nascuntur maculae, pulsus parvus est, paucissima urina, os aridum; voraces

ces equidem, sed extenuati sunt, illis præcox senectus & marasmus ex morbo; sensum aggravante malo, tristitiæ cum silentio & hominum aversatione superveniunt. Cavendum ergo medentibus est, ne istud sanguinis crassamentum in viscera abdominis procedere sinant, & ante omnia disponenda mens est, ne uni cogitationi constanter inhæreat, sed sensum ad alia divertat, assidua aliorum objectorum varietate. Deinde humectandus homo est, victo, aere humido, diluentibus, horæis fructibus, fragis, quorum uti Autor testatur furentissimos homines se sanatos vidisse, herbis etiam succidis, *spinachia, endivia, borragine, buglossa*. Alter gradus melancholiæ est, cum malus humor ad viscera secedit, ad uterum, ejusque vasa ac cellulas, ad hepar, ad glandulas, in quibus partibus cum jam congecta materies hæret, morbus *hypochondriacus* viris, *sceminis hysterica passio* est. Ille propterea dicitur, cum sensus anxietatis sese sub præcordiis ostendunt: Quoniam autem a spasms solis ex flatuositate aliaque de causa natis talis angustia quandoque est, quæ, dissipata causa irritante, solvitur, adeoque, ne confusio locus sit, hypochondriacum morbum, alium *ex materia*, aliam *ex solo spasm*, appellavit. Ille sese manifestat sensu ponderis gravantis circa præcordia magis minusque urgente, nunquam tamen cessante, quod ab impedito libero trajectu sanguinis per venam portarum oritur, quod aliter est in affectione hypochondriaca spasmodica, in qua sensus angoris per notabile tempus sese penitus remittit. His subitanea satietas est cum dolore ventriculi, minor deponende alvi stimulus, maxime cum vita sedentaria accessit. Ructus exsurgunt fetidi piscem rancidum referentes, id quod inertie bilis tribuitur, cumque infarctus eo usque auctus est, ut retineri humor in hepate aliisque visceribus cellulose fabricæ porro nequeat, regurgitat aliquid & ad sanguinem procedit, illumque vitiat, atque eadem sunt, quæ in ictero, cujus sanatio ad hunc quoque morbum spectat, quam repetere, in capite de hepaticide & ictero multiplici jam traditam, brevitate studio, nunc nolumus. *Tertius* morbi atrabiliaris gradus tunc denique oritur, cum humor, postquam in

visceribus abdominalibus diu perstitit, acrescit, cumque, absorptus, sanguinique additus, illum aliquo veluti contagio inficit, atque illa, quibus, circumeundo, appellit viscera, maxime cerebrum, in suis actionibus turbat; hinc deliria pessima, imaginationes mirificæ, furores summi, veluti est apud *Plautum*:

— — *Ardent oculi, fure opus est, Hegio,*
Viden? tu illi maculari corpus totum luridis maculis?
Atra bilis agitat hominem.

Difficile est malignum hoc atræ bilis signum cerebro alte constanterque impressum delere. Jussit tamen *Hippocrates*, quod pharmaca vix effectura sunt, tentare victu, *cibis mollissimis ac frigidis, piscibus litoralibus & cartilagineis, betis, cucurbitis & carnibus contritis*, nisi acoris gastrici præsentia diversum suadet. Ille ipse *Hippocrates* anodynus usus est deditque mandragoram morore confectis & strangulari volentibus; Autor diacodiatas utendum esse suadet. Humectandum præterea est, & balneorum usum *Trallianus*, therimarum balnea *Aretæus* suaserunt. Abstinentum interea est ab illis quæ æstum inducere possunt, vino meraco, cibis aeribus, ne turgeat *bilis*, quod est *ορυαδρα*, in magnos motus efferrî, *febrire*; prudenter enim veteres *turgescentem* bilem a *quiescente* distinxerunt. Sæpe, cum bilis atra soluta est, cum vomitu & dejectionibus abit, quod inter difficiles morborum exitus ponitur. Ita *Hippocrates*: *si bilis atra sursum & deorsum proleant, malum*, atque omnia nigra, nisi a causa cognita vulgari oriantur, quæ sputo, urinis, alvo, secedunt, cum scilicet atra bilis, mota, totum hominem perfudit, mali ominis esse putantur: mirum ergo esse nequit qua fiat ut, variis modis, acerrimus hic humor licet ille, ad mentem *Galeni*, acidus dici omnino nequeat, cerebri irritabiles fibras vellicare atque sic, impedita ejus actione, animæ dominium labefactare ac amentiam producere possit. *Hippocrates, Epidem. VI: Melancholicos epilepticos & vicissim epilepticos melancholicos fieri, observavit.*

vit. *Aretæus* pariter omnia mala, de curat diuturn. *Libr. I* ex melancholia diuturna metuit; Quod si perit totum corpus occupaverit, sensus, mentem, sanguinem, bilem, nervos etiam corripuerit, & ipsa insanabilis efficitur, & aliorum morborum corpori sobolem inserit, furoris, nervorum distentionis, resolutionisque, que, si a melancholia proveniunt, sanationem utique recipere nequeunt. Quamvis autem, qui ex atra bile trillitia affecti sunt, difficillime sanentur, vis tamen vitæ vias sæpe invenit, quibus acre illud melancholicum depelli possit: *Maniacis*, ait *Hippocrates*. si varices aut hæmorrhoides accesserint, mania solutio. Qui eventus docet, in hac mania specie, etiam si æger debilis, sanguis autem tenax spissusve est, venam secari posse, quod *Aretæus*, cum vires id utcumque permittunt, suadet; addit autem; Si plus, quam decet, sanguinis abduxeris, nutritionis defectu, natura de sua firmitate decidit. Non autem tantum ad machinam, sed ad animam quoque ejusque ideas respiciendum in cura, atque, alia idea opposita, prior debellanda est: Sæpius assentiendum, ait *Celsus*, quam repugnandum est, paulatimque & non evidenter ab his, que stulte dicuntur, ad meliora, mens adducenda. Legitur apud *Plutarchum*, de virtute muliebri: cum multis virgines insanire inciperent & violentas sibi manus inferrent, nec tante calamitati remedium inventiretur, lex promulgata fuit, ut cadavera illarum, que sibi suspendio mortem conscivissent, nuda per forum deferrentur; tunc metus dedecoris impedivit reliquas, ne simile scelus patrarent. Apud *Trallianum* legitur, quod *Philodotus* medicus sanaverit hominem, qui se capite truncatum credebat, dum repente plumbeum pileum ejus capiti imponeret, cujus grave pondus perterritus æger, vana hac imaginatione liberatus est.

3) *Mania* furor sævus, quo correpti sibi & aliis nocere intendunt. *Maniacos* ergo a melancholicis distinguit severitas, atque illi a phreneticis differunt, cum febre destituuntur. Est enim mania, ex definitione *Aretæi*, mentis alienatio diuturna absque febre. Etenim, si febris quandoque conjungitur, illi non ratione furoris propriæ, sed alio quovis casu accidit. Diuturnitas ad definitionem

omnino pertinet, quo vera mania spontanea, quæ longa est, distinguatur ab illa brevi per venenum stupefactivam introducta, *solanum furiosum, hyoscyamum*. Aliam differentiam inter *phreniticam & maniam Aræti* notat: *Præcipua melancholia & furoris sedes viscera sunt, quemadmodum caput & sensus in phreniticis. Nihil autem aliud, ait Trallianus, est mania, quam melancholia ad majorem feritatem intenso*, quæ propter eadem utriusque mali causa est, atra bilis mota, in visceribus imi ventris acrior reddita, absorpta & sensorio communi applicata. Veteres medici, pro varietate idæ errantis, aliud aliudve mania nomen indidere, *Lycanthropia, cynanthropia*, dum furibundi imitarentur lupos vel canes, & quandoque crederent se in hæc animalia conversos esse. Ipsam sensus communis officinam hoc morbo potissimum lædi, sectiones cadaverum docuerunt, quibus deprehensum, ex observatis *Boneti*, est, cerebra siccissima ac dura fuisse. Glandulam pituitariam parvam & admodum duram invenit *Littrius, memoirs del Academie des Sciences*, A. 1705. Tales maniaci exsuccum habent corpus, saliva nulla, urina parvissima, alvus strictissima illis est. Etiam si ergo evacuando effici nihil possit, prudentes tamen medici acerbis medicamentis præsentem corporis conditionem mutaturi, turbare illud efficacioribus purgantibus, helleboro, inmercurialibus, vomitoriis, ausi sunt; deinde subtilia fragrantia remedia, quæ totum corpus pervadere, moschi grana sedecim vel viginti, adhibuerunt. Extremum submersionis in aqua remedium est, ut delectantur, mortuo fere sub aquis homine, errantes idæ, curatione hac ab hydrophobicis ad maniacos translata. Neque enim tam cito moriuntur submersi, sed per plures sæpe horas mersi, reviviscunt. Cum atrabilia *fax*, per metastasin, ad venas artuum inferiorum secedit, fiuntque varices vnsarum imi pedis aut hæmorrhoidaliæ, quod salubriter evenisse deprehensum fuit, fotibus utendum, si æger obsequiosus est. Venam his secari opportunum haud est, siquidem furor equidem domatur, sublequitur autem *moresti* seu stultitia. Hinc in victu analeptico, inque cardiacis roborantibus, curæ spes ponitur. Subducendus ta-

men sanguis est, ubi signa plethoræ, ex sanguinis excretionum solemnium obstrocionibus, adesse observantur, siquidem spontaneæ quoque & magnæ hæmorrhagiæ maniacis opportune fuisse deprehensæ sunt. Refrigerium, pileus ex nive factus capiti impositus, frigida ex alto super caput labens, maniacis egregie profuit. Ex papavere parata medicamenta, cum corpus evacuatum antea esset, dabo jussit *Asius*, quam methodum sequutus *Sydenhamius* atque post venæ sectiones & superdata his cardiaca, felicem theriacæ andromachi usum expertus est. Propter affinitatem materiæ, de *rabie canina* proximo loco agitur, & dubitari quidem posset, an non illa potius ad morbos acutos quam ad chronicos pertineret, cum applicatum rabiosi animalis venenum intra paucos dies occidat febreinque acutam habeat comitem. Cum autem sæpe hoc venenum, antequam actuosum sit, in corpore diu delitecat, inter chronicos numerari eodem jure postulat. Non statim equidem in furorem morbus erumpit, sed præcedit sæpe mæstitia, atque ab ultima sua particula, *rabies*, & *canina* quidem ideo dicitur, cum plura exempla eorum sunt, qui a cane, quam qui ab aliis animalibus rabidis admorssi insaniunt; ergo quoniam signum pathognomicum illius veneni, jam actuosus redditi, est metus ingens omnium potentiorum, hydrophobia vel hygrophobia, uti *Aurelianus* monuit, dicitur. Sponte quoque morbus nascitur, cum similia venena illis, quæ foris sunt, ultero quoque in homine provenire possint. Hydrophobia tamen in morbis absque contagio venenato factis minor est, & statum quemvis inflammatorium viscerum, speciatim ventriculi, notat. Certe *Aurelianus* monuit, in Hydrophobia stomachum pati, aliaque multa exempla hujus morbi ex febribus nati, *Schenkius* proposuit. Non autem tantum ex morso, sed etiam ex halitu canis rabidi, hoc malum natum fuisse, *Aurelianus* narrat. Videtur tamen per salivam plus propagari contagium. Spuma, etiam sine vulnere nocuisse deprehensa fuit: *Sarrix* quadam, apud *Aurelianus*, cum *chlamydem*, scissam rabidis moribus, sarcendam sumeret, atque ore flamina componeret, & lingua pannorum suturas
lam.

lambere affuendo, quo transitum acis faceret faciliorem, tertia die in rabiem venisse, memoratur. In morbo hoc illud memorabile est, quod diu sepe latere possit venenum in corpore humano, & nullo sepe manifestare signo. Galenus jam notaverat per plures mentes silere posse hoc malum. Septem mensium spatium, inter morsum & hydrophiam secutam, Aegineta & Aetius notant. Recentiores, annos numeraverunt, quorum demum elapsu veneni vis sepe ostenderet. Primum signum veneni actuali redditi in ipso loco demorso & præcipue in cicatrice vulneris sepe manifestat, atque illa loca, ex observatis Autorum, dolere incipiunt atque tumere; cum morbus elucescit, febris aliquando adest satis valida, sepe abest, nisi & illud febris est, cum pulsus tenues sunt & summa adest debilitas. Inter symptomata hujus morbi nominatus quoque priapismus est; lingua sicca fit atque aspera, vox parva est, propriam salivam abhorrent, accedit adstantes conspuendi ac demordendi desiderium; miserrimus ille ægrotorum status non diu durat; incipit pulsus vacillare, imo deficere, respiratio fit difficillima, sudor gelidus viscidus est; plerumque convulsi pereunt, & quamvis prope a morsu sanari homo possit, nequit tamen, cum ad summum morbus profectus est. Dicit Dioscorides, cum jam hydrophobus esset, sanatum fuisse neminem. Sectiones cadaverum ejusmodi, viscera prætereaque, nec tantum œsophagum atque ventriculuum, sed & pulmones, inflammata, ostenderunt. Sic vidit Jo. Faber Lynceus, apud Hernandez, rerum mexicanarum Thes. in cadavere hydrophobi, nigerrimum sanguinem in dextro cordis ventriculo, quo omnino carebat sinister; erat autem hic per pulmones mire accensos & tumidos plurimus dispersus. Observatum tamen fuit, in omnibus hydrophobis signa inflammationis haud apparuisse. Videntur enim in quibusdam omnia, putrida dissolutione, statim corrumpi, neque ante disponi ad inflammatoriam spirititudinem, daturque in multis morbis cita resolutio putrefactoria, ut mors repentina consequatur & cadavera, sub ipso frigore hyemali, subito putrescant. Cum igitur recens vulnus est, partes sanæ circumcirca profun-

de scarificandæ sunt. Vlnus in ulcus convertatur, quo, ex duobus admoculis alterum servatum, *Galenus* vidit, cum alter, cui vlnus consolidatum erat, extingueretur. Scalpello, uti est apud *Dioscoridem*, *Æginetam*, *Ætium*, dilatanda sunt vulneta. Ustionem profundam, quo virus in ulcere relictum penitus suppuratione tollatur, veteres & recentiores suadent. Curationem ita tradit *Celsus*: *Quidam post rabiosi canis morsum proximus in balneum mittunt illumque ibi patiuntur desudare, dum virus corporis sinunt, vulnere aperto, quo magis ex eo quoque virus destillet; deinde multo meracoque vino suscipiunt, quod omnibus venenis contrarium est.* Immersio autem sub aquis non tam in machinam, quam in ideas hominis hydrophobi agere videtur, & metus demerisoni junctus hominem plus sanat humida perlutione, quæ sola ne quidquam juvissè, observata est. Igitur ad suffocationem usque suadente *Helmontio*, æger sub aquis detinendus est. *Dioscorides* efficaciora purgantia, ad magnas in corpore turbas excitandas, laudat, & inter alia helleboro sanatos fuisse, qui illum ante quadragesimum diem sumpsissent, prædicat. Hæc prophylactica sunt; At, cum venenum rabidi animalis, hætenus silens, incipit actuosum reddi, valida remedia antiphlogistica tentanda sunt; venæsectio etiam repetenda, cum dira symptomata recrudescunt. Clysmatum usum pulchre notavit *Aurelianus*: *At si omnino potum recusaverint, qualibet tamen parte, quiddam liquoris assumant.* Inuitus quoque æger, ut aquam bibat, adigendus est. Ita *Celsus*: *Cum jam aque timor adest, unicum tantum remedium est, nec opinantem in piscinam proficere, ut inditus bibat.* *Rhazes* & *Joannes Damascenus*, *cantbaridas* laudant, experimento dubio, sæpe valde noxio; Argentum quoque vivum aut ejus præparaciones, interno usu, profuisse in cura hydrophobiæ, pariter constat. Apud Chineses pro certo remedio habetur sequens formula. Recipe moschi optimi gran. XVI, Cinnab. nativæ, ad gran. XX, exhibendo cum spiritu *Arrak* dicto: Saliatio etiam, usu mercurialium mota, canem rabidum sanasse

deprehensa est: *James, a new methode of curing madneff.* Experimentum in hominibus quoque captum est. Medici tamen, qui hoc tentaverunt, salivationem evitasse videntur; spontaneus ptyalifinus sanavit hydrophobum: *Philos. Transactio, Tom. XLIII.*

4) *Scorbutus.* Novus morbus videtur esse, veluti *Frcindius: History of Physic. Tom. II,* asserit. Certe *Forestus,* qui eo tempore vixit, cum morbus exsurgeret, illum pro novo habuit. Septentrionalibus frequens malum est, nomen etiam responder, quod populare est septentrionalibus. Etiamfi autem sub hoc nomine penes veteres morbus haud proflat, notus tamen illis fuit, cujus descriptio habetur apud *Hippocratem: Affectus, in quo color immutatur, & niger cernitur, pallidus, mali corii instar; ex ore male olet, & gingiva male olent & a dentibus secedunt & in tibiis ulcera, qualia pustula nocturna, erumpunt; membra extenuantur,* quamvis nec hæc descriptio, nec illa, quæ sub notione *ilei sanguinei* apud eundem est, ideam scorbuti penitus sistat: Splenem pro morbi sede *Hippocrates* nominavit, nec observata contradicunt, viditque *Celeberrimus Mead* splenis ingentem molem, penes illos, qui hoc morbo extincti sunt. Vel simile, vel illud ipsum malum est, quod *stomacacen & scelotyrbem* appellabant veteres, ex autoritate *Plinii,* qui, hoc morbo affectos fuisse exercitus in Germania militantes, retulit. *Stomacaces* notio morbum satis explicat; dentes enim hoc morbo labrantibus solutos fuisse, scribitur, quod idem scorbuto tactis accidit. *Scelotyrbem* autem alius omnino morbus, & *Galeno* hoc vocabulum exponente, paralyseos species est, qua quis rectus ambulare non potest. Rarus equidem scorbutus morbus illis est, qui procul a maribus victitant; namque illa diathesis quam scorbutum in vulgus nominare solent, verus scorbutus est neutiquam. Inest enim illi, ut verus dici possit, maxima putredo, ideoque non litora saltem incolentibus aut sub frigore boreali victitantibus, sed illis quoque frequens est, qui sub zona torrida vivunt, atque ubique cum

cum causæ adfunt, quæ putrilaginem inducere corporibus possunt, scorbutus nascitur; victus scilicet vegetabilis defectio, intensior aeris calor, aquarum putredo, aeris paludosi halitus; neque facile, nisi aliqua ex causis hisce, maxime boni victus bonique aeris penuria, accesserit, scorbutus gignitur. Signa, quæ illum denuntiant, alia communia sunt, alia propria. Multis enim morbis hoc datum est, quo, quando illi ingruunt, præcedat lassitudo artuum, spirandi difficultas; nec fœtor oris, cum varius esse possit, scorbutum recte notat; est, quando gingivæ roduntur, ad levem contactum eruantur, cum rubræ, lividæ, in cute erumpunt maculæ, citra febrem quæ illas movere possit, & cum maculæ, illis, quæ a contusis nascuntur, observantur esse similes, atque super his accedunt dolores vagi, ulcera cacoethica sanguinem subinde fundentia, hæmorrhagiæ variæ colliquativæ, scabies sicca, quæ veluti aliqua est elephantiasis, herpes etiam & impetigo, psora denique & aliqua veluti lepra, siquidem hujus squaloris cutanei a veteribus descripti in hoc morbo idea quandoque sistitur; cum præterea, loco sanguinis crassi, juxta *Hoffmannum*, valde tenue, coccinei coloris & acris saporis serum, nulla crassiori substantia in fundo vasis relicta, de vena secta fluit; Tunc vero, scorbutum adesse, intelligimus. Ab hac diathesi multi varique morbi, tanquam ex causa sua, propullulant, ut propterea hunc morbum *πολύμορφον*, *semperius* recte appellaverit. Fit enim, quo denique, cum subinde malum auctum est, rodantur periosia, viscera destruantur, hepatis, lienis, pancreatis, mesenterii putredines enascantur, quas propterea partes, non tam scorbutum fecisse, quam ab illo erosas esse, liquido apparet. Tunc vero etiam in illis, quæ de corpore fluunt, liquidis, sudore, urina, fecibus, manifestata putredinis signa apparent, atque, cum penitus adolevit morbus, atrophia & febris lenta hominem abripiunt, hydrope aliquando vitæ sinem ponente, aliquibus hæmorrhagia magna quadam extinctis. Sunt, qui paralyti artuum, hinc gangrænam ex clandestina inflammatione natam experiuntur. Uti endemicus atque certis provinciis certoque vitæ genere utentibus familiaris, ita quoque epidemicus ac contagiosus est, sua-
que

que femina illis communicat, qui propinquius ad ægrotos accedunt, vel victus communione utuntur. Parvum quandoque hoc malum est & in aliqua acredine humorum mutiatica, consistit, ex qua eadem symptomata, sed leniora, nullique putredini juncta proveniunt; cum *scorbutus putridus* invaluit, lenta aliqua veluti evolutione corporum elementa solvuntur, & corpus, vivum veluti cadaver est. Etiam si autem in illo morbo humorum quoque lentor penes quosdam, in aliis tenuitas, est, ut, secundum generales therapie leges, ad has conditiones mutandas respiciendum in cura sit; plus tamen ubique attendi meretur acrimonia. Adest enim in hoc morbo acris alcalicum, putridum, sal fixus alkalicus; saponis adfunt ex oleo rancido salibusque fixis ac volatilibus facti; propterea temere fidendum haud est specificis illis remediis antiscorbuticis, quorum usus, cum viscera jam labefacta sunt, insigniter ledere potest ac solet; omnino quidem, nocent, licet viscera referere posse videantur, mercurialia, quia salutos humores in putridum liquamen convertunt, uti ex mercuriali salivatione patet; cumque debilitata in hoc morbo sint solida, ut levi vi illorum cohesio solvi possit, omne id, quod, acriter laxando, magnas turbas excitare possit, nocet. Nec venæ sectiones ille morbus fert, licet intercurrentes hæmorrhagiæ illas postulare videantur. Vera autem antiscorbutica ea sunt, quæ diathesin putrilaginosam humorum mutant, succi scilicet acidi vegetabiles, & juscula illis incocta cum paucis vino, quo, ad robur conciliandum, opus est. Laudantur etiam talia, quæ, præter lenem vim stimulandi, solvendi & attenuandi quoque efficacia pollent: *Anagallis, beccabunga, fumaria, nasturtium aquaticum, cochlearia, raphanus rusticanus*: Præterea conducunt, quæ diluendo agunt. In illo morbo, quem ileum sanguineum *Hippocrates* vocavit, quique non infima scorbuti fuit species, laudatur lac: *Et lac bubulum, si tempus ferat, quadraginta diebus bibat. Mane quoque lactis bubuli heminas duas bibat.*

bibat, tertia etiam aquæ mulsæ parte, interpositis diebus, admista.

5) *Cachexia*. Cachexia adesse, juxta *Celsum*, dicitur, ubi malus corporis habitus est; *Aretæus* ita habet: Cachexia omnium simul vitiorum versio est, omnes enim morbi parentes ejus sunt; quod *Celsus* ita explicat: cum, longo morbo vitata sunt corpora, etiamsi illo vacent, refectioem tamen non recipiunt. Quoniam vero malus corporis habitus ex rationibus fluidorum potissimum est, adeoque corrupti humores omnes alienum cui colore inducentes & ipse quoque scorbutus, cachexiam sistunt. Ille morbus, aliquando, lento incremento, ex malo victu nascitur; quæcumque enim quis diathesin, acidam, pituitosam, alkalescentem, plethoricam, contraxerit, ex omnibus his, ad cachexiam aliqua via est, atque illa ex causis quoque prædisponentibus, obstructionibus viscerum, absorpto ex abscessibus magnis pure, ex fluxionibus vires immaniter frangentibus, atque aliis singularibus viscerum vitiiis, scirrhi hepatis atque lienis, subinde nascitur. Scirrhi in liene geniti discussiones, ait *Aretæus*, non facillime sunt; quod si ab hoc procedunt hydrops & malus habitus, insanabile malum est. Similiter ab emanentibus, quos adesse oportebat, fluxibus, tota sua natura humores vitales degenerant. Causa vero, pergit *Aretæus*, & hemorrhoidum fluxus suppressio & consuetorum vomituum cessatio & sudorum defecatio; quando enim horum singula, quæ aderant, non revertuntur, tunc sequitur corporis gravitas, pallor subinde repetens, venter flatibus refertus &c.

Cachexiam pallor seu *Leucophlegmatia*, quæ albus per totum corpus tumor est, sequitur, parte rubra sanguinis sensim deficiente, seroque in cellulas pinguiferas effuso, cute propterea in pallorem insolitum conversa, eaque sæpe, cum serum flavum & icteritia accessit cachexia, mox ex flavo, mox etiam ex viridi, variante. Totum nutritionis negotium tunc corrumpit, liquidis solidisque partibus sensim abeuntibus nec restitutis. Si quid auxilii est, quo gravis ille morbus levari possit, in victu ordinando quaeritur, qui ad dispositio-

nem uniuscujusque, veluti ille ex acido, bile, pituita, nimia feri fluiditate, viscolitate, ulcerosa diathesi, hoc malum contraxit, variat insigniter. Mutandum præ ceteris vitæ genus est. Illustris Autor feminas ex abusu Theræ cachecticas redditas, relapsas in illud malum fuisse refert, cum ab illo potu abstinere non possent. Multum quoque ad sanationem confert aeris mutatio, si illius squalor hunc morbum vel fecit, vel auxit. Optime ergo meriti de genere humano, nec satis laudandi sunt, qui artem docuerunt, (*Nouvelle methode, pour pomper le mauvais air. Paris. 8, 1749*) qua aer in navibus & nobiscomis renovari possit; si quid ex fonte pharmaceutico est, quo sua humoribus reddi possit integritas, illud ex salino amaro & aromatico medicamentorum genere peti debere, experientia docuit, quibus scilicet vaporum actio in contentos humores augetur. Laudem quoque merentur *scillitica*. Chalybeatis denique & alkalinis atque saponatis utendum, cum motus accessit & frictio. Ita *Celsus* de hoc morbo: *Si infirmior est, gestari, ungi, perfricari potest, maxime per se ipsum, sæpius, eodem die, & ante cibum & post eum.*

7) *Empyema*. *Empyici*, veluti apud *Aetium* legitur, hoc est, pectore suppurati, vocantur, quibus *abscessus in succingente costarum intrinsecus membrana, aut in aliqua alia pectoris pellicula factus, acervatim ruptus est, & in vacuum pectoris locum effusus, inter pulmonem & membranam costarum succingentem.* Id quod ideo factum est, cum inflammatio aliqua earum partium, quæ ad thoracis cavum prospiciunt, in pus conversa fuit. Rigorosius accepta voce, empyema tantum illud est, cum pus ex rupto abscessu in thoracem confluxit; potest tamen & alius, præter pus, humor vitiosus ex sanguine in thoracem effuso nasci, qui, nisi pus, ichor tamen est, id quod intra abdomen quoque ita evenire solet. *Si, juxta Hippocratem, in ventrem effusus sanguis fuerit præter naturam, necesse est suppurari;* Ex rupta pulmonum vomica, quæ de exiguo sæpe tuberculo nata est, empyema frequenter

ori-

oritur, subitanea in thoracem effusione facta; ex abscellu tamen inter pleuram rupto non minus frequenter illud consequitur. Observavit *Piso*, de morbis ab illuvie serosa, Sect. 3 Cap. 9, in illis, qui ante diem morbi decimum quartum defuncti essent, quod totus thorax pure plenus esset; citius enim abscellus rumpitur, si dolor talisque sunt intensiores. Pus ex pulmonibus in thoracem effusum esse, discimus, cum symptomata, quae durante vomica aderant, subito sese remittunt. Ita *Hippocrates*: *Post ruptionem sanus videtur, quod pus ex angustia in locum amplum venerit, sed, precedente tempore, pure pectus implente, tussis & febres aliique dolores illum magis vexant, morbusque declaratur.* Fallax igitur euphoria est, quibus subito, magno pulmonum morbo oppressis, symptomata omnia levantur. Effuso in thoracem pure, nullis, a pure pulmonem comprimente, oritur. Decubitus in dorso gravis est, aeger neque in sanam quidem partem decumbere potest, sed in dolentem. Igitur, cum non nisi sectione pus educti possit, in quo latere illius collectio facta sit, probe intelligendum est. Quandoque, cum aegri se circumvertunt in lecto, fluctuationem puris ipsi sentiunt. *Hippocrates* iussit, ut aegroti, in firma sella collocati, alter humeros teneat, medicus vero aegrotum concutiat, simul lateri aures admoveat, ut strepitum puris in alterutrae thoracis cavo collecti audiat. Streptus tamen aliquando nullus est, cum thorax pure valde plenus est: *Quibus autem strepitus quidem nullus est, verum spirandi difficultas fortis & unguis lividi, hi pleni sunt pure & perniciose se habent.* Tunc latus illud, in quo pus est, atque abdomen, a depresso diaphragmate, intumescunt. Si parum puris est, quod ex vomica rupta in cavum thoracis abscellit, forberi atque deinde per cloacam dejecti poterit. Preterea etiam phlyctenas, ex absorpto tali pure, in cute nasci, *Hippocrates* vidit. Tandem in longum procedente malo, caro consumitur & tabes hominem tollit. Si quid opis est, in eo ponitur, quod puri via versus exteriora concilietur, fomentis, cataplasmatibus, cucurbitis, quibus pressis, in illo loco sub quo pus est, minuatur, ablataque resistencia efficiatur,

quo

quo pus inspirando compulsum urgeri versus exteriora possit. In tali casu veteres thoracis exteriora urere soliti fuerunt pluribus in locis, cum, in qua parte vomica esset, haud constabat. An autem effusum de vomica pus inque thorace collectum forberi a pulmonibus, & spūto rejici possit, dubitare licet; posset tamen hoc evenire, cum per materiam, mora, acriorem redditam pulmonum tunica externa erota fuit. Alioquin, vomica rupta, materie autem ad thoracem haud effusa, tussi purgari pus poterit, nisi simultanea & magna sit effusio, quæ ægrum strangulat. *At, si jam rupta est vomica, uti optime notavit Aretæus, strangulatus discrimen impendit, si multum subitaneumque pus emanavit, si vero pedetentim emittatur, certo prodest.* Aliquando natura, per transversos musculos intercostales cutimque, molitur viam ruptoque, qui ad latus elevatur, abscessu, pus educit. Potest etiam illud, postquam absorptum fuit, urinis educi, quod salubrius est, quam si diarrhœa purulenta superveniat. Cum autem puri via arte panditur, quod casu factum est apud Plinium, quando Phalerius, deploratus a medicis, vomica morbo, cum mortem in acie quaereret, vulnerato pectore, medicinam invenit ex hoste; tunc vero ea observanda sunt, quæ chirurgiam istam attinent, & quæ ab Hippocrate in unum collecta eleganter fuerunt: *Emisso pure, quantum tibi visum fuerit, vulnus linamento, cui sium alligaveris, obducito, quotidie vero pus semel emittito. Postquam autem decimus dies acciderit, toto pure emisso, penicillum, ex linteo, indito; deinde vinum & oleum, tepida, per fistulam, infundito, ne pulmo, pure madescere consuetus, subito resiccetur. Ubi vero prorsus resiccata cavitas fuerit, paulatim resecto penicillo, vulnus coalescere sinito.* Aretæus, sub sterno quoque empyema nasci, observavit, perturbationis quidem sterni mentionem haud injiciens; at Celeb. Autor casum describit, ubi, post pleuritidem suppuratam, decimo mense, in medio sterni tumor apparuit mollis, ruptoque tumore, ingens puris boni copia effluxit, natura exitum puris per media ossa pectoris parante. Hinc sterni quoque trepanatio, a Dionis proposita, locum

cum

cum, in simili casu, habere possit. Spes salutis superest, si pus sincerum effluit. Ita Hippocrates: qui, suppurati, uruntur aut secantur, si pus purum & album effluat, evadunt, si subcruentum & canosum & grave olent, pereunt; quibus, a pure, specillum coloratur, velut ab igne, ut plurimum moriuntur. Non opus est, vereri, fore quo aliquibus prolixior hæc, quoniam consuetos nobis modos excessit, videatur esse recensio. Tanta enim ubique admirabilis ingenii momenta & scriptorum pondera reperiebantur, ut, aliqua omittere volentibus, materiz ubique gravitas occurreret, quam lecturis, ipso autem libro non instructis, subripere, videbatur nefas esse. Plura autem, his a nobis adductis, inventuri sunt, qui egregium opus, cujus ultimas paginas avidi expectamus, attente rimabuntur.

DELLA LETTERATURA VENEZIANA, &c.

hoc est,

DE ERUDITIONE VENETA LIBRI OCTO, AUCTORE
MARCO TOSCARENO, equite & procuratore.

Volumen I.

Patavii in typographico seminarii, apud Joann. Manfredum, fol.

Alph. 5 plag. 9.

Habet ergo tot ornamentis, tot luminibus omni ævo conspicua Venetorum urbs, in qua gloriatur, historiam civium suorum literariam, eamque omnibus numeris absolutam. Habent, qui eam incolunt, eorumque nepotes, in qua intueantur, doctrinæ virtutis ac gloriæ exempla, ab Illustrissimo Auctore, Viro potentissimæ Civitatis Venetæ longe primo, in illustri monumento proposita, ut dubium videatur, utrum huic de egregio opere, quo nomen famamque suam etiam inter eruditos æternam reddidit, an patrie ejus de novo decore, non facile

facile cum alia civitate ei communi, sed proprio, gratulandum sit. Haud quidem ignoramus, varia hujus generis exstare monumenta, quorum tituli literarum facta, quæ in singulis urbibus habuere, explicanda ostendunt; sed multa lectores fallere, plurima virorum doctorum, obscuri sæpe nominis, complecti vitas, experientia quemque putamus edoctum. Sed hæc ratio longe infra ingenium, doctrinam, judicandique elegantiam tanti Viri erat: a quo nihil nisi exquisitum, elegans, utilitatisque plenum expectari potest. Uti est methodo vere pragmatica, siquidem, quo loco fuerint eruditionis disciplinæ singulis ætatibus, quales iis factæ sint accessiones, quæ contra subinde ceperint detrimenta, accurate exposuit, & omnia observationibus elegantè delectis, hoc est, utilitate pariter ac incunctate commendandis, illustravit. Officio nostro satisfacturi, consultum ducimus, brevem eorum, quæ memorata sunt, quantum fieri potest, exhibere summam. Totum opus octo libris complecti statuit Ill. Autor, quorum *quatuor Tomus* hic designatus est. Primus statutorum Venetorum Autor est, *Henricus Dandulus*, qui circa A. C. 1195 floruit; sed eorum colligendorum atque in unum corpus cogendorum primus consilium iniiit *Jacobus Tiepolus* Sec. XIII, ejusque rei administratos deiegit viros doctissimos, *Pantaleonem Justinianum*, *Thomam Cetranicum*, *Joannem Michavlem* & *Steph. Badoarum*. Leges illæ simplices erant ac perspicuæ, nec tot egebant commentariis sive *glossis*, quibus Jus Romanum obrutum potius atque obscuratum quam illustratum fuit, nullis obnoxie commutationibus. Provinciæ, quas suo imperio Veneti subjecerant, suo vivebant jure. Accesserunt leges nauticæ, a *Barcinonensibus* acceptæ, quæ putantur esse reliquæ *Rhodiarum*, quarum tanta fuit quondam autoritas. Duce *Francisco Dandulo* novæ additæ sunt leges, consilio *Richardi Malombra*, JCIi celebris. *Andreas Dandulus* A. 1346 novam publicavit statutorum Venetorum collectionem, eamque emendatam, linguaque vernacula expressam, cujus exemplar authenticum in Bibliotheca S. *Marci* hodiernum servatur. Typis illa prima vice A. 1477 ultima

Pag. 6.

7. 8.

10.

14.

17.

18.

tima 1720 fuit descripta. Leges hæ nonnulla cum laborarent obsecuitate, datum fuit A. 1529 id negotii *Dan. Rbenario, Francisco Bragadino, Joanni Baduario*, ut eas in ordinem redigerent; sed nihil, præter earum chronologiam consignarunt. Alii deinde in illustrandis iisdem operam collocarunt; sed parum felici eventu. Quo numero sunt *Barthol. Zambertius, Silvester Aldobrandinus, Joannes Riccius*. A. 1609 idem opus suscepit *Joannes Finetus*, præmatura morte interceptus. *Joannes Bonifacius* cum primam partem statuti Veneti A. 1626, 4, in lucem emitteret, nihil novi, aut immutati dedit. A. 1662 majore cura de legibus suæ civitatis colligendis Senatus cogitavit, rei que curam *Marco Contareno & Hieronymo Pisauo* commisit. Præcipuam diligentiam ad ornandum ac perficiendum opus *Marinus Angelus* contulit. Quo factum est, ut A. 1687 *legum Venetarum compilatarum methodus* prodiret, ac spem præstantioris collectionis excitaret, eventu tamen destitutam. Ceterum sua laude haud defraudandæ sunt Venetorum leges, quarum magna exstitit apud alias gentes autoritas. Quo referendum est, quod Norimbergenses, non per legatos, quod *Wagenfeldius* sibi persuasit, sed per literas, recte monente *Joann. Fabricio* in *amenit. theol. pag. 669 & Histor. Bibl. Fabr. Part. VI pag. 57* Venetos rogurunt, ut legum, ad rem tutelarem pertinentium, sibi facerent copiam. His alia addita sunt ab Illustrissimo Autore juri Veneto illustrando idonea. *La pratica del palazzo*, quo libro causarum agendarum rationes descriptæ sunt, primum lucem vidit A. 1518. 8. Vindobonensis Augusta Bibliotheca servat Codicem manu exaratum, ita inscriptum: *splendor consuetudinum civitatis Venetorum*, quo de praxi forensi agitur, a *Lambecio* *Histor. Bibl. Aug. Tom. II pag. 953* perperam ad annum 1245 relatum, A. 1511 haudquam superiorem. Ex Jurconsultorum ordine præclaram laudem consecuti sunt: *Franciscus Sansovinus*, edito dialogo, cui *Advocati* nomen præfixit, Venet. A. 1554, 8 & *Alexander Ziliolus*, cujus *institutiones civiles & criminales*, tenebris oppressæ, latent. simili modo *Andr. Trevisanus*, cui debemus

Fig. 20.

21.

22.

23.

24.

25.

26.

- repertorium super Venetiarum statuta*, A. 1547, & *Jacobus Novellus*, qui *poetica* edidit, legumque inter se dissentientium consentientiumque exposuit rationes, A. 1564 & 1598 juris scientiam multum juverunt. Hæc de patrio Venetorum jure. Romani juris studia haudquaquam fuisse neglecta, honores ac privilegia, doctoribus concessa, testantur: idemque de de Jure Canonico dicendum. Quo factum, ut tanta esset Venetorum existimatio, ut aliæ Italiæ civitates peterent ab illis viros doctos, quibus summos crederent magistratus: ut multis docet Illustr. Antor. Senatus quidem A. 1274 data lege id prohibuit, sed eam, re sapientius perspecta, A. 1277 abrogavit.
35. Non desunt Venetorum exempla, qui *doctoris* titulo fuere conspicui. Primus omnium fuisse fertur *Simon Maurus*, parochus templi S. Barnabæ, quem A. 1260 vixisse, chartæ autoritate conficitur.
37. Qui literis his studia sua consecraverant, Constantinopoli, alii Lutetiæ, alii Ravennæ, plerique Bononiæ vel Patavii eas addiscebant. Patavii doctoris honores accepit *Fr. Petrarca*: cujus exemplum multi alii sunt secuti. Jurisprudentiæ lumen fuit *Andreas Dandulus*, qui Perusia, Patavii, & Pisis eam docuit. Tacemus de aliis Venetis, qui modo jus civile, modo canonicum in celeberrimis Italiæ Urbibus tradiderunt. Notare liceat nomina doctissimorum virorum, qui ista ætate scriptis justis æquique scientiam illustrarunt, *Laur. Quirini*, *Marci Lippomanni*, *Pauli Ranusii*, *Hieronimi Balbi*, *Caroli Capelli*, *Joannis Francisci Paschali*, *Joannis Veudramini*, *Jacobi Novelli*, *Petri de Monte*, *Dominici de Dominico*, *Hermolai Barbari*, *Hieron. Donati*, *Oliverii Cardinalis*, *Antonii Ursi*, *Philippi Paruta*, *Francisci Agentini*, *Sixti de Medicis*, *Christophori Marcelli*, *Thomæ Trevisani*, *Jo. Bapt. Ziletti*, *Antonii Pagani*, *Francisci Sansovini*. Præter hos alii posteritati commendati sunt, qui legitimæ disciplinæ, et non scriptorum laude claruere, atque in his *Franciscus Diodus*. Elegantiores disciplinæ cum in Italia ad pristinum decus revocarentur, *Andreas Alciatus* eas ad ornandam juris scientiam adhibere cepit. Qui his deliciis capi se patiebantur, multa præsidia his parabant

bant Græci exulēs, qui Constantinopoli deferta, Venetias se receperant, ac secum libros βασιλικῶν, aliasque legum Romano-Græcarum compilationes apportarant. In eorum numero fuere *Emanuel Chrysoloras, Gemist. Pletho, Demetrius Chalcondylas, Constantin. Lascaris* aliique. At nemo melius de Pag. 64. universo literarum genere & gloria Venetorum meritus est, *Bessarione*, qui amplissimos illos librorum thesauros primus collegit, ac donarii instar publicis usibus consecravit. Legatum Hispanicum *Mendozam*, magnam Codicum illorum partem secum abstulisse, res vulgaris, sed commentitia ac fabulosa est. Satis constat, externos multos manuscriptis libris 70. illis bene esse usos: atque adeo Venetiis olim fuisse librarios, qui describendis illis victum sibi quærerent. *Laurentius Medicus*, quæcumque ex Bibliotheca ista petebat, accepit: *Viglius Zuichemius* paraphrasin Græcam institutionum *Justiniani* a *Theophilo* factam, ex Codice *Bessarionis* primus in lucem produxit. Simili modo *Georg. Haloander, Ant. Augustinus*, aliique summi nominis Juri, Venetias adierunt, ut e Bibliothecæ illius thesauris, quibus opus esset, peterent; qui cum maxime patent omnibus. His præfidiis instructi, post *Augustinum*, alii in jure elegantiori perpoliendo studia sua collocarunt. Laudantur suo jure *Angelus Politianus, Hermilaus Barbarus, Hieronymus Donatus, Jo. Bapt. Egnatius, Paulus Manutius, Octavius Maggus* aliique. Magnam imprimis 73. his literis utilitatem parèmq; laudem Venetis attulit collectio amplissima, quæ titulo *Tractatus juris universi* ornata, XXVIII Volum. fol. comprehenditur. Nec silendus est 74. *Jo. Bapt. Ziletti* labor, quem conferendis *Vitis Jctorum Venetorum, ἀναλότοις* suscepit. Eodem tempore maximam spem de se excitaverat *Academia Fama*, quæ egregiam ostendebat juris scientiæ emendandæ spem; sed feclit eam, cum opinione citius interiret. Juris publice in urbe Veneta 78. applicati nulla fit ante finem Sec. XVI mentio, licet certum sit, *Paulum II* hoc tribuisse suo erga patriam amori, ut studiorum universitatem ibi constitui permetteret. Benigniore fortuna 81. cæ est Juris Canonici disciplina, cujus scientia prorsus excel- 85. luit

- luit *Paulus Sarpis*, quem copiose Illustr. Autor laudat. Exemplum secuti sunt *Falgentius Micanius*, *Leonb. Moenigius*, *Leonb. Donatus*, ceteri. *Libro secundo* enarrantur *Chronicorum* scriptores. Primus eorum *Andreas Dandulus*, Venetorum Dux, perperam habetur. Eo superiores ætate sunt: *Anonymus Gradensis*, ineditus, qui Sec. XI vixit: *Zeno Abbas*, cujus chronicon, Sec. XI, scriptum, desideratur: *Altinas*, Sec. XII. laudatus a *Montefalconio* in *Diar. Ital. pag. 77*: duo Chronica, eodem tempore scripta, *Bernardo Trevisano* commemorata: *Translatio S. Nicolai*, a *Flaminio Cornelio* in *moniment. Eccles. Venet. Sec. XII pag. 55*. edita: *Fortunatus*, diaconus Gradensis, itidem Sec. XII clarus, cujus annales latent: *Marsilius Georgius* Sec. XIII, cujus monumentis usus est *Andreas Morosinus* in *tr. delle imprese spedizione della terra santa*, Venet. A. 1627 in lucem emisso publicam: *Petrus Justinianus*: Bini Anonymi, qui Sec. XIV historias lingua Venetorum vulgari expoluere: alius itidem Anonymus Sec. XV: *Paulinus Puteolanus*, qui eodem Seculo floruit, ab *Vgello* passim laudatus: *Petrus Calus*, Domini familiae adscriptus: *Petr. Damianus de Clusio*, *Relatio vetus de expeditione cruciata*, A. 1204 facta, *Monachus Casinensis*, sive potius Paduanus, *vita Ezelini* Autor: *Chronicon Venetum*, ab orbe condito ad A. C. 1195 deductum, quod Vaticana servat, & *Petrus Guilombardus*. *Dandulum* exceperunt, *Laurentius de monachis*, cujus integri exant commentarii: *Bennitendus Cancellarius*, cujus Annales continuit *Raphael Carafinus*: *Marc. Ant. Sabellius*. Extant alia chronicorum hujus generis collectiones, inter quas *Dominici Molini scriptores rerum Patavinarum* facile eminent. His expositis, ac nonnullis additis de similibus monumentis, imprimis *Jo. Bembi & Marini Sanudi*, progreditur Illustr. Autor ad scriptores particulares enarrandos, qui templorum, episcoporum, rerumque aliarum historias complexi sunt; nec *miscellaneos*, *diaria*, aliaque huc pertinentia, silet. Succedunt, qui familiarum illustrium historiam scripserunt. His denique cunctis enarratis, egregie docet, quomodo Venetorum historia, omnibus numeris absoluta, sit conficienda.

cienda: quem locum legisse, neminem pœniteat, quippe & aliorum populorum res scripturis profuturum. Annalium scriptoribus cum historici longe differant, rectissime fecit Illustriss. Autor, cum eos ab illis secrevit, iisque proprium locum, hoc est, *Librum tertium* assignavit, in quo de *Historicis Venetis* agitur. Post *Petrum Paulum Vergerium*, Seniorem, sub initio Seculi XIV clarum, ac *Porcellum Neapolitanum*, primum locum tenet *Petrus Perleo*, cui senatus historici provinciam commiserat, consiliorum suorum exitu defraudatus. Secuti sunt *Guilielmus Paiellus*, cujus scripta lucem nondum adspexere, *Marcus Ant. Sabellicus*, in quo multa merito reprehenduntur, *Petrus Contarenus*, Adorni filius, aliis ignotus, *Laurentius de monachis*, *Petrus Leonardus*, cujus monimenta deperdita sunt, *Franciscus Barbarus*, *Franciscus Contarenus*, *Bernardus Justinianus*, *Jacobus Zenus*, *Antonius Donatus*, *Dominicus Balonus*. Ab eo tempore senatus *Historiographos* instituit, qui publica autoritate, res Venetas scriberent. Primus eorum fuit *Andreas Navagerius*, qui uberiores composuit commentarios; sed febre correptus & ejus vi ad furorem redactus, eos in ignem coniecit. In ejus locum successere *Petrus Bembo*, *Daniel Barbarus*, (quem injuria ex hoc numero eximit *Apostolus Zenus*.) *Ludovicus Contarenus*, *Paulus Paruta*, *Andreas Morosinus*, *Nicol. Contarenus*, *Petrus Morosinus*, *Andree frater*, *Jacobus Antonii Marcelli*. Posthæc Illustr. Autor erudite de orationibus civibus historicorum, nominatim Venetorum, ac de officio historici Veneti disputavit, earum origines ac fontes demonstravit. Non enim ingenio historicorum confictas probabiliter, docet, sed ex ipsorum, quibus ex tribuantur literis, quæ vel in tabulario publico, vel a nobilium familiis conserventur, ductas. Privatim in exornanda Venetorum historia multum laborarunt *Andreas Mocenigus*, *Pancratius Justinianus*, *Petrus Justinianus*, *Nicolaus Zenus*, *Jo. Nicol. Dollionus*, *Augustinus Valerius*, *Paulus Ranusius*, *Andreas Morosinus*, *Petrus Morarius*, *Paulus Paruta*, *Natalis Comes*, *Nicolaus Longus*, qui *historiam belli Cyprii*, nondum typis vulgatam, scripsit; *Fidelis Fidelis*, *Fridericus Sandus*.

Pag. 227.

231.

235.

233.

238.

241.

243.

245.

247.

250.

252.

254.

256.

259.

260.

267.

269.

278.

283.

285.

- Pag. 189. *Jo. Petrus Contarenus, Æmilius Maria Manoleffus, Hieronymus Diedo, Ascanius Sauorgnanus, Antonius Calergiur, Andr. Cornelius*, iisque addi debent, qui de bello cum, Viscis exposuere, *Andr. Morosinus, Sarpus, & Minutius Minutius*.
290. Haud minorem utilitatem historiæ afferunt, qui uberioribus commentationibus varia Venetorum facta contra aliorum criminationes πολιτικῶς defendenda susceperunt, pragmatico, uti quisque videt, historiæ generi apprimè interservientes. Sic *Paulus Morosinus* Sec. XV scripsit *defensionem Venetorum ad Europæ principes contra obretractatores*.
291. Cum *Poggius*, acriori stilo usus, Venetos multis criminationibus ac contumeliis affecisset, ei se opposuere *Laur. Quirinus*, licet commentatio ejus nondum juris publici sit facta, & *Hieronymus Donatus*. Tempore belli, A. 1509 reipubl. illati, Romæ *Barth. Salicetus* multa, Venetis injuriola, scripsit, quæ *Jo. Matth. Girardus* ac *Aug. Valerius* confutarunt. *Guicciardini* commenta, satis nota, diluit *Jo. Bapt. Leoni*. Omnium diligentiam superavit *Paulus Sarpus*, qui magno lectionis apparatu Pontificum Romanorum contra Venetos iniquitati restitit.
294. Ejusdem *Sarpi* inter alios hujus generis libellos memorabilis est *vita*, edita Lugduni Batavorum A. 1644. Adscribi solet *Fulgentio Micantio* Brixienti; sed falsam esse hanc virorum doctorum sententiam, præclare docet Illustr. Autor, ejusque scriptorem Venetum esse demonstrat, atque addit, omnium primam libelli editionem A. 1628 vidisse lucem;
313. sed subito suppressam. Historiam Venetorum literariam nimis adhuc neglectam fuisse, non sine causa dolet. *Dantes* elegans reliquit poema, quibus memoriam nonnullorum Venetorum eruditionis laude clarissimorum posteritati tradidit; sed ob nimium in Gibellinorum factionem odium fidei suspectæ merito habetur.
321. Majore laude dignus est *Joann. Caldaria*, qui in libro de *præstantia Venetæ politis*, itidem ἀνδότης, multa hanc in rem congeffit, quibus *Hodius*, egregii operis de *Græcis illustribus* scriptor, usus est. Quæ his de origine Scholarum apud Venetos addita sunt, utilia ac jucunda videntur.
324. *Juris publici* rationes pauci persecuti sunt, eorum tamen

men princeps jure habetur *Caspar Contareus*: qui vero inter
 ter exteros historiam Venetam tradiderunt, haud magni sunt
 momenti. *Libri quarti*, quem scriptoribus *historia externa*
 consecravat Illustr. Autor, initium ducit ab *Historia ecclesiasti-*
ca Veteris Testamenti: ubi ea imprimis commendatione digna
 sunt, quæ de *Ludovici Lipomanni* operibus exegeticis disputa-
 vit. Sequitur *historia Novi Testamenti ecclesiastica*, ejusque
 partes, quibus cum de vitis Pontificum, tum de Conciliis, eo-
 rumque collectionibus agitur. Inter alia laudatur *Historia*
Concilii Tridentini, ab *Antonio Milledonno* scripta, sed nondum
 edita, eo magis illa memorabilis, quod ille legatorum Vene-
 torum, qui conventui interfuere, fuit ab epistolis. De *Paulo*
Sarpio multa hic præclare allata sunt. Eundem, refert, hi-
 storiam Conciliorum omnium reliquisse: cujus quamplurimos
 tenere desiderium, non dubitamus, licet vix sperandum sit,
 fore, ut e carceribus, quibus inclusa est, unquam prodeat.
 His adduntur scriptores de templis, ordinibus monachorum,
 vitis sanctorum: porro ii, qui in colligendis sacræ antiquita-
 tis monumentis studium suum collocarunt, ritusque explica-
 runt ecclesiasticos. Historiæ civilis studia præclare ex Vene-
 tis juverunt nonnulli, sive universam contexerent rerum gesta-
 rum in orbe terrarum seriem: sive Græcorum Romanorumque
 historiam explicarent, in quorum numero *Flavius Blondus*
 fuit, eidemque præsidia, editis antiquitatis monumentis, lapi-
 dibus ac nummis, pararent: sive recentioris ævi memoriam
 recolerent ac posteritati commendarent. Ex his nonnulli
 Italiæ ejusque provinciis; alii Helvetiæ; alii, in his *Jo.*
Mich. Brutus, (quem manifesto errore Ungarum facit
Czuittingerus) Ungariæ; alii Galliæ; alii Lusitaniæ; alii Hi-
 spaniæ; alii gentibus barbaris; item Persiæ ac Rusiæ hoc of-
 ficiū præstiterunt, ut historiæ istarum regionum explicandæ
 operam darent. Præterea existant scriptores Veneti, qui, in
 describenda navigationis historia, consignandis itinerariis lau-
 dabilem posuere operam. Agmen claudunt historiæ Otto-
 mannici Auctores. Accedunt scriptores vitarum hominum
 illustrium virorumque doctorum. Totum opus concluditur

Pag. 332.

339.

343.

348.

350.

352.

355.

362.

364.

366.

367.

370.

371.

391.

399.

405.

413.

441.

449.

453.

notitia epistolographorum ac commentarii legatorum de rebus a se gestis. Ex his neminem putamus non intelligere, quantas doctrinae copias in unum quasi locum congererit Illustrissimus Operis hujus Autor, amplissimis non solum patriae suae, sed omnium etiam, qui his literis justum statuere possunt pretium, gratia & favore excipiendus, rogandusque, ut ne posterioris Tomi fructu diu nos carere patiamur.

GREGORII MAJANSII, GENEROSI VALENTINI
Disputationes juris, in quibus multa Juris Civilis aliorumque scriptorum veterum loca explicantur & illustrantur.

Tomus I & II.

Lugduni Batavorum, apud Petrum van der Eyck, & Cornelium de Pecker, 1752.

Tom. I Alph. 2 plag. 14, Tom. II Alph. 2 plag. 6.

Multum debemus *Gerardo Meermanno, Viro Celeberrimo*, quod disputationes has edendas curavit, quae in Hispania, cum redemptorem non invenirent, lucem adspicere non potuerant. Referimus illas jure ac merito inter libros, elegantissimi *Gregor. Majansii* ingenio dignos, cujus merita in jurisprudentiam elegantiore nostram commendatione haud indigent. In Praefatione V. C. docet, quae ipsius fuerit ratio discendi juris civilis in adolescentia; quod quidem fere sine magistro percipere coactus est, misero Jurisprudentiae in scholis Hispanicis tum temporis statu. Eamque jurisprudentiae infelicem conditionem causam fuisse sibi, tradit, Disputationes haec, studiosorum gratia, elaborandi; quanquam fere frustra. Disputationum harum argumenta etiam si pleraque non sunt ex reconditis jurisprudentiae literis, tamen multae obscuris quibusdam juris locis lucem affundunt, quae, nondum satis illustrata, majus lumen desiderabant; omnes vero certe

certe habent aliquas observationes, Lectoribus non injucundas. Quibus dictis ut fidem faciamus, demonstrabimus, quid in singulis traditum, atque expositum reperiatur, brevissime. *Prima Disputatio l. 5 D. de legatis 3* illustrat; in eadem Pag. 1.
 vero observat, apud *Ulpianum fragment. tit. de legatis §. 28* non *pratoriani*, sed *populi Romani* legendum esse, observatum illud quidem dudum a *Cujacio*, aliisque: Nervam primum dedisse facultatem civitatibus, imperio Romano subjectis, legandi: atque odium *Antonini Pii*, in Antiochenes conceptum, causam fuisse, cur *l. 1 C. de judeis & cœlicolis* eorum civitati jus legatorum adipiscendorum denegaverit. In *secunda* commentatione de *usufructu proprietati conjuncto & ab ea separato* differit: demonstratque usufructu filio, vel servo legato, patris, vel domini personam considerari debere, ac, si pars domini servi ad alium pervenisset, merito usufructum pristinum dominum retinere, *l. 15 C. de usufruct.* Ex ejus sententia usufructuarius habet, ut ex *l. 65 D. de usufruct.* patet, dominium rei, qua utitur fruitur, eadem ratione, qua marito rei dotalis, emphyteute emphyteuteos, conductori rei conductæ, creditori antichreseos dominium competit. Quæ tamen satis subtiliter accurateque, ex justis principiis, dici non possunt: Interpretum vulgarium opinionibus sive potius erroribus, Dominium aliquod utile, & item alterum directum, statuentium utcumque congruunt. Ceterum hac in re inter *usufructum formalem & causalem* 40.
 nullam esse differentiam, si rationem ejus curate intueamur, recte docet. Cum jus aderescendi inter usufructuarium & 43.
 proprietarium locum habeat, immo ille *l. 4 D. de usufruct.* pars domini vocetur: recte ex eo, non in essentia, sed in 44.
 subjecto, ut vulgo loquuntur, potius differentiam inter usufructum causalem & formalem reperiri, colligit, ac *l. 21 § 3 D. de except. rei judicata & l. 28 D. de jure dotium* lucem accendit. *Tertia Disputatio de lege Fusia Caninia* loquitur, quam 50.
 propter locum *Suetonii*, in *Octav. Cap. 40* ann. 752 cum *Augusto Consuli XIII* aliquis ex gente *Furia*, & *M. Plautio Silvano* 58.
C. Cani-

- C. Catinus Gallus, Consul suffectus esset, latam putat. Sequitur *quarta de servitutibus non oppignerandis*. Illustrat initio *l. 17. D. de pignoribus & hypothecis*: cumque servitutes ipse pignori dari nequeant, Autor ostendit, non quidem usufructum, videlicet *formalem*, attamen perceptionem usufructus, de qua *l. 11 §. 2 D. de pignor. & hypothec. l. 8*
72. **Pag.** 73. **78.** **85.** **88.** **93.** **95.** **99.** **106.** **118.** **123.** **142.** **167.** **198.** **169.** **207.** **213.** **219.** **220.** **223.**
- quibus modis pign. solvit*. loquuntur, oppignerari posse. *Quintam* disputationem de *jurisjurandi conditione*, a *Pratore remissi* porillimum eo consilio instituit, ut *L. 8 D. de condit. ingrat.* lucem capiat. In ista lege sermonem esse de ultimis voluntatibus, recte ex voce *relinquantur* demonstrat, atque inde colligit, sanctionem quidem illam in ultimis voluntatibus, non tamen in contractibus locum habere: cum hac *vero l. 62 D. de acquir. heredit.* conciliat. *Sextum* locum obtinet disputatio de *amissione bonorum possessionis contra tabulas liberti propter accusationem calumniosam*, quæ pena sine dubio per *legem Juliam ac Papianam* introducta est; nec minori, sed solum majoribus viginti quinque annis intelligitur. Sequitur *septima de concursu lucrativarum causarum*. Inter alia fictionem juris adesse observat, ut, si lucrativæ duæ causæ concurrant, fingatur, dominium alienius rei adeptum non esse, qui tamen re vera sit consecutus, & inde *L. 82 §. 2 D. de legat. 1.* illustrat: in *octava* vero de *adjecto solutionis gratia* disputat. *Nona* disputatio edictum de *arboribus cadendis* illustrat. *Decima* commentationis caput est *L. 3 eod. de servo. pign. dat.* ubi de servo pignoris manumisso agitur. In *undecima* de *factis contra legem* disputat: inter quæ non solum ipsam actum, sed etiam quod ei accessit, sive pactum, sive pignus, sive stipulatio, refert, & deinde degreditur ad differentiam inter legem perfectam, imperfectam & minus quam perfectam ostendendam, illamque e *Tertulliano* in *Scorpiaco adversus Gnosticos, Cap. 3. Macrobio Libr. II Somm. Scipionis*, aliisque juris pariter ac veterum Autorum locis, illustrandam. Hanc disputationem excipit *duodecima* de *impuberis arrogatione*, in qua quatuor causas, cur impuberes arrogari nequeant, asserti, & tum de constitutione divi *Pii* ita loquitur,

ut tam in servum publicum, cui stipulatio facienda, quam in ipsam quartam <i>Divi Pit</i> inquirat. <i>Tertia decima de postumio & decima quarta de peculio castrensi</i> differit. Utrumque quidem dicendi argumentum ita comparatum est, ut ab aliis jam satis profligatum videri possit: nonnulla tamen in utraque commentatione affert non contemnenda.	Pag. 227. 235. 256.
<i>Quinta decima de missilium acquisitione</i> , ex antiquitatum monumentis, quæ fuerit missilium ratio, eruit: <i>sexta decima</i> docet, quando res fiat delecta; <i>septima vero decima</i> agit de usufructu earum rerum, quæ usu consumuntur, vel minuuntur. Differit ibi de senatus consulto, quod quasi usufructum permisit, idque <i>Augusto</i> imperante factum esse statuit. Duo capita complexum esse putat, ac differentiam inter usufructum numinum ac mutuum ostendere conatur. Quæstionem, diu inter juris consultos controversam, num habitatio similior sit usui fructui, quam soli usui, explicat Clariss. Autor. In <i>octava decima</i> disputatione de <i>habitatione</i> : cui statim aliam conjungit de <i>operis</i> : ubi in ceteris expedit, quando opera, testamento relicta, cedere debeant. <i>Vigesima de legato rei alienæ</i> differit: <i>vigesima prima</i> de <i>legato rei obligatæ</i> . <i>Vigesima secunda</i> observat, non omnia legato, per quæ legatarius nihil lucratur, inutilia censenda; sed ea excipienda esse, quibus affectio animi accedit, idque ex loco <i>Plinii</i> , <i>Lib. II Epist. 15</i> illustrat. <i>Vigesima tertia</i> de <i>commodo & periculo rei legatæ</i> l. 6 <i>D. de aur. & argent. legat.</i> explicat. De <i>SCt. Aciliano</i> disputatione <i>quarta & vigesima</i> differit: hancque ob rem initio curate omnes constitutiones, ad splendorem urbis Romæ conservandum latas recenset; postea vero ipsius <i>SCt.</i> originem eruit. Factum illud est consulibus <i>M. Acilio Aviola & C. Cornelio Pansa</i> , A. 875. cujus uno Capite domum demolendi causa emere, altero vero ædibus junctæ legare, vetitum. In <i>vigesima quinta</i> de <i>assignandis libertis</i> , exponit, quando & quibus consulibus factum sit <i>Senatusconsultum</i> , de assignandis libertis. In <i>vigesima vero sexta</i> de eo agit, cui <i>libertatis causa bona addicuntur</i> & potissimum rescriptum <i>Divi Marci</i> , in l. 40 <i>D. de manum</i> : memoratum explicat.	296. 300. 322. 326. 331. 337. 342. 355. 360. 368. 374. 383. 387. 403. 406.

- pag. 407. plicat. Putat, *Pompilium Rufum*, ad quem rescriptum datum est, cujus *Gordianus* meminit in *L. 6 C. de manum. testam.* non servum, nec libertum fuisse: de qua tamen quaestione curatius disputatum est a *Jan. Andr. Hulmanno* V. C. Diff. de *Servis binominibus*, & *G. O. Reizio* V. C. *Excurs. ad Theoph.*
413. *Vigesima ac septima* disputatione de *obligationibus ex consensu* docetur, surdum etiam contrahere posse. *Vigesima octava* est de *impensis in res dotales factis*. Ceterum hic lucem accendit *Paulo* in *L. 79 D. de V. S.* emendat §. 37 *J. de action.* & observat, particulam *quasi* per alienam manum in hunc locum irrepsisse, & denique ostendit, quibus actionibus experiri quis possit, ut dotem nanciscatur. Definitionem testamenti, quam nobis exhibet *L. 1 D. qui test. fac. poss.* evolvit *vigesima nona* disputatione, qua de *voluntate necessaria in ultimis dispositionibus* Auctor commentatur. *Trigesima* disputatione de *furdorum & mutorum testamenti factione* observat, per furdos non eos intelligendos esse, qui furdaltri sint, vel non recte exaudiant: furdis eam ob rem testamenti factionem denegatam, quod solemnia quaedam haud potuerint observare, e. g. testes rogare: tum de privilegiis militum furdorum ac mutorum agit. Sequens disputatione curatius testamentum, apud hostes factum, considerat, & *L. 8 D. qui test. fac. poss.* illustrat. In *secunda ac trigesima* disserit Auctor de *servis, heredibus instituendis*. In multis aliis ex multis locis planum facit, servum dotalem, inestimato datum jussu mariti hereditatem adire debere, ac tandem *princ. l. de her. instit.* exponit: in *trigesima* vero ac *tertia* rationem reddit, cur hereditas non recte detur neque ex die, neque ad diem, & cur nemo possit ex parte testatus & ex parte intestatus decedere.
1. *Tom. II. De conditione impossibili, ultimis dispositionibus adjecta* loquitur Auctor in *quarta & trigesima* disputatione, & rationem invenire tentat, cur ejusmodi conditiones non valeant, testamentis adjectis, contra vero in contractibus. Affert loca, quae de ejusmodi conditionibus, institutionibus, legatis, fideicommissis & libertatibus apposis tradunt. Difficilem nodum, in *l. 20 D. de cond. inst.* solvit: apud veteres dicendi
- 418.
- 427.
- 430.
- 433.
- 438.
- 444.
- 451.
- 457.
- 460.
- 470.
- 480.
- 487.
- 491.
- 493.
- 6.
- 10.
- 11.

cendi formulam: *digito calum attingere ad summum inaudi-*
tae felicitatis fastigium evahi, denotare observat: l. 35 D. de Pag. 226
condit. inst. cum aliis conciliat, ac denique inquiri, num con- 27.
ditio inter turpes censenda sit, si testator, qui vespillo sit, ab 28.
herede postulet, ut ipsius nomen gerat. Quid per insti- 32.
tutiones captatorias intelligatur & qua ratione illae jam per 34.
legem duodecim tabularum sint prohibita, docetur trigesima
quinta disputatione, de SCto prohibente dispositiones captato-
rias: at sequente disputatione, de hereditate jacente agitur.
Cum illa ficta persona sit, recte eam Cajus successorem 37.
vocavit: neque ea solum defuncti, verum etiam ipsius here-
dis personam refert, quod l. 24 D. de novat. docet. Ante-
quam illa est adita, a servis illi acquiritur, etiamsi hi
opinionem tantum habeantur pro hereditariis servis: quod si ve- 48.
ro servus est communis, non hereditati, sed alteri domino, 53.
ut ex l. 1 §. 4 D. de stipend. servor. patet, acquirit. De divi- 59.
sione hereditatis exponit disputatione trigesima septima. In 95.
octava ac trigesima disputatione de jure accrescendi: in nona
vero de iudicte viilitate & L. Julia Miscella ita agit, ut
istam legem L. Julia Papiae ac Pappae esse censet, quae con- 97.
ditionem, si non nupserit, pro non scripta declaravit. Dis-
serit deinde de conditione: Marcia si non nupserit, fundum,
cum morietur, lego, & monstrat, testatorem per verba: cum
morietur, noluisse novam heredi imponere conditionem. Illae 99.
enim solum pro non scriptis habebantur, quae simpliciter nu-
ptias prohiberent, ut ex variis legibus liquet. Quadragesima 104.
illustrat cautionem Mucianam. In quadragesima prima dis- 121.
put. de his, quae sub modo relinquuntur, explicat Auctor l. 80
D. de cond. & demonstrat, satisque accurate differentiam inter
modum & conditionem monstrat; legata vero poenae causa
relicta definit in quadragesima ac secunda disputatione, 136.
hancque illis vim tribuit, ut nullum alium finem habeant, 144.
quam ut heres coarceatur. In quadragesima tertia de regula
Catoniana agit & docet, regulam illam quidem ex Pauli 146.
Libro VIII ad Sabinum sumtam esse, qui de tutelis agit; la- 148.
titillimo tamen patere, atque in contractibus, testamentis at-
que

- que institutionibus obtinere. Neque vero exceptionum oblitus est; sed monet potius, regulam illam neque ad institutiones conditionales neque ad eas, quæ tacitam conditionem habent, ut *L. 3 D. de Reg. Caton.* tradit, neque ad novas leges, hoc est leges *Juliam ac Papiam Poppæam*, extendendam esse. *Quadragesima quarta* ea, *qua pro non scriptis habentur*, diligenter recenset: *quadragesima quinta de libertate ad tempus non danda l. 33. D. de manum. testametar.* interpretatur: *quadragesima sexta de nominis mutatione* varia, non vulgaria, tradit, & exponit, unde vocabulum *nomen* sit derivatum: quomodo nomina dividantur, & qua ratione nomen mutare alicui licitum sit. Quæ *quadragesimum septimum* locum obtinet disputatio, oratio est, qua *l. 2 C. de secundis nuptiis* est interpretatus. Postquam de ejus conditionibus disseruit, monstrat, Romanos semper turpe ac nefarium putasse, mortuis sanguine conjunctis, luctum negligere. *185.* Initio ille decimestris erat; *Theodosius* vero eum usque ad duodecim menses extendit, quamvis alii credant, id jam ante *Theodosium* in more fuisse positum. Qui lugebant, jure quidem a conviviis se abstinere tristioreve habitum induere debebant; omnia tamen illa exceptione quadam sublata esse, & senatum decreto luctum sæpe prohibuisse, constat. Quæ quamvis ita sint; non tamen ideo quoque licebat mulieribus nubere, sed venia principis iis opus erat. In *quadragesima octava* disputatione de *igno juncto* acute *l. XII tabular. de igno juncto & l. 7 D. de A. R. D.* explicat: *quadragesima* vero *nona* de *edendo* disputat & initio observat, nonnullos, ante in jus vocationem editionem factam esse, arbitrari: deinde editionem triplicem esse monet, & de singulis agit, simulque munus argentariorum pariter ac nummulariorum exponit. In sequentibus commentationibus usucapionum doctrinam tradit, ita, ut non solum generatim de ea disserat, sed etiam singulas species recenset. Postquam itaque *quingagesima* disputatione de *usucapionis natura, etymologia, origine, fine, & sequenti de titulis ad usucapiendum utilibus in universum* dillocuit: *quingagesima secunda de usucapione pro*

<i>emore; tertia pro donato; quarta, pro herede; quinta pro</i>	Pag. 253.
<i>de relicto; sexta pro legato; & septima pro dote agit; octava,</i>	256. 258.
<i>de aliquibus titulis, ad usucapionem utilibus, acervatim; no-</i>	259. 261.
<i>na de usucapione pro suo; sexagesima de possessione ad usucap.</i>	260.
<i>requisita; sexagesima prima de possessionum accessionibus ad</i>	263.
<i>usucapionem utilibus; secunda de bona fide, ad usucap. requisita;</i>	273.
<i>tertia de tempore, ad usucap. statim; quarta de effectibus</i>	279.
<i>usucapionis commentatur; sexagesima quinta ex quibus causis</i>	290.
<i>usucapio prohibita sit, exponit & his quinque alias adhuc ad-</i>	297.
<i>jungit, in quarum prima, sive sexagesima sexta de legibus</i>	304.
<i>Atinia, Julia & Plautia, rerum furivarum & vi possessorum</i>	309.
<i>usucapionem prohibentibus, disputat. Sexagesima septima dis-</i>	
<i>putatione de usucapione partus ancille furtive potissimum L.</i>	
<i>3; D. de usurpat. & sequenti lex Scribonia illustratur; sexage-</i>	333.
<i>sima vero nona disputatio de legatis incertis defensio est</i>	
<i>contra Hispani Jcti, Joach. Jos. Vasquez Otium Compluten-</i>	348.
<i>se. Opus hoc eruditum claudii septuagesima disputatio, sive</i>	380.
<i>potius oratio de litore maris, quæ non solum ob doctrinam, &</i>	
<i>subtilitatem, sed etiam propter occasionem, qua habita est, me-</i>	
<i>moria est digna. Nihil amplius de egregio hoc libro Majan-</i>	
<i>liano nisi hoc unum addimus, quemlibet nobis cum vota fa-</i>	
<i>clurum esse, ut Jurisconsultus Majansii perfectus brevi tem-</i>	
<i>pore in lucem prodeat, desiderioque omnium elegantioris</i>	
<i>jurisprudentiæ studiosorum satisfaciatur.</i>	

ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΑΠΕΣΚΟΝΤΩΝ ΤΟΙΣ
Φιλοσοφοῖς βιβλ: 4, &c.

hoc est,

DE PLACITIS PHILOSOPHORUM LIBRI V. LA-
tine reddidit, recensuit, Annotationibus, Var. Lect. Dis-
sertationibus illustravit EDUARDUS
CORVINUS.

Florentiæ, 1750, 4.
Alph. 1 plag. 10.

Ff

Cum

Cum totum esse V. C. in concinnando perficiendoque *Fa-
storum Atticorum* laudatissimo Opere & credimus & cu-
pimus, ecce nobis *Plutarchi* eruditissimum libellum, ingenio
doctrinaque ejus perpolitum, illustratumque. Qui quid debeat
Viro doctissimo, age breviter docebimus.

Ac primum dedit *Vitam Plutarchi*, ex ipsius maxime libris
collectam & compositam, bonisque observationibus plenam.
Multa hic accuratius & plenius tradita ac disputata reperiun-
tur, quam *Rualdus*, quem satis constat & ipsum *Vitam Plu-
tarchi* e libris ejus congestisse magna cura, *Fabricius* aliique
tradidere, velut de anno ejus natali, pag. 3, 4, de præceptore
Ammonio, *Agyptio* Rhetore pag. 6. quem & eundem *Lam-
prensem* dictum, contra quam *Fabricio* visum in *Bibl. Gr. IV,*
25 pag. 171 admodum probabili ratione docet: de uxoris du-
ctæ tempore pag. 8. quod ille e pulcherrimo *Plutarchi* (in *A-
matorio*) loco in quinquagesimum fere ætatis ejus annum
confert: de honoribus ejus, imprimis Consularibus, quibus a
Trajano auctum, tradit *Suidas*, pag. 11: de ætate denique ejus
pag. 12, quam quintum saltem & octogesimum annum attigisse
colligit. Sequitur deinde de ipso *Plutarchi* libro, ejus editio-
nibus & interpretibus, expositio, unde plenior reddi *Fabricia-
na* enumeratio possit. Neque enim *Fabricius* memorat edit.
Paris. A. 1544 apud *Bogardium*, nec Latinam ibid. A. 1505
apud *Jo. Petitem*: quam ille primam putet, quæ *Budæi* ver-
sionem exhibent. Versio *Budæi* sæpe repetita est, denique
etiam in edit. *H. Stephani*, quam tamen *Fabricius* *Jano Cor-
naro* tribuit. Post *Budæum* interpretatus est hunc librum *Xy-
lander*, & tandem *Herm. Crusenius*, cujus versio Basil. A. 1573
prodiit, non memorata *Fabricio*: a quo etiam prætermissa est
Italica *Marc. Ant. Gandini*, quæ Venet. A. 1614 prodiit. His
versionibus omnibus, imprimisque Francica Amioti, quam pul-
cherrimam vocat, & *Xylandrina* subinde usus est *Corfinus*.
Nam *Gandinus* sæpe ineptit, e Latino male interpretatus, &
Budæus *Crusenius*que, quanquam latiniores, tamen liberiores,
sunt in interpretandis Græcis. Enim vero Vir doctus no-
vam interpretationem Latinam fecit, oppido accuratam, quip-
pe

pe verba Græca presse sequentem, & facilem tamen elegantemque, intersertis subinde verbis, quibus clarior & concinnior redderetur, sed alio tamen typorum genere expressis. Ultimo loco est Syllabus Philosophorum, quorum placita a *Plutarcho* proferuntur, adjecta cujusque patria, ætate, aliisque paucis, quæ scire profuerit legentibus, imprimis tironibus. Textui ipsi subjectæ sunt notæ, quibus partim obscuritas verborum illustratur, maxime tamen res ipsæ ex aliis Græcis Latinisque Scriptoribus, qui physica veterum placita pluribus persecuti sunt. Inprimisque *Plutarcho* & emendando & illustrando profuit collatio locorum *Galeni* in *Hist. Phil. Eusebii* in *Præpar. Ev. & Jo. Stobæi* in *Eclogis Physicis*, quæ ex hoc libro *Plutarchi* exscriptæ fuerunt: ut exemplum aliis prævisse videatur *Vir. Cel. Philosophorum veterum rite illustrandorum*. Textum excipiunt *Varie Lektionen*, sed eæ omnes e *Xylandrini* Notis ductæ. Neque enim contigit *V. D.* videre Codicem libri *MSt.* quo conferendo aliquid novæ varietatis reperiretur. Ad calcem denique sunt duæ dissertationes, in quarum prima difficiliora quædam *Plutarchi* loca vel obscuriora Philosophorum placita exponuntur & illustrantur, (in quibus tamen non unum est, in quo nihil admodum difficultatis, nostra quidem de sententia, inest) in altera autem plurima veterum Philosophorum placita a *Plutarcho* memorata cum recentiorum placitis conferuntur. Ex his quædam delibari, non ingratis Lectoribus fore speramus.

Stoici pulchritudinem mundi demonstrabant etiam e figura, quam rotundam dicebant: eam autem figuram esse omnium figurarum pulcherrimam: rationemque reddebant hanc, quod μένεν τῆτο, verba *Plutarchi* sunt, *ἢ, ὁ τῶν ἐαυτῶν μέγιστον ὁμοιωτόν*. In his verbis difficultatis aliquid obiectum est *Corfino*, *V. C.* Fallum enim esse, spheram partibus suis similem esse. Neque enim e spheris aliis componi spheram: citiusque hoc in cubum & pyramidem convenire, quæ figuræ in minores cubos pyramidesque resolvi possint. Itaque referribendum esse αὐτῶ, ut referatur ad κόσμον: sensumque esse: sphericam figuram maxime convenire mundo, quod

quod ea similis sit præcipiis mundi partibus, soli, lunæ, terræ: idque intelligi etiam e sequentibus *Plutarchi* verbis: περιφερῆς δὲ ὧν ἔχει τὰ μέρη περιφερῆ. Aliud egit Vir præstantissimus, cum ista scriberet. Agitur de pulchritudine sphæricæ figuræ per se, non πρὸς τὶ, hoc est, quoad ea figura optime mundo convenit. Pythagoras jam statuebat, extra disputationem de mundo, solidarum figurarum pulcherrimam esse sphæram, planarum circulum, apud *Digenem Laert.* VIII, 35 idemque uno ore Mathematici veteres. Quid sit autem τοῖς εὐκλείδει μέρεσι ὁμοῦτα, docebit locus *Ciceronis* de N. D. II, 18 e *Platonis Timæo* expressus: *Quid enim pulchrius ea figura, quæ sola omnes alias figuras complexa continet, quæque nihil asperitatis habere, nihil offensionis potest, nihil incisionum angulis, nihil anfractibus, nihil eminent, nihil lacunosum? Cumque duæ formæ præstantes sint, ex solidis globus (sic enim sphæram interpretari placet) ex planis autem circulus aut orbis, qui κύκλος Græce dicitur; his duabus formis contingit solis, ut omnes earum partes sint inter se simillimæ, a mediisque tantum absit extremum, quantum idem a summo: quo nihil fieri potest aptius. Sed si hæc non videtis, quia nunquam eruditum illum pulverem attigistis &c.* Ex quo loco etiam patet, male a V. C. intellecta esse verba *Ciceronis* de Univerſi. mundum ea forma figuravit, qua una omnes reliquæ formæ concluduntur, quæ ille male de ampliori sphæricæ figuræ capedine accipit. Valde etiam miramur, quæ V. C. scripsit ad notos *Callimachi* versus de *Eubemero*. Multis hoc agit, ut doceat, ibi pro χαλκῶν ζῆνα legendum esse παγχαῖον, ex iis, quæ *Plutarchus* de *Eubemero* tradit in libro de *Osiride*. Atqui dudum sic rescripsit *Bentleyus* in fragm. *Callim.* n. 86. itaque ψῆχει pro ψύχει, in quo verbo ne hæsit quidem nosster. Ac Iulcipio esset, Virum doctissimum non vidisse *Bentleyi* fragmenta *Callimachia*, cum etiam in *Fast. Ast.* Tom. I pag. 325 ad notos versus ἔπω Σκέλιμος ἔργον &c. nullam *Bentleyi* mentionem faciat, solumque miretur, *Dacieriam* hos versus in fragmentis *Callimachi* prætermisisse; sed in notulis ad *Eubemeri* versus monet, *Bentleyum* legi velle ψῆτῆ, quod falsum est, nescio unde haustum,

sum, nisi vitio operarum ita expressum est pro ψήχει, radit, exarat, scribit. Poterat etiam V. D. nemine impediante rescribere Διαγράφας, ἢ Μήλιος pro Μελήσιος, cum hodie conveniat, illam esse veram lectionem. Veremur etiam ne argutetur V. C. cum I, ρ in verbis εἰ ἀπὸ Θάλεω καὶ Πυθαγόρα καὶ εἰ Σταϊκὰ πρέπει καὶ ἀλλοιωτὴν, καὶ μεταβλητὴν καὶ ῥευστὴν ὅλην δι' ὅλα τὴν ὕλην. putat, aut *Thaletis* nomen expungendum, aut sententiam ejus a *Plutarcho* non intellectam, aut recentiores *Thaletis* discipulos intelligendos esse, propterea, quod Stoici quidem materiam formæ & qualitatis expertem, eaque de causa perpetuo mutabilem dixerint, cum *Thales* contra formam materię certam tribuerit, varietatemque rerum e varia textura & inmixtura partium, repetierint. Nam τὸς ἀπὸ Θάλεω esse a *Thalete profectos, Philosophos Jonicos*, quis non sponte videt: vel maxime *Socratem* cum *Platone*. Sed in notis ad idem caput, & ad verba illa *Platonica* de materia, cum vocatur διζαμένη τῶν εἰδῶν, οἷον τιθῆναι, καὶ ἐκμαγεῖον καὶ μήτηρ, negat materiam ἐκμαγεῖον dici: hoc sensu, ut sit subjectum recipiens formas, iisdem rationibus ac prope verbis, quibus *Vigerus* ad *Euseb. Præp. Ev. XV, 44* quem tamen h. l. non magis laudat, quam *Petavium* ad *Themist. Orat. I*, aliosque, qui de hac voce egere; sed esse potius (ut *Vigero* scil. vitium) subjectum, in quo formæ veluti deliteant, adeoque ex illo educantur. Atque hæc est tertia notio verbi ἐκμαγεῖον, quam ei tribuebat *Vigerus* l. c. Sed putamus, utrumque falli in hac tertia notione, & in hac quoque forma loquendi nihil aliud esse, quam id quod capit formam aliquam ac speciem, eamque retinet perficitque, quam notionem verbi ceterum *Vigerus* agnoscit, & pulchre illustrat post *Petavium*: quod satis indicat μήτερος nomen ac τιθῆναι. Nam ut mater natura sua non continet prolem, sed a mare recipit, retinet, fovet, elaborat, perfectamque edit in lucem, nec nutrix in se latentem habet infantem, sed a matre acceptum alit & lacte auget: sic nec in materia latent figuræ rerum, sed aliunde impressæ retinentur, elaborantur, ac perficiuntur. Hæc est velut cera, quæ recipit signum annuli, retinetque tamdiu, donec alia vi

deleatur, aliudque signum imprimatur. Esque res est ita manifesta, ut cogatur ipse verbo *recipiendi* uti. Nam superiori isti explanationi subjicit hæc verba: *ut nempe materia formas illas, quas in potentia continebat, actu recipiat.* Ibidem Vir doctus *Eusebium* corrigendum & pro *εὐμορφον, ἀειδόν* legendum putat e *Plutarcho* *ἄμορφον ἀειδόν*: sed in edit. *Vigeri*, quæ repetita est Lipsiæ, reperitur *ἄμορφον*. Fefellere scilicet eum oculi, dum confert *Eusebium*, apud quem non h. l. sed in extremo Capite est *εὐμορφον* pro *ἄμορφον*, quod tamen corrigendum esse, jam in margine notavit *Vigerus*. *Cap. XI*, quod est *de causis*, verba: *οἱ Στωϊκοὶ πάντα τὰ αἰτία σωματικά, πνεύματα γάρ*: bene explicat sic, ut *Plutarchus* Stoicos dicat nullas, nisi corporeas materialesque causas habere, propterea, quod motus omnes ducant a spiritibus, qui permeent omnia, eos autem subtilissimæ materiæ faciant. Merito porro, difficultatem aliquam esse ait *Cap. XII*, quod est *de corporibus*, in verbis his, quibus Epicurum statueri dicit *τὰ πρῶτα* (atomos) *ἄπλᾶ, τὰ δὲ ἐξ ἐκείνων συγκείμενα πάντα βάρος ἔχον*: ubi *ἄπλᾶ* esse *ἀβαρῆ*, disjunctionis ratio ostendit. Etenim *Plutarchus* ipse *Cap. 3* & *Cicero de Fato* atomis Epicureis gravitatem tribuunt, quibus *Lucretius* addi potest *II, 83*. Itaque se negat videre, quomodo *Plutarchi* sententia stare possit, nisi pro *Epicuro* reponatur *Democritus*, cum præsertim *Stobæus*, *Plutarchi* compiler, mox dicat *Δημόκριτος τὰ πρῶτα φησι σώματα βάρος μὲν ἔχον*, aut gravitatis verbum h. l. capiatur sensu magis proprio, hoc est, de nutu versus medium, ut Philosophi loquuntur. Quorum posterius nobis maxime placet. Nam in hoc Capite diserte *τὸ βαρὺ* dicitur esse *τὸ φύσει κενόν ἐν μέσῳ*, quod sane de atomis in Vacuo infinito vagantibus dici non potest. Ceterum vellemus ostendisset V. C. quo more *ἄπλᾶν* diceretur pro *ἀβαρῆς* *Cap. XVIII* verba *οἱ ἀπὸ Θαλέω φυσικοὶ μέχρι Πλάτωνος τὸ κενὸν ἀπύκνωτον* rectissime non de tempore interpretatur, nam in isto intervallo fuere, qui vacuum defenderent, sed de Philosophis *Jonicis* a *Thalete* profectis, qui in *Platone*, *Academiarum* conditore defecere: sed vix videtur aliter quisquam ac-

qui-

cepturus fuisse, cum *οι ἀπὸ Θ.* nil aliud quam æmulos placitorum ejus significare possint, ut *Cap. 9.* Nam si de temporis intervallo loqueretur, deberet esse *οι Φυσικὸι ἀπὸ Θ μίχρ-ρ ΠΑ.* Non indiana lectu sunt, quæ in hac ipsa Diss. de quibusdam aliis physicæ veteris Capitibus traduntur, in primis *Philolaica pag. XVII, XXIII, XXX,* item non admodum abludentis Pythagoricæ, a qua Philolaica nata est, veluti illo *pag. XX,* quod *Pythagorei,* inque his *Philolaus,* unamquamque stellarum, fixarum scil. *Κόσμον* esse dixerunt. In quo nobis venit in mentem optare, ut V. C. in notis, ubi non modo dogmatum, sed etiam verborum interpretum egit, in verbis *Pythagoreorum* attendisset ad Dialectum. Nempe inter reliquias Dialecti Doricæ sunt etiam fragmenta Philosophorum *Pythagoreorum,* eaque usus & *Philolaus.* Sed in excerptis, quæ e *Stobæo* affert V. C. mira est, & in aliis ejus Dialecti libris veteribus, inconstantia: ita permixta Dorica & communi Dialecto, ut nullo modo sic ab Autoribus scripta esse potuerint. Atque hic restat larga messis emendationum in veteribus libris.

Jam in altera Dissertatione, quam legant quæso, qui tam multa a recentioribus inventa jactant, docet, quæ apud *Plutarchum* reperiuntur vestigia inventorum Physicorum, quæ vulgo recentioribus Physicis tribuuntur. Docet ergo, etiam veteres vidisse, nihil esse *positive leve*: illas ipsas attractionis leges, quæ nunc, Autoribus *Keplero & Newtono,* tantopere placeant, a veteribus adumbratas fuisse: Vorticum & centrorum varietatem *Cartesianam* non ignoratam antiquis; qui & ipsi viderint, vorticeis cujusque centrum esse stellam fixam, hoc est, solem; eademque de solis vi & natura tradiderint: quæ de lunæ substantia, phasibus, maculis, & apparente facie recentiores per observationes cognoverint, veterum haud unum ingenii vi assecutum. Lunæ superficiem asperam, inæqualem, montibus sublatam, vallibusque depressam telescopii nuper inventi præsidio reperit *Galileus*: at jampridem *Anaxagoras & Democritus* idem demonstraverant, *Xenophanes*que lunam esse terram multarum urbium, habitarique dixerat, *Anaxago-*

Pag. 46.

47.

48.

ras

ras item, *Democritus* & *Pythagorici*, diu ante *Hugenium*. Observatione *Galilæi* innotuit, maculas lunæ variabiles nihil aliud esse, quam umbras ab elaticibus lunæ partibus: *Democritus* id ipsum ratiocinando reperit. Perceperunt maculas ex inæquali substantia lunæ repetunt recentiores: indidem repetiere cum *Pythagoreis Stoicis*, qui, ut *Hewelius*, cum maris aut fluminis aqua comparavere. Solem in centro mundi esse, terram circa solem obliquo circulo moveri, dum circa se vel axem suum diurno motu vertitur, *Aristarchus*, *Seleucus*, omnesque prope *Pythagorei* defenderunt. Ignoraverunt quidem veteres, ob ignoratam veram siderum distantiam, ingeniose excogitatam illam a *Keplero* proportionem in Planetarum motibus, qua nimirum quadrata temporum periodorum æquant cubos distantiarum; sed aliquam tamen proportionem in distantis & temporibus reperiri nonnulli veterum viderunt, autore *Plutarcho*. Pulcherrimum recentis Astronomiæ inventum habetur, quod Sol, Planete, sidera quelibet certa quadam celeritate & periodo circa axem centrumque suum revolvuntur, quod in Sole, Venere, aliisque pluribus e macularum periodo nuperrime observata deprehensum fuit. At idem in Terra *Heraclides* & *Euphanus*, in sideribus & Planetis omnibus *Platonici* viderunt, ut ex insigni *Attici Platonici* apud *Eusebium Pr. Ev. XV, 8* loco docetur. Eclipsium denique veram causam jam *Thales* assecutus est. *Galaxiam* ex innumeris stellis constare, ante *Galilaum* videre *Anaxagoras* & *Democritus*. Quid quod *Pythagorici*, ac *Diogenes* Cometas jam perpetua sidera dixere, quæ, stato tempore certa que periodo peracta, telluri propiora, atque nobis conspicua fierent, iterumque remotiora facta evanescerent: idque a *Chaldæis* acceptum tenuere, quos ita existimasse *Stobensis* tradit. *Xenophanes* ignitas trabes, stellas cadentes trajicientesque ex aridis nubibus vel exhalationibus incensis nasci dixit, etiam *Dioscuros*, quos vocant, ex incensis pariter nubibus oriri. Itera mire cum recentioribus conspirant veteres, in fulminis, fulguris tonitruumque origine. *Zodiaci* obliquitatem *Anaximander*, *Pythagoras* & *Oenipus* deprehendit. Antipodes, & spha-

sphærica terræ figura, iisdem fere quibus hodie rationibus explicantur a veteribus. Æstus marinos cum lunæ motibus conjunctos & hinc explicandos, jam Olymp. 110 *Pythæar* Massiliensis docuit. *Galileus* reciprocos illos motus e telluris motu repetendos duxit: idem visum *Seleuco*: qui cum telluris lunæque globos oppositis motibus torqueri, adeoque ærem ipsis interjectum premi dixit, eaque pressione maris aquas protrahi, sane *Cartesio* probavit, qui ex elliptica Lunæ orbita circa tellurem inæqualem æris pressionem, adeoque reciprocum maris motum nasci voluit. Origo Nili si cui ante hos 200 annos deinum reperta creditur, fallitur: viderat dudum veram originem *Anaxagoras*, Ægyptii sacerdotes non ignorabant, ut *Eudoxus* tradidit. Similiter ostenditur, quæ hodie Philosophi de sede animæ, de origine idearum, de vera sede sensationum ac modo, de odore, sapore, etiam coloribus & luce existiment, a veteribus intellecta esse: etiam *Cartesianam* illam rationem, de solis hominibus vere animatis, de brutis anima carentibus, ex veteribus sumtam esse. Nullum animal, nullam plantam nisi ex ovis ac semine nasci, *Empedocles* alii-que videre. *Plato* & *Stoici* somni vigiliæque causam eodem fere modo explicaverunt cum recentioribus. Et hæc quidem tantum sumta sunt e *Plutarchi* libello. Quid futurum, si quis undique congereret? quam parum reliqui etiam in Physicis foret, cujus primam inventionem sibi recentiores arrogare jure possent. Bene *Aristoteles Meteor. I, 3. Hanc opinionem non solum nos habemus, sed videtur antiqua hæc sententia, & priorum hominum — non enim dicemus, semel, aut bis, aut raro easdem opiniones revereri, sed infinitas.*

HISTOIRE DE POLYBE, AVEC UN CORPS DE LA
Science militaire.

hoc est,

HISTORIA POLYBII, ADDITO SYSTEMATE
Scientiæ militaris. Autore EQUITE FOLARDO
Editio Nova, Supplemento aucta,
Volumina VII.

Gg

Amste.

Amstelodami, apud Z. Chatelain & filium, 1753, 4.

Alph. circiter 14, Tabb. an. plag. 53.

Continetur hoc opere, ut amplior titulus indicat, *Polybii* Hi-
 storiz nova ex Græco versio opera Dom. *Vincentii*
Thaurerii, O. S. B. congreg. S. *Mauri*, cum commentario, vel
 Syntaxi scientiæ militaris, notisque criticis & historicis, ubi
 majora omnia belli momenta, tum quæ ad vim facien-
 dam, tum quæ ad defendendam pertinent, explicantur, de-
 monstrantur, & figuris illustrantur, Autore *Folardo Equ. S.*
Ludovici. Cum notum sit opus magnoque plausu exceptum, de
 ipso multa dicere fas non est. Novæ editionis curam, ut nar-
 rant Bibliopola, eruditus Batavus habuit, *Folardo* familiaris, ad-
 jiciturque ad hunc *Folardi* Epistola, qua de turbis, quas liber
 ipsi excitaverit, queritur, quoniam alios bellicos duces non fa-
 tis, ut ipsi quidem judicabant, laudaverat, aliorum errores indica-
 verat. Manus scripta sua Duci de *Belleisle* legavit, a quo nihil
 augmentorum ad hanc novam editionem obtineri potuit.
 Ordo operis hic est: Bibliopolarum Præfationem sequitur
Folardi ad amicum Batavum Epistola, quas turbas suo ve-
 ritatem dicendi studio sibi suscitaverit enarrans. Deinde Præ-
 fatio *Folardi* in commentarium suum, vitæque *Polybii*, & li-
 ber *Folardi*, de illo quem commendat pugnandi ordine, *colu-
 mna (colonne)* dicto. Textui *Polybii* plius subjiciuntur no-
 tæ, & interseruntur dissertationes ampliores, quarum aliquas
 saltem nominare liceat. *Lib. I Cap. VII* de pugna navali in-
 ter *Annibalem*, & *Duillium*. Quod succubuerit *Annibal* præ-
 cipitantis ejus, & superbiæ Romanos contemneri tribuitur.
Corvum antiquorum, machinamprehendendis & in altum
 tollendis hostibus, arietibus, & similibus instrumentis quibus
 ad pugnandum accedebant, accuratius describit *Folardus*, mi-
 raturus, cur diversissimas hujus machinæ species, generali vago-
 que nomine, animalis præterea, nihil cum ea similitudinis
 habentis appellarint, æque ac si diversa armorum, quibus glo-
 bulos pulveris pyrii ope propellimus genera, omnia *bombar-
 das* vocaremus. *Lib. I Cap. I* subjiciuntur animadversiones
 in pugnam, Regulam inter & Carthagenenses, ad Adin, eaque
 cura

cum Tallardi pugna ad Spirebæcum A. 1703 comparatur. *Capiti XVIII Libri I* plura subiciuntur: De crudeliter factis in bello, cujus rei exempla ex bellis religionis causa Sec. XVI Galliam vastantibus adducuntur; de vita & gestis Agathoclis, Syracusanorum regis; de arte exercitum oblidione occupatum perpetuo turbandi; an recte fecerit Amilcar, quod fidem rebellibus non servavit, qua occasione regulam illam: hereticis fidem non esse servandam, acriter *Folardus* perstringit; de Romanis Sardiniam invadentibus. Denique amplius additur tractatus de impugnandis & defendendis urbibus cujus *prima Pars* sub finem *Tomi II altera* sub initium *Tomi III* legitur. In ea *Folardus* quæ vel antiqui, vel recentiores hæc in re egerunt, luculenter enarra, & sollicite examinat. Multa quæ novi homines nostrorum temporum reperta existiment, in usu fuisse veteribus ostendit, alia antiquata esse, quæ utilius observarentur. Artes vero has tantum non omnes Romanos a Græcis didicisse, Græcos ab Asiaticis, ut frustra se inventores gesserint. Eruditorum vero, qui rei bellicæ ignari vertentur historicos antiquos, aut in eos commentati sunt, vel ipsi de re bellica scripserunt, errores castigat plurimos, ut, cum castella muris ex lapidibus, calce arenaque junctis, cincta scripserunt *Lipfius & P. Daniel*: quasi hoc fieri potuisset in castris, aut recens ejusmodi murus firmitatis ejusdem esse potuisset. *Muri* vox in castris trabium lignearum conjunctionem significavit. *Alexandrum M.* magis obsidentem urbes miratur noster, quam aperta acie depugnantem. Hic enim victoriam plerumque ignorantia aut timori hostium debet, illic, quanto fuerit ingenio, ostendit. *Musculi* vox alio scilicet *Vegetio*, alio *Cæsari* adhibetur. Hujus vinea, illius musculus est. De paupertate vero Linguae Latinae in re militari noster queritur. Huc pertinet & hoc exemplum, & superius *corvi*. Præterea voces, quibus Gallicarum *attaque*, *escalade*, *assaut*, discrimina indicent, Latini non habent. *vegetius*, capite quo confectionem murorum scalarum ope (*escalade*) describit, hunc præfigit indicem: *Quid faciendum, cum primo impetu venitur ad muros*, & deinde vago *impugnations* vocabulo utitur. Hinc effectum est, ut, qui vertentur Autores veteres, hæc omnia confunderent.

Græcam quoque linguam non ditiores verbis militari-
bus pronuntiat. Sed ipsos quoque Lexicorum Gallicorum
Scriptores, rei bellicæ ignorantia, parum accurate has voces
definivisse ostendit. Antiquos monet pertinaciores longe fuisse
in defendendis urbibus, quam nos sumus, ut qui ne quidem
hosti, cum muros superaverat, cesserint, sed in ipsis plateis &
foris, fossis & novis munimentorum generibus subito excita-
tis se tuiti sint, cum nostri milites, operibus exterioribus occu-
patis, fere cedant, rarique repetitos hostium ad valla impetus
sustineant. Sed tota hæc Dissertatio multa egregia de re mili-
tari veterum & recentiorum continet in quibus tamen antiqui-
tatis & literarum latinarum itemque rei bellicæ peritiores
non nulla parum probaturos putamus.

Ipsos *Polybianæ* historiae libros, sequuntur legationes, *Con-
stantini Porphyrogeniti* iussu ex *Polybio* excerptæ, deinde
virtutum vitiorumque exempla, ex eodem. Figurae præter
mappas aliquot geographicas, intelligendæ historiae utiles, ma-
chinas antiquorum bellicas repræsentant, acierum ordines, tum
quibus inter antiquos pugnatum est, tum recentiores, denique
eorum, quæ in tactice præcipue proposuit *Folardus*, ideas. In
illis vero, quæ ad antiquitatem pertinent, rursus non secutus est
eruditus nostro ævo proximos, *Lipsium*, & qui illum exscri-
pserunt, ob rationes jam a nobis adductas, sed toto historiae
nexu sollicitè considerato, res, prouti gestæ sunt, depinxit. Ma-
chinarum vero aliquarum exempla fieri curavit, egregiosque
illorum animadvertit effectus, ut balistas & catapultas quidem,
tantum non mortariis nostris præferat.

Supplementum quod huic editioni accessit, *Folardi* nova
in re militari reperta (*nouvelles découvertes sur la guerre*) *Epi-
stolam* criticam præfecti rei militaris (*officier*) Batavi, item ho-
minis rei bellicæ periti de *Folardi* repertis sententiam, additis
responsionibus, continet. Hæc omnia olim jam edita sunt, &
quidem antequam *Polybius* integer prodiret. Igitur nec de
his multa dicere opus est, præcipue cum vix possint scripta
critica in brevitate contrahi. Ipsum vero *Polybium* com-
mendandum censemus, non iis saltem, qui castra sequuntur,
sed & gestorum antiquorum recentiorumque curiosis. Non
enim

enim antiquorum saltem pugnandi rationem illustrat, sed & politicas illorum artes, regnandi rationem & quæ similia sunt attingit, de recentioribus vero bellicis ducibus libere loquitur, res ab iis gestas accuratius sepe, quam in editis monumentis recensentur, enarrat, & sic historię non minus quam rei militari prodest. Præcipua denique libri hujus est laus, quod artis bellum gerendi, quam ad experientiam solam redire plerique sibi persuadent, præcepta exhibet, ostenditque, non secus ac alias artes scientiasque doceri illam posse; ut qui huic vitæ generi se dedant, felicius multo possint experimenta capere, & quæ recte vel secus geruntur observare, quam si omnis theoriæ rudēs accessissent, alii vero quibus hæc ipsa præcepta in usum vertere non datur, intelligenter tamen de rebus ad bellum spectantibus possint judicare. Ceterum nitore hujus editionis & præstantiæ illi omni, quæ libro egregio a cura sua accedere potuit, nihil deesse passi sunt Bibliopola, qui eam summo jam Europæ omnis in re bellica magistro, Prussię Regi, consecrarunt.

*ELOGIUM CHRISTIANI FRID. BOERNERI,
Theologi Lipsiensis.*

Magnum nuper ornamentum amisit Academia Lipsiensis, mortuo primario Theologici Ordinis Professore, *Christiano Friderico Bernero*. Natus erat *Dresda* A. 1683, Patre *Jo. Georgio Bernero*, JCo, Consiliario in Curia regia & Senatu, qui rebus sacris præest, matre *Geieria, Martini Geieri* filia, per quam etiam *Carpzoviorum* genti jungebatur, unde originem illa duxerat. Perceptis a domesticis præceptoribus, literarum Latinarum, Græcarum, atque etiam Hebraicarum iustis, missus est in Academiam Lipsiensem, in ipsius Seculi hujus auspiciis, committendus omnibus, qui ingenii doctriinæque tum laude & fama florent. Ipse autem ingenio erat eo, quod omnis doctrinæ liberalis esset appetens, cupiebatque omne genus literarum complecti, quo opus esset Theologo, qui excellere inter ceteros vellet. Itaque Philosophiæ, literis Græcis, Latinis, & Orientalibus, historiæ civili, ecclesiasticæ, literariæ, operam dedit, usus disciplina Virorum Clarissimorum, *Th. Ittigii, Gosfr. Olcarii, Menkenii* utrius-

que & *Cyrilli*. Etiam *C. S. Schurzseisbio* atque *J. Guil. Bergero*, literatoribus *Virembergæ* tum celeberrimis, in his generibus literarum uti præceptoribus cœperat, digressus *Lipſiæ Vitebergam*: sed eorum disciplina diu frui non poterat, iter in *Batavos & Britannos* parante *Bergero*, cui comes ire a parente jubebatur. In *Theologia* Præceptorem habuit maxime *Joh. Schmidium*, accuratæ *Scherzerianæ* disciplinæ alumnium & æmulum, apud quem etiam exercitationibus latine dicendi usus est. Iter institutum sic est, ut per *Halam, Helmſtadium, Hannoveram, Hamburgum, Bremamque Amſtelodamum* peteretur, aditis in via, quicunque clari fama eſſent. Ibi imprimis humaniter se exceptum liberaliſſimeque tractatum a *Joh. Clerico* prædicabat: sed maxime ei jucunda erat commemoratio in hac urbe in memoria hoc nomine, quod ex ea egregiam copiam librorum optimorum, etiam *Joh. Scaligeri, Salmasii, Palmerii, Sladii*, aliorumque manibus notatorum, imprimisque nobilem *Epistolæ Paulinæ Codicem Græco-Latinum* deportarat. Hinc *Leidam* cum *Bergero* profectus, viſit divitem veteribus libris *Bibliothecam Academicam*, aditque lumina ipsa, *Triariarum, Perizonium & Gronovium J. F. fil.* Post, illo in *Britanniam* festinante, ipse aliquandiu *Hagæ Comitum, Trajecti, Leide*que commoratur, ut e virorum doctorum colloquiis lectionibusque proficiat: qui eum etiam omni humanitate complectuntur. In *Britanniam* solvit, adito autem *Roterodami P. Bello*, e cujus sermonibus se profecille gaudebat. Nihil *Londini, Oxoni, Cantabrigiæ* erat vel rerum viſendarum ab homine literarum studioso & elegante, vel hominum doctrinæ ingenique fama illustrium, quod ille non cupide spectaret atque adiret. Hic vidit, atque vel differentes familiariter, vel docentes audivit *Græbii, Gagnerii, Allixii, Cavei, Millii, Hudsoni, Aldrici, Dodwelli, Bentleji, Covellii, Barneſii, Whiſtoni, Ocklei, Waſſii, Daviſii, Nedhami, Siki*: quorum omnium libenter memorabat humanitatem & benevolentiam, sed maxime *Græbii, Bentleji, Waſſii, Daviſii, Nedhami & Siki*, a quo etiam literis Arabicis est instructus. Aditum ad omnium benevolentiam, parabat ea, quam ipsa natura

tura ei adjunxerat, blanda animorum conciliatrix, mirifica quaedam & magna venustate condita comitas. Assiduus in Bibliothecis erat, perlustrans Codices MSos, describens etiam quaedam, in his *Josephi Hypomnesticon*, editum postea a *J. A. Fabricio*. Ita anno prope integro in Britannia exesto, per Frisiam occidentalem & Groningensem tractum, Hamburgum denique, rediit Lipsiam, exeunte A. 1706. Ibi mox susceptus *Ottoni Menkenio*, in morali Philosophiæ Professione, anno post *Gosfr. Oleario*, qui a Græcarum literarum Professione ad Theologicam transferat, successor datus est, paucis annis interiectis eidem Collega additus in Theologico Ordine, in quo ad primum paucis annis locum pervenit, auctus etiam aliis Academicis ornamentis, ut Canonici Cizensis, & mox Misnensis, alumnorum Electoralium Ephori, Consistorii Adessoris, Academiæ Decemviri, Bibliothecarii, aliisque. In quibus muneribus omnibus fuit singulari religione ac fide, nihil omittens, quod ad ornandam spartam quamque susceptam pertineret. Itaque & de Academiæ rebus omnibus optime meritus est, etiam hoc nomine, quod ipso, cum anno 1710 in magistratu Academico esset, agente, perfectum est, ut sacra in æde Paulina diebus Dominicis fierent. Sed maxime operam dedit, ut studiosos ad Theologiæ veram scientiam, vel interpretandis libris sacris, vel dogmatis tradendis, vel adversariis refellendis, vel Historia Eccl. enarranda, vel librorum symboliceorum intelligentia juvanda, adduceret. Erat autem in docendo mira perspicuitas, & non minor *inquisitio*. Tum aduentibus & consulentibus comis & facilis, promptus etiam ad juvandos, quicumque se ad ejus patrocinium contulissent. Multa scripsit per occasiones Academicas, quarum quaedam edidit propriis complexus voluminibus: uno, cui *sacrarum Dissertationum* nomen fecit: altero, quod *de Græcis literarum in Italia Instauratoribus* agit: tertio etiam *Orationum*. Præterea *Jac. Longi Bibliothecam sacram*, cum typis nostris edebatur, recognovit & auxit: qua re non modo a studiosis gratiam iniit, sed etiam ab Autore, qui novæ & majori operis editioni pleraque inferuit, quæ a nostro addita fuerant. Scripsit porro *In-*

Situationes Theologiae symbolicae, natas e lectionibus Academicis, opus perutile Theologiae studiosis. Praefuit etiam una cum Collega D. Pfeiffero Editioni operum *Lutheri*, quae in hac urbe ante hos viginti annos curata est, & Volumen *Responsorum Theologicorum* e tabulario Ordinis Theologici publicavit. Majora destinabat olim, cum Graecas literas doceret. Habebat enim in animo, recensere atque illustrare *Photii Bibliothecam*, cui rei in peregrinatione Britannica subsidia conquisiverat, itemque *Synefi Epistolas*, quae cum scholiis Graecis MStis extant in Bibliotheca nostra Paulina: sed id consilium abicere iussit Theologiae professio, quae ei rei necessarium tempus eripuit. Quod tanto magis dolendum, quo magis ad eam rem & ab doctrina & a libris bene instructus fuit. Habuit enim Bibliothecam, etiam hoc in genere literarum locupletissimam, quae & ab exteris vilebatur. Matrimonium bis feliciter inivit: semel cura *Gosfridi Gravii*, Consularis, *Jo. Georgii* fratris, filia, ex qua reliquit filium, qui *Guelferbytis* medicinam cum laude facit, & filiam, ornatissimam matronam, quam D. *Christophoro Wollia*, V. Rev. collocavit: ea autem defuncta, cum D. *Christophori Schreiteri*, Jcti filia, ex qua filiam unam, duosque filios, suscepit, quos Patre tanto dignos fore confidimus. Rerum felicium, quibus se per omnem vitam beatum cumulatumque fuisse, gratissimo in Deum animo praedicare solebat, ultima ei, saepe optata contigit *judaeorum*. Ereptus enim est rebus mortalibus repente, inter prandium, sine ullo mortis sensu, septuagenario maior. Quae etsi matura aetas est; tamen mors eius luctuosa fuit omnibus, qui Viri doctrinam virtutemque nossent, scirentque, iacturam in eo non reparabilem factam. Omnino nihil fuit *Barnero* amabilius. Pietatis in Deum & purioris doctrinae studium, sine ostentatione, maximum erat, summa & inusitata modestia; humanitas, facilitas, comitas, benefaciendi rebus consiliisque paratissima voluntas: quibus rebus effecit, ut eius memoria perpetua & incunda omnibus sit futura.

NOVA ACTA
ERUDITORUM,*publicata Lipsiæ**Calendis Maji Anno MDCCLIV.*

*NUMISMATA ANTIQUA, A JACOBO MUSELLO
collecta & edita.**Volumina III.*

Veronæ, 1751, fol.

Alph. 4 cum dimid. Acc. Tabb. numerorum ex ære expressæ 279.

Res numaria veterum, tot effossis e terra mirabili hodie quoque copia nominatis, cum primum scrinius museorum, velut gemmæ dactylithecis, composita & ordinata intellegi quodammodo ac descendere in codices, publicarique ingenio graphices cœpit, honestum nitidumque statum literis eorum, qui susciperent, caput extulit. Nam sive *Andream Fulvium* putes aut *Sadoletum Romæ*, seu inter nostros *Hutichium* potius, ei argumento scriptis edendis manus primum admovisse, mox majore utilioreque consatu *Stradam*, *Zantannum*, *Vicum*, *Caulium*, *Erycium*, (*Erizzo*) *Pisonem*: vix est in quoquam eorum, quod vel contempnas magnopere, vel opinione Seculi minus felicis, ut quædam primordia artium, quod faciunt aliqui benigne, excusare instituas. Quod vero, tali in recensu scriptorum rei numariæ agendo, quidam vel omittunt ac respuunt eos, qui in oris lineamentis regum atque illustrium virorum, quantum eorum a fronte nominatis spectatur, solis exponendis occupati fuerunt; relictis interea signis, quæ a tergo numi videas: vel quod lineas a buxo char-

tis incultas, alioue ingenio, radioque minus acuto, scriptas neglegentius, ut parum scienter subtiliterque ductas, elevat ac spernunt vulgo: cum sunt valde iniqui, tum etiam, quod non oportebat convenire in homines præsertim antiquarios, monumentorumque vetustatis eruditæ interpretes, graphices artiumque videndarum rudes. Vultus enim & frons pars nummi est, eaque nobilis & primaria: quare non modo laudandi sunt, qui in omni moneta edenda, in uno quoque nomismate delineando, quod noster quoque novus musei sui editor, de quo mox amplius dicendi locus erit, ubique fecit, frontis ac tergi, adversi, ut appellant, numi & aversi, rationem habent: sed ille etiam bonus, qui imaginis in fronte positæ solius: neque nullus is interpres censendus, qui partis est. Idcirco non debuit, nostra quidem sententia, *Banduri*, verbi causa, egregio Bibliothecæ numariæ libro, omittere vel *Sadoletii*, quæ putantur, imagines, vel *Golzii* Cæsarum memorare vultus, (*les Jaunes de Golz.*) vel alia istiusmodi præcipuè claritatis opera. Neque oportuit eum secus existimare vel de *Srada* lineis, qua est ille editus, vel de *Hutichii*, *Erycii*, *Sambuci*, aliorum, ea de causa, quoniam de buxeis tabellis expressas esse constat: potest enim vel imitari lamnas aheneas, vel superare, si recte tractes, buxum, & fuit ibi scienter sculptum: neque spernere & accusare *Volcameri* in *Parisi* tabulis graphicen, tanquam si esset e buxo, quæ certe de aheneis lamnis ducta est, eisque radio doctè probeque scriptis. Sed illi opinantur, quidquid linearum e buxo sit, nihili esse: quod iudicium existere qui possit, nisi per magnam imperitiam manus in tabulis æstimandæ, vix videas. Hæc autem atque alia id genus illustrium scriptorum peccata, qualia notari plurima possunt, non quo viri docti, qui erat *Banduri*, summis apud intelligentes laudibus detrahatur, sed eo valebunt in exordio commentandi de illustri *Musei* descriptione nova ac luculenta, eoque dicta a nobis sunt, ut plane videant antiquitatis numariæ studiosi, quibus virtutibus, quæ sunt multæ ac varæ, opus tale censendum sit.

Horum

Horum igitur, quos diximus, exemplo, quo tempore *Morrellii* conatus ingentis residua Batavae tabernae praebuerunt, Musei item divitis pulcras nominatum copias Italia explicat, ac nominatim Verona, illa tot rebus, & amoenitate nobilissima: cujus nobis quoque, brevi olim peregrinantium secessu, jucunda ac dulcis memoria est. Ibi enim tribus Voluminibus magnis, luculenta descriptione, signa nominatum antiquorum omnis generis picturae linearis beneficio adumbrata publicavit V. C. *Jacobus Masellius*, quae summo studio, mira quidem felicitate, tempore coegit non magno. Coepisse enim illa se requirere & componere ante paucos annos ait. At insunt nuni lineis adumbrati circiter, 1750, in Tabulis numero 279. In quo mirari subit incredibilem vim pecuniae Romanorum, unde, cum tantum in annos ex omni metallo e latebris suis terra inexhausta plus jam mille annis praebet; fornaces, malleus, casus alii, alia barbaries, tot effossa nominata continuo absumant: reliqua quisque fere peregrinantium per Italiam folle pleno auferat: alia studiis hominum ineptis, obscurissimis in museis, si tamen ea musea sunt, rursus deliteant nunc denique sepulta: tamen habet ille ager ac profert semper, qua pedem res Romana posuit, quod non modo mirifice instruat augeatque in immensum condita olim musea clara, sed quod nova etiam non interrupta rerum serie facile nominatis vetusti impleat.

Hoc praesens opus, quod ante oculos habemus, honestat primum pulchra epistola, qua totum nuncupavit Autor clementi & secundo post Regem indulgentissimum fideri nostro, Sereniss. Regio Pol. & Elect. Sax. Her. Principi. Ejus, & *Augusti* patris veras laudes ea continet, quibus se felicem diu salvis, & annuat his Deus, Saxonia praedicat. In memoriam reddit item illius temporis, quo tempore principis Regii praesentis Verona non modo pulcherrimum & ardens doctrinae omnis & virtutis studium, sed scientiam quoque, quam nos itidem saepe, mirabatur. Deia mentionem facit Epistola Principalis Dresdae musei, quod nominatis diversi ad millia triginta complexum, Regis augustiss. Patris donum, recte ac

scienter ornat & auget elegantia tanti Principis. *Musellii* vero Masei monumenta pulcra & literata spectantur quidem commode tot imaginum scriptis in ære Tabulis, nondum tamen exhausta editione copia eorum. Nam & in successione ac serie Cæsarum Seculi præsertim infelicis, quædam obscuriora, ac protrita, studio, ne simul ederentur, omissa sunt, & restant alia conquisita vetustatis eruditæ vestigia, ut signa & alia ejusmodi, quæ se deinceps eodem picturæ linearis beneficio codicibus tradita publicaturum esse, ait Autor, idque ne dubitet facere, rogamus eum. Scienter autem & recte sic ordinatas nominatis vetusti copias proposuit, ut Regum primo Populorumque & Urbium numi Græci, in quibus interquentes aliqui & rari, Tabulis XXV ad 250 numero, prodeant: mox imperii Romani principum usque ad extrema prope rei *Byzantine* tempora series, propemodum, ut nobis percurrentibus videbatur, continua ac pulcra, Tabulis amplius CCXXX: porro maximo æris Volumine percussi numi antiqui ac rari: denique reliqua quædam musei omnimoda nominata, inter publicandum sero parata, aut alioqui in serie locis suis omissa. Urbium quidem numi nominibus earum in literis digesti: Augustorum & Cæsarum nominata successione & in annos: quod consilium Oeconis exemplo susceptum, utut super diei conjectura dubitationis habeat multum, laudamus tamen pro rei natura, cum aliqua ratione utcumque ordinata proponi præstet, quam nulla. Nam ea, quam alii quidem tenuerunt, in magnis præsertim copiis, nulla est. Metallis tribus nominata non distinxit, sed mixtum habuit, quod item non improbandum est, ac defenditur *Golzii* exemplo: quanquam *Zantanus* & alii aliter instituerunt. Tamen & percussos in coloniis, & Græcos Imperatorum numos, separatim a reliquis posuit, diligenterque & metalli notam indicem, & quantum orbis numi cujusque pateat, adjecit. In Græcis argenteis præterea etiam pondus exactum ad drachnam vellemus, quando vix æstimari diversim crassi ex orbium mensura possunt. Si quis comparare hujus musei copias cum aliorum velit, *Augusti* nominata habet signis diversa

amplius LXX, *Tiberii* XXX, *Neronis* ad LX, *Vespasiani* ad LXXX. In his aurei aliqui, ærei majores sane multi, atque illi nobilitate signorum rara spectandi; cujus rei infrequentius obviis nota astericus in Tabulis additur. Ad summam recte & intellegenter pleraque gesta, convenitque putare, pro reliquis operis pulcri bonis, quidquid editioni propositum est, notas ubique vetustatis sincere perspicuas habere. Quare, ne vel nos minus candide laudes operis solas, neque item desideria nostra, augendis earum rerum doctrinis utilia, boni publici causa professi videamur, aut minus ampliter existimasse de virtutibus editoris, tanquam si gravari hanc suffragii nostri libertatem velit, minora quædam pace illius monebimus sparsim. Quod ad lineas quidem, earum in Tabulis subinde, qua signa numorum adeo pulcra reddenda fuerant, qua literæ veteres, sua, quam in metallo, nominatis obtinent, specie plane, manum ejus, qui radio in laminis aheneis scripsit, requirimus, non doctiorem illam, est enim docta, nec spreveris, sed operum nobilitati intentam magis, magisque sollicitam. Nobis inclementiore artibus ejusmodi cælo sæpe cum ingeniis fabrorum conflictandum est, qui, elegantia subtilioris ignari, reddere antiqua vix possunt. Illi ocellis Italiae, qua ferme nata pictura creditur, possunt sane: sed exorandi sunt, ut velint. Non superari illos a *Golzio*, sed vincere ejus lineas oportebat, qui etiam præsertim in illis imitandis literarum elementis veterum bonus est. Ad quas nisi accurate aspexeris, necias verbi causa, quod in numis duobus *Augusti* quater editum est ΣΕΒΑΣΤΩΣ pro ΣΕΒΑΣΤΟΣ, quod etiam meminimus in *Coorum Augusti Valentem* edere, num. 1 & 3. TAB. X

æris vetusti auctoritatem habeat, an ex aberratione manus artificis natum sit. Eo quoque delineandis numis sollicita præstanda est cum intellegentia cura, quod inter se exempla unius nominatis, eisdem signis, antiqui, rebus quibusdam minutis plerumque distant, quas res nisi arripiat pictoris docti diligentia aliquo eruditionis fructu interpretem privet. Atque ista super lineis hæcenus.

Ad seriem Imperatorum si adspicimus, omitemus enim Græca & prisca, multa huic Museo nominata adfunt pulcra imprimis & rarius obvia. Sunt etiam, nisi nobis blanditur eorum graphice, integra satis pleraque & intacta a tanti temporis injuria. Inde ut illustria quædam & cognitæ raritatis in conscientia multorum, non rarissima e literis reconditis, atque ideo obscura, ponamus, sunt ibi Cn. & Sex. Pompejorum, Cæsaris, Cleopatra ac Triumvirorum præclara nominata. Sunt Drusi, sunt Germanici singulares denarii: adde Agrippinar, Poppæar, Octaviar, Britannicos, sacrificia, portus, arcus, basilicas, allocutiones, & quæ sunt ejusmodi, ære magno.

Est Otō Græcus æreus orbe mediocri, qualem videre apud alios item meminimus, & idem denariis, quales nobis quoque adfunt non infrequentes. Ne Domitillas, Domitias, Julias Titi, Plotinas, Matidias, Marcianas, aliasque Augustas minus parabiles, quas ibi species, moremur: est Pescennius & Albinus multiplex: est Diadumenianus utroque item metallo: est Paulina ære magno: est Maximus, sunt Gordiani Africani duo, & Balbinus, & Pupienus, & Æmilianus utroque ære, & alia ejusmodi. Trauseo ære maximo, ut vocant, quædam nominata egregia publicata, ut Getæ, ut Macrini cum Diadumeniano, ut aliorum. In quibus ille prior numus eorum genus est, quos anulo aheneo circum inclusos, contorniatos appellare solent: quanquam alii aliter, & alios hoc vocabulo censeant.

His nominatis ita digestis, ac beneficio picturæ linearis totis adumbratis, quo planius & ora imperatorum in fronte numi semper exhibita, & a tergo signa numinum species, quod Golzii Morellique fere exemplo fit, interpretis enarratio brevis & proba scienterque adornata singulari operis Volumine accedit.

Quæ expositiones omnium numorum id habent commo- do studiosorum boni, quod nominatim & accurate laudantur in quoque nominata scriptores, qui de eo ante tradiderunt. Unde fit, ut quam utilitatem Mediobarbæ diligentia quondam præstiterat, nunc hujus Musæi commentarius fere præstet uberior,

rius, quo facilius linearum e similitudine, quam e verbis interpretum, nimos agnoscimus. In eo commentario ista venia, quam supra poposcimus, utemur: ac debent istud editores ingenii quisque sui beneficium nostrum habere, aut si quid imperite judicamus, nos eadem cum simplicitate libertateque invicem corrigere. Itaque videtur in hoc opere inter bona ista, quæ laudavimus, sæpicule peccari scriptura & interpretatione Græcorum verborum Latinam vero orationem non ita esse simplicem ac mundam sentias legendo, qualem nitor hujus argumenti propemodum exigebat, gravabuntur Lectores fortasse multi. Ea cautio nostra ac postulatio ne importuna ac levis, ut minuta rimantium, possit haberi, purgatione quadam necessaria causam eam præmunire ideo curavimus. Eo minus autem dubitavimus hac uti simplicitate nostra, quo liberalius scriptoris ejus ingenium videtur in agnoscendo, quod sit emendandum. Cujus virtutis vestigia in bene ac scienter correcto *Galba* prænomine *Servius*, pro *Sergius*, (pag. 37) apparent.

Inter Siciliae Reges *Phintias* memoratur. Agrigenti quidem hoc nomine tyrannum *Diodorus* prodit: in *Golzio* urbis hoc, non hominis vocabulum, de nomismatis editur. Si tamen est hic nomen regis, non hæc duo, *Βασιλεύς* & *Φιντίας*, ut conjungit interpret *Musei*, conjungenda esse videntur, primus & rectus casus, cum obliquo, *Phintias* & *Regis*: multoque minus scribendum inserto Θ, ut ibi scribitur, PHINTHIAS; neque magis ibidem IERON, pro *Hierone*, & HIPPOY, & *Bythina*, & ΑΙΗΗΠΤΟΥ, elemento luxato, vel in affinia migrante: & redditum ΣΩΤΗΡΑ ibi quoque, *Servatrix*: mox in *Agathocle* id ipsum recte scriptum, ΣΩΤΕΙΡΑ, sed redditum, *Salus*. Nihil attinet poluisse plura ejusmodi, ut *Vas diotum*, pro *diota*, *tripus supra quam*: *in-stans prora*, pro *stans in prora*: & alia, quæ, ne exsequi minutim & morose videamur, omittimus. Relinquimus etiam ea, quæ aliquo vel malo Latini sermonis Autore, ut *Ammiano*, defendi utcumque possunt, quale est *dua cornucopia* modo positum, modo, *duo cornucopia*: & communia quædam ei cum aliis

TAB. VIII

n. 8 pag. 11.

10.

pag. ead. 11.

pag. 18.

10.

18.

88.

91.

62.

82.

aliis numariz antiquitatis scriptoribus, ut *querceam coronam* edere malint, quam nitidius, *quernam*; *quadrigam* potius, quam *quadrigas*: *typum*, *figuram*, aut aliquid ejusmodi male, pro signo: *acrofolium* minus proprie, pro aplustri: *scipionem*, pro sceptro. Quorum aliqua placere poterant in loco parce posita. Sed eligunt & frequentant hæc asperiora vulgo, dum metuunt, ne non satis antiquarii suetis ac populi verbis putentur. A verbis ut in rei cujusdam emendationem divortamus, traditur *Aurelianus* in signo numismatis, *togatus* & *paludatus*. At qui potest utrumque? cum paludatum proficisci sit contrarium ejus, quod dicitur, togatum esse. Quid, quod in numo illo, qui hoc elogio editur, togam imperatoris agnoscimus: paludamentum non videmus: neque usquam meminimus legere, paludamentum inductum togæ fuisse. Tunicæ videlicet aut loricæ tegendis addita chlamys, sagumque vel paludamentum, quod numi frequentes & lapides loquuntur, non togæ.

Pag. 347.

Operis pulcri tandem in exitu Tabulæ adjectæ indices, in literas digestis summis & argumentis eorum, quæ insunt. In his est etiam enumeratio librorum accurata, & rei numariz scriptorum, quibus Clariss. Autor operis se usum fatetur. In his non tam *Lastonafam* aut *Pisonem*, aut *Boterovium*, requirimus, aliosque rarius obvios, neque *Caulium*, *Panvinium*, *Gorlaum*, *Cbistetior*, bonosque alios, at sepositos fere hodie, quanquam injuria: sed omnino *Augustinum Sada*, & *Parifium*, & *Tristanum*, & *Ducangium*, aliosque similes: deique quædam *Patini*, *Sponii*, *Begeri*, *Spanhemii*, *Valentis*, principum fere ejus studii, scripta propterea desideramus: quæ adhibita in his commentariis concinnandis utiliter forent. At hos in consilium honesti operis editor si vocasset, si librorum optimorum, quos adhibuit, vera & prima exempla, ut *ἀξιότατον* verbi causa *Golzium*, (non enim tam quid *Nonnio* sit v. l. um, sed quid *Hubertus Huberti* edat, quærimus) poterat carere autoritate *Gesneri*, & aliorum quorundam, quorum quidquid dedit laudanda industria, illorum principum fide staturum dedit. Laudari ibi etiam *Valentem (Vaillant) de praest.*

præst. num. vidimus; quod de *Præstantia numismatum*, ut novum & incognitum ejus viri opus, legentes, imperitiam nostram acculabamus, quos, Valentis omnia conquississe opinantes, hoc fugisset. Sed eis verbis, *Numismata Imperatorum Rom. præstantiora*, nota ac pervulgata illius commentaria, citabantur.

CHRISTIANI MULLER SATURA OBSERVATIONUM
Philologicarum maximam partem
Sacrarum.

Lugduni Batav. apud Joannem le Mair, 1752, 8 maj.
Plag. 13.

Hoc Opusculum non est ejus generis, quod argumentum unum concinno ordine pertractet, sed in quo Clariss. Autor latam quandam silvam ingreditur, ex eaque decerpit, quæ accuratiori investigatione ac illustratione egent, quo difficultates si non tollantur omnino, minores saltem ac leviores evadant. Potissimum Geographiam antiquam, speciatim Ægypti, luce nova conspergendam sibi sumsit, & locos quosdam Sacræ Scripturæ ab obscuritate sua vindicare, est annisus. In subsidium advocavit linguas orientales, cum primis Arabicam, imo omnem apparatus Philologicum, in quibus egregiam operam posuisse, lectio eruditæ hujus opellæ unumquemque abunde docebit. Mos est ipsi, diversas eruditorum conjecturas proferre, expendere, tum suam subijcere sententiam, rationibusque stabilire. Sed vero, quoniam nobis in hoc recensu longioribus esse non licet, id tantum dabimus, quod eruditissimus Mullerus ex proprio penu depromsit. Disquisitiones suas XIII Capitibus circumscripsit, ex quibus, quæ notatu digniora visa sunt, enotabimus.

In Præfatione inquit in rationem vocis *Ægyptus*, quam ab Arab. *مِصْرَ* quod cum Ebræo *מִצְרַיִם* & Chald. *מִצְרַיִם* lacus, fovea, conveniat, unde *Herodotus & Aristoteles* Ægyptum

- ptum olim ἕλος fuisse affirmant. *Gubt* autem, *b* in *p* mutato, est ipsum Græcorum γουβ, cui si præfigatur Copt. ΗΙ *domus*, uti in Ⲡⲏⲛⲏⲛⲏ, Ⲡⲏⲛⲏⲛⲏ, integram vocem Ἀργυρῆος enasci. *Cap. I* inquiritur in natales vocis *Nilus*, quam non ex נחל, sed ab Arab. نحل colorum *Indicum caeruleum* denotante, repetit; Nilum autem fluvium a colore *caeruleo*, id est, fusco, nomen traxisse, ex antiquis haud pauci docent. Aliam ex lingua Coptica derivationem ostendit Cel. *Jablonikius* *Panth. Ægypt. P. II pag. 156, 5*. Simulacra Nili e nigro lapide confecta fuisse, perhibet *Pausanias* in *Arcad. pag. 423*. Nili nomen multis viris in Ægypto, & extra illam, adhæsit. Græcis & Latinis Scriptoribus dicitur μέλας & Melo. *Cap. II* investigatur in noxam *Siris*. שירי eundem esse, qui נחל מצרים, negatur. *Siris* dicitur etiam *Giris, gris, Niger, Gir, Nigir*, quæ nomina facile conciliantur, si radix statuatur חרר, vel חר aut חרה, quæ in plerisque linguis orientalibus, apud ipsos Æthiopes, notat *arsit, astuavit, adustus fuit*. *Siris Dionysii*, pergit, est pro *giris*, sibi in locum gaturalis assumpto, quod utrumque ad γουβ referendum; *Girin* autem ab aquis valde nigricantibus dictum fuisse, putat: porro Ægyptium σερσ & σερσο sensu *accendendi & urendi* venire, notat. Fluvius hic apud Æthiopes frequentissime ἱρήνι appellatur, unde *Pythagora* illud apud *Ælianum H. V. Lib. IV Cap. 17*, ἡ δὲ ἱρῆ, ἔφασκεν. ὡς ἡ γῆ τῆ Νίλου, *irin*, aiebat, esse instar *terre Nili*. Terra Nili cum iride, quæ purpurei est coloris, confertur. *Cap. IV* loca quædam *Nov. Test.* illustrantur.
- 17 - 21. *Matth. XII, 20*, leguntur verba ἕως ἀν ἐμβαλεῖ εἰς νῆκος τὴν κρείων, quibus non ad *Jes. XLII, 3*, sed *Habac. I, 4*, respicitur, מצב quippe non solum *victoriam*, sed & *veritatem* notat. Aliam addit interpretationem, quam vero, quoniam aliquid eidem substernitur, quod ante probandum erat, *missam* facimus. *Difficultatem*, quæ est in verbis *Marci Cap. XI, 15*, hunc in modum expedivit. Notat ex *Josepho de B. J. Lib.*

Lib. III Cap. 10, in terra Gennesaritide ficus per 10 in anno menses fructus tulisse. Christum igitur, qui maximam partem cum discipulis in Gennesaritide versabatur, ubi vidit ficum, jam folia protrudentem, ratus, & hoc in tractu fructibus gaudere, ad illam accessisse. Voluisse autem execrationis fulmine illam percutere, quo gloria sua manifestaretur. confert, *Luc. XIII, 4, 5*, *Jo. IX, 3*. sed forsitan ex hac conciliatione alia difficultas emergit. *Jo. III, 5*, ad baptismum respici probat, quoniam *ἵησους ἀνωθεν γενόμενος vers. 3* in negotio baptismi haud infrequens, & baptizatus *ἀντὶ τοῦ γενέσθαι ἁγίου πνεύματος*, *Tit. III, 4*, nominetur, ac per baptismum credentes dicantur sepulti cum Christo, ut in novitate vitæ ambulent. Illustratur hoc ex baptismo profelytorum, qui similes infanti recens nato habebantur; porro confirmatur locutione, *ex aqua & Spiritu*. Ipsi Judæi baptismum fieri debere dicunt, per aquas supernas, quas etiam nomine *feminae* insigunt. Christum tribunali *Pilati* impositum fuisse ad *Jo. XIX, 13*, ostendit *Clariss. Schottgenius*; noster, testimonio *Tertulliani* contra *Praxeam* *Cap. 16* confirmat. De more, tribunalia pone imperantes gestandi, locum ex *Josepho A. J. Lib. XVIII, 5* adducit. *Cap. IV* differitur de vasta solitudine, quæ *Ægypto* munimenti instar præcingitur, quæ dicitur a situ, quod fuerit *עַל פְּנֵי סוּרְיָא* contra faciem *Ægypti* *Gen. XXV, 18*, *1 Sam. XV, 7*, per quam via in *Ægyptum* proxime duceret *1 Sam. XXVII, 8*. & sic porro, in quam *Israelitæ*, ubi e sinu Arabico emerferant, se immiserint, *Exod. XV, 22*. Appellatum fuisse *סוּרְיָא*, quia munimenti instar præcincta fuerit *Ægypto*, atque ab opposita *Idumæa* & *Syria* determinaverit. Probat 1) ex nomine *סוּרְיָא* murum designante, a præcingendo, quod post *Aben-Efram Schutensius* adliruxit, hinc *Philo* illud per *τῆρας* convertit, & tota regio *סוּרְיָא* appellatur, *munita*. Quod ipsum etiam conveniat cum descriptione *Diodori Siculi* *Lib. I. Bibl. pag. 35*, & *Lib. XV, pag. 34*, coll. *Joseph. de B. J. Lib. IV, Cap. 10*. 2) *Onkelosus* & *Jonatban* reponunt *סוּרְיָא* cingulum, in genere quodvis sepimentum; ita etiam *Syrus* & *Arabs* vertunt. 3) Situs determinatur ex

Pag. 23, 28.

28 - 33.

33, 34.

- historia Amalekitarum 1 Sam. XV, 17 qua occasione quaedam circa ea monentur, quæ Josephus A. J. Lib. VI, Cap. 7, & Hieronymus ad vocem Gerara habent. Sed quod Exod. XV, 22 dicitur שִׁיר Num. XXXIII, 8, appellatur שִׁירָה, quam difficultatem ita expedit; primum generalius dici, eos in desertum venisse, inde per tres dies in solitudinem Etham pervenisse, quæ vox, judice Ven. Jablonskio, Diss. V de terra Gosen, sit Ægyptiacæ originis, terminum maris designans. Nominatur שִׁירָה Jos. XIII, 3, coll. 1 Chron. XIII, 5. Græcus verba Josue reddit, ἀπὸ τῆς ἀσκήτης τῆς κατὰ πρόσωπον Ἀιγύπτου, igitur ipsum illud desertum, non rivus prope Rhinocorura indicatur, ut hinc שִׁיר & שִׁירָה unam eandemque solitudinem, duplici nomine insignitam, designet. Vox שִׁירָה probabiliter est a שָׁרָה circumvit, circumdedit, שׁ cum ו permutato, ut hinc שִׁירָה sit idem quod שָׁרָה, & Arabicum شَرَاهُ circuitus terra, Jos. XIX, 26, per שִׁירָה non intelligendus fluvius crocodilis abundans, sed forte tractus, vel circuitus terra amplius & spatiosus, inter montem Carmelum & mare.
- 44 - 51. Jos. XXIII, 3, habemus שִׁירָה, quam vocem Græcus, Arabs, & Syrus, transferunt mercator, ut hinc ipsis idem fuerit, quod שִׁירָה mercator, Chaldaus adhibet abstractum שִׁירָה negotiatio, Masorethas in locum שִׁירָה substituisse שִׁירָה, divinat. Verba שִׁירָה Jer. II, 18, latinus reddit aquam turbidam, mavult tamen erud. Autor, propriam esse appellationem Nili, si non in ipsa Ægypto, saltem apud Ebræos, & vicinas gentes. Vocis Nisroch, quo de agitur Cap. V, quod 2 Reg. XIX, 37, Jos. XXXVII, 38 memoratur, originem petit ab Arab. נִסְרוֹךְ juvit, adjuvit, præcipue contra hostem. Si quis autem radicem constituat נִסְרוֹךְ quæ in conj. 4, notat, ad clamorem venit, opem tulit, eave juvit, conj. 10, opem imploravit; Nisroch erit adjutor ejus, qui opem imploravit. Probabile est, aliquem regum Assyriorum sub hoc nomine coluisse. Quis autem ille fuerit, num Belus, qui idem ac Assur, an Nimrodus? definiiri nequit. In serie regum Assyriorum Thuras, Zamis, sive Ninya filius, appellatur, quo de Suidas, Joannes Antiochenus, Cedrenus, Bochar-

tur Phaleg Lib. II Cap. 3. vocem ex אַחַרִּיָּהּ vel אַחַרִּיָּהּ *Assur* corruptam fuisse, nec unquam hujus nominis regem existisse, judicat. Quod Græci de fortitudine regis hujus narrant, id forte natum ex voce Σάρας, seu Σάρος, quæ strenuum, fortem, & bellicosum notat. Hoc igitur generatim dicere licet, sub nomine *Nisroch* latere *heroem*, sive principem gentis *Assyria*, qui ob egregia facinora, in hostes edita, honores divinos post mortem sit consecutus. *Cap. VI* disceptatur, quæ urbs per עִיר הַרְרִים, *Jes. XIX, 19.* sit intelligenda, & quæ appellationis sit ratio. *Leontopolin* innui censet. quoniam autem id ipsum erudite ad liquidum perduxit *Ikenius* *Diss. theologico-philol. pag. 258 seqq.* huic demonstrationi non multum inhæret. Quo jure *Bochartus* in epist. ad Sant Amantium *pag. 1198.* *Josephum* erroris geographici arguat, unum idemque templum *Leontopoli, Heliopoli & Bubasta collocando*, anquirat. *Josephus* munimentum *Bubastidis* agræ non affirmat ipsam fuisse *Heliopolin*, sed tantum in præfectura *Heliopolitana* positum fuisse. Porro notaverat *Josephus*, quod *Bubastum & Leontopolim* inter se confuderit, non cogitans, plura uni oppido cognomina ab *Ægyptiis* imposita fuisse. In confirmationem adducit testimonium *Dionysii*. Urbem *Bubastidis* *Leontopolim* fuisse dictam, suspicatur *Vailantius*, ob exundantem Nilum, cujus incrementum symbolo leonis pingere essent soliti, *Horapollo Lib. I Cap. 21.* Prophetam h. in l. non de templo, in honorem Dei extruendo, vaticinari, demonstrat; ad tempus potius illud, quo *Sennacheribus*, *Assyriorum* rex, in *Judæam & Ægyptum* expeditionem suscepit, sed qui, audito *Taracopis*, *Cuschæorum* regis, adventu, ad suos reversus, mortem oppetierit, respici arbitrat. quem in finem excitat quæ *Josephus A. J. Lib. X Cap. I.* habet, quæque *Herodotus* commemorat *Lib. II Cap. 141.* Hunc *Taraconein*, auxilium contra hostes ferentem, nominari אֲשֵׁרֵינוּ *servatorem & patronum v. 20.* Quinque urbes, locuturæ linguam *Canaanis*, sunt ipsi urbes *Ægypti*, in quas *Judæi* concesserint, qui, cum verum Deum venerarentur, *Ægyptios* suo exemplo exstimularint, ut, diis fictitiis missis,

Pag. 54 - 64.

65 - 68.

68 - 72.

- uni Deo verum cultum præstare ceperint. *Viam fratam in Ægyptum, & cetera vers. 23* explicat de illo temporis intervallo, quo bella Assyrios inter & Ægyptios fuerint sopita.
- 72 - 79. Interpretatio hæc fere eadem est, quæ *Græci*, etsi aliquantulum immutata & emendata. Sed ne quid de reliquis dicamus, si etiam Judæi in Ægyptum demigrarunt, num probabile est, ipsos Ægypti incolas, si non omnes, saltem cives suos, a superstitione crassissima abduxisse, cum iisdem exosi essent, eorundemque instituta abominarentur. Per *רַבָּב* *Pf. LXXXVII, 4*, non Ægyptum, sed tractum illum fabulosum, qui fluvio Bubastico ab oriente protenditur, intelligit, cujus tractus incolæ, quoniam inter illos referuntur, qui Deum norint, uti *Jes. XIX, 21*, non dubitat, psalmum hunc tempore *Hiskia* consignatum fuisse. *Cap. VII*, aggreditur explicationem verborum *Jesaja Cap. XXX, 6, 7*, quæ ita interpretatur, *onus, seu prophetia gravis bestiarum austri in terra angustia & arctationis, ex quibus leana & leo fortis, vipera & pratervolans* sunt, cetera. Bestias explicat de illarum signis quæ Ægyptii, in bellum tendentes, secum gestarint, ad terrorem hostibus incutiendum. In testimonium adducuntur, *Plutarchus* de *Isid. & Osiride pag. 379*, *Eusebius* de præp. evang. *Lib. II Cap. I*. His animalibus, loco Deorum habitis, sanctus vates grave onus denuntiat *רַבָּב הַשָּׁמַיִם* *Rabab (ferocia) illi, cessatio*. Non Ægyptum intelligit, & proinde examinat locos, in quibus vox occurrit, uti *Pf. LXXXIX, 21*, *Jes. LI, 9*, *Pf. LXXXVII, 4*, ac suæ inherens sententiæ, regionem coram anne Bubastico innui censet. Hinc vestigat, quare nomen hoc huic regioni inhæserit? Ibi loci terram Gosen fuisse adstruit, post *terram* Herculis appellatam, quæ, quod contra *Vener. Jablonskium* disputat, non in superiori Ægypto, ubi *νόμος Ἡρακλειώτης*, sed potius in inferiori querenda. His præmonitis, verba explicat *Rabab illi, cessatio, sive impotentia*, hoc est, *formidolosa* illa vis, quo modo *animalia* austri in terra *Rabab* appellantur, ea (animalia) sunt & vocabuntur *impotentia*. Cujus suæ interpretationis rationes in sequentibus confirmat, ac implementum invenit in *Setbone*, rege Ægypti, qui
- in

in scriptura dicatur *Soo*, & *Seve*, *Manethoni Sevechur*, qui homines, militæ in Ægypto vacantes, tanquam parum sibi utiles, contemtu habuerit, indeque securum fuisse hoc, ut, cum Sennacheribus in Ægyptum impressionem faceret, operam suam illi negarint. *Cap. VIII*, locis quibusdam N. Test. Pag. 106-113. ex magistrorum locutionibus lucem asserre nititur. Appellatur *Θάψις*, sive *παθήματα τῷ Χριστῷ* 2 *Cor. I, 5*, *Phil. III, 10*, *Col. I, 24*, *Apo. I, 9*, quas ex *תפוחי חַבַּת* explicandas esse, statuit, qui ex Judæorum mente, partim a Messia, partim a piis Israelitis, exaltandi fuerint. *Ebr. XI, 26*, nominatur *ἐνεδισμός τῷ Χριστῷ*. *Elfnerus* & *Hafaus* explicaverant, ignominiam propter Christum *Mosè* illatam. Nostro dubium videtur, quare *Moses* propter Christum potius, quam propter ipsum Deum, ærumnas perpassus fuisse dicatur, cum tale quid in historia Vet. Test. non extet. Quod non extat *κατὰ τὸ φητέον, κατὰ διάνοιαν* extat; non pugnat, pati propter Christum & ipsum Deum, nominatur autem Christus, quia cum eo crebrius versatus est *Moses* *Aff. VII, 38*. Vox *ἀπολύτρωσις* 114 - 120. confertur cum *Ebræorum* *מִשְׁלֵט*, quo designetur *tempus liberationis ab omnibus calamitatibus*, expectandæ in resurrectione mortuorum, indeque locum *Ebr. XI, 35*, explicat. *Παλιγγενεσία*, *Matth. XIX, 28*, est ipsi *verum instauratio*, sive *periodus*, a tempore resurrectionis ingressura, uti *Basiliius Orat. I de creat. pag. 6*, *Dionysius Hierarch. Eccles. pag. 7* explicant. Verba, *ὅταν καθίσῃ ὁ υἱὸς τῷ ἀνθρώπῳ ἐπὶ θρόνον δόξης αὐτοῦ*, non refert ad regnum Christi, quod adiit, ubi consistit in solio gloriæ suæ; cuius contrarium apparet ex *Apo. III, 21*, ubi duplex solium nominetur, alterum, in quo Christus cum patre suo, alterum, in quod cum Christo fideles collocandi: prius illigat tempori, exaltationem Christi subsecuto, posterius finem dierum, *Matth. XXV, 31*, coll. *XXIV, 30*. Concludit hinc, proprie & stricte loquendo, neque tunc cepisse, neque hactenus esse regnum Christi, sed in fine dierum manifestatum iri, *Aff. I, 7*. Sessionem Apostolorum in duodecim solis, & iudicium illorum, non de ultimo esse intelligendum, quosdam recte inculcavisse, affirmat. *Homberti*, ab.

ab hac sententia discedentem, notat. Quid vero de 12 So-
 Pag. 127-130. liis apostolorum sit censendum, non definit. Ast duplex
 folium Dei & Christi scriptura non indicat, filius insidet folio
 patris eadem potestate & gloria, credentes dicuntur sedere
 cum filio, suo modo gloriae ipsius participes. Christus uti-
 que, simulac ad dextram patris confedit, regnum occupavit,
 sed illius diversi gradus ac consummatio notari possunt. Ver-
 ba *Pauli Ebr. XII, 27* explicat de ultima mundi immutatione,
 sub finem Seculorum futura, qua de verbum σαλεύσονται ad-
 130 - 132. hibeatur, *Matth. XXIV, 29, Marc. XIII, 25* alibi. *Cap. IX*, ex-
 penditur quaestio de torrente prope Rhinocorura. Verba *Jesaiæ*
Cap. XXVII, 12, עַר נָחַל סַצְרִים, Græcus vertit εἰς Ῥινοκορύ-
 ρων. Rivi prope Rhinocorura primam injecit mentionem *Hie-*
ronymus ad Amos VI, 14. Nominatur ibi בְּהַל עֲרֹבָה, *torrens*
solitudinis, per quem non torrens Ægypti, sed Arnon innui-
 tur. Hujus rivi pariter meminerunt *Augustinus de C. D. LXVI,*
24. Brocardus, Quaresmius, qui rivum, e Nilo procedentem,
 per solitudinem usque ad mare, inter Rhinocorura & Pelu-
 sium, provolvi, perhibent. Alii in illa versantur sententia, ri-
 vum Ægypti peculiarem fuisse torrentem, cui cum Nilo com-
 mune fuerit nihil, ab ortu versus mare procedentem, ad pla-
 gam australem urbis Rhinocorurorum. *Rich. Pocockius* in
Tab. Ægypti præmissa Tom. I itinerarii, juxta oppidum istud
 rivulum signavit, cum epigraphe, *Sibor Fl. Ægypti*; sed ipse
 fatetur, se delineationem oræ maritimæ ex Tabulis nauticis
 transfuisse, quibus tamen non multum fidendum. Silent
 contra de illo *Thevenotius, della Valle, M. a Raungarten,*
Furcrius, Schaër, alii. Censet igitur, ex monachorum, *Hie-*
ronymi autoritate subnixorum, traditionibus, rivulum hunc in
 132 - 142. tabulas vulgares fuisse intrusum, indeque in tabulas nauticas
 transfusum. *Torrens Wadalar*, quem erud. *Ikenius* rivum
 prope Rhinocorura esse autumat, est vallis, quod & vox indi-
 142 - 147. cat. *Eratosthenes* apud *Strabonem Lib. XVI pag. 1076* nomi-
 nat flumen circa Rhinocoloram & Casium montem; quo-
 niam vero ex veteribus neminem consentientem habet, *Str-*
boni merito vapulat. Apud hunc, pro εἰς τὰς ποταμούς, εἰς
 τὰς

τὰς πύλας, cui lectioni Codd. MS. faveant, est legendum, quod ipsum jamdum Celeb. *Millius* observavit. Hinc infert, istiusmodi rivum prope Rhinocorura non existisse, nec limitem terræ Israeliticæ, hac in plaga, effecisse. Quare autem Pag. 147-150. LXX b. in loco posuerint ἕως Ρινωκορῶρων, arcessendum putat ex testamento *Noachico*, quo terminus portionis *Semi & Chami* ad urbem Rhinocorurorum constituitur. Exhibent illud *Eusebius Lib. I Chron. Syncellus Chron. pag. 45 Cedrenus*, comp. historiz pag. 10 alios nominat *Fabricius Cod. pseudep. Vet. Test. Tom. II pag. 265*. Illius quoque ineminit *Epiphanius* in *Ancorato Cap. 114 & libr. hæref. LXVI pag. 703 Philastrius* autem *Catal. hæret. Cap. 117*, hæreticis accenset illos, qui de veritate divisionis illius disputent, vel eandem negent. Traditionem hanc antiquissimam esse, ex paraphrasi *Jonathanis* ad *Deut. XXXII, 8* probatur: apud *Ægyptios* etiam viguisse, qui orbem in LXX regiones dividerint, *Horapollo Lib. I, Cap. 14*. Hinc probabile Auctori videtur, *Ægyptios* in sua orbis divisione, quæ cum illa *Ebræorum* mire conveniat, eundem *Chamo* ab oriente limitem posuisse, sicque *Græcum* interpretem, ut invidiam declinaret, pro rivo oppidum nominasse. Oppidum Rhinocorura, nomen, non ab amputatis civium naribus, tulit, sed ab Arab. כראיו *operimentum, locus quietis, mansio*, quo locus designetur, in quo peregrinantes subsistunt, & quiescunt sub lacunariibus, publice hunc in finem factis. Oppidum post in eam crevit dignitatem, ut sedes *Episcopalis* ibi constitueretur. Ibidem fere sita fuit urbs *Arisch*, quam sequentium temporum scriptores sæpe nominant, etiam *Arabs Num. XXXIV, 5* pro כהל מצרים ponens. Sub finem capitis ostenditur, quod 150-155. discrimen inter כהל & כהר מצרים intercedat. Cap. X ratio diversarum vocum *Ebræarum* difficiliorum redditur. ישורן est nomen mysticum *Israelis*, *Deut. XXXII, 15, XXXIII, 5, 6, Jes. XLIV, 2*, quod arcessit ex radice Arabica شرا, pinguis, bene habitus fuit equus, pinguis evasit, cuius notio primaria consistit in cingendo: cui significatui faveant reliquæ voces, quæ sequuntur, & antecedunt. Porro *Israel* mystice pinguis dicitur, Kk tur,

- Pag. 163-169. tur, modo loquendi Ebraeis perfamiliari *Mal. IV, 2*, (sec. Ebraeorum divisionem *Cap. III, 26*.) *Pf. XXII, 30. Prov. XXVIII, 25*. Vocem כַּטְרִים, quæ occurrit *2 Reg. XXIII, 5*,
- 169 - 171. *Hof. X, 5. Lepb. I, 4*, Ikenius a voce Persica zonam, cingulum, quod commune magorum in religione signum fuerit, derivaverat. Sed dubitatur, num cingulorum usus in sacris adeo antiquus fuerit, adhæc Persicum כַּטְרִין cingulum cum כַּטְרִים nihil commune habet. Adoptat igitur sententiam *Milili*, statuentis, sacrificulos hos ab *incendendo thure* nomen sortitos esse, quod conveniat cum descriptione *2 Reg. XXIII, 5*. Apud Arabes نَمَسْرَة in 4. coniug. denotat *iniecit igni rem, prunis impenendam*, speciatim *suffimentum*, נ autem & ג invicem sæpe permutantur. Apud Chalcæos, itemque Syros, verbum נָמַר pro קָטַר adhibetur. Vox כַּטְרִין sumitur & de veris sacerdotibus, & de Christo, sacerdote summo. *Hof. X, 5*, de populo pronuntiatur, ob stragem vitularum luxisse; sacrificulos, contra, exultavisse. Quam difficultatem ut tolleret, observat, vocem גִּיל & גִּיל proprie notare, *in orbem volui, rotari*, qui motus uti est aliquando indicium luctus & moeroris, ita etiam lætitiæ. priori sensu hic sumi debere. *Cap. XI*, pergit in huius generis observationibus. *Pf. LXXXIV, 7*, habetur vox עָטָה, quæ sensu operiendi vulgo accipitur, qui, quoniam difficultatem parit, eligitur radix Arabica عָطَا, quæ significat *dedit, largitus est*, uti etiam LXX vertunt εἰσέτα, latius *dabit*, quæ vox in isto negotio est frequentissima, *Ezech. XXXIV, 26. Mal. III, 10*. In proxime præcedentibus occurrit vox כֶּכֶח, quam ex Arabismo, per *vallem, parum aquæ habentem*, exponit. Circa vocem חַיִּי notaverat Clariss. Nonnenius, respici ad historiam *2 Reg. III, 16 - 20*, sed factum hoc *Elisei* diversum prorsus esse a promissione divina, quæ his verbis continetur, ostenditur.
- 174 - 178. *Zach. IX, 12*, nominatur מְנַיִר מְשַׁנֵּה. Verbum מְנַיִר præstantissimus *Mullerus* exponit per *adiutorem*, sive *defensorum*, ex usu verbi מְנַיִר apud Arabes, & hoc ipso indicari *Nebemiam*, missum a *Xerxe* ad templum perficiendum, & mœnia Hierosolymorum instruenda, qui dicatur *adiutor duplicatus*

catus, ratione habita Zerubabelis, qui iussu Cyri operis huius prima fundamenta posuerat. Vocem כָּמִיר Ezech. XIX, 3, Pag. 179-180. quæ leunculum significat, arcessit ex Arab. كَمِير - distentum utrinque latus corporis fuit, amplius fuit, incrementum cepit puer scæsusque. Inde contra observatorem Halensem demonstratur, Iud. XIV, 5 non leonem adolescentem, sed qui fortitudine polleat, indicari. Nomen כָּמִיר Cant. II, 180 - 181. 13, ex rad. Arab. explicat per ficus crassos & immaturos, quem sensum etiam voci dant Talmudici, Cap. XII. Apud 181 - 183. Daniëlem bis memoratur חֲצִבֵי נָרְץ, Cap. XI, 16, 41, absolute צִבֵי Cap. VIII, 9, quam vocem ex iis, quæ circumstant, item dialecto Arabica illustrat, per quam plerique interpretes intelligunt Iudæam, R. Saadias Gaon Syrian. Syria Tzoba, cujus regem percussit David, 2 Sam. VIII, 3, ex mente Beniaminis itiner. pag. 59 est famigeratissima urbs Haleb, quæ etiam sententia est omnium doctorum Iudæorum. Bobartus in Phaleg Lib. II Cap. 6 iudicat, urbem hanc esse remotiorem, quam ut ibi Ara Tzoba statuatur; quam difficultatem tolli posse censet Cl. Mullerus, si Syria euro-aquilonaris intelligatur, cujus primaria civitas Haleb. פַּתְרוֹס ab reliqua 186 - 187. Ægypto distinguitur, Ies. XI, 2, Jer. XLIV, 1, Ezech. XXIX, 14, quæ vox ab interpretibus Græcis scribitur παθρός & Παθρός, composita ex artic. II & ΘΟΥΡΗC notus, ventus meridionalis, ut hinc Pathros notet plagam australem, quo nomine apud Arabes Ægyptus superior insigniatur. רַעֲזוֹס, quæ memoratur Exod. I, 11 est urbs Avaris, instaurata a rege Salati, idem, qui Israelitas afflixit, quo de Iosephus contra Apionem Lib. I pag. 445, 460. Situs urbis convenit cum vulgari de terra Gosen opinione. Voci פַּתְרוֹס Exod. 187 - 188. I, 11, respondet copticum παθωμ, quod sepem significat, ut sic indicetur urbs muris cinctæ. Interpres Græcus מסכנור 188 - 190. עֵרֵי reddit πόλις ὄχυρᾶς. Sub finem quaerit, cur Ægyptus 190 - 191. aëria dicatur? Crofius, in lexico, testatur, esse vocem Ægyptiacam. Inter vasa mensæ sacra recensentur קֶשֶׁת & 191 - 192. מִנְקִיּוֹת, Exod. XXXVII, 16, Num. IV, 7, quibus diversas mensuras, ad panes facierum conficiendos adhibitas, significari

arbitratur *Nachmanides*, ex cuius *liur al bathora fol. 60*
 Pag. 192-196. cap. 4 prolixus locus adducitur, *Cap. XIII*. Diversitas ac mul-
 titudo observationum etiam nos copiosiores fecit. Omnes egre-
 giam spirant eruditionem, quarum alix calculum merentur,
 alix fecuturis occasionem suppeditabunt, in easdem ulterius
 inquirendi. Charta & typi sunt nitidi; mendæ, si pauca ex-
 cipiantur, curate sunt relecatæ.

C. CORNELII TACITI OPERA, EX RECENSIONE
 JO. AUG. ERNESTI, cum Notis integris J. F. GRO-
 NOVII & IUSTI LIPSI, quibus &
 suas adjecit.

Lipsiæ, ex officina Weidmanniana, 1752, 8.

Alph. 5.

C. *Cornelii Taciti*, novam editionem ut curaret, inductus
Ernestius noster, nihil aliud ab initio propositum ha-
 buerat, quam ut textum ad *Lipsianum* exemplar, non neglecta
 meliorum, si copia data foret, codicum autoritate, diligenter
 expressum, animadversionibus necessariis illustratum, passim
 quoque, ubi usus factus fuisset, correctum atque emendatum,
 exhiberet. Verum, quod fieri assolet in eiusmodi institutis,
 quæ plus habent in recessu, quam in fronte ostendunt, aliud
 ex alio ut nascatur: id ipsi quoque evenit. Nam cum sese nec
 consilio suo atque instituto, neque fidei adeo suæ arbitraretur
 satisfactorum, nisi & Codices, quorum ei copia contigisset,
 & editiones, potiores quidem, contulisset: multa enim non
 in illis modo ex librorum inficitia, maleque sedulo inge-
 nio, aut glossematibus interpolata, verum in his quoque ex-
 pressa, quodque aliquanto peius est, ex interpretum atque edi-
 torum ingenii prognata, corrigendi ac restituendi, & mate-
 riam præbere largissimam, & necessitatem iniungere, nulli edi-
 tori, qui quidem bene mereri de re Critica vellet, ulla specie
 subterfugiendam: qua & præcipua excusatione totam delati
 negotii molem a se depellere tentaverat: ubi tandem opus
 ipsum aggressus, editionumque in primis, quantam ante ipsum
 nemo,

nemo, copiam nactus, *Corneliani* textus quasi origines ac fata cœpit repetere atque investigare: maiora iam, ut sit, animo & proposito suo amplexus, omnes omnium in textu *Taciti* lectionum, qua in editione *Lipsii* expressarum, qua ab aliis interpretibus receptarum, aut pro coniecturis ex ingenio prolatarum, nonnunquam & a typographorum operis immittarum, rationem, originem, causas, & veluti iura, tanta est diligentia persecutus, ut iustam seriem atque historiam, & absolutam quasi Genealogiam lectionis *Corneliane* concinnatam atque per textam dederit. Sed cum pars esset huius instituti, ut & editionum, quibus esset usus, & *M. Storum*, quotquot ubique extarent, historiam recenseret: præfatio ei parti satisfecit, compensata eorum negligentia, qui, in recensenda Codicum, sed editionum imprimis, historia, quantum quisque liber contineret, ubi inciperet, ubi deficeret, commemorare insuper habuerunt. In Codicibus illud observandum præcipue, omnes quos habemus, ex uno exemplari fluxisse: quod & *J. F. Gronovius* vidit, *Obs. IV, 2*, patetque ex compluribus locis, tanquam *H. III, 5*, ubi integra pagina transposita, nec ulli librorum abest illa corruptio. Pagina desinebat in verbis: *scriptum - Satur - sequi oportebat: nino, cum exercitu - - celeraret.* ex quo initio quidam libb. etiam fecere, *innocuum*: immemores nimirum, aut ignari, quo pertineret. Sed prior descripta est pagina, quæ incipiebat *Cap. 7* in vocab. *revirescere*, desinebat *Cap. 9* in voc. *inimici*. Idem evenit *Cap. 65* duabus paginis, quarum prior incipit a voce. *invalidus senectæ*: (ubi & in Cod. *Guelferb.* adscriptum, *hic aliquid deficit*;) altera desinit *Cap. 69* in verbis: *in Capitolium accivit*. Sed restitutio facta iam a *Puteolano*, quem & *Beroaldus* secutus, ut in ceteris, quæ sæpius quidem, sed falso, ad ipsum *Beroaldum* refert *Iac. Gronovius*. Unde nil agere apparet, qui, ubi in eiusmodi corruptelis, falsisque lectionibus Codd. omnes conspirant, ad consensum Codd. provocando stabilire istam volunt: neque enim nisi pro unica unius libri habenda est lectione. Codicibus autem usus est *V. C.* nullis præter unum *Guelferbytanum*, mediocris ætatis, satis tamen in conferendo utilem, continen-

tinentem Annales & Historias, cum *Putcolani* autem editione plerumque consentientem; ex quo multis exemplis agnovit, quod ad reliquorum usum existimationemque mirifice profuit, proderitque plus fortasse in posterum, quam nunc opinetur aliquis, complura ex margine, glossematibusque, aut appositis aut interpositis, ex poetarum profaicorumque huic vel illi loco similibus, illustrandove utilibus locis, in textum ita venisse, ut mox veram lectionem loco pellerent, mox cum ea coalescerent, mediæque adeo nonnunquam intervenirent: quod evidenti sane exemplo apparet *H. 2, 98*, ubi verba, *flabra Aquilonis*, ex *Lucretio 6, 739, 5, 741*, in Cod. Flor. interiecta sunt mediis: *mare quoque et cæ FLABRA AQUILONIS arum flatu*. Mira sane, sed evidens corruptela: cuius tamen paulo post plura exempla afferemus. Nunc in illo quidem Cod. complura, diversa manu, aut prima quoque & eadem, ex pluribus scriptoribus, nominatim *Cicerone, Virgilio, Juvenali*, adscripta margini, quam facile textum occupare potuerint, nimis facile apparet. Sic *Ann. II, 31*, ad verba: *femina nebridibus cinctæ*, adscriptum glossema, a prima manu: *nebridibus, pellibus cervinis*. *XII, 7*, ad verba: *cuncta femina obediebant*: eadem manu adscriptum e *Virgilio: dux femina facti*. Ad *H. I, 21*, *non cunctatione opus*, additum ex *Virg. rumpe moras*. Quæque alia complura hisce similia, corruptelæ atque interpolationi aditum patefecere. Præter hunc vero Codicem, in libello de Germania, usus est veterrima eius libelli editione, MSto plane æquiparanda, quam a *Cel. Kappio* acceptam, inductus summa lectionum similitudine, eandem esse existimat, quam ab *Artolphe*, medico, acceptam *Lipsius, Artolphi* codicem, Noster *Kappianum* vocat. Quosdam præterea Codices, frustra expetitos a se, frustra, ex promisso, expectatos, nullos ut esse putaret, non immerito inductus est. At vero Editionum *αἰτιολόγων* copiam nactus tantam adhibuit, quantam nec ante ipsum quisquam, & quantam sufficere existimaveris ad eum, quem ante demonstravimus, usum. Cuius ratio ut nostris quoque lectoribus appareat, historiam editionum, & quasi familiaritatem cognationemque, quam persecutus in præfatione sum-

ma est diligentia, hic quoque breviter recenserebimus: in quo duæ res maxime observanda, curioseque tenenda: primo, unde orta earum unaquæque ac ducta; deinde, quantum quæque, & quid ex *Taciti* libris contineat: quorum utrumque neglectum aut ignoratum in laudando editi. consensu, alterum in afferenda origine lectionis atque autoritate, fraudi ut plurimum doctis Viris fuisse, his ipsis observationibus instructus noster subnixusque, omnibus locis docuit. *Prima* omnium editio est *Jo. Spirensis*, continens *Annales*, inde a *Lib. XI* cum *Germania* & *Dialogo de Oratoribus*, absque titulo, locique & anni nota. *Lipsius* & *Gruterus* *Romanam* vocant. *Venetis* prodisse existimatur A. 1468, ubi officinam *Spirensis* habuit. At *Fabricii* illa *Romana*, anni 1495, a *Spirensis* editione diversa, nulla prorsus, & commenticia est. Annus illius veræ incertus, uti & illud, an e *Cod. Vatic.* ducta? Multa quidem habet, quæ cum lectionibus *Vatic.* consentiant: ut *Ann. 11, 18*, in corrupta adeo scriptura, & quæ maior consensus evidentia, in verbis varie tentatis: *auxiliaris, & diu meritis*: uterque, & *Vatic. & Spirens.* habent: *auxiliare est in meritis*: unde *Jac. Gron.* cum *Mercero*: *auxiliare as diu meritis*. parique modo *H. 1, 61*, in utroque corrupte: *aquilex quintæ legionis*: 12, 12, init. pro edito: *ceteros præminebat peritia legum*, utriusque est: *ceteris præerat per. l. H. 3, 6*, init. uterque: *strenuus bello magis, quam gloria. & dux Corbulo*, cet. *H. 4, 12*, consentiunt in verbis: *societateve aliorum adstricti*; ubi editur: *societate validiorum attriti*. Habet & propria quædam illa editio, quæ nulli nec editionum communia, nec *MStorum*: tanquam *H. 4, 65*, in *vetustatem & consuetudinem*: *Cap. 66*, perverse, *Sunias*, pro *Sunicis*, vocabulo gentis: *Cap. 69 perjuriam*. Sed tamen etiam cum *Flor.* consentit: veluti *H. 3, 5*, itidem in corruptela: *commissor patientior postea*: in verbis, *fidei commissæ patientior*. Sed & cum *Flor.* consentit, rursus in corruptela; *Ann. 11, 4*, in monstro vocabuli, *assenescentiam*: *Cap. 16*, habent *alimonia* hi duo, ceteri omnes *alimonia*; *Cap. 18*, communiter *acta*, vitiose pro *jecta*, sive *aucta*; *Cap. 23* extr. in corruptissimo haud dubie loco, uter-

uterque habent, *per se satis*, loco editi, *prostratis*, an *prostrati*: quodque magis nos advertat, ita cum *Flor.* conspirat, ut a *Vatic.* dissentiat. nam *H. 3, 38*, corrupte & *Flor.* & editi princ. *pretiam*, pro, *per Rhetiam*; ubi *Vat. Rhetiam*: & c. præc. ab utroque recedens, pro *adductius*, quod & *Vat.* & *Flor.* habent, prave exhibet cum omnibus reliquis, *audacius*. Parum ergo, ex quo ducta codice sit, constare videtur: nisi forte filia est deperditi *Veneti Cod.* quem *P. Victor.* ad *Cic. Epist. Fam. II, 12*, laudat, ex eoque ad *Ann. 14, 24*, veram lectionem, *Quinquatrus*, protulit. Sed ad alias, *Veneta*, anni 1484 & *Romana* eiusdem exempli, 1497, quam commemorat *Maetarius*, ficta haud dubie: nec præter unam illam principem, ante se noverat *Franc. Puteolanus*, alter iam *Cornelii editor*. Cum non declarasset, quibus *Codd.* usus fuisset, suspicio oborta *Jac. Gronovio*, ex ingenio ipsius pleraque profecta: quod secus esse repertum *Nostro*, comparatione *Cod. Guelf.* in quo illa, quæ ipsius ingenio tribuebat *Gron.* pleraque omnia leguntur. Hæc primum sine loci annique nota exiit editio, *Mediolani*, ut *Nostro*, *Saxio*que, videtur, *Veneta*que præcessit anni 1497, ita, ut etiam hæc ad illam expressa sit. Sequitur *Phil. Beroaldi* editio, *Roma*, 1515, in qua tantum *V.* priores *Annalium Libri*, ex *Corbejensi Codice*, *Langobardico* illo, editi: nec omisit sub exitum *Libri V* monere; quo minus a *Jac. Gronovio* ignorari negligere debebat. Cetera expressa ex *Puteolani* exemplo: cuius lectiones innumeris locis perperam *Beroaldo* tribuit *Gronov.* frustra que irascitur, ubi non ita ediderat, uti in *Flor. Cod.* erat, quem ille neutquam inspexit, vid. *Ann. 15, 64*; *16, 1*; *15, 11, n. 1, 10*; *13, 14*, init. *H. 4, 21*, *MSt. Flor. arbitrium*: *Beroald. arbitrum*; *Ann. 13, 21*, extr. vocem *mater* e *Puteol.* habet *Beroald.* quæ non est in *Flor. Cap. 25, gladiatores*, *Flor. gladiatorum*, *Beroald.* *Operarum* quoque errata ex *Puteol.* servata; v. c. *Ann. 13, 49* *incederat* pro *incedebat*: *15, 58* *latatum* pro *letatum*. Prefatio quoque eiusd. *Puteol.* præmissa *Libro XI.* Quam *Jo. Frobenius*, *Basilicæ* 1519 curavit, ex *Beroaldina* ducta, nisi in operarum vitiis, ab ea nusquam discrepat. Hæc editio recognita

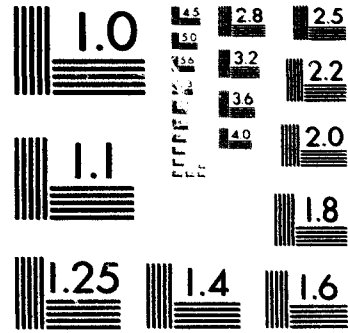
a B. Rhenano, collataque cum MS. *Budens.* prodiit. Is textum fervans Basilicensem, etiam ubi a *Beroaldo* seu *Puteolano* recedit, vitia operarum velut ex ingenio corrigit: uti & illa, quæ iam in istis prioribus extant: sapissime quoque coniecturis suis incidit in ipsissimas lectiones edit. princ. qua usum sese nusquam indicat. Exempla deinde, utiliori loco, afferimus. Repetita hæc edit. A. 1544. posterior *Rhenani* vocanda: cum prior illa vulgo ignota cruditis, A. 1532 edita fuerit. *Aldina*, quæ 1534 ad *Rhenani* edit. expressa, nulla in re ab ea recedit, nisi quod *Ann. 4, 47*, in verbis, *armata*, aut *incondita*, coniecturam *Rhenani*, at pro aut scribentis, in contextum recepit: reliqua operarum vitia immutata. Nec alia origo aut ratio *Gryphiana*, quæ A. 1543 prodiit. Ex eo autem, quod posterior *Aldina* habita fuit *Rhenani*, factum, ut, quæ *Rhenano* debebantur, ad *Aldum* autorem referrentur. Sed omnium maxime ac præclarissime de *Tacito* meritis *Lipsius*, *Antverpiæ* primum, 1574, 1581, 1585 octonis, deinde *Lugduni* 1595 forma maiori, 1598 quaternis, & rursus *Antverpiæ*, A. 1600 quaternis edidit; ex qua postrema ceteræ *Antverpienses*, post mortem *Lipsii*, ductæ. Quas post *Pichena* editionem repetivit, aliquanto prioribus meliores: ex hoc enim multum profecit: subinde & notæ passim mutata; quas ex sexta editione, male a *Gronovio* omittas, Noster restituit; uti *Ann. 14, 13* u. 1. ad verbum *reperiret*: add. *Ann. III* extr. Codicibus usus est *Vaticano* & *Farnesiano*, cum excerptis *Rod. Agricole*, quæ pro coniecturis ipsius *Agricole* habuisse eum, apparet ex *Ann. 14, 69*, extr. editiones autem, præter principem, quam *Romanam* vocat, nullas: ac ne huius quidem exemplum ipsum, sed excerpta tantum, eaque admodum vitiosa; ut qui sapissime in ea legi dicat, quæ non leguntur. Textum ante oculos habuit, nec priorem *Rhenani*, nec posteriorem, etsi vulgatam appellat, quo nomine illa tum ferebatur: nam quæ ipse in vulgata corrigit, aliquanto vitiosiora *Rhenani* lectionibus: ac fortasse ducta ex alia ignobiliori, ex hoc expressa, erratisque aucta. Ex *Lipsiana*, ea quæ 1585. *Antverp.* prodiit, suam exprimi curavit *Curt. Pichena*, vulgatam vocans *Lipsii* lectionem, corti-

gereque eam se dicens, velut e *Florent.* cum ea reponit, quæ dudum in aliis edita, ipsisque adeo *Lipsianis.* Coniecturæ quoque e *Lipsii* interdum in textum ab eo receptæ, vulgatæ postea auctoritatem obtinuerunt. Optimum editionis eius exemplum est *Francofurtanum*, anni 1607 quateruis: meliusque & *Florentino* & *Batavo.* *Bernecceriana* editio, A. 1638, prodita, *Pichens* textum servat, nisi quod ex coniecturis *Freinsheimii* in textum quædam recepta. Repetita est A. 1675 & 1685 nomine *I. F. Gronovii*, a quo tamen instituta tantummodo. Quia editionum collationibus non usus erat *Gronov.* pro coniectura proposuit multa, quæ iam erant in editionibus prisca. *Theod. Ryckius*, suam expressit ex *Gronoviana* seu *Bernecceriana*, adhibito Codice *Agricola*, excerptis Cod. Regii, nec non editi. *Puteolani*, *Beroaldi*, *Rivii*, in contextu quoque nonnulla mutavit, ex *Flor.* maxime, cuius excerpta a *Iac. Gronovio* acceperat. Tandem *Iac. Gronovius*, collato imprimis *Florent.* Cod. accuratius quidem ceteris, sed cum nimia eius veneratione, *Tacitum* edidit: multa acerbitate in *Ryckium* usus. Hæc itaque apparatu editionum, collationibusque Codicum, ita usus est *Noller*, ut non modo, quod caput erat rei, originem atque rationem, & quasi iura uniuscuiusque lectionis persequeretur; verum etiam plurima ostenderet, exemplisque probaret, quorum observatio mirificæ est ad criticam diligentiam utilitatis. Primum enim apparet, eo quidem, quo supra demonstratum est, modo, glossata complura in textum irrepisse; cuius rei insigne exemplum supra iam attulimus: estque simile *H. 2, 20* post verba: *operibus & vincis.* Nec diversæ originis verba illi merito videntur, ib. *Cap. 7* init. *post principia belli secundum Flavianos;* quæ abesse commode queant, nec cum præcedentibus aut consequentibus ullo modo coherent; cumque præsertim a plerisque libb. absit præposit. *post*, haud dubie ab aliquo adscriptum margini quasi argumenti loco, *princ. b. f. Flor.* Nec dubie *Ann. 13, 58*, in verbis: *neque extinguere poterant. (ignes) non, si imbres caderent, non fluvialibus aquis, aut quo alio humore NITERENTUR:* extremum illud frustra retinens *Lipsius*, constituit, *non si fluvial.*

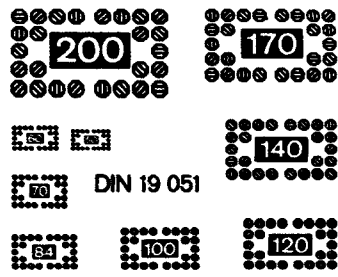
vial. a. a. q. a. b. nit. extinguere; quin glossema esse, docent Cod. Flor. & ed. pr. a quibus plane abest, & varietas librorum ceterorum aliud vocab. quasi fulciendæ constructioni suggerentium, quod non opus, modo & illud si deleatur, quod post alterum non erat. Unde noster verbum illud delevit. Eo minus veritas *Ernestius, Ann. 16, 2*, in init. in verbis: *nec missis visoribus, per quos nosceret*; illos *visores*, veluti barbarum mediæ ætatis vocabulum, & h. l. etiam supervacue notionis, pro spurio & glossemate reiicere; quo loco etiam, (ut hoc statim addamus) contra libb. sed poscente Latinitate ac sensu, dupliciter restituit, PARATAM prædam AVEHERENT, cum vulgo ubique: *partam pr. adv* nam nec *partus* nisi de eo dicitur, quod labore & periculo, fortiterque comparatum acquisitumque, nec *advchendi* vocab. tali contextu solenne est, quin a librariis male, sæpius tamen, alteri substitutum. Neque vero mutationibus istis, quas summa ratio expresserat, ius imminutum sibi credidit reprehendendi editores ante se, aut interpretes, qui citra necessitatem, ubi collibuisse, relicta librorum auctoritate, novas lectiones ipsi intruserunt: qualis audacia fuit v. c. *Putcolani, Ann. 15, 4*, pro *viserent*, quod omnibus libb. est, edentis *viserentur*, quod, tanquam e libb. sumtum, ceteri secuti sunt omnes; *Pichenæ*, cum *Ryckio & Freinskemio*, qui, contra libb. consensum, *mortem sine arbitrio* exhibentium, recepere, *arbitro*, illiusque, tanquam pro coniectura, vindicandi causam *Gronovio* dedere. Sic *Cap. 15 Beroaldus* dedit: *iussa* imperatoris *Ostovio aperit*, quod ex nullius libri lectione extricari potest. *Ann. 3, 21*, *Alidus* ac *Rhenanus*, in verbis, *missu patris*, quæ consequentium vim habent, addita copula *que*, *missuque p.* nexum verborum temere mutaverunt. *12, 7 n. 3*, cum MSS. atque etiam ed. pr. haberent: *adductum imperium*; *Putcol.* habet vitiose, *addictum*: quod secuti *Beroald. & Alciatus, Rhenanus* autem non melius inde, *addictum*: quod secuti, usque ad *Pichenam*, editores: *Lipsius adductum* restituit. Ex hoc fonte necessitas nata *Gronovio*, corrigendi *disidium*, ubi contra libb. ipsos perperam *disidium*: veluti *Ann. 12, 2, n. 3. 40, n. 4. 34, n. 4.*

Sic 12, 61, castigasse se *Rhenanus* dicit, *immunitate tribuenda*, pro, *restituenda*, quod tamen nonnisi a *Beroaldo* perperam in-
 vectum; quod item factum in vocab. *formam*, 13, 13, n. 3, pro quo *Rhenanus*, sive potius ipsi libb. recte, *fortunam*; &
 14, 15, n. 2 perperam *Putcol. Beroald.* & qui secuti, *proposita ve-*
ro, ubi *Rhenan.* quasi sine libb. quod omnes habent, v. no. *Cap. 27*
 n. 4, *Gro. lotiu*, quasi emendans, legit: *sui cuiusque ordinis*
militibus, quod in omnibus iam libb. & edit. vet. in poste-
 riores, operarum forte vitio, fluxit, *suis*. Hinc ergo, ex ne-
 glecta huius examinis, natum illud ipsum, ut nunc ea, quæ
 iam in vet. libb. editionibusque compluribus recte legeren-
 tur, in aliis autem, aut correctorum prava sedulitate, negligen-
 tia quoque nonnunquam, aut operarum adeo incuria, corrupte
 extarent, ab iis, qui in eiusmodi exempla edit. incidissent,
 & comparare ceteras neglexissent, tanquam ex ingenio, pro-
 ve coniectura, afferrentur: quod in primis *I. F. Gronovio* ac-
 cidit, uti iam in vocab. *discidii* vidimus. Sed & *Rhenanus* in
 eo, ut si quis alius, vanusne dicamus, an negligens, reperitur
 fuisse; v. c. *Ann. 12, 16, n. 7*, ubi ita restituit, uti iam ed. pr.
supra cunctos extollatur: sibi filius, hostili in solo adultus, in re-
gnum venisset, posse extimesci: ubi *Putcol.* vitio operarum for-
 tasse: *extollatur, loco, & venisse posse. Cap. 20 n. 1* cum edit. *Al-*
ciati perperam haberet, *perlocutus*, ipse, quasi ita omnes ha-
 berent, restituisse se ait, quod omnes habent, *prolocutus*, quod
 & fecit in voc. *permotus*, pro quo prave *Putcol. promotus*,
Cap. 19, init. & Taurum pro *Taurum, Cap. 28, init. Lib. 11,*
13, n. 2, Pichena & Gruterus, quasi e libb. restituunt *severis*
edictis, pro corrupto, *dictis*, quod nonnisi in *Lipsiana*, 1585 at-
 que etiam correctum in eiusd. edit. 1645, cui simile passus *Pi-*
chena, Cap. 16, quasi e *Flor.* restituens, *apud proximos*, quod
 omnes edd. habent, una itidem *Lipsiana, ad.* Simili fato &
Lipsius, Ann. 5, 10, n. 5. cum in edit. *Rhenani* vitiose esset,
dixit se, quod cum præcc. nullo modo cohæret, maancum
 exillimat locum, varieque tentat: non facturus, si ceteras
 consulisset, quæ consensu habent *dixisse. Freinshemius*
 quoque *Ann. 4, 58*, dum emendabat: *neque tam incredibilem*
casum

casum providebant, pro corrupto recentiorum edit. *causam*, non opus habebat emendatione, si edd. vett. inspexisset, quibus omnibus est, *casum*, vitio isto non nisi per negligentiam & inducto & propagato. Sic tamen præclare etiam actum cum viris doctis, quod emendationibus certe veram lectionem restituerunt, nil aliud nisi supervacuum utique operam infumississe existimandi; illa aliquanto gravior fraus, qua offerenda contemptum sui hæc editionum comparatio vindicavit, cum de veritate lectionis, aut corrigendi necessitate, parum solliciti, nunc in coniecturas Editorum, nunc in vitia operarum, nunc negligentes emendare, nunc veriti, notas nobis dedere; quod factum Noster observavit *Ann. 6, 2, n.* in verbis: *tum retulere Scipiones*: quæ non sunt, nisi a *Beroaldo*, qui hic mutavit lect. Cod. *tum referret Sc.* ex quo tamen postea recte ipse *Lips.* fecit, *tanquam referret*: antea in ista *Beroaldi* coniectura subtiliter sane, at quorsum? philosophatus. Sic *Cap. 23, n. 4*, cum, operarum certe vitio, (nulla enim mutandi apparet ratio,) *Rhenanus* dedisset: *plerisque non exini*; inepto, inter rectam orationem, infinitivo: varias interpretum coniecturas elulit *Pichena*, restituendo ex libb. atque editt. *eximitur. Lib. 15, 15*, mire argutati sunt, hæseruntque in verbis: *Senecaque permitteret*. at unde ill.? e coniectura *Putcolani*: cum libb. lectio efficeret id, quod, a *Ryckio* restitutum, secutus est Noster: *seque Seneca permitteret*. Illud quoque notabile, quod *Ann. 15, 23*, extr. vitium operarum, quod ex secunda *Rhenani* fluxit in *Lipsianar*, pro vulgata omnium lectione iactat *Pichena*, *gloria* scil. plurali numero, pro vero, *gloria*. Pari reverentia emendare tale vitium ausus non est *Lipsius, Lib. 15, 66*, ubi in edit. *Alciati, veniens*, absurde pro *veniens*. Ita *Agr. 16, n. 3*, ineptum, illo quidem loco, *propius metus*, qui stulte sane distingueretur a *conscientia defectionis*, mira omnes religione, immo negligentia, temere, cum, *propius* rescribendum sit, referendumque ad verbum sequi *agitabat*, ut est in edd. vett. Insigne denique iacurie exemplum cernere licet *Cap. 24*, in verbis: *Gloria & Eodotria, diversi maris astibus per immensum revecta*, quem-

MICROCOPY RESOLUTION TEST CHART
 NATIONAL BUREAU OF STANDARDS-1963-A

1:24

NOVA ACTA ERUDITORUM
LEIPZIG 1754

DER MICROFICHE-REPRODUKTION LIEGT DAS
ORIGINAL DER NIEDERS. LANDESBIBLIOTHEK
HANNOVER ZUGRUNDE

SIGNATUR: AA - A 35

admodum omnes editt. ante *Rbenan.* habent: hic cum tacite edidisset: *d. m. astu p. i. revecti*, *Lipsius* rursus, non meliori iure, dedit *astu*: atque ea iam secure explicans *Gronov.* quid aliud nisi in ventum effudisse verba censendus est? Illud autem ex his omnibus non minus apparet, quam vano ignorantie perfugio utantur, qui ad vulgatæ lectionis auctoritatem provocent; quæ nunc editorum ingenii, nunc operarum debent erroribus, intelligitur. Duo adiciemus, in quibus mutandi ius sibi fuisse *Noster* recte existimasse videtur. Unum est, quod *Germ. 38, n. 3*, verba illa, ad *nemoris* vocabulum pertinentia: *auguriis patrum & prisca formidine sacrum*, non a *Tacito* esse, verum ex *Virg. Æn. 7, 172 & 608*, putat adscripta ab aliquo, qui vocab. *nemoris* putaverat epitheto indigere: alterum, quod *Ann. 11, 28, n. 1*, in verbis illis, varie tentatis: *dum histrio cubiculum principis exultaret*: quæ *Gron.* explicat: *dum ea*, quæ in cub. pr. gererentur, proderet atque in vulgus efferreret, seu hominum ludibriis exponeret: ipse emendat, *per-sultaret*; proprio sane de *histriionibus* verbo, & ad sensum loci aptissimo. Quemadmodum autem hæc, quæ ad criticam spectabat, cura, potissima *Nostro* fuit: ita nec interpretis muneri defuit: hætenus, ut primo *Iusti Lipsii*, & *I. F. Gronovii* integras *Notas* textui curaret subiiciendas: *Pichena* deinde, *Ryckii*, *Iac. Gronovii*, aliorumque, utilia ad intelligendum textum: *Grosloii* quoque coniecturas, ad *Doufam* missas, ex *Burmanni* Sylloge *Epist. Tom. I pag. 343 seq.* ubi opus factum, commemoraret: nec *Heinsii* observationes ad priores 3. *Annalium* libb. (quæ apud *Dorvill. Tom. IX.* observant. reperiuntur) taceret: ineditas eiusdem in reliqua *Taciti* *Notas*, tardius acceptas, alio tempore, una cum debito adhuc in *Notas* suæ *Edit. indice*, proditurus: suas denique ipsius passim adderet: in quibus, præter illa, quæ exposuimus, Critices munera, hæc maxime spectat, ut primo, quæ non satis recte diligenterve persecuti priores essent interpretes, corrigat, atque absolvat; quæ deinde ex aliis scriptoribus, nominatim *Livio*, *Sallustio*, potissimumque *Virgilio*, expressisse *Tacitus* videatur, significet: inprimis autem, eorum uti libidinem coerceat ac

retundat, qui, variatæ libenter a *Tacito* orationis minus memores, adigere eum ad constantiam similitudinemque sui volvere. quod *Heinsio* obfuisse maxime invenitur, maximoque est ad circumspectam Critices diligentiam detrimento; præsertim in *Tacito*, qui haud fere in alia re magis sibi, quam in varianda constructione, aliterque alibi eadem de re loquendo, placuisse videtur. Subiecti etiam sunt *Excursus*, priori quidem Tomo, qui *Annalium* libb. continet, *Lipsiani*: posteriori autem reliqua complexo, eiusdem rursus, quotquot ad Historiarum ceterosque pertinent libros, & Ipsi duo: *de Vexillariis* alter, quos eosdem cum iis esse putat, qui antea *Hastati* in Romana acie dicebantur; propterea, quod primo *H. 2, 66*, distinguantur a *viribus legionis: vexillariis tantum pulsæ, vires legionis non adfuisse*; Legionarios autem fuisse, ex *Ann. 4, 73*, apparet; deinde, quod eadem iis, quæ olim hastatis, militiæ opera attributa legantur *Ann. 1, 83, H. 2, 84*. Vexillarios autem dictos, primo, in honorem discrimenque reliquorum; deinde, quoniam sæpissime a legione sub vexillo amandati. Altero excursu agitur de *Imperio Vespasiani*, ad *H. 4, 6*, ex SCto, quod ex tabula ænea in basilica Lateranensi, extat apud *Gruter. pag. 242*, cuius capita persecutus, difficultates partim movet, partim tollit. Sed & priori Tomo, pro Excursibus, subiecit *Decretum Romanorum* pro Aphrodisiensibus & Stratonicensibus (ad *Ann. 3, 62*) ex *Edm. Chishulli* Antiquit. Asiaticis. *Indices* denique adiecti duo: *Historicus* alter, ex edit. *Ryckii*, sed & recisus multis & adiectis: *Latinitatis* autem novus, formam & capita *Corneliane* orationis, velut in tabula, exhibens.

**DE VENENO ANIMANTIUM NATURALI ET
acquisito, Tractatus: Autore DOMINICO BEOGLIANI,
Florentino, in Pijano Athenæo Medicinæ
Professore.**

Florentiæ, ex typographia Andreæ Bonducci, 1752, 4.
Plag. 19.

Quæ

Quæ, minima sub mole, absolutam corpora viva destruen-
 di facultatem habent, venena dicuntur, corrosiva, ob-
 struentia, narcotica. Est tamen illorum vis ad molem vires-
 que corporum haud parum æstimanda, minusque nocebit ve-
 neni guttula vasto bovis, quam exili cuidam, ex minoribus,
 animantium, corpori, utpote in hoc minus divisa quam in
 illo. Si celeritatem respicimus, qua venenum destruit, plus
 velocitatis in animali, quam in reliquis esse, deprehendimus, &
 illa quidem tunc maxime agunt, quando punctura vel morfu
 illata sunt, tam ex ipsius vulneris, quam ex materiæ una cum
 hoc illatæ, rationibus; licet, quomodo illa agant, an humores
 vitales diensando, an illos dissolvendo, an diathesin inflam-
 matoriam inducendo, an solidas partes ad spasimum excitando,
 liquido haud constet, neque in aprico positum sit, utrum ad
 acidi, venis infusi, leges agant, atque eiusdem naturæ fiat ve-
 nena animalia, cum hæc æque ac illud pares effectus, an-
 xietatem cordis, vomitus, sitim, virium resolutionem, pustu-
 las lividas, tremores convulsivos, sudores frigidos, vertiginem,
 mortem denique velocem, post mortem autem, subitanæam
 putredinem, inferant. Nullum ex venenis illis, ore sum-
 tum, corpus destruit; sed, si qua agant, suam per cutem edunt
 virulentiam; *contactu solo*, torpedio, *morsu, puncturis*, reliqua
 animantia quæ virus habent, nocere deprehenduntur, plus ta-
 men æstate, quam hyeme, atque tunc etiam magis, quando
 iracunda sunt, & humores illis æstuant, vel ab inedia alkale-
 scunt; dicitur enim famelica vipera periculosius mordere,
 quam si illa satur est: sibi tamen ipsis animalia venenosa ve-
 nenum non sunt, nisi si suis se dentibus vulnerant. Ex su-
 spectis animantibus haud pauca immerenter criminantur,
 stellionas, scolopendras, bufones, quibus dubia nocendi vis
 est. Non enim opus est, augere venenorum seriem fabulis,
 quando verorum & exquisitorum penuria adest nulla. Inter
 animantia igitur, certo succo lethifero, atque per vulnus ad
 morsum nocente, sunt viperæ, ideo quod denticulis uncis
 vulnus parum cruentum inferunt, inflammationis velocis,
 hinc gangrænarum, causam futurum. Nominatur præ ceteris cau-
 dido-

difona, *Rattle Snake* Anglis, *serpent à sonnette* Gallis. Est scilicet viperis vesicula ad caninorum dentium radices exorta, quæ, ex glandula post oculum sita, funestam liquoris guttulam recipit, vulnere infundendam. Post has, alia quoque animantia, morfu nocent, *canis, felis*, cum in iram excitata sunt, & admirabile est, ad morsus cutem flavescere, quod a *Josepho Lanzoni & Kreindio* observatum fuit. Postea araneis hoc datum est, ut nocentes succos, vulnere forficula oris inflicto, demittant, in quarum classe Hetruriæ est phalangium, a quo punctos, violenta phrenitide diebus octo percussos, simulque frequenti vomitu, gangræna loci afflicti, vago cutis exanthemate, affectos ac denique extinctos Autor observavit, illosque effectus, qui ex tarantulæ punctura consequuntur, & singularem, istos motus ex morfu animalculi natos musica sanandi, methodum, sua fide obfirmavit, illudque desuper adiecit, periodicam, ex quo semel homo ad morsus fuit, saltandi libidinem, vel spasticam potius succussionem articulorum esse, atque illam quotannis recurrere. Excusantur Apuliæ Scorpiones, illisque, qui calentioribus per Africam locis degunt, innocentiores esse, perhibentur, quorum arma in aculeo, ad ultimum, caudæ internodiis distinctæ, articulumposito, consistunt. Inest etiam sua insectis quibusdam acredo, *formicis, sanguisugis, cantharidibus*, aliisque id genus *coleopteris*, quæ suam fœtore produunt virulentiam, uti sunt *Buprestis*, bovis exitiales bestiolæ, a quibus devoratis, ruminantium luem epidemicam aliquando excitatam fuisse, *Lancisus* refert. Hæc sunt, quæ de veneno animalium naturali proponuntur. Sunt autem aliqua ex animantibus de nullo omnino veneno suspecta, nisi cum illorum constitutio, interveniente aliqua causa, ita mutata est, ut humores illorum acrescere exinde oporteat. In exemplo canis est rabidus, cuius morfu inducitur morbus, quem *λύσσα* Græci appellant. Ex velocibus ille est, hominem subito iugulat, febre illi inducitur inflammatoria, intra quam ægroti desipiunt, & fluida quævis in odio habent, ac siti denique excoquantur. Lenta tamen est aliquando istius morsus efficaciam, atque tam alte humoribus illud vitium insidet, ut exempla

M m

exta.

extare Autor asserat, eorum, quos, licet subactis mutatisque variolarum morbo liquidis, lethalis tamen hydrophobia invasit. Aliquando, sine morfu, sua sponte, rabies ista oritur. Canis autem morfu nociturus ipse furit, estque illi sub lingua res vermi similis, εἶδος εἰς ἐλπίπωμα σκώληκος, ἕμοιον νεύρω λευκῷ: Species ad vermis similitudinem, veluti nervus albus: teste Demetrio Constantinopolitano: Κυνόσφιον, de canum cura, quod ita vertit Hieronymus Fracastorius:

*Occupat in rabiemque feros agit usque molossos,
Vulviscus vermis, suffunditque ora veneno.*

Hominem, quem canis momordit, quando ille in febrem exardescit, sinant venæ sectionis usus celer & repetitus, frigidæ aquæ contactus, acidorum antipllogisticorum fruitio. Laudatur Meccorialis salivatio, docetque D. Robert James, canibus nonnullis propinatum turbith minerale, iam hydrophobis, vitam restituisse, quin & hominibus quibusdam, duodecim aut plurium granorum dosi, singulis diebus, ita, ut emeticas duntaxat vires exeret, salubriter illud datum fuisse, excitata illis salivatione plurima. Hisce a nobis adductis, ex multa materia dicendorum, paucissimis, quantæ sit exstimationis libellus, facile quilibet percipit; est enim in illo Romani oris puritas, meditationum ordo & excellentia, lectionum frequentia, doctrinæ utilitas & præstantia.

DISCORSO MEDICO CHIRURGICO DI ANDREA
PASTA intorno al flusso di sangue dell' utero.

hoc est,

ANDRÆ PASTA DISSERTATIO MEDICO-CHIRURGICA de fluxu sanguinis ex utero gravidarum, nova hac editione auctior & correctior, cum meditatione nondum edita eiusdem Autoris super aucto sanguinis post partum fluxu, & super retentione & extractione secundinarum.

Ber-

Bergami, apud Petrum Laucellotti, 1751, 8.
Alph. 1. plag. 4.

Postquam intellectum atque experientia comprobatum est, gravidas, salvo manente fœtu, fundere sanguinem posse, qua via iste fluxus procedat, disputatum fuit. Plerique, cum hoc ita accidit, ex vasis sanguiferis circa os uteri externum positis hæmorrhagiam gravidarum fieri, asserunt; alii ex ipso uteri cavo, etiam si gravis femina est, menses tamen fluere posse, existimant. Qui priori sententiæ favent, ex utero gravidæ propterea sanguinem haud procedere putant, quoniam ille, statim, ex quo imprægnatio facta est, clauditur, atque os illius internum ita componitur, quo, veluti ab illo tempore semen masculinum porro haud recipitur, ita nec sanguis ex illo procedere possit. Illud quoque argumentum illorum opinioni accedit, qui, uteri os gravidæ, secundum naturam ex cavo suo sanguinem dimittere posse, negant, quandoquidem ovulum matris, quo fœtus continetur, cum ad matricem descendit, intra primum mensem eo usque adolescit, ut uteri parietibus ubique fiat contiguum, suorumque villos cum uterinis vasis penitus coniungat, atque illorum oscula, quæ sanguinem menstruum, vacuo utero, fundere solent, occludat. Quæ cum ita sint, ut omnium arteriarum fines nunc placentæ uterinæ atque chorii sinibus respondeant, hinc nulla in omni uteri interni superficie sit arteria, quæ sanguinem, secundum naturam, fundere valeat: videtur sane, ex quo femina utero concepit, sanguinem ex illo fluere porro haud posse, a quoque omnem eius fluxum, qui aliquando gravidis, sanguine plenioribus, evenire solet, *vaginalem* esse. Clarissimus Autor ab eorum partibus stat, qui, gravidis menses ex ipso utero procedere posse, statuunt; inter quos est *Mauriceau*. Scilicet experientia docet, gravidis, salvo manente fœtu, non tantum sanguinem floridum, sed grumos etiam sanguinis effundi; nec minus notum est, serosam aliquam proluviem a gravidis, vario graviditatis tempore profundi, atque illas haud raro flatus ex utero emittere, observatores docent. Hæc si ita sunt,

Mm 2

opor-

oportet omnino in matrice gravida superesse locum, quem secundinæ ubique haud attingunt, illive coherent, & ex quo fluxio aliqua fieri possit; scilicet interni matricis osculi ora non minus, quam externus illius margo, finibus arteriosis gaudet. Ast notum est, uterum non statim instar pilæ rotundæ extendi, sed illius os acuminatum, ad ultimum usque graviditatis stadium permanere, quapropter etiam a graviditatis natura alienum omnino non est, etiamsi ex fundo uteri, postquam secundinæ semel adhaeserunt, sanguis nullus fluere porro potest, ex ore eius interno procedere cruentationes posse. Non autem damnandus ubique sanguinis fluxus est in gravidis, omnium minime, si regularis est, & secundum mensium rationes procedit, sique modestus est & parcus. Sunt enim ex feminis haud paucæ, quæ, cum sanguine pleniores sunt, fœtum deiectionis erant, nisi aliqua sanguinis sui parte, eiusmodi fluxu critico, levarentur. Fit proinde haud raro, ut mulieres ex præiudicio, gravidam cruentari haud oportere, se gravidas esse ignorent, cum vident, sibi, non secus, ac antea factum erat, menses procedere, quorum tamen fluxus graviditatem haud excludit. Quamvis autem fluxus sanguinis aliquibus gravidis saluti esse potest; sunt tamen longe plures, quibus ille exitialis est atque abortivus, abinde nascens, ubi placenta fœtus ex sede sua dimovetur, liberamque sanguini viam facit, qua effundi possit, quem duci ad embryonem, eius nutriendi causa, oportebat. Igitur hæmorrhagia uteri gravidarum morbosa sæpe est, & abortum imminere denuntiat, cuius, atque illius naturalis, qui salvo fœtu contingere solet, diversitatem exinde cognoscas, quod ordinatus mensium penes gravidam fluxus, sine doloribus, nec aperto ad sensum uteri interno ostio, eveniat, dum morbosa atque abortiva fluxio conatus pariendi sibi iunctos habet, & hiantes fit uteri ostio. Vulgaris est opinio, cum eiusmodi hæmorrhagia exorsa est, oportere abortivum fœtum omnino sequi, neque servari porro embryonem posse; opus etiam esse, ut abortus, servandæ matris causa, promoveatur, ne, nisi hoc fiat, paritura lethali sanguinis fluxu opprimatur, qui, nisi

nisi extracto fœtu, sisti haud possit. Impossibile enim esse, placentam semel dehiscentem, cum fundo uteri iterum uniri, eidemque penitus accrescere. Ita statuunt medici obstetricii per Galliam, *Petit, de la Motte, Peu*, aliique. Verum Clarissimus Autor aliter sentit, putatque, ad facinus illud, quod nascituro vitam aufert, accedere chirurgos non tam subito debere, sed utendum remediis esse, quæ sanguinis fluxum sistere possint, inter quæ est venæ sectio, licet illam multi, & inter illos *Ettmullerus*, damnent; sanguinem feminæ, per hæmorrhagiam iam exinanitæ, subtrahendum porro haud esse, exillimantes: fieri enim posse, ut secundina loco suo, a quo leviter discessit, iterum accrescat. Illi certe vehementer errant, qui statim, etiamsi uteri ostium apertum satis haud est, quo manum admittere possit, illud magna vi aperiunt, membranas fœtum obvolventes lacerant, ipsumque embryonem pedibus arreptum extrahunt. Potest omnino soletque embryo paucorum mensium haud raro servari, etiamsi abortus primordium, oborta hæmorrhagia, iam factum sit. Ast servari nequeunt provectiores, & partus sui termino legitimo propiores; de quibus, extrahendos illos esse, cum hæmorrhagia exorta est, sententia omnino valet. Certum enim est, fœtum tunc una cum matre periturum; ast servabitur mater, si, qui vivere nequit, fœtus, una cum secundinis protrahatur. Antea fluxus sanguinis non sistitur, quam placenta omnis remota est; etiamsi enim fœtus eductus est, fluxio tamen haud cessat, quoniam remanens placenta, vel eius portio, contractionem uteri impedit, sine qua hæmorrhagia sisti nequit. Non tamen ubique oportet placentam educi. Hoc præiudicium, oportere, cum abortivus natus est, secundinas haud relinquere, multis puerperis vitam abstulit. Quodsi enim, veluti penes abortus pusillos fieri solet, uterus ita stringitur, ut hæmorrhagia cesset, parcendum est feminis, quas multi misere excruciant, cum illarum matrices vi aperiunt, manum violenter intrudunt, & placentam, uti parvis abortibus esse solet, firmiter adhaerentem, degluhant, sicque, vel uteri ostium hædunt, vel certe uterorum fun-

dos vulnerant, & febrem inflammatoriam, atque una mortis causam, hac sua intemperantia afferunt. Satius est, abstinere, quam incerta tentare. Possunt enim, teste *Ruyfchio*, secundinæ abortivæ manere, quas putrefactio sensim solvit, easque sub tabi specie expellit. At secundinæ fœtum completæ ætatis relinqui haud debent; earum igitur, cum firmiter adhæserunt, extrahendarum modus ostenditur. Particula aliqua relicta tanti haud æstimanda est, ut eius captandæ causa manus de-nuo introducatur. Hanc enim, etiam si hæmorrhagiæ con-tinuatæ causa est, sensim putredo solvit. Præterea de lochio-rum fluxu deficiente sermo movetur; media illius promovendi, ubi deficit, proponuntur; febris uteri inflammatoriæ ratio describitur, & media, inter quæ venæ sectio est, proponuntur. Tota scriptio, ingenii fertilitas, meditationis ordo, ar-tis obstetriciæ experientia, & frequens ac studiosa Auctorum tam veterum quam recentium lectio, ubique elucescunt.

EPISTOLARUM REGINALDI POLI S. R. E. CAR-dinalis & aliorum ad ipsum, Pars IV, quæ scriptas com-plectitur ab initio A. 1543 usque ad finem anni 1554, scilicet usque ad navigationem in Angliam ex legatione Li a JULIO III P. M. demandata, ad pacificandum re-gnum illud cum Deo & Ecclesia catholica.

Brixiz, excudebat Io. Maria Rizzardi, 1752, 4 mai.

Alph. 3 plag. ½.

Quod suscepit opus, strenue urget, eminentissimus purpu-ratus. Quod in præsentia enarramus volumen, inscri-ptum est *Petro Tencinio*, Cardinali, in cuius sinum acres de motibus, qui præsentis tempestate ecclesiam Gallicanam divi-dunt, querelas effundit, eumque ad constantiam in tuendis iuri-bus cleri incendit. Interim lætatur, ipsos protestantium docto-res, indefessum plano studium suum, & ardorem certe insignem, re-ligionem promovendi, ecclesiam sc. Romanam fortiter muniendi & firmiter stabiliendi, agnoscere. Quam laudem, uti ipsi non invi-demus, ita nostræ ecclesiæ fraudi esse non posse, intelligimus;

cum

cum id proprium sit omnibus coetus Romani præsulibus, ut potestria ecclesiæ sive protendant, etsi non eadem omnes incedunt via, aliis vi aperta, aliis per cuniculos agentibus. Opus est bipartitum; *prior Pars* complectitur præfationem, eandemque satis prolixam, posterior Epistolas ipsas exhibet. In Præfatione id sibi negotii datum esse credit, ut singularum Epistolarum argumenta breviter referret, & *meridiana luce apertius demonstraret, Cardinalem Polum, omni loco & tempore, quamcumque personam gereret, immunem profus fuisse ab iis labibus, quas ipsi affinxerit heterodoxorum quorundam maledicentia, imo vero eundem se præbuisse & in maximarum rerum oppugnatione, splendidissimum in omni genere virtutis, Christiana præsertim, exemplar.* Ex hac igitur Præfatione quædam prænotabimus. Consortium Viterbiense cum M. Antonio Flaminio, Victoria Columna, March. Piscariæ, & Petro Carneseca, quorum postremus ad castra heterodoxorum, uti loquitur, transfugerit, culpa omni vacare, adductis Epistolarum nonnullarum fragmentis, adstruere contendit, ubi quædam repetuntur, quæ e superioribus voluminibus a nobis sunt notata. Hinc differit de illius meritis in Concilium Tridentinum, de libro ipsius super historia concilii composito, quibus responsum de eucharistia parvulorum, item de particula *filioque*, Symbolo Nicæno addita, Cochleæ datum, inferitur. Prioribus quinque sessionibus finitis, Pulus Tridento abierat, quod nonnulli ita sunt interpretati, ipsum non idem, quod ecclesia Romana, de dogmate iustificationis, quod sessione VI declarandum erat, sentisse: vindicat igitur Polum, demonstrando, valetudinis recuperandæ ergo secessum quæsisisse, & de gravissimo hoc dogmate eandem cum ecclesia Romana sententiam tenuisse. Inde Romam concedens, cum non multo post de morte *Henrici VIII* certus esset factus, ad religionem Pontificiam in Angliæ regno restituendam animum appulit. Scripsit eum in finem ad supremæ curiæ senatores, item ad *Caroli V* confessorium, qui herum in societatem consilii pertraheret; quod ut eo feliciter procederet, Autor fuit Pontifici, ut purpuratum *Madrucum*, antistitem Tridentinum, Augu-

Pag 1. 9.

9. 17.

17. 21.

- Angusto carum, ad illum ablegaret. Ad *Eduardum VI, Henri-*
 Pag. 22 - 28. *ci* filium & successorem, literas direxit, querelis refertas, quod
 a parente perduellionis reus fuerit declaratus, & regno eic-
 ctus; simulque consilia, quæ ad salutem publicam, regni feli-
 citatem, propriasque fortunas stabiliendas faciant, ipsi sugge-
 28 - 35. rere annittitur. Quid Polus, cum ob suspicionem infecti aeris
 concilium Tridento Bononiam transferretur, & libellus, *inte-*
 35 - 38. *rim* dictus, publica Imperatoris auctoritate prodiret, fuerit mo-
 litus, memorat. Item, qualem se, cum, *Paulo III* mortuo,
 purpurati in eo essent, ut ipsum Pontificem eligerent, gessit.
 38 - 46. Novus Pontifex *Julius III* Viterbium ire iussit; in-
 de in cœnobium Benedictinum, Maguzianum dictum, seces-
 sit, ubi tempus multo cum fructu & iucunditate traduxit.
 46 - 58. Vivis præmature erepto *Eduardo VI, & Maria* in illius locum
 successa, cum spes affulgeret, fore, ut Pontificis auctoritate re-
 stituta, pristina sacra revocarentur, *Julius III*, legatio-
 nem illi in insulam decrevit: præterea hoc ipsi in mandatis
 58 - 78. dabatur, ut inter *Carolus* Imperatorem, & *Henricum*, Gallia-
 rum regem, pacem conciliaret. Ad *Philippum* Hispanum, post
 eius in Angliam adventum, & nuptias cum *Maria* celebratas,
 gratulatoriam Epistolam misit, eidemque causam ecclesiæ
 commendavit. Cumque aliquot menses effluerent ante, quam
 Polus in Angliam admitteretur, satis graviter super hac re, li-
 teris ad regem datis, queritur: quo facto, non ita multo post,
 78 - 84. voti sui compos est factus, eaque occasione quædam contra *Du-*
ditium, vitæ Poli scriptorem, monet. Ex illis apparere colli-
 git, summas Poli virtutes, laudes item summorum Pontificum,
Pauli III & Julii III, indeque consecrarii loco efficit, *iniquam*
fuisse heterodoxorum ab illa ecclesia, cui tanti viri præfue-
runt, secessionem, quæ dirius per incautum Germaniæ vulgus
serpere ac debacchari ausa sit, quo ipso tempore eadem virtutes
clarius eluxerint. Fuisse, addit, præter purpuratos ecclesia
Contarenum, Sadoletum, Polum, alios in scripturæ scrutinio
 85 - 93. *assiduos, in eiusdemque intelligentia probe versatos, quod ne*
ipsi quidem protestantium doctores diffiteri sustineant. Hinc
colligit, Lutherum iniuste carpere singulis fere suorum ope-
 rum

rum paginis, catholicos, quod *posthabitis sacra Scriptura purissimis fontibus consecrati fuerint inanes fabulas, profanas vocum novitates, inepta & anilia commenta.* Ad hæc provocat protestantes, ut iudicent, an ad penetranda purissimorum illorum fontium occultiora & sanctiora mysteria attulerit Lutherus animum æque mundum & humilem, ac Polus, & alii eius collega, sive affectu attulerunt. Miramur, qui eminentissimus purpuratus nominat *Polus*, itemque *Pauli III & Iulii III P. M.* virtutes, quæ heterodoxos, uti appellat, retinere debuerint, quo minus ab illa ecclesia, cui tanti viri præfuerint, secessionem molirentur; cum tamen, illa tempestate, dissidium inter romanam & protestantium ecclesiam longius iamdum provectum esset. Quare non potius ad *Leonem X*, qui, quo tempore religionis motus surgebant, ecclesiam Romanam regebat, regreditur? Inne etiam, si favorem in literas & literatos exceperis, adeo conspicuis eluxit virtutibus? nonne hic suo luxu, prodigalitate, in rebus sacris levitate, ut lenissime scribamus, amplissimam dedit occasionem, ut pii quidam de corrupto ecclesie statu graviter conquererentur, alii autem consultius ducerent, ab illa secedere. Et quandoquidem malis illis, a sequentis temporis antistitibus, medela adhibita est nulla, quæ iure ab emendatorum sacrorum sociis postulari poterat, ut ad illam societatem redeant, quæ omnem emendationem respuit. Fuerint illi, quos nominare visum illustrissimo Præfuli, virtutibus insignes, omni tamen conatu tuiti sunt, Pontificem Romanum, fallere noscium, universalem totius ecclesie doctorem & rectorem esse, eiusdemque oraculis omnes, summos, medioceros, imos, stare debere, nisi olim cælo extorres, & miserabiles orci victimæ esse velint. Num ipsi illi porro adeo egregii sacrarum literarum interpretes fuerint, ut cum *Luthero*, aliisque religionis restitutoribus, paria facere potuerint, vel etiam hos superent, non verbis, sed ipsa re est declarandum. Fuerint illi, damus hoc, Græcarum Latinarumque literarum, omninoque artium, quæ ad humanitatem spectant, periti admodum, in Theologia etiam scholastica probe versati: sed

Pag. 94.

dexteros divinarum literarum interpretes fuisse, hoc nemo, certe evicerit. Tentarunt quodammodo *Sadoletus & Contarenus*, quorum ille commentarium in Ep. ad Romanos dedit, quo de, *Ioachimo Camerario* teste, ita iudicavit *Georgius Anhaltinus*, princeps doctrina & pietate inclutus: *cum aliquando, quid idem (Sadoletus) de satisfactione & purgatorio scripisset, referretur; hinc, inquit, sibi persuadere potuit, penetrasse intra sensum arcanum Pauli, quo ille Epistolam ad Romanos composuit?* vit. *Georgii* princ. Anhalt. pag. 44. Quam parum præterea in scripturarum lectione fuerint versati doctores Pontificii, docet historia colloquiorum, non longe ab restaurationis sacrorum auspiciis passim habitorum, in quibus, si quidem comparerent, adeo turpes se dederunt, ut, qui avitis sacris bene cuperent, suorum crassa ignorantia offenderentur. Doctrina restaurata non *serpsit per incautum Germaniæ vulgus* solum, verum etiam viros eruditos, imo principes, ita cepit, ut pro illa dura quævis adire nulli dubitaverint. Et nisi dira fulmina e Capitolio vibrata, sævæ vexationes, & crudelissimæ mortes, multos absterruissent, per ipsam Italiam, illam ingeniorum nutricem, sparsa ac disseminata fuisset. Istud certum est, haud paucos eximios viros ex Italis, qui forte cum incauto Germaniæ vulgo comparandi non sunt, eidem fuisse adhiolutos, & quod eam ob causam in patria tuti non essent, solum vertisse. Quas *Lutherus* alique reformatores, circa religionis negotium, protulerunt sententias, illas nemini obtruserunt, sed iudicio scripturæ & conscientiæ subiecerunt: iure igitur ad quosvis bonæ mentis homines provocare licet, doceant, ipsos illos egregios viros, ad divinorum oraculorum scrutinium, debitam animi munditiæ & humilitatem non attulisse. Sed in viam redeamus, a qua nos observatio minus necessaria, fidei historicæ adverbia, & invidiæ plena, abduxit. Quam utilitatem lectio epistolarum Poli illis afferat, qui sacro funguntur munere, potissimum qui in eminentiori gradu sunt constituti, ostenditur. Harum longe maxima pars ante hoc tempus publicæ

blizæ luci data non est; neque ordine chronologico collocatæ sunt, nec nomina illorum, ad quos literæ sunt datæ, vel qui in illis memorantur, ubique adnotata videas.

Progredimur ad Epistolas ipsas, ex quibus illæ tantum nos morabuntur, quarum argumentum peculiaris est momenti. Epistola V *Cocbleo* dissuadet libri de *eucharistia parvulorum* editionem, ne lædatur ecclesia Romana, quæ ab ista opinione esset aliena. Ep. VI mentem suam eidem declarat, de additione Symboli Nicæni, existimans, illam primum legi in Epistola Concilii Ephesini, scripta Nestorio. In Concilio Florentino patres ad Symbolum Athanasianum non provocarunt, ne Græci exciperent, formulam illam sequenti tempore insertam esse. *Placidus Contarenus*, monachus, qui, cum ante lectioni tantum & meditationi literarum divinarum, itaque piis precibus intentus esset, a præposito suo iussus fuerat, ut rei mensariæ deinceps rationem haberet: consilium sibi a Polo expetiit. Huic Epist. XII, respondet, quandoquidem voluntati propriæ renuntiasset, seque in superiorum obsequium totum transcripsisset, mandato obsequendum esse. Polus se, secundum Deum, opus Pontificis *Pauli III* agnoscit. Mortuo *Henrico VIII* Pontificem movit, ne occasionem componendi, & ab omni parte rempublicam Christianam stabilendi, prætermitteret, simulque suavit, ut Cæsarem partibus suis adiungeret, qua de re etiam confessario imperatoris Epist. XX — XXIV scripsit. Ad proceres regni querelas tum suas, tum aliorum, de damnis sub *Henrico*, desert, paternum pontificis in ipsos animum, ad removenda incommoda, quibus premerentur, significat, seque missum iri, ut salutaria ipsis suggereret consilia. Epist. XXIX Episcopo Pacensi, *Franc. de Navarra*, rationes exponit, quare se illis non dederit, qui se pontificem eligere cogitarent, & cur summum illud munus detrectarit: dolorem quoque suum ob concilium interruptum testatur. Epist. XXXIV, *Petrus Victorius* mortem *M. Antonii Flamini* luget, eundemque ob doctrinam egregiam, virtutes, ac pietatem intemeratam, elogio

Pag. 95-99.

5 - 8.

8 - 11.

21 - 29.

33.

38 - 47.

42 - 44.

53 - 72.

- 85-89 gio amplissimo ornat. Quas laudis testificationes, Polus, in responso suo non solum approbat, verum etiam in doloris societatem venit. *Epist. XXXVII* rationes exponit, quare libros, ad regem Angliæ olim scriptos, & alia scripta sua, edere renuat. Porro criminationem adversariorum, insimulantium impietatis, & ab ecclesia Romana defectionis, quod cum illis, qui ab ecclesia Romana alieni essent, commercium aleret, ad illorumque sententias inclinaret, retundit: ostenditque, se summa semper fide in
- 91-106. Ecclesiam Romanam semper fuisse, ob ipsam dignitatibus & opibus suis privatum, quin pro illa sanguinem fundere paratum esse. *Epist. XLIII* scribit, *Maria*, Angliæ reginæ, ad tranquillitatem regni, suamque ipsius salutem, necessarium esse, ut ad obsequium sedis Romanæ redeat; percontatur
- 116-119. ab ea, quod tempus, aut qua ratio, aptior commodiorque videretur ad ipsius vicarij Christi legatione perfungendam. Significat seq. epistola reginæ, quid pro restitutione religionis Romanæ adhuc egerit; nuntiat, difficulter eventurum, ut Pontifex supremum ecclesiæ caput iterum agnosceretur, cum ipsa propter sexum titulo hoc uti non possit; queritur postremo, quædam Romæ intempestive fuisse divulgata. *Epist. XLVI* multis rationibus probatur, non convenire *Maria* reginæ, ut titulum supremi capitis ecclesiæ sibi vindicet. *Epist. LIII* se defendit a nonnullorum accusationibus, quasi in Germania sententiam protestantium de iustificazione hominis amplexus esset, & dignitati pontificiæ iniurias, pacem denique inter Imperatorem & Gallum, qui coniunctis viribus Germanos opprimerent, conciliavisset. *Epist. LIV* *Philippo II* de matrimonio cum *Maria* gratulatur, & quod ea ratione, Rex Catholicus cum defensore fidei coniungeretur, eam coniunctionem ecclesiæ salutem futuram augurat. *Epist. LVI* graviter queritur apud *Philippum*, quod eius alloquium tamdiu expectare debeat. Ea cunctatione nihil aliud facere *Philippum*, quam ut Christum differat. *Is Christum*, inquit, *differat, qui legatum, missum*

sum ab ipso eius vicario, ad requirendam obedientiam ecclesie, à. e. ipsi Christo debitam, non statim admittit. Pag. 164-166.
Epist. LVIII lætitiã suã declarat *Philippo*, quod studiose in id incumbat, ut religio Romana per Angliã restituatur, & ad pontificis obsequium regnum redeat. Ex-168-169.
 cipiunt has Epistolas, aliæ Poli ad diversos, aliorumque ad ipsum, idiomate Italico scriptæ. Sequitur Epistola ad *Eduar-*184-305.
dum, Angliæ regem, de opere adversus *Henricum* patrem scripto, eum in finem consignato, ut illi, diu suppresso, prologi galeati loco, præfigeretur: Favorem illius sibi adiungere nititur, proponendo, se salutaria ipsi monita, quæ forte a nemine auditurus esset, suggerere. Inde queritur 306-308.
 de iniuria sibi facta, quod indicta causa, perduellionis reus declaratus, inque exilium eiectus esset. Regis indignationem se incurrisse non negat, quod supremum ecclesie Anglicanæ caput agnoscere, nec voluerit, nec potuerit. Neque inficiatur, labes illius se notavisse, sed eum in finem, ut abstergerentur. Inde obiectionem diluit, 308-310.
 prudentia lapsurum esse, argumentum tractando, ita comparatum, ut offensionem regis evitare non posset; regem ipsum sibi hanc potestatem fecisse, transmissio simul libro *Sanfonis*, ut iudicium suum de illo expromeret; fidei autem formula prohibitum fuisse, quo minus sententia regis & *Sanfonis* accederet. Cum sub idem 310-312.
 tempus controversia de divortio reginæ ageretur, tempestates exorituræ vitaturus, venia regis Lutetiam petit, quo studio theologico operaretur. Verum & hic illis molestiis, quas fugiebat, fuit implicitus. Rex quippe, Theologorum iudicia exploraturus, ipsi in mandatis dedit, ut negotium hoc Parisiensibus Theologis diiudicandum committeret. In scripto autem super causa regia, cum quidam 312-313.
 notassent: 1) minus commode ipsum multa de penitentia ad regem scripsisse; 2) eundem nimis duriter tractavisse: prius ita diluit: si a regibus alienum non est peccare, a persona etiam illorum alienum non esse cen-
 sen-

sendum, ut factorum dictorumque pœnitentia ducantur. Ad posterius respondet, debuisse regem peccata sua & illorum magnitudinem nosse, illa igitur ipsi in omni sua fœditate proponenda fuisse, atque hoc non eo se animo fecisse, ut læderet, ut honori ipsius detraheret, sed ut salutare ipsi remedium subministraret, ut errore agnito & emendato, pristinus eidem splendor rediret. Qua re id consecutus est, ut rex confiteretur, se scire, non nisi amanti benevoloque animo fuisse scripta, quæ tamen melius coram & familiari sermone agi debuissent: quare cavit, ne libri ederentur. In toto scripto, ait, se personam medici & sacerdotis fuisse. Amorem suum atque animum in regem, propriis commodis suisque deque habitis, se declaravisse. Inde narrat, quid sibi cum rege intercesserit, cum dignitas amplissima ecclesiastica ipsi sub hac conditione offerretur, a sua de divortio illegitimo sententia si discederet. Singulari ductu Dei librum hunc ad regem scripsisse & misisse, mortua *Anna Bolonia*, quæ ipsum suis illecebris & lenociniis corruperit, tempus id commodissimum ratus. qua re ita exacerbatus fuerit rex, ut crudelia supplicia in suos statueret. Quodsi igitur infamiae maculam illi inurere voluisset, potuisset ipsius facinora publico aliquo scripto divulgare. Sed obiici sibi posse videbat, ipsum legatum summos adisse reges, eosdemque ad arma contra *Henricum* concitasse; adhuc libros tandem illos typis vulgari curavisse. Ad prius respondet, se rogitalse, ut sua autoritate & gratia efficerent, ne rex in defectione ab ecclesia perseveraret, quodsi hortationibus nil proficerent, non negat sualisse, minæ ut adderentur. Ad posterius regerit, se nescio & invito, libros in lucem protrufos fuisse. Inde narrat studiorum & vitæ rationem in Italia, & quomodo, per odium regis, omnis spes reditus in patriam fuerit præclusus. Hos ipsos libros, adiecto novo aliquo scripto, ad filium mittit, qui, quoniam patri utiles esse non potuerint, forte in ipsius uti-

utilitatem cedere possint. Subiungit monita quædam, quæ ipsi & regno eius profutura esse iudicat, ut a patris instituto discedat, cumque pontifice in gratiam redeat. De Epistola hac sub finem monet, eandem totam Clariss. Schelhornium amœnitat. Tom. I inferendam curavisse, de-
 sumtam, uti iustis de causis existimet, ex Cod. MSt. qui olim Hofii fuerit; quâ occasione quædam adversus Schelhornium profert, qui iudicaverit, Polum vatiniiano in Henricum odio fuisse abductum. Subiungitur Synopsis Epistolarum Poli, seu aliorum ad ipsum, quæ hoc Volumine continentur. Pag. 345-353.

Coronidem imponit *responsio sanctissimi D. N. Pauli III data ipsi oratori Cæsareo in publico consistorio Romæ* 1 Febr. 1548. Orator, Cæsareo nomine, in consessu Pontificis & Cardinalium, publice protestatus fuerat, quod Pontifex Concilium Tridento Bononiam transtulerit. Hac igitur tota, significatur 1) mœlitis, quam Pontifex & Purpurati ex hac agendi ratione ceperint; 2) demonstratur, in diplomate minime hanc ipsi facultatem datam fuisse, sub ea verborum forma ut contra pontificem & senatum protestaretur. Inde removetur obiectio, quod Pontifex, nullis, nec imperatoris, nec regis Romanorum, nec principum Germaniæ hortationibus, vel precibus, persuaderi se passus fuerit, ut concilium Tridentum reduceret; indeque elucescere, Pontifici res Germanorum curæ minus fuisse. Præterea obiecerat, pontificis responsionem ad Cæsarem illegitimam, præsentis negotio & necessitati ineptam & inconvenientem, ficto & figmentis plenam, ac prorsus delusoriam fuisse, nulloque iure aut ratione niti. A modestia hæc aliena esse, & generalius dicta, nullis probationibus additis, notatur, & quæ sunt alia. Tum de protestatione ipsa disseritur, & quid Pontifex decreverit, indicatur. Quoniam orator id sua protestatione ageret, ut ius Cæsaris & imperii salvum maneret, cupere, ut etiam iura sedis apostolicæ, & sacri senatus, inviolata serventur, 353 - 354.

355 - 386.

382 - 393.

393 - 396.]

397 - 398.

398 - 402.

Proxima huic ponitur Poli *de pace* oratio, cui *Io. Pholii*, qui hanc ex Italico idiomate in Latinum converterat, præmittitur Epistola. Miserat illum *Julius III*, ut inter *Henricum II*, Galliarum regem, & *Carolus V* imp. pacem conciliaret. Hanc suadet, 1) quoniam hoc sit votum Christianorum omnium, ut in pacis fœdera prout concedant; 2) Causas, quæ, quo minus fœdera firma adhuc fuerint, impediverint, præcidendas esse; 3) quod ex illo bello nulli fructus, nulla emolumenta, ad ipsos redundarint. Quare hortatur, ut uterque *ducem sequi velit, qui & pacis & belli rectam formulam præscribat, hunc vero eundem esse, qui concordie auctoris ac principis vices in seorsis gerat*; 4) belli diuturnitate factum fuisse, ut Turcarum imperator vires sumferit, & protestantes, quos *teterrimam factionem* nominat, incrementa ceperint. Pacem commendat, & quidem talein, quæ α) utrique parti & reipubl. Christianæ grata & iucunda esse queat, & β) ad quam per ipsam providentiam ducantur, cum omnium iniuriarum & calamitatum, quæ bellum comitantur, rationem in iudicio divino olim sint reddituri. In addendis, habentur aliquot Epistolæ Poli ad *Mariam* reginam, & huius ad illum, ex quibus est maxime memorabilis illa *Julii III* ad Polum, qua hunc legatum suum a latere declarat, eidemque amplissimam suo nomine agendi potestatem concedit. Idem *Mariam* ob suum in ecclesiam Romanam animum verbis multis collaudat, quos elegerat episcopos, confirmat, simulque prosperum successum ad religionem præscam reducendam apprecatur. Subiicitur index eorum, a quibus scriptæ sunt epistolæ, hoc Volumine comprehensæ. Chartæ & typorum nitor similis illi, qui in superioribus Tomis observatus est. Mendæ, quæ & sensum aliquando turbant, passim Lectorem morantur. Effigies Poli frontem operis ornat.

Pag. 402 -
415.

415 - 427.

427 - 443.

444 - 448.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiæ

Calendis Iunii Anno MDCCLIV.

Pars I.

PEUTINGERIANA TABULA ITINERARIA,
que nunc in Augusta Bibliotheca Vindobonensi asserva-
tur, accurate expressa: Numini Majestatique Mariæ
Theresiæ, Regine Austriæ, dicata a FRANC. CHRIS-
TOPH. de SCHEYB. in Gaubickolheim
Patric. Constant.

Vindobonæ, ex typographia Trattneriana, 1753, fol. mai.

Alph. 1 plag. 2.

Tabula *Peutingeriana* itineraria, nobilissimum antiquæ
memoriæ monumentum, quod olim a *Cour. Cæsar* re-
lictum *Cour. Peutinger*, cum duo amplius secula in
Peutingerorum Bibliotheca Austriæ Vindel. latuisset,
in *Eugenii* primum, deinde hinc in Cæsaream *Vindobonæ* Bi-
bliothecam, venit, a *Marco* olim *Velfero*, adiuvante *Ortelio*,
edita, repetita deinde est a *P. Bertio*, *Christoph. Arnoldo*, inter
Velferi opera, *Georgio Hornio*, & tandem *Nic. Bergierio*.
Eam cum miris modis, immo miseris, uti edita atque expressa
fuerat, discrepare, huius, quam nunc læti gratique commemo-
ramus, Cl. Autor Editionis, cognovisset, quam laudabili con-
silio edendam denuo, fideliusque, & ad avtographi *Augustinæ*
exactius curaverit exprimendam, nostra demonstratione, nemo
facile, ut intelligat, opus habebit, qui quidem sentiat, quan-
tum,

tum, talia antiquitatis cimelia, & prodi ad eruditorum notitiam, & fideliter exhiberi, rei literariæ interfit. Nam cum priores huius tabulæ Editores, quos supra diximus, minime diligenter religioſeque ductum ex archetypo exemplum ſecuti eſſent, nec ad modum magnitudinemque archetypi exprimenda exempla curaſſent, ſed contraxiſſent, in anguſtumque deduxiſſent: caruiſſe nos vera & fideli tabulæ huius deſcriptione fatendum eſt. Nimia enim in eiſmodi rebus diligentia uti nemo poteſt, ubi ſummæ quoque atque incredibilis diligentia curam aciemque plurima fallunt atque effugiunt. Itaque cel. Autor huius Editionis, nil facturum reliquit, quo minus accuratam dediſſe, fidelem, omnibuſque, quoad eius fieri potuiſſet, numeris abſolutam tabulæ huius deſcriptionem, merito exiſtimaretur, diligentiam ad illud opus & artem ſingularem delegit *Salomonis Kleineri*, Geometræ & Architec-ti Vindobonenſis, viri ad eiſmodi curas atque artificia exercitatiſſimi: qui quidem ea uſus eſt ratione, ut chartam oleo tinctam veteri tabulæ circumponeret, per quam minutiffimi quoque apices translucereſ. Neque vero in hac artificis cura acquievit fides Generoſi Editoris, quin totam illam delineationem ſigillatim, ad fidem archetypi revocatam, exigeret ipſe, quicquid artificis aut aciem fugiſſet, aut inviti quoque ſiſilo elapſum ſefelliſſet, ſollicite corrigeret, ac ſic denum edi a ſe poſſe fideliter arbitraretur, ſi, expreſſa quoque atque excuſpta, denuo ac ſæpius religioſo examine caſtigat. In cuius a ſe præſtitæ diligentia fidem, auctoritates appoſuit vicorum doctiſſimorum, quorum eum complures, & ad ſuſcipiendum exhortati ſunt opus, & in ſuſcepto conſilio confirmarunt, adiuverunt, & perfecti atque abſoluti *Αυριβανν*, ſingularemque utilitatem ad literarum inde ſtudioſos perventuram, grati atque læti celebrarunt; *Dominici* inprimis *Manniſi*, *Lucenſis*, quem ſelici fato *Vindobunam* veniſſe illo ipſo tempore memorat, quo & auctor ipſi eſſe ad ſuſcipiendi operis conſilium, & ad perficiendi curam adiutor, poſſet; Eminentiffimi præterea *Paſſionei*, Purpurati Romani; *Nicolæ de Forbyſa*, Neapol. & *Adami Franciſci Kollari*, quorum uterque

que Vindobonensis Bibliothecæ custos est; *Hieronymi* denique *Pezii*, *Benedictini*, & *Er. Fralichii*. Præterea, ut illud quoque vitaret, quod *Velfero* & *Ortelio* fraudi fuerat, contrahendi studium: exprimendum ita curavit exemplum, ut archetypi ambitum ipsius, viginti in longitudinem pedes Vindobonensis mensuræ, unum in latitudinem habentis, æquaret, possetque & integrum convolvi, & in sectiones divitum, per plangulas disposito volumini commode inferi. Iisdem adeo coloribus distinguenda curavit singula, quibus in archetypo reperiuntur notata: ut mare cum fluminibus, lineis a dextra ad sinistram vergentibus, viridi colore, per montes atque adicularum ambitus, punctorum notis, flavi quidem aut fusci coloris, tecta autem, rectis parallelis intercepta, rubro, viarum denique indices lineæ, rubro item colore, neque alio translucentes ex transverso literæ, notarentur. Neque vero id facere se religiose satis arbitratus est posse, si, ut ab *Altingio*, *Bertio*, *Cluverio*, *Bergierio*, factum viderat, non sine turbarum illud quidem periculo, in longioribus utique intervallis, ordinem ipsum, quo notata locorum sunt intervalla, & milliarium numero, permutasset: puta, cum sic illi posuerint:

Caspingio, (scil. millia passuum)
Tablis 12
Flenio 18
Foro Adriani 12.

aut a dextra ad sinistram:

Foro Adriani, *Tablis* 12
Flenio 18 *Caspingio* 12.

ipse contra fideliter, absque ullo erroris periculo, ad archetypi fidem, ordinavit ac continuavit: *Caspingio* 12, *Tablis* 18, *Flenio* 12, *Foro Adriani*. Hæc sunt illa tere, quibus diligentie pignoribus, fidem suam curamque religiosissimam, Editor in præfatione firmavit. Commentarium autem adiciendum operi, tanto magis duxit, quanto illustrius commentandi sibi, præ ceteris editoribus, adhibendo archetypo, data facultas el-

set, quantoque utilius, quæ ad intelligentiam usumque huius præstantissimi monumenti facerent, coniunctim, & absque operosæ investigationis, varizque lectionis dispendio, ante oculos essent. Huius ergo commentarii quinque sunt capita, quorum primum, *de veterum Tabulis geographicis atque itinerariis*, copiose exponit, earumque ex omni antiquitate memoriam repetit, & vestigia notat: quæ tamen, post *Wesselingii*, *Fabricii*, aliorumque curas, disputata, indicasse nobis quidem suffecerit, repetere autem atque excerpere, tanto minus necessarium fuerit, quod nec primum nunc proferuntur, & instituto magis suo dedisse hoc videtur Editor doctiss. ut, præcipuum, atque adeo unicum illustraturus veteris Geographiæ monumentum, de tota re quædam in universum præmitteret, eaque colligeret, quæ ad intelligentiam sequentis disputationis, non uno inservire modo possent. In eo tamen nos cum viro excellenter docto facere non posse videmur, cum etiam ἀπογραφήν illam, quam *Augusti* iussu factam, *Lucas cap. II* init. perlubet, ad geographicam orbis terræ descriptionem, studio fortasse instituti ablati sui, refert: quod, ut in illa loquendi forma locum habeat, ἀπογραφήσθαι ἔλην τὴν οἰκουμένην, in hanc certe non cadit, qua *vers. 3* unusquisque civium Rom. profectus dicitur εἰς τὸ ἀπογραφήσθαι. Iis itaque diutius immorabimur, quæ inde a *pag. 15 cap. 2, de auctore, origine, atque ætate*, & quasi natalibus celebratissimi huius monumenti, & docte, & utiliter, nec sane ut aliorum, aut ante se dictorum, interpret, vir *Gen.* disputavit.

Et ætatem quidem Tabulæ huius, ut hoc statim simpliciterque significemus, ad *A. C. 393*, auctoritatemque *Theodosii M.* refert. *Rhenanus*, eumque secutus *Velferus*, sub ultimis *Impp. constantin.* statuunt. *Anonymus* quidem auctor *Ferrariensis*, cuius parva *Chronica* *Scriptoribus rerum Italicarum* inseruit *Muratorius*, si quis proclivior sit ad credendum, & curiosioris operæ impatientior, ei breviter aperire originem tabulæ huius posse videatur his verbis: *Ante Christi natiuitatem, per annos 30, & amplius, decreto Senatus Romani, in Europa, Asia, & Africa, studio M. Antonini, Cos. Rom. facta est divisio itinerum de di-*
stan.

stantis, quæ erant inter præcipuas civitates Romano imperio subjectas, ut de ipsis distantis omnibus per scripturam constaret; & ex ipsis scriptis confectus est Codex, qui itinerarium appellatur, quem ipse perlegi non semel. Sed cum itinerarium illud, quod sub Antonini cuiusdam nomine innotuit, post alios a Wesselingio editum inter vetera itineraria, (Amstel. 4, 1735) ipsa Scriptoris verba aperte significant: hoc quidem cum Peutingeriana idem tabula agnoscere, non una vetat diversitatis nota. Nam, quæ ab illo Anonymo via commemoratur in illo itinerario reperiri ab Aquilegia Bononiam usque, in Antonini ea, non Peutingeriano, reperitur signata: diverso ceteroquin modo ab Anonymo illo Wesselingioque notata: quam diversitatem Noster apponit, a Wesselingio minime observatam, est (l.c. p. 28.) huius chronici Ferrariensis mentionem facit. Est autem hæc:

Chron. Ferrar.	Wesseling.
Ab Aquilegia usque Bononiam sunt CCXV millia passuum, hoc modo: Ab Aquilegia	Iter ab Aquilegia Bononiam M. P. CCXVI. Sic:
Concordiam millia passuum XXXI.	Concordia M. P. XXXI.
A Concordia Altinum XXXI,	Altimo XXXI,
ab Altino Patavium XXXII,	Patavis XXXII,
a Patavio ad Estum XV,	Ateste XXV,
ab Esto Meianum XX,	Annoiano XX,
a Meiano ad Vicum Varianum XVIII,	Vico Variano XVIII,
a Vico Variano Sermidum XX,	Vico Sernino XX,
a Sermido Mutinam XXIV,	Mutina XXIII,
a Mutina Bononiam XVIII.	Bononia XVIII.

Nec vero ea, quæ in illo itinerar. Ant. Patavio ad Mutinam signata est via, eam Peutingeriana tabula habet; cumque id viarum dispendium ad aquarum exundationem referat Rutilius, Itiner. 1, 37, his verbis:

*Electum pelagus, quoniam terrena viarum
Plana madent fluviis:*

hic autem poeta circa A. C. 510 floruerit: tabulam *Peutingerianam*, in qua nil tale notatum est, his temporibus antiquorem apparet fuisse; tardius enim concinnati nequisse, deinde demonstratur. Cumque ea fluviorum exundatio a *Sigonio* (de regn. Ital. edit. Basil. 1575. p. 24. ad mens. Octobr.) ad A. C. 489. referatur: eo tempore concinnatum illud Itinerarium probabile est, hoc est, ex antiquioribus quoque collectum, ut ex eo, quod sub *Antonino* illo, seu quisquis is fuit, institutum erat. Quae eadem potuit ratio *Peutingeriana* tabulae concinnandae fuisse: ut eo modo *Cottiarum Alpium*, & civitatum regni *Cottiani* mentio in ea fieri potuerit, nec ideo ad *Augusti* aetatem retrahenda sit cum quibusdam, qui parum reputasse videntur, quid *Franciae*, quid *Constantinopoli*, quid *Templo S. Petri*, obuiis in tabula illa nominibus, faciunt. Antiquiorum autem locorum, veluti *Cottiarum Alpium*, ex antiquioribus ducta itinerariis esse potest; quae quidem iam sec. secundo in usu Romanis fuisse, ex *Aristidis* Oratione in Romanam (p. 113. ed. Basil. 1566.) docere vult Gen. Auctor: quam recte, alii iudicent. Locum ipsum ponemus. *Quapropter etiam viae rationem (haud dubie leg. vitae), quae ante Triptolemum usurpata fertur, eandem fuisse existimaverim, quae ante vos in usu fuit: duram videlicet atque agrestem, & a montana parum distantem; mansuetam vero illam, & quae nunc viget, ab Atheniensibus quidem initium cepisse, a vobis autem pariter secundis, quod aiunt, melioribus esse confirmatam. Nulla nunc terra descriptione opus est, nec singulorum leges recensere quicquam attinet, postquam vos communis omnium orbis explanatores exististis, totiusque terra portis apertis, unicuique, quod vellet, inspiciendi potestatem fecistis. Neminem fore credimus, qui in his verbis geographicae descriptionis vestigia deprehendat; in quibus de nulla alia re sermo est, nisi de moribus hominum legibusque, quas nunc in imperio Rom. facile cuique & promptum cognoscere sit, cum Romani totum orbem terrarum, pervium commercii, & facilem aditu, reddiderint. Actumque praecclare est, quod ea capite priori attulit vir praestantissimus, quae hoc no-*

vo, uti vult, argumento, carere nos facile sinant. Sed ut cœpta persequamur: ante A. C. 368 confectam hanc tabulam, non admittunt amissæ illo anno, atque abstractæ ab imperio Romano, cum *Theodosius*, Magni pater, in *Britannia* bellum gereret, non urbes modo, *Iocofium*, *Taugerium*, *Tavesium*, *Casareæ*, sed provinciæ quoque, quæ nunquam postea ad imperii corpus reverteræ, in hac nostra tabula non inveniuntur. Ab A. C. autem 392 ad 407 & porro, cum barbarorum in Italiam Galliasque incursiones frequentissimæ, & turbaverint ita ac devastaverint imperium Romanum, ut Geographicas tabulas concinnandi nec tempus, nec sane facultas esset, & eas ab imperio provincias avellerint, quæ deinde nunquam sunt restitutæ; in tabula autem hac, tanquam partes Imper. Rom. compareant: anno 392 antiquiorem putat V. D. Relinqui ergo spatium ab anno 337 quo *Constantinus M.* mortuus est, ad annum 392. Sed in illo intervallo plena omnia turbarum fuisse in Imperio Rom. per quas tale opus fieri non potuerit: itaque consequens esse, ut *Theodosio M.* debeat originem suam, nam & principis opus esse, quod haud privatæ operæ aut impensæ tanti operis magnitudo fuerit; & Christiani, quod quæ in ea passim leguntur: *desertum ubi 40 annos erraverunt filii Israel, ducente Moysæ: & Locus, ubi acceperunt legem in monte Syna: & prope Romam, ad D. Petrum: in Sardinia, Cruces: paganum auctorem respuunt.* Nullum autem eo tempore, præter *Theodosium*, Christianum principem fuisse, cui quidem, curare opus tale conficiendum, vacaret. At ipse hic *Theodosius*, nec Christianus ante A. 380, nec vacuus ante A. 390, quo Constantinopolin redux, constituta republica, rursus A. 394 in Alpes extractus, cum *Eugenium* mira quidem celeritate vicisset, anno mortuus insequenti, conficiendo huic operi, de quo sermo nobis, otium atque facultatem, extra biennii eius limites, quod ab A. 392 ad 394 effluxit, habuisse nullam videtur. Sic in angustum compulso, quod investigat V. C. temporis spatium, non frustra putat, quod *Vegetii* auctoritas accedit, quem sub *Theodosio M.* scripsisse, & summorum virorum auctoritatibus confirmatur, &

& argumentisprehenditur manifestis. Is enim itinerariorum usum, miris ubique modis, & principi, & exercituum in primis duci, commendat. Usuum autem esse talium indicium sive tabularum adiumentis *Theodosium*, e celeritate apparere putat V. C. qua ab Constantinopoli ad Alpes usque confectum ab eo & superatum iter, prædicat in Panegyrico suo *Pacatus Drepanius*, A. 391. Nam celeritas, in perpetua ignoratione atque investigatione itinerum, quin tardata ubique fuerit, neminem dubitare posse. Quæ ratio, pace V. C. dixerimus, sane parum probabilitatis habet, cum ignoratio viarum publicarum e defectu tabularum talium colligi nullo modo possit. Ac sub *Theodosio* iuniore, id est, Magno, sic enim & *Ammian. Marcell.* vocat, orbis terrarum factam dimensionem, agnovere *B. Rhenanus*, *M. Velferus*, *Salmasius*, & *Iac. Goshofredus*. Nempe ex Codice MSto regie Parisiæ Bibliothecæ, qui olim numero 990, nunc 4806 signatus est, afferunt carmen *Dicuilis* cuiusdam, quem tamen ut imperitum monachum reprehendunt, quod mensuram, sive mensuram *Theodosianorum*, faciat mentionem. Sed vir doctissimus, *Schæpfius*, literis ad *Scheybium* V. C. datis, scripsit, non ipsius esse *Dicuilis* hos versus, sed mensuram *Theodosianorum*, qui eos operi suo addiderint. Sunt autem hi:

*Hoc opus egregium, quo mundi summa tenetur,
Æquora, quo montes, fluvii, portus, freta & urbes
Signantur, cunctis ut sit cognoscere promptum,
Quicquid ubique latet. Clemens genus, inclyta proles,
Ac per secula pius, totus quem vix capit orbis,
Theodosius Princeps, venerando jussit ab ore
Confici, ter quinis aperit dum fascibus annum.
Supplices hoc famuli, dum scribit, pingit & alter,
Mensibus exiguis, veterum monumenta secuti *)*

In

*) Observentur hæc verba, contra ipsius Gen. Editoris sententiam; quæ, si ad tab. Peut. pertinent, quid aliud, nisi ex aliis itinerariis concianatam fuisse, doceat?

*In melius reparemus opus, culpamque priorem
Tollimus, ac totum breviter componimus orbem;
Sed tamen hoc Tua nos docuit sapientia, princeps.*

Dicilem autem illum fuisse docetur Hibernum, *Caroli M.* temporibus æqualem, qui de mensura provinciarum orbis terre scripserit: subiectus ille liber itinerario *Anoniano*, 16 folia continet, quaternis. Ætatem eius indicavit *Cangius*, in Constantinopoli Christiana *Lib. I Cap. 20*; nec superare decimum seculum posse docet. Operi suo complures *Virgilio*, aliorumque, versus inferuit, & hos ipsos mensorum *Theodosianorum* descripsisse se demonstrat. De re ipsa autem hæc affert: *In quinto decimo anno regni Imperatoris Theodosii, præcepit ille suis missis, provincias orbis terre in longitudinem & latitudinem mensurari.* Neque vero adiumentis ad eam rem suscipiendam destitutum fuisse, vel tabulæ illæ geographicæ ostendant, quas in porticibus scholarum publicarum expositas laudat *Eumenius*, in Panegyrico *Constantii*: quibus simile monumentum Augustoduni in Gallia marmoreum fuisse, *Trivoltiensis commentarii* prodiderunt: pag. 2097 A. 1706 mens. Decembr. Atque etiam in mensorum nomina inquirat V. C. quibus hoc opus ab Imp. *Theodosio* mandari potuerit. Hæc igitur est summa disputationis *Scheybiana*, de ætate Tabulæ *Peutingerianæ*: quoad summum hoc efficitur, ut *Theodosii* ætate exemplar ἀξιόστονον factum sit, e quo hoc *Peutingerianum* exemplum fluxit, non, ut hoc ipsum exemplum, eo tempore concinnatum patetur, quod vel literarum forma incredibile facit; cuius, mirandum est, a V. C. in hac tota disputatione rationem prorsus nullam habitam esse. Quamquam & prius non satis certo argumentis V. C. conficitur, in quibus quædam esse parum probabilia, iam ante obiter notavimus.

Cap. 3. *fata tabulæ* huius, & quasi migrationes, exponuntur. Eius posterior pars, quæ ad recentiora tempora pertinet, tacta iam est ab initio: prioris disputationis illa, quomodo tabula hæc Constantinopoli in Italiam venerit, supervacua est ex ante dictis, nec minus

cetera, certe incerta, quæ de vestigiis eius apud *Iornandem*, de rebus Geticis, apud *Anonymum Ravennatem*, aliosve, disputantur. Ceterum Sec. XV conspecta haud dubie videtur *Felici Malleolo*, Doctore Bononiensi, Præposito Solodurensi & Cantori Turicensi: qui in *Dialogo de Nobilitate & Rusticitate*, describit *Itinerarium urbis Romæ*, in quo designata fuerint *provincia, maria, urbes, leuca, miliaria, insula*. Ubi autem hanc tabulam viderit *Malleolus*, promptum est ex Comitis *Nuenarii* verbis cognoscere: qui, in commentar. de *Gallia Belgica*, visum *Spiræ* sibi ait, in Bibliotheca publica *Itinerarium Theodosianum*. Idem tamen cum aliud a se, vetustissimum quidem, perlustratum demonstrat in Bibliotheca *Peutingeri*, Protonotarii Augustani: *Heminius* in not. ad *Bergier*. indicari hoc altero putat fragmenta & particulas tab. *Peuting.* a *Velfero* apud *Aldum* editas: quæ ratio locum non habet, cum id factum sit anno demum 1591; *Nuenarius* autem mortuus 1530. Eandem autem illa duplici commemoratione tabulam designari, ex eo patet, quod unam eandemque rem ex utraque refert, *Aseiburgum*, inter *Vetera Castra & Novesium*: cum in *Antoniniano* Itiner. edit. *Bertiana*, eius loco legatur *Gelduba & Calone*; in *Wesselingiana* autem *Calone* tantum. Nec dubie post illud tempus, quo *Malleoli* oculis usurpata tabula fuerat, *Spiræ* mansit, donec ad *Conradum Celtem* pervenit. *Cap. IV* primum vitia superiorum editionum declarat, & multorum virorum eruditorum peccata notat, qui ipsam autographum tabulæ huius non consuluerunt. Nam *Velferi* quidem, præcipua illa, editio, præterquam quod ad dimidium mensuræ modum contracta, breviora omnia atque imminuta, eoque ipso non obscuriora modo reddidit, verum etiam perturbatiora: linearum quoque ductus, ac numerorum notas, varie permutavit; cuius generis 268 errores deprehensos, *Noster*, longa ferie pag. 39 commentarii huius proposuit. Et tamen *Velferus*, summa fide omnia descripta, sancte confirmabat. Ex eo ducta *Hornii*, *Bertii*, *Bergierii*que exempla, aliquanto, uti par est, vitiosiora. Talibus editionibus usi viri docti, mirum non est, si infinitis erroribus im-

implicarentur, falsique ipsi, aliis imponerent. Cautum est iam ab hoc periculo Viris doctis, postquam ea, quam ab initio commemoravimus, & ab Autore Cl. exponitur C. V. diligentia & *auspicata* adhibita ab. Gener. *Scheibio* in hac nova editione, licetque iam tuto uti *Pontingiana* tabula in veteri Geographia illustranda.

CASTI INNOCENTII ANSALDI, DE BAPTISMATE in Spiritu Sancto & igni, Commentarius Philologicus. Cui accedunt Orationes duæ in Athenæo Ferrariensibus habitæ.

Mediolani, 1752, 4.

Alph. 1 plag. 15.

Hunc commentariolum, *Ansaldo* Viro Clariss. quidem maxime, sed quodammodo etiam *Phil. Argelato* debemus, quo suadente scriptus, curante autem editus est. Ratio argumenti tractandi hæc est, ut opinionibus veterum ac recentiorum enumeratis examinatisque, quid sibi maxime placeat, ostendat. Primum autem hoc pro certo sumit, *ignis* verbum non e margine in textum venisse, contra quam *Millio* visum. Eo porro verbo negat primo intelligi ignem purgatorium, quod is signum Messie esse nequeat, aut afflictionem piis impendentem, aut baptismum martyrii, aut belli Hierosolymitani incendium, aut vim Spiritus Sancti igneam. Nec ad Eurum in Palæstina, tempore æstivo noxium, respici putat, quod *Nonnenio* & *Deylingio* nostro, Viro Celeb. visum, aut ad terræ combustionem, quo trahit *Thom. Burnetius*, nec ad *purgationem per ignem*, ut *Schwægenio* nuper placuit, e *Sanbedrin* f. 39, 1, & *Numer.* XXXI, 23, quacum nihil illi baptismo Christi commune esse, res ipsa ostendat. Ipse existimat, *Joannem* verbis istis excellentiam Christi, & baptismi ab ipso instituti, indicare voluisse.

P p 2

luisse, quæ se exseruerit miraculis, cum Christi Baptifino, non autem *Joanne*, conjunctis. Nam & ipsos Judæos, notante *Lighfoto*, facultatem patratorum miraculorum שִׁקוּרֵי רוּחַ הַקּוֹדֶשׁ vocare. Βαπτίζαν porro idem esse atque consecrare, initiare. Ut igitur Israelitæ per nubem & mare initiati fuerint, quod iis miraculis divina *Mosis* missio planissime firmaretur, sic per miracula insignia iniciandos homines disciplinæ Christi fuisse. Quo loco etiam docet, *Joanni* propterea miraculorum patratorum vim datam non fuisse, ne pro Messia haberetur, cujus id signum tradiderint Prophetæ, eamque vim *Spiritus* nomine appellari ab ipso Christo *Jo. VII, 37, 38*. In qua interpretatione vitiosum videtur, quod *Spiritus* quidem, non autem *ignis* ratio habetur. Atque hæc est summa operis, paucis paginis comprehensa. Ceterum, multæ aliæ per hanc occasionem natæ quæstiones ac disputationes accesserunt, quibus liber ad eam magnitudinem crevit, quæ, si solum illud, quod propositum erat, tractaretur, esse nullo modo posse. Sic *Cap. 4*, disputat, quare *Ioannes* se *Eliam* esse negaverit, & de opinione Judæorum de *Elia* ante Messiam redituro: quo loco defendit etiam *Zacharie Luc. I*, interpretationem verborum *Malachia* אֵלִיָּהוּ הַנְּבִיאַת per προφήτην ὑψίστου, putatque verba Prophetæ commode verti posse: *Ecce ego mitto vobis Domini Dei Prophetam*; denique opinionem Judæorum e versione LXX ortam. Quæ valde veremur, ut probet multis: cum vestigia illius opinionis in media Judæa reperiamus, *Zacharias* autem non presse interpretari locum *Malachia* voluerit; sitque tota illa *Malachia* interpretatio contortior. Credebant autem per *Eliam* restitutum iri, quæ in altero templo desiderabantur. Hic longa disputatio de *Schechinah*, e ratione vulgari: item alia adversus *Basnagium*, negantem uspiam in sacris libris *Eliam* vocari Prophetam; excidit aliud agenti id *Basnagio*, nec refutatione indigebat: denique adversus somnia *Burnetiana*, de universali Judæorum conversione, inque terra repurgata regno Christi millenario, Christo per modum *Schechinæ* se eminens ostendente. Post, quomodo omnia

omnia illa, quorum restitutionem Iudæi per *Eliam* expectabant, per Christum restituta sunt, ostendere instituit, initio facto a Schechinah, quam in locis reperit omnibus, ubi $\delta\acute{\omicron}\zeta\alpha \tau\tilde{\iota} \Theta\iota\tilde{\iota}$, omninoque $\delta\acute{\omicron}\zeta\alpha \chi\rho\iota\sigma\tilde{\iota}$ occurrit. Ad calcem subiectæ sunt *duæ Orationes*: altera de *larvata simplicitate, in tradenda Theologia, sectandæ methodo*, opposita Protestantibus Theologis, imprimisque *Turretino, Mosheimio & Zimmermanno*, qui negant, aliunde dogmata religionis Christianæ, quam e sacris libris, confirmanda: in qua ad extremum auditoribus, vere simplicem se Theologiam, sc. *Thoma* duce, traditurum, promittit. Altera est *de moderatione animi in studiis Theologicis*.

IN PINDARI PRIMUM PYTHIUM DISSERTATIO, habita Cantabrigiæ, in Scholis publicis Imo Kal. Julias A. D. MDCCL, a GUILIELMO BARFORD, M. A. Collegii Regalis socio.

Cantabrigiæ, typis academicis excudebat I. Bentham, 1751,
4 mai.

Plag. 21.

Cum variis de causis literarum Græcarum studia hodieque in Britannis mirifice floreant: non exiguum eruditionis ingeniique specimen dedisse popularibus *Barfordus* existimandus est vir doctissimus, primum *Pindari*, lyricorum Poetarum principis, *Pythium* interpretatus. Placuit eidem, sine ullo præloquio, hanc, quam vocat, dissertationem, lectoribus in manus tradere; unde ex ipsa tantum operis perfectione de eius iudicare licet consilio. Describit *Pindari* carmen laudatum in certas partes, quibus statim subiungit observationes suas, in quibus modo ingenium Poetæ, eiusque in pangendis carminibus artem, commendat, modo lumen carmini ex historia antiqua assert, modo in veram vocabulorum vim inquirat, modo emendare versus, sed raro, veramque iis lectionem, ab aliis sollicitatam, conservare nititur. Licet specimen aliquod

- generis cuiusque annotationum hic afferre, unde ad cetera Lectores nostri possint coniecturam facere. Primo igitur
- Pag. 1, 3, 6. *Pindari* artificium, magnumque in primis ingenium, in exordio, visione fingenda, descriptionibus, ut aquilæ, *Ætnæque*, concinnandis, digressionibus, in quibus eum admiratione prorsus dignum esse iudicat, & subnectendis sententiis, apprimè cerni docet. Aquilam ubi ille describit, contra eos disputat, qui antiquum *Iovis* simulacrum in animo habuisse *Pindarum* coniciunt, atque neminem eum, præter optimum naturæ exemplum, respexisse putat, propterea, quia nec pictores nec statuarii ita queant aquilam effingere, ut, *Iovis* sceptro insidens, altissimo somno opprimi, alasque iamiam demittere videatur. *Virgilium* vero *Æn. III, 577* in *Ætna* describendo hanc *Pindari* picturam respexisse, ipsi sit probabile. Utrum vero *Epicus*, an *Lyricus* Poeta sit præstantior, diu multumque inter grammaticos disputatum esse, atque a *Pindari* partibus *Gellium*, a *Virgilio* *Cardanum* stetit, docet; ipse vero Auctor haud obscure litem dat secundum veterem *Thebanum*. Deinde antiquam historiam passim illustrat, cuius rei exemplum habemus *Typhæum*, quem diversis motibus, pro temporum diversitate, subiecisse veteres ostendit, & *Strabonem* quidem *Lib. 16 Geograph. pag. 750*. *Pindarum* *Pyth. 8, 20* & *Æschylum* *Prom. vers. 35* *Ciliciæ* montibus; fabuloso, apud lacum *Serbonidem*, *Ægypti* antro, *Herodotum* *Thal. Cap. 5* unde vapores eius mortiferi *Τυφῶνος ἰκτινοῦ* dicebantur; alios *Ætnæ*, monti *Siciliæ*, propterea, quia omnis terræ tractus, a *Cumis* *Italicis* ad *Siciliam* usque cavernosus erat atque inflammatus, *Strab. V, pag. 248*. Quam fabulam *Græcis*, de angelorum prolapsione, historiam, ex mente quorundam, ostendisse observat. Quæ de *Siciliæ* fertilitate, de *Ætna*, qui *Catane* ante dicebatur, aliisque rebus, passim erudite monet, silentio præterimus. Ad *vers. 126* observat, *Δωριῆς* appellari *Spartanos*, quod in *Peloponnesum*, plurimæ *Doricæ* deductæ essent coloniæ. Linguae *Doricæ* specimen afferre *Aristophanem* in *Lysistr. vers. 987* neque *Lacedæmonios* tantum *Doricæ* clarissimos

mos fuisse, sed alias eiusdem peninsulae civitates idem sibi nomen vindicasse, docet. Hinc numerosas in Siciliam, Asiaticam Doridem, Tarentum, Crotona, aliasque inferioris Italiae oras, colonias deductas esse, ait: ipsos vero Diores, qui in Peloponneso confederant, ex Thessaliae, iuxta Pindum, regionibus migrasse, ex *Strabone Lib. V pag. 221* vero simile facit. Veniendum nunc est ad observationes illas, quibus de vera vocabulorum quorundam potestate disputat. Atque hic primo nobis occurrit illud Pindari: τὸν ὄγγεν ἰώτεον, quod *Schmidium* pessime, *delectatione perfusum*, interpretatum esse indicat; alios, metaphoram dithyrambicam subesse vocabulo voluisse docet, quae tamen qualis sit, ignorare se profitetur. (Sed rediisse tamen in eius memoriam deinde videtur; facit enim ipse metaphorae debacchantis violentiae mentionem, temperamento quodam leniendae.) Ipse, ἐνδίαχον in Scholiis secutus, putat, Poetam intellexisse *dorsum sinuosum*, ac finxisse, subsidere aquilae corpus alternis vicibus, & attolli aut reciprocari inter dormiendum, reddito & recepto spiritu. Interpretationem hanc satis tuetur auctoritate *Xenophontis*, de re equi. pag. 250 edit. *Leuncl. (Cap. 1) & Longini* de sublimi §. 34 Eleganter. Ὀργήν vers. 173, in sensu minime vulgari usurpari docet. Nomen enim illud, & iram proprie indicare, *Aristot. Rhet. 11, Cap. 2*, & sensu bono dici, ut hic, & alibi apud *Pindarum Istbm. 2, vers. 52*, & pro moribus, quibus quisque praeditus esset, poni, (*Soph. Aiac. vers. 1172*), observat. Critici partes uno tantum in loco agit: κατασχόμενος vers. 18 in καταρχόμενος mutari oportere, ut Oxonienses senserant, ideo negans, quia, uti ratio docet, figura constare sibi debet, non variis imaginibus rerum, undecunque sumtis, & inter se pugnantibus, distincta esse: quippe quae non maiestatem, sed pannosam oleant & sordidam paupertatem. Ex quibus omnibus facile intelligent Lectores nostri, *Pindarum*, si totum illustratum ita haberemus, pueris adolescentibusque accommodatiorem futurum esse, quam viris, eruditioris laude praestantibus.

Pag. 14.

15.

3.

11.

19.

3.

IO. MICH. HEUSINGERI EMENDATIONUM libri duo, quibus ex veterum scriptorum Græcorum & Latinorum integris aliquot Voluminibus, plurima menda eximuntur, multa eorum loca explicantur, nonnulla vindicantur. Accedunt eiusdem antisibarbaræ Latini sermonis observationes, in unum corpusculum collectæ, & multis partibus auctæ. Edidit, atque indices necessarios adiecit, FRID. HEUSINGER, I. M. F.

Gothæ, apud Christianum Mevium. 1751, 8.
Alph. 1 plag. 10.

EO magis legendus est *Heusingerus* ille, quo minor iam est literis elegantioribus deditorum, nedum eas huius exemplo callentium, numerus. Interea grati suscipimus, vel post funera viventem virtutem, atque illud nominatum opus osculamur. Partes ipse titulus designat. Emendationum prior Liber uni *Lactantio* datus est, cui multorum locorum incorruptam scripturam, ab aliis vel posthabitam, vel præteritam, vel nondum repertam, auctor sibi restituisse videtur, idque partim e codice *Gotbano*, plerisque ceterorum præferendo, partim e libris Seculo XV, & XVI, publicatis, partim etiam e coniectura. Non postrema fuit in eo cura Græcorum: inde, quæ Sibyllinis e libris, e *Trismegisto*, ceterisque miscentur, quantum valeant robore, penes eos erit iudicium, a Latinis qui seiungere nunquam. Id quidem certum est, non versus modo plurimos, in vulgaribus exemplis, a modorum poetico-rum legibus recedere, sed & in oratione soluta quædam a probata loquendi consuetudine discrepare. Quod eo magis mirandum, ubi plurimos editores, & in iis *Aldum Manutium*, a *Marco Musuro*, Græco homine, adiutum, multa menda sustulisse videmus, quæ posteriores, aut retinuerunt, aut revocarunt, novisque de suo cumulaverunt. Posterior liber scriptoribus Græcis & Latinis datus est: quamquam & idem opuscula integra, primoque loco fabulas *Æsopias*, quæ Græce vulgatæ sunt, easque præsertim, quas ipse non recensuit Auctor, opus imperfectum relin-

relinquens, & quidquid inde nascitur laudis permittens alii. Ibi convenientissimus emendationi & explicationi fabulæ XVIII locus erat, quam antea filius, Ienæ degens, scripserat; nos autem, aliud agens, cum non exhibuerit loco suo, postremis pagellis servare, quam omnino suppressere maluit. Excipit fabulas *Himerii* declamatio in *Julianum* imperatorem, ab *Io. Alb. Fabricio*, ex *Ebingeri* schedis primum in lucem revocata, nunc autem accuratius, ex Augustiano codice, descripta. De Latinis, *Iustini* loca non ita multa tetigit auctor; aliquanto plura *Corn. Celsi* de medicina; sed *Curtii*, *Seneca*, *Plinii*que minoris, maxime priorum librorum, menda sustulit plurima. Memoravit inter hæc *Albricum*, ævi mediæ *μυθογραφου*, cuius epitomen modo publici iuris fecere *Munkerus* & *Staverius*; eiusque poetarum, quod periisse creditum est, saluum ad nos pervenisse docuit. Tot volumina velut uno fascio comprehendendi, causa fere fuit unica, lectorum fastidium, quorum plerique fore se putabat molestum; si, quemadmodum in priore Libro, ita etiam in hoc, uni tantum immorari vellet. Antibarbaras observationes eruditorum iudicio subicit vir doctissimus, laudabili sane conatu: nam sicubi, potissimum hic loci, vis erit coniuncta fortior. Ante vero quam exhiberi ea fortitudo queat, eadem omnes de parte rem latinam contemplantur, easdemque secundum regulas iudicent, oportet. Non sufficit, ætatis aures scriptorem aliquod adhibuisse vocabulum; poetane fuerit, an orator, an alius scriptor, considerandum erit. Multum etiam interest, *Davus*ne loquatur, an *Oedipus*. Nec oblivioni esse regula debet, tanquam scopulos, sic esse rarum & infrequens vocabulum evitandum. Hic opus est assiduitate, iudicioque firmissimo; nec unquam alias magis dies est diei magister. Tot invenimus rationes, vel *Heusingero* gratias agendi, vel obitum illius, quamvis haud immaturum, dolendi; sed filium reliquit, quem, licet aliis in spatiis occupatum, idoneum iudicavit, qui commentationes paternas, etiam affectas, perpolitus suo Marte, publicam emitteret in lucem. Huic ipsi præsertim iam indices debemus, *Tullianum*que librum, de of-

ficiis, ope codicum manuscriptorum, & exemplarium veterum, copiosissimis observationibus illustratum a parente, proxime debebimus. Sed, spem haud quaquam emittentes in futura, contenti sumus *Catone* præfenti. Quod quanto opere sumus ut eluceat, dare aliquot operis specimina iuabit. Dabimus vel unum & alterum, licet difficilis sit in hacce copia selectus, & plenam ipsi scripto sitim servare malimus. Servamus ad *Lactantium*, *Æsopias* fabulas & ad alia loca quod attinet. De *Iustino* saltem observamus, locum *Lib. XII cap. 10* adversus cel. *Trillerum* vindicari: cum loco *velaretur*, ille præferat *levaretur* retineri. *Lib. II cap. 2* *Vincenzii Bellovacensis* e *speculi historialis Lib. III cap. 56* lectio: *sine arbitris, sine consiliis*, pro *convicio* recipitur; ubi nos quidem, qua ratione sic historicus cognoscere potuerit, ignoramus, & præterea posteriorem lectionem amplioris esse sententiæ credimus. *Alberici* libellus, de imaginibus Deorum, vel poetarum, totum invenitur in Bibliotheca Gothana. Præfixum est verbum satis proœmium, quod *Revius* in *historia Daventrie*; ex hoc *Munkerus* in præfat. ad *Tom. II* mythographor. Latinor. sub *Fulgentii* nomine publicavit, auctoritate membranæ Gothanæ, reddendum auctori, & a mendis aliquibus perpurgandum. Ipsi quoque scripto pauca iunguntur in codice Gothano, nec ea tamen omnia ab auctoris esse manu videntur: nam inepte quædam e superioribus repetuntur. Liber ipse, cuius primum Caput est *de ortu idololatriæ*, plura continet haud invidenda lectu, neque tantum fabulas narrat, sed & antiquos ritus & mores illustrat. Agens enim de Saturno, priscam sepeliendi rationem describit, & e *Servio*, nec minus aliis scriptoribus Græcis & Latinis, ea passim adfert, quæ de multa lectione testantur. Ad epistolas *Plinianas* quod attinet, cum suis virtutibus pluribus commendantur, quæ nunc in omnium manibus sunt politissimæ, tum eo quoque nomine non possunt non esse carissimæ veteris eloquentiæ studiosis, quod e communi literarum quasi naufragio, non salvæ solum evaserunt, verum inde pariter quam minimum vitii contraxerunt, Germanamque illam ætatis argenteæ

Lati-

Latinitatem illibatam fere confervarunt. Adeoque, quod bonis libris aliis exitio, saluti fuit illis, quod ævo medio, bibliothecarum in angulis neglectæ iacuerunt, neque literatis hominibus, aut librariis, dignæ visæ sunt, quæ legerentur a multis. Testis est *Vincentius Bellouacensis*, Seculi XIII scriptor, ætatis suæ doctissimus, qui *Plinianas* Epistolas ad diversos se modo centum invenire potuisse confitetur, in *speculi historialis Lib. X cap. 67*. Decimus Liber ante Seculum XVI in lucem non emerit, nec Libri VIII, IX, poterunt omnes epistolæ primis editionibus publicari. Antibarbaras observationes auctor secundum grammaticæ partes dispescuit. Ita vero scribendum esse probat: *apsis, hadrumemum, aspernor, ætites, Amstelodamum, Arginustæ, Atilius, ballisia, bisextilis, Bucephalus, cælum* (quali cærum, a cæruleo colore) *Cænina, Cæniensis, cæpe, contio* (pro concio), *Cotys, Decimus prænomen, Decius cognomen, disyllabus, dromadarius, diota, Emisa, Emiseus, Hephæstio, fastigare, Colonæ, Hierosolyma, iatralipta, Ituræi, Jupiter, lucri facio, Margarita, milliarius* (pro millenarius), *milvus, Murena, Nectanabis, pedisequus, Phalericus portus, Phintias* (non Pythias), *Popilius, Portena, Papius, seculum, suboles, sterquilinum vel sterculium, strategema, suspitio*, (contractum ex suspicitio, unde antepenultima longa), *Threicius, Thyias, Vindobona, Xanthippus, & alia*. Reliqua nimirum exquirent ipsi laudatiorum huiusmodi studiosiores.

SERIES MISNENSIIUM EPISCOPORUM, CUM EX aliis documentis, tum præsertim ex literarum, contractuum ac donationum Misnensis ecclesiæ breviario manuscripto, restituta & illustrata, studio & opera P. SIGISMUNDI CALLES, e Societate Iesu.

Ratisbonæ & Viennæ, sumptibus Emerici Felicis Baderi 1752, 4,
cum mappa geographica dioceseos Episcopatus Misnensis.

Alph. 2 plag. 8.
Qq 2

Con-

Concinnandæ historiæ huius occasionem dedit Codex MS. quem Autor inter supellectilem librariam Patris *Antonii Steyereri*, Soc. Ies. qui quondam Serenissimæ Poloniarum Regni a sacris confessionibus fuit, invenit, in quo designatio omnium documentorum, ad Episcopatum Misnensem spectantium, continebatur. Nullus quidem dubitat, illam *Steyerero* fuisse mentem, ut, necessariis documentis adhibitis, Episcopatus olim illustris, aut notitiam brevem ederet, aut plenioram historiâ elaboraret, sed mortem intercessisse, quo minus destinata effectui daret. In vicem huius successit Noster, qui in operam posuit, ut episcoporum seriem, in vulgatis catalogis satis turbatam, suo & ordini & tempori restitueret, ac eorum res commentario illustraret. Quare, ut usum aliquem eximii huius codicis faceret, cum episcopatus hic a nemine pro dignitate descriptus esset, quæ apud alios invenit studiose collegit, iunctaque annorum serie digessit, quo ita successio antistitum pleniori narratione percereretur. Tabula chorographica diœceseos Misnensis, pariter debetur industris *Steyereri*.

Operi præmittitur dissertatio de provincia, urbe, & ecclesia Misnensi. In illa situs Misniæ determinatur; de Sorabis & Dalemiciis, qui in Misniam impressionem fecerunt, eorundemque diis & superstitione, disseritur, debellatis tandem ab *Ottone*, & *Henrico*, Saxonis principibus, & ad religionem Christianam perductis. Urbs Misnia est condita, ut Slavorum impetus refringeretur. Huus ab *Henrico I* Reg. Germ.

- 9 - 9. A. 930 condita, notitia ex *Georg. Fabricio* datur. Urbe constituta, de ecclesia condenda consilium agitavit, quoniam autem morte præpediebatur, rem eam moribundus filio, *Ottoni I* augusto commendavit. Ille A. 938, III id. Jan. fundamenta posuit, ac terminos diœceseos designavit, quam *Ioannes XIII* potestate metropolitani, vel alius antistitis, exemit, ac sedi Romanæ proxime subesse voluit. Hoc tamen de primis illius temporibus minus est intelligendum; satis enim constat, initio antistitem Misnensem Magdeburgico præfili obnoxium, eiusdemque suffraganeum habitum fuisse, a cuius decem iurisdictione immunis est declaratus A. 1402, ægre id
Magde-

Magdeburgico ferente. His præhatis, seriem episcoporum Milnensium ita repræsentat, ut *Fabricium fere & codicem MSt.* sequatur, quem A. 1587, quo episcopatus in manus *Augusti*, Saxoniz Septemviri, transiit, exaratum fuisse iudicat.

Episcopus omnino numerat XLIV, quorum 1) *Burhardus*, qui ex cœnobio Ratisbonensi, vel alio quocumque fuit missus, ut *Ottoni M.* a sacris esset. Templo absoluto, A. 968 ab *Adalberto*, præfule Magdeburgensi, fuit initiatus, inque convertendis paganis multum laboris posuit. Equo A. 972 in itinere lapsus, Cal. Jul. vitam finivit. 2) *Volboldus*, sub quo grave damnum diœcesi est illatum, *Gislero* Magdeburgensi alias sibi partes vindicante, alias antistiti Merseburgensi adiciente, quod factum est A. 981. Post A. 984 a Bohemiis duce urbe eiectus, sed a *Willigiso*, archiepiscopo Moguntino, & *Erfordia*, honeste liberaliterque est habitus, inde A. 985 muneri suo restitutus, ecclesiam ad A. 993 rexit. 3) *Eido*, illustri Rochliciorum comitum prosapia oriundus. Ad hunc *Otto III* imp. A. 995 divertit, eiusdemque episcopatum insigni accessione locupletavit; alia donatio ab *Henrico II* imp. 14 cal. Sept. 1013 accessit, sed per irruptionem Slavorum, & *Boleslai*, principis Pomerani, diœcesis multum est adflucta: decessit A. 1015. 4) *Eidwardus*, defunctus A. 1023. 5) *Huebertus* sive *Huprechtus*, de quo apud scriptores altum est silentium, fato sanctus est A. 1024 non. April. 6) *Theodericus I* interfuit concilio Francofurtensi, habito A. 1027. Mortem ipsius A. 1045 contigisse, nonnulli ferunt. 7) *Meinwardus*, quo episcopo, collegium canonicorum, qui ante id tempus communi convictu fruebantur, ab *Henrico III* proprios fundos accepit. Mortem alii ponunt in A. 1060. *Noller* A. 1051 evenisse ostendit. 8) *Reisnerus*, sive *Reginbertus*, quo antistite, A. 1060 cœnobium S. *Afræ* in urbe Milnensi est conditum. *Agnes*, mater *Henrici IV*, episcopatum A. 1064 insigni donatione auxit. Episcopus decessit A. 1066. 9) *Crafzo*, antea præpositus Goslariensis; hunc a dæmone, cum pecunia, cuius avidissimus erat, numerandis intentus esset, strangulatum fuisse, fabulantur. Dignior hoc 10) *S. Benno*, cuius

Pag. 22-32.

33 - 39.

33 - 39.

39 - 44.

45 - 59.

59 - 60.

60 - 64.

65 - 69.

69 - 71.

71 - 73.

- ius vitam, res, miracula, amplo commentario sibi illustranda sumit *Hieronymus Emserus*. Ortum duxit ex comitibus Wolterbergicis, literis humanioribus innutritus est Hildesheimii, Parisios etiam profectum, ibidemque doctoris dignitate ornatum, ferunt. Inde ab A. 1049, apud Goslarientes munere magistri & canonici est functus, post A. 1066 Misnensis præsul electus. Ipso episcopo, opimæ donationes ecclesiæ Misnensi suat factæ ab *Henrico IV* imp. Bore Slavo, & Bezela, Bennonis matre. Verum non ita multo post duriora Bennonem exceperunt. In contentione *Henrici* cum pontifice, ab huius partibus stabat Benno, quare ipsum comprehendere, omniaque ipsius A. 1075 diripi iussit: inde sequenti anno dimissus, quoniam imperatoris iras metuebat, Romam ad *Gregorium VII* confugit, neque, ut probabile est, ante A. 1080 rediit. *Henricus* marchio gravi eum iniuria adfecerat, cui prædixisse dicitur, fore, ut anno sequente, eodem die, admissi sceleris penas daret, quod eventu comprobatum fuisse memorant. Ultimum diem clausit A. 1106, 16 cal. Iun. Multis, iisque magnis miraculis, tum in vita, tum post illam, inclutus fuisse traditur; quare *Adrianus VI* A. 1523 prid. cal. Iun. ipsum in sanctorum cœtum retulit, eidemque festi dies & sacra sunt instituta. Fius ossa, emendatione sacrorum invalescente, tandem A. 1576. Monachium sunt delata. 11) *Herwigus*, cuius tempore episcopatus per Slavos vastatus est, multique christianorum truculenter sunt perempti; quare ipse cum aliis antistitibus, principes Germaniæ ad immanitatem refrenandam excitavit. Ecclesiam Wurtzenensem ipse instituit, eandemque A. 1114 prid. id. Sextiles dedicavit. Vivendi finem fecit A. 1118, iuxta alios A. 1119.
- 104 - 113. 12) *Grambertus*, sive *Gramboldus*, de quo, quæ *Fabricius* habet, emendantur. Ex huius sententia mors ipsius incidit in anrum 1129, sed Noster consensu aliorum ostendit, A. 1125 accidisse. 13) *Godebaldus*, cui cum Norberto arctior amici-intercessit; A. 1131 ab *Innocentio II* obtinuit, ut omnes ipsius possessiones & præsentis & futuræ confirmarentur. Vivere desit A. 1140. 14) *Reinwardus*, cui lis de quibusdam possessionibus

bus cum *Conrado* marchione intercessit, quam composuit *Conradus II* imperator. Fatis cessit A. 1146, 9 cal. Aug. 15) *Bertholdus*, quem nonnulli silentio prætermittunt, Pag. 121-122. per breve admodum tempus munere suo functus. 16) *Albertus*, vir eruditus, prudens, & eloquens, a *Conrado* imp. ad *Manuelem Comnenum*, imperatorem Græcum, missus, obiit in itinere. 17) *Bruno*, qui a quibusdam omittitur, denatus A. 1154, 4 id. Iun. 18) *Gerungus*, abbas ante Bosoviensis. Exulibus Flandriensibus A. 1154, Coronam, villam prope Wurtznanam, habitandam concessit. A. 1157 *Vladislaus*, rex Bohemix, Misniam armata manu infestabat, sed non ita multo post, facti pœnitentia ductas, antistiti fecit satis. A. 1160 conventui principum Erfordix interfuit, a quibus, ut imperatori adversus Mediolanenses suppetix ferrentur, tum decretum fuit. Bibliothecam episcopalem primus adornare cepit. Mortem oppetiit 12 cal. Dec. 1170. 19) *Martinus*, ante canonicus ecclesix Misnensis, vir doctus, A. 1179 concilio, quod Romæ habebatur, interfuit. *Burcardo de Kittlitz*, qui fundos aliquos, ecclesix Misnensi ereptos, restituere volebat, sacris interdixit. Monasterium Cisterciense Dobriluci conditum est A. 1184. Conventui principum, Moguntix A. 1188 habito, interfuit, quo expeditio in Palæstinam decreta fuit. De vita decessit A. 1190. 20) *Theodoricus II*, cuius initia, propter motus in Misnia, turbulenta fuerunt; etiam apud *Cælestinum III* A. 1166 fuit accusatus, quasi legitime electus non esset, verum adversarii causa ceciderunt. Lites cum *Henrico II* Burggravio, qui in iura episcopatus involaverat, per arbitros sunt compositæ. A. 1206 festum diem S. *Augustino* quotannis celebrari per diœcesin iussit. Morti succubuit 3 cal. Sept. A. 1207. 21) *Bruno II*, qui A. 1209 episcopus constitutus fuisse dicitur. Hoc sedente, lis de decimis cum Miltensteiniis ita incruduit, ut episcopatu damna multa inflicta, ipse episcopus captus, & sacerdotum aliquis fuerit sauciatus, quæ tandem lis ita diremta est, ut ad solutionem se de novo obligare debuerint, & gravi censura ecclesiastica notarentur. A. 1222, urbs Misnensis grave incendium est experta. Multa com-

- commodo episcopatus adquisivit. A. 1228, quidam ipsum apud *Gregorium IX* criminati erant, ac si ob decrepitam ætatem muniis suis exantlandis par non amplius esset: verum cum res antistitibus Magdeburgensi & Brandenburgensi discutenda data esset, adversarii ipsius repulsam tulerunt; non multo post vivis excessit A. 1229. 22) *Henricus*, cui imp. *Fridericus II* omne aurum, argentum, vel aliud metallum, quod vel in fodinis, vel in fluviis reperiretur, addixit, eidemque facultatem monetæ cudendæ concessit. A. 1237 *Fridericus II*, *Brixiam* obsidenti, adfuit A. 1237. Vivis est exemptus A. 1240.
- 163 - 168. 23) *Conradus I*, qui sub auspiciis muneris sui *S. Pauli cœnobium Lipsiæ*, una cum aliis, initiavit. Canonici *Misnenses* apud *Hugonem* legatum pontificium accusati erant, quod ab ecclesia sua abessent; hos proinde, literis ad *Conradum* A. 1252 datis, graviter monuit Pontifex, ut officio suo facerent satis. *Innocentius IV* A. 1254 imperavit, ne quis in canonicorum collegium reciperetur, nec beneficium aliquod acciperet, nisi pontificiis literis munitus esset, item, ne quis præter pontificem, intra proximum triennium, excommunicationis, vel suspensionis sententiam pronuntiaret. Morte interceptus est A. 1258. 24) *Albertus II*, vir doctus, & moribus probatus. A. 1261 flagellantium sectam, quæ per diocœsim invalescebat, compressit, sacris exclusit, ac terris suis eiecit. A. 1264 cœnobium virginum regulæ *Cisterciensis*, quod *Stella S. Mariæ* dicebatur, strui est cœptum. Ultimum diem clausit A. 1266. 25) *Witigo*, ex generosa *Camentiorum* gente creatus. Lites inter marchiones *Brandenburgicos*, itemque *Albertum*, comitem *Brennensem*, in favorem episcopi, per arbitros sunt diremtæ. A. 1285 dierum 40 indulgentias illis est pollicitus, qui sepulcrum *S. Bennonis* visitaturi, & ad templi fabricam aliquid daturi essent. A. 1286 interfuit conventui *Numburgensi*, in quo decretum *Honorii V*, vel potius *IV*, contra illos est promulgatum, qui bona ecclesiastica vel diriperent, vel alienarent. Indulgentias 40 dierum ecclesiæ *Misnensi*, item ædiculæ *S. Cunigundis* extra muros *Halæ*, concessit. A. 1290 conventui principum *Erfordiæ* interfuit. Urbem *Dresdam*,

dam, *Fridrico* marchioni, fiduciario nomine A. 1292 cal. Octobr. tradidit. Vitam cum morte commutavit A. 1293, 2 Non. Mart. 26) *Bernardus*, pariter e Cameuntiorum genere, cuius regimen minus auspiciatum fuit, anno quippe 1294 omnia bello turbabantur, præterea Pirna & Dresda ab ipso venditæ fuisse dicuntur; quare *Bonifacius VIII* A. 1298 cal. Maii Merseburgensi episcopo in mandatis dedit, curaret, ut alienata bona restituerentur. Fato succubuit 4 id. Octobr. 1299. 27) *Albertus III* ex comitum Leisnicensium familia. Hinc A. 1308, 11 Cal. Sept. *Fridericus*, Landgravius Thuringiæ, omnia privilegia, confirmavit, & nova addidit. Viventium numero est exemptus 5 Non. Nov. 1312. Huius successorem, 28) qui fuit *Fabricius*, nominat *Wilhelmum*, alii *Wicigonem II* A. 1315. Adfuit A. 1319, *Ioanni*, Bohemiæ regi, cum in eum iura in tractum Budissinensem, Lusicensem, ac Furstenbergium, transcriberentur; quo ipso anno urbem Dresdam cessit *Fridericus*, Misniæ marchioni. Mortem eius non in A. 1347, sed 1343 incidisse, documentis fide dignis demonstrat. 29) *Ioannes I* Isenbergius. A. 1352 contentio, quæ inter vicarios perpetuos Misnenses, & cives eiusdem urbis, de censu annuo gliscebatur, est composita. Cum abbas Kemnicensis se iurisdictioni episcopali subducere veller, ab *Innocentio VI* ipsi est iniunctum, ad officium ut rediret. Decessisse dicitur Non. Ian. A. 1370. 30) *Conradus II*, qui, quoniam in iter Romanum, item, pro confirmatione magnos sumtus fecerat, reditus aliquos episcopatus vendidit. A. 1374, 15 cal. Nov. suæ ditionis clericis spondit, se nil quidquam moliturum esse, quod ipsorum iuribus ac institutis foret adversum. Decessisse videtur A. 1376. 31) *Ioannes II* de *Genzenstein*, qui A. 1380 archiepiscopus Pragensis est electus, mortuus Romæ A. 1400 17 Iun. 32) *Nicolaus de Misna*, antea præsul Lubecensis. Huic cum *Ludovico*, præfule Magdeburgensi, ingens fuit certamen, quod etiam in apertam vim prorupit, defunctus A. 1391, 3 id. Febr. 33) *Ioannes*, gente Kittelitia procreatus, quo fedente, festum S. S. Trinitatis, iubente *Bonifacio IX*, celebrari est

Pag 187-209.

209 - 216.

216 - 220.

220 - 236.

236 - 247.

248 - 255.

255 - 260.

260 - 267.

- est cœptum. Senio confectus, consentiente capitulo, munere se suo abdicavit, illudque in Thymonem, illustri Colditiourum gente editum, cognatum suum, transfudit. Huius tempore insignis mutatio contigit; nutu quippe *Bonifacii IX*, episcopatus Misnensis nexu & iure antistitum Magdeburgensis & Pragensis fuit exsolutus, & curæ pontificis proxime subiectus. A. 1409, iussu *Wenceslai*, Bohemiarum regis, ad concilium Pisanum est missus, in quo, *Benedicto XIII* & *Gregorio XII* depositis, *Alexander V* ad fastigium pontificium est euectus. Cum in itinere spoliaretur, *Alexander* damnum sua beneficentia ex parte compensavit. Finem vivendi fecit A. 1410, 4 Non. Dec.
- 267-270. 34) *Rudolphus de Plaweniz* 4 id. Ian. qui æs alienum ab antecessore contractum, ex parte solvit. Quo anno obierit, non constat. 35) *Ioannes IV, Hoffmannus*, antea Theologiæ Professor in Academia Pragensi & Lipsiensi. Num Concilio Constantiensi, ut *Fabricio* est visum, interfuerit, non liquet. A. 1429 Hussitæ impetum in Misniam fecerunt, ingentem stragem terræ intulerunt, multosque interneconi dederunt; A. 1450 mos, sacram eucharistiam vasculo inclusam per urbes vicatim circumgestandi, in Germania invaluit.
- 270-280. 36) *Casparus de Schanberg*; quo episcopo, *Joannes Capistranus* Misniam venit, & in maximo hominum concursu adversus luxum est concionatus, populum ad expeditionem adversus Turcas hortando. A. 1454 Pragam est profectus, contentionem inter *Ludovicum*, Bohemiarum regem, & *Fridericum II* electorem, de finibus, composuit; mortalitatis legem implevit prid. cal.
- 281-283. 37) *Theodericus de Schanberg*, qui, quoniam studiis literarum favebat, bibliothecam suam, quam ex Italia attulerat, publicis usibus consecravit. Data occasione de fratribus calendariis differitur, & quales fuerint declaratur. Vivere desit prid. id. April. A. 1476. 38) *Ioannes V de Weissenbach*. Hic Edictum *Sixti IV*, quo cavetur, ne ad canonicatum, vel præbendam admittatur, nisi nobilis, militari genere, ex utroque parente, & legitimo matrimonio, aut doctor, vel licentiatus in Theologia, vel in iure, aut medicinæ magister, inte-

integrum exhibetur. A. 1480 *Ernestus* princeps elector instituit, ut in templo Misnensi cathedrali, diebus noctibusque, absque intermissione, distributis operis, caneretur. A. 1485 ex indultu *Sixti IV*, *Ernestus & Albertus*, Saxoniarum duces, litteras publicarunt, quibus significabant, ius conferendi præposituram, de anatum, aliaque maiora in ecclesia Misnensi in unera & præfecturas, in se translatum esse. Et vita demigravit A. 1487 cal. Nov. 39) *Ioannes VI de Salbaujen*, de-
 canus ante Misnensis, & decretalium doctor. Non longe ab auspiciis muneris ipsius, super diversis prærogativis gravis eisdem lis a capitulo est intentata, quæ intervenit *Georgii* ducis composita fuit. A. 1492 festum de sacra lancea celebrari est ceptum, 40 dierum indulgentiis additis. A. 1499 *Georgius de Gutenstein*, oppidum Bischofswerdum dolose invasit, domos ac templa spoliavit, cives aliquot captivos abduxit, quorum quidam in vinculis perierunt, qua re multum detrimenti episcopo est illatum. A. 1502, 15 cal. Febr. indulgentiæ ad sepulcrum S. Bennonis sunt confirmatæ. A. 1507 *Christianus Baumbamer*, in gratiam ordinis teutonici in Livonia, indulgentias in diocesi Misnensi colligere nitentur; cui vero antistes se acriter opposuit. Sub idem tempus quidam nobiles bello ipsum laceraverunt, eiusque rebus haud parum nocementi dederunt. Lis etiam cum *Georgio* duce ipsi de moneta est suborta. Cum in eo esset, ut Benno in sanctorum societatem adlegeretur, inde ab A. 1414 passim exstiterunt, qui in illius vitam, res gestas, & miracula inquirerent. Vale ultimum vitæ dixit A. 1518. 4 id. April. De missalibus, ipsius cura editis, quædam adduntur. 40) *Ioannes de Schleiniz*. Hic, cum *Luzberi* doctrina per diocesi diffunderetur, scriptum de eucharistia illi adversum, emisit. Quæ mutationes inde fuerint consecutæ, quaque via se illis averrendis opposuerit, enarratur. Cum A. 1523 literæ *Adriani VI*, quibus Bennonem sanctorum cœtui adsertum esse significabatur, perferrentur, A. 1524 cultus illius initium est factum. Quid *Georgius* dux, pro tutanda prisca religione, sit molitus, exponitur. *Hieronymi Emseri* elogium exhibetur. Episcopus, turbatis &

Pag. 307-312.

322 - 338.

- accisis rebus suis, A. 1534. Romam petiit, reliquum vitæ tempus ibi quiete acturus; verum cum ipso illo anno *Clemens VII* mortem oppetiisset, quo patrono nitebatur, non diu in Italia hæsisse, sed ad episcopatum suum rediisse videtur.
- Pag. 358-345. Obiit placide 3 id. Oct. A. 1537. 41) *Ioannes VIII* ex Militiorum familia. Cum, mortuo *Georgio* duce A. 1539 *Henricus* succedisset, ac *Lutheri* doctrina per diocæsim introducta esset, *Ioannes*, quod se Misnæ non amplius tutum crederet, Stolpenam sedem episcopalem transtulit. Viventium cætui est exemptus prid. cal. Dec. 1549. 42) *Nicolaus II* qui natales suos ducebat ex illustri Caroloviciorum gente, fato succubuit A. 1555. 43) *Ioannes IX*, ex Haugvitiurum genere, nuper ex Italia redux: huic, cum nondum triennium in munere exegisset, *Ioannes Carolovizius* gravem litem movit, ut etiam armis adversus eum ageret, prædia ipsius diriperet, sede sua Stolpa exturbaret. Ea controversia tandem auctoritate principis electoris fuit composita. Stolpa sedes episcopalis Wurtzenam est translata. Gorlicii cœnobium ordinis minorum *S. Francisci*, in quo unus adhuc monachus, *Urbanus Weisbach* superabat, annuente *Leisentritio*, episcopus per Lusatiam administratore, A. 1563 d. 12 Jul. solemniter modo senatui est traditum, ut in scholam converteretur. A. 1576 episcopus, ossa *Bennonis*, Monachium ad
- 345 - 350. *Albertum*, Bavaricæ ducem, deferenda curavit. Tandem *Ioannes* A. 1581 ob permultas, easque gravissimas causas, se episcopatu abdicavit, eiusdemque gubernationem ad certos annos in commendam, quæ propria ipsius sunt verba, *Augusto electori* dedit. Tabulæ resignationis, abdicacionis, & traditionis, integræ exhibentur, signatæ d. 20 Octobr. A. 1581. Episcopus post matrimonium cum virgine generosa contraxit, & ad A. 1595 supervixit. Subiunctus est indiculus iurisdictionis episcopatus Misnensis. Coronidem imponit index rerum memorabilium.
- 351 - 353.
- 353 - 356.
- 356 - 364.
364.
365 - 384.

IO. BAPTISTÆ BARTHOLI, OLIM IN UNIVERSITATE PATAVINA SACRORUM CANONUM PUBLICI PROFESSORIS
pri-

*primarii, nunc vero Episcopi Feltrienfis, Comit-
tis &c. Apologia pro Honorio I,
Romano Pontifice.*

Aufugii, 1750, superiorum permissu. Prostat Feltriae apud
Eduardum Foliolum, 4 mai.
Alph. 1 plag. 6.

Cardinem doctrinae pontificiae in eo verti, ut Pontifex Ro-
manus, in rebus quae fidem spectant, ab omni omnino
errore immunis habeatur, illamque praerogativam, per *Petrum*
cathedrae Romanae conciliatam, per continuam successionem
transmissam, conservatamque esse, credatur, abunde constat. Ve-
rum enim vero, cum antistitum Romanorum nonnulli, mani-
festorum, eorundemque gravium, errorum postulentur, inter-
que illos speciatim *Honorius I*: Auctor officium ecclesiae suae
commodum facturus, hanc ab illo labem depellere consul-
tum duxit. In institutionibus iuris canonici receperat, de-
monstrare, illum Monothelismi erroribus implicitum haud
fuisse; quod hac commentatione se ita confecisse sibi persua-
det, ut in posterum illo argumento, ad infringendam
praerogativam praesulum Romanorum, uti liceat nemini.
Opus inscriptum est *Benedicto XIV*, P. M. Defensionem
quidem *Honorii* plures iam in se susceperunt, sed illi, iudice
Nostro, vias lubricas, aut impeditas atque perdifficiles, sunt in-
gressi, vel illum non ita omni culpa liberaverunt, ut non ali-
qua vel haereseos, vel conniventiae, vel indiligentiae saltem,
culpa in ipso remaneret, quod de *Bossueto* potissimum iudican-
dum censet. Contra, illam viam se iniuisse audacter pro-
nuntiat, quam adhuc nemo presserit, quaque *Honorius* ab
omni haereseos suspicione, & a conniventiae etiam, vel negli-
gentiae culpa omni exsolvatur; quinimo de catholica fide
optime meritus, & in Monothelitarum haereseos comprimenda,
officio suo functus esse videatur. Integrum opus *Cap. XXX*
absolvitur, illudque quasi tripartitum est; priori, quo de tota
causa iudicari queat, sistit Monothelismi historiam, posteriori
defensionem *Honorii* inolvitur.

Rr 3

Cap.

- Cap. I discrimen inter *monophysitas* & *monothelitas* indicat, & utrorumque opiniones declarat. Hi natales ducunt a *Sergio*, præfule Constantinopolitano, quem tamen prævertit *Theodorus*, Pharanis in Arabia antistes, a quo *Sergium* hæresin accepisse est probabile; sed ante A. 633 produsse, aut factam condidisse, non videtur. Ipso hoc anno, *Cyrus*, patriarcha Constantinopolitanus, libello synodico promulgato, monothelismum propagare studuit, adversarium nactus *Sopbronium*, tum temporis monachum; verum neque apud illum, neque *Sergium*, quidquam effecit. Ipse ille non multo post episcopus Hierosolymitanus creatus, concilium Palæstinæ coegit, in illoque multis patrum testimoniis, duas in Christo esse voluntates, duasque operationes, adseruit, & acta *Honorio* itemque *Sergio* submitit. A. 636. *Sergius* eccliesin publicavit, qua monothelitarum doctrinam confirmare est admissus; ei nomen imperatoris *Heracii*, sed falso, præfixit. *Sopbronius Honorium*, de hac hæresi, eiusque incremento, certum reddidit. Cap. III historiam ab A. 639-648 exponit. *Sergio* A. 638, fati functo, successit *Pyrrhus*, qui, quæ a *Sergio* & *Cyro* decreta erant, confirmavit, eccliesin synodali constitutione confirmandam curavit, & episcopos, ut subscribereat, coegit. A. 641 *Ioannes IV*, in concilio Romano, monothelitarum dogmata damnavit, speciatim eccliesin, scripsit etiam ad *Pyrrhum*, sed frustra. Hoc ipso *Constantinus*, *Heracii* filius, eccliesin publicis locis propositam auferendam, conscindendamque curavit. A. 643 *Theodorus P. M.* sollemne condemnationis ecclieseos decretum Constantinopolin misit. *Pyrrhus*, quam A. 645 abiuraverat Monothelitarum hæresin, A. 646 de novo est amplexus. Ipso hoc anno concilia aliquot in Africa adversus monothelitas sunt habita; ad imperatorem, pariter *Paulum* patriarcham Constantinopolitanum, scripserunt, precati, ab impietate ut recederent. *Theodorus P. M.* *Pyrrhum*, in errorem relapsum, condemnavit A. 647. Scripsit etiam ad *Paulum* Constantinopolitanum, ut ad veram fidem rediret. Cap. V ab A. 648-657, A. 648. *Paulus* typum edidit, eidemque nomen imperatoris Constantis præ-

præmisit, quo disputationes omnes, tam de uno, quam duabus voluntatibus in Christo, & operationibus, prohibebantur. Hunc Constans A. 649 ad *Martinum* pontificem misit, suadens, ut illum sua consensione adprobaret: verum hic non est adensus, potius errores monotheliticos, illorumque fautores, in publico concilio condemnavit, idque literis quaquaversum missis, ipsi etiam imperatori, significavit. Qua re motus imperator, *Martinum* A. 653 in exilium misit, & Constantinopolin perductum, multis iniuriis, verberibus, ac plagis adfectum, in carcerem detrudendum curavit. Inde A. 655 Cherfonem fuit deportatus, ubi 16 Sept. vitam cum morte commutavit. Ipso hoc anno *Petrus* Constantinopolitanus ad *Eugenium* I P. misit epistolam synodicam, qua sententiam suam obscure proposuerat, sed suscepta non est. A. 656 S. *Maximus*, quia Monothelitis nec cedere, nec typum admittere volebat, in exilium est eiectus. Cap. V ab A. 657 - 672. A. 662 S. *Maximus*, S. *Anastasius*, & *Anastasius* alter, presbyter Constantinopolitanus, flagris caesi, lingua & manu dextra mutilati, per urbem circumducti, Lazicem exulatum sunt missi, ubi duo priores non ita diu post obierunt, tertius, quadriennio elapso, decessit. A. 663 imp. Constans, per varias ambages tandem in Siciliam delatus, in balneo interfectus fuisse dicitur. Cap. VI ab A. 672 - 681. A. 676 *Constantino*, præsuli Constantinopolitano, certissimus monothelita *Theodorus* successit, qui epistolam hortatoriam ad *Donum*, pontificem Romanum, dedit, ut pacem cum ecclesia Constantinopolitana coleret. A. 678 imp. *Constantinus* ad eundem de synodo sexta cogenda scripsit, ipso autem, antequam literæ perferrentur, morte intercepto, successor *Agatho* accepit. *Theodorus* munere se suo abdicavit, veritus, ne monothelismus in proximo concilio damnaretur. Et successus est *Georgius*. A. 679 *Agatho* diversa concilia contra monothelitas indixit, qui etiam A. seq. legatos Constantinopolin ad concilium misit. Concilium hoc fuit convocatum, ut fides de duabus Iesu Christi voluntatibus ac operationibus explicaretur, ac contrarium sentientes condemnationi subicerent.

Pag. 30 - 33.

33 - 39.

40 - 48.

ren-

- Pag. 49-56. **rentur** Finis eidem est impositus d. 16 Sept. A. 681. *Cap. VII* brevis descriptio illorum, quæ in concilio hoc gesta fuerunt, exhibetur. Pontificii legati doctrinam ecclesie Romanæ tamquam indubiam normam proposuisse dicuntur. Monothelitz illis, qui sententiam suam adoptarint, accensuerunt *Honorium*, quibus legati contradixisse feruntur. Quid prioribus duodecim actionibus fuerit constitutum, & qua ratione *Macarius*, ob pervicaciam in monothelismo defendendo, munere suo fuerit exutus, declaratur. Notandum, monothelitas ad consensum *Honorii* semper provocasse. Recensio illorum, quæ in concilio fuerunt acta, continuatur *Cap. VIII*. Libri, qui a Monothelitis consignati erant, fuere prolati ac damnati, interque illos epistola prior *Honorii*, posterior cum reliquis scriptis fuit combusta, in primipilos illorum, *Honorium* etiam, anathematis fulmen vibratum; fidei confessioni subscripserunt omnes, ipse etiam imperator, addita clausula pœnali in illos, qui alienum quid ab hac credituri essent.
- 57-68. *Cap. IX* accusationum capita, quibus *Honorius* petitus est, expromuntur, scil. in hæresi hac reprimenda non satis diligentiz adhibuisse, inque epistola ad *Sergium* satis testatum ivisse, cum ipso conspirare. Quare in concilio cum reliquis Monothelitis aliquoties fuit condemnatus, ab ipso etiam *Leone II* non unis literis. Hinc paulatim gradum ad ipsius defensionem promovet auctor. Huius defensionem ante concilium suscepisse adfirmat *Ioannem IV P.* itemque *S. Maximum*, martyrem. Inde per 700 & plures annos nemo est inventus, qui causam *Honorii* ageret, quod factum fuisse iudicat Cl. Auctor, ex ignorantia historiz ecclesiasticæ, & quod nemo acta huius concilii debita industria excusserit. Post concilium Constantiense, purpuratus *Ioannes de Turcremata*, *Lib. II* de eccles. *cap. 93* viam defendendi *Honorii* excogitavit; alii existantur defensionem esse perdifficilem; alii largiuntur, ipsum, qua privatum hominem, in errorem prolapsum fuisse, literasque ad *Sergium* non ut pontificem scripsisse. *Pighius*, quem secuti *Bellarminus* & *Baronius*, arbitratur. acta concilii fuisse corrupta, & pro nomine *Theodori*, *Honorii* positum esse.
- 69-80. *Cap. IX* accusationum capita, quibus *Honorius* petitus est, expromuntur, scil. in hæresi hac reprimenda non satis diligentiz adhibuisse, inque epistola ad *Sergium* satis testatum ivisse, cum ipso conspirare. Quare in concilio cum reliquis Monothelitis aliquoties fuit condemnatus, ab ipso etiam *Leone II* non unis literis. Hinc paulatim gradum ad ipsius defensionem promovet auctor. Huius defensionem ante concilium suscepisse adfirmat *Ioannem IV P.* itemque *S. Maximum*, martyrem. Inde per 700 & plures annos nemo est inventus, qui causam *Honorii* ageret, quod factum fuisse iudicat Cl. Auctor, ex ignorantia historiz ecclesiasticæ, & quod nemo acta huius concilii debita industria excusserit. Post concilium Constantiense, purpuratus *Ioannes de Turcremata*, *Lib. II* de eccles. *cap. 93* viam defendendi *Honorii* excogitavit; alii existantur defensionem esse perdifficilem; alii largiuntur, ipsum, qua privatum hominem, in errorem prolapsum fuisse, literasque ad *Sergium* non ut pontificem scripsisse. *Pighius*, quem secuti *Bellarminus* & *Baronius*, arbitratur. acta concilii fuisse corrupta, & pro nomine *Theodori*, *Honorii* positum esse.
- 81-82. non unis literis. Hinc paulatim gradum ad ipsius defensionem promovet auctor. Huius defensionem ante concilium suscepisse adfirmat *Ioannem IV P.* itemque *S. Maximum*, martyrem. Inde per 700 & plures annos nemo est inventus, qui causam *Honorii* ageret, quod factum fuisse iudicat Cl. Auctor, ex ignorantia historiz ecclesiasticæ, & quod nemo acta huius concilii debita industria excusserit. Post concilium Constantiense, purpuratus *Ioannes de Turcremata*, *Lib. II* de eccles. *cap. 93* viam defendendi *Honorii* excogitavit; alii existantur defensionem esse perdifficilem; alii largiuntur, ipsum, qua privatum hominem, in errorem prolapsum fuisse, literasque ad *Sergium* non ut pontificem scripsisse. *Pighius*, quem secuti *Bellarminus* & *Baronius*, arbitratur. acta concilii fuisse corrupta, & pro nomine *Theodori*, *Honorii* positum esse.
- 82-83. acta huius concilii debita industria excusserit. Post concilium Constantiense, purpuratus *Ioannes de Turcremata*, *Lib. II* de eccles. *cap. 93* viam defendendi *Honorii* excogitavit; alii existantur defensionem esse perdifficilem; alii largiuntur, ipsum, qua privatum hominem, in errorem prolapsum fuisse, literasque ad *Sergium* non ut pontificem scripsisse. *Pighius*, quem secuti *Bellarminus* & *Baronius*, arbitratur. acta concilii fuisse corrupta, & pro nomine *Theodori*, *Honorii* positum esse.

esse. Alii ex adversa parte, iique doctissimi viri, actorum sinceritatem propugnantes, adseverarunt, non ob hæresin, sed negligentiam in damnando monothelismo, anathema ipsi dictum fuisse. *Cap. X* novam defendendi *Honorium* viam proponit. Primum igitur examini subicit varios modos, quibus eruditi viri *Honorium* ab impacto crimine vindicare sunt aggressi; inde ostendit duas epistolas, ab *Honorio* ad *Sergium* missas, inque concilio lectas, partim interpolatas, partim suppositas esse, de quibus ut sincerius iudicium ferri possit, illas integras, una cum literis *Sergii*, repetere consultum duxit. *Cap. XI* epistola *Sergii*, quæ in actione XII sexti concilii existat, in medium adducitur. *Cap. XII* multo studio contendit, *Sergii* epistolam adulteratam fuisse; teste *Ioanne IV & S. Maximo*, martyre. Cum autem his contraria esse videantur, quæ in eccliesiæ habentur, multus est in eo, ut demonstret, *Sergium* sententiam suam callide texisse, præterea ipsam eccliesiam, non vivo *Honorio*, sed illo mortuo, edidisse. *Cap. XIII* dat exemplum epistolæ prioris *Honorii* ad *Sergium*, qualis in actione XII comparet. *Cap. XIV* epistola altera eiusdem ad eundem; *Cap. XV* argumenta, ex ipsis monothelitis ducta, proferuntur, quibus probatur, alteram epistolam confictam, alteram interpolatam esse. Posito hoc, *Sergii* epistolam a Monothelitis fuisse corruptam, & quidem ita, ut epistolæ *Honorii* responderet, consequi inde non dubitat, idem evenisse epistolæ *Honorii*. De posteriori pronuntiat, a Monothelitis *Honorio* fuisse suppositam; priorem, quod ad maximam sui partem, ab iisdem fabricatam, eidemque multa adfuta esse. Id, ex ipso illarum argumento adparere, opinatur. In priori, unius voluntatis in Christo fit mentio, in posteriori unius, vel duarum operationum silentium commendatur, de voluntate ne verbum quidem habetur. Quæ unam voluntatem Christi respiciant, ab *Honorio* profecta fuisse fatetur, quæ vero ad unius vel duarum operationum reticentiam pertineant, ea a Monothelitis intrusa fuisse coniectat. Unam in Christo esse voluntatem, si tantum de natura Christi humana sermo sit, secundum catholicam fidem recte dici. Hoc ipsum inde colligit, quoniam *Sergius*, quod ei responsum fuisse

Pag. 83 - 87.

88 - 92.

93 - 102.

103 - 112.

113 - 119.

120 - 122.

- fuisse memoratur, non illico divulgavit, in eccliesi de operationibus Christi silentium sibi indixit, *Honorium* minus laudavit, & eccliesin suam duobus annis post, quam *Honorius* vivis excessisset, publicavit, nec *Severino*, *Honorii* successori, a quo eccliesin confirmari volebat, *Honorii* auctoritatem obiecit.
- Pag. 123-128. *Cap. XVI* ex eccliesi atque typo argumenta elicit, quibus literarum, *Honorio* adscriptarum, suppositionem detegi posse existimat. Eccliesis demum post mortem *Honorii* fuit edita, quod argumento ipsi est, in *Honorii* literis ea tum non fuisse scripta, quæ in eccliesi *Sergius* scripserat. Idem ex typo, quo vetabantur omnes, unam, vel duas in Christo voluntates, unam vel duas operationes, dicere. Hinc argumentatur: quare *Martinus*, in concilio Lateranensi, ubi typum condemnavit, literas *Honorii* ne quidem nominavit? quare Monothelitæ, qui condemnationem typi ægre ferebant, exprobrarint, ipsum præter & contra ius parcere *Honorio*? quare imperator *Conflans*, cum a *Martino* flagitaret, typo ut subscriberet, ad literas *Honorii* non provocaverit? *Cap. XVII* ex *Ioannis IV* & *S. Maximi*, martyris, defensione adstruitur, literas controversas adulteratas fuisse. *Pyrhus*, literis *Honorii*, ad stabilendam hæresin abusus erat; sed *Ioannes*, de reticentia unius, vel duarum in Christo operationum, nihil habet, id tantum adfirmat, unam in Christo, ratione humanæ naturæ, voluntatem dixisse. Concludit, ex his patere, tum temporis epistolas *Honorii*, quales in concilio prælectæ, nondum existisse, sed alteram post adulteratam, alteram totam confictam fuisse. *S. Maximus* literas, ad *Sergium* scriptas, a falsis Monothelitarum interpretationibus vindicavit, quod facere non potuisset, si literæ iam tum existissent. *Cap. XVIII* ostenditur, pontifices, *Honorium* excipientes, *Severinum*, *Ioannem IV*, *Theodorum*, & *Martinum I*, eccliesin damnasse, non literas *Honorii*, quod facere debuissent, si in illis deprehensa fuissent, quæ in iis deprehenduntur, quales in concilio sunt exhibitæ. Defensor Gallicanæ declarationis, *Lib. XII cap. 25* quare literas *Honorii* non notaverint, has protulerat rationes: quia pontificatum præclare gesserit, in pace ecclesiæ decesserit,

rit, neque aliquid malo animo fecerit, ne, si damnaretur, Monothelitæ illo patrono gauderent; denique, quod literæ hæ ad orientales scriptæ, occidentalibus vix cognitæ fuissent: quibus opponit ea, quæ sententiæ, quam defendendam sumit, favere videbantur. *Cap. XIX* inquiritur in tempus interpolationis, eiusque forte auctores. Non multo ante concilium sextum illam institutam fuisse, iudicatur; auctores nominat *Macarium*, præfulem Antiochenum, qui istiusmodi fraudibus se infamem reddiderit, itemque *Theodorum*, qui se patriarchatu Constantinopolitano abdicaverat. *Cap. XX* illa indicantur, quæ literis *Honorii* fuerint immixta, quæ scilicet de reticentia unius aut duarum in Christo operationum in illis habeantur, quæque ad eiusdem operationes quoquo modo pertineant. Huc quoque refert locutiones minus cautas, quibus doctrina de duabus in Christo operationibus notatur: esse *vocem novam, vocis novæ inductum vocabulum*, & quæ huius generis sunt alia. Hoc ita se habere, probat testimonio *Ioannis*, abbatis cuiusdam, viri spectatæ fidei & doctrinæ, quo in scribendis literis illis usus fuerit *Honorius*, quique pro illo apologiam paraverit. Porro commentitium id habet, quod in secunda epistola in concilio fuit lectum, ac si *Sophronio*, ne duas in Christo operationes diceret, scripserit, *Sophronique* legatis id persuadere voluerit. *Honorius* unam in Christo voluntatem nominando, id de naturæ humanæ voluntate voluit intellectum, & ut ab illo carnis voluntatem corruptam removeret. Ab hæresi progreditur ad negligentiam, cuius ab aliis accusatur; dicunt, non satis vigilasse, ut Monothelismus supprimeretur: a qua igitur culpa ipsum immunem præstare satagit *cap. XXII*. In initio *Sergius* sententiam suam dissimulavit, ambiguisque verbis proposuit, sed post, ubi ex latebris suis est protractus, *Honorius* nihil intermisit, quod ad hæresin supprimendam facere poterat. Contra defensore declarationis Gallicanæ, adseverantem, *Honorium* in concilio aliquoties fuisse damnatum, & id quidem propterea, quoniam epistolæ ipsius longe lateque essent sparsæ, atque Monothelitis miro studio iactatæ, ita ut pontificii nominis auctoritate multi

Pag. 141-146.

147-150.

151-155.

156-160.

161-164.

seducerentur, disputat *Cap. XXIII*. Regerit, epistolam, quæ loco secundo fuerit recitata, tum demum fuisse fabricatam, priorem sub idem tempus adulteratam, ut hinc tales, quales representatæ in concilio, ante illam ætatem non potuerint divulgari. Prior, ex sententia erudit. Autoris, a *Macario* in concilio fuit producta, posterior a *Georgio* chartophylace, qui, quod vero simile ipsi videtur, fraudis fuit conscius, ex palatio patriarchali prolata. Tales igitur cum offerentur, ad damnationem properarunt, qui, si diligenter rem expendissent, fraudem facile olfacere potuissent. *Cap. XXIV* demonstrare adlaborat, *Honorium* ab episcopis *inconsulte, temere, atque si dicendum est magis aperte, iniquissime damnatum esse*. Sed cum obici sibi posse prævideret: esse tamen concilium hoc magna in exstimatione, ita ut doctrinam in illo stabilitam ecclesia catholica libentissime amplectatur: distinguit, inter concilium eiusdemque iudicium, & iudicium episcoporum in illo. Illustrat hoc exemplo, a concilio Constantinopolitano I œcumenico desumpto: huius sententiam, tamquam universalis concilii, suam facit ecclesia Romana, canones, ut episcoporum, reiicit. Et alia huius generis exempla subiicit. Ea vero tanquam concilii decreta habenda esse monet, *quæ in causa, propter quam coactum fuit, & consentiente apostolica sede, fuerint constituta; quæ vero præter apostolica sedis præcepta prodierint, ea non synodi, sed episcoporum tantum iudicia habenda esse*. Hæc ubi ad præsens adcommodat negotium, adseverat, ut pontifex anathemati subiiceretur, ex sententia sedis Romanæ proficisci minus potuisse. Sed his obstare videtur, Leonem II, monothelitarum damnationem confirmando, *Honorium* etiam damnasse, & hoc perinde esse ac si a concilio factum fuisset. Ad hoc probandum, ad Anastasium bibliothecarium provocatur. At enim, contrarium ex ipso Anastasio *Cap. XXV* evincere conatur Noster, illum in sermionibus pontificiis nil quidquam reperiisse, quo *Honorii* damnatio, a *Leone II* facta, probari potuerit. Dicit etiam posse, pontificem doctrinam in concilio propugnatam quidem adprobasse, sed non damnationem ab episcopis factam. Verum, quod *Cap.*

XXVI agitur, *Leo II*, in literis ad *Constantinum*, *Honorii* condemnationem ratam habet. Sed & illas ab homine Græco, quem *nebulonem* nominat, interpolatas esse, queritur. Idem *Cap. XXVII* iudicat de epistolis eiusdem ad *Ervigium* regem, & *Hispaniæ* Episcopos, quibus condemnationem *Honorii* significet, vel confictas omnino, vel interpolatas fuisse. Pergit *Cap. XXVIII* ostendendo, ne quidem ullum sequentium pontificum condemnationis sententiam adprobasse. Contrarium adfirmaverat *Gallicana declarationis defensor*, pontifices omnes *Honorii* condemnationem suo comprobasse adfensu, cum tamen solum nominet *Hadrianum II*, de quo nihilominus ex *Anastaso* pateat, condemnationem non probasse. Fateatur quidem, *Honorium* fuisse damnatum, sed ab orientis episcopis, non a *VI* Synodo, ac proinde damnationem illam, nec probat, nec suscipit. Sed regerit defensor, in *libro diurno Honorii* damnationem expresse legi. *Garnerius*, difficultatem ita expediri posse notaverat, verba illa insititia fuisse: Noster vero in ea est sententia, formulam illam ab episcopo, vel patriarcha quodam orientali, ad Romanum pontificem missam, non ab Romano pontifice emissam esse. *Cap. XXIX* objectionem defensoris, concilia omnia *Honorii* damnationem suscepisse, discutit. Non quidem diffitetur, in diversis synodis orientalibus damnationem istam repetitam fuisse; sed notat, Græcos, quæ in sexti concilii actis legissent, transcripsisse, & *Honorii* damnationem narrando duntaxat, non probando, memorasse. Et si quidem condemnatio illa in quibusdam conciliis fuerit repetita, non tamen in omnibus, quod magnum mendacium esse pronuntiat. Tandem *Cap. XXX*, eoque ultimo, totus in eo est, ut doceat, ex iis, quæ de *Honorio* disputentur, minus sequi, creditum fuisse tum, Romanos pontifices, cum de fidei dogmatibus aliquid definiunt, errare posse. Si forte sint futuri, qui demonstrationibus his aliquid non adliciant calculum, id *Clar. Auctori* vitio non est dandum, qui certe omnes doctrinæ suæ opes excussit, omnes ingenii nervos intendit, omnemque sagacitatem suam acuit, ut argumentum, quod tractandum sumferat, si non ad

Pag. 183-

187-

188-105-

196-200-

200-203-

204-208-

209-214-

liquidum perduceret, saltem colore aliquo incrustaret; sed rei ipsi, quæ ita est comparata, ut demonstrationem, ne quidem probabilem, admittat. Qui cum illis conferre voluerit, quæ prolixius disputavit *Io. Forbsius instruct. historico-theol. Lib. V p. n. 206, 209* itemque doctissimus quondam Theologus Vitembergenfis, *Martinus Chladenius*, pec. dissert. de *Monothelismo Honorii papæ in concil. œcum. VI damnati*, ipso opere comperiet, non omnia nova esse, quæ nova dicuntur, nec tantum illis pondus inesse, quantum vult deprehendisse doctissimus Auctor videri.

**IO. BAPTISTÆ BURSERII DE ANTHELMINTICA
argenti vivi facultate, ad PETRUM BALAN-
TERIUM Epistola.**

Faventia, typis Benedicæ, Impressoris Episcopalis, 1753, 4.
Plag. 6.

Ea est subinde rerum in eruditione occurrentium versabilis facies, ut, quæ olim a viris, magna auctoritate pollentibus, pro certis atque indubitatis semel traditæ fuerunt, tandem inter veritates expeditas suum obtineant locum penes posteros, donec aliquis easdem, vel de novo, successu inæquali, experiens, vel accuratius pensitans, cautius dubitare, hinc alium plane in modum, & priori sæpe prorsus contrarium, iudicare incipiat. Sic quoque comparatum est cum Mercurio crudo, qui duobus abhinc circiter seculis, tanquam anthelminticum laudari cepit, licet medici de eius effectu in vermes edendo valde dissentiant, & tam diversas foveant opiniones, ut alii lumbricos per argentum vivum necari, alii vero eosdem, cum morbis forte affecti sunt, sanitati omnino restitui, nec tam deleri illos hydrargyro, quam potius obfirmari, existiment. Nam Clariss. *Bursarius*, nactus frequentem occasionem, in helminthiali affectu sua instituendi experimenta, effe-

effectum huius adeo decantati contra vermes remedii non eundem deprehendit, ac ab aliis erat perhibitus, & precario assumtus, qui aliarum causarum interventui tribuendus erat, si tamen subsecutus esset. Per sexennium, in plus quam centenis ægrotantibus, quibus certo inerant vermes, suas nosse cum mercurio plerumque currente, raro aliis rebus remixto, instituit observationes, & quidem sub diversis morbi, ætatis, constitutionis, temporisque conditionibus; fatetur vero, se nihil fere deprehendisse, quod non antea in iis perspexerit, quibus nullus datus fuerat mercurius. Etiam si enim lumbrici post Mercurium prodirent, illos tamen fortasse clysternatibus & alvum lenientibus foras pulsos fuisse, neque Mercurium hunc præstitisse effectum, potuit credi imprimis, cum aliorum hunc in finem instituta experimenta; mercurii effectus reddiderint dubios. Quamvis enim mercurius vivus ad uncias plures nonnunquam adhibitus fuit, multorum tamen dierum intervallo lumbrici sani atque vegeti, per os, vel per anum demum sunt educti, nec nisi tunc expulsi fuerunt, cum feces corruptæ, biliosæ, foetidissimæque simul exirent, quæ solæ sua acredine vermes necare poterunt. Extra corpus quoque in hydrargyrum immissi, ad horas aliquot vivi & alacres satis manserunt, neque prius quam intervallo X ad XXIV horarum perire. Proinde difficile est credere, mercurio vivo vim quandam inesse anthelminthicam, cum neque acris, neque acidus, neque corrodens, neque halituosus sit, ut solo tactu aut effluviis suis vermes lædere queat; cum præterea non constet perspicue, an per os, an per cutem ingrediendo, mercurius dicta animalcula interficiat, siquidem ne atomus quidem, nec auri tactu, nec lentis optice ope, nec incisione anatomica, nec chemica analysi, aliisque demum subsidiis, ab Auctore Clar. unquam deprehendi de illo potuerit. Interim tamen motum intestinorum peristalticum adaugendo, vel contenta eorundem, & reliquos corporis suc-

cos mutando, vim suam fortasse exeret lumbricis nocivam, quod *Burserius* noster in suspensio relinquit, aliisque diiudicandum commendat. Sollicita cum cura suas, quas fecit, observationes semper influit, omnibusque ambagibus vitatis, ad rem tantummodo facientia adnotavit ubique, qui propterea ab æquis observationum æstimatoribus laude omnino dignus erit censendus, tanto magis quidem, cum ipsi propositum sit, plura aliquando, magisque absoluta, quæ hinc pondus addant, aut contrarium doceant, experimenta proponere.

*POLONIA LITTERATA NOSTRI TEMPO-
ris, Auctore IO. DAN. IANOSKI, Bibliothecæ
Zaluscianæ Secretario.*

Pars I.

Vratislaviæ, apud Io. Iac. Korn, 1750, 8 mai.
Plag. 9.

Auctor, ante biennium, a publicatione huius libelli, ad sacra pontificia deflexit, deditque, ab omni eo tempore, id sibi negotii, ut rem literariam Polonorum, ex voto & præscripto Illustrissimi Mæcenatis sui, magni Referendarii, ornaret, provideretque, ne, quem literarum meliorum amorem Reipublicæ inspiravit tanti Viri exemplum, iterum intercidat. Hoc igitur opere illos commendat, qui in Eruditorum numero haberi iure meritoque possunt. Nos oratores quosdam Polonos & Poetas recentiores ex hac opella seligimus. Sunt inter illos: *Iohannes Bielski*, Societatis Iesu, nostro iudice, præcæ vir eloquentiæ, & ingenii læcundioris ornatorisque, fama clarissimus: cuius scripta latina sunt pro institutione grammatica *Emmanuelis Alværi*, oratio habita Calissii, ibidemque typis nitidissimis impressa A. 1746, 4, & pro scholis publicis, studiorumque in illis ratione, oratio habita Posnanæ,

- nania, ibidemque splendidius excusa 1747, 8; Polonica sunt, duplex tragœdia sacra, altera Seifadianus Arinufix rex, Califfi A. 1747, 8 mai. altera Titus Iaponensis, Posnan. A. 1748, 8 mai. Feminis, in tragœdiis lais locum concedit nullum, scriptor iste Tragicus. *Raymundus Czafzynski*, ordinis prædicatorum, sanctioris doctrinæ lector, concionator ecclesiæ collegiatæ Loviciensis primarius, edidit conciones vernaculas Varſaviæ 1754, f. l. 5 Alph. *Antonius Ioannes Czeczewicz*, regis maiestatis ſecretarius apoſtolicus, & civitatis Varſaviensis notarius, patrio ſermone vulgavit ſacrorum epigrammatum volumen, Supraſlii, 1743, 4. *Czoſnowski*, Caſtellani Viſlogrodensis filius, cubicularius regius, ſubicit prelo Tragœdiam Oedipum e Gallico, quo *Petrus Cornelius*, Gallorum Sophocles, compoſuit, ſermone vernaculo venuſtius expreſſam, in 4, 10. *Oſtrowski Daneykowicz*, theſaurarius tractus Pinſcensis, ſecretarius regius, oratorum Polonorum exempla, ſuadæ Polonæ latinæque titulo, II Voll. in fol. protulit; alterum 1745, 15 Alph. Polonico ſermone ſcriptas, alterum 1747, 16 1/2 Alph. latinæ orationes complectitur. Adiuncta ſunt lectiona Latinæ poeſis exempla, inter quæ principem locum meretur divinum illud epos, quo *Vincentius Uſtricius*, *Ioannis Magni*, Poloniarum regis invictiſſimi, laudes celebravit. *Fabian Dochterowicz*, Soc. Ieſ. præpoſitus domus profeſſæ, & rector collegii Varſaviensis, orationes ſacras Polonas publicavit, Varſ. 1748, 4, quas in comitiis generalibus Grodnensis habuit. *Matthias Flaſzynski*, Archidiaconus Cemenecensis, & decanus Opatovienſis, Poeta ſecundiffimus, prelo paratas habet vitas ſanctorum, elegiaco carmine latino ſcriptas, Voll. IV in 4, *Steph. Garczynski*, palatinus Califfienſis, eques aquilæ albæ, orat. vernaculam in comitiis anni 1748 Varſaviæ habitam, in folio plag. 2, publicavit. *Stanisl. de Golanka Golanski*, I U. D. Protonotarius apoſtolicus, e codice, quem *Virgil. Gleiſſenbergius*, abbas Oſſiacenſis, cum ipſo communicaverat, edidit poema epicum, ſub titulo:

Tt

Boles.

- Pag. 30. *Boleslaus II, R. P. S. Stanislai episcopi & martyris Cracoviensis occisor, sua exemplari penitentia, quam Offiacti, in Carinthia, egit, in Poloniam redux*, Cracoviæ 1735, 4, opus immanibus featus erroribus historicis & literariis, ab auctore Poloniarum rerum ignarissimo commissis. *Mansuetus Grabowski*, ordinis minorum observant. Bernardinorum per Poloniam maiorem minister provincialis, edidit orationes vernaculas de laudibus sanctorum, pro festis solemnioribus, 1738, 4, & orationes vernaculas de laudibus sanctorum, pro integro anno, Posnaniae, 1739 fol. *Faustinus Grodzicki*, Soc. Ies. edidit *theatrum eloquentiae, illustrium personarum apparatus, ex antiquissimis & probatissimis rhetoribus, oratoribus, & archirhetoribus, instructum: seu diff. de magna arte rhetoricae per dialegismum proposita*, Leopoli 1745, 8, 1 Alph. 15 plag. *Raphael Hempel*, Soc. Ies. vir latinæ linguæ, tum in orando, tum in fingendis poematis, admodum potens, edidit Clodoaldum, Daniæ principem, tragediam, feriis actam bacchanalibus, a perillustri lycei Varfav. Soc. Ies. iuventute, Varfav. 1784, 4, & *Darium*, tragediam, actam in gymnasio Pultopolitano, Soc. Ies. Varfav. 1749, 4; addidit orationem de bibliotheca Zalufciana publica, litterarum in Polonia culturam plurimum iuvante, in 4. *Io. de Hylzen*, castellani Livoniæ, plures exstant
 29. oratt. Polonæ in comitiis recitatæ, in *Suada Polone & Latina Tom. I* passim. *Io. Comes Jablonowski*, præfectus *Czechrynenstis*, eques aurei velleris, edidit historiam feminarum trium illustrium, *Esber, Iudith, & Susannæ*, versibus Polonis delicatissimis scriptam, Leopoli 1747, 4, *Stanisl. Jaworski*, Soc. Ies. Kochanovium, Poetarum Polonorum principem, haud infeliciter imitatus, sacram sine rhythmis tragediam, *Ionathanem*, publicavit Calissii 1746, 4, plag. 10. *Nic. Car. Juniewicz*, ordinis S. Pauli primi eremitæ, provinciæ Polonæ a secretis, præclarus & egregius Poeta, varia scripsit carmina iucunditatis leporumque plena, propter nimiam vero, quam censendis seculi moribus adhibuit, libertatem, antistitum ordinis sui auctoritate suppressa. *Contra, Salomonis* proverbialia, quæ versibus Polonis
 33.

nis expressit, magno sunt in pretio. Lucem viderunt Czen-
 stochoviæ 1731, 8, *Franc. Ant. Kobielski* Luceorientis &
 Brestensis antistes, reginæ cancellarius, eques aquilæ albæ,
 edidit panegyricum Augusto secundo dictum, Cracoviæ
 1734, 4. Sermones sacros solennes 1735, 4, conciones Polo-
 nas ad Iudæos, in eorum magna celebritate habitas, Leo-
 poli 1746, 4. *Stanisl. Hier. a S. Laurentio Kolarski*, cle-
 ricorum regularium pauperum matris Dei, scholarum pia-
 rum per Poloniam præpositus provincialis, laudabiliter la-
 tine publicavit elegiarum LL. III quibus accessit decas ly-
 rica, Varlav. 1724, 12, nec minus de emendandis eloquen-
 tiæ vitiis Librum I Varlav. 1741, 8, plag. 20, carmen epicum
 de serenissimi *Stanislai I* regis, Lotharingæ & Bari ducis,
 virtutibus, mira elegantia & singulari artificio conspicuum,
 Lutetiæ Paris. 1747, 4, *Elisabetha Kowalska*, celebratissima
 Poloniæ poetria, cuius inter carmina manuscripta sunt
 historia *Davidis*, magni apud Hebræos regis & prophetæ,
 vita *S. Mariæ Magdalene*, vita *S. Mariæ Aegyptiacæ*, en-
 comium bibliothecæ *Zaluscianæ*, de quatuor anni tempo-
 ribus carmen, cet. *Franc. Kruszewski*, Soc. Ies. ex ipsius
 Sarbievii, lyricorum recentium facile principis, codice ma-
 nuscripto, publicam in lucem emisit Odas VII, quæ lyrico-
 rum in libris non habentur, Vilnæ 1747, 12. *Ignatius Laz-
 niewski*, Soc. Ies. edidit volumen concionum de per-
 pessionibus *Domini*, lingua Polona habitatum, Varlav. 1742,
 4. *Stanisl. Leszczyński*, rex, & dux Lothar. in Polonos nu-
 meros elegantissime transtulit, ac splendidissime iussit ex-
 cudi *S. Aurelii Augustini* Hipponensium antistitis solilo-
 quia, meditationes, & manuale, Nanceii 1745, 8. *Ant. Li-
 piewicz*, ordinis minorum observant. Bernardinorum, con-
 cionator est Cracoviensis, cuius prostant conciones Poloni-
 cæ, Cracoviæ 1745, 4, impressæ. *Fortunatus Losewski*, or-
 dinis minorum conventualium *S. Francisci* concionator
 Varlavienfis, publici iuris fecit conciones vernaculas, de sa-
 cræ cocnæ mysteriis, Varlav. 1729, 4, Cracov. 1736, 4, cou-
 cio.

- Pag. 45. ciones vern. de quinque sensibus humanis, Cracov. 1735, 4. similes de adventu Domini, ibid. 1736, 4. *Ant. Bened.* comes in Wisnicz & Iaroslav *Lubomirski*, eques ordinis S. *Andree*, praefectus Casimiriensis & Lipinicensis, habuit orationes in comitiis, *Tom. I Suada Polon. & Lat.* insertas.
46. Ibidem utroque Tomo leguntur, *Io. de Malachowice* comitis *Malachowski*, supremi regni Polon. cancellarii, ordinis aquilae albae equitis, Orationes. *Adam. Malczewski*, Soc. Ies. contra *Stanisl. Konarscium* edidit specimina ligatae & solutae eloquentiae, Posnaniae 1747, 8, & de vera eloquentiae disceptationem, eiusdemque analysi, e *Cicerone* illustratam, ibid. 1748, 4. *Stanisl. Mamczyński*, I. U. D. cet. inter alia publicavit panegyricos vernaculos lectiores, diis Poloniae praesidibus dictos, Posnan. 1748, 4. *Mich. Kniaz Massalski*, castellani Vilenensis, ducis exercitus Lituani campestris, oratt. exstant in *Suada Pol. & Lat. Tom. I*; ut *Tom. II* filii eius, *Ignatii Massalski*, magni ducatus Lituaniae notarii, or. de *Iosepho* comite *Sapieha*, episcopatus Vilenensis coadiutore, omni eloquentiae & verborum exquisitissimorum apparatu conspicua. *Lud. Mirke*, S. Th. D. exstant conciones permultae vernaculae, partim calamo descriptae, partim integris foliis impressae. *Gasp. Modlibowski*, castellani Medirecentis, oratt. variae Polon. leguntur in *Suada Tom. I. Leonis Morawski*, canonici metropolitani Gnesnensis, plures circumferuntur orat. vernaculae, graves & magnificae, quarum principem locum tenere videntur, quae in exsequiis *Theodori Potocii* primatis dicta est. *Antonia Niemirzyczowa* publicari fecit carmina Polonica tersissima 1743, 4, *Casim. Niefolowski*, Castellani Smolenscensis, exstant epigrammata vernacula, multaue alia varii generis opuscula, coniunctim edita *Pinfici*, 1743, 4. Innotuit & filius illius, *Adamus Niefolowski*, carminibus vernaculis, ibid. 1741, 4, reculis, 1746, 4. *Ioseph. Mich. Nogawski*, concionator Tarnovientis, usus ubi-vis ingenio, quam animo, meliore, publicavit festa sanctorum, carminibus elegiacis latinis celebrata, Cracov. 1724, 8, histo-

- historiam vitæ & insignium in ecclesiam & humanitatis studia
 meritum *Gregorii Gorczycki*, carmine elegiaco, ibid. 1736, 8, Pag 54
 de arte concionandi, Varlav. 1731, 8, Polonice, conciones de
 laudibus divinæ virginis, Cracov. 1733, 4, Pastorem ecclesiæ
 bonum, ibid. 1734, 4, & threnorum libellum, ibid. 1739, 8,
Augustinus a *S. Stanislao Orłowski*, scholarum piarum sacerdos 55.
 professor, collegii nobilium privati Varlavientis præfectus,
 emittet brevi *Zayram* Voltarii, poetæ inter Gallos sine exem-
 plo maximi, tragediam, Polonis versibus expressam. *Alexius*
Ozga, scholarum piarum secretarius, Vir ad omnem humani- 56.
 tatem natura & arte factus, eruditioneque potens, varias edi-
 dit orat. ad Poloniæ principes habitas, & præter alia poemata,
 sperare nos iubet *Alziram* Voltarii, versibus Polonis. *Car.* 58.
Pofadowski sancti *Damasi*, de *Christi* servatoris cognomentis
 carmen illustratum dedit Varlav. 1736, 8, *Florentini Potkanski*, 61.
 scholarum piarum a ministeriis secretioribus, extant:
 epist. Gallica de *Zalusciorum* in rem Poloniam litterariam me-
 ritis, in *Nouvelle Bibl. Germanique Tom. I, P. I, n. 9. pag. 172-*
181; conciones elegantes Polono sermone, Varlav. 1744, 4 &
 carmina Latina Polonaque ad eminentissimos patriæ viros. 66.
Mich. Casimiri, ducis in *Olyka* & *Nieswiz Radzwill*, pala-
 latini *Vilnensis*, orat. vernaculæ leguntur *Tom. I Suadæ* Pol. 67.
 & Lat. *Iosephi Reinaldi*, scholarum piarum, concionato-
 ris Cracoviensis, conciones Polonæ, Varlav. 1745, 4. *Guil.*
Robertsoni, archidiaconi *Posnaniensis*, sermones sacri Cra-
 cov. 1724, auctiores *Polnariæ* 1744, 4, lingua Polona. 68.
Lucas a sancto *Francisco Rosacki*, scholarum piarum, re-
 ctor *Vilnensis*, edidit conciones de passione *Dominici*, Var-
 lav. 1731, 4. polonice. *Ioseph. Rycklowski* præter alia plu- 70.
 rima venustissima, carmen scripsit heroicum sub titulo: *con-*
cordia, pax & amor, inter armata Europe discordias, ter-
ris restituta, per augustissimum Hymencum, inter serenissi-
mos Maximilianum, electorem Bavariz, & Mariam, regiam
Polon. electoralem Saxoniz principem; nec non inter
serenissimos, Fridericum, regium Pol. electoralem Saxoniz,
 Et 3 Anno-

- Antoniam*, imperatoriam & electoralem Bavariz principes, Dresdz celebratum, anno 1747, mense Junio, Dresdz, 4, in quo *Ant. Poninscum*, Poetam, inter Polonos, nostro tempore principem, mira diligentia ac studio est æmulatus. Idem, *Andream Zaluscium*, antistitem Cracoviensem, & Severiz ducem, carmine seculari celebravit. *Wenceslaus Rzewuski*, Palatinus Podoliz, *Augusti II* virtutes & res gestas, carmine Polono, uitoris & maiestatis plenissimo, celebravit Varlav. 1733, fol. *Mich. Wisniowickium*, palatinum Vilnensem, oratione funebri Polona laudavit, in *Suada Tom. I* legenda. Ibidem *Tom. II* & in *Konarscii* libello de emendandis eloquentia vitiis, tanquam exempla latini stili, reperiuntur *Clementis XII*, P. R. epist. ad *Wencesl. Rzewuski* 1739 scripta, & ad illam Palatini responsio Ibidem *Tom. I* legas. *Io. Fr. S. R. I.* comitis in *Köden Sapieba*, cancellarii magni ducatus Lituania, oratt. ut *Tom. II P. II* eiusdem epp. Latinæ ad viros xvi nostri principes. Nec minus utroque tomo leguntur orr. *Iosephi Stanislat*, comitis in *Dambrowna Sapieba*, Diocæsariensium antistitis sacri. *Mich.* vero comes in *Bychow Sapieba*, Podlachiz palatinus, plures Gallorum tragædias, maxime *Zayram Voltarii*, versibus Polonis interpretatus est. *Mich. Siczrowsky*, S. Th. D. Prior conventus Cracoviensis, edidit panegyricos latinos bene multos, illos quidem ingeniosissimos, sed admodum impositos & plane rudes, iamque dat prelo bibliothecam præstantiorum Poloniz concionatorum, in fol. *Petr. Skoczynski*, concionator Posnaniensis primarius, orat. seculari vernacula, *Io. Canrio*, quondam professori Cracoviensi dicata, inclaruit, qua illius antiquissimæ scholæ primordia fataque percententur, Posnan. 1745, fol. 1 Alph. 7 plag. *Io. Skorski* Soc. Ies. prodiit *Lechus*, heroicum carmen, regni aurei & liberi primordis, vetustatem, fortunamque variam decantans, Libris XII, Leopoli 1745, 8, plag. 22.
78. *Laur.* a *S. Rosalia Szydowski*, prorektoris collegii Varlavien-
79. *sis*, exstant conciones Polonæ, de passione *Domini*, auspicio *Ios. Andr.* comitis *Zaluscii* publicatæ Variav. 1748, 4 mai. *Iosephus Szyz-*

- Szyrzkowski*, camerarius castri Neocorcinensis, produxit elegiarum, in varia materia, tam sacra, quam profana Libros II, Cracoviae 1744, 8. *Gordianus Wansowski*, S. Th. D. edidit conciones Polonas morales, Cracov. 1743, 4. *Adamo Wasilewski*, notario Palatinatus Volyniae, debetur vita *Servatoris*, e virorum divinorum relationibus, carmine Polono tersissimo concinnata, Varfav. 1746, in fol. Alph. 5, plag. 3. vir doctissimus, Ant. a S. Samuele *Wisniewski*, scholar. piar. edidit pa-
82:
83:
negyricos quam plurimos, summis Poloniae Mecznatibus, communi ordinis sui nomine dictos, in fol. *Io. Franc. a S. Iosepho Wloeki*, concionator Cracovialis, evulgavit concionum de Christi passione Vol. I Vilnae 1729, 4, Vol. II Cracoviae, 1736, 4, Vol. III ibid 1740, 4, itemque sermones quam pluri-
84:
mos solemnibus singulis diebus habitos, unum in volumen redactos, Cracov. 1741 in fol. *Dominicus Wollovicz*, magni ducatus Lituaniae referendarius, protulit carmen Polonum, exemplar heroicæ Poësis longe perfectissimum, *Mariae Iosepha*, reginae, dicatum, in fol. *Iac. Wolski*, ordinis S. Antonii Patavini reformatorem, conciones edidit de passione Domini, Posnaniae 1731, 4, Voll. II Polonice. *Stann Wolfciur*, R. P. *Benigni Buchowski*, Benedictini Tinecensis, carmina postuma, in lucem emisit Cracoviae 1734, 12. *Io. Stan. Koska Woykowski* dedit conciones de sanctis, quibus additæ sunt aliæ, de adventu Christi, & passione Domini. Varfav. 1723, fol. item
85:
86:
conciones pro diebus dominicis, quibus multæ quoque adiectæ sunt, diebus extra ordinem dominicis & festis habitæ, Calissii 1733 fol. *Sam. a S. Floriano Wysocki*,
87:
provinciae Polonae consultor, vir arte dicendi potens, oratorem Polonum edidit, illustri inventuti, scholas pias frequentanti, ad exemplar propositum Varfav. 1740, 4, Alph. 4 plag. 16; conciones vernaculas, selectiores, coram illustrissimis tribunalis thesauri Radomiensis iudicibus habitas, Varfav. 1742, 4, conciones vernac. de sanctis, diversis in ecclesiis regni principalibus habitas, Varfav. 1747, fol. conciones dominicas, de passione Christi maiestatica, sexcentasque alias orat. sacras.

- Pag. 88. sacras. *Nic. Ignatius Wyzycski*, archiepiscopus Leopoliensis, sacras duas edidit oratt. alteram *S. Stanislaw*, alteram *S. Terefa* dicatam, Cracov. 1725 fol. Polonice. *Io. Zaba*, palatinus Miascensis, *Herm. Hugonis* pia desideria, eodem carminis genere, Polonice versa dedit, ex officina Suprasliensium 1744, 8.
90. *Angela Zaleska*, filia Castellani Wisnensis, edet fasciculum carminum omnis generis elegantiorum, a nobilissimis Poloniz Poetis lingua vernacula conditorum, cuius ad calcem accedent *Io. Baptista Santolii*, canonici regularis, hymni sacri, ab ipsa in Polonos numeros translati, 8.
92. *Terefa Zaluska* celebritatem est consecuta vernaculis orationibus, ad illustrissimos regni tribunalis iudices, in *Suada Tom. I* exhibitis. *Andr. Stanisl. Kofka Zaluski* leguntur oratt. plures vernaculæ. *Iac. Zaluski*, *Lud. Bourdalouei* oratt. sacras Gallicas Polona versione donavit. *Io.*
94. *Andr. Zaluski* legitur oratio funebris, in exsequiis *Iac. Ludovici Sobieski*, regii Poloniz & magni ducatus Lituaniæ principis, in 4, omnium eius orationum princeps; quam excipiunt oratt. in laudem mortui principis *Mich. Wismioviecki*, Palatini Vilnensis, 4, & in obitum *Io. Alex. Lipski*, Romani coetus purpurati, declamatio, rel. En igitur oratores & Poetas Polonos, cum ederetur liber, adhuc viventes, quorum iudicem gratum lectoribus nostris futurum, non dubitamus. Ex his, quam gratam rem, Poloniz suæ, orbique literato, facturus sit *Ianozkyus*, si, quo tramite cepit, perrexerit, facile intelligitur. Neque est dubium, patrocinante Illustrissimo *Zaluski*, litterarum Statore beneficentissimo, operam *Ianozki*, etiam in posterum, ad nutriendum eruditionis omnigenæ in Polonis amorem atque studium, apprime valituram.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiæ

Calendis Iunii Anno MDCCLIV.

Pars II.

NOVUS THESAURUS IURIS CIVILIS ET CANONICI, continens varia & rarissima optimorum Interpretum, imprimis Hispanorum & Gallorum, opera, tam edita antehac, quam inedita, in quibus utrumque ius emendatur, explicatur, atque ex humanioribus litteris, antiquitatibus, & veteris ævi monumentis, illustratur. Ex collectione & Museo GERARDI MEERMANN, ICii & reip. Roterodamensis Syndici.

Tomus VI.

Hagæ Comitum, apud Petrum de Hondt, 1753, fol.

Alph. 9 plag. 9.

Superiorum Thesauri huius Tomorum dignitas, atque ubertas doctrinæ, facit, ut & huius Tomi, quamvis ab initio non promissi, magna expectatio esse debeat. Quæ quomodo sustineatur, iam nobis docendum est, recensendis libris atque scriptoribus, eo comprehensis.

Primum locum, merito, doctrinæ atque elegantie causa, tenent *Iosephi Fernandez de Retes* libri ac scripta. Quæ quidem *Iosephus Finestresius*, ICtus inter Hispanos hoc tempore clarissimus, cum edere, propter raritatem, uno volumi-

ne comprehensa, voluisset, sed redemptorem non invenisset, ad Meermannum V. C. detulit; iurisprudentiæ bono. Retesius quidem, e Rami disciplina profectus, doctrina & eruditione præceptorum nullo modo cessit. Vitam ac scripta, Cel. Maiansus, propria commentatione persecutus est, præfixa hisce scriptis a Meermanno.

I) *Retesii Epitaphia illustrata, sive solennis publica Relectio* (ad L. 6. C. de relig. & sumt. fun.) *habita in Salmanticensium Gymnasio*, ponuntur, edita illa primum Salmanticiæ 1640,

Fig. 13

4. Qua in Relectione, Retesius, cum primo in universum de epitaphiis, ex antiquitate, disseruisset, eorumque partes peregrinasset, deinde quæstionem hanc tractat præcipue, utrum ex epitaphiis, de voluntate defuncti, duci argumentum possit, si v. c. in epitaphio poni iussit, ut apud veteres sæpenumero factum scimus, *ut monumentum heredes vel familiam sequeretur, sepulcrum esset filiis, filiabus, libertis, libertabusque suis*: id quod ex sententia veterum Ictorum Auctor affirmat: eamque in rem L. 6. C. laud. doctè interpretatur, & ab omni repugnantis vitio liberat. Postremæ huius Relectionis parti adiectæ sunt, *Retesii & Ruderici Cari*, docti Hispani, mutux epistolæ, super eodem hoc, de Epitaphiis veteribus & eorum siglis, loco.

28.

II) Eiusdem Auctoris *Opusculorum libri quatuor*, quorum primus totus est varius *miscellaneusque*, & ex nova plerumque observatione; secundus de *contractibus incertis & actionibus*, quæ ex illis competunt, & de *pactis in continenti adiectis*; tertius *Commentarius ad librum singularem Quæstionum publice tractatarum Scævole*; quartus & ultimus *notas uberores continet ad notas Claudii, præfixas libris Responsorum & digestorum eiusdem Scævole*. Exierunt hi quatuor Opusculorum libri *Salmantica* A. 1650 fol. quos secuti sunt ibidem A. 1658 fol. alii quatuor opusculorum libri, qui in hoc Thesauro illis subiiciuntur. Primus horum Opusculorum liber varias observationes, in sua capita descriptas, complectitur, easque maximam partem *hæc frugis plenas*. Capite quidem *septimo L. 3 §. 1. D. de capite min.* explicatur, non in-

legan-

leganter, quamvis magis probemus interpretationem *Conradi, Parerg. l. 2. Capite 18,* & tribus proximis, de *venditionibus imaginariis, & contractu fiducia,* diligenter agitur. Liber secundus, in quatuor Sectiones tribuitur, & de actione præscriptis verbis exponit. Prima quidem Sectione contractus innominati, & actiones præscriptis verbis declarantur; secunda, *condictio causa data causa non secuta,* quæ ob causam datorum dicitur. In quo quidem A. existimat, *causam datam* in hac conditione nihil esse aliud, nisi causam contractui adiectam: quod nobis quidem non satis adcurate dictum videtur; quanquam res denique eodem redit. *Causa data* hic potius est res propter causam data. Nam *causa* significat omnia ea, quæ propter aliquam causam fiunt: unde etiam pro conditione, partibus, aliisque dicitur. Sectio tertia occupata est in conditionibus, quæ tum intenduntur, cum pœnituit eum, qui ex causa aliqua dedit. Quarta autem in *actis in continentibus* explicandis versatur. 157.

Liber tertius habet *commentarios, in Scævola librum singularem* quæstionum publice tractatarum: explicanturque novem eius libri fragmenta in Pandecten illata. Quartus autem uberiores notas, in *Claudii notas ad Scævola libros Digestorum & Responsorum,* complectitur. Adiectus iis est index in omnes hos quatuor Libros opusculorum. Sequuntur eiusdem *Retelii libri Opusculorum quatuor posteriores.* Ac liber quintus quidem de *peculio castrensi* tractat. In quo quidem, quod *Ulpianus* in *L. 9 §. 3 D. de iur. dot.* dicit, *recepticia quæ Galli peculium adpellant,* in eo A. existimat, pro *Galli,* legendum esse *alii;* propterea quod vocabulum, *peculium,* nullo modo ex lingua Gallica ad Romanos venerit. Recte hoc quidem, quod dicit, ipsum vocabulum non e Gallica lingua venisse in sermonein latinum: sed tamen illud falsum, quod *Galli* mutat in *alii;* repugnat id toti contexto. Nobis quidem videtur, non quidem ipsum vocabulum, sed vis ac potestas ea, ut significet *recepticia* mulieris, a Gallis cisalpinis, latine loquentibus, ad Romanos pervenisse: adeoque nihil mutandum.

- Fig. 274. Liber sextus opusculorum persequitur *Ius postliminii Iuris Gentium & Quiritium*, & *Legem Corneliam, de confirmandis testamentis eorum, qui in captivitate decesserint*: quam quidem *Legem A.* cum plerisque aliis, a Sulla latam putat: nulla sane idonea de causa.
308. *Septimus* liber variis disputatiunculis constat, veluti de contractu emtionis venditionis, de numo, ac pecunia. *Octavus* autem miscellaneas, & uti inscriptio tradit, plane novas habet observationes, triginta capitibus; breves illas omnes, nec admodum magni pretii.
462. Post hæc posita est eiusdem *Ketesii ad Leges, Edicta, Principumque constitutiones, ex quibus prohibita, usucapio est, scilicet succisiva. Accedit, ad Leges, Atiniam, Plautiam, Iuliamque, de Vi & Repetundarum, academica seriata Selectio eiusdem. Salmant. 1643, 4.* Primum de vetita per *Legem Scriboniam* usucapione servitutum, ac de præscriptione, sive longi temporis usu servitutum, tandem permissio agitur; lex autem *Scribonia* ad annum *Tiberii* secundum refertur. Deinde de usucapione prædii dotalis, *Legem Iulia*, de fundo dotali, prohibita: porro de oratione *D. Severi*, qua prædia pupillorum & adolescentium, alienari vetitum, exponit. Ceterum autem, hanc orationem, ad usucapionem prædiorum pupillarium non pertinuisse, docet, quippe contra quam restitutio in integrum locum habeat. Post ea *Edicta, de alienatione iudicii mutandi causa facta, & de litigiosis*, ac *Iustiniani novæ constitutiones* de alienatione ac præscriptione bonorum adventitiorum, illustrantur: tandem *Lex Mamilia* de prohibita finium usucapione, simulque *difficilis L. 5. C. fin. reg.* explicatur. Quæ quidem omnia bene atque doctè traduntur. Ceterum tamen nihil habent, quod non iam in aliis bonis commentariis, & iuris civilis interpretibus, invenias. De præscriptione quidem servitutum, *Ianus a Costa*, Prælectionibus in Tom. I. huius Thef. positus, & *Ev. Otto*, singulari Dissertatione, uberrime egerunt. In *selectione seriata Leges, Atinia, Plautia, & Iulia*, eodem modo illustrantur. *Lex Iulia* ab *A.* tribuitur *I. Cæsari Dictatori*; perperam. Non enim *Cæsar* de

de vi Legem tulit, sed *de vi & maiestate*, Cic. Phil. I, 9: est- que adeo *de rebus vi possessis, non usucapiendis*, caput Legis Iu- liae, *de vi*, Augusti. Obiter A. L. 57 D. *mand.* interpretatur: cu- ius lectionem vulgarem ab omni vindicat emendatione ita, ut exillimet, verba: *Publiciana non utiliter acturum*, ita esse explicanda; quasi Papinianus dixerit, *Publiciana acturum, non autem utiliter vindicaturum*, hoc est, Publicianam, non au- tem utilem rei vindicationem, institutum: quod, quam sit a verbis alienum, facile intelligitur. Quare A. sententiam pro- bare nullo modo possumus; adeoque nobis quidem particula negans, cum viris doctis, eicienda videtur.

Proximus Retesii Commentarius hac inscriptione est: Pag. 489-
Ad titulos de bonorum possessione contra tabulas, de le- gatis praestandis, & de inofficioso testamento, scholastica Ad- versaria, pro eorum publicis propugnationibus ex merce Academico congesta, nondum digesta aut exposita. Salmant. 1667, 4. Cuius quidem Commentarii argumentum sa- tis ex ipsa inscriptione intelligitur, quod Autor satis diligenter pertractavit: nos quidem brevitatis causa per- censere non possumus. Hoc unum non possumus, quin moneamus, Auctorem de iudicio centumvirali agentem, statuere, interdum ex eo lectos *septem* iudices, qui litem aliquam cau- samque disceptarent: idque esse *iudicium septemvirale*, cuius in L. 7, 28, & 31, D. *de inoff. test.* mentio fiat; quod ta- men falsum: etenim reponendum est, *iudicium centumvirale*, vid. Cuiacii *Obs. I. F. Gronov. Obs. IV, 11.* Neque rectius censet, *Recuperatores*, non de centumvirali iudicio fuitos fuisse: Centumviros autem non de facto, sed de iure tantum co- gnovisse.

Secundum illum Comment. locata est eiusd. Retesii *Pra- lectio sesquiborale ad L. Claudius Seleucus 13*, de his quibus ut indign. *quam pro obtinenda primaria cathedra habuit in amplissimo gymnasio Salmanticensi*, edita illa a discipulo eius Io. de Archegagar & Cassar, sub finem *Extemporaneorum Commentationum ad textus forte oblatos pro petitionibus ca- thedrarum*, Salmanticae 1666. Extemporalis est, neque adeo
Uu 3. pra-

præstans admodum. Ceterum tamen diligenter caput illud laudatum illustrat.

Pag. 557.

Sequitur eiusdem de *Donationibus Academica Relectio*, quam ex vespertino suggestu clarissimis carissimisque suis exceptoribus dictavit A. D. 1663, nunc vero auctam triploque maiorem, publicis formis, iisdem studiosis sectatoribusque suis dicat, dedicat, qui eos maioribus donis auctos mactosque exoptat & precatur, votis ad invidiam felicibus, Ios. Fernandez de Retes. Ita habet libri inscriptio. Editus est Salmant. 1666, 4. Locus de donationibus uberrime illustratur, neque tamen ubique satis adcurate; v. c. quod dicit Lege Cincia permissum fuisse, usque ad CC. solidos donare.

662.

Eiusdem pretii est, qui sequitur, *Liber singularis de Donationibus inter virum & uxorem*, qui Salmanticæ, non adiecto anno, prodit. Atque hic est ultimus Retesii commentarius. Nam C. Editor huic Tomo tantum editos inferi voluit, reliquos autem, antehac nondum vulgatos, Tomo septimo reservavit.

706.

Iam Retesianis subiunguntur *Petr. Martresii ad L. veteribus 39, de Pactis, & eiusdem in aliquot ICtorum locos notæ*: libellus non sane contemnendus, nihil tamen tradens, quod non iam ex aliis melius, aut æque bene, constet hodie. Ceterum prodit Paris. A. 1551.

735.

Proximum locum tenet *Gabrielis de Gass Disceptatio de Actione arbitraria ad L. Centum Capuz 8. D. de eo quod cert. loc. Aurel. 1576, 4, edita*: quam sequuntur eiusdem *Commentarii in duos tit. Codicis de impub. & aliis substitutionibus, & de sententiis, quæ pro eo quod interest proferuntur, ibidem A. 1578, 4. vulgati*. Uterque liber postea uno volumine A. 1596, 4. Lugduni repetitus est. In priori quidem Auctor novam de actione arbitraria tuetur sententiam; sed *Meermannus* eum a *Matthæo Magno*, eiusdem argumenti interprete, superari iudicat. In altero autem laudatorum titulorum Codicis, omnia capita, summa doctrina atque elegantia illustrat, ita, ut omnes eorundem titulorum Commentatores vicisse videatur.

Hos

Hos excipiunt *Nic. Casbarini Observationum atque Coniecturarum Libri quatuor*, sigillatim *Biturig.* deinceps A. 1660, & 62 in 12 editi, eiusdemque *Gratianus recensitus*, qui *ibidem* A. 1686, 4 prodiit. In libris *Observationum atque Coniecturarum*, multa loca iuris Civilis, cum ex ingenio, tum e *Basilicis*, tentat; non ubique tamen satis feliciter: adgressus sæpe loca, omni vitio vacua, tantum ut ingenii sui specimen proderet. *Gratianus* autem *recensitus*, uti nomen libro est, si comparatur cum aliis eiusdem generis virorum doctorum libris, plane nullius est præstantiæ.

Sequuntur *Foppii ab Aezema Dissertationum ex iure civili libri duo*, editi *Helmsstadii* 1607, 4. Quibus quidem Autor multa ingenii et eruditionis documenta edidit: nunc errores, in capitibus iuris civilis explicandis, a *ICTis* commisos, docens, nunc interpretationes, vel emendationes proponens, non infubiles.

His subiectæ sunt *Henr. Ernstii breviores Adnotationes in librum primum Digestorum, unacum explanatione* L. Princeps 31. D. de legibus, *Sora* 1646, 4. Multæ in his emendationes locorum ex primo digestorum libro inveniuntur, sumtæ illæ partim ex *Cod. Ernstiano*, partim ex *Cod. Sehefeldiano*. *Cl. Meermannii* consilium fuit, hisce adnotationibus adicere præcipuas emendationes, & varias *Lectiones*, ex *cod. MSt.* præstanti, quem ipse possidet: sed angustiis temporis, & occupationibus impeditus est. Ipse *codex Meermannii* egregius est, nitide circa *Sec. XII*, ut *Meermannus* iudicat, scriptus in 4. Primum *Nic. Colladonius*, *Advocatus Bituricensis*, qui postea religionis ac sacrorum causa se *Genevam* contulit, A. 1535 sibi comparaverat. Ad *Meermannum* autem A. 1747 *ibidem* a librariis, *Cramero* et *Philiberto*, lege emtionis, pervenit. Eum *Cod.* iam *Duarenus*, *Comm. ad L. Iuris Gentium* §. adeo autem *D. de pactis*, *pervetustum* adpellavit: nec minus *Pacius* & *Gothofredus* eum laudant. Quibus omnibus facile intelligitur, egregias eius *lectiones* esse oportere, magnamque gratiam habiturum apud eruditos fuisse, si essent in hoc Tomo editæ.

Hunc

Pag. 863. Hunc Tomum claudit *Guil. Ottonis Reitzii Epistola ad Meermannum, de Theodoro Hermopolita eiusque scriptis*. Occasionem huius epistolæ scribendæ dedit *Synopsis et Ecloga Codicis Iustiniani Erotematica*, quæ ei ICto tribuitur; cuius exemplum Meermanno a L. B. a Swieten missum erat, descriptum e Cod. bibliothecæ Cæsareæ. Hanc Synopsin Meermannus decreverat huic Thesauo, addita interpretatione latina, inferere, eamque ob causam Cl. Reitzio tradiderat. Qui, perlectam, penitusque cognitam, indignam indicabat, quæ huic Thesauo inferretur, suppositam quippe, & ab impostore ex veri Hermopolitæ scriptis compilatam; inde natæ Clar. Reizio observationes permultæ, non vulgares, de Theodoro Hermopolita eiusque scriptis: quas ille in hac epistola, adiecto indice capitum huius Synopsos, & *inuziora*, ad Meermannum perscripsit: hic autem merito dignas indicavit, quas cum eruditis communicaret.

Atque hæc sunt, quæ nobis de hoc Thesauri Meermanniani Tomo dicenda visa sunt. Ceterum, in omnibus hic superioribus Tomis similis est.

*COGITATORUM SUORUM DE S. EUCHARISTIA
sincere fidei evangelicæ puritati omnino congruentium
dilucidatio apologetica, eruditorum Theologorum Medico-
rumque omnium æquæ inquisitioni submissa, a BALTHA-
SARE LUDOVICO TRALLES,
Vratislaviensi.*

Vratislaviz, sumptibus Caroli Godofredi Meyeri, 1753, 8.

Plag. 5.

Pag. 107. **D.** *Balthas. Ludov. Tralles*, in historia cholerae atrocissimæ optat, ut de præsentia corporis & sanguinis Christi, dignum satis, atque vere ultra rudem illum Capernaicum evectum, conceptum foverent, nostrates, quem nimis animis illiteratorum, & forte literatorum haud paucorum, insidere dolet. Ideoque existimat, eodem iure, quo nos quidem contra Romanensium transubstantiationem, ad sensuum perceptio-

ptiones provocare solemus, reformatos idem sibi concedendum postulare posse, quod concedi nobis a Pontificiis postulamus. Cum autem Theologi nostrates doceant, cum pane corpus Christi invisibile, modoque supernaturali, præberi communicantibus, se quidem medicum statuere dicit: carnem illam musculosam Christi, quam gessit ambulans in terris, quæ perpetua nutritione indigebat, nostræque naturali cum omnibus suis fibris similis; sanguinem illum, quem cordis & articularum virtute in orbem pulsum elaboravit vi viscerum, ex assumtis alimentis, ut noster elaboratur, *quique effusus, dum pro nobis mortem oppeteret, computravit tandem sine dubio, ut noster putredini obnoxius*, illam igitur carnem fibrosam, illum sanguinem rubrum, nequaquam adesse in Eucharistia, *ille enim oculis tum usurpari poterat, & a nobis nunc usurpari deberet*. Quare, remota materiali & physica præsentia corporis & sanguinis Christi, supernaturalem manducationem & bibitionem rectius asserendam esse docet, *vi cuius nil materie corporeæ & sanguinæ inhereat pani & vino*, sed eodem potius tempore, quo utimur pane & vino benedicto, impetrata per mortem Iesu Christi certitudine remissionis peccatorum, communis iterum intercedat unio & Christi & nostri, modo incomprehensibili & inexplicabili. Pauxillum autem panis & vini, Christi omnipræsentis vehiculum quasi velle statuere, nimis abiectum, nimis humanum foret, & divinitati redemptoris repugnaret. Totam ergo præsentiam realem corporis & sanguinis Christi, vel prout explicat mentem suam, mortis & meriti illius, collocat in ea, quam dixit, cum Christo unione. Addit tamen, nullam vim inferri paginis sacris, si Christum omnipræsentem & omnia implentem, *adesse Eucharistiæ corpore simplici, quale fuit eius a morte resuscitatum, glorificatoque*, statuamus. Nullam autem prorsus mentionem sanguinis facit.

Uberius suam ea de re sententiam exposuit in dilucidatione apologetica cogitatorum suorum de S. Eucharistia, sinceræ fidei evangelicæ puritati omnino congruentium, eodem A. 1753 edita; ubi, præmissa disquisitione de rationis usu in religione,

- gione, & de propositionibus quibusdam fundamentalibus §. 6. 7. nec non de sensuum in religione usu §. 9. statuit, opus fuisse ad subeundam mortem mediatoriam, ut Christus indueret corpus humanum naturale, *Et ex sua natura mortale.* Eam ob causam, quoad corpus suum, quod assumerat, totum se subiecisse naturæ legibus, licet earum cum patre auctor esset. *Sanctissimus interim erat, ait, nulli morbo subiectus.*
38. Supposita itaque, quam §. 10. concedit, naturarum unione personali & comunione, in eiusmodi casibus, quando de corpore Christi solo, & eius actionibus solis, ex invictis principiis anatomicis & physiologicis philosophantur medici, nihil interesse putat, ad unionem *λογος* cum homine provocare, *namque σαρξ λογος nihilominus fuit caro mere humana, αιμα λογος non fuit sanguis divinus,* divinitas non fuit carnea & corporea, absentia peccati spectat ad solam animam, non ad machinam corporis, satisque certum est, corpus illud, quod mori potest, non posse esse aliud, quam simpliciter humanum. Excipit quidem ex his miracula Christi, actiones mediatorias, actusque omnes, qui ad munus eius regium, propheticum, & sacerdotale proprie spectant, quique ad Theologiam solam pertinent; nec tamen ad hanc classem referendam esse putavit S. Eucharistiæ institutionem, ideoque §. 12. operose probare contendit, sanguinem Christi fuisse putredini obnoxium. Fuit enim, inquit, quoad corpus, verus & simplex homo, & ad mortem usque, sine exceptione, omnia de eius corpore prædicari possunt, quæ prædicare licet de corporibus omnibus naturalibus hominum. Si vero Christus fuit homo, nobis in omnibus similis, an gavisus fuit corpore alterius mixtionis? Nonne ergo Christus, eadem ac nos æconomia vitali usus, gessit in vasis suis sanguinem, continuo corruptioni putredinis obnoxium? Imminens hæc putredo, sanguinis circulatorio motu inducta, sed & eliminatione particularum putredini proximarum, & admissione novi chili, per ipsum hunc motum præpedita, involvere necessario debuit necessitatem inchoandæ veræ putredinis in sanguine, si contrariæ conditiones illis, quibus solis avertebatur, obtinuerint. Nempe, pror-

prorsus eadem ratione, qua sanguis noster naturalis, non motus per vasa, sed quiescens, stagnans, & extra ea effusus, cito vera putredine corrumpitur, id idem de Servatoris nostri sanguine humano, effuso ante mortem quacunque ratione, valere debet necessario, donec probetur contrarium. Per miraculum quidem, concedit, cruorem illum e corpore servatoris, per sudorem in monte olivarum, atque per vulnera a flagellis & spinis elapsum, omnino potuisse defendi a putredine. Non vero, respondet, propterea nobis licere pro lubitu miracula fingere, atque de rebus, naturale corpus Christi concernentibus, statuere, quæ legibus naturalibus adversentur, S. Scriptura tacente. Interea tamen corpus Christi sepulchro conditum, cum omni sanguine, qui in vasis supererat, per verum miraculum incorruptum perstitisse docet, nullique putredini obnoxium tertio die resurrexisse, §. 12. Christum autem, sanguinem suum naturalem & animaleum, quem effuderat hinc inde homo patiens, dum resurgeret, iterum collegisse, adsumsisse iterum, secumque omnem in cælum transtulisse, negat, tacente Scriptura, nec consentiente, quando resurre- Pag. 59, 60.
cturum corpus spirituale affirmat.

Posita itaque putredine sanguinis Christi, quo iam destituitur corpus eius spirituale & glorificatum, §. 13. transitus fit ad Eucharistiam, in qua idem illud corpus Christi naturale, quod in terra habuit, vere non adesse, ex eo probare vult, quod non incurrit in sensus, quibus iudicii de absentia & presentia corporum naturalium libertas æque est relinquenda. Idem §. 14. ex institutione S. cœnæ adstruit, quod ante & post eam corpus Christi naturale illæsum fuerit atque integrum, sanguis nondum effusus, adeoque corpus naturale, nec edi, nec sanguis naturalis bibendo sumi potuerit; quod ipsum multo minus post mortem Christi ad hunc diem usque fieri possit. 62.
Ex hoc ambigue infert: Si ergo præsens est Christus pani cœnæ, quod lubens agnosco, adest ipsi prorsus alio modo quam naturali, aut corpore simpliciori glorificato, quo nunc gaudet, vel quali in oculis inter electos versatur. Explora itaque §. 15. præsentia corporis extensi & divisibilis, quam 64.
66.
67.

quam nemo nostratum docuit unquam, incomprehensibilem & supernaturalem eius §. 10. adstruit præsentiam, quæ excludit naturalem, adeoque omnes conceptus phycos de corpore & sanguine Christi. Nec Baumgartenii admittendam esse putat adfectionem nuper defensam: Corpus Christi naturale omnino adesse in S. cœna, sed non naturaliter; quod æque contradictorium sit, ac ignis non igneus, lapis non lapideus, lignum non ligneum. Quare melius omnino & convenientius asseram ego, inquit: *S. cœna adesse Christum, & supernaturalem Deum, & supernaturalem hominem, qualis nunc est, & mansurus est in æternum, in regno gloria.*

Pag. 73.

Reliqua quæ adduntur, omnia eo redeunt, ut operosa exaggeratione adstruat, Christum non naturali suo atque phycico corpore, sed cœlesti & glorioso adesse, ita, ut de novo eidei intime uniamur, spemque vitæ æternæ adipiscamur. Neque ullo naturali vinculo opus est, inquit; *sufficit, illo tempore, quo utimur pane & vino benedicto, novo fœdere intimiusque uniri regressam, penitentem, atque ad meliorem frugem redeuntem redemptori suo animam fidelem.* In his omnibus autem, cum nulla prorsus mentio fiat sanguinis, sed Christi saltem, corpore cœlesti præsentis in Eucharistia: tota auctoris huius sententia, ea esse videtur, quod Christus omnipræsens adsit quidem in S. Synaxi corpore suo glorioso, nec tamen corpus suum ipsum, nec sanguinem putredine absumtum, comedendum bibendumque nobis exhibeat, sed supernaturali saltem ratione mentibus uniatur communicantium, qui symbola illa & signa corporis sui & sanguinis, externa vera fide amplectuntur. Idque more reformatorum dicit præsentiam corporis & sanguinis Christi, de quo sic pronuntiat: *modum, quo Christus cum suo corpore & sanguine adest pani & vino, determinare nunquam aunitar, vana enim & inanis hæc fuerit opera; prius modorum myriades, quibus præsens sit per Dei sapientiam, esse possibiles concedo.* Publice porro profitetur: Corpus Christi in Eucharistia præsens saltem non adesse, quatenus sensibus est perceptibile, nec tamen sensus nostror sufficere cognitioni *essentia vera & realitatis*

92.

tatis corporum, quorum quaedam saltem dotes per observationes sensuum discernimus, reliquas, quae ipsis non minus propriae esse possunt, ignoramus omnes; prima rerum principia nos latent omnia, quibus ipse sibi, suisque praemissis, aperte satis repugnare videtur.

Ceterum, suae sententiae iudices sedere cupit Theologos summos, Moshemium, Baumgartenium, Burgium, nec eos tamen solos, sed medicos simul praestantissimos, Hallerum, Buchnerum, Hebenstreitium, Gunzium, Ludewigium, aliosque sagaciores, qui totam facile controversiam dirimere poterunt, dummodo *πρωτον ψυδος* fuerit destructum, Sociniana illa sententia, de necessaria sanguinis Christi putredine. Dolemus eruditi viri vices, non tam censuram merentis, quam misericordiam, quod induci se dubiis, mente ob morbum debili, passus fuerit, quibus solvendis, uti nec reliquis sacrae religionis mysteriis animo comprehendendis, ratio sola satis haud potest esse, sola fide, sacris paginis habenda, eiusmodi nodos extricatura. Neque tamen ultra rationis mensuram ponitur theoremata: *Corporum elementarium, quale illud Salvatoris nostri, quotidie sese nobis communicantis, est, rationes sunt infinitae, parvis rebus, quales nos, & planeta noster terra, respectu immensorum mundi spatiorum, sumus, facile insinuanda.* Quis dubitat, ignis solaris effluxus, luminisque radios, & magneticorum fluminum vortices, unumquodque corpus analogum quotidie pervadere, atque illi, sine somitis sui iactura, communicari. Quis dubitat, aethereum, quo longo subtilius quid Servatoris sanguis effusus est, putredini obnoxium haud esse, siquidem *se sanctum suum putrescere haud passurum*, divinus Pater Filio Redemptori promiserat.

FLORIANI DALHAM, CLERICI REGULARIS E
*Scholis piis, & in Academia Sabaudico-Liechtensteiniana
 Philos. Profess. Institutionis physicae, in usum nobilissimorum
 suorum audit. adornatae, quibus ceu subsidium praemittuntur
 Institutiones Mathematicae. Tomus I. Instit.*

Mathem. nempe Arithmetica, Geometria, & Trigonometria complectens.

Viennæ Austriæ, typis Ioann. Thomæ Trattner, Univ. Typographi, 1752, 4.
Alph. 2, Tab. 20. 14.

Tomus II. Primam Physicæ Partem, de corporibus & Elementis, eorumque proprietatibus, complectens.

Viennæ Austriæ, 1753.
Alph. 2 plag. 7, Tab. 24.

Quanto fervore physices studium a Romano-catholicis in Germania tractetur, plura iam specimina producere nobis licuit; nullique alii loco cedit celeberrima universitas Viennensis, præcipue post literarum faciem ibi, cura *Augustissima Regina Imperatricis*, in melius mutata. De quo cum liber etiam, quem sub manibus habemus, luculentum exhibeat testimonium, dicendum de illo existimamus, breviter quidem, ut de institutionibus elementa doctrinæ complexis, tantum tamen, quantum ad ordinem & contenta libri percipienda, intelligendumque aliquo modo exinde, literarum harum, in eo loco ubi cathedram ornat Cl. Autor, statim sufficiat.

Prolegomena, de historia, divisione, usu matheseos, sequitur Arithmetica, perspicue, rationibusque ad discipulorum captum accommodatis, explicata. Calculus literalis simul docetur, laudabili omnino instituto, quoniam ei adfueti feliciter multo in omnibus progrediuntur; subiunguntur etiam problemata quædam faciliora algebraica, ab æquationibus simplicibus pendentia, bacillorum Neperianorum praxis illustratur, potentiarum denique & fractionum decimalium calculus docetur. Geometria, tum theoretice, tum practice explicatur, non omissis demonstrationibus talibus, quales tiro-nibus conveniunt. Archimæda vero methodus, limites in-

vesti-

vestigandi, intra quos ratio peripheriæ circularis ad diametrum continetur, fusius explicatur, & bono quidem, si nostrum quid valet iudicium, consilio, quoniam sic discipulis eas notiones instillantur, quas recentiores methodi, si recte quis eas intelligere velit, cognitæ supponunt. De sectionibus conicis breviter agitur, & absque demonstrationibus; vocabula tamen ad eas pertinentia, & descriptiones curvarum, explicantur. Trigonometriæ traduntur, rectilinea primo, explicatis aliquibus, unde tabularum constructionem intelligere tirones quodammodo queant, illisque sic feliciter uti; sphericæ pars ea, quæ de rectangulis agit, saltem docetur, exhibitis proportionibus, quibus analyses absolvuntur; sed sine demonstrationibus, & usus, additis variis exemplis, illustratur. Quæ omnia ita comparata sunt, ut profint tironibus, maiorem animi intentionem plerumque formidantibus, & praxin fere solam quærentibus, aliquos eorum allecatura, ut his rite perceptis, ad solidiorem harum rerum altiorumque cognitionem adspirent, reliquis ita tamen inservitura, ut ingeniolum in his exerceant, & physicis intelligendis præparentur.

Physicæ igitur dissertationes duæ præmittuntur. Altera de natura physicæ generatim agit, regulasque illustres philosophandi Newtonianas, explicat & adoptat; altera, doctrinæ de rerum natura apud varias gentes statum, inde ab antiquissimis temporibus recenset. Hic, ab Hebræorum phyliologia exorsus, *Moyse*, ait, *primus omnium gentium scriptor, primam Hebræorum de mundi exortu philosophandi rationem sacris in libris tradidit, ut præcipue ac velut unica Deum omnipotentem mundi opificem perduelli genti inculcet, primam vero elementorum seu materiae habitudinem subtiliter exponere omnino insuper habeat, ac prætermittat — unde factum est, ut de rebus physicis, prout in puris sensus incurrant, non vero iuxta exactas ad philosophiam leges, discurrat Moyse* — Taxat igitur eos, qui *physicam aliquam Moysaicam* ex primis geneleos capitibus exsculpunt, aut argumenta exinde, variis adfertis, ad rerum naturam pertinentibus, suffulciendis extorqueant. Aristotelis tria illa principia, *materiam, formam,*
pri:

privationem, notiones abstractas esse ait, & metaphysicas, atque ab intellectu nostro produci, ideoque esse posteriores rebus ipsis, a quibus separantur, ut a Deo opifice, in prima rerum productione, ea principia adhiberi non potuerint. *Leibnitii* (ita nomen scribit, toties legendum, ut errare in eo vix liceat,) *Systema monadologicum peringeniosum, sed non satis piū ac religiosum appellat, quoniam quadruplici illa ordinis monades, eiusdem naturæ esse, & gradu saltem differre, dicantur*: quasi impii essemus Christiani omnes, qui divinum præceptorem sequuti, *Deum animamque nostram, Spiritus* pronuntiamus, adeoque eiusdem aliquo modo naturæ adferimus; facile aliis verbis veram sententiam explicaturi, si naturæ, aut graduum vocabula, quempiam offendant. Sed tota hæc de monadibus disceptatio, ad eam doctrinam, quæ de corporum phænomenis agit, plane non pertinet, vellemusque, toties admonitos phylsicos, silere aliquando de sententiis, ab Auctore suo a phylsologia plane seiunctis.

Iam ad physicam ipsam progressus noster, prima sectione de corporibus in universum, atque de attributis corporum generalibus agit, secunda de particularibus. Ubique recentiores duces, eosque optimos, sequitur. Aliqua saltem speciminis loco delibare liceat. Minimorum corporum, & per consequens etiam maiorum compositorum, intimam essentiam atque naturam, hodie dum nobis ignotam profitetur. Existentiam corporum negari a Leibnitianis contendit, cum monades constituere non possint; sed nihil hic profert, cui non iam diu responsum sit. Vacuum existere adfirmat, quia motus existat, horrorem vero vacui ridet; generalia mechanices principia, prout a Newtono docentur, recenset; ad speciales etiam motus condiciones progreditur, & virium quidem mensuram Cartesianam probat; de centralibus quoque viribus, de hydrostatica & hydraulica, de collisione corporum agit, primæ Sectioni finem imponens, tractatu de sympathia & antipathia, magia quoque naturali, ad phylsicas causas revocatis.

Secun-

Secunda vero Sectione de igne, aere, aqua, terra, optica & perspectiva, coloribus, sono, saporibus, & valoribus, calore & frigore, duritie & fluiditate, denique de electricis agit, concinno ordine, & perspicue atque solide, ut tironibus convenit, larga ubique addita experimentorum farragine, tum curiosorum, tum talium, quæ in vita communi, artibusque variis, utiles esse phycas doctrinas ostendant; ut satis fecisse scopo suo egregie iudicandus sit Auctor, auditoribusque suis librum utilem exhibuisse.

VIES DES ANCIENS ORATEURS GRECS.

hoc est,

*VITÆ ANTIQUORUM ORATORUM GRÆCORUM,
cum observationibus quibusdam de eloquentia eorum, notitia scriptorum, ab iis confectorum, & versione orationum quarundam, quas composuere. ISOCRATES.
Tom. I DIO CHRYSOSTOMUS,
Tom. II.*

Parisii, apud Nyon, filium, & Robustel, 1752, 12 mai.
Alph. 1 plag. 12.

Cum ab aliquo inde tempore, veterum scripta paucos invenire lectores, auctor, nobis incognitus, haud iniuria conqueratur, atque linguarum veterum studium non amplius, ut olim, in Francogallis honori duci; paucosque oppido esse, qui intelligant, quantis ita commodis ipsis carendum sit, idem indignetur: enitendum eruditis hominibus iudicat, ut, tamquam in illustri monumento, antiquorum merita proponantur, & ad intuendum, & ad imitandum. Quæ honesta causa ipsum etiam impulit, ut de vita eorum, scriptis, & gloria exponeret, si fortasse posset cuiquam lectorum suorum iniicere desiderium, integros illos perlegendi, quorum non, nisi particulam quandam, hic exhiberet. Constituit nempe apud animum suum, *Vir eruditus, oratorum veterum Græcorum,*

Y y

rum,

rum, non omnium quidem illorum, sed celeberrimorum, vel ingenii excellentia, vel operum, quae reliquerunt, multitudine, vitas persequi, nulla temporis ratione habita; sed ut animo se ingerant. Tandiu autem se huic rei operam daturum pollicetur, quamdiu se lectoribus suis non ingratum facturum intelligat. Unum excipit Demosthenem, a cuius vita sibi propterea temperandum existimat, quod *Tourellius*, *Maucroix*, *Olivet*que, in ea enarranda, scriptisque illius pro merito laudandis, multi iam fuissent. Cuius consilii, velut formam quamdam designationemque, hos primos duos operis tomos habemus. In *priori* de *Isocrate* agit. De quo etsi veterum complures exposuerunt, in quibus *Plutarchus*, *Dionysius Halic.*, *Philostratus*, *Suidas*, *Photius*, facile principes sunt, ut eos taceamus, qui, velut aliud agendo, vitam eius attigerunt, ut *Cicero*, *Lucianus*, *Harpocration*, *Tzetzes*, aliique: tamen, plures magnorum eorum hominum errores vel deprehendere, vel emendare, ipsa *Isocratis* scripta eum docuerunt, in quos errores, recentiores plerique, temere illos secuti, inciderunt. Deinde vero ipsam huius viri eloquentiam, ab obiectis clarissimi cuiusdam aevi nostri scriptoris defendit, qui *alter* *Tomii* prioris locus est. Tum scripta eius accurate percensuit, ac tempus, quo quodque illorum conscriptum est, quantum fieri potuit, definire studuit; quod ab aliis omissum vulgo esse animadvertenterat. Porro, ut, qui tum Athenarum status fuerit, cum scriberet *Isocrates*, aut quae essent res, ab Atheniensibus praecclare gestae, quas saepius ille laudarat, lucide appareret, *dissertationem, de historia Attica*, confecit, quantum quidem eius ad intelligendum oratorem suum pertineret. Tandem, ut de eloquentia eius lectores existimare possent, ex unoquoque genere, in quo elaboraverat, specimen aliquod, tamquam ciendi gustus causa, gallice exhibet; ut, ex orationibus ad *inorum culturam hortantibus*, eam, quae *Nicocles* dicitur; ex *civilibus*, *παιρητικόν*; ex *elogiis*, *ἐπαιτήριον*; ex *iudicialibus* eam, quae est pro *Nicia*; quarum orationum omnium elegantiam, etsi maxime studuisset, tamen se, ut interpretem, consequi potuisse, modeste diffidit. Paucas huius clarissimi

simi viri orationes ante se, in sermonem Gallicum,
 e Græco conversas fuisse, conqueritur. Qua in re Italos
 prævertisse Gallos docet, quorum versiones, cum a Fabricio
 nostro prætermittas meminimus, non ingratum erit, eas hic
 repetere. Oratio ad Demonicum Italice prodiit per *Criso-*
stum Venet. 1548. ea, quæ est ad Nicoclem, & Nicocles, per *Lu-*
cium Paulum de Padua ibid. 1552. & omnes eius orationes per
Petrum Carrarium ibid. 1555. in 8. vid. *La notice de Livres*
Italiens publicé par Haym. Gallice, *Ludov. le Roy,* orationes
 ad Demonicum & Nicoclem, eamque, quæ est de pace, Pa-
 ris. 1560; *Giry* elogium Helenæ octoginta annis post; *Rye-*
rus elogium Busris; *Regnier Desmarais* iterum eam, quæ
 ad Demonicum est, Paris. 1700. tandemque eandem, cum
 ea, quæ est ad Nicoclem, *Renatus Morellus de Breteuil* 1702.
 edidisse feruntur. Hæc sunt fere, quæ lectores suos in præfatio-
 ne, Tomo priori præmissa, monendos duxit. Restat, ut ex
 opere ipso nunc afferamus, quæ videantur operæ pretium fa-
 cere. Atque hic primo *vita Isocratis*, ut diximus, se nobis Pag. 1-34.
 offert, cuius enarrationem cum nemo hic a nobis magnope-
 re expectet, ea repetiisse satis erit, quæ in illa, præter reli-
 qua, videbuntur esse insignia ad memoriam. Patrem eius,
 Theodorum, qui mulica instrumenta, quæ per servos suos
 perficienda curabat, vendidit, vitiosa quadam *θήρα*, quæ Plu-
 tarchum olim occupabat, pro sacerdote quondam (*ἀρχιερεω*,
 cum legendum esset *ἐπεχθῆ*) habitum esse, tradit. Ad scho-
 las rhetoricas habendas eum non inopia solum, quod patriæ
 possessiones bello Peloponesiaco vastatæ erant, impulisse di-
 citur; sed muneris etiam publici desperatio: quia vocis exi-
 litate, & timiditate, ab habendis concionibus deterrebatur.
 Cum ad oratoriam institutionem admitteret neminem, nisi
 qui mille drachmas solveret, avaritiæ crimen ita depellit ab
 eo, ut cives suos gratis eum docuisse, auctore Plutarcho, do-
 ceat, omnemque illam narrationem de Demosthene, ducen-
 tas tantum drachmas eidem offerenti, ad fabulas reiiciat.
 Ubi Plutarchus eundem in Chio, insula, imperii formam
 mutasse, civitatemque ad rempublicam Atheniensem confor-
 masse,

- masse, tradit, id inde fieri putat, quod ille non satis veterum quorundam dicta intellexisse videtur, qui, ut respublica Atheniensis multos sæpe colonos alias in terras misisset, ita quotannis Isocratem oratorum novas quasi colonias quaquavorsum deduxisse, tradant. De infensissimo Isocratis inimico, Aristotele, ita iudicat, ut non Stagiritam, sed Siculum quendam rhetorem, eiusdem nominis, intelligendum esse existimet. Cuius suæ sententiæ rationes sequentes potissimum affert. Auctore Diogene Laertio, Aristoteles in Macedoniam se contulit, cum quadraginta tres annos natus iam esset; neque inde, nisi post annum octavum, Athenas rediit, atque ibi scholas rhetoricas aperuit. Quo tempore cum mortuus iam esset Isocrates, ipsi probabile non sit, philosophum illum, invidia erga hunc commotum, rhetoricen docuisse.
26. Proditionis & coniurationis, cum Philippo, adversus patriam, suspicionem ita diluit, ut, eum Philippi simulatione deceptum esse, non obscure ferat; idque inde probet, quod, accepta clade apud Charoneam, inedia vitam finire decreverit, cum iam ad annum nonagesimum nonum, prospera fortuna, pervenisset. Sed hæc ex vita eius repetisse sufficiant. Venimus ad alterum prioris Tomi locum, qui *observationes in eloquentiam eius* continet. Ubi contra veteres recentioresque, qui eam carpsent, ita eius causam agit, ut primo ex ipsa temporum, in quæ incidit illius ætas, ratione, quippe quibus fastigium summum consecuta erat eloquentia; deinde ex summorum hominum testimoniis, & æqualium illorum, ut Platonis, Demosthenisque, & recentiorum, ut Dionysii Halic., Ciceronis, Quintiliani, aliorum, eiusdem præstantiam demonstrat; neque tamen idcirco eadem ratione de ea, qua de facundia Demosthenis, ob diversum utriusque χαρακῆρα, iudicari oportere moneat. Quærit tamen, utrius opera sint seculi nostri genio maxime accommodata? Atque, cum atroces invectivæ, actio vehemens, acris elocutio, ac figuræ nimis audaces, mollibus Gallorum moribus repugnent, ea vero in Demosthene maxime reperiantur; cum Isocratis contra oratio, amnis instar, leniter placideque fluentis, sit:
- hanc

hanc ævo nostro Gallorumque moribus magis, quam illius, convenire pronuntiat. Ut igitur magna eum consensione laudarunt omnis ævi homines doctissimi: ita nec defuerunt, qui mirifice carperent. In quibus *Plutarchus, de gloria Athen.* & *Fenelonius in dialogis de eloqu. pag. 17, 31, 154,* maxime elucent. Hic, quæ crimini det, hæc sunt: Declamatorum eum esse ait, cuius cura in concinnandis & vincendis verbis consistat, qui floridam quidem, sed effeminatam orationem affectet, periodosque incredibili labore componat, ut delectet aures, neque ad culturam morum conferat eloquentiam, quod elogio eius in Helenam probat. Sed primo auctor contra monet, ex hoc male de Isocratis eloquentia iudicari, cum ab eo sibi tantum exercendi causa scriptum sit; deinde *Gisberti* vindicias Isocratis, cetera eidem obiecta, satis diluisse docet. (*dans les Jugemens des Savans sur les Maitres de l'Eloquence II Part. pag. 550.*) Tandem, ne quod dubium sit reliquum, lectores ad ipsius orationem de *Antidotes* ablegat, aliosque orationum eius locos, in quibus Sophistis abusum eloquentiæ exprobrat. Interim non negat, exordia eius modo res communes continere, quæ aliis omnibus orationibus convenire etiam possint; modo alienas a re proposita, ut in Panathenaico; quod inde factum putat, quia publice orationes numquam habuisset; neque diffitetur, nunc frigidum ipsum languidumque apparere, nunc singulare, nescio quod, habere; nunc artem minus, quam deceat, celare. quod tamen non magis ei fraudi esse debere iudicat, quam nævos, quos quidam deprehendere sibi visi sint, Homero vel Demostheni. *Quint. XII, 10.* Sequitur *tertius locus*, qui est de operibus Isocratis, quæ quidem ad nostram pervenerunt memoriam. Quorum primo argumentum persequitur; tempus, quo quodque eorum scriptum sit, investigat, ac plures veterum errores, qui exposuerunt de illis, notat. Singula hic repetere necesse non est: annos autem, quibus orationem quamque conscripserit, indicare, tanto minus lectoribus nostris ingratum fore iudicamus, quanto magis vulgo eos præteriri, neque eruditos facile ad eam curam se demittere, novimus. *Παράδειγμα* igitur ad

Pag. 54.

61.

63-125.

64.

- Demonicum, filium Hipponici, foci Alcibiadis, CCCCIV annos ante C. N. scripsisse dicitur: quia circa illud tempus Alcibiades mortuus, familia vero eius inimicorum iniuriis exponi cœpta esse videatur: tricelimo tertio circiter ipsius Iſocratis anno. Eam, quæ est ad Nicoclem, Cypri regem, CCCLXXIV annos circiter ante C. N. confecisse putat, sexagesimo secundo ætatis suæ anno: quoniam circa idem tempus Nicocles ad regiam pervenit dignitatem. Quæ Nicocles vocatur, pro qua XX talenta dicitur accepisse, paulo post illam scripta perhibetur. Qua occasione simul contra *Muretum* var. lect. I. c. 1. & *Henr. Steph.* in diatr. in Iſocr. ad calc. ed. 1593. disputat, qui alium auctorem istarum orationum esse voluerunt, eorumque argumenta docte refellit.
76. Sequitur *πανηγυρικὸς*, opus phidiacum, ac decem, vel, ut alii volunt, quindecim annorum studio vix confectum. Sed cum hanc orationem ante pacem Antalcidæ, quæ dicitur, hoc est ante annum ante C. N. CCCLXXXVII. non inchoasse videatur; ipse vero in oratione sua testetur, tum annum agi sextum belli Persarum contra Evagoram, quod, ut in laudatione funebri indicat, eidem Evagoræ dicta, decem annos duravit: tardius sane, quam anno trecentesimo nonagesimo altero ante C. N. illud coortum esse non potest. Sextus igitur eius annus erit CCCLXXXVI. ante C. N. Unde intelligi posse auctor indicat, Iſocratem vix anno ante, quam foras daret, de panegyrico elaborando cogitare potuisse. Quibus rationibus diligenter subductis, ea removel, quæ dici contra possint, atque arcis Thebanæ expugnationem, bellumque Lacedæmoniorum contra Olynthum, in eundem annum incidere contendit, quanquam vulgo ad annum CCCLXXXIII. a. C. N. referatur. Interim, plusculos eidem limando poliendoque annos tributos esse non negat: quod omni tamen reprehensione carere, merito suo existimat. Unde simul apparere putat, eum tum annum egisse vitæ suæ circiter quinquagesimum, non LXXXIV. ut *Lucian.* de macrob. tradit, cum panathenaico panegyricum confundens.
84. *Oratio ad Philippum* ante C. N. anno CCCXLVII, nonagesimo ætatis eius, scripta perhibetur: *Archidamus* vero circiter

anno CCCLXX ante C. N.; *Arcopagiticus* in annum CCCLXVIII. confertur ante C. N. sexagesimum vero octavum ætatis ipsius. *Orationem de pace* intra CCCLVI & CCCLVIII ante C. N. confectam esse conicit: *Evagoram* anno circiter CCCLXXIV ante C. N. adscribi debere iudicat: *Encomium Helenæ & Busiris*, circiter sex annos ab interitu Socratis, hoc est quadagesimo secundo Iſocratis, conscriptum esse putatur: *Panathenæicum* anno LXXXIV. ab se scribi ceptum, interiecto autem trium annorum spatio demum absolutum esse, ipse Iſocrates, in exordio ac fine eius, commemorat. *Orationem adversus Sophistas* quando habuerit, minus definit; eam, quæ est pro Plataensibus, circa annum CCCLXXI. conscriptam putat: quæ autem est *περὶ τῆς ἀντιδόσεως*, anno vitæ ipsius octogesimo secundo; *de bigis equorum* non ante LX ætatis annum, hoc est CCCLXXXIX, ante C. N. confectam existimat: *τραπέζικόν* vero circa finem anni CCCL. ante C. N. De reliquis in genere monet, eas vel paulo ante, quam scholam rhetoricam aperuisset, vel paulo post esse elaboratas. De epistolis non est, quod plura dicamus. Liceat modo tabulam nobis hic exhibere, in qua, secundum annorum seriem, Iſocratis scripta, uno velut obtutu conspicienda, oculis subiiciuntur.

	<i>Anni ante C. N.</i>	<i>anni ætatis Iſocr.</i>	
Contra Callimachum, Aegineticus, Contra Lochitam, Pro Nicia, Contra Sophistas,	} paucis annis post bellum Peloponesiacum, quod anno ante C. N. CCCCIV. finitum est, adeoque prima Iſocratis ætate, ac fortasse decem annorum intervallo, quod inter orationem ad Demonicum & elogium Helenæ effluxit, scriptæ videntur:		
ad Demonicum circiter		CCCCIII.	XXXIII.
Elogium Helenæ } circiter		CCCXCIII.	XLIII.
— — Busiris }			
Panegyricus circiter		CCCLXXXVI.	L.
Pro filio Alcibiadis circiter	CCCLXXXIII.	LIII.	
Evagoras circiter	CCCLXXIV.	LXII.	

Anni

	<i>Anni ante C. N.</i>		<i>anni atatis Isocr.</i>
ad Nicoclem circiter	CCCLXXIII.		LXIV.
Nicocles circiter	CCCLXXII.		LXIV.
Epistola ad Dionys. patrem circ.	CCCLXXI.		LXV.
Pro Plataënsibus,	eodem	circiter	anno.
Archidamus circiter	CCCLXX.		LXVI.
Areopagiticus circiter	CCCLXVIII.		LXVIII.
Epistola ad Iasonis liberos, circ.	CCCLXVII.		LXIX.
de pace circiter	CCCLVII.		LXXIX.
Epistol. ad Timotheum, intra	CCCLVII – CCCXXXVII.		
<i>περὶ ἀντιδόσεως,</i>	CCCLV.		LXXXII.
<i>τραπικτικὸς,</i>	CCCL.		LXXXVI.
ad Philippum,	CCCXLVI.		XC.
tres ad Philippum epistolæ,	circa	idem	tempus.
Epist. ad Alexandrum,	CCCXLV.		XCI.
Panathœnicus absolutus	CCCXXXIX.		XCVII.
Epistola ad magistratum Mytil.	eodem		tempore.
Quarta ad Philipp. epistola	CCCXXXVIII.		XCVIII.

Pag. 126 - *Quartus locus* est de rebus Atheniensium gestis, quantum quidem earum ad intelligendum Isocratem pertinet. Sed de iis

196. fufè hic exponere necesse non est, cum nihil, ut in re, tot hominum eruditorum studio illustrata maximo, invenerimus, quod, lectores nostros monere, operæ pretium esset.

196 - 367. Iam deinceps ipsæ Isocratis orationes in Gallicum sermonem e Græco versæ sequuntur, ita quidem, ut facile appareat, proficisci hanc interpretationem a viro, qui utriusque linguæ facultatem, Græcæ pariter ac Latinæ, habeat. Hæc de *priori Tomo* monuisse sufficiant, in quo recensendo si paulo copiosiores videamur fuisse, lectores nostros id rerum iucunditati facile donaturos, non tam speramus, quam confidimus.

Restat, ut de *altero Tomo*, in quo exponitur de vita *Dionis Chrysofomi*, paucis videamus, de cuius neglectu, viri clarissimi, *Dufaurius*, *Grotius*, *Bæclerus*, superiori iam seculo, quo fervere adhuc litterarum Græcarum amor videbatur, graviter con-

que.

questi sunt. Codices manuscripti huius scriptoris tam rari sunt, ut in Galliae bibliothecis, extra regiam, nullus extet; Romae, in vaticana, quatuor tantum orationes *περι βασιλείας*: in regia gallica plures quidem, sed non admodum vetusti. In Medicea vero Florentina, praeter alia, codex Sec. XIII. scriptus, & octoginta orationes complexus, adiunctis aliquot ineditis scriptis, de vita eius & operibus, servatur; quam prima quoque Dionis editio, seu illius potius particulae cuiusdam, exornat, nempe *orationis de Homere*, quae in membrana Florentinae 1498. machinis exscripta est, atque Iacobe Fabricium videtur. *Gregorius Tifernas* primus fuisse creditur, qui quatuor Dionis orationes, *de regno*, in latinum sermonem e Graeco verteret, iussu Nicolai V. P. M. sed latent illae adhuc ineditae in bibliothecae vaticanae pluteis. Praefationem huius latinae interpretationis, secum a Quirino, Cardinale amplissimo, communicatam, auctor exhibet in fine operis. Haec ex praefatione repetere placuit; quae alia insuper continet, scitu non iniucunda. Operis ipsius conformatio haec est. *Primo* vita Dionis, ex ipsius illustrata scriptis; *deinde* observationes de eloquentia eius & philosophia, gustuque in variis eruditionis generibus, comparent; *tum* scripta simul illius percensentur, a quibus seiungendas ait epistolae, quae in bibliothecae regiae tabulis tribuantur *Dioni, Sophista Antiocheno*, ac scriptae tantum ibidem servantur. Tandem specimina quaedam operum eius, ex Graeca lingua in Gallicam versa, exhibet; & quidem e *philologico* genere, orationem de Illo non capto; e *philosophico*, orationes de vita rustica & inopiae fontibus; e *civili* denique, primam de regno. *Vitam eius* a nullo peculiari opera expositam, multisque adhuc tenebris involutam esse, non immerito Editor conqueritur. Natalem eius diem, coniectura non improbabili nixus, in annum XXX. P. C. N. confert. Avus eius, multis magnisque meritis erga Prusensem civitatem conspicuus, mausoleis ludisque funebribus, a civibus non ingratis, post mortem cultus, Pateritatem, Dionis patrem, filium vel gene-

Pag. 1-46.

nerum potius, ut auctori videtur, reliquit, qui summis quidem magistratibus in patria sua functus, sed parum diligens paterfamilias fuisse dicitur. Eloquentia ætatis suæ minus contentus, ad Demosthenis ac Platonis imitationem se dedit, philosophiæ gnauiter incubuit, magisque etiam peregrinationibus, in Aegyptum aliasque terras institutis, animum excoluit, sibi autem, habitis orationibus, ingentem famam conciliavit. Redux in patriam factus, ita in civium pervenit invidiam, propter divitiarum suspicionem, ut parum abesset, quin cum omni domo concremaretur. Quo periculo depulso, ad populum orationem 46. (p. 519) habuit. Tum, incertum quo casu, primis Domitiani imperatoris annis, Romam delatus, in odium huius incurrit, ac primo, exilium sponte eligens, inde Delphos, oraculum consulturus, profectus est, & deinde, ammonitu eius, nomine habituque dissimulato, usque ad annum P. C. N. 94, vitam vagam miseramque exul egit, unico Platonis dialogo, unaque Demosthenis oratione, comitatus. In Getis tamen, quorum etiam res gestas litteris consignavi, plurimum temporis vixit. Interfecto Domitiano, cum frenere militem sentiret, Nervæ, amico veteri, officium præstiturus, orationem ad præfidiarios habuit, eosque ad obsequium eius traduxit. Immo auctor propius abesse putat a verisimilitudine, Dionem, Domitianæ cædis conscium, & ab ipso Nerva ad illud officium subornatum fuisse: partim, quia huius electio non ab impetu quodam multitudinis, sed a certa ratione profecta, deliberatoque consilio suscepta, videatur; partim, quod Dio, cum reliquis philosophis exulibus, atque in his cum Nigrino maxime, litterarum habuisset perpetuum commercium, quos conspirationis illius fuisse conscios, unius Apollonii Thyanei exemplo satis apparere iudicat. Sed probabilem tantum hæc omnia coniecturam facere, ipse probe intelligit. Redux Romam factus, gravi morbo est implicitus, quo usque ad excessum Nervæ laboravit. Cives vero, cum eius videndi flagrarent desiderio, ipse, venia ab imperatore, non Nerva, ut Fabricius contendit, sed Traiano, im-

impetrata, Prusiam repetiit, exornandæque huius patriæ suæ consilia iniit, qua ipse tamen re in multorum pervenit invidiam, qui eum apud Imperatorem etiã deferrent. *Plin. X. epist. 86.* Neque enim alium esse Dionem, de quo Plinius agat, quam Chrysofomum illum, contra Tillemontium, idoneis evincit rationibus. Neque tamen hæc civium quorundam improbitate deterritus, patriæ ab Imperatore ius impetrabat, senatum centum virorum legendi. Cum vero neque hoc merito posset invidorum effugere aculeos ac reprehensiones, Romanam remigravit, eodemque res suas transportavit, ubi mirifice floruit Traiani gratia, & vel extremo huius imperio, vel primis Adriani annis, decessit. *Χαράδης* eius, ut Græci loquuntur, eleganter admodum ab auctore describitur. Statua quædam Corinthi posita ei fuit, orat. 38. Hæc de vita eius, cuius non admodum multa est apud scriptores memoria, dixisse sufficiat: de *contemplatione eloquentiæ illius, philosophiæ, gustusque in vario eruditionis genere*, nunc videamus. Iuvenem eum Sophistarum de gente fuisse, non negat: adultiorem vero, cum bona mente in gratiam rediisse, Synesio auctore, confirmat. Idcirco juvenilium operum iacturam vehementer dolendam esse negat: cum maturioris iudicii fructus ad nostram pervenerint ætatem. Demosthenis ac Platonis admirator summus fuit; in hoc tamen raro sublimitatem; in illo vehementiam imitatus dicitur. Hyperidem exprimere potissimum studuit; qua re id consecutus est, ut, quicquid Longinus de illo dicit, (Sect. 28.) in hunc nostrum pulcre conveniat. Philosophum se esse, moribus magis, quam sermone, vel externo corporis habitu, demonstrabat. In nullius sectæ verba iurans, ex eorum genere fuit, qui, quicquid ubique sibi videbatur verissimum esse, illud amplecterentur maxime. Neque tamen Potamoni, sub Augusto claro, condendæ philosophiæ eclecticæ exemplum perhibere, per temporum rationem, potuit, ut Casaubono *diatr. in Dion. pag. 6.* suspicari venit in mentem. Scribendæ historiæ non imperitum eum fuisse, satis ex historia Getarum, quam confecerat, apparet. Poetas

Pag. 38.

44 seq.

47-71.

52.

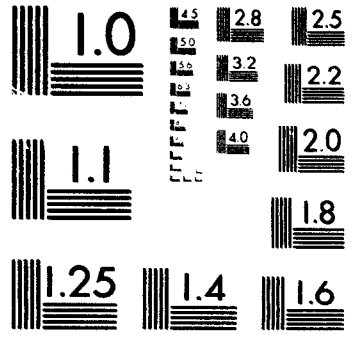
56.

57.

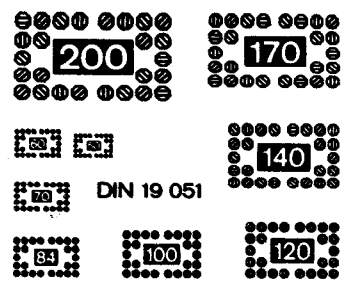
60.

- etiam amabat, atque in his Hesiodum, Theognidem, & Homerum maxime. In reliquis literarum generibus quo fuerit gustu, ex eo poterit libello intelligi, quo rationem studiorum amico cuidam, ætate iam proveciori, præscribit. Cui ex poetis Menandrum, Euripidem, & Homerum legendos; ex oratoribus Lycurgum, Aeschinem, & Hyperidem imitandos; ex historicis Thucydidem imprimis exprimendum, non neglecto tamen Herodoto, Theopompo, & Ephoro; ex reliquis scriptoribus Xenophontem, vasto ingenio suo complexum omnia, totum imbibendum, rationibus idoneis, ab amici conditione sumtis, commendat. De ipsis Dionis Chryso-
 61. mi operibus ita exponit Auctor, ut primo persequatur ea, quæ temporis iniuria interciderunt; deinde illa, varias in classes distributa, quæ nostram ad memoriam pervenerunt. Ex
 62. numero scriptorum Dionis eximendos putat VIII libros *de Alexandri virtutibus*; pro *Homero adversus Platonem* Lib. IV. *Herculis & Platonis encomium*; & *an mundus interire possit?*
 74. Etsi enim Suidas hæc scripta Dionis tribuit: tamen, cum primo solus ille sit, qui ea ad oratorem nostrum referenda putet; deinde Suidas ne omnia quidem Dionis opera noverit, quippe qui LXXX illa scripta, quorum sine controversia auctor & est & esse putatur, ignoraverit; porro aliis etiam in rebus diligentia non optima specimina dederit: dubium non
 78. esse iudicat, quin alterius ea sint Dionis. Quod vero Calaubonus Suidam, *Getica* Dionis Cassio adscribentem, errore liberat, ac Dionem nostrum, præter *Βορυσθητικὸν λόγον*, nihil de rebus Getarum scripsisse iudicat, id iniuste eum facere putat, propterea, quod argumentum huius orationis, si cum iis rebus conferatur, quas ex *Geticis* Philostratus affert, plane diversum est. Accedit, quod Iornandes, qui *Geticam* Dionis *historiam* legit, (vid. *cap. et. 3. 4.*) eam ab origine gentis procedere testatur, atque ipse huius antiquissimas res gestas ex eo maxime desumit. Utrum *laudaverit Eff-*
 83. *nos?* dubitat, ac Synesium ad eam orationem, quæ est *de felicitate*, respexisse putat, neque Dionis orationem 31, ut
 Fa-

Fabricius indicavit, illud probare existimat. Post hæc *scripta* percenter, quæ *ad nostram pervenerunt ætatem*. Indignatur primo, confusè illa vulgo edi, cum describi commodè in ea possent, quæ ad *philologiam, philosophiam, & prudentiam civilem* pertineant. De singulis pluribus disputat, quæ repetere hic necesse non est. Subiungit vero *observationes* 162. *in orationem de Ilio non capto*, atque expositis, quæ ad ornandam illam sententiam dici poterant, tandem, quod constans fama sit, Troiam esse a Græcis captam, neque illa, nisi in rebus quibusdam, quæ circumstent, discrepet; quod Aegyptii quoque ac Persæ ita memoræ prodiderint; atque Homerus ipse 400 tantum annos post excidium Troiæ vixerit; præterea vero tantæ civitatis eversionem scire probe potuerit, neque licentia 177. nimia in fingendo utatur; ratio etiam, annos ab excidio Troiæ computandi, accedat: Dionis orationem, merum ingenii lusum 377. videri, pronuntiat. Quibus eleganter disputatis, tanquam gustus causa, orationes, supra commemoratas, e Græco in Gallicum versas sermonem, exhibet, de quibus non minus præclare, quam supra, de Isocratis, sentimus. Ad extremum, supplementa quædam, ad vitam Dionis, & notitiam operum eius pertinentia, laudat, quæ *Lamius*, V. C. e bibliotheca Medicea, 374. (in cuius pluteo LIX codex XXII bombycinus extat) secum communicavit. Codex, Dionis scripta LXXX. complexus, fuit quondam Franc. Philelphi, postea Petri Laur. de Medicis, & ad Sec. XIII. pertinet. Primum est Ἀπίθα ἀρχιεπισκόπου, & brevi constat Dionis encomio, ideo, ut videtur, 375. conscripto, uti operibus eius præmitteretur. Orationes de 378. Regno, in gratiam Vespasiani, sed falso, confectæ prætantur. Alterum est *vita Dionis*, Proficentis, ex Photio ad verbum defunta. Tertium subiicitur integrum, cuius index est: Περὶ Δίανος καὶ τῶν κατ' αὐτὸν λόγος. In quo de nomine eius *Chryssotomi* tractatur, illud ipsi non κατὰ τὸν λόγον, sed διὰ σύμπλωμα, ἐπὶ τὸ εὐσχημονίστηρον μεταπειούμενον, tributum esse; nempe τῇ ἀπὸ τοῦ γέματος ἀπεφορᾷ οὐ πάνυ εὐρυχῆ. Quod ipsius Dionis ver- 381. sibus

MICROCOPY RESOLUTION TEST CHART
 NATIONAL BUREAU OF STANDARDS-1963-A

1:24

NOVA ACTA ERUDITORUM
LEIPZIG 1754

DER MICROFICHE-REPRODUKTION LIEGT DAS
ORIGINAL DER NIEDERS. LANDESBIBLIOTHEK
HANNOVER ZUGRUNDE

SIGNATUR: AA - A 35

Pag. 386. sibus aliquot, admodum lepidis, fit testatum. * Nempe, cum ζῆσιμος dicendus esset, vocatus est εὐφύμως, χρυσόσιμος. Agmen claudit Gregorii Tifernatis ad Nicolaum V. P. M. præfatio, interpretationi latinæ, ab se confectæ, præmissa. Male de sapore civium auctoris nostri iudicandum foret, nisi quovis modo eum ad operis tam præclari continuationem excitarent, quam vehementer nos quidem optamus.

DE GLADIIS VETERUM, INPRIMIS DANORUM, schediasma, Autore TYCHONE ROTHE.

Havniæ, impensis viduæ Rothen, 1752, 8.

Plag. 7.

Vitis excellentium aliquot virorum, ab se conscriptis, auctorem innotuit eruditissimis hominibus. Nunc de gladiis veterum exponendum putat, propterea, quod, si a Salano, Sueco, qui de gladio Scythico commentatus est, cuius tamen dissertationis se habuisse copiam negat, discesseris, nemo admodum reperitur, cuius, in tractando hoc argumento, eluxerit ingenium.

* *Eos, quia 5 pauci sunt, nec adhuc editi, subiicere hic liceat integros:*

Δίῳν ἀνέπνευε, Φασίν, οὐ μάλα ἠδύτι.
 Τεῦτον λέγω Δίῳνα, οὐ πελὺς λόγος.
 Καὶ τοῦτ' ἐκερτόμησε τῶν τις ἀσικῶν,
 Τὸνδ', ὡς ἰδῆν γυναικὰ τὴν ἀλοῦ, Φράσαι,
 Τί τοῦτο; εὐ γὰρ ἐφρασάς μοι τὴν νόσον.
 Καὶ τὴν σὺν ὄρκῳ, τοῦτο πάντων ἀρρῆνῶν,
 Εἰπῆν, τὸ συμπλήρωμα φόμην, οὐ σοῦ μόνου
 Τούτων ἀνδρῶν καὶ φίλων ἀπόστατιν.
 Ὁ γὰρ λόγος διδάγμα τοῦ σεμινοῦ τρόπου.

nium. Ne quis vero, indice adductus in errorem, credat, de omnium populorum antiquorum gladiis hic exponi, in præfatione ipse monet, de gladiis Romanorum aliorumque ferme nihil hic inveniri; id enim negotii tantum sibi datum existimasse, ut de gentium, septentrionem versus remotarum, gladiis hic ageret. Hæc sunt, quæ lectores in præfatione monendos duxit. Libellus ipse, præter proœmium, octo complectitur capita. In proœmio, maiorum suorum vitam perpetuum fuisse bellum, idoneis auctoribus confirmat, in eaque re causas incredibilis virtutis, qua illi se iactabant, inveniri putat. Hinc factum esse iudicat, ut fortissimus quisque, tam in aulis regum, quam in convictu familiari, haberetur princeps; nihilque veteres, vel publicæ, vel privatæ rei, nisi armati, agerent. Ulos autem eos esse clavis, gladio, vel securi, galea ferrea, clypeo, thorace ferrea, aut lorica, & arcu, cum triginta sagittis, dicit. De gladio igitur, tamquam præcipuo armorum genere, agere constituit. Ac primo quidem capite de nominibus gladiatorum exponit, quæ sunt: *Suerd*, quod ab Ebraico דרש ducitur; *Geir*, quod ensen, sensim in mucronem desinentem, ut gladius erat Odini, significare putat, interdum hastam etiam; ab eodemque nomine *Germanos*, quippe quod ipsi a Danis Suecisque ducerent originem, si dis placet, dici existimat; quasi essent viri, gestantes gladium, seu bellicosi: ab eodem fonte Italarum Gallorumque *guerre*, hoc est, bellum, manasse credit. Adeo facile amor patriæ, cuius est incredibilis dulcedo, persuadere aliquid hominibus potest! Porro *Makir*, a Græco μάχουρα, (non μάχουρα), item *Hiör*, & *Ragn*, dici gladios observat. Alia eorum nomina, quæ speciem tantum aliquam designent, esse ait: *Sax*, a *sage*, i. e. secare, gladium significans longum & latum, a quo *Saxones* nomen duxisse quidam putant; & *Scalmer*. Celebres vero inprimis fuisse gladios *Vermundi*, cuius ensis *Screp* dictus est; *Rolvonis*; *Krage*, qui vocabatur *Scofnung*; *Olonis* cuiusdam, nominatus *Logbi*; *Haldani* duos, quorum alter *Liufingi*, alter *Hvittingi* appellabatur; *Fofneri*, vocatum *Hrotte*; *Regini*, quem *Refell* nominabant, aliosque plu-

Pag. 1-7.

7-22.

11. 12.

- Pag. 22-30. plures, quos repetere hic nihil attinet. *Cap. II de materia gladiatorum* exponit, gladiosque e lapide, aere, & ferro factos esse apud maiores suos, docet. Interdum tamen gladiatorum materiam ei similem fuisse perhibet, ex qua hodie fiunt campanæ; neque minus inauratos se gladios reperisse testatur.
- 30-40. *Cap. III formam gladiatorum* persequitur, aliosque latiores, alios longiores, alios breviores, alios ancipites, alios una tantum acie præditos fuisse, bonis auctoribus probat, qualesque singulæ eorum partes fuerint, copiose tradit. *Caput IV de vagina, cingulo, ut & more gestandi gladios*, agit. Ex humeris veteres suspendisse gladios, & loro quidem coriaceo, per annulum transmissis, vel baltheo, monstrat; ad dextrum latus, an sinistrum? nihil defuit, quamquam illud iudicet vero similis. Sequitur *Cap. V*, quo de *prærogativis & excellentia quorundam gladiatorum præ aliis* agit. Alios enim insigni duritie, ut regis *Vermundi Serep, Haquini, Tirsingus Suafurlamii, Regini*, aliorumque multorum gladii fuisse; alios semper, sanguine humano immisso, vagina debuisse nudari; alios, e vagina ductos, sicut ignem flammamque fulsisse; alios, a nannis maxime fabrefactos, ab omni incantatione liberos fuisse; & quæ alia, maxime ad examen eorum, & lydiæ quasi lapidem, ad quem revocabantur, pertinentia, tradit. *Capite VI de magia circa gladios versante*, seu incantationibus potius gladiatorum, exponit. Aliorum enim acies hebetabantur; interdum corpora adversus ictus indurabantur; nonnunquam lorice, galeæ, & alia arma, vim propellentia, eam duritiem artibus magicis acquirebant, ut ferro penetrari non possent. Singula uberius exponit, exemplisque illustrat. *Septimo Capite, quanti gladios aestimaverint veteres*, docet, quippe quos divino afficerent honore, perinde ut Scythæ, eosque nec vigilantes, nec dormientes, nec viventes, nec morientes, a se dimitterent, regibusque, quibus honorem vellent habere maximum, offerrent. *Ultimo Capite de vario gladiatorum usu* agit, quippe quos in pugnis publicis, singularibusque certaminibus, in tribuendis beneficiis, quæ *feuda* vulgo appellant, in adigendis in principum verba civibus, regibus creandis, victimis

mis humanis mactandis, aliisque rebus, adhibuisse monstrat. Gladios etiam, loco dotis, asserebant sponſæ; iisdem aera ter ferientes, victoriam sibi conciliabant; ad capita mortuorum eos ponebant; interdum sub humeris demortui collocabant, & si qua sunt alia, his consimilia. Utrum vero arma & gladii, qui in collibus inveniuntur, vera fuerint viventium arma, an simulacra tantum eorum, quibus usi sint vivi? non satis inter eruditos convenire docet. Qui posterius amplectuntur, primo ideo se ita sentire aiunt, quod falsa sint arma, non cusa; deinde minora esse hæc arma contendunt, quam ut efficere his aliquid tanti homines potuerint. Contra utramque, scite nonnulla monet auctor, qui, ut antiquitatis patriæ satis gnarus esse videtur, ita haud dubie magis delectaret lectores suos, si linguæ, qua utitur, facultatem haberet, neque orationem adhibuisset. seculo, quo heroes, de quorum gladiis exponit, vivebant, apprime dignam. Pag. 90.

PROGRES DES ALLEMANDS DANS LES
Sciences, &c.

hoc est,

PROGRESSUS GERMANORUM IN DISCIPLINIS,
*literis elegantioribus, & ingenuis artibus, præcipue
in poesi & eloquentia.*

Amstelodami, apud Franciscum Chauvionem, 1750, 12.
plag. 17.

Ex quo Io. Antonius Campanus, Pauli III. P. M. ad Fridericum III. Imperatorem Legatus, cœpit, non terræ tantum nostræ detrahere, qua nihil *juridius* indicabat, *ita ad spectu omnia iniucunda, tactu refuga, olfactu gravia, ipsi vivebantur*, Lib. VI. ep. 46. 54. etc. sed etiam ingenii nostrorum hominum ipsis, quorum tamen proventum ea iam ætas satis amplum tulerat, sic, ut vel ipsi principes Itatorum, nostros *Purbachios*, nostros *Mulleros*, *Regiomontanos*, alios, præmiis magnis propolitis arcesserent, modis omnibus obrectare: nunquam

Aaa

quam

quam defuerunt inter externos, Gallos potissimum, qui nomini Germanico facerent convicium, nationemque nobilissimam ad barbaras gentes referrent. Habuit superior ætas suos *Doletor*, ac patrum memoria suos *Bouboursos* & *Peralios*, non acerbus magis, quam iniquos ingenii Germanici hostes. Quos, etsi res ipsa satis refellit, atque luculenta exterorum, & doctiorum & æquiorum, testimonia, pro ingenii Germanici elegantia præstantiaque dicta, mendacii invidiæque arguunt, tot denique opera immortalia, primum a nostris hominibus excogitata, pene obruunt: tamen, cum vel ignavia, vel linguæ nostræ ignorantie, vel aliis causis, hodieque passim abripi homines peregrinos, ad obreftationem gentis, quæ liberaliter ipsos amplectatur, proluxæque foveat, videamus; bene de patria mereri putandi sunt, qui eius se patronos profitentur. In quibus, etsi satis multis illis, veteribus recentioribusque, tamen iure suo emincere existimandus est *Bielefeldius*, eques Brandenburgicus, academiæ illius terræ curator, eius, de quo agimus, libri auctor. Qui enim cum ea lingua causam patriæ agat, quam obreftatores eius facile intelligant, tanto facilius opinionem inveteratam animis eorum eripere poterit. Apparet libellus Academiæ Berolinensis nomine, descriptus in XIII Capita, quorum unum quodque varios locos habet. Non ingratum nos lectoribus nostris facturos speramus, argumenta singulorum attingentes. *Cap. I* habet observationes quasdam, univèrse ad rei propositæ rationem necessitatemque spectantes. Aequum nempe existimat, cum Academia Berolinensis quasi in media Germania condita, ac *Fridericus*, Borussiae Rex, Princeps sit Germanicus: ostendere, quid contulerint Germani ad profectandos rei publicæ literariæ fines, eosque a criminibus defendere, quibus eos & alii, & nuper admodum *du Bos*, in epistola ad gratias, & alias, accusarunt. Plurimos Germanorum libros ideo in *Francogallorum* notitiam minus pervenire ait, quia ipsi sermonem nostrum minus intelligant, versionesque bonæ librorum in eorum linguam perquam adhuc raræ sint. Immo carmina ne ita quidem transferri posse, ut nihil leporeis nativi amittant, atque hoc vel ex versione *Ode III. Horatii*,

Pag. 7-28.

ratii, a *Dacierio*, *Saxadono*, & *Tarterono* facta, sic satis appare-
re docet. De sermone Germanorum ita iudicat, ut eum
consuetudine, libros latine scribendi, deinde tumore quodam,
ab Italis sumto, cuius maxime dicuntur fabulæ Mulsæ, ut
Hercules, *Arminius*, *Octavia*, *Banisa*, aliæ, plenæ esse, tum
maculoso illo orationis genere, quo, quicquid peregrinorum
vocalorum erat, eo ille contaminabatur, impeditum putet,
quo minus citius effloresceret; præsertim cum iam nihil ac-
curatius in eo genere reperiri posset, Germanica Lutheri sa-
crorum librorum versione. Interim eum suo nitore primum
restituisse *Gottschedium* nostrum, aut certe operam ei rei de-
disse, perhibet, aliisque viam ostendisse, qua nunc *societates*
Germanicae, quas vocant, *Lipsiensis*, *Jenensis*, *Gryphiswaldensis*,
Regiomontana, aliæque plures, incedant. Quas duo maxime ro-
gat, primo ne proseribant vocabula, multorum usu seculorum
auctoritatem nacta, aliis in eorum locum substitutis; deinde
ut, conjunctis studiis, grammaticam atque *dictionary* aliquod
conficiant, quod velut norma quædam sermonis sit, omnium
Germaniæ populorum communis. Atque hac in re mul-
tos sibi Auctor habet consentientes. Etsi enim tulit ætas no-
stra varios eruditos, qui Grammaticam institutionem germa-
nicæ conscriberent: tamen, cum ea fiat privatorum opera,
quamvis eximia, sperandum vix erit, ut *liber de ὁρθογραφία*
potissimum, hoc modo componi possint, cum quisque suo
velit abundare sensu. Ad crimen illud quod attinet, quo Ger-
manis *pedantissimi* dicam scribunt, & orationis generis, in quo
nihil sit sancti coloris: primo, mirandum non esse recte cenet,
si, cum apud externos homines summi loci, ac purpurati adeo,
scribant, inter Germanos autem ea cura hominibus fere de-
mandetur, qui ad erudiendam iuuentutem se contulerint, ho-
rum scripta non eam facilitatem habeant ac nativum leporem,
qui seculo nostro tam vehementer arridet: deinde, nimis fere
liberales esse homines, in tribuendo *pedanei scriptoris* nomine,
monet, quippe quod iis sæpe imponatur, qui, cum diligenter
accurateque rem tractent, orationis cultui non admodum stu-
deant, absque quibus hominibus si esset, plures etiam forent.

superficiaria ventosaque scientia sua se iactantes. *Corrupti* autem *gustus* crimen, quod exprobratur Germanis, ita diluit, ut primo doceat, de *gusto* disputandum non esse, quod, quid ille sit, pauci intelligant; deinde, si *ea dos mentis, facultate iudicandi nata*, esse dicatur, *qua, usu confirmata, quid in quaque re elegans, reliquisque viis partibus sit consentiens, homo sentiat*, eum non minus iis convenire iudicet, qui ad philosophicas subtilitates se conferant, quam iis, qui verborum aucupentur lenocinia. Quam sententiam idoneis rationibus confirmat. *Cap. II* quatuor habet locos; quorum *primus* est de *scriptoribus Germanicis in disciplinis superioribus*, *alter* de *historiis*, *tertius* de *criticis*, *quartus* de *iis, quorum industria in artibus liberalibus fuit conspicua*. Per superiores disciplinas intelligit theologiam, iurisprudentiam, medicinam, & philosophiam, quarum excoleendarum causa triginta sunt per Germaniam universitates litterarum, & innumerae scholae ac gymnasia aperta. Quae vero quod iacuerunt seculis barbaris, ideo factum putat, quod dominatio episcopi Romani, & servitus, in multis Germaniae regionibus usitata, bella denique, privatorumque atrocitas, earum flori officerent. Renascentibus autem per Europam reliquam disciplinis, nec Germania earum experta mansit, cogitandi potissimum libertate a Lutero restituta. Quam vero non praenitendos ceperit industriae suae studiorumque fructus, ex eorum, putat, multitudine optime intelligi, quorum magna fuisse, & adhuc esse, inter doctos existimatio. Quos cum consequi omnes nequeat, aliquos, iudicat, laudasse satis esse, eosque veterum optimo cuique comparandos. In philosophia igitur, monet, *Leibnitium, Thomasium, Pufendorfium, Wolfium*, praecipua laude ferri; in theologia magnum esse nomen, si quis vere & sine praenudicatis opinionibus sententiam velit dicere, *Lutheri, Arnolti, Speneri, Mosheimii, Reinbeckii*, apud Lutheranos; *Eckii, Tanneri, Pappebrochii, Broveri*, apud Romano-catholicos; *Calvini, Cocceii, Lampii, Mellii, Sackii*, apud Reformatos. Quod ita dictum ab auctore accipimus, ut non minoris eos faciendos putet, quos praeterierit, ut e nostris, *Chemni-*

Cbennitium, Calovium, Carpzovium, Olearium, Buddeum, Læfcherum, Baumgartenium, Walchium, aliosque innumeros. In iurisprudencia civili eluxisse dicuntur *Carpzovii, Cocceii, Stryckii, Heineccii, Böhmeri*; in iure publico excelluisse *Gundlingii, Mascovii, Pseffingeri, Ludvigii, Schmauffi*. Hic denuo esse omnes, non secundos iis, quos laudavit, quis dubitet? In artis salutaris studio magna extiterunt, ipso iudice, merita *Stablii, Hofmanni, Halleri, Junckeri, & Barbavii*, omnium fere regionum civis. Sed hic etiam commemorandi erant his pares, neque ulli postponendos, si tulisset ratio, quam iuierat auctor. In historia, veteribus multo inferiores esse recentiores, idem existimat; interim, magna cum laude ad eam scribendam se contulisse prædicat, *Pufendorfium, Mascovium, Habnium, Bunavium*. Sacram historiam ab ullius usquam gentis scriptore recte tradi posse, desperat: optimis tamen in eo genere libris comparandam esse *Arnoldi historiam ecclesie & heresim* putat. Elegantiorum literarum scientia præstantes fuisse censet, *Leibnitium, Ludvigium, Fabricium, Gesnerum, Baumgartenium*. Atque hic nollemus, alios præterisset, quorum non minor est, partim etiam maior, in eo eruditio- nis genere, apud externos, existimatio. In mathematicis recentet *Copernicum, Keplerum, Leibnitium, Tschirnhausium, Eulerum*, magna nomina, sed quibus profecto addi debebant *Hermannii, Hambergeri, Heinsii, Segneri*, aliorum. Physicam doctrinam excoltam esse a *Gerickio, Wincklero, Lieberkubnio, Waizio, Pottio, Marggrafio*, aliis, tradit; ad quam amplificandam, peregrinatores nostros, *Keyseros, Kampferos, Olearios*, contulisse plurimum, docet. Quibus, velut incensos, quosdam per lancem saturam adiecit, ut *Hubnerum* in genealogia, *Liscovium* in scribendis satiris. Pauca sunt, quæ de versionibus scriptorum exterorum in sermonem nostrum addit: deinde ad eos venit, qui artes honestas maxime tractarunt, ut *pictoriam*, quæ plurimum debere *Alberto Durerio, Holbeinio, Cranachio, Klacknero, Dennero, Kuellero*; *sculptoriam*, in qua nullus nostrorum hominum ad insignem aliquam laudem pervenisse, dicitur; *architectonicam*, in qua magni fuisse opera *Goldman-*

- ni, *Sturmi*, *Schluteri*, *Botti*, aliorum, fertur; in militari præcipue floruisse dicuntur *Sturmius*, *Rimpler*, *Scheiter*; in musica *Hendelius*, *Haffner*, *Graunius*, *Telemannus*. Nos *Bachium* addimus. Qui opera velit Germanorum, ætatem latura, pernotescere, eum ad *Acta nostra* ablegat. Certe opera semper a nobis data est, ne cuiusquam merita laterent. *Cap. III de rebus novis, a Germanis inventis*, exponit, e quibus gentis cuiusdam ingenium maxime intelligi posse, ex vero exillumat. Atque hic *Eutopam*, vere prædicat, nostris hominibus debere, *pulveris pyrii*, *πυρο-τεχνίας*, *typographiæ*, *artis imagines incidendi arti*, *antiæ pneumaticæ*, *rerum ad opticam & dioptricam pertinentium*, ut & ad *chemiam*, *vasorum murrbinorum (porcellaine de Saxe)*, *phosphori*, *electricitatis*, *ignis artificialis*, *ipsum adeo America per Martin. Behaimb*, *pyxidis nauticæ*, *speculi caustici*, *veri systematis mundi*, *logarithmotechnicæ*, *chartarum geographicarum*, quas accuratius certe diligentiusque perfecerint, *mechanicorum automatorum*, *horologiorum portatilium*, inventionem. Quarum rerum excogitationem cum *Svistiis stupidissima nationi* adscribit, aut *εἰρῶνα* eum fuisse credamus, aut ipsum mortaliū omnium tuūle stupidissimum necesse est, vid. *conte du tonneau* Tom. II p. 135. Quæ enim res poterit ingenii humani specimen dici, si rerum novarum inventio non potest?
- 60-108. *Cap. IV de poetis antiquis, qui Opitium atate antecesserint*, agit:
- 109-162. *Cap. X de Opitio* exponit, quo musam patriam altius ascendere potuisse negat, cuius etiam *Vesuvium*, & *de amoris potentia*, carmen, ut & *suspiria ad Servatoris crucem*, in sermonem Gallicum transtulit, ut, qualis ille, quantusque fuerit poeta, exteri intelligerent. *Cap. V de Canitio* agit, cuius ingenii amœnitatem iustis laudibus prosequitur, atque *Satiram de poesi*, & notissimam illam inter nos, *odam, in Dorida suam*, ut verho fidem faceret, subiicit. *Cap. VII de Hallero* exponit, in cuius versibus vim quandam singularem reperiri testatur, idque ut planum faciat, *odam eius in gloriam*, carmen *de virtutum humanarum falsitate*, odæque *in Dorida* strophas quasdam, Gallice versas, exhibet. Sed de his nunc facile erit exteris iudicium ferre, cum non in Gallicum modo sermonem translata
- bis

bis eius carmina prodierint, sed eius etiam specimina in ipso *Mercurio Gallico* extare meminimus. *Cap. VIII. Hagedornium* commendat, cuius *carmina ethica, fabulas & apologos*, inprimis laudat, atque in his eum *Lamotto*, quam *Fontanio*, dicit familiorem esse, suam hanc sententiam variis eius carminibus, Gallice versis, probans. *Cap. IX. Gellerti* nostratis merita persequitur, quem *Fontanium Germanicum* appellare nullus dubitat; dolet vero, versionem Gallicam Argentinensem fabularum illius, duriusculam videri. De cuius igitur ingenio ut recte indicare possint exteri, aliquot eius fabulas, Gallice versas, adiecit. *Cap. X de Glimio* agit, Germanorum Anacreonte, cuius item aliquot odas, ut & odam *Derschavii*, in victoriam *Fridbergensem*, in suum sermonem vertit, idem facturus *Gumberto, Pictschio, Ricbey, Kreytz, Brockesio, Bothmero, Drollingero, Neukirchio, Trillero*, aliis, si per alias occupationes licuisset. *Cap. XI. de theatro Germanico* exponit, atque ex *Michaelis Sachsi chronico imperatorum* p. 253 ostendit, anno 1497. *Reuchlinum* primam comœdiam, in *Ioannis de Dalberg*, episcopi Vormatiensis, honorem docuisse, (quam *von der Harde* separatim de nouo edere meminimus), qua nihil in eo genere antiquius Galliam proferre posse recte monet. Interim scenam nostram nævis adhuc pluribus laborare, quam Gallicam, Italicam aut Anglicam, (de qua ultima tamen, qui aliter sentiant, sunt admodum multi), non dissimulat: cuius rei causas, partim in fabularum bonarum penuria, partim scurrilitate alicuius ex histrionum grege, (*Iean Saucisse, Hans Wurst*,) cuius videndi desiderium homines infamæ cavæ alliciat, partim in theatri, eleganter constructi, inopia, partim in defectu principis, qui protegat illam, ac liberalitate sua fovcat, reperisse sibi videtur. Interim Germanos fabularum genus quoddam sibi proprium habere ait, quod *Pastorale* audiat, a *Rostio* primum scribi cœptum. Tragediæ nostræ quales sint, e *Behrmanni Timoleonte* docet, cuius versionem Gallicam simul exhibet. *Cap. XII. de eloquentia Germanorum* agit, quam, quod eius colende vel rara, vel nulla sit occasio, exterorum eloquentiæ comparandam esse negat.

Pag. 234.
248.

251 - 258.

259 - 277.

278 - 358.

359 - 406.

Ipsa

Ipsa religionis emendatæ capita, inquit, multo sunt simpliciora, quam ut ornamenta eloquentiæ facile capiant; cum pontificiis miracula, eorumque effectores, ac panegyrici sermones, in divorum honorem habendi, amplam suppeditent materiam, orationes omnibus distinguendi luminibus; *protestantes*, quos dicunt, vel sacros interpretandi libros, vel morum præcepta quædam tractandi facultatem, sibi solam reliquam habere, iudicat. Atque hic auctorem ingeniosissimum, vellemus, paulo æquius censuisse, vel de materia dicendi, quæ nostris hominibus datur, vel de ipsa eorundem eloquentia. Nam primo, quod putat, religionem emendatam, eloquentiæ lumina, velut fucum quendam averlari, magnopere, nobis quidem, errare in hoc videtur. Cum enim eloquentia, velut materiam, attributas sibi habeat res omnes, populari intelligentiæ subiectis; religionis autem nostræ capita ea sint, quæ non ad intelligendum modo, sed etiam ad delectandum commovendumque, accommodate tractari possint: quis ea dicat impedire concionatores nostros sacros, disertos esse, & ad veterum accedere oratorum laudem? Utrum, qui veterum eloquentiæ laude floruerunt, miraculis tantum auditorum mentes præstrinxerunt, aut descriptionibus, ad poetam accedentibus, deliniverunt, panegyricosque aptarunt ad popularem delectationem? an hæc omnia potius cadentis deinceps eloquentiæ, & in declamationibus controversiisque istis iam degenerantis, fuisse putemus? Deinde, usu aliter evenire scimus. Quodli enim Galli, sacris emendatis addicti, *Saurinum*, *Chatelainium*, aliosque plures, habuere, nulli pontificiorum concinatorum sacrorum postponendos, ut de Anglis taceam: quid est, quod Germanis obstare existimes, quo minus, de religione vera puriorique dicentes, eloquentes esse possint? Nunquam sane eos, *Mosheimiorum*, *Ierusalemorum*, *Schmidtiorum*, *Tellerorum*, *Stemmlerorum*, aliorumque multorum, poenitebit, hominum citra controversiam eloquentissimorum; qui plura etiam facultatis dicendi specimina daturi essent, si, aut coram principibus, eruditisque eorum amicis, verba tantum facerent, ut Romanenses

fere

fere, aut non tam eloquentiæ ostentationem, quam perennem auditorum felicitatem, propositam sibi haberent. Interim nec aliis oratoribus tam sterile fuit solum Germanicum, ut non tulisset, quos cuivis facile opponas. Quis ex iis, qui latinas habuerunt orationes, ignorat *Spanhemios, Heinsios, Buchneros, Grævios, Schurzleischios, Bergeros, Schwarzios*, alios, viros ad veterum laudem accedentes? In patrio sermone, quod extra rostra sacra habendarum orationum rara est occasio, spissa quidem volumina, earum plena, nondum prostant: interim plures habemus, & iunctim editas, ut *Gottschedii* nostri, & separatim; ea certe multo meliores magisque probabiles, quam auctori, speciminis loco, exhibere placuit, floridiorem quippe tumidioremque, quam ætatis aureæ videtur ratio ferre. *Cap. XIII epilogum totius operis* complectitur, quo plerosque homines eruditos, quos laudaverat, in terris Brandenburgicis vixisse testatur. Quo-
 rum laudem etsi imminutam nolumus, tamen speramus, Pag. 407 ad finem.
 fore, ut si quando supplementa scribat auctor operi, magnorum hominum, qui aliis in regionibus vixerint, nomina minus reticeat, ut, quod vetus poeta dicit, *sua cuique sint nomina*. Interim boni civis munere præclare is functus est, patriæ se, eiusque gloriæ, patronum professus strenuum diligentemque.

ΝΩΕ ΑΓΥΜΝΟΣ,

sive

UITIMA FATA NOACHI EX GENES IX, 20 - 27.
ita tradita, ut Chami vitium, cum Canaanis ortu,
variaque ad multorum sanctorum literarum oraculo-
rum, & mythologia, pleniorern cognitionem fa-
cientia, eruantur, a IAC. IO.

HAIN.

Bbb

Erfor-

Erfordix, sumtibus Auctoris, & in officina Iungnicolii,
1750, 8.

Plag. 12.

Utu sæpius venire intelligimus, ut etiam in rebus, luce meridiana clarioribus, iisque historice descriptis, ita præconceptis opinionibus decipiantur interpretes, ut, neglecto scopo, verbisque scriptoris sacri non recte expensis, non semel a recto aberrant tramite. Idem clarissimo auctori videtur, circa ultima Noachi fata, contigisse interpretibus, ut obscuritatis notam illis inurant, & contra rationem multi obscurum, dubium, incertumque malint amplecti, quam verum; cum tamen, si rerum circumstantium tenorem, veterum habitum, tentoria, verborumque usitatioem significationem, aliaque momenta diligentius scrutari voluissent, vel sine Mercurio ipsis errare non licuisset. Fictæ huius obscuritatis causas auctor noster deprehendit in Laconismo Mosaico, in modesto huius scriptoris divini filo, & in neglecta consideratione verborum Hebraicorum, ubi id etiam ut plurimum ignoratur, quod Mosaici plerumque sit instituti, prius rei gestæ collocare occasionem, & deinceps rem plenius deducere. In *tres Partes*, Auctor, suum libellum distinguit, quarum prior esoterica tractat argumenta interpretationis, ab Auctore investigatæ; secunda exoterica, e testimoniis scriptorum sacrorum & profanorum allata, argumenta sistit. Ultima denique pars erit porifmatica. Ante omnia monet, in sua commentatione id esse observandum, quod aliis etiam iam placuerit, Mosen ea ut plurimum narrare, quæ aliquem nexum cum Dei populo, eiusque religione Messiana, haberent, ex quibus odium, æmulationem, unius præ alio felicitatem, vitæ genus, semina impietatis, numinis denique cultum puriorem, intelligere possimus. Traders hinc, hoc in loco nostro, Moses Auctori videtur, e scopo scilicet specialissimo, ortum Cananzorum satis impurum, ut posteris Israelis scirent, cur Deus eis ius dederit, Cananzos extirpandi. Ne fingat quidpiam, ex rerum ordine, & formali ratio-

Pag. 8.

9.

A

ratione, in ultimis fati Noachi incestum Chami esse enarratum, confirmat Auctor. Defenditur etiam Noachus, & quidem recte, ab ebriositate ipsi obiecta, cum ex verbis Mosaicis aliud nihil elici potuerit, quam quod Noachus ad satietatem biberit, quantum temperantiae modus permetteret, immo ad lætiam usque animi. Vox Ebraica hic occurrens, se in hac significatione comprobata sit, v. g. *Genes. XLIII. 34.* Quid verum dicendum est, quando Noachus se retexisse dicitur, quod post convivalem lætiam Noachi Moses enarrat? Sed multæ res circumstantes, hanc plaue dissuadent refectionem turpioris fuisse notæ. Vis vocabuli Ebraici, in sensu reciproco, & ad nos relato, & honeste, & minus honeste usurpatur. In nostro loco certissimum esse sibi Noster persuadet, honestam vestium depositionem & exuitionem, nobis in quotidiana vita usitatam, intelligendam esse potius, quam turpem refectionem; loco & tempore cœnæ, sub crepusculum institutæ, hoc suadentibus. Hinc Noachus exemplum præ se fert senis sobrii, qui, vini generosioris sentiens naturam, usu ipsius largiori abstinuit, & vestes depositurus exiit de convivio, atque somno se dedit. Honestiorem vocabuli כִּלְיָהוּ notionem *Ruth. III, 7.* *2 Sam. VI, 20,* invenire licet. Confirmatur hoc etiam ex narratione Mosaica, ubi dicitur, in medio tabernaculi factam fuisse hanc vestium depositionem. Et hoc quidem honesti est viri; in latebris & penetralibus ædium, non in plateis, vestes exuere. Moses pergit enarrare facinus Chami, sequentem in modum: *Et videbat Chamus nuditatem patris sui.* Notissimum est, apud Hebræos גִּלְגָּל notare fruitionem alicuius rei, & in re venere id vocabulum sæpe etiam usurpari. Tota vero dicendi ratio ex *Levit. XVIII, 8, 9,* illustrari potest, ubi Moses matrem, uxorem parentis, *nuditatem patris* nominat. Uxor, quæ non est mater, etiam audit patris nuditas. Ex his inferur, Chamum cum uxore Noachi habuisse rem, quæ, omnibus honestatis vinculis perruptis, rationisque imperio excusso, gravissimum perpetravit facinus. Quid, quæsumus, hoc significaret, quod Spi-

Pag. 10.

12.

20.

21.

26.

28.

- ritus sanctus hanc in Mosaica enarratione addat notam: *Et hic est pater Canaanis*, nisi res ita sese haberet. Quando vero Moses enarrat, Chamum perpetratum scelus fratribus manifestasse, ita se noster expedit: Deum Noacho novam post diluvium promississe sobolis felicitatem; iam vero Noachum, senio confectum, hac spe deiectum creditum fuisse: ne igitur falleret promissio divina, Chamum cum fratribus quasi communicantem, post incestum quidem commissum, dixisse: quid aliud nunc relinquitur, quam id, ut spem ipse sobolis novam impleam, & cum thoro paterno me committam. Uxor enim Noachi fuerat forsitan *ἀρεστος*, & hac ratione soboles ex Noacho, senio iam confecto, non videbatur speranda. Quod Chami factum, etsi ab omni honestate longe remotissimum sit pronuntiandum, tantum tamen abest, ut a vero abhorreat, ut potius turpiora facinora in paginis sacris relata legamus. Sed quid de reliquis, ubi Moysis verba ita se habent: *Sem & Iaphet sumserunt vestimentum, & humeris suis imponentes, gressuque retrogrado accedentes, nuditatem Patris sui texerunt, & vultibus eorum averfis, nuditatem patris sui non viderunt.* Hic Auctor verba Mosaica ita explicat: Cham, turpi amore expertus est uxorem Noachi, fratres remedium adhibent malo non conveniens, tegumentum nempe. Non arguunt impudicam, sed tegunt, oculis vultuque averfis. Hoc ulterius Auctor ex ritibus matrimonialibus illustrat, addens: *Hi duumviri pietatis, Semus & Iaphetus scilicet, vestimento Noachi ostenso maritum indicant, eique uxorem vindicant, arguuntque adeo impium Chamum, hac iniectione paternae vestis, turpissimi incestus, imo eam nuptam produunt; nefarie igitur fuisse sollicitatam, & cum averso vultu & incessu insolito hoc faciant, indignationem doloremque singularem vultu praeferrunt, ut ne honeste quidem feminam, tam indigna vel passam, vel sibi fieri permittentem, vellent adspicere.*

Si

Si hoc fratrum factum ita interpretamur, Chami fratres animo admodum leni erga Noachi uxorem, tanti sceleris ream, facileque iniuriæ, patri illatæ, condonantes, sistuntur. Fecit igitur Chamus aliquid, quod iram patris provocaret. Ex hac illicita consuetudine natus est Canaan, qui per Noachum indignus iudicatur, ut excellentia promissionis in eum conferatur, & reliquis emineat; &, ut Semi posterius certius sciant, hæc non esse vana ex pelvi tonitrua, Dei sapientia, olim hoc factum ipso dabit effectum, ubi in tam abiectum statum redigentur eius posterius, ut loco excellentiæ, servitutis iugum, primo Semi, deinde ab huius posteris expulsi, etiam Iapheti sint subituri. Non tamen execrabilis habitus est Canaan in se spectatus, quasi, nullò respectu habito ad eius animi indolem, omnium calamitatum & miseriarum labyrintho sit immergendus, seu, quod ex parentis vitio, nulla sua culpa miser sit futurus: sed Noachus, spiritu divini instinctus, acutissime in remotiora tempora oculos intendit mentis, ubi Cananæi, pessimis moribus usi, vindictam divinam in se provocabant. Spe ergo sua excidit Chamus, ubi magna arrogantè adfectando, sensu carnali, divini arbitrii circulos, & ipse, & posterius, eunt turbatum. Nam ut intelligamus, promissionis æmulationem potissimum inter Chamum fratresque, potum quasi Eridos fuisse, excluso Canaanæ, cui Chamus hunc honorem quidem non invidisset; hinc Noachum statim caput illud, singulari Dei favore nobile, designasse, Semumque, communem doctorem, & inter maiores Christi luminum, promissis ornasse amplissimis: *Benedictus Iehova, Deus Semi*. Quid de Canaanæ in gloriam hanc genito fiet? *Sit servus ipsi*. Sed pergamus ad reliqua. *Pars altera*, argumenta huius explicationis, noviter allatæ, sistit exoterica, ubi *Caput primum*, de exotericis ex literis sacris argumentis agit. Dignissimum hic memoratu oraculum ex *Ezech.*

Pag. 45.

48.

49.

50.

52.

54.

60.

67.

68.

Pag. 72. *XVI.* affertur, ubi, si propheta ad hunc Canaanis ortum & fata non respexisset, nihil fere recti haberemus, quod in illius vaticinii veram expositionem afferri posset. Facile hic lectores ex iis, quæ iam dicta sunt, Auctoris mentem concipient. *Caput secundum* recenset argumenta externa, ex historicis Mythologis desumpta, quæ quidem omnia in se parum habent roboris, & ad rem præsentem nihil fere faciunt. Hinc iis recensendis facile supersedere possumus; quod de *tertia* etiam parte licet; quia porrimata, in locum Molai-cum nostrum accommodata, unusquisque formare sibi laudè difficulter poterit. Ceterum non diffidendum est, nonnulla in hac hypothesi, facilitate quadam se probare, alia tamen nimis contorta & straminea videri, atque adeo expectare lunam.

NOVA LITERARIA.

In *Caietani Albizini*, typographi Florentini, officina, integris foliis imprimitur *THESAURUS DIPTYCHORUM ANTIQUORUM*, Opus, iam dudum, a celeberrimis Viris, non expetitum modo, sed etiam, ut tandem ei aliquis manum admoveret, vehementer laudatum. Hanc iam se laudem derivaturus, *ANTONIUS FRANCISCUS GORIUS*, Vir Clar. Basilicæ baptisterii Florentini Præpositus, & in patria Academia Historiarum Professor, permoveri se passus est, ut, qui tot haberet eruditionis suæ certissimos testes, etiam illius literarii foræ pater esset atque auctor. Omnem eius *εἰκονομασίαν* peculiari Programme Albizinius expressit, cuius hæc lumina capita sunt:

Totum Opus, in plures Partes accurate dissectum, exhibe-

bibeat Tabulas aeri incisas centum, & fortasse etiam plures. In his ad archetyporum fidem diligenter expressa erunt diptycha omnia ex ebore antiqua, tum edita, tum inedita perplura, nunquam ad hoc tempus nota, atque patefacta, chronologico ordine distributa ac prolata; commentariis, atque observationibus Clarissimorum Virorum luculenter illustrata: quibus vel integra, vel auctarii loco, adnotationes & animadversiones eiusdem Gorii, accedent. Totum Opus praestantissimi Viri R. P. Alexandri Wilthemi Soc. Iesu presb. (qui de his editis primus omnium optime cum Clar. Sirmondo meritis est.) in Diptycha quatuor celeberrima, nempe Leodientse, Bituricensis, Compendientse, alterumque Assyrii Leodientse, (quod Opus plane rarissimum est, & in paucissimis publicis toto orbe Bibliothecis, in nullis vero huius Urbis, exstat.) splendidiore cultu exensum proferetur; nonnullis corollarii loco adiectis editoris observationibus. Principem locum habebunt DIPTYCHA CONSULARIA Litterata; ea nimirum, quae consulum nomina, dignitates, & munera inscripta praferunt; exhibentque ab iisdem editos amphitheatrales ludos, venationes, largitiones, pompas; atque adeo ex omni vetustate immensam eruditionis segetem continent: quae Diptycha aliquando ex consularibus ecclesiastica facta sunt, inscriptis Episcoporum, & piorum largitorum nominibus venerandis; vel etiam canonis missae parte, cum nominibus sanctorum, quae recitantur. DIPTYCHA Anepigraphica, titulo scilicet & litteris carentia; quae tamen a consulibus in pompis & consularibus processibus dono data fuerunt; vel quod exterius litterae in his olim non incisae, vel auro pictae iam fugerunt, nec ad nos pervenere, proferentur. Tertio DIPTYCHA Hieroiconica, Sanctorum imaginibus ornata; in sacris mysteriis, vel ad Altaris Ecclesiae ornamentum, ostensionem, & publicam exosulationem, adhibita; atque ea etiam, quae sacris Evangeliorum Codicibus pretiosis or-

nan-

nandis cooperiendisque addita fuerit, in lucem prodibunt. Quarto DIPTYCHA minora sacra portatilia, pro fidelium domestico cultu, sequentur. Quinto DIPTYCHA erotica, seu amatoria, nuptialia, fœterica, eucharistica, encolpica, votiva omnis generis, ex ebore antiquo, publico litterati orbis bono, multis notis, & observationibus explicata, atque illustrata, deprementur. His sexto succedent DIPTYCHA DEFUNCTORUM; nimirum selecta vetustiora Ecclesiarum Necrologia. Propter ingentes sumtus pauca Volumina nunc excuduntur. Ea de causa, bene factum videri debet, de hac editione, antiquitatis eruditæ cultores moneri hoc previo programme, ut id interim sciant. Subscriptiones, præsertim in Italia, quam paucissimi non curant, quinimo valde averfantur: quod plerique promissam fidem non servant, vel aliorum detrimento, votis non bene, aut parum, avaritiæ causa, respondeant: a quo more Albizinius semper se profitetur abhorruisse; quin potius subscribentibus plus dedisse, quam accepisset; ut litteratorum hominum, qui adiutrices ei manus præbuerint, commodis liberaliter inserviret. Si quis igitur subscribere huic Operi voluerit, rem præbitori pergratam, & tertiam pretii partem lucri, faciet, pro quolibet Volumine, (nam duo Volumina hanc suppellectilem absorvent); dummodo quamprimum nomen suum, & patriam, & titulos significet, & in antecessum solvat Julios sive Paulos XXX. in symbolam: pro exemplari vero in regia maxima charta Julios sive Paulos XL. Qui, quantum cognoscendæ antiquitati, luminis adfundant diptycha, intelligunt, quis autem est, qui, lectis eam in rem Walthemii & Buonarrotæ, doctissimorum Virorum, commentariis, non intelligat? eos omnes credimus, Gario, V. Cl. propter susceptam istius operis, profecto ætatem laturi, curam, bene nobiscum precari oportere.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiæ

Calendis Iulii Anno MDCCLIV.

TRAITE' DES PIERRES GRAVE'ES PAR P. I.
Mariette, à Paris de l'Imprimerie de l'Au-
teur, 1750.

id est,

*DE GEMMIS, SIVE LAPILLIS SCALPTIS COM-
mentarius P. I. Mariæ. Tomis duobus. Tomus alter
ferme totus signorum lineis e scriptura lamnarum abe-
nearum expressis, numero amplius
CCL, illustratur.*

Parisiis, ex officina scripturæ librariæ ipsius, 1750, fol.

Alph. 5. plag. 10.

Est sane hoc opus imprimis honestum non argumentis tantum & instituto utilitateque in litterarum studia præsertim, verum etiam oratione bene morata, & chartis atramentisque optimis nitidum, tum titulis felicatis, reliquisque signorum lineis, quas de lamnis æbeneis doctè fulcatis bibit charta, adeo mundum atque elegans, ut vix aliquid eo in genere possit fieri pulchrius. Et lineas quidem singulari cum cura intellegentiaque vetustatis eruditæ, duxit, clarus inter regios ea in urbe operibus ac fama sculptor inarmorarius, Buccaronus (*Bouchardon*) nomine; filium inge-
nium-

Ccc

nium-

niumque ordinando scribendoque libro omni adhibuit vir nobilissimarum artium intelligentia, comitateque morum, & scriptis aliis, ut Crofatiæ Catalogo Dactylithecæ, iuxta celeberris, cuius nomen latinis litteris prodere non est. Suis sibi litteris vulgaribus *Mariette* scribitur.

Operi toti sine dubio in plerisque recte intellegendis reddendisque adfuit & præfuit consilium, acumen, auctoritas, manus illustrissimi Calliæ Comitæ, qua licuerit videlicet emollire meliorum litterarum affinitate quadam dura glossarum vocabula: sive aliquis contempta verbi asperitudine, edere mavelit Cailum (*de Cayus*), cuius ingenium intelligentia tantum operum singulari, miraque facultate imitandi, olim claruit: nuper Reliquiarum antiquitatis eruditæ apparatus publicando, (*Recueil d'Antiquités*) tanquam editione musei sui, apud intellegendos artium merito celebratum est. Fatetur autem is, quem laudabamus modo, Petrus Marcus (*Mariette*), eam benignam illius copiam sibi præsto fuisse: eaque est modestia, ut putet sibi, ab eruditione omni litterisque rarioribus haud satis parato, suscipiendam scriptionem aliter non fuisse. Si nobis etiam in principio licuerit desiderare nonnihil, quod ad summam operis tam pulcri attineat, primum vellemus Musam præsidem earum artium sublimium adeo tenellam, ac totam Græcanicam, neque suetam aut patientem citari ullis, nisi Latinis, gentium externarum vocibus, oratione vulgari *πρόδημον*, ac velut barbare braccatam, ne reddi. Quo enim pertinet vulgum ista scire, quæ ne curat quidem, ne dum ut cupiat uti scientia sibi, quocumque sermone dixeris, negata? quo pertinet excludi eruditos ab eo opere legendo, trans mare, trans Rhenum, trans Alpes qui colunt homines, qui Francogallice vel nesciunt, vel parum recte, quod plerisque accidit, sciunt? Nam quod Italarum ingenia ceperunt olim, mox vivida Gallorum sedulitas occupavit, tradere vulgaribus litteris eruditionis antiquariæ decreta quædam recondita, cuius rei ducem hi Gulielmum Caulium fere habent, inutile fortasse bonis factum, ignavis promptum falsa litterarum, quas non adsequuntur, simulatione; tam istud ianuam desidæ ac fraudibus perlo-

natæ

natae facultatis aperuit, quam quod Graecorum ingenia omnia latine ac vernacula cuique oratione versa proderunt. Quid, quod nunquam dici fas bene de his artibus, de rebus antiquorum tam sepultris, de subtili operum iudicio, de manibus artificum illorum, sed nos istud saepe legendo scribendoque experti animus, vulgari ulla oratione, scribique fas recte & commode, vel melioribus Hetruscis literis, potest. Non alia certe re artes haec pulcherrimae inde a memoria tritavorum nostrorum, si recte calculum ponas, detrimenta passae adeo magna, ut ferme interisse hodie earum honor speciesque videatur, nisi quoniam compendio disciplinae ac literarum, a quibus literis veterum abduci illae non possunt, ad humilitatem fortunae ingeniorumque festinantium omnia egestate, abhorrentinque a literatura, detractae de sede sua viluerunt. Fuerant Mantinea quidem Raphaelque Sanctius a literis latinis aliisque veterum minime alieni. Vincius, Pyrrhus Ligorius, Vicus, alique ex Italis pictores, aut statuarii, ut Gauricus, has ipsas impense docti. E nostris Lambertus, Hubertusque Golzius, pictores, literis latinis prorsus, omnique eruditione antiquaria, elegantissime exculti. Quorum exempla laudanda Pe. Coquus, Cornertus, Venius deinde, alique in Belgis secuti, litteras didicerant. Pe. Paulus Rubenius ultimus fere inter illos enituit latine doctus. Nam D. qui ingenium ignea quaedam vis & festinatio, ne illa disceret: Iordani naturam imitatione praesentium corporum singularem, rusticitas quaedam inorata est. Durerus noster haec hactenus conscientiae latinae orationis admonitus fuerat, ut legere monumenta ingeniorum eis literis consignata posset. Cuius rei testis est, inter libros eius, qui ista commentatur, codex Gaurici operis latine editi, quod, ut lectum ab se, iudicio Durerus suo inscripsit. Cronacius, ut Saxones quoque earum literarum artiumque munditias adisse putes, sic litteras attigerat, ut illos, hominesque doctos, valde adamaret ac sectaretur. Latine enim scilicet ita, ut commode legeret scriberetque, non videtur.

Deinde aliquo item pacto eximio in opere desiderandum est, quod nimis luculentum chartis amplis, munditiae linearum, re-

liquo cultu, ut Musei regii quoddam specimen exhibetur. Tale enim dum reddiderunt, detrahunt munificentiae editionis, quidquid addunt splendori. Beneficium quidem certe magno redimendum, sumtuque ac damnis pensandum, liberale satis, atque absolutum ideo, non putabis. Praesertim hac tempestate, dum sensim se, neque animadversus, insinuat artium litterarumque omnium contemptus ac superba irrifio, perituraque brevi ingeniorum librorumque pretia, iacturis impendentibus, suadent modum aliquem machinarum scripturae luculentae, chartis lectioribus, felicitatis titulis, & corollis, aliis eiusmodi rebus, adhibendum esse. Haec ad summam. In partibus egregii scripti non ea pervulgata fere sollicitamus, quae ipse quoque auctor prodit super gemmarum natura, super scripturae apud veteres honore, super usu anulorum, super aliis eiusmodi, quae alii ante eum fortasse plenius meliusque. Et poterat profecto singulare illius studium diligentiaque non parum adiuvari ingeniorum huius urbis opibus, si Lipsiae nostrae proventum ad litteras recentem, si Musei Richterii Dactyliotheam, si Christii de gemmis expositiones in eo opere divertas, tum qua natura lapillos & litterae veterum nobilitant, tum qua signandi aut gestandi in auro usus, & sculptura vetus commendat: si librum eius denique de Murrinis hic editum, quae nullo negotio potuit omnia, legisset. Tanto magis autem conveniens erat, ea facile conquirenda tractavisse, quo sapiens in easdem sententias, partim novas ac singulares, operis instituto venit, quas ille, qui Richterianam Dactyliotheam scripsit, multos annos in hac urbe easdem, sermone & scriptis, expositione rerum veterum multiplici, saepe est professus. Tum nunquam in hoc de gemmis regis opere pulcro eam insignem molestiam cepisset, ut verbis adeo multis tam operose reduceret super murrinis, ac defenderet errorem pinguem & explosum Cardani, Scaligerique maioris, dum illi contendunt, *Murrina veterum videri porcelana nostra fictilia*. Eum errorem primo res, & natura rerum, & ratio, & honos vetustatis eruditae, ne pueri videantur, qui tanto tempore pro lapideis fictilia habuerint, confutat: deinde liber, quem diximus,

mus, Christi, sic omnem controversiam cum pulvisculo converrit atque auferit, sic manibus tractanda vera murrina vel imperitis præbet, ut, quicumque posthæc alia omnia videre velit, nihil videat.

In iudicio de vetustate operum elegantiaque manuum ferendo, subtilis est, atque acer, multaque sic proposuit enarrata doctus gemmarum Musei regii editor, ut in eius sententiam facile concedamus. Super aliis condemnandis aut absolvendis eius opinionibus, suffragium non inimus, aut vetus *non liquet* usurpamus. Talia sunt: quod prorsus ab Aegyptiis ad Græcos artes, post alios multos scriptores, deducit, at contra evenisse verisimilius. Quod censet ab intelligente artium Aegyptias in gemmis manus & Græcas agnosci seceruntque a Romani operis gemmis, id est Romæ sculptis, non magno negotio & sine errore posse. Aegyptii quodam tempore, Romani omni tempore, Græcis fabris ferme solis in gemmis sculpendis usi, quo igitur pacto discreveris Græcos a Græcis? Sed enim prisca illa & casca adeo, ut ante Ptolemæos reges nata essent, putat. Quæ eorum tam clara temporum nota sit? Quis tanto, tam vetusto Aegypti cum Græcis populis commercio, non arcessitos Sicyone, aut aliis ex urbibus Græcos artifices, qui Isiacæ sacrorum signa ad præscriptum redderent, præstet? At illa sunt ruditer opere rustico dolata, ideoque valde casca. Incertum hoc est valde & anceps argumentum, vetustatis modum per coniecturam ab inscientia artium ducere. Multas hominum artes simul, atque inventæ sunt, eximia laude nituisse, satis constat. Adde ista, quæ sequuntur, interpretis gemmarum illius, politiss. viri, veluti decretæ. Quod sic ipse opera secundum eam doctrinæ figuram, secerit. Laudo voluntatem; licet animosius experiri in tabulis. Quod opus Romanarum manuum appariturum in conspectu rude, minusque doctum, atque elegans, quam Græcarum artium, putat. Moribus Romanorum prisca, cum talia contemnerent, poterant elaborata parum opera, vel ab optimis Græcorum artificum, emi. Sed ut Græcus gemmarius ideo deterior fieret, quod Romæ tabernam aperuisset, durum est putare. Credat,

qui volet. Quod si duæ, aut tres, aut plures gemmæ uno argumento, & velut uno exemplo, quam simillimis signis factæ, in manibus versentur, tum credit, unam earum ἀρχέτυπον esse, reliquas secundum eam imitatione recenti sculptas. At tatis est cognitum ac deprehensum, artifices Græcos aliosque olim opera eiusdem argumenti gemina, indiscreta similitudine, sic eosdem sæpe fecisse, ut tria vel quatuor facile hodie signa sine controversia antiqua appareant uno exemplo, statu habituque prorsus gemina, opere quoque & manibus indiscreta. Talia simillima igitur unus faber sic fecit, ut nullum eorum non esset ἀρχέτυπον. Reliquis deinde qui hanc, verbi causa, Venerem Phidiaz, vel Praxitelis, vel alterius clari auctoris, reddendam aliis signis sumferant, ne quidem integrum fuit, ab eius exemplo statuque discedere. Sed, cum illi redderent figuram, quæ mente concipitur, non quæ manibus atque regula adinota tractatur; redderent signi dignitatem, ac statum, gestumque eundem, non anxie, articulos, ungues, capillos: ob libertatem ingenii ætiumque, sic quoque ἀρχέτυπα illorum simillima faciebant, nulla servilis imitationis vestigio corrupta. Mox gemmarum scalptores, & qui formas numorum exlabant, etiam multa statuta legibus, Boeotorum exemplo, videntur adacti fuisse, ut eorum simulacrorum, quæ in templis posita colerentur, quam simillima anulorum & numorum signa facerent.

Nunc si simillimos sexcentos, omni exemplo & statu in numis antiquis, Ioves aut Mercurios e Museis petitos componimus, non est ex omnibus illis numus unus, cuius formam unius ἀρχέτυπον pronunciamus, reliquos imitatione ex illo expressos. Gemmarum autem veterum eadem ratio. Idem argumentum in eis sæpe indiscreta similitudine apparet. Vel Sphynx Augusti e Suetonio potuit hoc docere incredulos, neque, quo certius istud ob oculos ponatur, opus est hodie locuplete dactylitheca. Nobis ista commentantibus cum ad manus sit ea, quæ ad mille circiter signa anularum veterum vix ascendat, tamen denarios ordines uno statu & exemplo sculpti Iovis, Minervæ, Veneris, Cupidinis, Fortunæ, aliorum-

ramque nunquam, facile præstat. Eorum in ordine gemmarum decem aut amplius simillimorum signorum nullum non est antiquum dicendum, nullum non suo quodam iure *ἀξιότιμον*. Porro, quot exempla operum simillima oportuit quondam præbere Dactyliotheam Crozati ultra militariæ rationes aliquanto longius provecam? quot nunc Regiam Parisiis, & fortasse aliorum quoque locupletiora musea, simillima signis monumenta spectanda proponere credendum est? Illæ certe manifestis vestigiis dedocebunt hanc opinionem homines doctos, qui eam descriptionem gemmarum nobis dederunt. Addeamus his sententiis, Quod putat scriptor egregius, pictores Græcos ignaros mensurarum, atque adeo linearum ducendarum ad triangulum visus (*de la perspective*), fuisse. Id hodie satis confutatum est, non scriptorum verbis modo veterum, sed operibus quoque. Præsertim hoc egit ante Herculanum effossum, scriptor Britannus (*Tornbull*), cuius item nomen litteris latinis negatum est. Quod credit idem leviter impressam gemmarum sculpturam meliorem esse, quam altius excavatas gemmas. Contra stat, quantum nos quidem videmus, vel artis illius, tanquam secta corpora, non lineis adumbratas species, reddituræ, lex & ratio. Denique, quod studio civium suorum ad Antonium Pisonem deducit laudem signorum e gemmis vetustis ingenio vulgandorum: sciendum est, illum e suis civibus plus annis viginti præventum a Caulio. E nostris autem, annis quinquaginta circiter Pisonem priores fuerunt, Conradus Celtes, Raimundus Fuggerus, Apianus, alii. Ex Italis item aliquanto priores, Baptista Francus, & Aeneas Vicus: ne Franciscum Columnam, atque e nostris Rivium, aliosque præcos citem. Utitur etiam in libris percensendis, qui de gemmis veterum scripti extant, iniquiore, quam par est, iudicio, qua Germanici nominis ingenia laudat: hac una fere virtute opera eorum æstimans, quæ in lineis scienter ac subtiliter ducendis versatur. Sed apud nos litteratis hominibus, quamvis intelligentibus graphices, sæpe non licet adhibere manus artificum idoneas, quæ omnino desiderantur: ut nobis quidem usu venit in Museo, quod supra laudavimus, edendo.

Pari-

Parisiis, aut Romæ, aut Venetiis, aut Florentiæ, vel inviti atque imperiti talium, & imprudentes aliud agendo scriptores, melioribus lineis opera sua facile ornant. Necdum ut ille, quem laudamus, tam doctus & acutus, tam elegans artium spectator, bellas linearum formas in opere non redderet, mediocribus non offenderetur. Attamen reliqua scriptorum virtute redemptæ nostrorum in operibus lineæ rudes ac rusticæ tractandæ cum quadam indulgentia fuerunt. Enumerandis vero libris, qui de re gemmaria, ac de anulis veterum, eorumque signis prodierunt, quorum recensum in tabulis omnium promiserat, prætervehitur non paucissimos, qui eius notitiam fugerunt, operosus in minimis quibusque vel codicillis popularium suorum super argumento eo publicatis. Hac in urbe Lipsiæ olim, qui uberiore recensu illius argumenti scripta annotaret, necdum publicato commentario, inventus est. Itaque illorum, quos dixi, Germanorum quorundam, qui statim post instauratum inter nostros litterarum honorem, gemmarum veterum signa nonnulla scriptis publicaverunt, ut Celtæ, ut Apiani, ut postea Velferi, aliorumque, nulla mentio: & ex Italis Baptistæ Franci nulla, Ænez Vici tralatitia, & inter eos, qui de usu anulorum, nulla. Cautii pertenuis & in fine, mentio, qui item aliqua gemmarum signa inter numos edidit, plura regi suo Francisco, in codicibus scriptura machinarum nondum vulgatis, descripta proposuit. eorum signorum lineæ Leonardi Vinci clarissima manu ductæ sunt. Nulla dein mentio Pierii Valeriani: nulla Tornæsi, Rouillive, aut quicumque Promptuarium, quod dicitur, imaginum, primus curavit: nulla Cartarii, vel potius Pignorii: nulla Portæ: nulla Gaffarelli: nulla Kircheri: nulla mulorum: quorum omnium indicium notitiamque petere facile de commentariis Germanorum in hac urbe, rerum eiusmodi studiis olim satis notorum, nisi sprete nationis cognatæ ingenia forderent, ille quidem operis tam boni favore poterat. Ceterum quod descriptionem operis accuratam exhibuit, quo opere hodie gemmarum mucrone adamantis, aut arena adamantis in acum præpilatam imposita, (*rotam* vocant) gemmas cavant,

vant, prorsus singulare huius libri bonum, impenseque laudandum. Nam viri docti Romæ, ac studiosissimi antiquitatis eruendæ, liber parvus, *Glyptographica* inscriptus, cuius etiam nomen ponit, dum videri latinus, negata temporum non hominum vitio facultate, anxie parat, obscurus ideo parumque disertus prodit. Quare, quanquam præstet de his rebus latine ut supra scriptum est, edisserere, vulgares abstinere litteras, malumus tamen tradi lectoribus Francogallica bona, quam utcumque latina non bona.

Argumenta geminarum e Dactylitheca Regia produxit numero CCLVII. non omnia quidem antiquorum artificum manibus debita. In his signa a capite ad pedes numinum aut mortalium tota, numero CXXXII; vultus imaginum CXXV. Aliqua in illis prorsus singularia ac digna tali vindice. Nam commentarium lineis signorum adiecit, non operosum illum, neque convenientibus in signa illustranda poetarum veterum locis multis, historicorumque testimoniis, reconditaque litteratura gravem, sed tamen bonum. Subinde in his peccat, ut qua Saturnum vel Tempus producit cum eo tormento falcis maiore, qualem falcem antiquitas, quantum signorum vidimus, non agnoscit: Cybelen appellat, quam deam Cælestem debuit, *vectura leonis*, ut Apuleius ait, ulam: *Iovem Statorem* frequenti Iovem statu, nullo indicio, cur *Stator* hoc signo: *Venerem πένθημον*, quæ Galathea est, aut alia Nereis, in pristi, aut quod alii earum rerum non imperiti putant, nos non putamus, arietis vectura pontum fulcans Helle: *Bacchanalia*, quæ manifesta Bacchi & Comæ deorum coniunctio: *Sacrum Baccho*, quod est Saluti: Festas Athenarum ceremonias, (*la Feste d'Athènes*) quæ liquido argumentisque certis ostendit Christius in Dactylitheca Richteria esse Bacchi incunabula: *Bonum Eventum*, quam potius Fidem, aut quocumque alio nomine dixeris: Devotionem (*Enchantment*), quod est sacrificium saluti: *Chimæras* male, secundum Leonardum Augustinum, & Causeum, quæ nihil Chimæreæ habent, sed sunt symplegmata personarum, aut Grilli: *Atalantam*, quæ Venus est: *Pietatem militarem*, qui est Menelaus corpus Pa-

trocli spoliatum ex acie reportans: quo argumento nos quoque operis vetusti pulcherrimam amethyston, lugente velut in funere pullo gemmæ colore, servamus. De plenioribus igitur signorum argumentis hæcenus. Capita & vultus Deorum in fine voluminis, neque tam subtiliter accurateque lineis ductis & radio scripta proponuntur, quam priora gemmarum signa, & scriptor libri ea commentariis enarrare non est dignatus. Titulos vultibus, quis Deorum aut regum in his agnosci videretur, cuique suos in lamina aenea subscripsit, de quibus verisimillima disquirere longum foret atque incertum. Quare etiam laudato operis eximii ac magni ingenio, idque ut multi contemplantur studioseque legant, auctores eis facti, finem recensendi facimus.

CHR

Erklärung des Neuen Testaments ꝛc.

id est,

D. CHRISTOPHORI AUGUSTI HEUMANNI EXPOSITIO Novi Testamenti Pars III, primam Partem Historiæ Ioannæ completens.

Hannoveræ, sumtibus bibliopolii Fœrsteriani, 1751, 8.

Alph. 1 plag. 17.

Pag. 4. Continuante operam suam admirabilem exegeticam celeberrimo Autore, & officii nostri partes postulant, in recensendis his commentariis Nov. Test. pergere sedulo, & ex prima *historiæ Ioannæ* Parte hic pertractata, nonnulla in gratiam lectorum decerpere, quo habeant fructus, ex *Heumanniano* labore ad ipsos largiter redundantes. Sub initium libelli Auctor disquirit, ad quosnam hæc historia sit perscripta? Ex versu ultimo *Capitis vicefimi*, & *versu 35. Capitis decimi noni* colligitur secure, certos quosdam fuisse homines, ad quos suum evangelium perscripserit, quia ad certum auditorium sermonem suum dirigit. Hos fuisse *Ephesos*, dicitur, quibus cum Ioannes per multos vitæ suæ extremæ dies versatus est.

E*

Ex hac etiam ratione colligit Auctor, Ephesios facile intellexisse denominandi modum peculiarem, quo Christus ab Ioanne *verbum* dicitur. Ephesii scilicet ex *Apocalypsi* Ioannea, ante Evangelium perscripta, & publicata, hoc sibi nomen cognitum atque perspectum habebant, ubi filius Dei *verbum* dicitur *Cap. XIX. 3.* Quo titulo Ephesii nihil aliud intelligebant, quam, filium Dei, legatum esse Dei, omnia pronuntiantem, quæ in mandatis a patre habebat, atque ab eo acceperat. Nemo itaque facile mirabitur, quare Ioannes hoc inlueto nomine Christum insigniverit, cum pro accepto habebat, Ephesius hanc rem quam notissimam esse. Ad *versum nonum Cap. I.* Auctor veram Ioannis sententiam de Christo, mundum illustrante, ita exponit: quod Servator Optimus Maximus finem salutarem & optimum sibi, in mundum adveniens, propositum habuerit, omnes homines veritatis luce implere, dummodo omnes voluissent. Sic perstat venerabilis Auctor in sententia sua, ab eorum explicatione discedens, qui de homine quocunque, in mundum veniente, & ab Christo illustrando, hæc verba exponunt. Provocat etiam Noster ad antiquam *Lutheri* versionem, aliosque viros doctos, eandem suam sententiam defendentes. Ad *versum 13.* suam defendit versionem, inprimis pulcram, Auctor, & ostendit, quænam sit diversitas inter homines naturaliter & secundum carnem natos; & inter homines, ex voluntate mariti procreatos: ubi ex historia Abrahami, Isaac & Israhel patris, Ioannes, quod & olim iam publice est professus Auctor, res tota explicatur, & ratio inde redditur, quare *αἰματῶν* in numero plurali, non singulari, adhibeatur. Indicantur scilicet duo illa *αἰματα*, ex quibus Israhel & Isaac procreati sunt. Cetera acutus lector facile subolere poterit. In reliquis scribit Ioannes, quod omnes, ex plenitudine Christi gratiam acceperimus, & horum verborum hanc esse sententiam dicit Auctor, quod omnes nos, quotquot vivimus, & vivemus, usque ad finem mundi, ex thesauro eius gratiæ, gratiam sumus accepturi. Hinc *χαρίν ἀπὸ τοῦ χάριτος* cum *Cel. Deylingio* nostro exponitur, per gratiam quandam, pro gratia superiori datam. Ad

Pag. 6.

7.

20.

21.

23.

26.

27.

37.

- Pag. 53. *versum tricesimum primum*, cum aliis recte tuetur Auctor, Ioannem quidem Iesum novisse, sed non ut servatorem & Messiam. Hinc sententia Ioannis baptistæ facillime ita explicatur, quod non uoverit tunc Messiam, quisnam ille futurus sit, licet Iesum Nazarenum novisset, ut alios homines, de quorum dignitate & munere nihil adhuc constaret. Sed pergimus ad *secundum caput*, ubi, ad *versum quartum*, de austeritate Christi in matrem suam agitur. Auctor statuit, Christum, pro muneris sui Messiani more, graviter, non severe quidem, matrem esse allocutum, ita tamen, ut non omnem auxilii spem ipsi exemerit, sed tantum voluerit, ut sibi certissime illa perfunderet, filialem obedientiam hic locum non habere, ubi Maria eadem, qua aliarum mulierum, dignitate reputaretur. Rem omnem ad suum pertinere arbitrium, dicit Christus, hincque
97. neminem auctoritatem suam interponere debere. In sequentibus commode monetur, dicendi rationem *μετὰ τρεῖς ἡμέρας* & *ἐν τρισὶν ἡμέραις*. unam esse eandemque, quia Servator noster de eadem re, utrumque loquendi modum adhibet, nihil aliud inferentem, quam *intra dies tres*; quo tempore se in vitam esse rediturum, Christus prædicit. In *versu secundo Cap. III* non improbabili dicitur ratione, titulum *Rabbi*, non solum iis fuisse proprium, qui dignitate huius nominis a legis peritis solemni ritu formulaque fuerant adfecti; sed quod Iudæi ita etiam appellare soliti fuerint illos, qui pro doctoribus & magistris se gerebant; quod & inter nos, more plebeio, fit, ubi plurimi salutantur *Doctores & Magistri*, licet hoc titulo vera careant. Ex eo, quod v. 4. Nicodemus quærit, quomodo homo, adulta & provec̄ta ætate, in uterum matris suæ descendere possit? coniicit Auctor, Nicodemum his verbis se ipsum petere voluisse, & hinc eum tunc temporis provec̄tum ætate iam fuisse virum. Reliqua, de colloquio Nicodemi cum Christo, hic diligenter enarrata, consulto omittimus, ne iusto prolixiores simus. Ceterum minus recte fieri, Auctor venerabilis ad *versum viceesimum sextum* statuit, ex communi sententia, Ioannis discipulos Christi baptisati indignantes haberi; qui potius, quod subintelligendum est, a magistro suo

suo erudiri voluerint, num Ioannes a munere suo discedere, & omnia prædicandi, & flumine sacro initiandi homines, facultatem, Christo in posterum concedere velit, debeatve? Hoc est, quod sibi postulant & expectant a Ioanne discendum. In *Capite quarto v. 35* suam sententiam, alias publici iuris factam, commutat Auctor, & ita verba Christi exponit: Nonne vos, ut vulgo id fieri solet, tempore segetis dicere consueistis: nunc per quatuor mensium spatium, usque ad tempora messis, est expectandum? Ego vero dico vobis: aperite oculos vestros, & contemplantini, quæso, turbam illam hominum, ad me accedentem. Hic ager est meus, qui iamiam albescit, & maturam segetem ostendit. Penes me scilicet messis, tempus segetis e vestigio sequitur, & sic reliqua fluunt. Observent hic lectores, quomodo Christus, ex mente Auctoris, sermonem suum a re terrestri & campestri, ad rem cœlestem & divinam, declinaverit. Videmus hic, Auctorem in postremis verbis consentire cum alio docto quodam viro, verba Christi, de campo albescente, ad accelerantem & instantem turbam Samaritanorum, applicante. Ad *v. 43. & 44.* supplet Auctor, ad sensum pleniorum conficiendum, verba Ioannis ita: Iesus ibat in Galilæam, non vero in oppidum Nazareth, in Galilæa situm; causam interferens, quod in patria propheta nihil æstimetur. Ad *Caput quintum* prolixam repetit disputationem Auctor, de piscina seu lacu *Bethesda*, prope Hierosolymas, eiusdemque mirabili ægrotos sanandi facultate. Monetur hic, salutarem hancce aquam eos tantummodo ægrotos sanasse, qui vel visu, vel pedibus, laborarint, aut paralytici fuerint. De hoc ægrotorum genere Ioannem tantum loqui, historia fatetur. Deinde dicitur, naturalem hanc fuisse, sanandi ægrotos, lymphæ huius potentiam; quam & alii docti viri admittunt. Denique asseritur, Ioannem hic ea, quæ de angelo, *Bethesdam* commovente, enarrantur, ex more Hebræorum dicere; vel ea, quæ naturaliter fiunt, angelorum potentie attributum, vel etiam vires naturales, licet vita carentes, *angelos*, sive legatos Dei, appellantium. Sic v. g. pestis Assyrios enecans *1 Reg. XIX, 35, angelus*

Pag. 183.

193.

26.

227.

- gelus Domini dicitur; morbus atrocissimus, quo Deus Herodem gravissime affligebat, *Act. XII, 23*, *Angelus Domini* peræque appellatur; & huius generis plura suppetunt exempla. Sed falsissimum est, venia Auctoris celeberrimi, Lucam, morbum Herodis, *angelum Domini* appellare. Nec vola, nec vestigium huius rei in literis sanctioribus exstat. Commemorat quidem Lucas, angelum Domini Herodem affixisse & percussisse, & eum hinc morbum gravissimum fuisse expertum. Vehementer proinde dubitamus, omnes Christianos, ratione præditos, hanc sententiam Auctoris, uti ipse vult, omni ex parte esse amplexuros, una cum reliquis, in quibus versionis suæ novas ubique defendit opiniones; quod quidem lectoribus, ad ulteriorem rerum sanctiorum illustrationem, commodissimam præbebit occasionem. In *sexto Capite Ioannis* multos exegeticos nodos commode dissolvere studet Auctor, & inter reliqua scite exponit *ἴσα ὅτι* nihil aliud significantia, quam opera, ab hominibus in honorem Dei patrata. A Deo docti, *διδασκῆται ὅτι ὅτι*, omnes sunt homines, ita scilicet, ut quilibet fateatur, Deum omnes homines per Christum, & suos Apostolos, docere & erudire voluisse; non omnes vero spiritualiter edocti fuerunt, sed sanctiorem doctrinam multi repudiarunt. Ex *septimo Capite* observamus, Auctorem commode verba Iudæorum *v. 27*, de Messia exponere, ubi scilicet dixerant, se cognitum habere Iesum, & optime scire, *πῶθεν ἴσῃ, unde sit?* quasi dicerent, se nosse parentes Iesu, ex quibus ortum suum Iesus haberet. Iam vero Iudæi putabant, ex typo Melchisedeci, Messiam parentes esse habiturum plane ignotos & incognitos *Ebr. VII, 5*. hinc dicebant, Iesum Messiam non esse, utpote cuius parentes noti atque cogniti essent inter Iudæos. *Ad v. 33*, Auctor suam in versione Germanica traditam mutat sententiam, ubi communem interpretum & conversorum arripit expositionem, atque argumentis probat, de fidelibus omnino dici posse, quod fluvii viventis aquæ ex corporibus ipsorum desiliant. Provocat hinc recte Auctor celeberrimus ad *Act. II, 16, 17, 18*, *1. Io. IV, 14*, *Ies. LVIII, 11*; & probat, omnino hic, copiosa (Spiritus) S. dona significari, quæ feri-

Scriptura prædixerit. Monentur hic lectores, infelicissimam esse interpretationem eorum, qui vocabula *καθως εἶπεν ἡ γραφή* ad superiora, & non ad inferiora verba, referri volunt, ad quæ ultima necessario pertinere videntur Auctori. In *Capite octavo v. 28.* sensus vocabuli *ὁλώθητε* recte vindicatur, simulque ostenditur, Iudeos Messiam per crucifixionem exalasse, quo Servator sine ulla dubitatione in sermonibus suis respicit. In *Capite nono v. 7.* declaratur, *ἔρχομαι* significare *redire*, ut ex *Io. XIV, 18. 28.* constat. Deinde *ἐνίψατο* ita exponitur, ut non lavationem simplicem, sed abluendi (*abwaschen*) modum indicet. "*Ἄνθρωπος* vertitur *vir*, non *homo*, v. 10. Hinc corrigatur *Lutheri & Batavorum* conversio, verbotenus Græcum textum convertens, per *homo*; quod tamen contemnibile sit. In verba Christi *Io. X. de bono pastore*, multa & præclare disputantur ab Auctore venerabili, in quibus etiam ex parte priori de hoc loco sententiæ nuncium remittit, & vale dicit. Ad *versum viceſimum septimum* notatur, & quidem commode, *audire* significare *obedire*. Expedita hæc res est. Sed istud *Cel. Auctorem* commovere debebat, ut verteret verba, non: *Sie hören meine Stimme*; sed: *Sie hören auf meine Stimme, auf mein Wort*. De vocabulo *ἐνσπρήσατο* ad *Capitulum undecimum v. 33.* doctè probat Auctor, ipsi significatum tristitiæ & mæroris competere, quod non solum ex aliis scripturæ testimoniis, sed etiam ex re præſenti pateat. Quid vero pluribus recensendis opus est, omnia cum propinare non liceat? Vident admodum clare & dilucide hinc lectores, in eodem tramite pergere diligentissimum *Heumannum*, Auctorem venerabilem, in enarratione Novi Testamenti. Hinc quam maxime optandum est, spem reliquam ut ipse impleat certissime, de iis, quæ adhuc enarranda restant, a nobis conceptam.

URBANI HIERNE, QUONDAM GUBERNATORIS
 provincialis honorarii, Archiatri regii, & Præsidis Regii Collegii medici, Artorum Chemicorum Holmiensium,
 Tomus primus, hoc est: Parasceve, sive præparatio ad
 167-

tentamina in regio laboratorio Holmiensi peracta, ut & compendiosa manu ductio ad elementa & principia chemica rite investiganda, cum annotationibus IOANN. GOTTSCHALK WALLERII, Phil. & Med. Doct. Chem. Metallurg. & Pharmaceut. Profess. Reg. & Ord. Acad. Imper. N. C. ac Reg. Acad. Stockholm. Soc.

Stockholmæ, typis & impensis Laur. Salvii, 1753. 8. plag. 18.

URBANI HIERNE. &c. TENTAMINUM CHEMICORUM in regio laboratorio Holmiensi peractorum, Tomus II, nunc primum in lucem editorum cum annotationibus, IO. GOTTSCHALK WALLERII, &c.

Ibid. eod. plag. 11.

Beatus Autor, qui sub finem superioris seculi inclaruit, pro illorum temporum docendi rationibus, phænomena corporum naturalium, in quantum illa chemicis demonstrationibus exponuntur, ad mentem spagyricorum ordinaverat, & pleraque ita disposuerat, ut recentioribus, per experimenta frequentius instituta doctioribus, placere omnino non possent. Igitur Clarissimus Commentator, notis perpetuis Auctorem suum ubique illustrat, & recentiora dogmata illis veteribus subnectit.

Sectionis I Cap. I de elementis in genere inscribitur, quæ sint entia simplicissima, nec ex aliis, nec ex se invicem conflata, sed a summo creatore ipso producta, ex quibus cetera formantur, inque illa iterum cuncta converterentur, ex quibus deinde nova quoque corpora produci combinarique possint. Hæc elementa ad mentem veterum, Ægyptiorum ac Græcorum, quatuor sunt, terra, aqua, aer, ignis. Terra Cap. II
ele-

elementaris, simplex est, homogœnea, insipida, inodora, fixa, dura, ob tenuitatem clara ac pellucida, immobilis futura, nisi æris, ignis, ac aquæ motibus agigaretur. Talis est illa, quæ in sale marino reperitur, omnisque terra vitrescibilis. *Aqua Cap. III* secundum *Cartesianorum* principia, ex tenuissimis flexilibusque principiis nata est, intercurrentibus variis spatiis, quæ lucem admittant transmittantque, unde fit, quod ad plurimarum orgiarum profunditatem perspicere aquæ & res in fundo sitæ oculis usurpari possint. *Mavult Scholiastes* rotundas esse, quam longas & flexiles. Competit illi humiditas, frigus, gravitas. Aere gravior aqua est, levior tamen, cum in vapores resoluta fuit, tunc enim aerem levitate superat, vel æquat, inque illo pender, ad 5000 passuum altitudinem, sub specie nubium. Congelascunt aquæ, fuga aeris, aeris elatere ablato, quanto ad disiungendas particulas opus est, vel admixta illis materia aliqua frigorifica. *Aer Cap. IV* subtile elementum est, leve, compressibile, omnia implens, per quod ignis solaris ad sublunaria descendit, cuius effectus omnes, ab eius *gravitate, elatere, motuque rectilineo*, dependent. Immixtus illi æther est: gravior aer, ad radices montium, quam in illorum iugis, est, ideo, quod ibi columna atmosphæræ maior, hic minor sustinenda est, hinc inferior aer a superiore condensatur. Solus autem *æther* spatia immensa inter planetas stellasque media replet. A motu aeris rectilineo frigus est, ab obliquo calor. *Ignis Cap. V* elementum respectu reliquorum penitus spirituale ac fere divinum est; neque enim ille ignis culinaris, sed longe alia subtilissima res, *materia scilicet lucis*, elementaris ignis est. Consideratur illa materia 1) in purissima sua operatione; 2) in commixtione cum aliis corporibus; 3) ut aliis elementis immixta; 4) ut soluta suisque vinculis expedita. Monet autem *eruditus Scholiastes*, materiam lucis ab illa inflammabili re, quæ ignis est, omnino distingui oportere. Ipse spiritus animalis noster ignea cuiusmodi materies est. Prima ignis materies, ipsius scilicet solis effluxus, cunctis sub solis vortice contentis, tanquam primum agens, motus imprimit, a quibus diffe-

rentiæ sensibiles corporum, *durities, mollities, lux, tenebra, aliæque*, dependeant. Amat sulphuris consortium; inest igitur aeri, quatenus & ille sulphur, laxius, spurium, continet; docent, *fulmina, fulgetra, chasmata*. Inest ignis liquidis sulphuribus, pici, bitumini, malthæ. Est igitur ignis, *cohesivus, soliditatis, electricitatis, phosphorescentie, fermentationis, putrefactionis, liquefactionis*, causa. Inest quoque metallis, maxime ferro. Ex corporibus, quibus inest, sæpe erumpit sponte; docent experimenta *reguli antimonii cum sublimato, antimonii diaphoretici cum nigro sapone, sponte accensis*; Docet oleum vitrioli recens & calx viva, quando his aqua accessit. Singulare de influentiis cœlestibus *Cap. VI* est; putat enim Auctor, non tantum a sole, sed a reliquis quoque sideribus, ignem procedere & longe lateque distiici, præ ceteris autem lunam solis materiam in se recipere, & ad tellurem sub variis respectibus propagare, qua de re eruditus commentator, modeste dissentit, & ad seculi, quo hæc scripta sunt, morem omnia refert. De principiis chemicis *Cap. VII* agitur. Principia quidem elementis, magis mixta sunt, veluti Plutarchus & Cicero hanc vocem accipiunt, attamen, ex usu loquendi, id, quod elementis crudius est, nunc principium appellatur, qua in re circa verba dissentire velle, esset desipere. Hæc tria, sunt *sal, sulphur, mercurius*, ad mentem veterum. Recentiores autem, ait *Scholiasies*, reiecta omni inter elementa & principia distinctione, cum observaverint, aquam in terram esse mutabilem, salque nihil aliud esse, quam terram cum aqua iunctam, ad unicum principium, nempe *terram vitrescibilem*, omnia revocaverunt, atque alterum principium *inflammabile* constituerunt, ex quo, cum aqua & salibus, sulphur componeretur. Nec metallis aliquid singularis forte inest, quod Mercurium appellari oporteret, siquidem & metalla ad inflammabilis & terræ vitrescibilis certam mixtionem recurrunt, id quod in ferro evidens est, quod ex limo & oleo aliquo expresso arte producitur. De sale, & primum sale acidis *Cap. VIII* inscribitur: sal vel primigenium est ac imperfectum, vel completum & corporale. Addit *commentator* sal, primigenium

nium aliud, quam *acidum simplicissimum*, esse non posse, cum reliqua salia sint magis composita: sal completum in acidum & alcali dividitur. Sal acidum duplex est, *purum* seu *genuinum*, & *essentiale*. Iptum acidum ex terra ascendit, longe lateque diffunditur, atque sub varia specie, cum variis terris ac pinguibus rebus adunatum, in mixta magis salia concrefcit, ut ex metallis acido adunatis vitriolum, ex eodem cum pingui aliqua re maritato pyritæ, & sic porro, nascantur, additque *Scholiasfes*, experimentis *Heliosb*, ex eodem acido & pingui argillaceo alumen gigni. Alterum acidum sal essential est, quod in aere dispersum, *acidum nitrosum* dici posse autumat. De alcalibus, & primo de sale urinoso *Cap. IX* inscribitur.

Alcalia salia sunt, quæ cum omnibus liquoribus acidis effervescent, eaque, vel urinosa & volatilia, vel lixiviosa seu fixa: volatilia suum in oleosa parte discrimen positum habent, quare etiam salia alcalica fixa, accedente oleo, volatilifantur. Horum causa occasionalis potissimum putredo est, sine qua salia volatilia obtinentur parcius, etiam si per ustionem quoque haberi possint: ex putredine illa nasci, opinandum haud est, præexistunt enim in omnibus corporibus, tam vegetabilibus quam animalibus, ex quibus deinde proiciuntur. De alcali fixo ac lixivioso *Cap. X* continentur sequentia. Non nisi igne præparatur, reperitur tamen etiam naturale. Constat terra ac pinguedine; facile coit cum pinguibus, estque medium aquam cum illis miscendi. Inest illi materia ignea, quam alcalici salis vis caustica arguit. Inde etiam fit, quoniam alcali terra sitibunda dives est, ut acidum ab illa absorbatur quam efficacissime, & fortiter retineatur. De acido participant alcalia fixa quamdiu crystallisari possunt, quare *Soda* verum alcali haud est, cum ex parte crystallifetur. Sequuntur *Cap. XI* salia composita, quæ ex acido & alcali mixta sint, sal scilicet, *muraticum*, *nitrosum* seu *calcarium*, & *petrosum*, *armoniacosum*, & *essentiale*. Sal muraticum, quod etiam commune vel marinum dicitur, ex sale acido, urinoso ac fixo componi, *Auctor* putat, cum igneæ materię parca, satis autem magna terræ quantitate. Dissentit *Scholiasfes*,

tales, atque salem hunc vere medium esse docet, ideo, quod ab acido non moveatur, nisi vitriolico, syrupum violarum haud mutet, nec mercurium sublimatum præcipitet. Sal tamen marinus acidi quid ostendit, etiam sine igne, cum chartam cæruleam rubro colore inficit. Sal marinus terram quidem continet, puram, virgineam, vitrescibilem, aut non aliter, quam in quantum alcali subest, cuius natura in terra diaphana vitrescibili ponitur. Equidem sal urinolum, ad mentem Auctoris, sal commune haud inest, potest tamen hoc in urinosum converti. Invenitur illud etiam in plantis, illatum vegetatione, veluti in *Kali Salicornia*, nequaquam vero illis ingenitum. Sal nitrosum seu petrosum *Cap. XII* describitur: Aliud recentius est, ubique parabile; aliud veterum dicitur, *natrum* scilicet, quod nativum invenitur. Recentius illud est, quod ex terra pingui nitratia coquitur, multo salo urinolo, pauciori acido, multo aeri, multæ aquæ, paucissimæ denique terræ, iunctum; generatur ex vario alcali urinoso, cum acidum universale aeris se illi adiunxit, dubio tamen manente, utrum animalis an vegetabilis originis illud sal urinosum dicendum sit, quod nitro gignendo famulatur, cum ad stercorea animalium, quæ terram nitratiam fecundant, hic potissimum respici oporteat, stercorea autem ex vegetabili partu fiant. Discrepat aliquantum *Natrum* veterum, seu nitrum petræ, illud scilicet spontaneum, quod vel ex aquis mineralibus coquitur, vel sponte passim efflorescit. De alcali hoc sal plus tenero, argumento illud esse potest, quod in crystallos non concrevit; est, urinosum aliqua ex parte illud alcali esse, propterea clarum est, quod mercurium sub albo colore deicit. *Caput XIV* de sale armeniaco agit, illo scilicet, quod nativum est, & ad Aetnæ ac Vesuvii montis radices nascitur, sulphuri vivo sæpe iunctum, unde phlogiston subesse intelligas. Præterea alcali & fixum & urinosum prævalet acido, quale salis communis est, illi immixti. Sequuntur *Cap. XV* ea, quæ sal essentielle attinent, illud scilicet, quod sua sponte natum, magis tamen compositum est præcedentibus, ac facilius, illis, solvitur, utpote cuius principia laxius coherent. Incolit potissimum plantas. Pri-

mum

nam, ex quinque, quæ prostant, *tartareum* dicitur. Ex acidi parva ratione, ex plurimo alcali fixo, aliqua urinosi parte, compositum ingitur, quæ omnia sub pingui ac terreno involucro hærent. Alcali tamen per naturam inesse, negat commentator, atque illud ex acido & oleo, inter sese iunctis, oriri autumat, cum nulla huius salis indicia, arte, in tartaro observari possint. Alterum sal essentielle, *dulce* est, sub cuius velo acidum & sal volatile urinosum observatur, licet illud per naturam forte haud adsit, sed ex calcaria aliqua terra, quæ in experimentis additur, atque ex acido & inflammabili proveniat. Ex melle vel saccharo producit sal subacido dulce: in fructibus per maturitatem ex dulci acescentibus sal aliquod, per essentialiam, inest: in herbis denique vario sapore mixtis *varium* aliquod, prout ipsi plantarum sapes variant, observatur. Post salia de sulphure *Cap. XVI* exponitur. Hoc quando spagyrici nominant, nihil sane aliud, quam quod nunc *inflammabile* dicitur, intendunt, elementum scilicet combustibile, volatile, quod materiam ignis nutrit, vel ipse ignis est. De hoc sulphure, tanquam corporum vinculo, & certo respectu, motore, multa asseruntur, quæ scholam spagyricorum olent. Sulphuris status quietus est, vel motus: *Quietus, quum materia solaris in pinguedine corporum, tanquam suo centro constituitur, inter reliquas elementorum particulas immotus, occultus, quo tempore subiectum nullam mutationem patitur, sed præservatur a putredine, resolutione, & morte, tumque vocatur balsamus, & vita vinculum: motus autem sulphuris status est, cum materia solaris suis vinculis se sensim extricans materiam suam in actum deducit, cuius initium fermentum, continuatio semen est.* Feliciora nostra tempora, quibus sese emancipare, atque ab illa præiudiciorum turbine sese liberare, experimentorum fidelium copia, securitate, & convictione, licuit. Sed fortasse non proferunt meliora, nostri, cum gluten, tanquam vinculum elementorum, ad compaginanda corpora, proferunt? De Mercurio, tanquam primo ente metallico, nil clarius loquuntur de Hermetis schola philosophi. Multi mercurium vivum ipsum, *exponente Commentatore, putant*

tarunt, hoc esse principium, unde reliqua metalla originem haberent & generarentur. *Beccherus & Stablius* aliquam subintellexerunt terram, quæ metalleitatis principium esset; Auctori mercuriale principium diversum videtur esse in diverso naturæ regno, idemque cum *materia nutritiva*, seu *ex qua*. Alii mercuriale principium intelligendum esse volunt *liquidum quoddam spirituosum*, a quo corpora, mobilitatem, fluiditatem, volatilitatemque haberent. Mercurius sane metallicus sub hac voce intelligi nequit, utpote qui ipse est compositus. *Sectione secunda* a Scholasticis ad utiliora proceditur, & *Cap. I* de solutione ac præcipitatione agitur; quo, quale principium in hoc vel illo corpore præpolleat, intelligatur. Quando compages corporum, interveniente aliquo liquido activo, disjungitur, tunc, cum amicum hoc est divortium, lenè, pacabile, *solutio* est; cum inimicum ac tumultuarium, *corrosio* appellatur. Hæc disiunctio elementorum vel *totalis* est, vel *partialis*, nempe *extractio*. Etiam si autem difficile explicatu est, in quo menstrui, erga solvendum, relatio consistat, illam tamen in mutua ad invicem propensione ac similitudine consistere, Auctor existimat, commentator subscribit; quod solutum est, sui iuris fit præcipitationis legibus, cum vel menstruum debilitatur, vel contraria adduntur salia. Præcipitatio fit vel per contraria, vel per subcontraria. Contrarium est, purum acidum contra purum alcali, subcontrarium est, quod incomplete solvit, e. g. cum alcali non plene restituit, quod sale marino solutum fuerat. *Caput tertium* de præcipitationum speciebus agit. Effervescunt inter se salia, cum unum alteri opponitur, atque ille motus varius est, debilis, velox: proinde & præcipitationum modi variant, pro fervoris, mutationis colorum, ac celeritatis, qua materies fundum petit, conditionibus. Ipsa materies, ad præcipitationis probationem necessaria, *Capite quarto* ordinatur. Inter spiritus acidos discrimen est: spiritus vitrioli purissimum est acidum, spiritus sulphuris vices, cum hic vix genuinus obtineri possit, spiritus vitrioli gerit. Inter utrumque medius est spiritus salis, rite elaboratus. Damnatur ille, qui cum bolo
vel

vel terra pingui destillatus est, ideo, quod hæ glebæ de suo aliquid adjant. Igitur commendat glebas talcosas, massæ immiscendas, quo spiritus talis censei possit purissimus. Eadem dexteritate reliquorum quoque liquorum, vel solventium, vel præcipitantium, notæ exponuntur. *Capite V* diagnosi salium & sulphurum per dicta præcipitantia sistitur. Omne genus acidorum cognoscitur, quando id, quod per alcali solutum est, deiicit. Acidum purum cognoscitur: cum saccharum Saturni, & omne id, quod salibus essentialibus solutum fuit, præcipitat, cum nigrum atramenti colorem in pellucidum mutat, & una cum cerussa & lithargyrio dulcescit. Alcali cognoscitur, post alia signa, cum solutionem aluminis turbat; speciatim, alcali fixum solutionem mercurii in *rubrum*, volatile autem in *album* colorem præcipitat; sic quoque reliquorum liquorum, vel corporum, quibus immixtis solutiones turbari solent, characteres evolvuntur. *Capite sexto* diluuntur obiectiones quorundam, atque his, appendicis loco, curiosissima de coloribus in præcipitatione rite observandis adicitur expositio, deque calore & ignibus observatio quadrimembris additur.

Alter Tomus tentamina chemica in regio laboratorio Holmiensi peracta continet, in quo, *Tentamine I* de sale ac pingui terrarum; *II*, de duplici formicarum sale, tum acido cum volatili; *III*, de volatili sale urinoso plantarum, sine prævia putrefactione; *IV*, de sale volatili urinoso in regno minerali; *V*, de aucto pondere quorundam corporum post usionem vel calcinationem; *VI*, de alcali fixi præexistentia in corporibus, antequam comburuntur; *VII*, de acido universali sulphureo, & a quo subiecto purum obtineri possit; *VIII*, de defectu eorum supplendo quæ in patria deficiunt, agitur: Neminem pœnitebit, legisse librum, in quo, sub parvo volumine, universæ chemiæ, tam analyticæ, quam syntheticæ, compendium sistitur; dubiumque superest, an maiores illi qui scripsit, an illi, qui commentatus est, referre debeamus gratias.

SCRIBIT

*SCRINIUM ANTIQVARIUM, SIVE MISCELLANEA
Gröningana nova, ad historiam reformationis ecclesiasti-
cam præcipue spectantia. Inseruntur varii generis epi-
stole, orationes, biographiæ, & sim sive nunquam antea
editæ, sive ita facte rariore, ut pro ineditis
haberi possint.*

Tom i III.

Tom I Pars I & II, 4, Alph. 2, plag. 3. Tom. II Pars I,
Alph. 1 plag. 2½. P. II, Alph. 1 plag. 4. Tom. III.
Pars I & II, Alph. 3 plag. 2.
Gröningæ & Bremæ, apud Spandaw & G. W. Rump,
1749, 1750, 1751, 1753, 4.

Quantum referat, documenta, quæ ad veritatis historicæ confirmationem faciunt, sive ex tabularum claustris eruere, sive, cum rariora fuerint facta, prelo de novo subiicere, neminem, qui res iusta lance ponderat, fugit. Quod cum secum reputaret vir de re litteraria omni, maxime theologica, meritissimus, cel. *Gerdesius*, constituit, ex divite penu, per partes cum erudito orbe communicare documenta, non ita facile obvia, quæ ad illustrationem historicæ emendatorum sacrorum spectant: tum, quo minutiora scripta, vel nunquam typis exscripta, vel rariora facta, e tenebris in lucem revocaret, sicque desiderium antiquiora scripta legendi denuo excitaret; tum etiam, quod suspicamur, ut ita historicæ reformationis, quam summa cum laude molitur, suppetias ferret. Appellat collectionem hanc *miscellanea nova Gröningana*, quoniam succedunt in locum, sed via ab illis diversa, *Miscellaneorum Gröninganorum*, per partes publicatorum. In his enim uti exhibuit lucubrationes, quæ ad explicationem litterarum sacrarum, antiquitates, & historiam spectant; ita in his cum primis scripta non magnæ molis sistit, quæ historicæ restauratorum sacrorum faciem præferunt, quæque ipse præfationibus præmissis, & subiectis notis, illustrat. Horum argumentum, & unde illa habeat, brevibus referemus.

Vol.

Vol. I. P. I. repræsentatur 1) *Andreae Bodensheimii, dicti Carolostadii, vita*, ab ipso vener. *Gerdeso* accurate descripta ad A. 1521; enarratis simul scriptis eius, quæ ad illud usque tempus publici iuris fecerat. 2) *Adami Menfonis orat. de meritis Principum Arausionensium & Nassoviorum in fœderatam Belgicam*. Recitavit hanc *Ciar. Ifingius*, eloquentiæ & historiarum in Academia Gröningana Professor, d. 3. Sept. A. 1711. cum fasces susciperet, Arausionensi Principe, qui in flore ætatis nuper vivere desit, biduo ante, ipse Cal. Septembr. in lucem edito. 3) *Guilielmi I, Principis Arausionensis, epistolæ ineditarum biga A. 1572 & 1573 præmittitur epistola Vlissingensium A. 1572*. Scripsit Princeps epistolas illo tempore, quo dux Albanus immanem in modum sæviebat, Belgasque religione & libertate spoliare nitebatur. Arma igitur, *Guilielmo* duce, nonnullæ Belgii civitates corripuerant, quo libertatem tutarentur, & religionem, a superstitione purgatam, factam tectamque præstarent. Sed *Guilielinus*, neque a milite, neque a pecunia fatis instructus erat, a profugis igitur Belgis, qui Londini cœtum sacrum formabant, quosque benignitas divina fortunis auxerat, ut suppetias sibi ferrent, petit. Epistolæ idiomate belgico sunt scriptæ, ex quibus egregia optimi Principis indoles, & flagrantissimus ardor salutis publicæ promovendæ apparet. 4) *Ioannis Nassavii, gubernatoris Gelriæ, litteræ ad cœtum Emdanum A. 1579 una cum Emdanorum responso*. Cum reformati in Gelria, cui præerat *Ioannes*, graves existere inciperent pontificiis, atque hinc mutua odia, eaque gravia, exorirentur, Princeps autem in mitiores partes inclinaret: sententiam ministrorum Emdanorum est percontatus, qui pie ac prudenter responderunt, a religione vim omnem abesse debere, adeoque pontificios in religionis exercitio turbandos non esse. Principis epistola, nondum edita, eruta est ex bibliotheca *Ifingiana*, & scriniis *Altingianis*, responsum iamdum in lucem fuit protractum, cura illustr. *Heinfi*. 5) *Reformatarum in Belgio ecclesiarum epistola apologetica, ad, & contra auctores libri Bergensis, dicti concordia, A. 1579. scripta, ex editione, & cum notis Lud. Ger. a Renesse*. Auctor est vir illustris

Pag. 1 - 56.

56 - 84.

85 - 102.

103 - 120.

Fff

Petrus

Petrus de Loyselear, qui *Guilhelmo I* erat a concionibus & consiliis sacris, eam nomine ecclesiarum Belgicarum direxit ad auctores libri concordiae, a quibus multis precibus contendit, ne integras ecclesias, non auditas, vel damnent, vel iniquo praedicio gravent. Prodiit primum A. 1579, 4, sed illa omnium fere oculis se subduxit, conversa tum in Belgicum, tum Germanicum idioma; recudendam deinde curavit *Ludov. Gerb. Renesse*, Theologus Bredanus A. 1651. notis quibusdam instructam, sed & haec editio ita rara est facta, ut dudum frustra quaesita, nunc repetatur, non nullis observationibus additis.

- Pag. 121 - P. II. continentur: 1) *Franc. Junii, Theologi Leidenfis, vita*
 200. *ab ipso conscripta*. Prodiit primum cum praefatione *Paul. Merula* A. 1594 vivo adhuc *Junio*, inde praemissa operibus eius, unde illam depromsit Vener. Editor, Junii effigiem praemissit, vitam in paragraphos distinxit, quaeque *Gomarus* de placido ipsius obitu in orat. funebri dixerat, addidit, & indicem scriptorum subiunxit. 2) *Franc. Junii epist. ad Io. Marguinum*, quaternio. Erat hic V. D. in coetu peregrinorum Belgarum apud Londinenses minister. Nactus est illas Editor ex tabulario ecclesiae huius, ex quibus cum primis attentionem meretur II, qua quaestio disceptatur, *an fidelium infantibus, ut ipsis adultis, sit ministranda caena domini?* 3) *Epistolarum, ad exordia reipubl. Belgicae facientium, pentas*. Et haec primum prodeunt ex tabulato Londinensi, omnes, excepta IV belgice scriptae, ex quibus facies reipubl. illius temporis perspici, & quo animo *Guilielmus* in religionem puriorem fuerit, intelligi potest. 4) *Ubbonis Emmii ad Petr. Scriverium epistolarum Decas*. Omnes, si secunda excipiatur, directae sunt ad *Scriverium*, quas ex *αὐτογράφῳ* primum exhibet. 5) *Elberti Leonini ICti oratio habita Antwerpiae d. 25 Nov. 1579. in conventu Statuum generalium*. In oratione urget illa, quae periculosis istis temporibus necessaria erant maxime, petita ex *centuria conciliorum* ipsius, publicata Arnh. 1656. 6) *R. P. Gerb. Burdragi*, in episcopatu Patavino suffraganii, epist. ad illustriss. & reverendiss. D. D. *Franciscum*, Cardinalem Pisanum, de *ratione, qua praeser-*

servari possit Italia, ne Lutheranismus inficiatur. Cum tormentis ac cruciatibus incremento religionis emendatæ obex poni non possit, suadet, ut Pontifex interdicit, ne quis ex Italia Germaniam, neque ex Germanis quisquam Italiam adeat. Quis ille *Budragius* sit, se ignorare fatetur; epistolam repetit ex *Ioach. Ursini*, Hispanicæ inquisitionis & carnificinæ secretioribus, in lucem emissis A. 1611, libro rarius obvio. Habetur non nullis supposititia. 7) *Petrii Villerii & Io. Taffini responsum de pace religionis cum pontificis incuncta.* Item *de restituendis templis, quæ per tumultum pontificis sunt erepta.* Est responsoria ad epist. *Ioannis Nassavii de negotio religionis in Gelria*, quam in Supp. memoravimus, extracta ex *actis Gelricis sub Ioannis regimine MS.* Subiiciuntur nova litteraria. 343 - 375.

Tom. II. P. I. 1) *Herm. Kerfenbrack belli Monasteriensis contra Anabaptistica monstra gesti descriptio, carmine heroico facta.* Editum est opusculum hoc Colon. 1545, 8, sed quoniam magnæ est raritatis, Lib. I. hic typis iterandus fuit, alter sequenti parti inferetur. Auctor motus istos infelices haud invenuste describit, infestum tamen passim in purioris religionis confessores animum prodit. 2) *Erub. Rothmanni, Stadlonensis, ecclesiastæ ad D. Mauriti Monasteriensis, epitome confessionis fidei A. 1532.* Hic post erroribus anabaptisticis se infescari est passus; quo autem tempore hanc vulgavit confessionem, protestantium doctrinæ, quod ex illa liquide adparet, erat addictus. Iterata est ex libro *Kerfenbrackii.* 3) *Epitome quorundam abusuum, qui in ecclesiam irrepserunt, atque ad tempus usurpati sunt, Senatui, tribunis, mechanicorum magistris civitatis Monasteriensis, per evangelii ministros conscripta oblataque A. 1532.* Et hæc profecta est a doctoribus Monasteriensibus, cum nondum pestiferis erroribus essent infecti. Quæ subiicitur *determinatio ordinis theologici Colonienfis, super articulis illis Monasteriensibus, rem non rationibus, sed conviciis agit.* 4) *Consilium theologicum, quibus mediis, verbo Dei consentaneis, ditiori alicui consuli possit, ut quoad religionem subditi, tam qui catholici, quam qui reformata religionis vocantur, in pace vivant.* Hoc habet relationem ad illa, F ff 2

Pag. 319-328.

328-342.

343-375.

377-403.

403-418.

418-424

424-431.

illa, quæ P. I. & II, Tom. I, habentur; profectum fuisse videtur a *Guil. Feugerao*, ex primis academix Lugdunensis Theologis. 5) *De Io. Calvini institutione religionis christiana historia literaria*. Hæc dissertatio agnoscit Auctorem cel. *Gerdesium*, qua de præcipuis illius editionibus, potissimum rariore illa, Argent. 1539. fol. impressa, quæ nomen *Alcuini* præfert, curatius disseritur, itemque de eiusdem versione. 6) *Io. a Lasco epistola*, quotquot adhuc indagari poterunt. Hæ numero XXI. partim luci primum dantur, partim ex bibliotheca Bremensi, partim ex collectione epistolarum, a *Gabbema* facta, sunt transfusæ. 7) *P. Marnixii ad Tb. Beza epistola*, & huius ad eam *responsio* A. 1566. desumpta ex *Beza* op. Tom. III. fol. 206 seqq. Spectant hæc *Sebastianum Francum*, eiusdemque opiniones. Sequuntur nova literaria.

Tom. II. P. II exhibetur 1) *Herm. Kerfenbræckii carminis de bello Monasteriensi*, rari admodum, liber II, notulis quibusdam a Cel. *Gerdesio* illustratus, primus fasciculo proxime superiore legitur. In hoc historia luctuosi illius belli perterritur, urbis Monasteriensis nempe obsidio, expugnatio, caedes factiolorum, & supplicia de principibus sumta, ordine percensentur. 2) *Nassavicarum regionum reformatio sub illustriss. Comite Gulielmo*. Auspicia factorum, in terris Nassavicis emendatorum, ab his, qui res in ecclesia per illam tempestatem gestas victoris chartis commiserunt, silentio prætermissa sunt. Memoratur igitur, Guilielmum iamdum A. 1530 doctrinæ emendatæ favisse, ac A. 1535, foeteri Smalcaldico accessisse. In repurganda doctrina usum esse opera *Er. Sarcerii*, cuius etiam effigies, affabre picta, representatur. Ante hunc tamen, idem saxum volvit *Helmannus & Crombachius*. Moderante Sarcerio A. 1538. Synodus est celebrata, qui ipse etiam huius, pariterque visitationis acta, edenda curavit, ex quibus præcipua momenta excerpuntur. 3) Epistolæ *Io. a Lasco* ad varios, num. XLIII. In his plurima quidem sunt, quæ domesticum ipsius statum respiciunt, occurrunt tamen etiam quæ ad statum ecclesiæ illius temporis ac doctrinam pernoscendam faciunt.

faciunt. Melanchthoni, dum bello omnia turbarentur, sua-
 sit, ut cum suis ad Emdanos concederet. Sententiam de cœ-
 na domini ad reformatorum mentem exponit epist. 31. Ad Pag. 633.
Thom. Crammerum, epist. 43. scribit de confessu in sacrae coe- 636-641.
 nœ administratione, de pane cibario adhibendo, de vestibus de-
 nique ecclesiasticorum. Doctrinam Osiandri de iustificatione, 656-670.
 illiusque institutum, scribendi adversus Academiam Vitem-
 bergensem, non probat. Epist. 49, directa ad *Christianum* 678.
III, Daniæ regem, queritur, quod sibi cum suis navibus ex-
 scendere, perque hiemem in Dania vires, mari & vento fra-
 ctas, reficere non licuerit, culpam in Theologos coniciens.
 Res reformatorum in Polonia melius se habere incipere, & 682-695.
 regem Daniæ dolore tactum, quod cum suis propulsus fuerit,
 tutum hospitium, si redire velint, pollicitum, memorat Epist.
 LIV. Latitiam suam de felici in Polonia reformationis pro- 702-703.
 gressu, *Sigismundo* regi testatur, eidemque libellum, quo ra-
 tionem ministerii ecclesiastici delineaverat, submittit Epist.
 LVII. Sequenti Epist. LVIII. Poloniæ proceribus lætos in 709-714.
 profliganda superstitione progressus gratulatur, simul monet,
 ut prudentia utantur. Epist. LX Senatui Francofurtano suam 714-721.
 de sacra cœna sententiam exponit, eamque ab Augustana Con-
 fessione alienam haud esse, declarat. Quam benevole Vi- 725-728.
 tembergæ, dum illam, patriam Poloniam petiturus, transiret,
 a Melanchthone, totaque Academia fuerit exceptus, & quod
 consilium de religionis controversiis componendis inierit, fusc 736-743.
 persequitur Epist. LXIII Subiiciuntur literaria nova.
 Tom. III. P. I continentur: 1) *P. Martyris Vermilii Flo-*
rentini vita, per *Iosiam Simlerum*, Tigurinum, conscripta, &
 Tig. A. 1563, 4, operarum formis descripta; post *Melchior*
Alamus vit. theol. exter. pag. 13-32. edit. Francof. ad Mœnum,
 eandem repetit, qui præterea epigramma Bezae in illum, &
 carmen a se factum, quo descriptionem librorum ipsius sibi,
 subdit. Ex hac, status religionis in Italia illius ævi pernosci 1-60.
 potest, digna proinde, quæ de novo repereretur. 2) *Epistola*
Io. a Lasco ad Senatum regni Polonici, cui libellum de for-
 ma ministerii ecclesiastici desinat, sacrorum emendationem
 sua;

- suadet, & urget, obiectiones, ab adversa parte factas, diluit, & qua via, absque turbis & seditionibus, opus emendationis suscipi debeat, docet. Eiusd. epistola ad regem Sigismundum, cui significat reditum in patriam, seque defendit a clandestinis fuffronibus, qui ipsum & suos apud regem criminabantur, quali contra maiestatem regis, ac reipublicæ incolumitatem, aliquid machinarentur. Speciatim de *Aloiso Lipsmano*, oratore pontificio, queritur, qui ipsum hæreseos publice postulaverat, cuius mores vivis admodum coloribus depingit. Regem hortatur, ut, misso cultu superstizioso, Deum integro animo colat. 3) Epist. *Phil. Marnixii de Aldegonde* ad *Petr. Delrenum*, V. D. M. Londinensem, qua motus, qui ob duos V. D. M. igni condemnatos Valentia fuerant exorti, enarrat. 4) *Actio, processus, & articuli, contra D. Io. Borthwielchum*, Scotum equitem auratum A. 1561. Hic Borthwielchus hæreseos intumulus, in ius vocabatur, igitur ut vitæ periculum evitaret, clanculum aufugit. Quo facto, adversarii, auspice *Dav. Betonio*, præfule Sant-Andreano, articulos contra ipsum consignarunt, absentem tanquam hæreticum condemnarunt, bona eius publicarunt, ipsumque in effigie combusserunt. Quos articulos simulatque conspexit, apologiam contexit, quæ hic ex *Foxii* commentariis tota repetitur, ac errores refellit v. c. de primatu Pontificis Romani, indulgentiis, simonia, coniugio ecclesiasticorum, iurisdictione clericorum in civilibus, canonibus ecclesiasticis, recentioris ætatis, in emolumentum clericorum excogitatis, religiosorum instituto divinæ institutionis experte, & quæ huius generis sunt alia; de quibus omnibus accurate & solide disputat. 6) *Acta disputationis Londinensis* d. 18. Oct. 1553. ex mandato *Mariae reginae instituta*. *Maria*, simulac solium regium conscendit, rotis viribus id agebat, ut reformatio, quæ haud exiguas vires sumserat, supprimeretur, & papæa religio revocaretur. Ne vero videretur id vi & armis agere, sub eius auspiciis Londini in æde S. Pauli disputatio hæc fuit celebrata a d. 18. ad 30. Oct. quam post in literas misit *Valerandus Pollanus*, tum temporis peregrinorum ecclesiæ V. D. M. post Francofurti ad

ad Mezum, qui huic interfuit, quamque post A. 1554. formis octavis a Typographo describendam curavit. Scriptum hoc, rarius obvium, iteravit S. Vener. Editor, & hoc ipso optimam ab harum cupediarum amatoribus gratiam inuit. Septeni ab utraque parte evangelicorum & pontificiorum fuere commissi. Quæstiones, de quibus auctoritate regia disputatum fuit, fuerunt: 1) num in sacramento eucharistiæ, post sanctificationem panis & vini, tota illorum substantia evanescat, transmutata in corpus & sanguinem Christi? 2) An in eucharistia corpus naturale Christi revera corporaliter adsit præsens, sive per transubstantiationem elementorum in corpus & sanguinem, sive per coniunctionem, (ut loquuntur,) concomitantia? Ex omnibus illis, qui cum pontificis in certamen descenderunt, pulcherrime stetit *Io. Filpotur*, Archidiaconus Vintoniensis, qui acute & solide disputavit, suosque adversarios ita constrinxit, ut, quod responderent, non haberent, sed potius convisiis eum obruerent, & carcerem minarentur.

In Tom. III. P. II. habentur: 1) *Bales Carfenne Hylandri* Pag. 163-178. orat. de pacanda & componenda republica, ad Belgas. Nomen auctoris est fictum, quis autem sub illo lateat, non constat, prodit A. 1585, 8. Oratio est gravis, satis tersa, & emendata. In mala, quæ rempublicam premebant, inquit, & quibus remediis ipsa illa averruncanda sint, ostendit. Improbatur cultum crucis, sanctorum, reliquiarum, detestatur sacrificium missæ, invehitur in merita, tum propria, tum aliena, pugnat adversus indulgentias, ridet ignem purgatorium, lectionem & scrutinium S. Scripturæ commendat, ineptias transubstantiationis demonstrat, queritur de sævissimis vexationibus, quibus intra 50. A. centum millia in Belgio trucidata fuisse adseverat. 2) *Nic. Radzivilis & Aloysii Lipomani* epistolæ amœbæ. *Nic. Radzivilis*, dux Olicensis & Niesviensis, qui cum multis virtutibus, & in rem publicam meritis, emineret, sua auctoritate fecit, ut religio emendata, cui addictus erat, per regnum Poloniæ & Ducatum Lithvaniæ stabiliretur & diffunderetur. Hoc ipsum ægre ferens *Aloysius Lipomani*, cui datum erat, commodis curæ Romanæ

- manæ invigilare, litteras ad ipsum dedit, quibus eundem est dehortatus, ne ab avita religione desisteret, ac novatoribus, five potius, uti adpellat, hæreticis, aures præberet, sicque se & alios in extremum exitum præcipites daret. Ad litteras has Optimus Princeps masculè respondit, veritatem nec celavit, nec palliavit, falsitatem contra religionis pontificiæ, per præcipuos illius articulos eundo, demonstravit. Quisquis illam legerit, agnoscat, heroes fidei, ex illis, quos providentia divina in sublimi loco posuerat, non defuisse puriori ecclesiæ nascenti, & horum auxilio ipsam illam firmatam ac prolata-
 Pag. 300. tam fuisse. 3) Epist. *Io. Aurifabri*, ecclesiarum Prutenicarum per
 349. Sambiam antistitis, ad *Petrum Paulum Vergerium*, episcopum quondam Iustinopolitanum, qua multis verbis ingenuam & alacrem illustrissimi *Radzivilii* confessionem dilaudat, &
 350 - 355. quod illam publicaverit, Vergerio gratias agit. 4) *Virili Tricesii*, sive, qui sub hoc nomine occultare se voluit, *Andree Tricesii*, elegia de S. S. Evangelii in ditione Regis Poloniæ post revelatum anticristum origine, progressu, & incremento. A. 1556. Tricesius hic fuit eques Polonus, multarum linguarum peritus, poeta præstantissimus, fato præcipitato vivis exentus, qui hoc carmine viros, natalium & dignitatum splendore inclutos, sacris purioribus addictos, deque iis optime meritos, celebrat. 5) Nova litteraria. Chartæ & typorum nitor
 355 - 376. est idem, qui in superioribus fasciculis fuit. Venerandum
 377 - 390. Auctorem publico nomine rogamus, ut in huius generis opusculis communicandis strenue pergat.

*A. G. KAESTNERI ADDITIO, AD THEOREMA-
 tis COTESIANI, cuius demonstrationem in Actis
 hinc Mens. Ian. A. 1749. exhibuit,
 Corollarium I.*

Cum, quæ ab aliquo tempore de theoremate *Cotesiano* scripsi, Actis inserta, relegerem, visus mihi sum in hoc Corollario dubii aliquid reperire; quod ut exponam, solutionemque addam, e re esse iudico: cum id, & ad ea quæ tum dedi

dedi confirmanda spectet, & aliis illustrandis interserviat. Est vero quam mihi ipsi formavi obiectio talis: Punctum Ω (fig. 4), sumitur immediate post lentem primam. At formula *Halleiana*, cui theorema *Cotesianum* innititur semidiametros lentis, nec non puncti radiantis & puncti eius ad quod radii, refractione lentis, coguntur, a lente distantias, tantas esse ponit, ut præ illis crassities lentis evanescat. Iam oculo statim post lentem posito crassities lentis, præ oculi, hoc est puncti concursus, a lente distantia, ne quidem tolerabili errore, (nam errorem in hoc negotio semper scientes volentesque committimus,) negligi posse videbatur, quod quidem in eam nos inducere potest suspicionem, non licere theorema *Cotesianum*, ad oculum lenti ipsi proxime admotum applicare. Quæ pro tollendo hoc dubio dici possunt, his absolvuntur: Punctum L , unde divergentes, vel ad quod convergentes radii, in oculum, tum in O , tum in Ω positum, incidunt, est puncti L per omnes lentes formata imago, cuius positionem patet a solis lentibus, neutiquam ab oculi positione pendere. Igitur si quærat puncti p distantia a lente ultima, & rectæ pl magnitudo, a quibus duobus puncti L positus pendet, modo in Cor. cit. ostensio, per rectarum OA , ΩA intersectionem, certum est, has quantitates iis formulis expressas nos habituros, quas neque Ω , neque, O puncti positus ingrediatur. Ergo, si fingatur oculus lenti primæ proxime admotus, ut Ωp sit æqualis distantie puncti p a lente prima, habebitur verus huius distantie valor, non quasi applicari posset theorema *Halleianum* oculo lenti proxime admoto, sed quia valorem illum, distantia oculi lente, plane non ingreditur. Cum ergo idem valor prodeat, qualiscunque oculi a lente distantia adhibeatur, talem adhiberi, ad quam transferri nequeunt theorematis *Cotesiani* principia, nil vetat. Huiusque animadversionis usus est in aliis etiam, ubi videntur propositiones quædam casibus sub iis non contentis applicari, reperient enim qui maiori tunc attentione utuntur, non ex his propositionibus, sed aliunde conclusionem deduci, etsi brevitatis studio ad eas propositiones provocetur. Mihi

tamen non probatur brevitatis evidentiae nociva, nolimque, cum mathematici in hoc, reliquis qui eruditi vocantur omnibus praesent, ut *errare* non possint, eos, disputationibus non de *veritate* enunciatorum suorum, sed de *demonstratione* admissis, ad litigatores illos reliquarum doctrinarum magistros descendere.

Scheda hæc cum iam prodit, licentia adiciendi quicquam illi, si quid haberem, conceditur. Hac vero ita uti libuit, ut demonstrationem Corollarii I. exhiberem, quæ post mihi subnata est, nulli omnino dubio obnoxiam. Fingatur in *fig. 4* ad dextram puncti *p* situm esse *A* *fig. 1*, seu imaginem ultimam *p* cadere inter lentem ultimam & oculum. Erit $Op = OA - Ap$. Iam $Op. PL = OII. pl$. Ergo $(OA - Ap). PL = OII. pl$. In hac æquatione, cum solus oculi situs variabilis sit, formetur eius differentialis, positis constantibus quæ ab oculo non pendent; est $PL. dOA = pl. dOII$. Iam in formula prima n. 6. dicatur columna $I = K. OA, II = L$ erit tertia $= -OA. L : a$ seu $OII = OA. K + L - OA. L : a$ cuius æquationis differentialis, solo oculi situ mutato fit $dOII = \left(K - \frac{L}{a}\right). dOA$.

quo valore substituto est $PL = pl. (K - L : a)$ & hinc redeundo ad primam æquationem $Ap = L : (L : a - K)$. Ita habetur ultimæ imaginis (vid. finem demonstrationis theorematis L. c. proxime ante Cor. 1.) *pl* distantia a lente oculo proxima, quæ hic versus oculum cadere sumpta est. Igitur si eius valor negativus in applicatione ab exemplo prodeat, cadet ab *A* versus obiectum, seu lens posita erit inter imaginem & oculum.

Sic habetur locus imaginis, & adeo dato situ oculi *distinctio apparet*, quia obiectum *PL* oculo apparet per lentes eo modo, ut nudo appareret *pl*. Plerumque ponitur oculus obiecta remotissima distincte visurus. Pro eo ergo debet esse $Ap = \infty$ unde $L = a. K$ unde fuit Coroll. 2. Sed hæc omnia

omnia iam uberius persequi non vacat. Explicantur vero fusius in optices quodam systemate, quod elaboravi, nundinis autumnalibus anni eurrentis 1754, ut spero, prod turo.

SAMUELIS CHRISTIANI HOLLMANNI, LOG. Met. & Theol. nat. P. P. O. in Acad. Gætting. & Societatum reg. Londin. & Gætting. membr. Iurisprudentiæ naturalis primæ lineæ. Operis maioris prodromus.

Gættingæ, apud Abr. Vandenhoeck viduam, 1751, 8.
Plag. 21.

Qui ad ius naturæ litteris consignandum adpulerunt animum, sunt vel suffragatores, vel suo pede incedentes. Illi, vel cæcam obedientiam verbis antecedentium addixerunt, vel passim suis viderunt oculis. In altera classe, inter eos scilicet, qui rationes suas ipsi ducunt, Cel. Auctor nomen suum profitetur. Compendiorum scriptores habent id, unde repudiantur, vel laudentur. Qui ius naturæ tractant, amplexi sunt vel moralitatem quandam internam cum Stoicis ac Scholasticis, vel moralitatem externam. Illa nititur habitudine rerum naturali, ad salutem nostram vel damnum relata, siquidem adpetimus id, quod nobis videtur bonum; atque averfamur mala. Actiones igitur nostræ sunt naturaliter vel bonæ vel malæ, ob libertatis nostræ vel usum vel abusum, in actionum consecrariis elucentem, certe se prodentem. Moralitas igitur interna & constituitur his consecrariis, quæ ex natura actionum nostrarum moralium, vel per sese, vel intra momenta ipsis circumstantia, consideratarum, proficiuntur. At, quia & nostra, & universi natura a Deo existit, & pendet, intelligitur facile, moralitatis illius internæ auctorem esse Deum, atque ideo eam simul esse externam, quia nititur voluntate Dei sanctissima atque optima; Dei, qui hominum felicitatem serio adpetit, & amplificare studet. Non adparet ratio, cur ad moralitatis internæ vocabulum exhorrescamus, vel eos errare putemus, qui dogmata algebraica de-

monstrari posse contendunt *independentem* a theologia naturali, nec tamen hanc eunt subiatum. Si qui vocabulum *moralitatis* coercent, ac soli externæ tribuunt, ii non de re, sed de vocabulo dissentiunt. Quid sentiat Cel. Auctor de patronis internæ moralitatis, Grotio, Wolfio, Bülfingero, Thümmigio, Canzio, Dariesio, id in præfatione indicat, ratus, ab his dogma Stoicorum, quos ideo reprehendit, resuscitatum fuisse. Addit ipse, de L. I. Burlamaquii *iure natura* sententiam ferens: *iur proprie dictum, est complexus legum proprie sic dictarum; at hæ non dantur sine legislatore communi.* Non omittit, ex moralitate interna haud fluere perfectam obligationem, nec huius umbram diutius locum inventuram apud alios, quam quousque hi ad commoda, vel incommoda, ex actionibus suis fluentia, respexerint. An id ipsum ad moralitatem quoque externam quadret, iudicent alii. Auctori visum fuit tradere officia iuris naturæ, quæ hominibus *ex debito*, & ob legislatoris voluntatem, sunt obeunda. Nec negandum est, nihil doctrinarum iuris naturæ esse, quin inde deduci facillime queat. Dedit hoc loco instituti huius Auctor Cel. specimen, plura ac uberiora in maiori opere daturus. Hæc ad præfationem. Procedimus ad rem ipsam. Tractationi iuris naturæ præmissa sunt *prolegomena* haud unius generis. Priori loco adparent *philosophia practica generatim considerata prolegomena*; posteriori *iurisprudentia naturalis prolegomena*. Per hæc duo atria ad primas lineas patet aditus. Hæ constant spatio, per duas Partes protrahæ. Priori libro differitur de iure, lege, eius cognitione, & orta inde obligatione, nec non capite posteriori, *de iure naturali eiusdemque existentia, indole vera, & cognoscendi principio*. Posteriori parte exponuntur officia hominis erga semet, & alios. Hæc vero posterioris generis officia bifariam considerantur, vel extra relationis notam, vel intra statum hominum hypotheticum, e. g. dominii, servitutis, translationis iurium, occupationis bellicæ, possessionis, pretiorum, commerciorum, munerum, dignitatum, contractuum. Specialiora sunt præterea officia, & iura hypothetica propria; nam illa erant communia. Hypotheticis propriis interuntur officia, in societati-

bus

bus minoribus peragenda, immo in societate civili obeunda, cui præsumunt parentes, vel potius ex diuturno iam ævo passim supremi Domini, seu *Imperantes*. Ad hanc enim spectant *Imperantis* in sibi subditos, horumque in *Imperantem*, ac civium erga cives, mutua officia. Ex hisce linearum lineis, nihil hic esse omissum, facile perspicitur. Nunc delibabimus ex opere ipso selectiora, & ea, quæ aliis videbuntur esse vel nova, vel paradoxa. Prolegomena priora exhibent historiam philosophiæ moralis, vel potius operæ philosophorum, ad illam excubantium. N. H. Gundlingius, in *historia philosophiæ moralis* P. I. differere constituit de Ægyptiorum ethica & iure naturæ. At corvos delusit hiantes. Meliora & copiosiora sunt, de vetustioribus Ægyptiis, quæ Cel. P. E. Jablonski in *Prolegomenis ad Pantheon Ægyptiorum* dedit. Inter Indorum Braminas fuisse philosophos morales haud contemnendos, patefecit ex libro, *der begeisterte Bramine*, dummodo ei nihil fuerit admixtum calami recentioris ope. Tzinarum philosophia moralis est simplex, & magis ad decorum, civile ac politicum, quam ad mores hominum funditus emendandos, comparata. In libris eorum classicis, officia hominum in homines *cosmopolitica* desiderantur. Pythagoræ in Ethicam merita fuerunt magna. Eodem elogio ornatur Socrates. Cynici ad animi tranquillitatem monstrare studuerunt viam. Forum placita expolierunt Stoici. Stoicorum, Epicuri, Aristotelis decreta, ad philosophiam moralem referenda, recensuit Noster. Epicurus, omne ius naturæ, e circulo scientiæ suæ moralis proscripsit. In Ethica primorum religionis christianæ doctorum, maculæ pellucet haud paucæ. Barbeyracii ac Ceillieri in controversia id pernotuit potissime. Aristotelis doctrinam, invito Luthero, evexit Philippus Melanchton. Hugo Grotius fundamenta nova disciplinæ moralis iecit, quæ dispersa latuerant antea in ethica, politica, æconomica. Aristotelis Ethica non spectat ad animos emendandos, sed est modo pars politicae isagogica, eaque confusione laborans: siquidem Aristoteles, dari in ethicis doctrinis demonstrationes, ex principiis ductas, negavit. Christianus

Pag. 12.

15.

20.

25.

29.

- Thomafius distinxit primus solidissimo *iustum, honestum, ac decorum*. Sunt tamen, qui disciplinas tres practicas, inde haustas, in unum chaos rursus refundunt. Cel. Cantzii auctus disciplinarum moralium numerus Auctori displicet, licet inibi desideretur *philosophia ceremonialis*. Ex Prolegomenis posterioribus hos cape, Lector, flosculos. *Ioannes Oldendorpius*, Ictus Germanus, prima scientiæ iuris naturæ posuit fundamenta, in *Iuris naturalis, gentium, & civilis isagoge*, edita Colon. 1539, 12. ipse tamen æque ac *Nicolaus Hemmingius*, notitiam legum naturalium ex decalogo hauriendam esse suavit. *Grotius* omnes antecedentes superavit. *Hebeshii* compages doctrinæ, in Libro *de Cive* obvia, quæ per compendium repetitur, ad avia abducit. *Sam. Puffendorffii* merita summa sunt. *Christianus Thomafius* primo amplexus fuit partes Puffendorffii, & huic *leges positivæ universales* adiecit. Postea, pro sua animi mobilitate & inconstantia, sibi effinxit longe alia iuris naturalis fundamenta, quibus quadrata rotundis in hac iuris scientia miscuit. Sic Cel. Auctori visum, qui paulo post subiungit *L. B. de Cocceii* systema doctrinarum iuris naturæ. Tum vero a *regula* incipit, ac addit, legem esse regulam, a superiore quocunque profectam. *Ius* appellat, legum plurium complexum, vel legem proprie dictam. Quod *lege* permissum est, vocat *licitum*. Obligatio externa in internam resolvitur tandem, siquidem nemo propriæ salutis nuntium remittit. Actio, ad quam agendam vel omnittendam lege qualicunque obligati sumus, *officium* appellat. Actio moraliter bona est ei, quæ legi convenit. Moralitatem internam, seu obiectivam, tollere studet. Actionum cum lege convenientiam vocat *iustitiam*. Omittimus iustitiæ ac legis divisiones. Peculiares leges permissivas in fictionibus habet, siquidem lex vel præcipit, vel vetat. Lex eos non obligat, quibus non est promulgata, & superioris influ cognita. Iudicium, de actionibus nostris, ad legem certam relatis, iustitutum, vocat *conscientiam*. Conscientia *cauterisata, & dubia*, est effectu ipso nulla. Coactionem hominis adversus conscientiam eius erroneam, vocat *insanientem zelum*. Impu-
tio-

tionis essentiam ponit in eo, ut actio aliqua sit vel fuerit in potestate agentis. Repetimus hæc omnia, iudicio nostro haud adiecto. In *applicatione legis ad factum*, cum Heineccio, recusat collocare imputationem. Conscientia erronea si est exsuperabilis erranti, error imputationem gignit. At quis præter Deum novit, quinam error ab errante vinci possit? Pag. 64

Probabilismum, Iesuitis tribui solitum, fere omnem fidem superare, Auctor iudicat. *Pœnas naturales* admittere, per rationem doctrinæ suæ negat. Finis pœnarum ultimus ab eo existimatur esse emendatio, & accuratior observatio legis. Finem satisfactorium ac expiatorium videtur inficiari. Addit 67. idem: *Neque ob delicta aliena puniri aliquis potest, nisi quatenus eadem ipsi possunt imputari.* Ignoramus itaque, quomodo illa Rom. V, 16. sit expositurus, τὸ κρῖμα ἐξ ἐνὸς (Adâm) εἰς κατὰρμια (ἐνερπίστωσε), nisi consecutionis defectuum physicorum voluntariæ eventum pœnalem ob oculos forte habeat. Rationem certam ac determinatam, mali culpæ ad malum pœnæ, unquam a nobis inveniri posse, negat; ratus, *in subiectis, & intelligentibus, & legum cognitione imbutis, & agendi libertate qualicumque præditis, pœnas, proprie dictas, locum modo invenire.* Secus sentire Leibnitium in Theodic. §. 71, Auctor miratur. Discernit *consilia* a legibus, ita, ut id, quod a superiore proficiscitur, vim legis semper habeat. Ius naturæ tradit esse legum naturalium complexum, negans, ius esse *qualitatem personæ moralem, vel nudam potentiam physicam.* Ius naturæ animis hominum connasci ita, ut evidenter statim leges eis pateant ante meditationem, nemo arbitrabitur folide. Nec ex revelatis divinitus oraculis, ius naturæ in propatulo est. Paulus, non legem, sed *opus legis*, animis inscriptum esse, docuit Rom. II. 14. *Opus* vero cum nequeat scribi, legis putæ, illud *γενῆτος* metaphorice est accipiendum. Dari ius naturæ, ita est ostendendum: Est Deus, qui homines vult esse felices ex æquo, & qui eapropter eis in adminicula felicitatis desiderium, adminicula ipsa, & ordinem agendi, salutis obtinendæ aptum, impertivit universis. Vult itaque Deus, ut homines 78. sui

fieri illi convenienter agant; id omittant, quod illi obstat, illud perficiant, quod illi est consentaneum. Illa voluntas, ex laevitate rationis innotescens, est ius naturæ. Datur itaque ius naturæ. Solida sane ratiocinatio! Eam ingenia Hombergiana, licet theologiam naturalem quoque inveniunt, haud eludent. *Stoicum ius natura* brutorum, brutis est relinquendum. Ius commune igitur est ius naturæ, non illud speciale Romanum. Fons, seu principium primum iuris naturæ,

- Pag. 81. est voluntas Dei, felicitatem hominum semper adpetentis. Id ipsum fuit fons creationis, qua homines fuerunt producti. Quidquid igitur evidentissimis Dei, homines creatis, finibus ac destinationibus congruit, id pro lege naturali affirmantur habendum; quidquid disconvenit, id pro lege naturali negare est reparandum. Hinc propria utilitas cuiusque, simul principium cognoscendi divinam voluntatem evadit, nempe vera & communis. Frustra igitur ob hanc utilitatem negant homines, dari ius & iustum; homines enim illi disiungunt coniungenda. Nam actio, quæ legibus naturalibus convenit, dicitur *naturaliter iusta ac bona*; *formaliter* bona, si legis causa suscipiatur vel omittatur; *materialiter* bona, si modo commodi incommode habetur ratio. Ruit ita moralitas interna, licet haud negetur, rerum physica ad nostram salutem habitudo vel disconvenientia. Nisi esset Deus, nullus iuris naturæ esset fons, nullus locus. Atheus actiones *materialiter* bonas perspicit ac cognoscit; a *formaliter* bonis alienus est. Ita ethnicus æque ab actionibus iustis, per *revelationem* notis, *formaliter* est remotissimus. Id Lutherus ita pronuntiavit: *Ethnicorum bona opera sunt peccata*. Dari leges positivas universales, Auctor nec adfirmat neque negat. Si eas ex codice sacro patere existimes, respiciendum tibi est ad promulgationem continuatam inter gentes singulas. Si ex naturali legum complexu malis accessere, *positivum & naturale* haud distinguis. Ius igitur gentium, quod leges illas positivas universales complectatur, est commentum. Patimur tamen facile, ut ius naturæ, ad gentes applicatum, vel apud eas communiter residuum, vocetur

ius

Ius gentium. Qui ad officia in semet dicuntur obligati, ipsi sunt obligationis suæ, aliunde orientis, obiectum, non causa seu fundamentum obligationis, siquidem ea obeunt, ita exigente legislatore supremo. Stimuli, qui nos ad officia in nosmet peragenda impellunt, sæpius supprimuntur, vel perperam diriguntur & accommodantur. Officiorum igitur illorum momenta & rationes, fas est tradi distincte. Officia hominis erga animam prætermittit Auctor. Mutilationem corporis sui, ac avtochiriam, esse iuri naturæ adversam, idem docet, siquidem nobis nil liceat contra Dei iussionem ac voluntatem in vitam nostram. Improbat Cel. Auctor morem pangendi fœdera cum barbaris, oræ Africæ piratis, in aliorum innocentium capita. De dominio ac proprietate differit succincte. Hominibus generatim, ius esse in omnia commune, docet. Ubi quis primus aliquid occupavit, ceteri renuntiarunt iuri suo, vel plane profus, vel tacite. Ponit igitur dominiorum omnium fundamentum in pacto, atque discernit quæstionem historicam a philosophica, in causa de origine dominiorum versatus. Qui igitur nullius rem occupat, ille in possessionem venit, in quam sigillatim nemo possessionem, in quam omnibus erat ius commune, ante eum arripuit. Ut tuta sit primi occupantis possessio, accedat circum vicinorum potentiorum consensus, necesse est. Bonorum communitas maioribus urgetur incommodis, quam dominium & proprietas, immo locum ne tueri quidem potest, ob mala ei innexa modo inseparabili. Res inexhausti usus manent in communitate. Modum acquirendi dominia, esse vel originarium vel secundarium, norunt omnes. De moderamine inculpate tutelæ nihil addimus. Certamina singularia, ad reparandum honorem institui solita, iniusta sunt, nisi summi rerum arbitri secus senserint, quorum tamen interest, illis certaminibus ponere obicem. Necessitatem honestatis ac commoditatis distinguas, oportet, a necessitate incolumitatis. In hanc coniecti, sæpius salvi esse nequeunt sine aliorum læsione ac iniuria, vel vitæ, vel bonorum, quantum ex eis sufficit necessitati.

- fitati, habita ratione. Tunc reviviscit illud ius omnium in omnia commune, vere & sigillatim indigentibus, subveniant reliqui, oportet. Adversus divinam voluntatem agendum est nunquam, sed vis potius intentata quæcunque est perferenda, vel mors subeunda, nisi de cultu Dei externo agatur, ac ritibus sacris.
130. Officia erga alios peragenda sunt, discrimine instituto inter statum hominum naturalem ac comunem, & adventitium varieque determinatum. Integre gentes æstimari possunt instar singulorum hominum, statu naturali præditorum, nisi pactis mutuis status ille fuerit restrictus. Inde nascitur differentia inter officia iuris naturalis absoluta, ac hypothetica. Fons omnium est Dei voluntas, omnium felicitatem intendens. Servi per naturam haud dantur. Non est ille cogendus, a quo metuis, ne ab eo, qua potentiore, subigaris. *Iur cogent ac non cogent*, vocabulo coercionis est indignum, licet doceat, cogendum esse lædentem ad damni illati reparationem.
136. Huius species & modos omittimus, æque ac officia sermonis, e quibus profluunt promissa, pacta, iuramenta. Prætervehimur doctrinam de sui defensione, repressaliis, bello, quod semper debet esse *defensivum*, nunquam *offensivum*. An dominatus in maria detur, solet quæri. Adfirmandum est, cum dari, si arceri possint alii ab eorundem occupatione ac usu, qui quodammodo potest exhaustiri. Questionem, an testamenta sint iuris naturæ, distince enodat Auctor. De occupationis bellicæ titulo solide exponit. *Polygyniam* iuri naturæ haud adversari putat, ex rationibus, quas philosophi hucusque tradiderunt; falsus tamen, monogamiam finibus societatum, quas Deus haud improbat, magis convenire, si quidem natorum natarumque numerus fere est æqualis. Verum iam sat biberunt prata. Nostrum est fateri, habere nos, cur Auctori Cel. hoc opus gratulemur, eo quod potissimam votorum nostrorum partem, quam declaravimus in his *Actis* 1741, pag. 212-214, implevit: etsi multa dederit, paucis placitura.

DISSERTAZIONE SOPRA UNA STATUA
di marino, &c.

hoc est,

*DISSERTATIO SUPER STATUA MARMOREA,
reperita in ruinis veteris Alese, urbis Sicule, recitata in
Academia boni gustus, a GABRIELE LANCIOTTIO
CASTELLIOTIO, Principe Torremuzzano, Marchione
della Motta & di Capizzi, Comite in Ga-
gliano, rel.*

Panormi, 1749 in nova Typographia SS. Apostolor. apud
Petrum Bentivegna.
Plag. 6. in 4.

Premissis quibusdam de antiquitatum studii, & Siciliae, quae
Illustrissimi Auctoris patria est, laudibus, ad ipsam statuam
huius, tabulae aeneae incisae, descriptionem oratio confertur.
Reperta ea est in pulvere ac ruinis Halese civitatis;
cumque elegantissimis eius generis operibus accenseri illa
debet, ex eo iudicium ferri posse Auctor putat, urbem
hanc, sine dubio, nobilissimis olim ac pulcherrimis orna-
mentis instructam fuisse. Varia subinde memorantur de
civitatis eius situ; ac probabile efficitur, fuisse eam
ibi, ubi hodie positus sit locus, *Fuodo della palate* di-
ctus. Patet id quodammodo ex marmore a *Gualtherio*
& *Muratorio* exhibito, & ibidem invento, in quo Hale-
sinorum mentio fit:

ΘΕΟΙΣ ΠΑΣΙ
ΔΑΜΟΣ ΤΩΝ ΛΑΛΙΣΙΝΩΝ
ΔΙΟΓΕΝΗΝ ΔΙΟΓΕΝΕΩΣ
ΛΑΛΙΣΙΝΩΝ
ΕΡΓΕΣΙΑΣ ΕΝΕΚΕΝ

Meminit marmor hoc *Deorum Halæsinorum* generatim, qui quales fuerint, ex aliis ibi erutis lapidibus potest cognosci. Ex his videmus, cultum esse Halæsiæ Apollinem, Bacchum Milichium, Iovem, & Saturnum. Ex aliis saxis patere quoque illustrissimus Auctor putat conditorem huius civitatis, eumque *Archonidem* dictum fuisse suspicatur. Provocat eam in rem, non solum ad Diodori Siculi testimonium, sed etiam ad ea litterata saxa, in quibus litteræ APX in aliis APXO legantur: quæ tamen, quod & alia ratione explicari possunt, rem ipsam, de Archonide conditore, haud extra omnem dubitationem ponere nobis videntur. Rem nobis gratam fecisset illustrissimus Auctor, si, ut alia marmora, sic & hos lapides, in quibus *Archonidis* huius mentionem factam fuisse sibi persuaderet, in doctissimam suam commentationem transcripsisset. In antiquis enim Siciliæ inscriptionibus, etiam iis, quæ tum, cum provincia hæc, post Phœnicum & Græcorum principatum, in Romanorum venit potestatem, *Archonum* passim facta est mentio. Nemini id mirum videbitur, occurrere in municipiorum Romanorum inscriptionibus, Græcorum magistratum nomina; dummodo considerare velis, municipes Romanos, vetustatis amantiores, haud raro pristinam suam reipublicæ formam, antiquas magistratum suorum Græcas appellationes, & id genus alia retinuisse; id quod, si locus ferret, multis egregiis inscriptionum & veterum auctorum testimoniis posset comprobari. Idem de Halæsa civitate affirmari posse credimus, hoc maiori probabilitatis specie, quo disertius Cicero, ad cuius effatum ipse illustrissimus Auctor provocat, de Halæsinis testatur, eorum urbem pariter, ac civitates Centuripinam, Segestanam, Aliciensem, & Panormitanam, sine *federe immunes* fuisse, habuisseque per id ab omnibus oneribus publicis, tributis, vectigalibus, immunitatem, ius proprios sibi magistratus constituendi, aliaque id genus eximia privilegia. Hæc cum ita sint, litteras APX de *archontibus* potius Halæsinis, qui Græcorum tempore ibi fuerunt, & qui postea primis, sub Romanorum principatu, temporibus, haud peni-

penitus abrogati fuisse videntur, explicare, quam *Arconidis* nomen huc trahere malimus. Ad ipsam statuam, quæ in doctissima hac commentatione describitur, quod adinet, credit illustriss. Auctor, referre eam Prætorem Romanum, qui sine dubio multis meritis ac beneficiis in Halæsam collatis, eius urbis incolas sibi devinxerit. Statuæ caput, ut in aliis nobilissimorum virorum statuis, nudum effictum est, cuius moris infinita exempla ex marmoribus & numis peti possunt. Togæ habitus, cum descriptione, quam *Ferrarius*, quam *Manutius*, quam *Bossius & Montefalconius* dederunt, accurate convenit. Cum togarum varia olim existerent genera, eam hic referri videmus, quam *prætextam* adpellare solebant Romani, deque cuius ratione quædam hoc loco observantur. Ex ipsa hac toga prætexta, & propter hanc ex securi, quam statua hæc in manu tenet, suspicatur Auctor nosse, esse Prætorem Romanum, cui statua dedicata fuerit. Huius insignia in provinciis eadem, quæ in urbe, fuerunt, quod ibidem ostenditur; multaque, ceteroquin vulgaris, & ex *Pisico* potissimum, communi illo antiquariorum nostrorum diversorio ac receptaculo, defuncta, de Prætoris officio ac dignitate memorantur. Merito quæritur, quam ob causam Halæsinus viro huic statuæ honorem decreverint, & quisnam ille sit, quem statua hæc referat? eam in rem tres potissimum in medium adfert coniecturas, illustrissimus Auctor. Ad *primam* quod adinet, statuam hanc C. Claudium Pulchrum sistere si dicere quis velit, id non plane sine ullo fundamento fieri posse, Auctor arbitratur; maxime quod coniectura hæc, ex insigni quodam *Ciceronis* essato *Act. II, l. 2. in Verrem*, probabilitatis speciem aliquam sibi conciliat. Quo refert, Halæsinas, pro multis & magnis suis suorumque maiorum in rem publicam Romanam meritis atque beneficiis, suo iure, L. Licinio & Q. Mucio Consulibus, cum haberent inter se de Senatu cooptando controversias, leges ab Senatu Romano petisse: decrevisse Senatui, honorifico Senatusconsulto, ut his C. Claudius Ap. filius Pulcher, Prætor, de Senatu cooptando leges conficeret: C. Clau-

Pag. 22.

24.

33.

dium, adhibitis omnibus Marcellis, qui tum erant, de eorum sententia leges Halæsinis dedisse: laxasse in his multa de ætate hominum, ne quis minor triginta annis natu de quaestuo, quem quis fecisset, legeretur; de censu, ac de aliis rebus. Confirmatur hæc de C. Claudio Pulchro coniectura, veterum satis cognita consuetudine, qui iis, quibus multa debebant, statuas haud raro solebant ponere, maxime vero Prætoribus provinciarum, quod non solum ex laudata *Ciceronis in Verrem oratione Act. IV*, sed etiam ex inscriptionibus patet, ex quibus unicam tantum, eamque Panormitanam, adfert Auctor, his verbis consignatam:

C. ACILIO. L. F. QVI
 RVFO
 Q. PRO. PR. PROVINC
 SICIL. TR. PL. PR.
 PRAEF. FRVM. DAND.
 EX. S. C.
 HISPELLATES. PUBLIC
 D. D
 PATRONO

Accedit, ut iam supra dictum est, statuam hanc in manu tenere securim, signum nempe potestatis & iurisdictionis prætoriz, cuius C. Claud. Pulcher tum insigne ediderat specimen, cum Halæsinorum controversias dirimeret, ipsisque leges daret. Quæ de Cl. Pulchro coniectura ut magis firmetur, provocat illustrissimus vir ad statuz huius magnitudinem, eamque virilem esse scribit, adductis simul his ex *Pitisci lexico Antiquit. Rom. voc. Statua*, verbis: *pariter, cum eius, qui exprimitur, statura undique representatur, dabantur bene meritis ac sapientibus viris*. Uti vero hæc verba non *Pitisci*, quemadmodum Auctor putat; sed *Pomponii Gaurici*, ex eius *de sculptura* libro, sunt, ex quo ille ea descripsit: sic nihil inde ad firmendam hanc coniecturam peti posse credimus; maxime, quod sine dubio præter Claudium, & alii bene meriti ac sapientes viri Halætz fuerunt, qui-

quibus eodem iure statua hæc poni potuit, quo illam Claudio decretam esse illustrissimus Auctor noster arbitratur. *Altera coniectura*, Caio cuidam Virgilio Balbo, Proquestori Halæfino favet, cui inscriptionem, atque adeo & statuam ab eius urbis incolis consecratam esse, auctor observat, ipsamque marmor, quod hodie Neapolis in Romania visitur, ex *Muratorio, Thes. inscript.*, p. 40. CXXII. adfert, his verbis conceptum:

ΓΑΙΟΝ ΟΥΡΕΠΛΙΑΙΟΝ ΓΑΙΟΥ ΤΙΟΝ ΒΑΛΒΟΝ
 ΑΝΤΙΤΑΜΙΑΝ ΔΑΜΟΣ ΤΩΝ ΑΛΦΕΙΝΩΝ
 ΕΥΝΟΙΑΣ ΕΝΕΚΕΝ

Quoniam autem merito quaeritur, quid sit, quod inscriptio hæc, ab Halæfinis facta, Neapolis hodie videatur? docte observat vir illustrissimus, sæpe populum vel provinciam aliquam, viris bene meritis, eo loco, ubi præ ceteris honores & dignitates fuissent consecuti, etiam extra regionis suæ fines ac terminos, statuam ponendam curasse. Ne quis obvertat, securim in statuæ huius manu Proquestoris dignitati neququam convenire; ostenditur, eam & Quæstores gessisse; idque ex *Cicerone pro Planco, & act. II. in Verrem*, probatur, variaque simul de provinciarum Quæstoribus, de ambobus illis maxime, quos Sicilia, alterum vetus, alterum nova provincia, accipere solebat, deque statuæ, quibus Quæstores olim ornati, memorantur. Quod denique ad *tertiam* de statuæ hæc coniecturam adinet, adfert illustrissimus auctor ex *Gualtherii tabulis Siciliae*, hanc in Aleæ rudibus repertam, temporum iniuria mutilatam inscriptionem:

ITALICET
 L. CORNELIUM SCHIZIAM

 HONORIS CAUSA

existimatque, elogium hoc sine dubio statuz euidam subscriptum, & L. Cornelium eundem forsitan esse, ad quem statua hæc pertineat. Cui tamen argumento, uti eadem, quæ superiori, deesse videtur probandi vis; sic & alia hic occurrunt, ab eruditissimo auctore dicta, quæ curatiose investigatione digna nobis videntur. Dicit inter alia; Gualtherium legere: L. CORNELIUM SCIPII F. in editione *tabularum Siciliae* Panormitana; quæ tamen lectio in ea editione, quam *Gravius* splendido suo *antiquitatum Siciliae thesauro* inseruit, nusquam visitur, sed diserte vocabulum obscurum; SCHIZIAM, positum est, p. 655. Deinde, quid sibi *scipii* velit, nos haud adlequi libentissime fatemur, neque ita *Gualtherium* legisse ut credamus, a nobis impetrare possumus. L. enim Cornelium, non *Scipium*; sed *Scipionem* vocatum esse, vel pueri norunt. *Gualtherium* denique vocem primum ITALICET, legisse, eamque sic divisisse: ITA LICET, auctor noster adfirmat, additque, se in ipso lapide scriptumprehendisse: ITALICEI. At idem iam ipse *Gualtherius* monuit, & ITALICEI pro ITALICI scriptum esse observavit. Quod caput rei est, illustrissimus auctor *Alesæ* civitati lapidem hunc tribuit, quem tamen *Gualtherius* ad alium locum transfert. Unde vero probabitur, ab *Halæsinis* lapidem istum positum fuisse? Ex eo enim, quod hodie hæc inscriptio in ea urbe asservetur, confici quid posse, neminem credo adfirmaturum, cuicumque lapidum litteratorum fata, vicissitudines, eorumque tot crebræ sedis & loci mutationes, vel leviter cognitæ sunt. Quo sæpe sit, ut hodie, unus idemque lapis, modo huic, modo illi civitati, ab harum rerum scriptoribus soleat assignari, ut luculenter patet, si varia eius generis marmora, a *Grutero, Fabretto, Phil. a Turre, Io. Dominico Bertoldo*, aliisque suppeditata, inter se comparare velimus.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiæ

Calendis Augusti Anno MDCCLIV

ANNALES AUSTRIÆ, AB ULTIMÆ ÆTATIS memoria, ad Habsburgicæ gentis Principes deducti, subiunctis ubique scriptorum, veterumque monumentorum testimoniis, notisque, Auctore P. SIGISMUNDO CALLES, e Societate Iesu.

Partes II.

Viennæ Austriæ, sumptibus Leopoldi Ioannis Kaliwodæ, aulæ Imperialis typographi, 1750, fol.

P. I. Alph. 3. plag. 4. P. II. Alph. 3. plag. 9.

Cum Serenissima domus Austriacæ, quæ tot Imperatores Germaniæ dedit, rerum egregie gestarum fama adeo exsplendescat, ut omni posteritati sancta merito esse debeat eius memoria, laborem profecto, & ad utilitatem præstantissimum, & ad rei dignitatem valde arduum, suscepisse dicendus est huius libri Auctor, V. Clar. quando annales Austriæ, ab antiquitate litteris notæ, usque ad Rudolphum Habsburgicum, elegantissimo dicendi genere usus, contexuit, iam dudum in votis ille habuerat, ut post collecta, ab eruditissimis viris, tot rerum Austriacarum documenta, scriptorum aliquis existeret, qui, dispersa ea omnium ætatum fragmenta, in unum colligeret, totamque veteris Austriæ historiam, continua oratione enarra-

raret. Ex quo igitur tempore, historiz docendz munus, in Academia Viennensi, Clar. Auctori demandatum est, animum illico ad istud opus adiecit, quod, qua ratione ab illo fuerit perfectum, ut eo certius appareat, contenta nunc eius, more nostro, exponemus. *Austria* adeo vocem, Germanis *Oesterreich* efferi solitam, a Theotisco *Ost* derivat, & regnum Orientale sub illa voce comprehendit, *Gerard. de Roo* secutus, contendit. Sub Norici olim, Pannoniz, & Germaniz, quarum pars erat, vocabulis, istam delituisse regionem, observat. Norici limitem, itemque Pannoniz principium, montem Cettium fuisse, nos docet. Austriam, quz supra Danubium est, primum colunt mutasse observat. Boiorum, Celtarumque in ista loca invasiones, describit. De bello cum Dacis finitimis ea propter gesto, disputat. Noricum, Augusti tempore, in Romanorum potestatem concessisse, pro certo habet; Austriam vero hodiernam, eadem tunc temporis sensisse fata, dubitat, eam potius, tempore pacis, ad obsequium Romanorum perductam fuisse, credens, cum Marcomanis, horum locorum incolis, non adeo averfam a ratione mentem fuisse, censeat, ut, si Romana signa iam ad ripas Danubii volitare conspexissent, iisdem se hostibus, quos ad Rhenum fugerant, hic ultro obicerent. Quomodo autem Marcomani, pristinis sedibus relictis, & societate cum gentibus aliis inita, Boios sedibus suis eiecerint, & hodierna Austria potiti fuerint, nos docet; & hac occasione, de lingua, religione, & moribus earum gentium, quz Austriam olim infederunt, fute & erudite disputat. Ad tempora nativitat. Christi dein Auctor delatus, errorem diu iam explosum repetit, quando Iani templum tunc temporis clausum fuisse, sibi persuadet. Bellum inde Tiberii contra Marcomanos gestum, describit, eoque finito, per Vindeliciam, Noricum, Pannoniam, ac Mzssiam ducto limite, Romanos a barbaris fuisse divisos, coloniasque, in Noricum ac Pannoniam, tanquam frzna devictarum gentium, fuisse deductas ostendit. De variis, pzecipuisque coloniis, eo ductis, differit. Noricum, provinciam Imperatoris fuisse, a procuratore administratam, nos docet. Ul-

teriorem interim Austriam, Maroboduus tunc temporis adhuc Pag. 27.
 subfuisse, contendit. De moribus istius Principis pauca quæ-
 dam aspergit. Bellum, cum Arminio, Cheruscorum Rege, 30.
 ab eo gestum, describit, & quomodo; post acceptas insignes
 calamitates, Romanis se Maroboduus subiecerit, Marcoma-
 nis in alia loca traductis, narrat. Sub Neronis imperio, reli- 32.
 gionem Christianam in hisce terris fuisse disseminatam, con-
 tendit; quanquam de præconibus salutaris doctrinæ ipsis, cer-
 tum quid constituere non audeat. Noricum, in ripense &
 mediterraneum, ante tertium post C. N. seculum, dividi
 non fuisse, Auctor contendit, adeoque, illam divisionem
 Hadrianum agnoscere auctorem, negat. *M. Aurelium Anto-* 38.
ninum, urbem *Vindobonam* aut condidisse, aut ornasse & am-
 plificasse, perhibet, cum sub illo Principe, prima illius urbis
 iniciatur mentio. Nomen eius a populo *Vindorum*, qui
 aliquando ista loca pervagati sunt, derivat. Reliqua etiam
 oppida Austriæ citerioris, ævo Romano nota, hac occasione
 recenset. Res gestas M. Antonini Philosophi contra Qua- 41.
 dos & Marcomanos describens, de *legione fulminatrice* verba
 facit, eamque ideo, quod precibus suis, fulmina in hostes, plu-
 viam vero in Romanos, a Deo impetrasset, illud nominis ac-
 cepisse pronuntiat. Imperatorem istum, *Vindobonæ* mor- 46.
 tuum esse, nos docet. Quæ deinceps per Noricum & Pan- 49.
 noniam gesta sunt, seriem Romanorum Imperatorum secutus,
 edisserit; quamquam negari nequeat, plurima eum de hisce
 Imperatoribus, ad institutum non pertinentia, admiscuisse.
 Merita *S. Maximiliani*, Laureacensis episcopi, qui tempore
 Decii & Valeriani vixit, in rem Christianam, per Noricum
 & Pannoniam, vehementer prædicat, eiusque martyrium de-
 scribit. Tempore Diocletiani, divisus inter consortes impe- 54.
 rii provincius, Noricum ac Pannoniam Galerio cessione, nos 60.
 docet; eodem tempore, Noricum in mediterraneum ac ripen-
 se divisum esse observans. Quantas calamitates, Christiani in
 istis regionibus constituti, tunc temporis pertulerint, ample
 exponit. De Constantino M. postea disserens, de dignitate 65.
 Præfectorum prætorio quamplurima affert. *Valentinianum*

- Pag. 72. Imperatorem, in his regionibus commorantem, varias promulgasse constitutiones, narrat. Sub eiusdem imperio, Laureacum urbem, munitam, eorumque munimentorum rudera, seculo præterito fuisse effossa, observat. *Honorii* temporibus, religionem Christianam, in illo tractu qui hodie *Austria ultior* dicitur, radices egisse, commemorat. Barbararum inde gentium in provincias Romanas invasiones, describit. Herulos, Rugos, Scyrosque, Noricum ac Pannoniam tunc occupasse, narrat, quidque sub illis nationibus barbaris, per illa loca gestum fuerit, docet. De *S. Severino*, qui tunc temporis Pannoniam superiorem, ac Noricum, sanctitate ac miraculis illustrasse fertur, fuse disputat, variaque, omnem fidem superantia, de eo memoriz prodit; de aliis etiam sanctitatis fama illustribus viris, qui eo tempore per ista loca floruerunt, disputans. Post *Iustiniani* obitum, eam Norici partem, quæ nunc *Austria superior* appellatur, ducem Agilolfingicæ stirpis, *Garibaldum*, Francis Australiæ Regibus subiectum, accepisse narrat. Sub Duce *Thassilone*, iuris legumque Boioariæ summam, a *Chlotario* Francorum Rege confectam esse, observat; quam, cum ad superiorem quoque Austriam pertinuerit, Auctor hic describit. *Thassilone* propter crimen maiestatis in monasterium detruso, Austria superior, cum universa Boioaria, ad *Carolus M.* pervenit, qui, quomodo maximam Norici Pannoniæque partem, Hunnis ereptam, Francico adiecerit imperio, ostenditur. Reipublicæ gerendæ formam ab isto Principe introductam, item delineat. Victorias ab Hunnis, ulterius a *Carolo M.* reportatas, celebrat. *Salisburgensem* Archiepiscopatum, circa idem tempus fundatum esse, commemorat. *Passaviensi* Ecclesiæ, multa tunc per Austriam bonæ fuisse concessa, prædicat, insequentium quoque Franciæ Regum, in antistites, ex fundis Austriæ munificentiam, maximopere extollens. In historia Imperatorum stirpis Carolingicæ enarranda, longior est, quam instituti ratio postulabat; quamvis res, Austriam tangentes, & ad hanc temporis periodum referendas, nequiquam prætermiserit. Ad interitum vergente Carolingorum stirpe, Hungaros Austriam vastasse,

vastasse, nos docet, atque ea occasione de Hungarorum moribus & institutis, antiquos secutus scriptores, disputat, quidque contra Hungaros pariter ac Moravos gesserint Marchiones, Austriæ præfecti, fuse enarrat. *Henrici I* Imperatoris etiam victorias, ab ista gente reportatas, non tacet. Sub *Otonis M.* Imperio, Austriæ secundæ magnam partem Hungaris ereptam, Germanicæque unitam fuisse, contendit. Religionem Christianam, tempore *Otonis M.*, per *Geisam* Hungaricæ Principem, inter cives eius regni disseminatam esse, nos docet. Dignitatem Marchionum in Austria, ævo *Caroli M.* institutam, per diversas ignotasque familias vagatam esse, narrat; usque dum seculo decimo, ad unicam gentem Babenbergicam devolveretur, ita tamen, ut Marchiones ex ista gente oriundi, Cæsaris confirmatione indigerent. Primum, qui eam dignitatem suæ familiæ intulit, *Leopoldum* fuisse, pro certo sumit Vir Clar. quamvis annum, quo ipsi illud munus collatum fuerit, examinatis aliorum hac de re sententiis, certo constituere non audeat; circa annum seculi decimi octogesimum tertium, vel quartum, accidisse existimans. De stirpe, & rebus gestis istius *Leopoldi Babenbergici*, insigni cum eruditionis apparatu postea disputat, tabulamque genealogicam familiæ istius Principis apponit. Statum Austriæ, qualis tempore istius Marchionis fuerit, quantum per obscuritatem illorum temporum licebat, describit; Marchiones Austriæ antiquis temporibus ibi constitutos, unice a Regibus Germanicis, & neutiquam a Ducibus Bavaricis pependisse, urget; & *Principum* elogio eos idcirco fuisse mactatos, observat. Marchionum deinceps Austriæ, ex domo Babenbergica ortorum, res gestas describit: in familiis eorum indicandis, admodum copiosus est, & illa etiam, quæ cum Austriæ Marchionum cognatis acciderunt, studiose edisserit. Marchiones interim Austriæ, *Henrici II* adhuc ævo, neutiquam dominos, sed præfectos duntaxat, & administratos istarum terrarum fuisse, contendit. Eisdem vero, ut præfecturam pro dignitate sustinerent, fidemque ac operas in bello præstarent, agros nonnunquam, fundosque fuisse concessos, monet. Sub *Hen-*

Pag. 210.

240.

256.

258.

268.

273.

277.

278.

280.

314.

- rico III*, partem illam Pannoniæ, quæ a Cetio monte ad Leytham usque flumen est, Austriæ Marchionis *Aldulberti* virtute, subactam, Imperio cessisse, nos docet. Gesta inter *Henricum III* & Hungaros, ample describit. Eundem Cæsarem, multos per Austriam fundos, clericis dono dedisse, prædicat.
- Pag. 345. Scriptorem quendam rerum Hungaricarum, cuius nomen tacet, quod Andream, Hungariæ Regem, Bohemos, Polonos, & Austrios, intra triennii spatium stipendarios fecisse commemoravit, ex merito graviter redarguit.
348. *Leopoldum*, Austriæ Marchionem, quintum *Ernesti strenui* filium, a Gregorii VII partibus itetisse, & *Henrico IV* vehementer semet opposuisse, narrat; hacque occasione, historiam motuum in Imperio Romano tunc temporis excitatorum, ample textit, Leopoldum ab Heurico devictum, universamque Austriam misere direptam, atque exhaustam narrans. Perfidia Leopoldi ad iram concitatus Cæsar, omnem Austriam, Leopoldo dentam, Bohemiæ Duci Wratislao credidit, unde gravissimum bellum hos inter Principes gestum est.
397. *Azzonem* vero *Gobatsburgicum*, Marchionum Babenbergicæ stirpis propinquum, Austriam adversus Bohemos defendisse, eorumque consilia irrita reddidisse, Auctor nos docet.
399. Virtutes & merita Marchionis Leopoldi, imprimisque eius liberalitatem in clericos, quæ omnibus antecedere virtutibus Auctori creditur, vehementer is prædicat; filium eiusdem nominis, *Leopoldum*, cui *sancti* elogium indidit posteritas, eidem in administranda Austria successisse, commemorans. Cum eodem tempore expeditiones in Palæstinam institui cœperint, Auctor, varia, & plura profecto quam instituti ratio permittebat, de iis profert in medium; neque tamen incommoda, quæ inde enata sunt, cædesque, & devallationes in locis, per quæ iter faciebat sanctus exercitus, perpetratas, dissimulat. *Godofredum Bullionem* per Austriam tunc profectum esse, adseverat. Leopoldum, militiam sanctam opibus iuvisse, tantamque pecuniæ summam exsolvisse, quæ trecentorum militum stipendiis annuatim præstandis sufficeret, nos docet, illam quantivis pretii liberalitatem maximopere extollens.
- Eun-

Eundem Leopoldum, A. 1104. *Mellicii* in Austria, cingulo sacrae militiae, ab *Udalrico* Passaviensium Episcopo, ornatum esse, commemorat, quamvis domestica inter Imperatorem Henricum eiusque filium dissidia, belli sacri consilium brevi discusserint. Leopoldi levitatem, quando mox Caesaris mox rebellium partes secutus est, Auctor non dissimulat; etsi tali ratione eam rem narret, ut partium studia, & pessimae causae patrocinium vehementer prodat. Originem claustrii Neuburgensis a *Leopoldo* erecti, detegit. Eundem Marchionem, singulari pietate, (liberalitate scilicet in clericos,) tantopere conspicuum, ab *Innocentio VIII* inter sanctos relatum esse, commemorat, inque laudibus illius Principis decantandis omnem exhaurit eloquentiam; de cultu religioso itidem, qui huic sancto exhiberi consuevit, fuse disputans. Post mortem interim huius Marchionis, filium eius, natu secundum, & Leopoldi itidem nomine insignem, Austriae Marchionatu ab imperatore ornatum fuisse, Auctor observat. Ducatus inde Bavaricus, Henrico superbo ademptus, Leopoldo per *Conradum III* concessus est. Bellum cum *Henrico Leone*, superbi Henrici filio, vario Marte a Leopoldo ea propter gestum, Auctor describit. In ipsa hac expeditione constitutus Leopoldus, cum vix per quinquennium Austriam gubernasset, vitam cum morte commutavit. *Largi* cognomen factos Austriacos huic Principi tribuisse, Rev. Auctor observat, munificentiam eius in monasteria summopere, ut solet, praedicans. *Henricus* frater in locum Leopoldi succedens, ducta in matrimonium Henrici superbi vidua, Bavariam dotis loco a Caesare impetravit. Turbas ea propter a *Welfone*, Henrici Leonis patruo, excitate, Auctor ample describit. Origines & incrementa urbis Vindobonensis, historiam belli inter Henricum Austriacum, & *Geysam*, Hungariae Regem, describens, investigat, cum Henricus ab Hungaris fufus, illam in urbem confugerit. Vocabulum *Wien*, a nomine *Faviana*, (quod olim huic loco inharebat,) natum esse contendit. *Fridericum I*, Ducatu Bavarico Henricum Austriacum spoliasse, Henrico Leone in locum eius surrogato, deinceps narrat. Austriaci vero Hen-

Pag. 434-

441.

444.

446.

479.

495.

498.

503.

507.

511.

512.

537.

542.

- Pag. 566. Henrici mentem, ad deponendum Ducis Bavariz axioma permoveri non potuisse, monet; & sub his ipsis quidem, quæ eam rem infecutæ sunt, turbis, primam huius operis partem claudit. Quid successu temporis ideo fuerit per Germaniam actum, eleganter & copiose edisserit, & Henricum tandem Austriacum, in comitiis Ratisbonensibus, reddita Henrico Leoni Bavariz, Marchiam Bavaricam compensationis loco accepisse, simulque Austriam *Ducatus* elogio fuisse insignitam, nos docet. Marchiam illam Bavaricam cum Austria nunc coniunctam, idem nominis sortitam esse, &
5. *Austriam superiorem* vocari, monet. Plurima privilegia,
 7. quibus tunc Austriam eiusque Duces exornavit *Fridericus I.* edisserit, quæ inter ius succedendi filiarum, mascula stirpe deficiente, comparet. Fridericum I. in Italia contra Mediolanenses rebelles arma moventem, Henricus Austriæ Dux comitatus est, & certissima insignis fortitudinis
 20. ibidem edidit documenta. Mediolano tandem ad obsequium redactio, idem Henricus deprecator apud Cæsarem exstitit, utque cives illius urbis in gratiam reciperentur effecit. Mortuo Henrico, filium eius, *Leopoldum*, confirmationem Ducatus Austriaci a *Friderico I.* petiisse, & impetrasse, Rev.
 63. Auctor narrat. Illum ipsum Leopoldum, ab Ottocaro, Styriæ Duce, heredem terrarum suarum fuisse institutum, docetur. Res gestas illius Leopoldi per Palæstinam, edisserit.
 99. Mortuo Ottocaro, Ducatum Styriæ, Leopoldo, a Cæsare Henrico VI. in feudum solenni ritu datum fuisse, narrat.
 106. Turbas inter Leopoldum, & Richardum Angliæ Regem,
 - 108 seq. agitas, admodum fuscè recenset; *Leopoldum* ideo a Pontifice excommunicatum, & sub vitæ finem demum Ecclesiæ
 125. reconciliatum, sistens. Extimum urbis Viennensis murum, & magnam urbis ipsius partem, ex pecunia, a Richardo, eiusque sociis, lytri loco soluta, a Leopoldo exstructam
 131. fuisse, ut vulgaris fama fert, Rev. Auctor dubitat. Mortuo Leopoldo, filium eius natu maiorem, *Fridericum*, solam sibi vindicasse Austriam, Styria fratri Leopoldo relicta, certum
 135. est. Res ab hoc Friderico in Palæstina gestas A. dein edisserit,
- . eun-

eundem ibi, vitam cum morte commutasse, narrans. Austria Pag. 150.
 inde cum Styria per Leopoldum fratrem unita est. Idem
 Leopoldus *Neustadium* castellum, Viennæ vicinum, ut ab in-
 fultibus Hungarorum Austriam defenderet, condidit, & no-
 vis ornamentis urbem Viennam illustravit. Inter turbas, 163
 quæ post *Henrici VI.* fata, Germaniam afflixerunt, Leopoldum
 Austriacum, primo quidem *Ostonsis*, isto autem a Pontifi-
 ce excommunicato, *Friderici II.* partes secutum esse, Rev.
 Auctor commemorat. Eundem Leopoldum, contra Albi- 184.
 geneses in Gallia arma movisse, narrat, & hac occasione in
 Albigenes vehementer invehitur, gravissimorum errorum
 eosdem reos postulans. Inique, Res, a Leopoldo, in ex- 188.
 peditione cruciata constituto, gestas, describit, eiusque erga
 ordinem Teutonicum, nec non equites Templarios munifi-
 centiam, prædicat. Henrici filii contra Patrem Leopoldum 216.
 ceptam rebellionem non dissimulat, quæ repentina Hen- 240.
 rici perduellis morte tandem sopita est. Henricum, Germa-
 niæ Regem, & absente Patre *Friderico II.* Imperii vicarium,
 illud privilegii Ducibus Austriacis dedisse, ut pileo Duca-
 li, regalis coronæ in modum, redimerentur, & cum fiducia-
 riam Principatus clientelam peterent, non ad reliquorum
 Principum morem, sed equis insidentes, in Principatus pos-
 sessionem mitterentur, nos docet. Austriam variis prædiis, 246.
 quæ ab Episcopo Frisingensi Leopoldus emerat, tunc tempo-
 ris fuisse ditatam, narrat. Clades post fata Leopoldi, a va- 249.
 fallis infidelibus Austriæ illatas, fuscè describit, eiusque calami-
 tatis causam in perversos *Friderici* mores, qui in locum Leo-
 poldi parentis successerat, coniicit. Præcipuas nobilium fami- 261.
 lias, quæ tunc temporis floruerunt, & quarum splendor hodie
 adhuc eminet, Rev. Auctor commemorat. Circa idem tempus 274.
 figuram fasciæ candidæ, in locum alitis, in insignibus Austria-
 cis substitutam fuisse, contendit, ac sententiam *Ortilonis*, qui
 huius rei origines ab obsidione *Ptolemaidis*, a Leopoldo virtuo-
 so suscepta, repetit, tanquam veritati contrariam profligat.
 De bello, quod *Fridericus* contra *Andream* & *Bélam*, Hunga- 275.
 riæ Reges, gessit, Rev. Auctor accurate disputat. *Fridericus*, 278.
 Kkk a re

- a rebellibus Hungaris, regium diadema, quod ipsi offerebatur, imprudenter accipiens, maximis cladibus, a Bela, legitimo Hungariz moderatore mulctatus, pacemque ab eo carissima mercede redimere coactus est. Contentiones inter Austriacum Fridericum, & Cæsarem Fridericum II agittas, Rev. Auctor summa cum diligentia, & quemadmodum candidum decet historicum, describit, & aliorum hac de re excogitata commenta explodit. Fridericum II interea omnem Austriam atque Styriam Friderico Austriaco eripuisse, urbi Viennensi iura civitatis Imperii liberæ concessisse, variisque eam privilegiis exornasse, narrat. Cæsare autem postea in Italiam reverso, & Eckberto, Bambergensi Episcopo, cui Austria ab isto Principe credita erat, mortuo, æquiori fortuna usus Austriæ Dux; qui, inita cum Rege Bohemiz *Wenceslao* societate, omnem mox Austriam dominio iterum suo subiecit. Ubi in gratiam postea Cæsaris Fridericus Austriacus rediit, novum cum Wenceslao Bohemiz Rege, cui fidem nuper datam servare Fridericus recusabat, exarsit bellum, interventu Ottonis, Bavariz Ducis, tandem confopitum. Res gestas Friderici, contra Tartaros, ac Cumanos, Hungaricos, Poloniam, Silesiam, ac Moraviam gravissime depopulantes, copiose non minus quam eleganter enarrat Rev. Auctor. Regiam dignitatem postea huic Duci a Cæsare fuisse oblatam, quam tamen ille recusaverit, nos docet; quamvis *Archi-Ducum* compellationem, Austriæ moderatoribus tunc obvenisse, a variis perhibeatur Scriptoribus. Quomodo tandem Fridericus, in prælio cum Hungaris commisso, 345. adacto per oculum ense, interierit, Rev. Auctor narrat; fabulas de nece istius Principis circumferri solitas graviter profligat, deque moribus Friderici disputans, varias calumnias, 348. quas vulgo scriptores eidem aspergunt, refellit. Carnioliam eum Ducatui Austriaco adiecisse, non diffitetur, quamvis illum tractum una cum Carnioliâ, sub Ottocaro demum cum 350. Austria penitus coaluisse, observet. Exstincta per mortem improlis Friderici Ducum Austriacorum stirpe, gravissimæ circa successionem in illis terris exstiterunt turbæ, quarum 351. seq. historiam Auctor diligentissime persequitur. *Pessinas In-*
nocen-

nocentii IV Pontificis artes, quibus terras Austriacas, ad *Henricum Rasponem*, eoque extincto ad *Wilhelmum*, Hollandiæ Comitem, in fraudem *Friderici II.* Reges Germaniæ electos, devolvere studuit, vel iuvitus confiteri cogitur. Conitiis eligendo Principe ab ordinibus Austriæ indictis, oratores ad *Henricum Illustrem*, Misniæ Marchionem, missi sunt, qui unum ex eiusdem filijs, ex *Constantia*, ultimi Austriæ Ducis filia, genitis, in Austriaci Principatus possessionem vocarent. Quod consilium, quomodo fuerit a Bohemiæ Rege, *Wenceslao*, frustratum, Rev. Auctor nos docet. Eiusdem *Wenceslai* filium, *Ottocarum*, ducta in matrimonium *Margaretha* Austriaca, teris illis potitum esse, commemorat. Turbas ab æmulis eius ideo agitatae ample describit. *Ottocarum*, *Margaretham* coniugem postea repudiasse, & *Cremsum* relegasse, narrat, de *Margarethæ* istius genere, matrimonijs, ac indole, quantum ad institutum pertinet, disputans. Quomodo *Ottocarus*, *Carinthiam* cum *Carnioliâ* imperio suo subiecerit, monstrat. *Rudolphi* Habsburgici electionem describit; eundem, in conferendis feudis, crucem in locum sceptri substituisse, observat; plurimaque de isto Principe memoratu digna, & ad rem suam pertinentia, affert. Causas belli cum *Ottocaro* gesti, ample edisserit. Ipsam belli eius historiam operose & eleganter textit, & quomodo tandem pax inter hos Principes restituta, liberorumque nuptiis stabilita fuerit, narrat; *Ottocarum*, circa idem tempus, terras suas a *Rudolpho* in feudum accepisse, commemorans. Non diu tamen concordia nuper initiata perduravit, cum *Rudolphus*, plurimis ab *Ottocaro* iniurijs lacessitus, societate cum *Ladislao* Hungarorum Rege iniita, novo eundem bello petere cogeretur, interitu demum *Ottocari* sopiendo. De Regis istius vivendi ratione quædam subnectens Rev. Auctor, plurimis eundem vitijs inquinatum fuisse, non diffitetur quidem, eius tamen simul in religionem studia, nec non liberalitatem, iustitiam, clementiam, aliasque virtutes, eum non omni fama privare contendit. Quomodo postea res Austriacas *Cæsar* *Rudolphus* composuerit, ample enarrat. De rebus domesticis etiam istius Principis copiose

Pag. 353.

367.

368.

360.

365.

Pag. 580. piose differit. Eodem ex Austria Norimbergam secedente, filium eius *Albertum*, vice Parentis Austriam Styriamque administrasse, narrat; quidque ab isto vicario fuerit actum, exponit. Administrata haecenus erat Austria a Rudolpho, tanquam *Imperatore*. Is interim, temporibus sapienter utens, conciliata sibi Ordinum Germaniae amicitia, Austriam, Styriam, Carnioliam, ac Marchiam, familiae suae in perpetuum subiecit; & quamvis *Alberto & Rudolpho*, filiis, terras istas simul, ab initio conferret, literis tamen, A. 1283 datis, soli *Alberto* eiusque posteris eas addixit. In hac ipsa temporis periodo, filium narrationis Rev. Auctor abrumpens, universo operi, summa profecto cura, eruditione, & elegantia conscripto, imponit coronidem. Quamvis vero in rebus, ad institutum non pertinentibus, iusto diutius subinde haerit, in vitis itidem sanctorum edisserendis, varia, omnem fidem superantia, & ex putidis fontibus hausta, congesserit: illos tamen qualescunque nexos, aliis virtutibus historicum decentibus, adeo compensat, ut merito optandum sit, ea etiam, quae sequiori aetate per Austriam acciderunt, pari cura descripta, cum eruditis communicare aliquando ut Vir Cl. velit.

JURISPRUDENTIA PHILOLOGICA, SIVE ELEMENTA IURIS CIVILIS. secundum seriem & methodum Institutionum Iustiniani. in brevem & facilem ordinem redacta, notis classicis & historicis, nec non parallelis iuris Anglicani locis illustrata, quibus accessit Praeambulum de Iure Civili Romanorum ante Iustinianum, & de Libb. Iur. Civ. Romanorum per Iustinianum compositis. In usum iuventutis Academicae. per ROBERTUM EDEN, S. T. B. Archidiaconum Wintoniensem, & non ita pridem Coll. Univ. Oxon. Socium.

Oxonii, e theatro Scheldoniano, 1744, 4.
Alph. 1 plag. 18.

In

In iure Romano quamplurima occurrere, ad antiquitates gentis istius pertinentia, eiusque adeo studium, omnibus humaniorum litterarum amatoribus haud parum conducere, atque ad explicandos sacrorum pariter ac profanorum scriptorum locos, insigne adiumentum asserere, nemo, nisi hisce sacris nunquam initiatus, non intelligit. Verissime iamiam a *Cicerone de Orat. Lib. I, Cap. 43.* dictum est: *plurimas in omni iure civili antiquitatis effigies, & priscam verborum vetustitatem, & actionum genera quaedam, quae maiorum consuetudinem vitamque declarant,* deprehendi; & ad hunc usque diem eruditus acutioribus risum debet antiquus ille Grammaticus, qui, teste *Gellio N. A. XX. c. 10;* quidnam vetus formula: *Ex iure manum confertum,* sibi velit, interrogatus, eam rem ad iureconsultos, neutiquam ad grammaticos pertinere, respondit; ignarus scilicet, versus Ennianos ipsi tunc propositos, intelligere & explicare iuris Romani omnino imperitum non posse. Factum inde dubio procul est, ut viri literatissimi, a vita quamvis forensi, negotisque civilibus, longissime remoti, imo, & sacris muneribus admoti homines, iuri Romano insigne statuerint pretium, eique investigando & illustrando aliquid temporis impenderint. Ex pluribus nominasse sufficiat *Petrum Danielem Huetium,* qui in *commentariis de vita sua,* pag. 37, sibi hanc *Romanae sapientiae partem, quae prudentum responsis, & sanctionibus legum continetur,* cordi olim fuisse, narrat; neque *Anthonii Augustini* in hanc eruditionis partem merita, ulla unquam oblitterabit aetas. Et haec ipsa dubio procul ratio effecit, ut Reverendus harum lucubrationum Auctor, in collegium Universitatis Oxoniensis adscitus, & instituendae iuventuti Academicæ praefectus, e re auditorum esse crederet, ut aliqua iuris civilis notitia imbuerentur. Cumque nullum in promptu haberet librum, qui sat aptus videretur, ut eum fundamenti loco poneret, & recitationibus Academicis illustraret: propria potius esca alumnos suos pascere, & praesens compendium conficere, secum constituit. Quamvis autem seriem institutionum Iustiniani per omnia constanter fuerit secutus: ipsum tamen earum textum neutiquam expressit.

fit, aliis potius verbis res ibi contentas edisserens. Notas dein unicuique titulo subiunxit, quæ partim ad intelligenda hæc iuris elementa faciunt, hisque, ex omni antiquitatum & elegantioris litteraturæ penu lumen affundunt; partim iura, quibus Angliæ cives utuntur, commonstrant. Satis hæc opinamur, lectorem de universo libri instituto, & ratione tractandi, edocebunt. Ut autem, quantivis pretii illud sit, itidem appareat, ea, quæ inter perlegendum nobis occurrerunt, more nostro hic exponemus. Cum nimirum non tam eruditis placere, quam tironum commodis velificari Cl. Auctor voluisse credendus sit, sine omni livoris nota, & ex vero affirmamus, nihil hic indictum ore alio deprehendi, sed observationes, tironibus profecto utiles, atque adeo neutiquam spernendas, ab aliis tamen iam allatas, suis quibusque accommodari locis. Immo vero, ipsemet Rev. Auctor, pro singulari quam ubique prodit modestia, hoc neutiquam dissimulat, quando aliorum ICtorum, ac præsertim Ill. *Heineccii* scriptis, plurimum se debere, ingenue fatetur. Iuris Romani adeo historiam, sub initium operis, veluti per lancem saturam proponit, usque ad Iustiniani tempora filum narrationis suæ pertexens, & compilationem corporis iuris edisserens. Ritus legum ferendarum, qualis apud Romanos, libera republica obtinuerit, eleganter & operose exponit. Differentiam inter leges & plebiscita demonstrat. De lege Regia erudite & concinne disputat. Differentiam inter adoptionem & arrogationem declarat, causas etiam, quare adoptiones Romæ adeo frequentes fuerint, edisserit. Originem ac munera præfectorum urbi, admodum breviter tamen, describit. De capitis deminutione, variisque eius generibus, ample & eleganter disputat. Iura trium, quatuor, aut quinque liberorum, qualia apud Romanos fuerint, docet. De sepulcris Romanorum plurima, lectu nec ingrata, nec inutilia, profert in medium. Donationum inter veteres Romanos solennium, præcipua genera cum lectoribus communicat. Qua ratione memoria nonnullorum Romæ fuerit damnata, luculenter ostendit. Quidam furtum conceptum, & per lancem & licium quæsitum, sibi velit,

Pag.

10.

11.

16.

42.

58.

52.

66.

77.

99.

152.

ex

ex iure Attico egregie commonstrat; neque locum illum Aristophanis, eiusque Scholiasta, ex quo rationis istius furti requirendi notitia præcipue hauritur, præterit. Varia itidem actionum genera, quæ in sexto libri quarti Institutionum titulo proponuntur, erudite explicat; earum indolem ac naturam ostendit, ac modum, qui in litibus dirimendis Romæ adhibebatur, monstrat. Plurimæ insuper ex legibus Græcorum hisce commentariis addita deprehendimus, ita, ut omnino dicendum sit, amplam Græcæ literaturæ notitiam Rev. Auctorem hic ostendisse, & multum lucis ac ornamenti exinde in lucubrationes suas derivasse. Cum interim tanta sit literatissimi huius Viri modestia, ut se errare posse candidè profiteatur, operisque sui lectores ad dubia, si quæ extiterint, secum communicanda, comiter invitet: nos etiam non male acturos nos esse, si ista libertate modeste utamur, censemus. Senatus consulta nimirum, libera republica usitata, de quibus in præmio libri disputat, ad immutandum, aut augendum ius decemvirale pertinuisse, ex nostrâ sententiâ perperam statuit Vir Clar. Penes Senatum etenim Romanum potestas legislatoriæ nunquam fuit, cum quædam duntaxat negotia, statum publicum respicientia, eiusdem curæ demandarentur, de quibus unice SCta eius temporis agebant, neque adeo vim legis obtinebant. Ad inscriptionem institutionibus præfixam, ubi elogium Iustiniani, a devictis gentibus repetita, occurrunt, & ubi inter alia, *Anticus* dicitur ille Princeps, Rev. Auctor monet, gentem istam esse ignotam, adeoque elogium *Pontici*, *Antico* substituendum esse, cum *Spanhemio* inculcat. At enimvero, *Antas*, partem Slavorum quondam constituisse, testimonia *Jornandis* & *Procopii*, quæ Ill. *Mascovius* noster in *historia Germanorum Lib. VI pag. 243.* protulit, quæque sunt in *Jordanis* Orig. Slavica, evincunt. Sponsalia, in es, quæ sunt de præsentî, & ea, quæ de futuro fiunt, iure Canonico, & *hodierno*, dividi, contendit. Quamvis hoc de iure Canonico verissimum sit: hodiernum tamen ius, miseram illam & ineptam distinctionem retinuisse, dici neutiquam potest, & sponsalia de præsentî, in sensu iuris Canonici accepta, in nostris foris omnino exulare, inter alios Ill.

- Babmerus Iuris Eccl. Lib. IV Tit. I §. 39* evidenter docuit. Circa eandem de sponsalibus materiam Rev. Auctor observat, iure civili ad quartum usque gradum exclusive, nuptias inter collaterales prohiberi, & ideo, fratrum vel sororum liberos matrimonio coniungi, ius civile permittere, quia a se invicem distent quarto gradu; iure autem Canonico inter collaterales prohibitionem ad quartum gradum inclusive porrigi, pronuntiat. Certissime hic computationem civilem atque canonicam inter se confundit Auctor, cum quidem Canonicum ius, quod in gradibus computandis, neququam personas & generationes numerat, sed potius hac regula utitur: Quoto gradu alterutra personarum, de quibus sermo est, differt a communi stipite, eodem gradu differunt inter se: non duntaxat consobrinos, verum cognatos etiam, multo laxiore sanguinis vinculo coniunctos, a nuptiis arceat. Quando postea, nuptias cum sorore quondam uxoris vetitas esse, Auctor dicit, nos quidem ea in re non dissentimus, optassemus tamen, ut, quo iure, an divino, an humano, vetitæ sint tales nuptiæ, constituisset: cum præsertim, an de iure divino licita sit talis coniunctio, magnis animis inter eruditos fuerit disputatum. Liberos extra iustas nuptias genitos, patrem non habere fuisse creditum, eorumque nominibus sigla S. P. fuisse addita, recte quidem observat Rev. Auctor: num autem verba Apostoli, qui in epistola ad Hebræos, *Melchisedecum ἀπάτρη καὶ ἀμήτρη* dixit, apposite huc translulerit, eruditi videant.
38. Quando in *vicefimo libri primi* titulo L. Iulix & Titix, quæ a Præsidibus provinciarum tutores constitui impuberibus iubet, mentionem Rev. Auctor iniicit, mirati sumus, eundem sicco pede locum istum præteriisse, neque controversix interpretum, quorum alii duas fuisse leges, Iuliam & Titiam, contendunt, alii contra unam eandemque fuisse legem existimant, vel verbo meminisse. Titulus *vicefimus quintus libri primi* de excusationibus tutorum & curatorum agit.
66. Quamvis autem Clar. Auctor iustas excusationis causas accurate edisseruerit, ac in primis de iure trium quatuorve liberorum, ex antiquitatibus, erudite ac nitide egerit: rationem loquendi

quendi tamen ICtis Romanis propriam, quibus *excusari* etiam dicuntur illi, qui ad aliquod munus ne volentes quidem admittuntur, qua in significatione ea vox in L. I. § 3. D. de postulando & L. II. D. de decurionibus, occurrit, observare neglexit, neque adeo distinctionis, inter exculationem voluntariam, necessariam, & mixtam, meminit. Occasione divisionis rerum incorporeales & incorporeales, de *feudis* nonnulla in medium profert Rev. Auctor. Vocabulum feudi autem, a Germanico *fief* descendere, perperam profecto sibi persuadet, cum illud *fief* nequam Germanis, verum Franco-Gallis familiare sit, & feudi vox seculis barbaris efficta, a Latino *fide*, & Theotisco *Oede*, rectius utique derivetur. Servitutes prædiorum rusticorum enarrans Auctor, *actum* esse, ius agendi vehiculum per alterius fundum, observat; *viam* vero, ius eundi & agendi & ambulandi esse, constituit. Quænam differentia inter actum & viam intercedat, nemo arbitramur ex hisce dicitis intelliget. Observare autem debuisset Auctor, in servitute actus, vehiculum quidem, nequam vero onustum, agere licere, id quod in via utique licet; quæ differentia ex L. 7. D. de serv. præd. rust. satis intelligitur. De inofficioso testamento, & querela inde existente, idem disputans, de origine eius querelæ, quæ a nonnullis ex L. Glitia arg. L. 4. D. de inoffic. testam. repetitur, ab aliis vero a moribus & consilio ICtorum derivatur, omnino tacuit. *Macedonem* illum, qui nomen SCto dedit, fœneratorem quendam improbum fuisse, qui pecuniam sub usuris mordacissimis credendo, adolescentes ad libidinem & intemperantiam pronos corrumpebat, pro certo sumit. Minus sollicitè autem nobis considerasse videtur L. I. D. de SCto Maced. verba, ubi quidem legitur: *Cum inter ceteras sceleris causas, Macedo, quas illi natura administrabat, etiam æs alienum adhibuisset.* Iam vero, æs alienum dici, quod nos aliis debemus, *Ulpianus* in L. 213 D. de V. S. observat. Unde liquido satis apparet, perditum quendam iuvenem, & nequam fœneratorem, huic SCto ansam præbuisse. Præclare hoc iamiam monuit in sententia ad hunc locum commentariis *Theophilus*, a cuius sententia

Pag. 89.

91.

128.

258.

- commentatio, de tempore & loco scriptiois Epistolæ S. Pauli ad *Timotheum* prioris agit. Multa hac super re ab eruditibus disceptata sunt viris, quorum alii hanc epistolam ante, alii post vincula Romana scriptam asserunt, & imprimis verbis
22. *1 Tim. I. 3.* innituntur. Utraque quæstio in examen vocatur, & declaratur plane solideque, tempus, quo composita fuit hæc
23. a Paulo epistola, ex *Cap. I. 3.* definiendum utique esse; licet id reprehendat, in ipsa verborum illorum expositione non circumspicte satis egisse interpretes. *Timotheum a Paulo,* Ephesi ut maneat, iussum non fuisse, sibi persuadet Auctor, ex verbis Apostoli *2 Tim. IV, 12. 13. 20.* ubi Apostolus scribit, se Tychicum misisse Ephesum, quod superfluum fuisset, si *Timotheus* ibi mansisset, qui festinanter Romam a Paulo arcessitur, & cui prescribit, *Trophimum* Mileti esse relictum, quod, ut ex Roma ipsi nuntiaret, supervacaneum videretur, si *Timotheus*, Ephesi episcopus, & ita pauca admodum a Mileto miliaria, abfuisset. Hinc nec Timothei mentionem iniicit
25. Paulus, ubi *Act. XX, 17.* presbyteros Ephesinos Miletum evocat. Tuetur hanc explicationem Noster ulterius, & contra obiectiones quasdam postquam se munivit, *Pauli* verba
26. *1 Tim. I, 3.* ita interpretatur: *Peragra Macedoniam, uti hortatus te sum, expectans me Ephesi, ut denuncies nonnullis, ne diversa doceant:* vel, quod eodem redit: *Expecta me Ephesi, uti hortatus te sum, qui in eo iam es, ut peragres Macedoniam.*
27. Hanc sententiam deinde, ex linguæ Græcæ genio admittendam esse, & rem ipsam eam probare, amplius Auctor confirmatum dedit, & hinc infert, ante vincula Romana, & quidem Corinthi, scriptam esse epistolam, eoque consilio largiorum collationem inter momenta, in *Epistola ipsa,* & in *Actibus* occurrentia, diligenter instituit. Ultimum specimen exhibet observationes quasdam in *Caput primum,* & particulam *secundi,* epistolæ ad Romanos, quibus latinam præmisit conversionem prioris capitis. Clerici hic *vers. 1. 7.* interpunctionem suam facit Noster, & geminam admittit *Parentesin,* cuius altera alteri fit involuta. *Πίστιν vers. 5.* non de fide actuali, sed de doctrina Evangelica explicat. Ad *vers. 14.*

notat

notat, Iudæos simul sub vocabulo βαρβάρους comprehendi, & Apostolum ex mente loqui Græcorum, apparere ex ipsa orationis serie. Verba Apostoli *vers. 17. ἐκ πίστεως εἰς πίστιν* ita enucleantur, ut prius vocabulum fidem historicam denotet; posterius fidem iustificantem, seu salvantem. *Cap. II, vers. 7. Καθ' ὑπόμνην* vertitur *fortiter*, & interpunctio cum nonnullis interpretibus ita assumitur, ut ἀγαθὴ ἔργα cum vocabulis δόξαν καὶ τιμὴν καὶ ἀφθαρσίαν, ex mente *Beze & Hertzogii*, coniungantur. Contra *Wolffium* etiam monetur, δόξαν ἀγαθῆ ἔργα esse, quando pii a virtutis studio deduci se non patiantur, etiam si hac in vita, pro gloria, qua ipsorum virtus digna est, contentu excipi se videant: nolunt enim hominibus placere, sed Deo. Pari ratione ἔργα ἀγαθῆ ἀφθαρσίαν eo valere scribit, quod nequiquam respiciant presentia, sed futura & æterna. Negandum tamen non est, minus consuetam esse hanc dicendi rationem in tabulis sanctioribus Nov. Test. nec locum parallelum verbalem adferri in probationem huius rei posse. Hinc vix, iudicio nostro, hæc interpretatio commode retinenda erit. Versum vero octavum & nonum huius capituli esse coniungendum, alii iam docuerunt satis. In *vers. 13.* per ἀρχαῖα τῶ νόμου intelligi censet Iudæos, in Synagogis lectioni legis vacantes. Plura huiusmodi promisit Auctor Specimina edere, in epistolas *Pauli* conscripta, ex quibus ut in communem usum aliquid redundet fructus, optamus.

FIGURÆ, QUA BASES FAVORUM SUORUM
 construere solent apes, Determinatio per Methodum de
 Maximis & Minimis. Ex Epistola Cel. MAC-LAU-
 RINI, Math. Prof. Edinburg. & Reg. Soc. Lond. Socii,
 ad MART. FOLKES, Equ. Reg. Soc.
 Præsidem.

Traducta ex Transact. Philosoph. Anglicanis No. 471.
pag. 565. (*)

Sagacitas, qua in favis suis secundum formam hexagonam construendis, utuntur apes, iam veteres in sui admirationem rapuit; eamque figuram omnium, quæ ad ipsarum institutum excogitari potuissent, esse optimam, iam dudum demonstratum est. Verum multo adhuc mirabilius Geometriæ, qua utuntur parvula hæc insecta, specimen, in figura basiam, quibus clauduntur favi, est conspicuum. Compertum enim est exactis Cel. Virorum, *Maraldi & Reaumurii*, Observationibus, hæc bases pyramidalis, eaque figura esse constructas, quæ non modo minimum ceræ ad eandem mellis quantitatem capiendam requirant, sed quæ simul notatu dignissimam concinnitatem atque symmetriam, cum frugalitate egregie coniunctam, exhibeat. Formantur nimirum bases istæ tribus rhombis æqualibus, quorum anguli obtusi reperiuntur dupli cuiusdam anguli, qui sæpius occurrere solet Mathematicis, in quæstionum, quæ ad maxima minime pertinent, investigatione; cuius nempe tangens est ad radium, ut diagonalis quadrati ad latus. Huius vi constructionis, sex angulorum solidorum ad basin, totidem angulis hexagoni respondentium, tres æquantur & inter se, & angulo solido ad apicem figuræ, singulique formantur respective tribus angulis planis obtusis æqualibus; reliqui tres pariter æquantur inter se: formantur autem singuli quatuor angulis planis acutis, qui sunt complementa obtusorum præcedentium. His ita constitutis, optima ceræ, cuius quavis occasione deprehenduntur apes parcissimæ, habetur ratio; maxima
in

(*) Disquisitionem hanc Mathematici eximii integram huc transferre, haud abs re iudicavimus: tum quod novum exemplum, maximi minime, in rerum natura obvium, præbeat; tum quod simul specimen methodi, eiusmodi quæstiones per Analysin mere geometricam resolvendi, præ se ferat.

TAB. IV ad Nov. Act. Erud. A. 1754. Mens. Aug. pag. 453.

Fig. I.

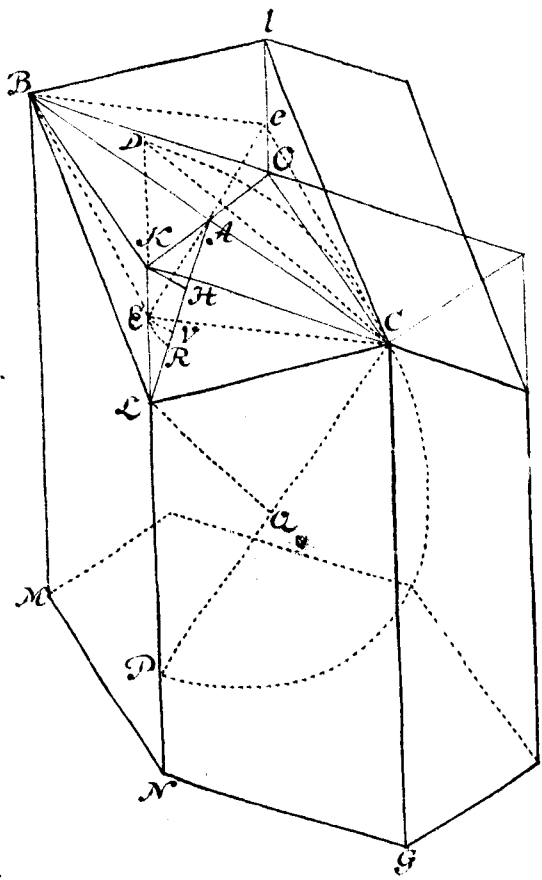
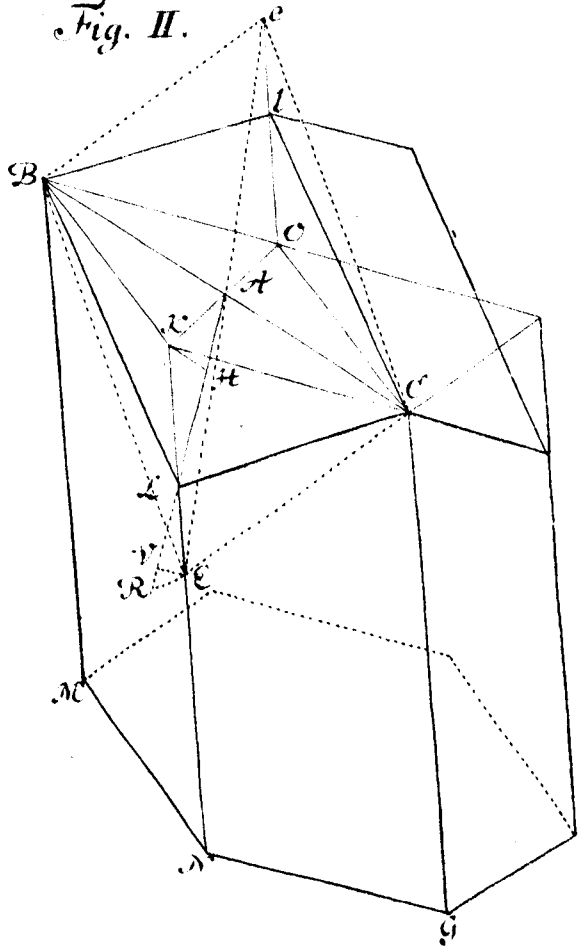

Fig. II.

in constructione obtinetur concinnitas; singularis præterea est in exequendo facilitas, quippe cum unicus solum, cum complemento, angulus, ad totius figuræ constructionem requiratur.

Clar. *Maraldus*, (*Comm. Acad. Paris. 1712.*) mensuratione actu facta, deprehendit, obtusos rhomborum angulos esse 110° proxime; simulque observavit, si tres anguli obtusi, qui angulos solidos modo dictos constituunt, statuantur inter se æquales, singulos debere esse $= 109^{\circ}, 28'$; unde, hanc ultimam revera esse ipsorum quantitatem, colligitur. Ex *Cel. Reaumurio* autem discimus, (vid. *Mem. sur les Insectes Tom. V.*) Cl. *Kenigium*, ipsius desiderio factisfacturum, quævisse quantitatem huic angulo tribuendam, ut minimum ceræ ad favum eiusdem capacitatis requiratur, atque Geometriæ sublimioris, quam quæ veteribus esset cognita, ope, per methodum nempe infinitesimalium, reperisse angulum quæsitum $= 109^{\circ}, 26'$. Nos vero iam, principiis solius Geometriæ communis utentes, ostendemus, angulum optimum pro hisce rhombis ex hoc fundamento pariter prodire tantum, quantus resultaret ex supposita æqualitate trium angulorum planorum, solidos modo dictos efficientium.

Repræsentent *GN, NM*, duo latera contigua hexagoni, hoc est, sectionis favi, longitudini normaliter factæ. Favi latera non sunt parallelogramina completa, ut *CGNK, BMNK*, sed trapezia *CGNE, BMNE*, quibus in *E* inseritur rhombus *CEBe*, punctum oppositum *e* in apice figuræ habens; adeo, ut tres eiusmodi rhombi, una cum sex trapezoidis, totum favum includere queant. Sit *O* centrum hexagoni, in quo sint *CK, KB*, duo latera contigua; iungantur *CB, KO*, se fecantes in *A*; unde ab $COB = CKB$. & $KE = Oe$, erit solidum $EBCK =$ solido $eBCO$, adeoque soliditas favi erit eadem, ubicunque punctum *E* sumatur in recta *KN*, datis nempe *C, K, B, G, N, M*, punctis. Inquiramus itaque, ubinam punctum *E* in recta *KN* capiendum sit, ut area rhombi *CEBe*, una cum duobus trapezoidis *CGNE, ENMB*, superficiem constituat minimam? Ob *Ee* ipsi *BC* in
A nor-

TAB.
Fig. 1. 2.

A normalem, area rhombi erit $= AE \times BC$, trapeziorum autem $= (CG + EN) \times KC$, quæ simul conficiunt $AE \times BC + 2KN \times KC - KE \times KC$; unde, ob $2KN \times KC$ constantem, quærendum erit, quando $AE \times BC - KE \times KC$ sit minimum? Quem in finem adhibeamus eandem methodum, qua alibi determinavimus maxima & minima in variis questionibus, alia ratione magis abstrusa communiter tractari solitis. (vid. *Treatise of Fluxions*, art. 572, &c.) Ponamus nempe, punctum L ita capi in recta KN , ut sit $KL : AL = KC : BC$. In plano AKE centro A radio AE describatur arcus ER , secans AL (productam, si opus) in R , fiant EV , KH , ipsi AR normales. Iam ob Δla sim. LEV , LKH , LAK , erit $LV : LE = LH : LK = LK : LA =$ (p. hyp.) $KC : BC$. Hinc, prout E est vel intra K & L , (ut in fig. 1) vel extra, (ut in fig. 2) est $LH \mp LV (= VH) : LK \mp LE (= KE) = KC : BC$; unde utroque casu fit $KE \times KC = VH \times BC$; ideoque quantitas proposita $AE \times BC - KE \times KC = (AE - VH) \times BC = (AR - VH) \times BC = (AH + VR) \times BC$. Hæc autem quantitas, ob AH , BC , constantes, manifesto est minimum, si $VR = 0$, hoc est, si E cadat in L . Ergo $CLBL$ erit rhombus, ad frugalitatem optimus, si $KL : AL = KC : BC$.

Iam, ob OK in A bisectam, $KC^2 = OK^2 = 4AK^2$, $AC^2 = 3AK^2$, $BC = 2AC = 2\sqrt{3} \times AK$; unde $KL : AL = KC : BC = 2AK : 2\sqrt{3} \times AK = 1 : \sqrt{3}$, seu $AL : AK = \sqrt{3} : \sqrt{2}$, & (ob $AK : AC = 1 : \sqrt{3}$) $AL : AC = 1 : \sqrt{2}$. Quare angulus CLA est talis, ut eius tang.: radium $= \sqrt{2} : 1 = 14142135 : 10000000$, ideoque est $= 54^\circ, 44', 8''$; unde angulus rhombi optimæ formæ est $= 109^\circ, 28', 16''$.

Ope Solutionis inventæ, porro facile diindicari potest, quantum ceræ vi constructionis huius lucrentur apes. Si basi non formam pyramidalem descriptam, sed planam, tribuerent, tum præter parallelogramma $CGNK$, $BMNK$, completa, superficies basis foret $= 3CB \times AK$; quod vero actu formant, adæquat superficie eadem parallelogramma $+ 3CB \times AH$; lu-

cran-

crantur ergo $3CB \times (AK - AH) = 3CB \times AH \left(\frac{\sqrt{3} - \sqrt{2}}{\sqrt{2}} \right)$,

quod fere quartam efficit partem operæ, & ceræ impensæ, qua opus habent præter id, quod ad complenda parallelogramma requiritur. Alia præterea accedere videntur commoda; maior nempe totius operis consistentia, ac in largioribus hisce angulis solidis sese expeditius movendi commoditas.

Restat, ut angulos planos *CLB*, *CLN*, *BLN* inter se æquales ostendamus. Inventum est supra $KL : AL = KC : BC = KA (= \frac{1}{2} KC) : AC$, unde $\Delta\Delta LKA, LAC$ sunt similia; quare $LK : AL = AL : LC = KC : BC = 1 : \sqrt{3}$, & $LC = 3LK$. In plano *CGNK* centro *L* radio *LC* describatur semicirculus *DCP*, secans *KN* in *D* & *P*, iung. *CP*, *CD*, sitque *LQ* ipsi *CP* normalis; unde erit ang. $CDK = QLP$, hinc $PQ : LQ = PC : DC = \sqrt{PK} : \sqrt{DK} = \sqrt{LC + LK} : \sqrt{LC - LK} = \sqrt{4} : \sqrt{2} = \sqrt{2} : 1 = AC : AL$. Ergo ang. $QLP = ALC$, $CLP = CLB$, seu angulus obtusus rhombi *CLBI* est = angulo obtuso trapezii *CLNG*; ideoque tres anguli plani, angulum solidum *L*, vel apicem *I*, efformantes, æquantur inter se. Unde manifestum est, quatuor angulos planos, solidum *C* aut *B* efficientes, pariter sibi met esse æquales.

Fig. 1.

Licet *Maraldus* angulos hosce obtusos circiter 116° mensurando invenerit; exigua tamen inter hunc & $109^\circ, 28', 16''$, calculo rite elicito, differentia, videtur aut mere accidentalis, aut difficultati tales angulos exacte mensurandi adscribenda. Accedit, quod ipse videatur admittere æqualitatem inter singulos angulos planos, apicem, & reliquos angulos solidos, ut supra diximus, includentes. Quod vero perexiguam inter nostrum, & *Kanigii*, angulum differentiam spectat, (qui primus Problema hoc consideravit,) ea forsitan unice in eo sita est, quod ipse non eousque computationem perduxerit; nec de ea mentionem facere operæ foret pretium, nisi in gratiam praxeos industriorum horum insectorum; quæ ideo nobis ansam

Mmm

præ.

præbet, concludendi; ea generatim, & nisi particularis forma vel circumstantia totius ædificii deviationem a regula deponat, actu favos secundum hanc formam, non quamproxime, sed exacte construere, ipsorumque processum ab insigni Geometriæ peritia haud perfectiorem proficisci potuisse. Quæ vero id ratione fiat, & unde mirus adeo in animalibus instinctus oriatur, altioris est indaginis quæstio; interim notatu admodum dignum est talis instinctus exemplum, cum Problema suggererit, a Mathematicis, licet ita maximis minimisve copiose versatis, neglectum, & tale, quod communis Geometriæ limites tantum non excedere visum est.

Operæ pretium erit, adhuc notare, si favi alius, quam hexagonæ, essent formæ, bases autem pyramidalis, has oportere terminari non rhombis, sed trapeziis, easque ideo minus regulares futuras, ipsis *OA, AK*, iam inæqualibus. Nec quoque constructioni adeo frugali, qualem descripsimus, locus esset, cum soliditas favi iam cresceret crescente recta *KE*. Favi itaque cum sint hexagoni, non solum respectu superficiei sunt capacissimi omnium figurarum regularium, nulla interstitia inter se relinquentium; sed & bases admittunt omnium perfectissimas. Adeo exequendo id, quod certo respectu est optimum, sæpe alia non prævisa obtinentur commoda; & quod maxime est regulare & concinnum, id simul deprehenditur utilissimum ac præstantissimum.

**DE OBELISCO CÆSARIS AUGUSTI E CAMPI
Martii rudibus nuper eruto, commentarius, Auctore
ANGELO MARIA BANDINIO. Accedunt Clar.
Virorum epistola atque opuscula.**

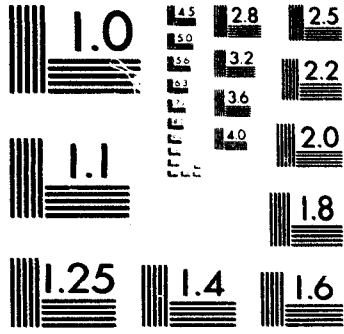
Romæ, 1750, fol. mai.

Alph. 2 plag. 12. Tabb. æn. 4.

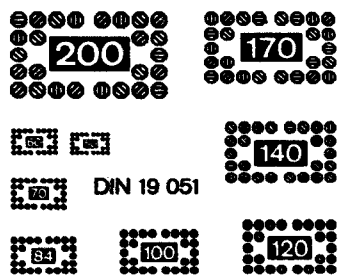
Benedicto XIV ecclesiæ Romanæ summo episcopo, sacrum hoc opus esse voluit auctor, brevi dedicatione, stilo lapidari eleganter exarata. Excipit illam præfatio, qua de historia obeliscorum breviter, ex auctoribus, *Plinio* imprimis,

mis, exponitur. Partem illam Pliniani operis, in qua de obeliscis sermo instituitur, integram affert Noster, secundum *Harduini* editionem, cui ad latus iunxit textum codicis MS. *Riccardiani*, qui dicitur, sæculo VIII aut IX. exarati, cuius adhuc nemo omnium usus est, qui Plinianas animadversiones prodidere. Subiungit etiam alias lectiones aliorum codicum MSS. qui in Vaticano asservantur, & Vindobonensis cuiusdam, sæculi, ut fertur, XIII.

Opus ipsum duabus partibus absolvitur. In priore, & in præfatione, Latino sermone auctor utitur, terso & nitido, cui ad latus accessit patrium idioma, non minore elegantia se commendans. Textui notas subiunxit, quibus ille illustratur. Prior pars 22. capitibus continetur, in quibus, quæ de obelisco Sesostridis dici potuerunt, non minus erudite, quam eleganter describuntur. *Bandinius*, iuvenis adhuc, privati modo studii causa, nonnulla huc spectantia collegerat. Postea, ut illa ederet, *Silvius Valenti*, R. E. purpuratus, ipsi auctor fuit. Primum Cap. I. p. 8. caput de Sesostride, obelisci Martii campi auctore, exponit, ubi, quæ in Herodoto inprimis, & Diodoro, de magno illo principe reperiuntur, accurate discussa reperies. Tum Cap. II. 4. in tempus inquiri, quo excisus fuerit obeliscus, qua data occasione non potuit non simul de tempore regni Sesostridis exponere. Chronologorum sententias affert: ipse non audet aliquid definire; licet in *Usserii* aut *Whistonii* magis, quam *Marshami*, inclinare opinionem videatur. Illud satis certum est, Sesostridis ætatem post A. M. 3037 aut post Troiani belli tempus, nullo modo referri posse. Nobis *Whistonii* arridet sententia, Sesostridem eundem esse *Pharaonem* statuentis, qui, dum Israelitas persequeretur, in mari rubro periit; & sic obeliscus ille anno circiter mundi 2501 constructus est. Si locum quæras, ubi erectus fuerit obeliscus, Cap. III. 8. in urbe Heliopolitana factum id fuisse, quod ea Soli dicata esse; cui talia saxa vovebantur, ex eo etiam apparere Nostro videtur, quod ex hac urbe Romam fuit translatus: sic enim testatur Ammianus. Nec tamen inde sequi, quod vult Noster, ex epistola *Stuarti*, quæ finem operis facit, patebit. De ipsa illa

MICROCOPY RESOLUTION TEST CHART
 NATIONAL BUREAU OF STANDARDS-1963-A

1:24

NOVA ACTA ERUDITORUM
LEIPZIG 1754

(DIE FEHLERHAFTE PAGINIERUNG DER
ORIGINALVORLAGE WURDE BEIBEHALTEN)

DER MICROFICHE-REPRODUKTION LIEGT DAS
ORIGINAL DER NIEDERS. LANDESBIBLIOTHEK
HANNOVER ZUGRUNDE

SIGNATUR: AA - A 35

- illa vetustissima urbe, quæ in sacro textu On vocatur; quæque eo fere in loco sita fuit, ubi nunc urbs Cauri conspicitur, & magna scientiarum & artium fama inclaruit, paulo fufius agitur; tum & de Cambyse, qui Heliopolia diruens, splendidissima quæque, ut & obeliscos, non tamen omnes, nec omnino, perdidit. Quale fatum obeliscos illos tunc manserit, qui Romanam deportati fuerunt, Auctor non vult definire: Kircherum tamen, & alios, redarguit, quod obeliscum illum, de quo hic agitur, vel non Sesostridis iussu excisum, vel saltem non integrum esse, contendunt. De obelisci materia quarto
- Fig. II. 12. capite agitur. Marmore tali constat, quale antiqui *πυροπερικλιον*, Psaronium, Syenitem lapidem; recentiores *granito*, appellant. Ex tali lapide omnes Ægyptiorum obelisci facti fuerunt; & quorum diversa est materies, alios populos, inprimis Phœnices, auctores agnoscunt. De hieroglyphicis
- Cap. V. 15. notis obelisco insculptis dum agere Noster instituit, præmittit quædam de varia veterum scribendi ratione; & symbolicam esse antiquissimam nobiscum putat, quali non Ægyptii modo, sed Æthiopes quoque, & alii populi, Christiani etiam primis
16. 17. sæculis, uli fuerunt. Ille, de quo nunc agitur, obeliscus, talibus figuris plenus reperitur: quæ tamen, iniuria temporis, vel aliis de causis, magnam partem deletæ sunt. Id solum notatu dignum est, apicem minutissimis hieroglyphicis ita esse ornatum, ut in eo totius obelisci notæ repetitæ videantur, præter alias, quæ semel tantum occurrunt. Harum figurarum plures in aliis obeliscis non reperiuntur.
- Cap. VI. 24. 30. Quid autem sibi velint, arduum omnino est definire. Huius tamen obelisci cuspidem, consecrationem Soli peractam præ se ferre, atque opera ab Ægyptiis sapientibus huic numini attributa significare; illos vero in obelisco ipso conspicuos; metaphorico atque allegorico sensu Sesostridis egregia facinora, victorias, ac laudes, referre, verosimile arbitratur. Nos, in tanta rerum caligine, pedem quo figamus, nescimus. Nunc, qua occasione, quo auctore, & quomodo Romanam delatus fuerit obeliscus, docemur. Factum id est iussu Augusti, paulo post, cum A. V. C. DCCXXIV. Ægyptum redegisset; in cuius faci-

facinoris memoriam numos etiam cufos fuisse constat. Quo modo deportatus fuerit, non quidem omnino determinari potest: qua tamen id ratione fieri potuerit, a Plinio docemur, qui, quomodo Nectabis obeliscum Ptolemæus Philadelphus Alexandriam importaverit, scriptum reliquit. Arguitur in notis *Harduinus*, qui pro *Callixeno*, apud Plinium, *Callisthenem* reposuit. Si alios Plinio scriptores iungimus, apparet, Augustum, aliosque Imperatores, obeliscos primum Ostiam, deinde ad Romanum portum, navibus omnino maximis detulisse. In notis, de his portibus & navibus pluribus exponitur. Utrum obeliscos, adversa Tiberi, iisdem navibus, an aliis ad hanc rem constructis, Romam importaverint, Noster non audeat definire. Plinium vero sic supplet: *cum alia subiret cura navium, quæ Tiberi obeliscos subveberent, has construere tentarunt, forma & magnitudine ad instar earum, quibus per Nilum ad mare devecti fuerant: quo experimento patuit, non minus aquarum huic anni esse, quam Nilo.* Sine necessitate, hæc omnia, ut putamus. Tum quo in loco, quomodo, & quo tempore, Augustus suos erexit obeliscos, disquiritur. De modo, quo erecti fuerint, non nisi coniecturæ afferri possunt. In campo Martio illum, de quo hic sermo est, obeliscum fuisse positum, iam antea dictum est. De campo illo paulo fusius agitur. Quod ad tempus attinet, A. V. C. DCCXLIV. eum tertia vice clauderet Iani templum Augustus, factum hoc fuisse, argumentis probatur satis firmis. Inscriptionis, in obelisci basi ab Augusto insculptæ, illustratio nunc sequitur. Similis omnino hæc inscriptio illi est, quam alteri obelisco, qui nunc ante portam Flaminiam assurgit, Augustus apposuit, quamque interpretatus est *Iosephus Castalis*, Tomo IV. *Grævis*. Singula verba Noster explicat studiose, ut non eruditus modo, sed & tironibus usui esset. De vocis tamen *imperatoris* usu & significato, quædam affert non adeo vulgaris, uti illud: neminem fortasse ante Iulium Cæsarem se passum esse appellari cognomine imperatoris post triumphum, multoque minus illud iterare ausum fuisse. Illud etiam, quod de iis, qui litteris vocalibus imponebantur, apicibus

Pag. 33.

37.

39.

Cap. VIII.

42.

Cap. IX. 44.

49.

54.

Cap. X. 55.

- bas disputat, lectu est dignissimum, cum ante ipsum nemo hanc rem tanta solertia perscrutatus fuerit. Palam esse dicit, veteres non tam vocalium sonos, iuxta earum productionem, aut correptionem, quam iuxta earum usum, & genesis, protulisse; & talibus signis rudem inprimis populum non raro indignisse. Capite IX, in altitudinem obelisci inquirit. Auctores de ea non conveniunt. Diodorum, qui CXX. cubitos illi tribuit, corruptum existimat: Plinium vero feliciter emendat, ope codicum, Riccardiani, & Laurentiani, quos Harduino scrutari non contigit, & e quibus patet, Plinium XXCV pedes, non CXXV, scripsisse. Eandem lectionem habere codicem Venetæ bibliothecæ, ex epistola *Poleni*, parti huius operis secundæ inserta, cognoscimus. Ceteros Auctores, aut basin comprehendisse putat, aut pedem a Pliniano diversum adhibuisse. Tandem Noster ipse, Statiliano, quem dicunt, pede dimensus est obeliscum, & altitudinem eius, præter basin, invenit pedum circiter LXXV. simul & de mensuris antiquorum, pede inprimis Statiliano, commentatur. Si quæras, ad quem usum, & a quo redactus fuerit obeliscus, opera *Facundini* mathematici id effectum fuisse Noster arbitratur, ut pro meridiana stilo usurparetur: non tamen olim de ea re cogitatum fuisse, sed interiecto aliquo tempore. De variis horarum & dierum apud veteres mensuris deinceps dicitur: quæ nunc quidem satis nota sunt. De pila in vertice obelisci copiose exponit A. & *Pigafetta* alius sphaeræ obelisco Cuius impostæ adiungit descriptionem. Illud autem a nobis minime est prætereundum, alium Plinii locum, e codicibus, Riccardiano & Laurentiano, feliciter a Nostro esse restitutum. Legitur in omnibus editionibus, si illam, quam *Harduino* debemus, excipias: *Digna cognitu res, & ingenio secundo. Manlius mathematicus apici auratam pilam addidit. Harduinus expungit vocem Manlius. In dictis codicibus clare: Digna cognitu res, ingenio Facundini liberti mathematici. Is apici auratam pilam addidit. Forlan ex Facundi N. L. Manlius effectum est a librariis, quod Manlii nomen esset notius. Nam in codice Laurentiano invenitur: FACUNDIN' L.*
- cum

cum in codice Riccardiano binæ voces integræ conspiciantur. Quæ causa fuerit variationis obelisci, de qua Plinius loquitur, determinare non adeo facile est. Nostro videtur, totius mobilis fundamento, quod vel inundationibus Tiberis, vel terræ motibus, aliquantisper cesserat, hoc esse tribuendum. Nobis Cel. *Euleri* sententia magis arridet, qui variationem a Plinio indicatam, in Epistola parti alteri inserta, omnium optime sic explicat, ut secundum Calendarium Iulianum intelligendam eam putet, ita, ut aberratio anni Iuliani, a vero solis motu, iam tum nota fieret. Post Plinii tempora neglectus omnino fuisse obeliscus videtur. Quando vero, & cuius opera, fuerit everfus, vix ac ne vix quidem poterit definiri. Nec a Christianis, nec terræ motibus, nec Gothorum ante Totilam, furore, effectum hoc fuisse, ex re ipsa, & Auctorum monumentis, efficere Noster studet; Totilam A. C. 546. solum huius facinoris insimulans. Vicissitudines Romæ, ut hoc probatum det, copiose describit: sed ne sic quidem res in aprico videatur collocata. Id solum constat, hominum opera eversum fuisse, cum vectium & ferramentorum vestigia, quibus deiectus est, existant in infimæ partis, quæ basin spectant, lateribus; quale quid in aliis quoque obeliscis observavit *Michael Mercatus*, in suo de obeliscis opere. Post ruinam non omnino datus fuit oblivioni campi Martii obeliscus: a pluribus enim memoratur inde a Seculo VIII Scriptoribus. Nec tamen de usu eiusdem quidquam reperitur. Quam A. C. circiter MD effossam fuisse horologii partem scriptores tradunt, de meridiana huius obelisci esse intelligendum, Noster recte putat. A. C. MDII, pars obelisci ruinis obruti primum fuit detecta, sub Iulio II Pontifice, cum tonsor quidam, in hortulo suo, fodiendæ latrinæ causa, terram effoderet: mox tamen rursus coopertus fuit, quod bellis impeditus pontifex, animum ad erigendum eum applicare non poterat. Secunda vice detectus fuit A. C. MDLXXXVII, Xysti V tempore: sed quod igne ferroque excisus reperiebatur, papa ab erigendo illo abstinuit. Alexandro etiam VII. tale quid in mentem venisse, ex *Athanasii Kircheri* epistola lucusque inedita

Cap. XIV.
pag. 77.
81.

Cap. XV.
Cap. XVI.
82.

89.

Cap. XVII.
94.
95.

97.

Cap. XVIII.

Cap. XIX.
100.

- Pag. 102. dita cognoscitur, quæ in notis integra cum lectore communicatur. Ultima tandem vice A. C. 1748. detectus fuit, sex circiter cubitos infra urbis solum depressus, & in quinque frustra diffractus. *Nicolaus Zabaglia*, quem senem Roma nuper amisit, homo litterarum omnino expertus, & vix animi sui sensa verbis exprimere valens, magna tamen sagacitate præditus artifex ille fuit, qui, machina quadam inventa, quæ sua tantum simplicitate se commendat, & hic post præfationem aeri incisa reperitur, erexit obeliscum. Machina cum omni apparatu describitur, & qualis situs obelisci fuerit, antequam erigeretur, verbis architecti *Thomæ de Marcis* indicatur. Inscriptio in eo loco posita fuit, ubi obeliscus detectus fuerat,
107. quæ, una cum epitaphio *Nic. Zabaglia*, integra hic inseritur.
- Cap. XXI. Tandem de iis agitur, qui obeliscum pro horologio solari 108. steterisse affirmarunt, eiusque usum monstrare conati sunt; inter quos primas tenent *Jac. Ziegler*, in *Explanationibus Plinianis*, & *Jac. Mastus* apud *Kircherum* de obelisco Pamphilio. Prioris opinio se ipsam evertit: alteram secuti sunt plerique usque ad nostram ætatem Auctores mathematici. Novissimus, 113. celeberrimi, & rerum mathematicarum peritissimi viri, pro meridianæ potius, quam horologii usu, obeliscum inseruisse satis luculenter ostenderunt, quorum epistolas & dissertationes, alteri huius operis parti insertas integras reperies.
- Primum locum occupat epistola *Io. Poleni*, qui ostendit, Cap. II. de longitudine solum illius spatii Plinium loqui, quæ extenderetur ad excipieudam ab integra altitudine umbram meridianam sexta hora, id est meridianam; nec, ubi de solaris sermone instituit, de huius, quale volunt, præcipui solarii artificio mentionem facere, nec de pluribus horis dicere, sed de una tantum sexta: ex his patere, meridianam potius, quam horologium, aut solarium, a Plinio fuisse indicatam. Quæ Cap. X. affert alia, iam a Nostro fuerunt occupata. Addit tamen, metalli aliquam virgam, qua sustentata fuerit aurata pila, fulminibus incurvari, & sic variationes produci potuisse. Excipit Cap. XI. hanc epistolam alia *Io. Alb. Columbi*, qui de dictæ variationis causa pauca præcipit, *Bandini* sententiæ adhærens. Fusior est

in explicando Plinii loco *Roger. Ioseph. Boscorwich*, Soc. Iesu, qui iustum parat volumen, quo veterem illustrabit villam in Tusculano sui collegii fundo, Ruffinellam vocant, Sanhettæ olim familiæ rus, paucis abhinc annis detectam. In partes tres suam partitur dissertationem vir eruditissimus. Primo loco non de horologio, sed de meridiano solum, locutum esse Plinium ita ostendit, ut nulli amplius dubio locus relictus videatur. Concinnata series argumentorum non facile compendium admittit. Addit, *Io. Franc. Oliverium*, secretarium & œconomum, ut aiunt, fabricæ D. Petri, de tam egregio obeliscorum usu Romano restituendo, constructa in vaticani area meridiana linea, cogitasse, cuius gnomon esset obeliscus ille, quem ibidem Sixtus olim V. erexit: sed binos fontes describendæ meridianæ ductum interrupisse. Tum de illa, quæ addita fuit apici, aurata pila sermonem instituit, & tandem de variatione observationum, quæ huc pertinent, differit. Sive in solis motu, sive in telluris situ, mutationes aliquas accidisse veritati non incongruum putat; & fieri tale quid etiam num posse, sua ipsius experientia probat, illam fulciens sententiam, quæ & nobis adhuc animo hæret, & Newtonianæ principii philosophiæ maxime consentanea reperitur. Sequuntur epistolæ *D. Octaviani Cametti*, & *Iacobi Marinonii*. Hic, dum absurdam eorum vocat sententiam, qui polorum diurnæ vertiginis in tellure mutationem, causam variationis in usu obelisci observatæ fuisse arbitrantur, durius sane loquitur, quam res poscebat. Nec enim ignorat vir doctissimus, nostris temporibus, post accurate institutas observationes & experientias, compertum omnino esse a pluribus, tales mutationes fieri posse, & factas etiam esse. Ill. *Scipio Maffius*, in sua, quæ sextum locum occupat, epistola, putat, obeliscos apud ipsos Ægyptios in usum inveniendæ meridianæ lineæ inservisse, & pilas iam tum iis fuisse superimpositas. Multiplici utrumque, ut solet, eruditione illustrat. Plinium sic emendat: *cui par feret umbra Romæ brumali die sexta hora. L. A. Muratoris, de Bose, Euleri, & Christiani L. B. de Wolff*, nunc in medium

Cap. XXV.

Cap. XXVI.

Cap. XXX.

C. XXXV.

Cap. XLII.

Cap. XLIV.

Cap. XLV.

Cap. LI.

Cap. LXI.

- Cap. LXII. dium afferuntur epistolæ. *Heinsius* noster V. Cl. addit, verisimile sibi videri, in regione regularum ad lineam meridianam, seu ad stratum lapidem adiunctarum, applicatam fuisse aliam pilam, pilæ auratæ in apice obelisci positæ æqualem, eum in finem, ut prior posterioris umbram directe excipere posset. Eidem *Heinsio* nostro debemus dissertationem hic adiunctam, *Io. Christoph. Mulleri*, præside *D. Io. Guil. Bayero* A. MDCCVI.
- Cap. LXIV. de hoc obelisco in Noricorum Universitate habitam. In mensura obelisci, & eius usu, occupatur, & cum auctoribus
- C. LXVIII. præcedentium epistolarum satis consentit. Sequitur *Parisiensis academia humaniorum litterarum* & inscriptionum responsum, quo negatur omnino, mathematicum, Manlium perperam dictum, omnium primum campi Martii obelisco, pilam, ad umbram in semet ipsam colligendam, addidisse.
- Cap. LXX. Hanc excipit notitia cuiusdam anonymi historica, de campi Martii obelisco, *Benedicto XIV.* ante obelisci erectionem exhibita. Finem operis facit epistola *Jacobi Stuart*, Angli, qui, dum erueretur obeliscus, præfens omnia oculis suis sollicite perlustravit. Laterum obelisci declinationem graduum
- C. LXXIII. 15. in occidentem invenit. Omnes obelisci partes diligenter
- C. LXXIV. dimensus est, & a suprema eius cuspide ad basin stylobatæ
- C. LXXIX. infidentem invenit Anglicanos pedes 71. uncias $5\frac{1}{2}$ accurate: altitudo autem stylobatæ erat accuratissime quinta illius altitudinis pars, nimirum pedum Anglicanorum 14. 29 $\frac{1}{2}$.
- Cap. LXXX. eundem pedis veterum Romanorum mensuras, quales adhuc varix lapidi incisæ extant, pedes tales 82. cum dodrante, quam proxime continet obelisci altitudo. Hinc *Plinius* XXLII, non CXXV, scripsisse putatur. Divisa longitudine particularum Parisiensium 96587 $\frac{5}{8}$ per 73. $\frac{1}{2}$: prodit mensura pedis 130978 $\frac{7}{8}$. Iam vero hæc mensura ita congruit cum *Capponiana* illa 1309 $\frac{1}{2}$, ut pro eadem fere assumi possit: pes autem ille *Capponianus* reliquis omnibus, ipso *P. Revillas* teste, est nitidissimus, & omnium optime conservatus. Palmos
- C. LXXXI. Cap. LXXXVII. Ægyptii cubiti 250, sive cubitos 41, palmos 4, altitudo nostri obelisci continet, assumta cubi mensura pedis Anglicani 1.71 $\frac{1}{2}$, quippe quæ omnium est accuratissima. Hinc *Diodo-*
rus

rus, qui huic obelisco tribuit cubitos CXX, non ita scripsisse putandus est: sed XL. Et quid verosimilius, quam quod librarius $\mu\alpha$ pro $\mu\alpha$ scripserit? Ad usum obeliscorum progreditur vir diligentissimus, eosque, cum pyramidibus, astronomiæ inservisse primis temporibus, licet postea ad luxum quoque adhibiti fuerint, arbitratur, rationibus fultus non contemnendis. Qua ratione illud fieri potuerit, docet; immo existimat, propter annum Ægyptiacum, motui solis non correspondentem, & propter Nili inundationes, necessarium fuisse talem usum. Tandem mirum in modum, mathematicis, & aliis rationibus adductis, facit verisimile, non in urbe Heliopoli: sed Thebis, erectos fuisse illos, de quibus nunc fermo est, obeliscos. Cap. XCI.
Cap. XCV.

TRATTATO DELLA SFERA, &c.

hoc est,

TRACTATUS DE SPHÆRA, ET INTRODUCTIO
ad Navigationem, in usum nautarum, Auctore IOANNE PIGNINO, Hydrographiæ Professore Melitensi sub sacra religione Hierosolymitana.

Venet. anno Iubilæi 1750, impress. Io. Bapt. Recurti, 4 mai.
Alph. 1 plag. 8. Tabb. 27.

Satis superque iam docet ipse titulus, *Operis* præsentis institutum. Introductio nimirum est ad artem navigandi, & quidem eam partem, quæ est astronomica, & a sphærica doctrina potissimum pendet. In duas itaque *Partes* opus dispescitur, quarum *prima* de sphæra, *altera* de ipsa navigatione, agit. Post præmissa generalia, ad sphærae cognitionem necessaria, primo de tellure, circulis variis ad eam pertinentibus, ipsiusque mensura tractatur. Dein explicatur motus solis, & solutio problematum huc spectantium. Porro de fixis, & planetis, eorumque motu & phaenomenis, nec non de mundi systematibus, agitur. Exponuntur deinceps affectiones sphærae cœlestis & terrestris, e præcedentibus resultantes; cum doctrina ventorum, & pyxidis magneticæ. Ultimum *Caput* circa observationes longitudinum & latitudinum versatur, ubi tra-

ditur instrumentorum huic usui inservientium constructio, & correctio, ipsorumque ad definiendas latitudines applicatio, denique præcipuæ investigandarum longitudinum methodi. In *altera* de arte nautica *Parte*, primo docetur cursus navis varius, imprimis autem Loxodromiæ natura & proprietates, ac problemata ad eam spectantia. Hinc Quadrantis reductionum constructio & usus explicantur. Traditur dein methodus cursum navis æstimandi, varias correctiones in præcedentibus adhibendi; doctrina fluxus & refluxus maris, eiusque potissimum in portibus vel oris stabilitas. Denique perhibetur constructio mapparum hydrographicarum, secundum varias condiciones describendarum, ipsarumque usus ad resolvendas quæstiones; cui finem imponit modus formandi diarium nauticum, nec non delineandi in charta figuram portus, oræ, & similibus, e duabus nempe stationibus, ope pyxidis magneticæ. Ex allatis facile patet, nulla alia in præsentis *Tractatu* contineri, quam quæ vulgo in omnibus eius tenoris cursibus pertractari solent. Sed nec instituti ratio aliter voluit; suoque proposito censendum est satisfecisse scriptum, quo omnia bono ordine, debitaque cum perspicuitate exponuntur. Atque istud hic factum esse, merito laudamus.

NOUVELLES REMARQUES SUR LA LITHO-
tomie, &c.
hoc est,

NOVÆ OBSERVATIONES DE LITHOTOMIA:
item de separatione penis & amputatione mammarum.
Auctore M. PAULUCCI, Chirurgo, Academico Florentino,
Maieſtatis Imperialis Alumno.

Parisiis, 1750, octavis, plag. 14, tab. æn. V.

Cum varix sint calculum ex vesica trahendi methodi, in eo potissimum diversæ, quod varius in vesica locus sit, qui, hac vel illa ratione secantibus, incidendus est; ideoque primum illud Auctori visum est esse, quo pelvim in varias regiones, inque varia divideret triangula, ut liquido constare possit, quæ vesicæ pars, qui musculi, quæ vasa obveniant, si hæc vel illa præ-

præoptetur methodus. Depicta hunc in finem & lineis divisa pelvis est, figura singulari; reliquas studio omittas nunc esse declarat in prologo. Quamvis enim pro variis, quæ defini nequeunt, circumstantiis, vesicæ forma, & ad externas partes lithotomo incidendas relatio, plurimum variet, prouti aliter aliterque vesica repleta, & sic plus vel magis expansa est, vel prouti intestina, maxime rectum, vesicæ situm mutant, & prouti inter secandum, ad situm ægri, eiusque ætatem aliquid redit; minus tamen errorem committendi periculum est, si pelvis chorographia, quæ semper constans est, subductis ad hominem rationibus, mente teneatur firmiter. Negatur, vesicæ aliquem sphincterem proprium datum esse, qui incidatur, sed carnem eam, quæ collum vesicæ stringit, ab ani sphinctere oriri, & strictius vesicæ cervicem amplecti, asseritur. Determinatur triangulum aliquod, *vacuum* Auctori dictum, in quo nihil sit, quod offendi possit præter cutem, pinguedinem, musculumque forte transversalem, nec hunc quidem semper, præter etiam vesicam eiusque tumorem, qui compresso abdomine inter secandum eminet. Evitandæ autem sunt haud minimæ diametri arteriæ, quæ, læsæ, magnam omnino sanguinis vim funderent, illa scilicet *Ischio cavernosa*, quæ in sectionibus calculi ad imam vesicam spectantibus, & illa *hypogastrica*, quæ obvenit, si supra pubem vesica inciditur. Ut omnibus paulo clarius constaret, qualis vesicæ pars, in omnibus illis secandi modis, qui hucusque inventi sunt, cultello sublit, terminos Græcos invenit Auctor, qui locum ubi incidendum est, significant. *Hypocystotomiam* vocat sectionem calculi omnem, qua vulnus in ima vesicæ, & illa, quæ rectum intestinum respicit, parte, infligitur. *Epicystotomia* illa est incisio, quæ supra os pubis fit, quorsum etiam illam refert, quam *Fourbert, Galius*, in *Nouvelle methode de tirer la pierre de la vessie 1743* proposuit. Ille enim quamproxime ad ossium pubis symphylin, incidit vesicam, supra eius collum, & ita quidem prostatas haud vulnerat: ast, arteriam Ischio cavernosam ne offendat, maximum incurrit periculum. Ex illis, quæ sub vesica fiunt sectionibus, illa Celsiana antiquissima, *Uretrotomia* est unica, dum bulbus eius inciditur, & calculus talis ducitur, qui vel in

cervice vesicæ, vel haud procul abinde est, & ita se gerit, ut postquam digitum ano immisit chirurgus, propelli versus vulnus possit, quæ methodus pueris magis comoda quam adultis est. Quodsi autem, præter urethram, etiam vesicæ collum inciditur, *Urethrocystotomia* celebratur. Vix potuit illa antiqua Celsi methodus, quæ ad usque Guidonis de Cauliaco tempora exercita fuit, in solius urethræ vulnere consistisse; si enim grandiusculus & faba maior calculus est, educi ille, nisi collum vesicæ graviter affligas, haud potest. Steriles evasisse illos, quibus ita calculus sectus fuit, *Actius* refert; neque enim aliter fieri potest, quam ut vesicularum seminalium ostia, post tale vulnus, coalescant penitus. Parum sane ab antiqua illa differt recentior, quam *Ioannes de Romanis* sub initium Seculi XVI exercuit, *Marianus autem Sanctus Barlitanus* perpolivit, & *de Lapide vesicæ per incisionem extrahendo*, libello, Venet. 1535, descripsit, unde etiam ab eius nomine *Mariana* dicta fuit. Quamvis autem urethra incidatur hac sectione, introducto antè cathetere sulcato, vesicæ tamen collum, nisi parvus calculus est, intactum manere nequit, quin laceretur pessime tenaculis, ad magnum illum apparatus pertinentibus; nec novum hoc est, cum etiam *Avicenna*, tenaculis, ad confringendum educendumque calculum uti iubeat. Penitus ergo deseruerunt hanc methodum recentiores, nec nisi tunc, ubi subingressus in urethram calculus fuit, exercita est ab *Heistero* & *Morando*. Cum aliquando *Petrus Francus*, maiorem, quam qui urethra educi posset, calculum excindere vellet, nec quicquam, urethrotomia, proficeret, epicysteotomiam, aut illam hypogastricam, qua supra ossum pubis synchondrosin vesica inciditur, instituit. Hæc una huic sectioni inest difficultas, quod urinæ, per vulnus, in cellulosum peritonæi contextum, effluant, & peruitiosissimum pus ibidem excitent. Ingeniosissimus *Paulucci* hanc mendam correcturus, sequens proponit auxilium. Dilatorium invenit duplici crure per elaterem distento constans. Cruribus sericum molle prætexit: hoc apertum servatur vulnus. Deinde ubi calculus vulnere extractus, & spongia tenui, quam flexile manubrium sustinet, extensa penitus vesica est, introduci-

tur

tur per vulnus cannula, intra quam acus est triquetra. Hæc
 versus tuber ossis, & illum locum, ubi lateralis calculi sectio
 institui solet, adigitur. Si cannulæ os tactu chirurgus perci-
 pit, secure compunget; etiamsi autem tactui obvium illud
 non est, adigere tamen absconditam intra cannulam acum
 triquetram potest, directioni confusus, qua instrumentum cum
 tubere ischii mente æquat. Transfossa acu foramen relin-
 quitur, per quod, eiusdem cannulæ ministerio, flexilis
 ex argenteo filo fistula induci, inque vulnere relinqui potest,
 quo hæc artificiali urethra, urinæ fluant, donec & summum
 vulnus coalescat, & urethra suo fungi incipiat officio. Consultit
 etiam, summum vulnus, sutura nodosa, comprehensis simul
 musculis, fuere, & vesicæ vulnus abdominalibus carnibus ad-
 glutinare. Verum consultius est, infra secare vesicam. De-
 scribitur urethrocyteotomia *Morandi & Fagelii*, qui, post ure-
 thræ vulnus laterale supra prostatas factum, vesicam ipsam
 vulnerare haud verentur, deinde extracto calculo cannulam in
 vulnere relinquunt, ne illud, ubi glutinatum est, sub cicatrice
 ulcus alat, quæ lateralis sectionis inenda est. Adiciuntur hi-
 storiarum operationum, quibus calculi extracti fuerunt. Alter li-
 bellus, qui prioris sequela est, continet varias operationum hi-
 storias, quæ penem virilem, mammamque muliebrem attinent.
 Si cancer glandem penis destruxit, atque illud, quod putridum
 est, a sano separari oportet, totus penis, introducta ante in ure-
 thræ cannula argentea, fortiterque adducto lato filo, stran-
 gularur in parte sana. Emoritur quidquid infra ligaturam est.
 Febris etiam accedit, quam venæsectio lenit. Inducta cica-
 trix corpora spongiosa præcludit; urethra, immisso cereo, di-
 latata est. Præfert tamen Auctor amputationem, cum tan-
 tum ex hæmorrhagia periculum haud sit, quæ, compresso ver-
 sus symphysin ossis pubis utroque penis corpore, facile fisti-
 tur. De mammarum, quas cancer invasit, extirpandarum
 rationibus, multa adducta sunt utiliter, præter enim exempla,
 regulæ adiectæ sunt practicæ. Veluti artis ignorantiam pro-
 dit, resolvere velle tumores mammæ in durum corpus elatos,
 omnique vita destitutos: ita temeritatis est, recentes tumores
 extirpare velle propediem, quos spes superest discuti inter-
 norum

norum medicamentorum usu, posse. Est in utroque libro vasta eruditio, antiquarum sententiarum suppelles, & doctrinarum insignis perspicuitas.

D. CHRISTIANI GOTTLIEB LUDWIG, PHYSIOLOGIÆ P. P. Ord. Colleg. B. M. V. Colleg. & Soc. Reg. Boruff. Scient. Sodalit. Institutiones Pathologiæ, Prælectionibus Academicis accommodatæ.

Lipsiæ, ex officina Gleditschiana, 1754, 8.

Plag. 12.

Laudatum Virum, postquam ille, doctrina, scriptis, fama, & vitæ academicæ celebritate, iam satis inclaruit, laudare velle, supervacaneum est, quando novi eius labores scholastici, quos brevi scriptione nunc adumbrabimus, diserte loquuntur. Animus *Celeb. Autoris* erat, primas doctrinæ de morbis ducere lineas. Igitur hoc sibi agendum ubique proposuit, ut statum hominis *ægroti* ad illum *sani* æstimet, eandem in constituendis morborum ordinibus seriem, quam illa est, qua actiones sani exponi in physiologia solent, servaturus. Quantum homo *ægrotus*, ab actionum suarum integritate recedat, *Parte prima*, quæ *Nosologia* est, exponitur. Hæc de morbis in universum agit, aut symptomatologia exponit de singulis. Tunc *ægotare* ut plurimum dicuntur homines, cum in actionibus universalibus aut particularibus notabiliter deficiunt; si qui enim ex causa individuali cito fatigantur, non tam *ægroti* quam debiles appellari solent. Morbus impedimentum actionis est ex causa obsistente, & efficiente, quo minus agere organa possint, involvens conditiones corporeas, præter naturam mutatas; etiam si enim omnes morbi per corporis leges mechanicas explicari nequeant, quando animæ operationes læduntur; aliqua tamen semper, cum sanare intendimus, assumenda mutatio corporis etiam in illis, quæ animam impediunt, *ægritudinibus*, est, uti sanguis atrabiliaris in melancholia & mania. Differentiæ mor-

morborum essentielles illæ sunt, quæ in partium corporis nostri, vel simul, vel seorsim affectarum, discrimine ponuntur. Sunt igitur aliqui morbi, quorum idea plus ad fluidorum mutatorum indolem revertitur; fluidorum *quantitas & qualitas*, formam morbi quandoque sistit. Quantitatis est, deficere eo usque, dum actio languescat, quod est *κενεαγγία*, abundare eo usque dum hoc ipsum fiat, quod est *πληθώρα*. Hæc triplex est, *obesa, debilis, cacochymica*. Cum fluidorum crasis a naturali aliena est, *cacochymia* in universum status ille dicitur, quæ triplex est, *spissitudo, tenuitas, acrimonia*. Spissitudo duplex est, pituitosa atque atrabiliaria. Acrimonia non, nisi in salibus, querenda est; erit ergo *acida, alcalica*, atque illa, quæ ex oleis alcali iunctis nascitur, *rancida*. Possent & aliæ vix definiendæ esse acridines, quæ tamen ex prioribus, mixtis, nascuntur. Solidæ partes ideam dominante[m] morbi sistunt, cum vel nifus illarum erga se suaque fluida, atque ille, vel excedens, vel deficiens, cumque cohesio illarum læsa est. Hinc fibræ rigidæ atque laxæ notio, quæ spasimum & debilitatem exponit. Cum laxum aliquid est, eius cavitatem auctam esse oportet, *ἀναστομώσεις*, si ora extrema vasis dilatata; *διαπηδήσει*, si membranæ coercentes suis liquidis perviæ; *διαιρήσει*, si canales tota sua fabrica divisi, sunt. Cum autem aliquid strictum est, cavitates canalium imminuti erunt. Hoc vario modo efficitur; cum transiuro liquido vasa non satis patent, solius diametri vitio, *ἐμφραξις* est; quando tumor vicinus vas comprimit, *θλάσις*; si parietes vasis tument *σπυροχωρίαι*; si humores vasa prætereunt, a collateralibus abrepti, & vasa deinde concidunt, *συνίησις* est. Ex his omnibus nascitur *σύμφοσις*, cum vas in solidam fibram concrevit. Hos morbos, utpote in minimis fluidis solidisque naturam positam habentes, *similares* appellant. Ex quibus, aggregatis, fiunt morbi partium compositarum, viscera & organa constituentium; horum morborum, quos propterea *organicos* appellant, conceptus, ex fabrica læsa, ex motu fluidorum per solida læso, horum copia, inopia, atque indole depravata, sistitur. Hæc mor spissior in angusta vasa ductus, *ὀστρηκτις*; sanguis ruber in serosa ac lymphatica vasa compulsus omnis, irruente a tergo

sanguine, per vim vitæ, renitente spafmo, *inflammatio* appellatur. Sanguis extra vafa, *ecchymofis*; ferum aberrans, *hydrops*; aer in cellulas egressus, *empyfe* dicitur. Sunt & aliæ differentiæ, accidentales ideo dictæ, quod a causa ipsa actionem impediende haud defumuntur; magni tamen ubique momenti funt. Præ ceteris attendendum difcrimen est *Idiopathiæ*, cum pars ex fe ipsa; *Sympathiæ*, cum ex confenfu, pars afficitur: nec minoris momenti est fcire, an aliquis morbus tempore prior fit, quæ *protopathiæ*, an posterior, aut ex priore natus, quæ *deuteropathiæ*. Illa quoque, ut alias prætereamus, magni faciendæ diftinctio, quando morbi, duratione fua, difcrepant, funtque *acutiffimi*, *acuti*, *chronici*; vel cum illi temporum fuorum fequelam aliam atque aliam habent, atque vel *continentes* funt, vel *continui*, vel *intermittentes*. Pars altera Aetiologiam fiftit, doctrinam de caufis, quæ femper funt corporeæ, nam & imaginatio, cum fenfationem irritatam fupponit, phyficum quid eft. Illæ omnes, vel extra nos funt, vel in nobis funt; priores non agunt, nifi adfit aliqua ex internis, quas remotas, prædifponentes, appellant, quando illæ occafionales funt, procatarticiæ, ipsa autem conditio, cuius mutatio morbus eft, proxima feu formalis appellatur. Caufæ occafionales funt omnis res, applicatu vel ingeftu nocens, cum adefit prædifpofitio. In harum caufarum expositionibus, confuetum fex rerum fic dictarum non naturalium ordinem *Celeberrimus Auctor* fervat, deque illis ita agit, ut erudita fcriptio, tam *caufalis*, refpectu morborum, quam *dietetica*, refpectu fervandæ fanitatis, atque etiam *prophylactica*, intuitu præcavendi morbi, dici poffit. De caufis autem prædifponentibus, non femper actuoſis, fed diu fæpe latentibus, intra hominem femper reperiendis, ita agit, ut illas commode ad *pletboram*, *cacoehymiam*, *temperamenta*, *heterogenea*, *calculos fcilicet ac vermes*, atque ad *obſcurum imaginationis effectum*, reduci poffe arbitretur. Denique caufa proxima eft, qua poſita, morbus ponitur; ablata, morbus ceſſat. Pars tertia *ſymptomatologiam* fiftit. Omnis morbus, cum ſano accidit, *ſymptoma* dicitur; alioquin ſymptoma illud eft, quod ex priori morbo, tanquam caufa ſua, oritur, veluti, quod ex di-

diversa causa morbo accedit, e. g. cum ophthalmia anorexiæ adhæret, *epigenomenon* appellatur. Prima symptomatum classis, sub idea actionum vitalium læsarum sistitur. Motus sanguinis per cor, & connexa illi vasa, vel celer est in febre quavis, vel lentus, idque, vel a defectu motoris in lipothymia, syncope, vel a visciditate, quæ erga hydropem leucophlegmatiam prospicit. Concitatur motus cordis in febre, ob spasmos, ob visciditatem inflammatoriam, ob acre irritans. Irregularis denique cordis motus, in eius palpitatione ponitur. Nihilominus actiones vitales læduntur, ex impedimentis transituro per pulmones sanguini nascentibus; hæc possunt esse varia, vel fistulam respirationis comprimentia, vel asperæ arteriæ fines, aliæque vasa, cellulasque pulmonum ipsas, farciencia, *pituita*, *sanguis*, *concretio tobacea*, atque ea, quæ latera thoracis mobilia coercent, atque vel in ipsis thoracis parietibus, vel visceribus thoraci prope iunctis, habitant; ex quibus omnibus *asthma* oritur, cuius species pro gradu resistentiæ variant, *δύσπνοια* atque *επιδόσπνοια*. Si exilis est respiratio, *ἀπνοια*; si intercepta subito, *catarrhus suffocativus* audit. Unico hoc exemplo, curiosæ, perspicuæ, suisque momenti innixæ distinctionis ac descriptionis morborum, lectores, quanta huius libelli, illis, qui artem vel docent, vel discunt, futura sit utilitas, intelligere poterunt. Pars IV *Semioticam*, sive tractationem de signis morborum, sistit. Signa, phænomena sunt, quibus status corporis mutatus declaratur, quæ vel ex causis agentibus atque corpori applicatis, vel ex illarum effectibus & actionibus vario modo impeditis, disci possunt. Cum causæ præcedentes, nunc vero absentes, præsentis status significationem edunt, signa dicuntur *ἀναμνηστικά*, quæ memoria repetuntur. Ea autem, quæ coram nobis sunt, & præsentem morbi causæque statum indicant, *diagnostica*, atque ex his illæ, quæ veram morbi ideam sistunt, *pathognomonica* appellantur; ast quæ morbi eventum attinent, *prognostica* dici moris est. Præsentem morborum in fluidis positurum statum, necessarii illorum effectus indicant. Plethoram adesse docent, difficilis sanguinis per pulmones sanos, ex levi motu corporis, transitus, cita defatigatio.

gatio, calor a pastu auctus, somni turbulentia. Hæc vera est, cum facies florida, corpusque simul strictum, aut *obesa* est, cum corpus tumidum laxumque conspicitur. Plethoram debilem, facies pallida, a motu cito florida, cito iterum decolor, pulsus debilis, atque a parvo motu celer, ostendunt. Eadem, quam quæ in hoc exemplo est, perspicacia, in detegendis variis cacochymix speciebus, usus Noster est, quodque signa morborum in solidis hærentium attinet, simili artificio illa detexit, quando *laxitas*, ex habitu corporis obesi, pulsu molli, debili, secretionibus serosis ac pituitosis; *spasmus* ex invita ac violenta contractione muscutorum, dolore sub internis partibus, aut sine signis inflammationis; *debilitas* ex defectu actionum quavis; *unitas* denique *soluta*, ex illis, quæ de vasis exesit, ruptis, vexatisve, aut alio modo destructis, fluunt, indicitur. Luculenta non minus morborum compositorum signa sunt. *Obstructio simplex* ex tumore partium, sine evidenti motu febrili, secundum differentiam in statu naturali observatam, atque ex materie obstruentis indole; *illa autem inflammatoria*, exinde, cum dolor, rubor, & pulsus durities accedunt, discitur. Quæ diversa morbi tempora, eiusque eventum indicant, signa, *prognostica*, ex actionum mutationibus determinatis intelliguntur. Actiones vitales, mutatus pulsus atque respiratio, ut signum, explicant, & pulsus quidem, qualis in morbo est, cum illo sani comparatus, cordis vigorem, debilitatem, eiusdemque systolas, brevi vel longiori mora distinctas, atque intervallo- rum distantias, æquales, inæquales, significat, veluti fortis, debilis, magnus, parvus, durus, mollis, æqualis, inæqualis est, atque exinde ad resistentias cordi factas, vires vitæ superstites, aliasque ægri conditiones, probabilem morbi eventum, separationes fluidorum criticas, concluditur. Respiratio quoque circulationis humorum rationem indicat, atque illa vel ab organis, vel a viribus organa moventibus, varias mutationes, ut signum considerandas, recipit; cum, si vires tantum respicimus, illam vel plenam, magnam, profundam, vel, ex opposito debilem, vacuum, atque parvam esse, sentimus; cum autem causas in-

gres-

gressui aeris, ac libero sanguinis progressui oblectantes, atque organorum fabricam hoc alioque modo mutatam perspicere sumus, ad actionis huius celeritatem, frequentiam, tarditatem, raritatem, intermissionem, expirationis auctae modos, aliaque eiusmodi momenta, animum advertimus. Sic quoque actiones animales, uti vigent vel flaccet, atque actionum naturalium determinata aliqua conditio, multum, veluti diagnosi, ita & prognosi, lucis affundunt. Nec minus clare loquuntur signa, quæ de excretis per sudores, de sputo, urinis, sanguine, fecibus, sumuntur; illi enim liquores multum discrepant, uti materia morbi ipsa, vel tenaciter solidis fluidisque adhuc inhæret, vel moveri incipit, vel vere mota est, aut motibus vitalibus plus minusve oblectatur. In hisce mutationibus *crisis* ponitur, quæ vox, generali significato, iudicium de quovis morbi eventu sistit, speciali autem sensu modos indicat, quibus vis vitæ superstes, causas morborum vel mutat, quod *lysis*, seu *crisis resolutoria*; vel expellit, quod *crisis evacuatoria* appellatur, quæ etiam stricte loquendo *crisis* dici solet. Neque enim in omnibus morbis aliquid de corporibus excedit, sed humor vel novas dotes vitales accipit & mutatur, vel ad partes, in quibus minus periculum esse potest, transfertur, quod est *metastasis*; his omnibus sua dedicata sunt tempora, quæ *critica*, sui adscripti sunt motus, qui *critici* appellantur. In his omnibus hominis ægroti mutationibus describendis, dubium superest, maiorine perspicuitate, an dicendorum ordine maiori, usus *Clarissimus Auctor* fuerit.

PAULI M. PACIAUDI CLERIC. REG. PRESBY-
teri Diatribe qua Græci Anaglyphi interpre-
tatio traditur.

Romæ, 1751, quartis, cum duabus imaginibus ære expressis.
pag. 4.

Ooo 3

Ana:

Anaglyphum Græcum, circa quod hoc opusculum versatur, in ipsa libri fronte exhibitum, oculis offert virum iuvenem & puellam æqualem, illum sedentem, hanc coram adstantem, dextras iungentes; super capitibus autem volas manuum expansas duas. Inferius subscripta leguntur tribus versibus hæc verba: ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΤΗΤΟΥ ΧΡΗΣΤΕ ΧΑΙΡΕ. Quæsierat Nicolaus Oddo, cui libellus inscriptus est, ab auctore, quidnam sibi vellent geminæ manus expansæ in hoc marmore conspicuæ. Ad hanc questionem respondere, præcipuum est argumentum huius libelli. Primo loco igitur assert auctor e coniectura quandam interpretationem, quam illud symbolum ferre ipsi videbatur. Putabat nempe, eo ad connubium amborum in marmore exhibitorum hominum alludi, quandoquidem olim confveverint novi coniuges *in manum convenire*. Unde *manus*, etiam non iunctæ, pro symbolo fidei, concordiæ, pietatis, pacis, adhibitæ fuerint. Propterea in signis militaribus erectas manus conspici, velut admonitionem dicti sacramenti non violandi. Probabilius tamen ipsi deinceps visum fuit, has manus indicare *lamentationem fetumque ob eius vitæ exitum, non quotidianum & vulgarem, sed celere & intempestivum*. Sententiam hanc toto libello tueri satagit, in quam cum deduxit attenta lapidum sepulcralium contemplatio, in quibus illud ipsum symbolum conspicitur, & qui eos posuerunt, de præcoci defunctorum excessu, deorumque erga humanum genus malevolentia & crudelitate, queruntur. Exempla talium lapidum aliquot producit, Auctor, in quibus etiam hæc est inscriptionis nondum editæ particula:

*Infelix Mater tollit ad astra manus,
Incusatque Deos, incusat denique Parcas.*

Præ ceteris ipsum moratur inscriptio quædam Græca, ad hunc quoque pertinens numerum, & apud Gruterum pag. MCXXIX. 1. exstans. Offenderat eam in codice quodam manuscripto Martii Milesii Sarrazani, e quo variantes quasdam

dam lectiones profert, secundum quas monumentum illud sic constituit & interpretatur:

ΣΥΝΟΜΑ ΣΟΙ ΚΑΠΙΤΩΛΙΣ.
ΘΕΟΣ. ΕΞ. ΕΡΓΩΝ. ΕΠΙ. ΕΠΕΤΑΙ.
ΠΑΡΕΧΩΝ. ΤΑΣ. ΝΟΤΟΥ. ΧΑΡΜΙΑΣ.
ΦΑΙΝΗΠΠΟΣ. ΚΑΙ. ΚΑΠΙΤΩΝ. ΚΑΙ. ΜΑΡΚΕΛΛΟΣ.
ΠΑΙΔΕΣ. ΟΡΦΑΝΟΙ. ΟΔΥΡΟΜΕΝΟΙ.
ΓΑΥΚΥΤΑΤΗ. ΜΝΗΜΗΣ. ΧΑΡΙΝ.

Nomen tibi est Capitolis. Deus, tuus tutor, ex difficultatibus vitæ te abeuntem, iuxta sequitur, præbens modo austri gaudia. Phanippus & Capiton & Marcellus, filii orbi & lugentes, dulcissime memoriæ causa. Viderint Græce docti homines, num hæc concòquere possint. Antiquariorum gentem, longe petita & improbabilia affectare, videtur etiam hic locus evincere. Quid austri gaudia Nostro sint, ne ignoretur, sciendum, eum insulas beatorum in regione mundi australi collocare, & ad antarcticum polum putat illis navigandum esse, qui contendere illuc velint. Quid si ergo, interrogat, auctor epigrammatis, pro ipsis beatorum insulis, australem oram, per hypallagen scripserit? Imagine porro duorum hominum dextras iungentium, putat indicari fidem, quam seu uxor, seu filia, moribundo marito patrive addixerit. Observat quoque, manuum sublatarum symbolum in Græcis lapidibus frequentius quam in Latinis occurrere. Occasione formulæ, ΧΡΗΣΤΕ ΧΑΙΡΕ, increpat Bouhierium propterea, quod Astorium, imaginarii monumenti Alemanis, poetæ Laconis, interpretem, ob incitiam Græcæ linguæ exhibilaverat. Verba nempe, ΧΡΗΣΤΕ ΧΑΙΡΕ ΚΑΙ ΣΥΣΤΕ, verterat Astorius, vale & tace, tanquam si mortui loquaces essent, & silentio opus haberent. Civem suum peccasse fatetur, sed mitius habendum fuisse contendit, explicationemque meliorem substitutum it, ΚΑΙ ΣΥΣ ΤΕΡΤΕ: sed revera clavum, quod aiunt, clavo excutit. Æque infelicem & affectabundum eruditionis ostentatorem se videtur in explicatione alterius Græci anaglyphi, quod pag. 26 ære expressum conspicitur.

hibuisse. Mulierem illud exhibet bene comptam, togatam, tutulatam, cum adstante puellula, quæ vasculum aliquod in manibus gerit. Sepulcralem hunc titulum esse vel ipse asseverat Paciaudus. Unde primum est in eam coniecturam venire, matris defunctæ hic exhiberi imaginem, filiaque inferias, *τὰς Χοάς*, matri ferentis. Noster autem putat, maiorem feminam esse puellam nubilem, marito desponsam, quæ nuptiis instantibus, Dianam, virginum præsidem, adeat placatum, ne sibi ob exueudæ virginitatis ceptum consilium irascatur; adstare illi ancillulam *καθηρέρον*, cum cistella donarium continente, Dianæ offerendum. Cætera, non profus contemnendus est hic libellus, & tenet numerum inscriptionum nunc primum in lucem emissarum. Tenuis quidem illæ sunt argumenti: inest tamen aliqua non inficeta, quam operæ pretium ducimus, Criticis lapidariis hic loci reddere. Habet illa, in quo ingenium exerceant. Est e Museo Tusculano Ern. Card. Pallione; his concepta verbis:

DIS MANIB.

DOMESTICO. QVI. VIXIT. ANN. XVI.
 HOC. MIHI. NOSTER. ERVS. SACRAVIT.
 INANE. SEPVLCRVM. VILLAE. TECTA. SVAE.
 PROPTER. VT. ASPICEREM. VTQVE SVIS.
 MANIBVS. FLORES. MIHI. VINAQVE.
 SAEPE. FVNDERET. ET. LACRIMAM. QVOD.
 MIHI. PLVRIS. ERIT. NOSTROS. NAM. CINERES.
 POLLENTIA. SAEVA. SVBEGIT. EST. ET. IBI.
 TVMVLVS. NOMEN. ET. ARA. MIHI. NEC.
 TAMEN. AVT. ILLI SVPER. CRVDELIA. BVSTA.
 AVT. ISTAS. SEDES. NOSTRA. SVBIT.
 ANIMA. SED. PETAT. ASVRIOS.
 PETAT. ILLE. LICEBIT. IBEROS. PER.
 MARE. PER. TERRAS. SVBSEQVITVR. DOMINVM.
 M. CAERELLIVS.
 SMARAGDIANVS. FECIT.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiæ

Calendis Septembris Anno MDCCLIV.

Pars I.

*IMPERII GERMANICI IUS AC POSSESSIO IN
Genua Ligustica eiusque dittonibus, a primis originibus
usque huc repetita ac vindicata, fide monumentorum tum
impressorum, tum anecdotorum præcipue. quorum codi-
cillus adiectus est, additis tabulis æneis ac indice.*

Coronidis vice iuncta sunt:

- 1) *Petri Baptiste Burgi, de dominio reipublicæ Ge-
nuensis in mari Ligustico tractatus;*
- 2) *Anonymi dissertatio, de rescindendo contractu Fi-
nariensi, cum vindiciis iurium Imperii;*
- 3) *Andree de Andreis eiusdem argumenti libellus.*

Hannoveræ, apud Nicol. Fœrsteri & filii heredes, 1751, 4 mai.

Alph. 5.

Quo certius est, interesse dignitatis sacri nostri imperii,
ut Genuensis reipublicæ rationes accurate per-
spiciantur, firmisque argumentis, quæ ex nullo alio
loco, nisi historiarum thesauris amplissimis de-
promi possunt, demonstretur, omnino eam decus suum &
maiestatem, angustissimorum Imperatorum nostrorum bene-
ficiis & liberalitati debere, hosque de sua in Genuenses pote-
state

l'pp

state

state nihil unquam remisisse: eo maiores gratiæ habendæ sunt eruditissimo operis huius auctori, quem perillustrem *Senkenbergium* esse omnes confitentur, pro suscepto & feliciter confecto arduo hoc & difficillimo labore. Opus certe tanta diligentia, tanto varæ lectionis apparatu, tanto iudicio, tanto denique, quod historicum maximopere decet, animi candore conscripsit, ut omnium bonorum, harumque rerum peritorum, laudibus esseratur; operæ igitur pretium esse credimus, de eo copiosius differere, ne verbis solum, sed re ac luculentis commentationis speciminibus, doctissimum librum commendare videamur. Initium orationis faciemus a perillustri Auctoris disputatione, quæ iure suo primum locum obtinuit; deinde vero ad cetera, quæ ei accesserunt, ornamenta, progrediemur. Absolvitur illa decem capitibus, quorum octo priora argumentis pugnant historicis, duo posteriora aliis, iisque haud minus certis ac solidis. *Primo*, tota controversia, ab initiis civitatis illius, repetita est. Nomen urbis, cuius prima memoria apud *Livium*, antiquissimum est *Genua*, ineptumque censetur a viris doctis medii ævi scriptorum inventum, quò Ianuam dixerunt, effeceruntque, cum idem nomen *Genevæ* imponerent, ut perperam civitas Ligustica cum Allobrogum urbe confunderetur. Conditores eius Gallos Cisalpinos fuisse, ex *Livio* satis aperte colligitur. Hic dum alibi tradit, naves Carthagine *Albingaunos*, *Ligures*, *Genuamque* accessisse: nec recedit a veritate, *Albingaunos* esse eosdem cum *Ingaunis*: facilis est & probabilis coniectura, *Genuam* dictam esse, quasi *Ingauniam*, perinde ut *Senarum* urbem a *Seminonibus* appellatam esse constat. Quodsi vero quis malit ex Latio nomen hoc repetere, illudque a Ligustici sinus forma, genu simili, inventum esse censet; nec huic sententiæ contradicendi causa subest. Civitas hæc, post Pœnorum cladem restaurata, celeberrimum emporium fuit, ac seculis mediis, modo cum Pisanis, modo cum Veneris, modo cum Florentinis, diversa fortuna, de principatu, de possessionibus, de libertate, dimicavit. Beneficiis tamen *Caroli V. Imp. & Philippi II. Hispan. R.* libertatem conservavit.

soli.

felicioremque reip. statum, modo a Gallis, modo a Sabaudis tentatum, ad nostrum ævum transmisit, adeo, ut inter principes & potentissimas Europæ respublicas numerari solcat. Variarum calamitatum, quibuscum adhuc conflictati sunt Genuates, vera causa est in ingenio eorum, mirifice inconstanti, beneficiorum immemori, & ad res novas nimis proclivi; cuius rei documenta omnis historia, Guelficæ inprimis & Gibellinæ factionum, bellorumque inter Austriacam Gallicanamque domum gestorum memoria, abunde perhibet. Quamvis autem adhuc Genua non plane nullius in Italia sit potentia, multa tamen de pristino suo splendore amisit; adeo ut mirandum sit, controversiam de præcedentia, ut loquuntur, non solum Veneris, sed Germanicæ etiam principibus, Cæsarem eligendi iure potestateque conspicuis, movisse. *Secundi capitis hæc est summa.* Id unum tradiderunt historiarum scriptores: Genuam tenuisse Romanos, Liguribus post primum Punicum bellum domitis, cuius portus, unicum quasi in ora maritima Romanorum præsidium fuit. Translata sede imperii Constantinopolim, Liguria primum Æmiliæ consularis fuit; singularis provincia facta, usque dum, auctoritate Græcorum Imperatorum, Gothis, qui totam Italiam occupaverant, cederet. Gothici regni caput fuit Mediolanum; Genua vero Liguricæ, ab Æmilia seunctæ, ducibus subiecta, primum quidem a Theodeberto, Francorum rege, capta fuit, dein ad pristinum dominum, Imperatorem Græcum, rediit. Cum Longobardi regnum suum in Italia constituerent, nostra urbs, diocesi Mediolanensi adiecta, duci eius parvit, a Rotharide sub finem Seculi VI. occupata, Alpibus Cottis adnumerata fuit, quas Aribertus, Longobardorum rex, Pontifici Romano tradidisse legitur: donatio, quæ rectius de certis curtiis & patrimoniis, quam de tota urbe, capitur. Transit posthæc, cum reliqua Italia, in potestatem Carolingorum, qui regendam eam commiserunt Comitibus; fabulosa vero & risu digna sunt, quæ *Foliosa*, ut pro patria mentiretur, de Hadumaritii Comitibus dignitate, & Corsica a Genuatibus acquisita, commentus est. Carolingorum imperium secuta est tristissima

Italiæ facies, quam varii regni usurpatores misere vexarunt. Genua, non solum domesticis dissidiis, sed invasionibus quoque Saracenorum, haud levem accepit cladem; instauratis tamen ab Ottone M. pristinis Germanorum iuribus, hæc quoque urbs victori cessit. Pergimus ad caput *tertium*. Ottonum & Henrici II ævo, haud dubie pars Marchiæ Ligusticæ fuit; neque id alienum est a veritate, Genuam singularem fuisse Marchiam, aut non maiorem, sed minorem, maiori subiectam, de quarum discrimine docte hic disputatur. Ab eo tempore caput tollere cæpit Genua, a Marchionis quidem vicini, Henrici III. tempore adhuc, imperio non exempta: sed tamen habuit magistratus a Germaniæ regibus datos. Magistratus hic fuit Marchio, qui Imperatoris nomine ius dicebat; nec ullo pacto demonstrari potest, Genuæ, perinde ut aliis in Germania Italiaque civitatibus, ab Imperatoribus concessum fuisse privilegium propriæ iurisdictionis, quæ eo tempore per *Advocatum*, a Germanis *Vogt*, ab Italis *Podesta* dictum, deinde per Scultetum, administrari consuevit. Marchioni adduntur Consules duo; hi tamen non iudicis, sed assessoris tantum officio, prout consuetudo & mores, in iudiciis Cæsaris provincialibus recepti, postularunt, fungebantur. Videtur tamen Genua ab Henrico IV. vel V. ab hac Marchionis potestate liberata, ac perinde ut Pisæ, Mediolanum, Cremona, nulli, præter Imperatorem, subiecta fuisse. Suos tum proprios magistratus habere cæpit. Testari hanc in rem videntur formulæ pacti, ab Henrico V. cum Venetis facti, a *Ludewigio*, *Schiltero*, aliis, editæ, quas cum idem *Schilterus*, *Graswinkolius*, *Conringius*, in confictæ antiquitatis suspensionem vocant, rectius a scribis depravatas & interpolatas, quam suppositas esse, adfirmat noster. Mortuo Henrico, Genua cum Longobardis ceteris a partibus Conradi Suevi stetit, auxiliisque deinceps contra Rogerium latius, de Lothario Saxone insigniter est merita. Accedimus ad *quartum Caput*. Genua, Imperatorum liberalitate; mercatura, sacris prædis, aucta, sensim sensimque ad *libertatis*, quam iactat, fastigium pervenit. Ornarunt sane eam Imperatores;

tores; sed non magis quam alias regni civitates. Conradus III civitati monetæ ius concessit, more tamen istius ævi necesse fuit, ut averfæ numi, imperatoris aut imaginem, aut nomen saltem, adderent, quod adductis exemplis probatur; neque tamen auream monetam cudendi data Genuensibus fuit facultas. Commode hinc, æque ac ex aliis huius ævi monumentis, colligitur, summam auctoritatem Conradi III fuisse in Italia. Friderici I ætate memoratur quidem *Marchio Genuæ*; ei tamen nihil negotii cum civibus fuit, sed distincta ac separata Marchia a civitate: nec inepta est *Muratorii* coniectura, hos Marchiones eosdem cum Estensibus fuisse. Fridericum I. Genuates, non solum verbis muneribusque, in campis Roncaliis venerati sunt, & acceperunt ab eo mandata; sed etiam ab ipsis offensus, eos iussit M. marcarum dare multam, ac de extruendis mœnibus desistere. Fusius hæc cum essent enarrata, recte inde colligitur, Friderico omnem in Genuam competiisse potestatem. Dum *regalia* Imperatori cessa esse traditur, quænam illa sint, eo magis disquirendum fuit, quo maior hæc in re *Radevici & Hugolini*, qui libros feudaliæ complavit, est discordia. Spectant huc *iurisdicctio, moneta, ducatus, marchia, comitatus*, utpote quos sibi servavit Fridericus; Genuatibus autem dedit usum & redditus *Marchiæ Savionensis, & Vintimigliæ*. *Consules* eligere illis permisit; *centum annuum & militiam terrestrem* remisit; non *maritimam*, quæ, ceteraque omnia, relicta sunt Augusto. Secuto tempore Genuenses, cum *Mediolanensibus & Alexandro P. M.* favissent, iterum iram Imperatoris commoverunt: composita tamen hæc sunt, & cum Imperator ad exequenda maxima consilia, de Sicilia potissimum, se accingeret, denuo privilegia civitatis & possessiones, possidebat enim Liguriam maritimam, confirmavit. Cuius rei testis est diploma, quod *Muratorius* primus dedit, accuratius tamen a nostro Auctore illustratum. Patet inde, Genuates sua omnia, extra & intra urbem posita, feudi loco accepisse, salva summa Imperatoris potestate. Permanferunt postea in suo officio constanter, ac dum Imperator *Barifonem, Genuensibus devotum ac vectigalem, Sardinia regem*

regem creavit, orta hinc longa Genuensium cum Pisanis controversia. Contendebant illi, Sardiniam ad se pertinere, Frederici beneficio, quod Pisani negarunt, Cæsaris iudicio banno damnati. Tacemus reliqua obsequii Genuensium erga Imperatorem documenta. Nec Henrico VI. defuerunt, acceperuntque ab eo privilegium, quo vetera illa, fidelitas, iurisdictio, & servitium, confirmata; nova tamen etiam beneficia addita sunt. In eorum numero habentur *Marchia in comitatu, Podium, sive castrum Monaci, castrum Gavii*, quæ feudi iure illis concessa sunt. Item nova sunt, quæ ex vectigalibus in Sicilia, de præscriptionis & fodri immunitate, largitus est. Pro eodem Imperatore deinde fortiter feliciterque pugnavit Genua, cum contra Neapolitanos & Siculos bellum gereret. Sicilia vero capta, nihil inde tulerunt Genuenses, quamvis id ægre ferrent, & querelas ad Imperatorem deferrent; nec tamen a partibus Suevicæ domus abduci se passi sunt. Henrico mortuo, primum Philippo Suevo, dein Ottoni IV. paruerunt, & officia, quæ ab illis postulabat, præstiterunt. Cum Fredericus II. ad imperium accederet, confirmavit pristina Genuensium iura, deditque novum diploma, quod quamvis ingentia beneficia, e. g. ius de non evocando, de pondere ac mensura, de non danda pecunia vel obsidibus, enumeret; fidelitatem tamen, servitia, ceteraque servata fuisse omnia, testatur. Præterea alia quoque obedientiæ & subiectionis Frederico dederunt specimina, a nobis brevitate causa silentio iam prætereunda. Ultima tamen eius ætate, rebelles & ipsi facti, fecissent profecto libertatis iacturam, nisi fato aversus fuisset casus. De Conrado IV. nihil accepimus. Conradino fidem servarunt, neque post eius tristissimum interitum, ad Caroli Andegavensis potestatem reduxit eos Pontifex; sed usque ad Rudolphum Habsburgicum cum illo gesserunt bellum. Huius temporis prima est *libertatis* mentio; vocis tamen hanc esse vim, ut *facultatem agendi id, quod cuique facere libet, nisi quid vi, aut iure prohibeatur*, doctissime probatur. Nullam denique concludit A. aliam fuisse Genuæ libertatem, quam quæ est Germanicæ civitatum, id est, talem, quæ summum imperium Augustorum

haud

haud tollat. *Caput quintum* a temporibus Rudolphi I. usque ad Carolum IV. procedit. Post interregnum Genua obsequium non exiit; Rudolphus eam expressis verbis inter fideles imperii numeravit; nec dubium est, quin more suo praeferret etiam illi Procuratorem. Legatos certe illuc misit, Rudolphum Cancellarium, eiusque fratrem, Berengarium, ordinis S. Ioannis equitem; *atque Vaticana* testantur, praestitisse illis Genuates fidelitatis iuramentum. *Cuspinianus* ergo insigniter fallitur, qui primus sine teste finxit, eo tempore iura imperii in Genuam, emtione venditione dissoluta. Erroris huius causa ex iis repetenda est, quae historici, harum rerum parum periti, satis inepte de bello Flischi, vicarii Imperatoris, in Thulcia gesto, prodiderunt. Certum sane est, Rudolphum Florentinis nihil vendidisse, nisi ius suos eligendi magistratus, & domania imperii. Utrumque tamen ita fuisse comparatum, ut nexu imperii nequaquam dissolveretur, civitatum liberarum Germaniae testantur exempla. Haec tamen in Genuenses non cadunt, cum illi omnia haberent. Extraordinariae tamen collationes, & servitia, illis non sunt remissa. Adolphus rex, vicarium suum in Lombardia constituit Matthaeum vicecomitem, eundemque Albertus I. confirmavit. Henrico VII. primo recusarunt iuramentum, a singulis praestandum, non subiectionem; sed per procuratores iurarunt, eaque, quae ab illis expectabat, praestiterunt officia. Imo ipsa privilegia civitatis confirmandi formula ita est comparata, ut Genuam imperio subiectam fuisse, manifesto inde pateat. Nec prorsus inepte sentiunt Itali, libertatem tunc Genuam amisisse; parum tamen prudenter egisse imperatorem, idque consecutum esse, ut reliqui Itali, propter austeritatem erga Genuenses & Pisanos, deficerent. Fulius haec persequitur Perill. Auctor, & rationes *dominii*, sive *Bailiae*, quam Genuenses ad XX annos Henrico concesserant, latius explicat, antequam ad Henrici VII. mortem pergat. Hoc e vivis sublato, Genua agnovit Robertum Neapolitanorum regem, vicarium imperii, a Pontifice Maximo, tanquam vicario imaginario, constitutum; sed Gibellinis valde invidium. Huic per-

permiserunt dominium generale, præter iura certa, pontifici relicta. Gravior sequebatur inter Gibellinos & Guelfos controversia. Illi, civitate eiectione, faciebant cum Ludovico Bavaro, ac occupata urbe, expulsoque Roberto, Simonem Boccanegram constituerunt *ducem & dominum*. Tristiori tamen fortuna brevi ad id adducti fuerunt, ut se Archiepiscopo Mediolanensi, Ioanni Vicecomiti, dederent, eique dominium generale committerent; salvo tamen imperiali dominio. Exciderunt dein hoc iure præfules Mediolanenses sub Carolo IV. ac instaurata Genue præstina reipublicæ forma, *Boccanegra* denuo dux creatus fuit. Plenius urbem hanc Carolo subditam fuisse, alia testantur monumenta, e quibus constat, Genuam multo minora sibi vindicasse, quam Norimbergam, Francofurtum, Ulmam. Accedimus ad *Caput sextum*. Quamvis a Mediolanensibus nondum plane liberata esset urbs; Venceslaus tamen, primis temporibus, de imperii iure nihil remisit. Domesticis bellis, Genua, sui non compos, & Imperatori diffidens, Carolo VI. Galliarum regi, salutem suam credidit; nec solum tamen expressis verbis dominio imperii fuit prospectum, sed ipse etiam Venceslaus, vicariatum imperii Gallis concessit; brevi negligentia istius pœnas daturus. Sub Ruperto, Genua, a vicario imperii, marchione Montisferati, eidem imperio fuit recuperata; nec dubitavit, a Sigismundo petere auxilium, immo & confirmationem privilegiorum accepit. Idem deinde castigavit rebelles, ac duci Mediolanensi permisit, illos ut sibi, tanquam vicario, subiiceret; nec tamen quies restituta, sed omnia turbida fuerunt, cum Albertus II. brevem vitam finiret. *Capitis septimi* initium A. duxit a Friderico III. quem, Genuam Alphonso Neapolitano vicario nomine regendam commisisse, credit. Hic nimio erga cives odio id effecit, ut se denuo Carolo VII. Gallo traderet, qui urbem Francisco Sfortia Mediolanensi, feudi loco, concessit; admodum variam tamen sub horum regimine experti sunt Genuenses fortunam. Nec tamen solum Mediolanensis iura imperii servavit, sed ipsa etiam urbs, quæ sensim resipuerat, ad Maximilianum I. confugit, atque ab eo impe-

impetravit, ut eam defendendam contra Gallos suscipere, eique amplissima daret privilegia, illustria Cæsareæ potestatis documenta. Reperta fuit occasio, luculentis testimoniis testatum faciendi, urbem imperio subiectam esse; nec secus agi cupiebant Genuenses, qui hoc modo se a Gallorum iugo liberari intelligebant. Historia Caroli V. plena est speciminum iuris imperii in Genuam. Bis a Gallis vindicavit Genuam Carolus, eique libertatem impertivit, ita, ut servaret supremam potestatem, & servitia ab illa exigeret. Quamvis egregiis urbem ornarit beneficiis: civilem tamen perinde ac criminalem iurisdictionem exercuit, & dum eam constanti formula *suam civitatem & cameram* dixit, haud obscure significavit, pertinere eam ad sacrum imperium. Formula hæc posteaquam doctissime explicata est, luculenter consicitur, Genuam omnino ipsam, imperio se subiectam esse, cognovisse. Capituli *octavi* hæc est brevis summa. Ad Ferdinandum I miserunt Genuates legatum obedientiæ; sed ipse etiam de spolio Finariensi cognovit: ac quamvis causam eorum agere sibi sumeret *Manochius*, Iureconsultorum tamen Italicorum cohors, summam Augusti in Genuam potestatem ab ineptis eius vindicarunt. Totam controversiam tunc, Cæsaris auctoritate compositam, causamque Anton. Flisei itidem ab eo iudicatam fuisse, certo constat. Similia iurisdictionis exempla reliquerunt Maximilianus II, Rudolphus II, & Matthias; nec solum firmarunt pristina privilegia, sed exegerunt etiam tributa. Cum Ferdinandus II. ad imperium accederet, legatis confirmationem privilegiorum liberaliter indulgit: Ferdinandus vero III. recusavit quos petierant antea honores & titulos ampliores, post tamen concessit; sed soluta taxa. Leopoldum denique & Iosephum non solum Genuenses solenniori legatione prosequuti sunt; sed dederunt etiam stipendia, quæ postulabantur. Idem honor Carolo VI. Carolo VII. &, quem Deus servet, Francisco I. habitus fuit. Quæ ita ex historiarum monumentis copiose enarravit perill. Auctor, ea uberiores continent probationes gravissimi argumenti, quas *Capitulum nono* pertractavit. Cuncta, quæ ad Genuensium rempublicam

cani pertinent, imperii Germanici esse, eique accepta ferri, luculenter demonstrat. Cum rem per singula capita persequitur, hoc notasse sufficit. Libertas Genue, & totum regimen, sunt sacro nostro Imperio subordinata. Omnes terras, quas illa tenet, scada sunt Imperii. Iurisdiclio, tam civilis quam criminalis, eidem subest. Agentes Viennæ, ne ubi subditorum coerciti, Leges Imperii observat. Ius belli & fœderum ei non est liberum; sed a Cæsare defendenda. Moneta ex privilegio eaditur. Salis commercium habet idem ex privilegio. Leges Imperii ad eam pertinent. Misit legatos observantibus ad Imperatorem, postque confirmationes privilegiorum, & ubique imperium sequitur. Capite denique *decimo*, dactyla scriptorum de hoc argumento diligentius persequitur A. Primas, qui iniquiorem imperio animam significavit, *Baldus de Perusio* fuit, eumque secuti sunt *Andreas Barbatia*, *Phil. Decius*, *Jacobus Monochius*, *Dominicus Tufekus*, *Ridolfinus de Sabloneta*, *Cardinalis de Luca*, *Raphael a Turri*, & *Petrus Baptistæ Burgur*. His partim Genuensium ære corruptis; partim rerum gestarum & iuris imperitis, facile ignoscitur: vix tamen ferendum est, eorum partibus accessisse Germanos quosdam, *Kuichenium*, *Zechium*, alios. Nec tamen defuerunt, qui veritatem profitebantur. Ex Italis in hunc censum veniunt, *Petrus Bizarus*, *Lud. Ant. Muratorius*, *Phil. Argelatur*, *Angel. Decius*, *Paulus a Castro*, quorum nonnulli, dum contra Imperium pugnare videntur, revera Germani ei subiectam esse concedunt. Ex Germanis ingenus illi, quod res est, demonstrarunt *Hartmannus*, *Paurmeister*, *Limner*, & *Oldenburgerus*, *Conringius*, *Struvius*, *Masovius*, *Ioann. Reinhardus*, *Christ. Gottlob Reinhardt*, *Halbstinus*, ceteri. Argumento, quibus sententiæ falsæ patrovi uti solent, levioris sunt momenti, nec probari possunt; sed rerum gestarum auctoritati manifesto repugnant. Huius generis sunt vani clamores, Germani in possessione esse omnimodæ exemptionis ab imperio: eandem libertatem præscriptionis titulo tenere: datam eam esse a *Carolo V*: Genuenses pro arbitrio sibi adseivisse dominos: regnum *Corficæ*, vœtigalia *Sardinia*, *Hie-*

rosolymitani regni, Ducatum reipublicæ, de suprema potestate testari: post Carolingicos extinctum esse imperium: ius ei fuisse condendi leges, & que reliqua sunt fabularum. Totam hanc tractationem sequitur, *primam*, explicatio numerorum, quos perillustis A. ex magno operibus collectos exhibuit: *deinde* codicillis monumentorum, quæ diplomata aliqua, de iure Cæsaris in Genuam documenta, eaque octoginta octo continentur: tum *Petr. Burgi de dantiis Serenissime Genuensis reip. in mari Loggias lib. II;* & *assertio politico-historico-iuridica de iustitia reipublicæ, tam ob publicam necessitatem, tam ob publicam utilitatem, alienationem dantiis oblatione Finarii, factam in personam reipublicæ, in Genua ipsaque provinciam iterum iungente Mediolani dantiis, a quo orula fuit, relictis tribus lege & sine unione, olim demandata ab augustissimo Maximiliano I. & Mattheo, huius nominis unice; nec non & vindictæ supremæ imperialis dantiis, adversus Turcos, Genuensem scriptorem, & assertorem libertatis Genuæ cum omnimoda independentia a Romano Germanico imperio, quam nonnulli a consiliario Mediolanensi, Gallo, conscriptam esse volunt; denique enucleatis iuris immediate sacri Romani imperii super urbe Genua etiam statutis, una cum chronologica actuum serie exercitæ singulis seculis imperialis iurisdictio- nis, humilissime dicata sacre Cæsareæ & Regiæ catholice maiestati, augustissimi Caroli VI. potentissimi Romanorum Imperatoris, Germaniæ, Hispaniarum, Bohemiæ, Hungariæ, etc. Regis, etc. invictissimi Italici regni iuris propugnatoris, cuius auctor fuit *Andreas de Andreis*. Accessiones illæ eo maioris pretii sunt, quo doctius elaboratæ, acque ineditis documentis referatæ, adeo, ut de illis iterum editis, publico nomine, perillustri *Senkenbergio* gratiæ agantur, quæ possunt, maximè.*

HISTORIA TREVIRENSIS DIPLOMATICA
 & pragmatica inde a translata præfectura prætorio Gallorum ad hæc usque tempora, e genuinis scripturis eruta atque ita digesta, ut non solum ius publicum parviculture Archiepiscopatus & Electoratus Trevirensis in suis

suis fontibus plenissime exhibeat; sed & historiam civilem & ecclesiasticam Germaniæ, eiusque singularia iura, publica & privata illustret.

Tomus III.

Aug. Vindelicor. & Herbipoli, sumptibus Martini Veith,
1750, fol.

Tomus I. ab anno Domini CCCCVIII, usque ad MCCC, Alph. 10. plag. 16. f. 21. 3. Tomus II. ab anno MCCC, ad MDLXVII. Alph. 10. plag. 15. f. 20. 15. Tomus III. ab MDLXVII. ad anno MDCCXLV.

Alph. 11. pl. 21.

Eregium, ac patriæ nostræ gloriosum opus nuntiamus, quo Trevirensis Electoratus historia mirifice potius illustratur, quam narratur; nec exigui momenti est utilitas, quæ inde ad totius sacri nostri Imperii res gestas redundat. Non quidem ignoramus, iure suo prædicari a doctis viris mirificam *Braberi* aliorumque diligentiam, in explicanda ornatissime Trevirensi historia; hocque nomine felices esse existimamus Trevirenses, quod inculentis operibus expeditum sit hoc argumentum: ingenue tamen fateamur, summam hanc felicitatem, ad summum gradum pervenisse, studio ac industria reverendissimi ac perillustri viri, *Jo. Nicolai ab Hontzeim*, Episcopi Myriophatani, & suffraganei Trevirensis, cui insignem hanc, quam indicamus, monumentorum Trevirensium collectionem acceptam ferimus. Gratæ itaque publicæ agendæ ei sunt, quod votis precibusque doctorum satisfecerit; nec recedimus a veritate, dum spem nostram ab ipso non solum æquatam, sed superatam etiam esse censemus, quamvis nullos exhibeat Trevirenses annales, neque uberiores rerum gestarum proferat narrationem. Vastum hoc opus tribus maxime partibus constitutum est. Videmus enim primo loco diplomata ipsa, aliæque historię Trevirensis documenta: deinde doctissimas observationes, quibus lux illis accenditur: dissertationes denique, cum singulis sæculis præmissas, tum singulis tomis æque

æque præfixas, ac adiectas. Commentationum, quas ultimo loco notavimus, in primis ratio habenda est, propterea, quod non solum erudite eleganterque scriptæ sunt; sed etiam in illas ea omnia in unum locum congesta, quæ per totum opus quasi dispersa iacent. Ita difficillimæ arduæque quæstiones feliciter expeditæ sunt. Quare nec alienum a nostro officio est, in illis percontandis diligentius versari, significareque, quodnam singularum sit argumentum, quidque præ ceteris memoria dignum ibi deprehendatur. Instium itaque ducendum est a *dissertatione de ara fundati Episcopatus*, Tomo primo præmissa. Inter omnes convenit, haud deesse historiarum scriptores, qui, dum nulla re delectantur, nisi ab ultima repetatur antiquitate, in eo eruditionis gloriam positam esse sibi persuadent, ut seculo a virginis partu primo Trevis episcopum fuisse tradant. Quorum errorem ut Cl. Autor recte confutaret, breviter demonstrat, qua ratione sententiam illi suam probare, quove modo ad ea respondere debeant, quæ contra illos forte pugnent. Impudenter proferunt varios antiquissimorum episcoporum catalogos; cum manifestum sit, spurios & fictos esse præfules, quos illi inter Maternum & Agritium collocant. Sequioris ævi hoc fuit inventum, ut, cum Maternum seculo primo Trevisium sacra gubernasse falso traderetur, ad conciliandum opinioni pondus, barbara excogitarent nomina, eaque Materno adhaererent, quem ab Agritio trium seculorum intervallo disiunctum fuisse voluerunt. Certius est, Maternum initio Seculi IV floruisse; nec repugnat ei coniecturæ, si omnia rite expenduntur, traditio, de cuius auctoritate copiose disputavit Reverendissimus Autor. Quæ hanc consequitur, *dissertatio prævia, de vario Trevisorum statu usque ad exitum seculi* exponit, nominatim de urbis origine, nomine, libertate, populis, finibus, quos ad solem orientem Rhenus, ad occidentum Mosæ, ad meridiem Mediomatrices, ad septentriones Permanni, Cerasi, Segni, Condruvi, terminarunt. Ipsa urbs in Ardenna silva sita fuit, ac variis ornamentis splenduit, fortitudine nimirum bellica, ac felicitate civium, nec minus gentium minorum clientelis.

Romanis quidem subiecti erant Treveri; fruebantur tamen libertatis aliquo temperamento, ac *Taciti* atque Imperatores saepe numero domicilium suum ibi collocarunt. *Augustus* nomen, a colonia Augusti, quæ eo deducta fuit, accepit. Præterea veteres scriptores commemorant, curiam ac forum urbis; laudant viros iuris ac legum peritos; nec silentio præmittunt ea quæ ad id pertinent, ut de magnitudine, opulentia, & magnificentia urbis, magnifice indicemus. Cum primæ Belgicæ prævincia, in o. totius Galliæ metropolis esset, sedem suam ibi sicut præfectus prætorio; nec exiguum de urbe id civibus conciliavit. Monumenta quædam, subrectæ fidei, nobis de Eucharistia supersunt, quem alii Seculo I. alii rectius II. salutarem de Christo doctrinam ibi munisse tradunt. Post Constantinum magnum, cuius ævo tuebatur metropolis nomen dignitateque, quater a barbaris gentibus vastata fuit. Quo accidit, ut Romani sedem præfecti prætorio Arclatum transferrent. Subiecerunt sibi deinde urbem Franci. Ad Ripuarios referebatur: Colonia censetur metropolis; Trevirorum autem civitas regebatur a comite. Singulis his, quæ strictim attigimus, nonnulla memoria digna sub Romanis ac Francis adiecit A. *Seculo VI.* nova præmissa est *dissertatio*, cuius hoc est argumentum. Trevirensium urbs, Ripuariorum regibus subiecta, constituto Francorum regno, ac in Austrasiam & Neustriam diviso, Austrasiæ accensetur. More suo prope hæc urbem variaverunt regibus Austrasiæ palatia. Quorum nomina cum diplomata nobis servent; nec parum referat, ac urate illa scire, diligentius ea persecutus est Auctor. Nos igitur nomina ista repetemus. Palatia itaque fuerunt: 1) Treveris; 2) in ipsa urbe *alborra*; 3) Palatioli, quod una hora ab urbe distat; 4) Epternaci; 5) Decina; 6) Seobuare, seu Seolinake, cui hodie Schœncke nomen est; 7) Confluentis; 8) Andernaci; 9) Sentiaci, id est Sinzide; 10) Oltendi; 11) Pheafæ; 12) Bopardiæ; 13) Vefaliæ; 14) Heuburg; 15) Weilburgi. His enarratis, pergit A. ad describendam opulentiam magnificentiamque Archiepiscoporum, atque excutien-

das

das origines templorum, Metropolitan, S. Maximini, S. Eucharis. Trevirensis ecclesiam semper fuisse metropolim, cum aliis persuadere sudet, primatus huius origines, alius repetitis, exponit. *Dissertationis Seculo VII.* primum initium solum est ab enarrandis pagis archidiececlis Trevirensis, in quas ex consuetudine regni Australiæ divisa fuit. Haud ab re esse videtur, & illos hoc loco recitare, quia satis expeditum est, quanta utilitas ex eiusmodi commentationibus, ad Geographicam methodi, artemque diplomaticam, redundet. Percensentur a Nello, adductis notatiq; diplomatum suffragis, pagis. *Waldensis, Maringoviensis, Altoniensis, Indiacensis, Nibschowensis, Sarachowensis, Albegoviensis, Blesensis, Ardennensis, Nudochi, Sorentis, Carosgoventis, Bedensis, Mosellensis, Haneruckensis, Nachgoventis, Eillensis, Meginentis, Trechirensis, Logaricis uterque, superior & inferior, Angersgoventis, Eucichensis.* Pagis hos sensim archiepiscopi sibi subiecerunt, iuraque metropolitana conservarunt; diocesana vero, aucto ecclesiarum & monasteriorum numero, insigniter protulerunt. *Seculo VIII.* opes ecclesie auctæ sunt æque ac villæ, quæ ad eas pertinuerunt. Notanda inprimis nobis videntur, quæ de Milove, priscarum chartarum hoste, observavit A. Hac ætate res ecclesie Trevirensis a potestate comitum exente sunt, & Archiepiscopi subiectæ; quæ de re vacia nobis supersunt monumenta. Eodem beneficio ornata fuerunt nonnulla monasteria, iisque privilegia de eligendo Abbate & mundiburno concessa, Archiepiscopi autem ad varia officia aucte Imperatorum adnoti. Nec silentio prætermittæ sunt scholæ, & expositum est, qualis earum fuerit facies *Seculo IX.* Paucis allatis de forma reip. Germaniæ sub Imperatoribus & regibus *Carolingis,* demonstrat A. Trevirenses Lothario quidem, in divisione filiorum Ludovici pii, cessisse, eo tamen mortuo, Ludovico Germanico fuisse subiectos. Bona ecclesie Trevirensis libera fuerunt a comitum auctoritate, ipsaque urbs Archiepiscopo parvit. Sacrorum præfules eligebantur a rege, clero, & populo; consecrabantur a comprovincialibus; Leutgaudes vero, cui Pontifex

tifex Rom. pristinam ademit dignitatem, illustre potestatis papalis in Germania exemplum est. Primatum episcopi per Belgium extensum esse, facile probatur. Enumeravit deinde A. viros, doctrina ea tempestate apud Trevirenses illustres, in quorum numero Amalarius, Bernulfus, Theganus, Wandelbertus, Regino, eminent; scholarum autem prima fuit Pruniensis. Perginus ad *dissertationem, Seculo X* præfixam. Mortuo Zuentiboldo, Lotharingia rediit ad Germaniam, cui nobilissimam illam provinciam Henricus auceps vindicavit. Patet ergo, quo vinculo tum Lotharingia cum Germania cohæserit; nec inepte rationes exinde repetuntur, quare Archiepiscopis Trevirensibus archicancellarii nomen tributum legatur. Summæ huius dignitatis origines ad ævum Zuentiboldi referendæ sunt; quamvis ea tempestate haud perpetuum fuerit præsulum Trevirensium ornamentum. Divisione Lotharingiæ in superiorem & inferiorem facta, Trevirensis urbs, pars quidem fuit provinciæ superioris; nec tamen ducibus eius, ab Imperatoribus constitutis, paruit, sed Archiepiscopis: posteaquam vero ille ducatus in varios principatus fuit dilaceratus, causæ suæ haud defuerunt episcopi, quin potius mirifice in augendis suis iuribus laborarunt. Hoc tempore castris munita fuit contra barbaros provincia, quam illi invadere conati sunt. Ius eligendi antistitem erat adhuc penes clerum & populum. Primatus iura, non solum firmavit Ioannes XXII. P. R. sed patet etiam ex variis monumentis, nominatim primum locum obtinuisse Archiepiscopum a Nuntio Apostolico: imo, si nullus adesset Nuntius, ab Imperatore & Rege Romanorum. His enarratis, adduntur nonnulla de viris doctis, speciatim de Silvestro II, P. R. Egberto, Henrico, Ruotgero, Luitolpho, ceteris, sed & de scholis clericorum secularium S. Matthiæ & S. Maximini, item Mediolacensi ac Epternacensi. *Seculo XI.* Archiepiscopus, resque ecclesiæ Trevirensis exentæ fuerunt a ducibus Lotharingiæ, hincque, auctis opibus curisque civilibus, & acquisitis vasallis, adiunctus fuit præsuli vicarius in pontificalibus; sive suffraganeus. Territorium administratum fuit per advocatos, viccedominos, & comites. De primatus

natus iuribus dubia quæstio, certum tamen est, alia spectante ad Belgicam provinciam, alia ad Galliam Germaniamque. Quod attinet ad Belgium, potestatem habuerunt præfules, synodos provinciales convocandi. Commemorantur denique scholæ monasticæ, quibus canonicus quidam præfuit, *Scholastici* nomine conspicuus. *Seculo XII.* quamvis præfules a clero populoque eligerentur; Arnoldus II tamen & Henricus II. a solo Capitulo constituti sunt. Orta de investitura episcoporum lite, transactio, ann. MCXXII. facta, sero apud Trevirenses obtinuit. Vicedominorum auctoritas, qua illi abusi sunt, minuta fuit, eorumque potestas Archiepiscopis restituta: imo & comites Palatini renuntiarunt iuri advocatiæ. Nec silentio prætereundum est, Archiepiscopos usos esse iure armorum, munitionum, scelerum; curiam habuisse feudalem, ministerium splendidum, item officia aulica; affectos etiam esse dignitatem legati apostolici, ac sacerdotum conventus coegisse. Nec literis defuerunt statores & vindices, ex quibus Bruno, Albero, Tarlandus, Baldericus, Ioannes I, ceteri, præcipue eminent. Ad *Seculum XIII.* disseritur de origine Electoratus, quam ad Ottonis IV. Richardi, Alphonsique ævum referendam esse, statuitur. Archicancellarii dignitas Trevirensibus simul restituta fuit: muneris autem amplissimi fines sola Gallia non continebantur; sed Rudolphi I ætate extensi quoque fuerunt per Burgundiam. Inprimis liberales se Imperatores præbuerunt in ornandis Archiepiscopis; sublatis autem advocatiis particularibus, nobilibus commissis, potestas eorum insigniter fuit aucta. Turbulentus Germaniæ status id effecit, ut feuda castrensia (Burglehen) erigerentur, ac ad defensionem castrorum, aliaque negotia bellica, milites, datis feudis, conducerentur. Commodam hic nactus est Clar. Auctor occasionem, de feudis Trevirensibus disputandi, eaque natura sua esse masculina, comprobandi. Ius Romanum eodem tempore in fora Trevirensium introductum fuit, atque in locum curiæ episcopalis officialis susseptus; item stabilita archidiaconorum potestas; nec raræ exstiterunt ad curiam Romanam provocaciones. *Tonum hunc primum*, cuius dissertationes

iam persecuti sumus, claudit elegantissima, de sigillis Archiepiscoporum Trevirensium, dissertatio, qua, servato temporis ordine, quo quisque praeſul Trevirensis sigillo usus sit, A. ostendit, ac selecta doctrinae heraldicae capita illustrat.

Tomi secundi dissertatio prima res *Seculi XIV* attingit. Henricus VII. Imperator, primus per litteras regalia feuda archiepiscopis concessit, quae non solum definiendis archidiaecesis terminis egregie intervium; sed demonstrant etiam, praesulibus iura eminentiora in urbem competiisse. Ipse Electoratus in varias divisus erat Satrapias: singulis praerant Burggravii, de quorum officio, & de cellerariis, iureque collectandi, de regali fluminum, de iure recipiendi iudaeos, a Carolo IV. concessio, de vestigali, Carolo IV. liberalitate aucto, docte disputatur. Archicancellarii munus per Galliam & Germaniam Trevirensibus confirmatum fuit; praerogativa usi sunt primi suffragii in eligendo Caesare, & iure foederum. Vasallagiorum, castrorum, castrensiunumque numerus amplificatus, ac varii nobilitatis gradus sunt constituti. Austragarum institutum receptum fuit, ac amplissimum ius concessum, alienata imperii feuda redimendi, & tutelam impuberum suscipiendi. Divisa archidiaecesi in superiorem & inferiorem, opus quoque fuit, ut duae essent curiae ecclesiasticae. Tandem de viris illius seculi doctis agitur, de Balduino & Cunone, Archiepiscopis, de Ludolpho de Saxonia, Ioanne de Livonia scriptore *vita Balduini* anonymo, ceteris. *Seculum XV.* illustrant publica pacta, cum vicinis Statibus facta, antequam solennis illa pacis publicae formula anno MCCCCXCV. publicaretur, quibus Austragarum auctoritas stabilita, eorumque iure definita sunt varia commerciorum foedera, conventiones super telonibus, vestigalium accessiones. Praeterea militaris res bene ordinata fuit; cum Gallis pax servata, & bello inter hos atque Austriacos orto, neutri parti favorum Trevirenses, causis ad id adducti legitimis, neque imperio noxiis. Capitulum cepit electoribus praescribere leges, *capitulationis* nomine satis celebres; anno MCCCCLVI. Comitibus frequentia fuerunt, nec clerici a contributionibus immunis. Litteris,

ati

ut in omni fere Germania, ita etiam apud Trevirenses, nova lux adfulsit: in collegio S. Germani constituta est schola publica, & amplissimum erectum musarum domicilium, Academia Trevirensis, de cuius archicancellariis, magistris in theologia, decanis, & professoribus iuris, aliisque, disserit Auctor, ac viros doctos, qui ea tempestate doctrina floruerunt, addit, inter quos Nicolaus Cusanus, Ioannes Trithemius, & Adolphus de Assindia, principem locum sibi vindicant; nec indigni fuerunt, de quibus diligentius dissereret. Sequuntur nonnulla de infelici alchymiz studio. *Sæculo XVI.* ad confirmandam publicam pacem, singularia foedera inita sunt, cum Moguntino, Palatino, & Hassio, milesque perpetuus conductus fuit. Comitia provinciz celebrata sunt, quibus tres interfuerunt ordines, cleri, equitum, & oppidorum; tributa solverunt clerici & comites vasalli; verum inter equites & ceteros ordines orta fuit lis de tributis, quæ illi recusarunt, ab ann. MDLXXV. usque ad ann. MDCXXIX producta. Ius archiepiscopi in urbem impugnarunt cives; nec levioris momenti fuerunt utriusque partis argumenta: adiudicata tamen fuit res Archiepiscopo, sententia Imperatoris & cameræ ann. MDCLXXX. Tricæ, sacrorum causa nata, cum Trevirensium nonnulli religioni emendatori se præberent addictos, ita compositæ sunt, ut protestantes urbe eicerentur; controversia vero diuturna, inter Archiepiscopos & Abbatem S. Maximini agitata, ita tandem finita est, ut hic Præfulei dominum suum agnosceret. Pauca adduntur de iurisdictione Papæ ac Nuntii apostolici; de officio archicancellarii per Galliam Germaniamque Trevirensibus commissio, eiusque exemplis recentioribus; de professoribus theologiæ, rectoribus, ac procancellariis, & litteratis viris, Ioanne Henenio, Georgio Virneburgio, Petro Binsfeldio, Ambrosio Pelargo, Io. Hertelio, Bernardo de Luxemburgo, Matthæo Agricio, Ioanne Leitnero, Barthol. Latomo, Guil. Kyriandro, ceteris. In fine typis descripta est *dissertatio, de monetis Archiepiscoporum*, qua præfulum electorumque numos, servato temporis ordine, percenset A. postquam observavit, obtinuisse eos ius monetæ

sub Carolingis, ac *Eccardum* confutavit, qui Trevirensia numismata Imperatorum, non Electorum nomine, signata fuisse, contenderat.

Accedimus tandem ad *tomum tertium* præstantissimi operis, cui præmissa est *chorographia Trevirensis, ecclesiastica & civilis*, satis copiosa; nec tamen ita comparata, ut fides ei omni ex parte haberi queat, quippe, teste Cel. Auctore, non ex monumentis publicis, sed privatis tantummodo, composita. Maioris itaque pretii est *dissertatio*, rebus *seculi XVII. & XVIII.* illustrandis consecrata, ubi de fœderibus capituli ordinumque adversus obtrusos episcopos, de modis iustis ad summam præfulis dignitatem perveniendi, nimirum electione, postulacione, ac papæ Romani iudicio de dubia electione. Papa confirmare solet electum; confirmato Augustus confert feuda regalia; investitus homagium a subditis recipit. Ubi archiepiscopus de pristino munere renovendus, eique temporalia adimenda sunt, olim solius electorum collegii, nostra ætate conciliorum consensus requiritur. In comitiis provincialibus Abbas S. Maximini primatis locum tuetur. Ius collectandi competit electori: nobiles taem a solvendis tributis exempti sunt. Quantum clerus pendere debeat, olim dubia & controversa quæstio fuit; nostra vero ætate definita, ita ut solvant:

Clerus archidiaconi superioris 87. imper. 52. alb.

Clerus archidiacon. inferior. 98 imp. 57 alb. 6 den.

Status seculares archidiacon. sup. 472. imp. 12 alb.

Status secular. archidiacon. inf. 340. imp. 46. alb. 6 den.

Ubi de contingente imperii quæsitum, res ann. MDCLXXXI. ita fuit composita, ut circulus Rhenanus superior ad exercitum S. R. I. mittat

In simplo 600 equites, 2707. pedites.

In sesquimplo 1000. equites, 4060½ pedites.

In triplo 1800 equites, 8121. pedites.

Simili

Simili ratione memoria dignum est, sæpenumero neutri parti accessisse, modo circulum electoralem Rhenanum, modo electorem Trevirensis. Academiae Trevirensis insignia facta sunt incrementa, maxime auspiciis serenissimi *Francisci Georgii*, qui nostra ætate sacris Trevirensibus præest. Fulse postea de suffraganeis, vicariis generalibus, cancellariis, professoribus iuris, officialibus, aliisque legitimæ disciplinæ consultis, nominatim *Goldasto & Christoph. Lebmanno*; de medicis ac historicis, & in his de *Brotvero*, disseritur. Opus totum explicat *dissertatione de scriptoribus historiae Trevirensis*. Agitur hic primum de diptychis, quæ nihil præter nomina episcoporum exhibent: deinde de Scriptt. qui Sec. IX & X. *gesta Trevirorum* tradiderunt, eorumque principe *Golschero*, cuius annales *Acherius, Leibnitius, & Calmetus* typis curarunt excudendos: de *vitis S. S. Eucharis, Valerii, & Materni*, quas *Bollandus* d. 29. Ian. exhibet, licet errore manifesto a *Golschero* conscriptas, *Eberhardo* tribuat: de *historia inventionis Celsi*, itidem a *Bollando* tom. III. Febr. pag. 392. edita: de *historia XVI. martyrum* Bopardensium, apud eundem *Bollandum* tom. IV. August. p. 556. de *historia martyrum Trevirensium*, quam illustris Auctor primus nunc, e tenebris erutam, produxit in publicam lucem: denique de recentioribus quibusdam scriptoribus, quorum nomina tam illustria tanque celebrata sunt, ut ea recensere iure superse- deamus. Satis itaque dixisse nobis videmur de dissertationibus ac commentationibus, quæ a reverendissimo auctore, illustrandis diplomatibus, præmissæ sunt. Non adulamur Auctori, dum ingenue fatemur, laudandam ac prædicandam esse summam illustris viri diligentiam, quam in eis conscribendis collocavit. Nihilominus haud minore laude digna est opera, quam ad colligenda, disponenda, ac explicanda historiarum monumenta adhibuit, quæ in unum hoc corpus congestit. Horum tantus est numerus, tantaque copia, ut MCCCXCV. sistantur. Maximam eorum partem in *diplomatium* censum referendam esse manifesto patet, adeoque iure suo, vastum opus, *historia diplomatica* nomine tituloque or-

natum fuit. Nec tamen sibi temperavit A. quin alia quoque historiarum documenta adderet, quæ licet haud sint diplomata, nostro ævo, quod iure diplomaticum dixeris, tantopere expetita; insignem tamen lucem historiæ Trevirensi accedunt, licet ipse haud neget Editor, singula nec eiusdem fidei, nec eiusdem pretii esse. Non deerunt sane, qui mirentur, repetita hoc loco esse, decretum *Honorii & Theodosii A. A.* quo præfectura prætorio Arelatum transfertur; nonnullas epistolas *Sidonii Apollinaris*; *Fortunati* quædam poemata, speciatim *bodæporicon*, & quæ toti operi finem imponit, narrationem de ingressu electoris Trevirensis in urbem Francofurtensem, eligendo augustissimo nostro imperatori Francisco: varias item de rebus civilibus & ecclesiasticis constitutiones, huiusque generis sexcenta alia. Facile tamen hæc posunt ignosci, si cogitemus, ubi quinque monumentorum partes constituuntur, quatuor esse *avendöræ*. Observationes, quibus singula explicantur, illustranturque, ita sunt comparatæ, ut quatuor earum classes queant constitui. *Alia critica*, ubi de fide diplomatum disputatur: *alia historica*, ubi & sensus eorum ex scriptoribus cœvis exponitur, & quæstiones geographicæ, historicæ, atque genealogicæ, facile expediuntur: *alia iuridica*, iuri publico & privato Trevirensium explanando consecratæ: *alia* denique *grammatica*, quæ circa barbaras voces enodandas versantur. Sic nihil facile prætermisum est, quod ad rectius capiendam scriptorum sententiam pertinet. Ne exempla deesse videantur, provocamus ad elegantes illas observationes, de auctoritate diplomatæ, quod Dagobertus Irmingardæ filiz concessit, T. I. p. 87. dubia alioquin & controversa: de ruinis amphitheatri apud Trevirenses Romani, T. I. p. 649. ceteras.

D. CAROLI GOTTLÖB HOFFMANNI, SS. THEOL.
Prof. Prim. Reg. Elect. Confess. Assess. & rel. VARIA
SACRA, seu Opuscula Academica, maximam partem
publico nomine conscripta.

Vitem-

Vitembergæ, Impensis Ephraim Gottlob Eichsfeldii, 1751. 4.
Alph. 1. plag. 15 $\frac{1}{2}$.

Offert hic nobis Ven. Hoffmannus collectionem libello-
rum, maximam partem publico academix nomine
conscriptorum, ne, separatim proflantes, proxime inte-
ritum experientur, sed utilitatem omnino suam, & exi-
miam quidem, pro doctrina tanti viri, in ecclesia retine-
rent. Nominè *Variorum Sacrorum* Auctor librum hunc
infiguravit, aliorum virorum doctissimorum exempla fe-
cutus; quod ad varias res sacras hæc collectio litteraria perti-
net, prouti ex indice *commentationum* patebit, quem, cum
summa rerum dictarum, lectoribus iam exhibemus. Primo
occurrit *programmata de discrimine fidei divinæ & humanæ*,
ubi, post enodatam fidei significationem, & eius, quod divi-
num & humanum est: discrepantia duplicis huius fidei po-
nitur, primo in ratione *principii & originis*, secundum quam,
humana fides ex viribus intellectus humani; divina vero, ex
gratiæ divinæ mediis, oritur. Utraque fides deinde differt
ratione *subiecti*. Illa cadere potest in omnes homines, quot-
quot iustam debitamque operam in rerum divinarum contem-
platione adhibent; hæc vero tantum in Christianos, eosque
pios, nec eos omnes, sed in vere pios & fideles cadit. Ra-
tione *obiecti* differt utraque porro fides. Humana, accipit
articulos fidei, quos vulgo *mixtos* vocare solemus: divina,
maxime omnium fertur in Christum, totius generis huma-
ni redemptorem. Intuitu *formæ*, illa hominem, vel certa, vel
probabili ratione, movet ad assensum, estque convictio men-
tis de hac & illa veritate, propriis naturæ viribus producta;
hæc vero est intima mentis convictio, ab ipso Spiritu sancto,
per verbum divinum & sacramenta producta, omnem fluctua-
tionem plane excludens. Ex his omnibus necitur solida fidei
divinæ & humanæ definitio, cui usus huius doctrinæ contra
Naturalistas, & Theologiæ Naturalis abusum, quin &
Reformatos, & alios, additur. In *secundo programmate* ad
quæstionem respondetur, quare *Iosephus eadem infantum Beth-*
lehe-

Pag. 5.

10.

11.

12.

13.

14.

15.

16.

17.

25.

- Tag. 29. *Iehemitorum tacuerit?* *Maffonius* circa idem argumentum antea diligentiam suam exercuerat; ad eam summe venerabilis Auctor respondet, *Iosephum* hæc callide tacuisse, ne Romanis supicandi occasionem de Messia, redemptore populi Iudæici, præberet, qua suspicione adducti facile credere potuissent, Iudæos quondam a dominio Imperatorum Romanorum esse liberandos. Sunt tamen alii, qui hoc silentium in *Nicolaum Damascenum*, quem Iosephus secutus dicitur, transferunt. Alii alia docent. In *additione* huic libello adiecta, de *Macrobiis* testimonio, notissimo satis, atque ad hanc causam pertinente, disputatur. *Tertia* scriptiuncula, de *negata Medicorum resurrectione Ies. XXVI, 14* agit, ubi solide convincit Auctor venerabilis interpretes erroris, de *medicis* verba
46. *Iesaiæ* exponentes: cum tamen nec de medicis, nec de resurrectione eorum, in excitato loco, sermo esse possit; quo id tantum prædicitur, feroces gentes, *gigantes* ut plurimum in scriptura sacra denominatos, oppressores & persecutores ecclesiæ, non surrecturos vel victuros, id est, ad potentiam, quam olim tyrannorum more gigantes in Iudæos exercuerant, non esse redituros, aut adspiraturos. Sequitur *quarto* loco, *possibilitas & veritas* incarnationis filii Dei, contra Anonymum asserta, & quidem contra Auctorem, qui e mentita Amstelædamensis typographiæ hederæ, librum, de *usu methodi scientificæ, in Theologia revelata*, secundum cogitationes rationales, conscripsit. *Quinta* commentatio disquirat, cur Apostoli verum Deum tempore N. Test. vocaverint *Deum & Patrem Iesu Christi?* Ratio hæc omnino est loquendi, in scriptis N. Test. obvia, non solum apud Paulum, sed etiam Petrum & Ioan-
66. nem. Reiecta primo hic Arianorum & *Photinianorum* sententia, celeberrimus Auctor putat, factum id esse, ad imitationem consuetæ in V. T. appellationis: *Deus Abrahami, Isaaci, & Iacobi*; & ad testandam abrogationem fœderis, in Abrahamo, cum fidelibus olim initi. Cuius sententiæ quæ amplior sit ratio & dignitas, sequentia docent verba, lectu dignissima. *Sexta* scriptiuncula *divinitatem Spiritus S. ex Luc. II, 29* asserit, & contra adversarios vindicat. Circa
medium

medium huius scriptionis asseritur, Simeonem senem, *Luc.* Pag. 73.
 II, 29. 30. preces suas non ad Deum patrem, sed ad Spiritum
 S. dirigere; secus quam alii docent. *Septimo* loco de *angelica* 81.
animarum piarum asportatione in sinum Abrahami, ad *Luc.*
XVI, 22 pie docteque differitur. Tres deinde sequuntur dis- 91.
 fertationes, de *variis modis, transitum ad Ruthenorum Sacra*
excusandi, ubi *prima* sectio quaestionem definit, an hodierna
 ab antiquiori Ruthenorum religione distet? quod in *secunda* 109.
& tertia sectione continuatur, & inde frustraneæ exculpationes
 transitus ad Ruthenorum sacra ostenduntur. *Undecima,* 121.
& sequens, una cum decima tertia, pertinet ad *Hernbutia-*
norum errores in doctrina de Deo Patre, creatore cœli &
 terræ, agitados; qui a Ven. Auctore diligentissime propo- 141.
 nuntur & confutantur. Pergimus hinc ad *decimum quartum* 171.
 programma, quo quaestio diiudicatur, an *Magi*, qui ex orien-
 te ad Iesum recens natum venerant, *fuerint Hispani?* ad 175.
Ps. LXXII, 10. Multa creduli scriptores, de *Magis*, ad Christum,
 nativitatis sub tempore, venientibus, fabulantur, quæ digna
 vix sunt ut recensantur. Inter alia memoratu digniora,
 occurrit etiam id, nonnullos interpretes, Hispanos illos fuisse,
 contendere, ubi quidem ad *Psalum* nostrum acerrime provo- 179.
 cant, in quo vocabulum $\Psi\psi\psi$ occurrens, ad *Tartesium*, *Hispa-*
niæ Bæticæ non incelebrem locum, detorquere audent. Verum
 enim vero, falluntur oppido illi enarratores odæ *Davidicæ*, in
 qua nec vola nec vestigium apparet de *Magis*, sub nativitatem
 Iesu, ad urbem Hierosolymitanam profecturis; sed in univer-
 sum, de conversione omnium gentilium ad Iesum agitur,
 post huius mortem, & ascensionem ad supera, tunc temporis
 feliciter conficienda. *Decima quinta* scriptio de *lucta Iacobi*, 187.
cum angelo incerto, ad *Genes. XXXII, 24* agit, & inprimis
 circa modum luctandi est occupata, per vocabulum $\rho\alpha\alpha$ de-
 signatum. Sed $\acute{\alpha}\pi\alpha\zeta\ \lambda\epsilon\gamma\omicron\mu\acute{\iota}\nu\eta$ hæc est vox, & quis in tan- 189.
 tis tenebris satis clara luce omnia perspiciat? Celeberrimus 193.
 Auctor, quid hac de re sentiat, sequentibus describit ver-
 bis: nos existimamus, amicam, seriam tamen & vehe-
 mentem, describi concertationem, qua Angelus cum Iacobo
 S s s dia

- diu disputans & collocutus, tandem discessurus, grata quidem, sed multa vi, brachiis manibusque Iacobi, abiturientem vehementi amplexu retinentis, se extricare molitur. Quo autem maiorem fidem adhibet, hoc fortius retinetur a Iacobo, hoc magis & gemitu, & fleru urgetur ab eodem, ut ne prius discedat, quam data divina benedictione. Quæ ad hanc sententiam ornandam, atque amplificandam, quin etiam vindicandam pertinent, plura sunt quæ eo loco proferuntur, quam ut chartæ nostræ capiant.
203. Succedit hinc *commentatio de paupertate mentis ad Matth. V, 13*; olim iam *Bibliotheca Theologica Coleriana* inserta, & typis heic repetita. Contra *Morbemium* perscriptam hanc fuisse dissertationem, inter doctiores viros constat. His adduntur aliæ, olim iam in publicum Lipsiæ emissæ dissertationes Academicæ, quarum titulos saltem hic cum lectoribus communicare sufficet. Agit scilicet *decima septima de antiquitatibus, frustra*
- 217 - 236. *in sacro codice quaesitis*, anno 1734, publici iuris facta: deinde *pralectio* occurrit *philobiblica*, Lipsiæ quondam habita, de *correctione fraterna ad Gal. VI, 1*. Post illam *Observatio exegetica ad Ies. XI, 1*, ex germanico idiomate translata in Romanum, additur, in qua duplex verbis Iesaiæ contineri paradoxon affirmatur, quorum *prius* admirandam Iesu conceptionem & nativitatem significat; *posterius* autem admiranda adolescentiæ ipsius facta indicat.
265. *Vicesima* scripturuncula ultima est, & continet Epistolam olim ad *Colerum* perscriptam, de *Pachomio* Monacho singularia quædam enodantem. Quam incunda & fecunda in hac diligenti libellorum collectione, facile alioquin intereuntium, doctrinæ varæ Theologicæ sit mellis, neminem credimus ignoraturum, qui vel hanc nostram levidensem operam inspexerit: sed longe plura sunt quæ ex ipsis fontibus poterunt hauriri, quæque haustus avidos, ad *Hoffmanniam* hanc scaturiginem non ducent, sed rapient.

MENSIS SEPTEMBRIS A. MDCCLIV. P.I. 507

IOANNIS ERNESTI STIEFF, PHILOS. AC MEDIC.
Doctōris, & in urbe Patria Præfici, & Cæsareæ Acade-
miæ Imperialis Naturæ Curiosorum membri,
Descriptio Bolidis.

Vratislaviæ, die IX Febr. A. MDCCL. observatæ.

Die IX. Februarii, tertio iam audito quadrante post deci-
mam vespertinam, per nostram atmosphæram Bolidis info-
litæ magnitudinis ruebat, quæ dum in cælo tunc admodum
sereno ignem conceperat, oculis, sub magnitudine trium aut
duorum pollicum, conspiciendam se exhibuit. Quo magis
postmodum descendebar, eo sub maiore diametro appa-
ruit, tandemque paululum ante disruptionem ad unum cum
semisse pedem accrevit. Ut globus luforius, motu duplici,
& circa axem, & quoque progressivo, in linea ex obliquo de-
orsum directa, per atmosphæram, a plaga Africi ad Cæcias
deolvebatur. Color eius sub initio erat pallidus, deinde rube-
scens. Tempus, intra quod Bolidis rapidissime mota iter suum
absolvit, vix unum minutum primum refert. Splendor suc-
cessive crescens, speciem efficacissimi fulguris exprimebat,
quam ob rem plerique nostratum in urbe, istud phænome-
non pro fulmine habuerunt, in hac sua opinione tanto magis
per subsequentes fragores confirmati. Cum apparentem
diametrum 6 vel 8 pollicum haberet, lunæ plena facie splen-
dentis vivacitate, Bolidis nostras oras illuminare cepit: nam
tunc nobis propior, plures, ac efficaciore radios, ad nos demit-
tere potuit. Acquisita postmodum ultima molis magnitudi-
ne, quadraginta circiter pedes a terra adhuc elevatus globus,
prope pagum *Scheitnig*, in loco ultra mille fere passus ab ur-
be distito, in quatuor frustra dissiliit, quæ, donec in fluvium Ode-
ram caderent, ignem suum retinebant.

Quibuscum de hac Bolidis locutus sum, omnes ac singuli,
mihi loca diversa denominarunt, ubi hanc decidisse putarant
nostrates, sed omnes illorum relationes, qui istam in placis
viderunt, erroneas mox declaravi, ob altissima ædificia, ad va-
rias sensuum fallacias occasionem præbentia. Colono cui-
damm

dam tunc in itinere versus hæc confinia occupato, bolis in silva prope *Scheitnig* cecidisse videbatur. Ast nec ul- lum huius rei in fruticeto vestigium, nec quidpiam globi dis- rupti inventum fuit, imo ibi habitantes, globumque cadentem videntes, contrarium affirmarunt. Id quod etiam, relictis alio- rum meteorum sub libero cælo in Oderam cadere spectantium testimoniis, miles præfidiarius, ad distantiam aliquot centum passuum, in propugnaculo satis alto excubans, asseruit: cui tanto magis credendum est, quia simul eiusdem relatio, cum aliis in hoc quoque convenit, quod lumen, splendor, ignis & fumus, ex nunc evanuerit, cum frustra globi disrupti nisi in Oderæ flumen cecidissent, aut in silvam, aut in domibus, aut alibi amburere, succendere, ardescere, & fumare oportu- risse consequeretur. Licet eiusmodi Bolides, muros, lapides, & tectilia lateritia, nec incendere, nec discutere possint, quo- niam illæ, igne non in summam cuspidem, qualis est fulmi- num, concentrato, corpora tangant; tamen tectilibus stramineis & scandularibus, variisque aliis materiis, facile flammam concip- ientibus, ignem suum communicare solent, cuius rei varia pro- flant testimonia. Igitur mihi legenti, a fulminibus ex cælo serene missis aliquid incensum & combustum fuisse, idem potius aliquando per Bolidem, dum ardet, adhuc descendentem, fa- ctum esse videtur, quam vulgus pro fulmine habuit. Nam quo- rarius fulmen ad nos usque demissum, eo frequentius globus ardens in cælo sereno conspicitur.

Statim post Bolidis dissolutionem, tres iteratos fragores so- noros ac tonitruum simillimos audivimus, qui ob minorem a terra distantiam, cum plurimis in urbe ac in suburbio ædificiis, etiam ad quindecim usque passus ex loco ubi cecidit, tres ictus ita communicarunt, ut magna fenestrarum trepidatio exinde produceretur. Hinc incolæ nonnulli, qui non ipsam viderunt Bolidem, sed fragores tantum audiverunt, tria tormenta belli- ca, pulvere pyrio prægravata, ad signum militaris deferen- tionis displota fuisse, opinati sunt. Ad apparentiam meam, sub cælo admodum libero, Bolis figuram fere sphericam semper retinere videbatur, sed ob tantam motus sui velocitatem, fi-
gura

MENSIS SEPTEMBRIS A. MDCCLIV. P. I. 509

gura hæc exactius determinari nequit, cum corpus rapidissime motum, longeque remotum, plane aliam ostendat figuram, quam in quiete, & propinquius visum, ostensurum fuerat.

In tractibus atmosphæræ, quos globus pervagatus est, traxit vaporum seu fumi, materiz combustæ, fumo, qui ex combusto sulphure oritur, simillimi, ad breve tempus reliquit.

Nunc quasdam meteorologicas observationes, ad explicationem Bolidis necessarias, addere consultum credidi.

Februarius.	Tempestates.	Ventus.	Altitudo Mercurii.	Gradus Thermom.
D. 3.	Nubilum cœlum. a meridie serenitas vaga. Gelu subitum.	Zephyroneus. SW.	30, 16	52.
D. 4.	Tempestas serena. Frigoris asperitas. Aurora Borealis perimagna, ignei coloris.	Zephyro-Boreas. WN.	30, 18.	54.
D. 5.	Serenum. Intensius gelu. Aurora Borealis insignis sed pallidior.	Subsolanus. O.	31, 22.	56.
D. 6.	Cœlum fere semper clarum, postea tenuibus exhalationibus nebulosum vulgo <i>Hegerauch</i> . Gelu.	Subsolanus O.	31, 22.	51.
D. 7.	Gratissima serenitas, postea <i>Hegerauch</i> . Gelu non resolutum.	Boreas. N.	31, 21.	47.
D. 8.	Mox nubes, mox phœbus. Frigus continuum.	Zephyro Boreas WN	30, 19.	39.
D. IX.	Cœlum ut plurimum, vesperi vero perfecte serenum. Gelu.	Zephyrus W.	30, 17.	30.
D. 10.	Nubilum Cœlum. Gelu.	Subsolanus. O	30, 15.	31.
D. 11.	Nubes. Gelu.	Euro Aust. OS	29, 13.	30.
D. 12.	Serena temperatiorque tempestas ad regelationem tendens.	Auster. S.	30, 20.	25.
D. 13.	Dies innubis. Tempus calidum. Regelatio subita.	Euro Auster OS.	30, 20.	20.

Altitudinem Mercurii ex tubo Torricelliano, frigus autem ex duobus thermometris æqualibus, 80 graduum caloris, & 100 graduum frigoris, cognovi. Unum eorum hiemalibus observationibus præsertim inserviens, in camera cum apertis fenestris versus septentrionem; alterum in alia camera versus meridiem asservatur, in qua vero ob viciniam hypocausti calcfacti, non adeo severum frigus sentiendum, quamvis fenestra fere semper aperta sit. Varietas locorum, ubi hæc duo thermometra pendent, differentiam 10 vel 11. graduum efficit, licet, quando in pari loco ambo affixa sunt, pares eisdemque gradus ostendant. Obiter hic annotandum est, quod in meo Thermometro, summa per hiemem præterlapsam observata frigoris asperitas, liquorem bina vice haud ultra 62 gradus, sæpius vero ad 40. 45. 48. 50. 53. 54. 55. 56. 58. gradus depresserit. Hoc licet observationi, per novellas nostras nuper publicatæ, contrariari videatur, tamen cum aliorum hic loci circumspicte institutis observationibus consentit.

Subsequenti die, de loco, ubi hanc Bolidem cecidisse dicebatur, anxie sollicitus fui, quo aliquid de relicta combusta materia, ad perquirendam per experimenta indolem eius, acciperem. Mihi quoque ipsum locum pervestigare animus erat, & ea occasione me de illo clarius instrui posse sperabam; Clarissimus BARHAM a) tradit, se in Jamaica eiusmodi globum ardentem, diametro pyroboli æqualem, ex cælo in terram cadere vidisse, & ubi cecidit, foveam parvam cum multis foraminulis invenisse tam profundis, ut adstantes bacillis suis illa perscrutari non possent. Sed spes mea ad has perquisitiones cum ipsa Bolide cito periit.

Interim Bolidem istam, nil aliud quam massam conglomeratam accumularum exhalationum sulphurearum, salinarum, & nitrosarum, immo cum materia fulminis aut similem, aut forsan æqualem fuisse, citra omne dubium ponitur. Impetuosa huius globi disruptio in quatuor frusta, quæcum fragore fiebat, dissolutionem per viam ignis particularum antea coniun-

ctarum

a) Vid. Philosoph. Transact. No. 357. p. 148.

starum ostendit, neque huic dissolutioni, verum potius particulis nitrosis commixtis, causa fragoris tribui meretur. Ast licet tantum quatuor frustra visa sint, in plura forsitan disruptum esse opinor. Neque ex fragore distinctius ter iterato plures vere non extitisse credendum est; nam sæpius uno eodemque temporis momento, diversi fragores coniunctim fieri solent, qui pro uno habentur. Per aliquot dies ante hoc phenomenon, ut fabula docet, cælum erat modo clarum, modo tenuibus exhalationibus nebulosum, vulgo *Hegerauch*; unde ibi multum etiam sulphuris, salium, & nitri, accumulatum fuisse liquet, ex quibus rebus eiusmodi Bolides, imo & fulmina perapte oriuntur. Id perpendenti clarius patebit ex eo, quod præteritis mensibus Februarii & Martii, non solum in Silesiæ partibus, sed etiam in aliis provinciis, perimulæ circa hoc anni tempus alias insolitæ tempestates fuerint, quibus sine dubio venti, frequentius ex Austro flantes, multum tribuerunt. Cur vero illæ conglobatæ in hoc globo massulæ, non sub specie fulminis ignem conceperint, causa ex aucta per frigus compressione particularum forsitan petenda est. Etenim æstivo tempore, plures, & magis extensæ massulæ sulphurearum, salinarum, ac nitrosarum particularum, in atmosphæra latius, quam hieme, dispersæ latent. Sufficit, quod idem globus nunc descriptus, ex eiusmodi globulis minoribus, per cohesionem particularum similium coniunctis, dum fulminat, aut successive, aut, ut nobis apparet, in continuata positi serie comburentibus, exortus fuerit.

Dantur etiam Bolides sine fragore dissilientes, cuius indolis unam e. a. 1750. die XII Aprilis, *Hafnia*, ordinum ductor ex castello vidit. Erat illa initio corpus lucidum, magnitudinem maximi planetæ ex duplo superans, quod postmodum, terræ propinquius, speciem globi splendentis, & diametrum quatuor pedum referebat, tandemque sensim dissipatum evanuit a). Ardentem hunc globum, ex sulphureis tantum particulis

a) Ita quidem in novellis relatam est.

sta NOVA ACTA ERUDITORUM

ticulis compositum fuisse, ex pallido colore, & ex eo simul colligitur, quod sine fragore extinguebatur a).

Nostra insuper Bolis, ignem ex fortiori frictione, & vehementi motu particularum concepit, ut idem de igne fulminis alibi demonstrare tentavi b). Supra monui, quod hæc etiam, quo propius accesserit, eo in maius volumen se extenderet; & merito dubito, an idem eventus novo cuidam accessui novarum particularum tribuendus sit, mallet potius huius causam in appropinquatione quærere, nam quodlibet corpus longius remotum, nobis sub minori magnitudine apparet.

Diligentius quoque inquisivi, an eadem Bolis, eodem tempore, in aliis Silesiæ oris simul visa fuerit, quale exemplum Bolidis A. 1717. d. x. Aug. per Sileciam, Lusatiam, Poloniam, Prussiam, & Hungariam visæ, egregie alibi declararunt Physici c). Sed omnes mihi ab amicis communicatæ relationes, hanc nostram Bolidem, non ultra duo milliaria Germanica ab urbe Vratislavia apparuisse docent; ex quo, illius altitudinem vix dimidium milliare Germanicum a terra superantem autumo; quod spatium obliquo itinere per tempus unius minuti primi multo tardiori motu absolvit, quam Bolis a clarissimo MONTANARIO Bononiæ A. 1676. observata d), quæ in uno minuto primo spatium 160. milliarium Italicorum pervagata est.

De

-
- a) Singulare quoddam meteorum lucens, & sine fragore evanescent, Halæ A. 1708. observatum, ab Illustri L. B. a VVOLFF describitur in Act. his Nostr. A. 1708. pag. 526-528.
- b) In den historischen und physischen Betrachtungen über die Wirkungen des in einen althiesigen Pulverturm eingedrungenen Blitz-Strahles. 1749. 4.
- c) Vid. Dreßlauische Sammlungen der Natur-Geschichte, I Versuch p. 157-166. Plura in hac egregia observationum, ad an. 1728. usque continuatarum, collectione, exempla huiusmodi Bolidum, globorumque lucentium, relata evolvi merentur.
- d) Referente MUSCHENBROECKIO in Element. Phyc. §. 991.

MENSIS SEPTEMBRIS A. MDCCLIV. P. I. 53

De cetero, theoria fulminum, Bolidum, globorum ardentium, aliorumque meteororum ignitorum, observationes sedulas pro fundamento assumit, & vere ex illarum defectu causa proflat, cur horum phænomenon indolem huc usque minus sufficienter cognoscamus. Hinc descriptionem huius Bolidis observatæ, physices cultoribus haud ingratham fore spero.

VERVOLG VAN DE BESCHRYVING DER
Staartsteeren, &c.

hoc est,

COMETARUM DESCRIPTIO CONTINUATA,
item observationes accuratiores de statu generis humani,
geographica etiam, aliæque. Auct. NICOL.
STRUYK, R. S. Lond. Socio.

Amstelodami, apud Isaac Tirion, 1753, 4.
Alph. 1 plag. 5. Tab. æn. 3.

Miscellanea sunt, quæ Auctor hic edit, & augmenta scriptorum, quæ olim emisit. Igitur quædam delibare nobis sufficiet. Cometarum orbitam parabolicam, hanc enim phænomenis explicandis satis exactam esse credit, ex tribus observationibus definire docet. Classes deinde Cometarum constituit, pro diversa quantitate minimæ illorum a sole distantiz, & pro orbitarum ad eclipticam diversis inclinationibus; *Darfelium* nostratæ, virum rerum cælestium peritum, dignumque cuius memoria conservetur, appellat, datque illi, nemine docente, in foco parabolæ, quam *Hevelius* iam orbitam cometis præscripserat, solem posuisse, observationes vero eius non accuratissimas esse, fatente ipso *Darfelio*, monet; catalogos cometarum supplet, & *cometarium* describit, orbitas terræ, lunæ, & variorum cometarum, debita forma ex cupro fabricatas, debitoque ordine coniunctas complexum, cuius ope, cometæ in illo exhibiti phænomena, terræ dato tempore conspicua, oculis subiiciuntur. Ad reliquam astronomiam

Ttt

pro-

progressus, eclipses varias examinat, utilitatemque inventi sui de eclipsibus annis 521 ad eundem anni diem, non horam, redeuntibus prædicat, ad theoriam quoque circumiovalium emendandam aliqua confert. Ad Geographiam pertinet, miliare quod *Germanicum* vulgo vocant, gradus pars 15, definitum ex Peruvianis Gallorum observationibus, sumto inter maximum gradum & minimum sphæroidicæ telluris medio, pedum thesanorum 23664. Mercurii in sole Maii 6. 1753, visi observationes plurimas Anglicas & Gallicas recenset, & illis ad emendandam planetæ theoriam utitur. Deinde *nova inventa Geographica* exhibet, primum vero agit de iis, quæ in partibus Asiæ, & borealis Americæ, Russici imperii auspiciis plerumque detecta sunt, & quæ Clar. de l'Isle nuper edidit. Porro ex navium variarum diariis, multa edit ad *Novam Hollandiam* & *novam Guineam* pertinentia, inprimis vero tabulam accuratiorem insularum quas *Papeas* vocant; & hæc regiones, quam erronee, in tabulis vulgatis, etiam melioribus, represententur, exemplis ostendit. Plurima etiam communicat ex Abbatis de la Caille epistolis, a promontorio *bonæ spei* missis. *Kolbium*, quæcunque mensurari vel observari in *Capite b. Sp.* possunt, miserrime exhibuisse, & ita ut vix agnoscantur, de la Caille refert. Ipse montium quorundam altitudines dimensus est methodis geodæticis, magna cura, *diaboli ped.* 3106, verticis orientalis *tabulæ* 3302, occidentalis 3353, *leonis*, 2085, omnes supra horizontem maris. Barometri etiam descensum observavit, cui satis convenire cum altitudine geometricæ investigata, *Bouguerique* regula, *Struykius* ostendit. Gradum in *Capite de la Caille* comode & exacte dimensus est sexpedarum 57037, penduli autem longitudinem ped. par. 3. digit. $8\frac{1}{5}$.

Iam altera libri pars sequitur, de *statu generis humani*, *Capita* multa complexa. Pagorum variorum Batavicornum incolas numerat, hincque generalia quædam infert, qualia sunt: numeros incolarum natorum quotannis esse in ratione $23\frac{1}{2}:1$ ex matrimoniis 16, uxoribus annos ætatis a 20 ad 45 agentibus nasci quotannis liberos 5, matrimonia circiter annos $12\frac{1}{2}$

durare, ex 62 autem quotannis 5 morte dissolvi. Porro variarum urbium & regionum incolas enumerat, medio numero ex pluribus annis si fieri potuit collecto, ut Romæ habitare 141695 qui sacris Romanis addicti sacra cœna paschato tempore utuntur, mori quotannis 5587; *Amboinæ* degere 73777. Curiosa etiam sunt, quæ de navigantibus refert, eorum in navibus ex Hollandia ad caput bonæ spei iter facientibus, interdum ex 170 aut 183 unica navi contentis, unicuique periisse, interdum tertiam partem; plures mori si iter longius duret; totum iter Indiæ orientalis, itu redituque absolutum, quietam circiter hominum partem absumere, esse vero inter eos milites multos, & alios, maris molestias perferre nescios. Puerperarum etiam quantus numerus, hoc vel illo post puerperium tempore moriatur, observari suadet, exiguumque eius observationis specimen exhibet; plura vero habet de geminis, factus, nunquam tam multa de his rebus legenti, obvenisse sibi quinos natos, & ad baptisma delatos, nisi ante paucos annos, ubi duo eiusmodi exempla nova publica retulerunt. Comitissæ vero Hennebergensis incredibile illud puerperium liberorum 365 ingeniose explicat, verosimiliter ostendens geminos illam euixam esse, puerum *Ioannem*, puellam *Elisabam* appellatam, factumque id anno 1266 die passionis dominicæ, quem diem monumenta indicant; ille vero hoc anno sequitur Martii 25, festum annuntiationis, a quo exorsi sunt eo tempore annum; dictum ergo est forte, comitissam tot liberos peperisse, quot dies in anno elapsi sint, indeque fabula nata, cuius præter naturalem incredibilitatem, & hæc elucet absurditas, tantam puerorum puellarumque multitudinem, duobus saltem nominibus fuisse appellatam. Iam ad durationem vitæ humanæ progreditur Noster, & emendatis aliquibus in *Halleis*, quæ primam fere in hæc inquirendi viam monstravit tabula, annos climactericos denarios, quos *Süssmilch* in libro egregio, *die göttliche Ordnung bey dem menschlichen Geschlechte*, septenariis illis & novenariis substitui posse suspicatus est, facile explicat: cum enim non exactam fati annorum suorum rationem teneant homines, & quibus ad decem

dem quandam annorum deest unus vel alter annus, vel quibus abundat etiam; decade illa ætatem metiantur, mirum non est, plures in decadibus mortuos videri, qui revera uno alterove anno seniores aut iuniores decesserunt. Reliqua libri, utilibus monitiis, de vitalitiis reeditibus, tontinis, collegiis viduarum, occupantur.

A DISSERTATION UPON ORIUNA, &c.

hoc est,

DISSERTATIO DE ORIUNA, QUÆ UXOR CARAUSII, imperatoris Britanniae, fuisse dicitur, numis illustrata.

Londini, 1751; 4.

Plag. 3½ Figg. æri incif. Tabb. 2.

Occasionem huic dissertationi conscribendæ numus dedit nuper repertus argenteus Carausii, cum capite feminino in averfa facie, & inscriptione: ORIUNA AUG. Possessores contendebant, nomen hoc fuisse uxoris Carausii, & in Galliam numum mittebant, ut sua, quod sperabant, auctoritate, regia quæ Parisiis floret scientiarum academia, hanc opinionem fulciret. Dissertationis, quam nunc annuntiamus, Auctor, aliam prorsus fovet sententiam, & uxorem Carausii nequaquam intelligi posse, ex silentio auctorum & monumentorum, argumentis etiam aliis, satis bene evincit. Ut autem, quid sibi velit hæc inscriptio, coniecturis & documentis adsequeretur, alios Carausii numos consuluit, quorum undecim addit in tabula æri incisa, eosque accuratius, ut asserit, & melius, representat, quam in historia Carausii *Genevrii* fuerant exscripti. Huius Auctor numos ipsos nunquam inspexerat: noster autem omnes ipse possidet, unico excepto, qui capita iugata refert Carausii, & solis. Reliqui numi vel solem ostendunt, vel sororem eius, Dianam, vel denique cervum Dianæ. In quibusdam inscriptio est: ORIENS AUG. Caput Oriunæ in illo, de quo nunc præcipue agitur, numo, corona laurea ambit,
vel

vel diadema: collum autem uniones ornant. Manu flagellum gerere videtur, vel potius ramulum, & in tergo pharetram, vel laurum, vel facem. Tota imago coronæ inclusa cernitur, forsan laureæ. Ex his omnibus Auctor dissertationis coniecturas format, *Oriunam* significare solem, seu Mithram, sub forma femininâ, & compositum esse vocabulum ex *Oriens* & *una*, ut *Diana* ex *die* & *Iana*, hoc est, luna; vel etiam, ab *Orione* derivandam esse hanc vocem, & accusativum esse, pro *Oriona*, vel nominativum ipsius *Orionis*, sub forma femininâ; vel vocem *Oriuna* pro voce *Oriens* ab imperito artifice sculptam esse; vel denique *Orienam*, seu *oriunam* cognomen fuisse Dianæ, sive Lunæ. Certe imago, Deam quandam repræsentat, nempe Dianam, vel etiam Palladem, quod ea tota corona, tanquam divinitatis symbolo, circumscripta cernitur. Quæ notanda forent circa hanc dissertationem, occasione alterius dissertationis, a *Car. Clarkio* conscriptæ, cum lectore mox communicabimus. In fine Noster, omnibus, qui numos ad Carausium pertinentes possident, alios eiusdem, vel alius imperatoris pro iis offert, si commutare velint: suam enim, quod Carausium spectat, collectionem integram optat.

SOME CONJECTURES, &c.

hoc est;

*CONJECTURÆ QUÆDAM, ANTIQUUM
numum spectantes, qui Elthami in Cantia fuit re-
pertus, Autore CAR. CLARKE, Collegii
Baleolensis Oxon. Socio.*

Londini, 1751, 4. mai.

Plag. 5. cum fig. numi æri incisa.

Doctissimus Auctor, qui iam de numis Hebræis, Samaritanis, Græcis, & Romanis, opus prelo commisit, de sua
Ttt 3. etiam:

etiam patris numo antiquissimo sermonem nunc instituit, vel potius occasionem inde sumit, latius in doctrinam de re numaria evagandi. Maxima enim dissertationis pars, in genere de historia & usu rei numaræ exponit, in primis, quantum ad Britanniam spectat; quæ tamen omnia non adeo ignota sunt, ut hic repetenda fuerint. Numus, quem Noster interpretatur, in averfa facie lunam & stellam, vel solem, ostendit, in quatuor areis sibi invicem oppositis. Altera facies crucem ostendit, qualem Galli *gringolée* vocant: sed num hic aliquid significet, aut quid sibi velit, Noster non audet definire. Ad *Richardum I.* referendus erit hic numus; ille enim rex stella & luna in sigillis usus est, & non statim post obitum patris regem se appellari voluit; quæ causa esse potest, cur nec imaginem numus referat, & inscriptione careat. Ponderus numi invenitur 15 grana cum dimidio, ut adeo sestertium Romanorum æquet, qui idem ponderus habuit. Adulterato constat argento, quale tunc temporis, propter Iudæos & Flandros, in usu plerumque fuit. Raritas huius numi vel a peregrinatione sacra petenda erit, quam suscepit Richardus I. & quæ magnam argenti vim ad externos transtulit; vel causa eius rei esse potest, quod hæc Richardi moneta non in Anglia cusa fuit, sed in alio regno, ut illis temporibus sæpius factum esse reperimus. In appendice, anonymi de *Oriuna* dissertationem sub censura Auctoris vocat, paulo acerbiozem. Ex numi cuiusdam inscriptione: *CARAVSIVS ET AVGVSTA SVA*, ostendit, Carausium uxorem habuisse: concedit tamen, numum, de quo hic agitur, de uxore Carausii non esse intelligendum. At pro *ORIVNA* legi vult *FORTVNA*, ut *FAVSTINA* in quodam numo pro *AVSINA*. Symbola, quæ hic conspiciuntur, non quidem ultimatissima sunt in imagine Fortune: at reperiuntur tamen, & hic forsitan, ex Nostri sententia, peculiariter ad nobilem quandam feminam spectant, in cuius honorem cusa fuit hic numus, & quæ in re quadam ardua Carausium adiuvit, unde etiam *admix* vocata esse potuit

in

in alio numo huic simili. Tantum de re dubia, quæ forsan
definiri nonquam poterit, donec alius numus, vel aliud
monumentum, reperiatur, unde maius certiusque lumen acci-
pere liceat.

*DE ANTIQUA INSCRIPTIONE NUPER EFFOSSA
in Melite urbe notabili, dissertatio Comitis IO.
ANTON. CIANTAR.*

Anno 1749, 4. plæg. 3, cum tribus figuris æneis.

Explicatur in doctissima hac commentatione insignis anti-
quæ monumentum, nostro ævo in Melite urbe effos-
sum, quod eo maiori attentione dignum nobis videtur, quo
magis ex iis variis, de quibus adhuc inter eruditos disceptatum
fuit, curatius nobis intelligere licet. Exhibet vero istud mo-
numentum hanc, quamvis detritam ac mutilam, optinam
tamen inscriptionem:

..... IPI MEL. PRIMVS OMNI
..... ITEM AEDEM MARMO
..... LLINIS CONSACRAVIT. ITEM
..... RONAO COLUMNAS. IIII. ET PARA
..... ET PODIVM ET PAVIMENTV
..... CAVIT IN QVOD OPVS VNIVE
..... LITATIE SVA HS CX DCCXII SQ
..... ELITENSIVM DESIDERIVM O
RIS CONLATIONE. D. D.

Monet vero, si interpretationem ipsam marmoris respicimus,
illustrissimus auctor, verba I P I legenda esse *municipii*: I P
in linea secunda: *fecit* vel *dedit*, Ieu: *posuit*: LLINIS in li-
nea tertia: *Apollinis*: PARA *parascenium*: PAVIMENTV
..... CAVIT pavementum ædificavit: IN QVOD OPVS VNI-
V. 2

VE . . . LITATE seqq. in quod opus universum ex liberalitate sua dedit sestertios nummos centum denos mille septingentos nonaginta duos. Addit, verba in linea septima s. q. senatum fortasse Melitensium exprimere, ea vero, que *ἀμίσως* sequantur, sic esse interpretanda: *ob Melitensium desiderium ob merita eius aris collatione dedit, dicavit.* Vocabulum detritum in prima linea: OMNI, & alterum, quod in quarta habetur: RONAO, non audeo explicare, etsi fuerunt, qui hoc posterius *Andronao* legendum esse vellent, quoniam apud *Vitruvium* occurrit *andron*, quod locum virorum angustum significet.

Res utut sit, ex ipso hoc marmore multa, & disci egregie, & disputari solide possunt. Videmus ex eo, Melitam municipium fuisse, quod ex nullo lapide tam clare, quam ex hoc, potest demonstrari; quod reliqua, quæ adhuc ea de re adducta sunt, & quorum ibidem illustrissimus Auctor meminit, municipii potius Gaulitani, quam Melitensis, memoriam servant. Discimus porro, Melitensium magistratum, PRIMI, seu ΠΡΩΤΟΥ titulum gessisse, vocabulumque τῆ πρώτης apud *Lucam Act. XXVIII. 7.* esse nomen dignitatis & muneris, non vero, ut nonnulli volunt, excellentiæ seu eminentiæ privatæ inter cives, propter opes aut facultates. Colligimus deinde ex hoc lapide, inter Melitensium numina etiam Apollinem, & quidem sine dubio Pythium, quod is Pænorum, Melitæ insulæ colonorum, numen fuit, fuisse: Melitenses eo tempore, more Romano, ædes sacras, solenni ritu consecrasse, templaque sua columnis exornasse. Probare denique ex eodem nobilissimo saxo possumus, Melitenses, quod hic *parascenii* & *podii* mentio sit, theatrum habuisse.

Hæc omnia, aliaque, illustrissimo auctori amplissimam occasionem præbent, de variis antiquitatis eruditæ capitibus, pro more suo, id est, solide & doctè disputandi. Eo vero præcipue referenda esse ducimus, quæ de municipio Melitensi: de titulo τῆ πρώτης: de municipiis Romanis, eorumque diversâ
 Pag. 5. 7. conditione: de Apolline, inprimis de Apolline Pythio, eius-
 que

que in Africa culti; de consecrationibus templorum apud Pag. 9.
 veteres Romanos: de columnarum pro numinum differentia, 11.
 in templis statutarum, diversitate, pro qua, aliis diis Ionicum,
 aliis Doricum, aliis Corinthiacum, genus, proprium quasi &
 consecratum erat: de parasceniis & podiums in theatris vete- 14.
 rum: de discrimine, quod olim inter pavementum & musi- 16.
 vum fuit: de festiviis veterum, eorumque conditione, di- 20.
 versitate, valore, ac pretio, ex antiquis monumentis eleganter
 est commentatus.

PAULI MARIAE PACIAUDI, CLER. REG. PRES-
byteri, de rebus Sebastiani Pauli, Congregationis matris
Dei, Commentarius epistolaris, ad SCIPIONEM
MAFFEIUM.

Neapoli, 1751, 4. excudebat Novellus de Bonis.
 plag. 13.

Cam ex *Sebastiani Pauli*, hominis, sibi, & vetere necessitu-
 dine, & studiorum communionem, coniunctissimi, morte,
 opinione omnium maiorem animo cepisset dolorem clarissi-
 mus epistolæ huius Auctor: ad Scipionem Maffei, Marchio-
 nem, non generis magis splendore, quam doctrinæ gloria,
 illustrem, de vita eius perscribere constituit; ut, quoniam com-
 muni causaangebantur animo, eodem quoque solatio ambo
 levarentur. Ille vero *Luce*, quæ est Tusciæ annonariæ urbs
 inprimis nobilis, ortus, egregiamque nactus indolem, Deo se,
 florente adhuc ætate, in religiosam servitutem devovisse, ac
 Clericis Regularibus nomen dedisse, perhibetur. Legendis
 quotidie scriptoribus Latinis probabilibus, orationis emendatæ,
 perpolitæ, plenæ ac teretis facultatem consecutus esse; neque
 tamen nihil temporis etiam scriptoribus Græcis tribuisse, dici-
 tur. Quorum linguam, etsi per se, sine cuiusquam institu-
 tione, arripuit: tanti tamen eam fecit, ut auditorum animis
Uuu fre-

frequenter inculcasset illud Erasmi: *Nullis in litteris nos esse aliquid, sine Gracitate.* In philosophia traditur Platonis disciplinam secutus esse; ita tamen, ut nec physicorum inventa accurate meditari prætermitteret: cui rei testimonio sunt, in Miscellaneis Venetis, enarratio, qua poemation I. B. Richerii, continens planetarium Newtoni *συσμα*, interpretando explanavit; & ad calcem libelli Valisnerii, de *origine fontium* epistola, qua illius viri sententiam confirmat. Præterea etiam attigit poetice, ac, perlectis melioribus omnis ævi poetis, poetice Muratorii, adiecta præfatione, formis litterariis excudi curavit; veterum ecclesiæ doctorum, Græcorum maxime, poetice studium, uno libro complexus est, Maffeiique tragœdiam, Meropen, observationibus suis illustravit, tandemque ingenii laude iam clarus, Arcadium aliorumque collegis adscriptus est. Quo facto ad sanctiorem disciplinam mentem appulit, in eaque brevi tantos fecit progressus, ut ritus quosdam peculiare ecclesiæ Neritonensis eleganti libro expenderet; eruditam *prolep̄in* de adorati a Christianis asinini capitis calumnia conscriberet; de ecclesiâ Lucensi, ad patres concilii Lateranensis, sub Benedicto XIII. ageret; de ratione ieiunii in feriis esurialibus iudicium suum interponeret; *patinam argenteam Forocorneliensem* describeret; aliaque multa perficere animo meditaretur. Quoties in litterata marmora incidebat, consiliisse, & in pugillaria ea retulisse dicitur. Numos etiam, signa, & anaglypha, considerate contemplatus est, cuius rei in testimonium, additiones eius ad *Beverinum de ponderibus & mensuris*; & *manissa de numis Byzantinorum*; item *commentarius in numum Valentis*; *disquisitio de nomine divi apud antiquos*; *iudicium de tribus MSsis græcis*, citantur. Neque tamen ævi medii omnia generis acta & diplomata neglexit, sed ex tabulariis, duo illa spissa volumina, *Codice diplomatico del sagro militar ordine Gerofolimitano*, evulgavit. Quo libro consecutus est illud, ut non solum universæ ordinis illius historię conscribendæ cura eidem demandaretur; sed Carolus etiam VI. Aug. Rom. Imperator, regni Neapolitani

tani historiographum, diplomate honorifico eundem constitueret. Quantam historiae literariae notitiam habuerit, tum apparituro esse Auctor credit, ubi *Bibliotheca degli Scrittori Gerolimitani* prodierit in publicum. His studiis deditus, exquisitam sibi bibliothecam in aedibus S. Brigittae Neap. instruxit; neque minus elegans eidem museum adiunxit. More etiam summorum virorum, aiebat commercium literarium cum Orsio, Salvinio, Lazzarino, Manfredio, Fontanino, Santinello, Valisnerio, Garellio, Zeno, Caryophilo, I. Valetta, Blanchino, Muratorio, Aegyptio. Ipse Benedictus XIII, cum Bononiae degeret, iucunda eius consuetudine perfruebatur. Imo impetravit denique ab amicis nonnullis, ut aedes ipsius, stans diebus, frequentarent, & tempus eruditae disputationibus impenderent. Morum formam, *Χαρακτήρα* Graeci dicunt, talem ei tribuit auctor, ut omnium amore, suo merito, dignus habeatur. Redux Vindobona Neapolin, valetudine saepe numero incommoda fuit, tandemque in mortiferam *λευκοπλευματίαν* incidit, qua annos natus LXVI. menses VII. dies XVI, diem supremum obiit. Curavit numum aeri incidendum auctor, qui Pauli imaginem vultumque exhiberet, cuius typum huic commentationi praemisit. Extrema etiam paginae, indice operum, ab eodem editorum, subiicit, quorum sunt numero XXXII. quae hic repetere non licet. Hoc affirmare non dubitamus, ad felicitatem Pauli pertinere, laudatorem habuisse tam facundum atque elegantem. Pag. 9. 10.

TYPOGRAPHICAL ANTIQUITIES, &c.

id est,

ANTIQUITATES TYPOGRAPHICÆ, SEU Historia typographiæ Anglicæ, & antiquorum Angliæ typographorum. Catalogus librorum ab iisdem impressorum inde ab anno 1471. usque ad annum 1600. Appen-

Uuu 2

dix

*dix de statu typographiæ in Scotia & Hibernia, qualis
iisdem annis fuit. Auctore IOSEPHO AMESIO,
Regiæ Societatis Scientiarum Socio, & Secretario
Societatis antiquitatum.*

Londini, 1749, 4.

Alph. 3. plag. 9. cum figg. ær.

Artium origines plerumque dubiæ sunt & obscuræ, nec pun-
ctum illud, quo cœperunt, facile deprehenditur ab iis,
qui aliquibus seculis post inventas tales artes animum ad con-
scribendam eorum historiam appellunt. Idem fatum typo-
graphicam artem mansit; & non minus acriter de eius in
suam patriam introductione Angli inter se certarunt, quam
de prima eiusdem inventionione inter Germanos & Batavos fuit
disceptatum. Plerique primam *Oxonis* typographiam fuisse
contendunt, & *Caxtonum* iam A. C. 1461. suam eo artem
attulisse probare satagunt. Recentiores, ubi rem curatius
examinarunt, & in loco & in tempore erratum fuisse odora-
ti sunt, partim etiam argumentis non contemnendis idem pro-
batum dederunt. Hos inter referendi sunt *Conyers Middleton*,
in *dissertatione de origine typographiæ in Anglia*, 1735 in lu-
cem edita, & Anglico sermone conscripta; *Ioannes Lewisius*,
in quibusdam ea de re sparsim editis scriptis; & noster *Ame-
sius*. Ad priorem classem pertinent *Richardus Atkinsius*, in
origine & progressu artis typographiæ, quem librum 1664.
edidit; *Iosephus Moxon* in *exercitationibus typographicis*, 1683
editis; *Samuel Palmerius*, in *historia typographiæ*, 1733. in
luce evulgata. Quam *Antonius Wood*, in notissimis eius
Asbenis Oxoniensibus sententiam foverit, satis constat. Quæ
autem *Ioannes Bagford* ea de re senserit, nobis non liquet,
cum eius scripta, quantum scimus, nondum edita sint. Alle-
gantur hi Auctores a nostro: sed raro, & litibus eorum ipse
vix unquam se immiscet. Ea scilicet esse indoles *Amesii* vi-
detur, ut a disceptionibus abhorreat. Suam potius indu-
striam ita lectori probare studet, ut nihil afferat, nisi quod
ipse vidit, aut e certis rerum monumentis hausit. Eum
in

in finem, non modo ipse sibi non contemnendam copiam vetustissimorum & rarissimorum librorum comparavit: sed bibliothecas etiam, & publicas & privatas, magno studio perquisivit, tum quoque doctorum virorum ope & auxilio adiutus fuit. Ordo, quem mente concepit, & quem tenuit, est partim geographicus partim chronologicus. Primum Angliæ, tum Scotiæ, tandem Hiberniæ historiam typographicam proponit. In Anglia ordinem primo civitatum servat, & ultimo loco generalem, quam vocat, typographiæ historiam addit. In hac partim illos libros recenset, qui ab Anglis extra Angliam impressi sunt, partim spicilegium inserit eorum tum operum, tum documentorum, quæ in prioribus omiſſa fuerant. Ubique, & typographos, & libros ab ipsis impressos, secundum seriem annorum collocat: tum illos libros, ubi annus impressionis non constat, in fine ponit. Initium ubique facit vita typographi, quantum de ea constare potuit: tum libri sequuntur, quos impressit. Adduntur privilegia typographis concessa, si quæ reperiri potuerunt, nonnunquam etiam icones, symbola, emblemata, æri incisa. Signa præcipue variorum typographorum in fronte libri conspiciuntur; alia, cum iconibus, & specimine typorum, ipsi textui sunt inserta, vel peculiaribus tabulis incisa. Librorum vetustissimorum initium & finem apponit Noster, ut ii, qui hos libros possident mutilatos, eos complere queant; quod consilium magnopere laudamus. Diligentiam ubique adhibet summam, & notas hinc inde addit, ne catalogum tantum librorum edere videatur. Complectitur autem hoc opus libros in Britannia impressos inde ab anno 1474, usque ad annum 1600. Nec negari potest, compilationes annalium typographicorum multis in locis inde augeri posse, aut emendari. Liceat & nobis inde quædam excerpere, quæ alibi non facile invenias, & quæ tamen notari merentur. Typographorum enim catalogum heic inserere, vix operæ pretium fore putamus. Id solum moneamus, vitam primi in Anglia typographi, *Guillelmi Caxtoni*, a *Joanne Lewisio*, A. C. 1713, esse evulgatam. Primus, quem *Caxtonus* impressit *Colonia* A. C. 1471 liber, fuit *historia Trojana*, ex Gallico *Radulphi Fabri*, ab ipso *Caxtono* in

Pag. 1.

Uuu 3

An-

- Pag. 5. Anglicum sermonem translata. Anno C. 1474 primum in Anglia librum prelo subiecit, de ludo scacchorum. Obiter notamus, Nostrum affirmare, anno demum 1457. artem typographicam fuisse inventam. Prius autem hoc factum fuisse, ex nostris Auctoribus satis constat. Caxtonus ipse Anglus fuit: illi autem, qui proxime ab ipso secuti sunt, ex Germania aut Belgio in Angliam venerunt, partim etiam Caxtono in Germania locii fuerunt. In his imprimis notandus venit Wynandus (Wynken, vel Wynkyn) de
79. *Worde*. Hic primus in Anglia typis Arabicis, Hebraicis, & Chaldaicis usus est, cum A. C. 1524 Roberti Wakefeldi librum imprimeret, cui titulus: *de laudibus & utilitate trium linguarum, Arabicæ, Chaldaicæ, & Hebraicæ, atque idiomatibus Hebraicis, quæ in utroque testamento inveniuntur*. In novis statutis a Richardo Pinsono, A. C. 1497. impressis, reperitur declaratio Richardi II, Urbanum VI verum & indubitatum esse Papam, quæ postea, in aliis editionibus, omissa, & hinc supposititia, aut nunquam edita putata fuit. Idem Pinson imprellit missale ad usum insignis & preclare ecclesie sacrum, ex quo libro desponsationum formulas tunc usitatas. Noster adducit, quales etiam postea, p. 136. & 213, ex aliis missalibus affert. In sermone quodam Fratris Hieronymi de Ferraria, quem idem Pinsonus A. C. 1509 prelo subiecit, primos impressos diphthongos notavit Noster: primam autem Romano, seu albo charactere, impressam vidit orationem Richardi Pacei, A. C. 1518. a Pinsono excusam. Ex libro, consuetudines Londinenses dicto, & A. C. 1521. a Pinsono divulgato,
122. notat Auctor, regis tunc patrimonium (livelyhood) 5000 libras per annum: expensas autem domesticas 24000, fuisse.
- 123.
142. Apponit nomina vicecomitum (Sherifs) in Anglia, ex Tabula libri Assisarum & placitorum corona a Ioanne Rastello impressa.
143. Idem Rastellus primam Statutorum Anglica lingua epitomen edidit, ex qua præfatio typographi hic apponitur. De moneta in Anglia variatione, ex libro, cui titulus: *oblectamentum populii*, quem idem Rastellus impressit, notatu digna adducuntur.
- 147.
224. Raynaldus Wolff primus fuit, qui regia auctoritate, Latinis, Græcis, Hebraicisque typis usus est. Librum, qui inscribitur: *Χριστιανισμοῦ σοιχίωσις, ἕως τὴν τῶν παλῶν ὠφέλειαν ἑλληνιστὶ καὶ*

καὶ λατινῶν ἐκδόσεις, & quem *Ioannes Day*, A. C. 1578, impressit, æqualem esse *Stephanorum* editionibus pronuntiat Noster. *Thomas Gibson*, typographus, primas in N. Test. concordantias composuit A. C. 1535: *Ioannes Merbeck* autem in uoiversa Biblia. Has *Richardus Grafton* impressit, qui & *Alcoranum Franciscanorum* prelo commisit. Formulæ in baptifimo usitatæ, ex *manuali ad usum percelebris ecclesie Sarisburiensis*, per *Ioannem Waylandum* impressio, allegantur. Ex epistola quadam *Ioannis Elders* ad *Robertum Stuardum*, episcopum Cathaniensem, forma corporis *Philippi*, Hispaniarum regis, fuscæ & curiose describitur, & de unione Anglicanæ ecclesie cum Romano-catholica disseritur. Primum prelum versatile adhibitum fuit ad librum Anglicum, cui titulus: *Nativitas hominum*, alias: *liber mulierum*, quem impressit A. C. 1540. *Thomas Raynaldus*. *Guiliehni Seres*, typographi, ætate, librarii, privilegia typographis concessa ipsis extorquere cupientes, nihil effecere. Liber, cui titulus: *Anglorum prælia* &c. Auctore *Christophoro Oclando*, in omnibus scholis legi & exponi iubetur. Liber ille atheus *Iordani Bruni*: *Spaccio della bestia trionfante*, a *Thoma Vantrol-lier*, A. C. 1540. impressus, 28 libris postea venditus fuit. *Oxonienfis* quidem Academia satis cito typographos accepit: sed anno iam 1468, quod plures volunt, *Hieronymi expositionem in symbolum apostolorum* ibidem fuisse impressam, a Nostro recte exploditur. Miramur, *Palmerii* eum ne verbulo quidem meminisse, qui pag. 128. & 132. suæ *Historie* omnes nervos intendit, ut *Caxtono* hunc librum vindicaret, & nova, ut id probaret, argumenta ex chronico quodam vetere, & MStis, produceret. Sed nec chronicon illud, quod ipse fatetur *Palmerius*, fidem meretur, nec cetera id argumenta evincere possunt, & iam *Middletonus*, *Lewisiusque*, odorati sunt, in numero anni ab impressore fuisse erratum, & legendum esse 1478 non 1468; quod eo magis nobis aridet, quo plura exempla extant, annum impressionis falso fuisse indicatum. *Caxtonum* illum librum non impressisse, ex forma typorum probat Noster. Primus

Pag. 186.

199.

212.

213.

219.

247.

314.

356.

437.

455.

Can-

- Cantabrigia*, impressus liber 1478 fuit, *Fratri Laurentii Guilelmi de Saona, ordinis minorum, sacre theologie doctoris, uova rhetorica*. Idem primus fuit liber in *fano S. Albani* impressus.
- Pag. 463. De *chronico S. Albani*, seu *fructu temporis*, fusior notitia lectori suppeditatur. *Eboraci* primus, quem vidit Noster, per *Hugonem Goës* impressus fuit liber A. C. 1509; *Pica*, sive *directorium Sacerdotum*. *Tavistokia* A. C. 1525. impressa fuit translatio Anglica *Boëtii de consolatione philosophiae*, per *Thomam Rybardum*, monachum, quem Noster pro illo typographo habet, qui postea *Parisiis* inclaruit. *Sudoverca Petrus Treveris*, A. C. 1514, impressit *Catonis disticha*, & postea plures alios libros. *Cantuaria* primus, nempe *Psalmodorum*, liber impressus fuit A. C. 1550. per *Ioannem Mycbell*.
475. *Ipswici*, seu *Gypswichi*, *Ioannes Owen* primus, A. C. 1548 typographiam exercuit. Idem postea *Vigorinae (Worcester)* A. C. 1549. *Wallienses*, vel *Cambrienses*, varii allegantur typographi, sine anno. *Grenovici* unus liber A. C. 1554. impressus fuit, quem tamen pro suppositio habere Noster videtur. *Nordovici Antonius de Solmpre* primus, quantum constat, libros impressit: *Mculseia* autem *Martinus Marprelate*. In *historia typographia generali* differitur de *Ioannis Wiclefi* dialogis, libro rarissimo; item de prima N. T. Anglici per *Thomam Tyndallium* facta editione. De alia N. T. translatione Anglica, cuius auctorem nescit Noster, multa specimina proferuntur. De librorum in Anglia privilegiis, antiquitate & numero, pluribus exponit *Amesius*. Privilegia, quæ typographis sunt concessa, plura, quædam etiam notatu digna, partim ex *Rymero*, partim ex aliis *Mistis* etiam, inferuntur. In *Scotia* primus, qui reperitur, liber est *Breviarium Aberdoniensis ecclesie*, A. C. 1509. impressum. In *Hibernia*, *Dublino*, prelum primus exercuit *liber precum*, A. C. 1551, in officina *Humbredi Boweli*. A. C. 1749. eleganter libros ibidem impressos fuisse a Nostro docemur.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiæ

Calendis Septembris Anno MDCCLIV.

Pars II.

Η ΚΑΙΝΗ ΔΙΑΘΗΚΗ.

id est,

NOVUM TESTAMENTUM GRÆCUM &c.
Opera & studio IO. IAC. WETSTENII.

Tom. II.

Amstelodami, ex officina Dommeriana, 1752, in fol.
Alph. 10.

Expectaverunt haud dubie dudum Lectores nostri narrationem de altero *Wetsteniani* Testamenti Tomo, & Excerpta libri, quem iam superiori anno in lucem prodisse constitit. Itaque non diutius eam expectationem morabimur. Continet autem hoc alterum Volumen primum Epistolas Paulinas, deinde Actus Apostolicos, cum Epistolis Canonicis, & Apocalypsi Ioannea: quo fere ordine exhibentur in libris scriptis, eumque sibi *Wetstenius* deferendum non putavit. Utrique Parti, tum vero etiam Apocalypsi, sua præmissa sunt Prolegomena, de libris scriptis, e quibus var. Lect. ductæ sunt; de quibus primo loco dicendum. Codices *Epistolarum Paulinarum* commemorantur primum *vetustiores, Alexandrinus, Vaticanus, Ephremi*, de quibus iam

XXX

iam dictum primo Tomo; præter hos *Claramontanus Bezae*, *Sangermanensis*, *Augiensis*, *Francianus* sive *Berncrianus*, & *Fragmentum Coislinianum*. *Claramontanum*, qui Lugduno a Protestantibus expugnata, in manus militis Helveti, atque inde ad *Bezam*, post ad fratres *Puteanos*, & hinc in Bibliothecam regiam Parilinam venit, bis accurate contulit *Westenius*, descripsitque accuratius *Milio*, aliisque: unde discimus, falsum esse, quod putabatur, alteram esse hanc partem *Cantabrigieusis* Codicis, multa in eo manu correctoris esse mutata, totum autem multis locis ad Italiam, quam vocant, versionem esse refectum. De *Sangermanensi* s. *Corbasiensi* Codice Græco-latino primum docemur, deesse Epistolæ prioris ad *Timoth.* c. quinque cum versiculis 15 sexti, & partem Epistolæ ad *Ebræos* a *Cap. XII. v. 8.* eum porro nec elegantiosem nec accuratiorē esse *Claramontano*, ut *Simoni* iactatum, sed vitiosum ἀπόγραφον ipsius; quod etiam agnovit *P. Sabatierius* in Admonitione prævia in *Ep. Pauli. Tom. III. Versionis Italæ.* Id non modo patet e *Lectionum* mira similitudine, sed etiam ex eo, quod primum, quæ in *Claramontano* a Correctore sunt, ea *Sangermanensis* omnia, sed eadem cum ceteris manu scripta, habet; deinde, quod, cum Corrector *Claramontanus*, dum adscribit accentus spiritusque verbis omnibus, prætermittit solis iis, quæ corrigit, scriptor *Sangermanensis* hæc ipsa verba sola, sine accentuum spirituumque notis, scripsit. Unde fit, ut hi duo Codices, in variis *Lectionibus* ponderandis, pro uno haberi debeant. *Codex Augiensis*, nomen duxit ab monasterio, cuius olim fuit, e quo per varias manus, tandem ad *Miegiū*, *Heidelbergam*, & hinc per *Westenius* bibliopolas 250. florenis Hollemus, *R. Bentleyum*, collatus olim *Heidelbergæ* a *Westenio*, qui Græca innumeris in locis imperite ad latinam versionem, (est enim & ipse græcolatinus.) refecta reperit, id quod etiam inspicienti *Lectiones* eius apparebit. Huic Codici, prorsus, in levissimis etiam erroribus, convenit *Berncrianus*, adeo, ut etiam ea in utroque desiderentur, quæ per incuriam librarii in alterutro omis-
sa erant, ut quæ inter vocem eandem bis in eadem pagina
occurrentem scripta erant, Ex quo clarum est, primum, alterum
alte-

alterius, ut *Wetstenio* placet, aut utrumque eiusdem vitiosi Codicis apographum esse: deinde, non iudicasse *B. Bengelium* inepte, ut nupero possessori, τῷ μακαρίτη, amore κημέριος sui, ut sit, visum, cum eum codicem inter latinizantes retulit, id quod etiam inspectio lectionum inde excerptarum docere quæntique potest. Huius Codicis collationem duplicem noster habuit, alteram a *I. Fr. Gronovio*, alteram ab *A. Bynæo* factam, cum adhuc apud *P. Francium* esset. *Fragmentum* autem *Cosslinianum* XIV fol. est e Codice editionis *Euthalianæ*, collatoque cum Codicibus *Cæsareensibus*, ut librarius notavit. *Codicum* his *iuniorum* sequitur deinceps notitia n. LX, e quibus nonnulli iam T. I. descripti. In ceteris agmen ducit *Basileensis*, e quo, ab *Erasmio* correcto, typothetæ expresserunt textum *Eralinianæ ἐκδόσεως*, non satis accurate descriptus *Millio*. Sed de his Codd. omnibus separatim dicere, nimis longum foret. Agmen Mss. claudunt tria *Lectionaria*, *Scaligeri*, de quo T. I. p. 63 dictum, *Cottonianum*, & *Bodlejanum*. In Codicibus *Aëtorum* & *Epistolarum Catholicarum*, præter *Alexandrinum*, *Epbremi*, & *Cantabrigiensem*, iam ante descriptos, vetustior unus est, cuius quidem *Lectiones* excerptas habuerit *Wetstenius*, *Laudianus*, olim *Bede*, totus editus ab *Hearnio* 1715. sed idem valde interpolatus, ut bene iudicavit *Millius*, ex Italica versione: iuniores plures: in his quidam in *Prolegomenis* superioribus nondum commemorati, itemque duo alia *Lectionaria*. In *Actis* usus est etiam *Theophylacti* *Commentario* in *Acta* ex edit. *Sifani*, eumque se dicit cum editione *lectionis* receptæ diligenter contulisse. Desideravimus tamen C. I. v. 18. *lectionem ἐλάκισ*, quam *Sifanus*, in veteri Codice, (e quo scil. edebat *Theophylactum*.) repertam, inseruit textui. *Apocalypsin Ioanneam* in paucis codd. reperiri constat. *Complutenser* nonnisi unum Codicem habuere, ex quo istum librum ederent: *Erasmus* quoque uno tantum, eoque mutilo & lacero, *Reuchliniano*, ulius est: *R. Stephanus* non nisi duobus. Editæ post sunt, extremo seculo superiori, & nostro, *Lectiones* Cod. *Alexandrini*, duorum *Petavianorum*, sex *Britannicorum*, a *Millio* repertorum, & *Seideliani* per *Kufferum*. His iam alii accessere, in quibus dolet non potuisse poni Ex-

cerpta *Cod. Monachorum S. Basilii in Urbe*, cuius specimen exhibet *Blanchinus* in *Evangeliar.* p. DXXV, seculoque VII. adscribit; allata illa tamen tandem *Em. Quirini* beneficio, & in calce adiecta. Sed hic illa pernecessaria est admonitio iis, qui *Opere Wetsteniano* uti, & consulere eius varias *Lectio- nes* subinde, non totum *Opus* excutere, vel velint, vel possint: non omnium *Codicum*, qui in his *Prolegomenis* nominati, descripti, numeratique sunt, *Excerpta* plena habuisse, aut interuisse *Wetstenium*. Quidam tantum nomine & fama noti fuere, e quibus nihil omnino adfertur varietatis, in quo numero est, quod dolemus, *Vaticanus*, quem tamen ad *1 Ioh. V, 7.* citari vidimus: e nonnullis tantum una & altera lectio, ab aliquo docto viro vel per literas, vel in libro quodam indicata, proditur, ut e libro *Askeano* ad *1 Io. V, 6.* ut e *Codice Card. Passionei* ad *Actorum* pauca loca, ad *1 Tim. I, 4.* *1 Io. V, 6--8:* quidam lacunas habent, aut particulam tantum alicuius libri continent, ut de quibusdam iam ante notatum. Et tamen his omnibus sui numeri assignati. Quod nollemus factum. Nam qui tantum consulendi causa super uno & altero loco inspiciunt varias lectiones, cum numeros quosdam deesse vident, putant, id, de quo agitur, vel non, vel aliter esse in *Codicibus*, quorum numeri prætermittuntur. Quod poterat caveri, si ii tantum libri numerati fuissent, quorum integra *Excerpta* suppetebant. Sed studiosi a nobis admoniti, ab illo errore sibi poterunt cavere. Omnino ratio illa numerandorum, & per numeros indicandorum *Codd.* non satis commoda est. Nam & sub pluribus & diversis numeris, idem *Codex*, in diversis libris citatur, & nimis sæpe ad *Prolegomena* recurrendum, denique lapsus nimis facilis est in numeris & perturbatio.

De forma & ratione *Operis*, & quoad *Crisin*, & quoad *Commentarium*, dicere, nihil attinet, post ea, quæ doctiss. Collega noster de prima Parte scripsit a 1752. m. Ian. Igitur alia agamus. *Lectio* nem, quam in *Batavis* receptam vocant, hoc est, *Bezae*, in paucis, incertum a quo & quare mutata, mutavit locis sane sat multis. Sed plerisque locis illa correctio recte & ordine facta, hoc est, lectio vel *Erasmi* vel

Str-

Stephani &c. restituta, in iisque fere consentit cum *Bengelio τῷ μακαρίῳ*: ut haecenus nihil sit, quod quis valde queratur. In quibusdam, si vel maxime non omnibus probetur correctio, at nititur libris multis & bonis: sed nihil refert ad sensum & doctrinae Christianae summam, quo modo legamus, ut Rom. XV, 22, ubi verba addit, quae vulgo Cap. XVI, 24, leguntur. In locis quatuor nec placebit omnibus, nec placere iure potest: ut cum 1 Cor. X, 9, pro *πειράζωμεν Χριστόν*, recipit *Κύριον*: (Secus est 2 Tim. II, 19.) Eph. 1, 1, *ἐν Λαοδικείᾳ* pro *ἐν Ἐφέσῳ*: 1 Tim. III, 16, *ὁ ἐφανέρωθη*, pro *Θεὸς ἐφανέρωθη*: in quo praecclare refellitur a *Baumgartio* V. C. in *Vindiciis* vocis *Θεός* in h. l. m. Maio editis. Act. XX, 28 pro *ἐκκλησίαν τῆ Θεῶ* reponens *Κυρία*, in quo ei se opposuit nuper Collega noster, *I. A. Ernesti*, in *Specimine Castigationum in Wetstenianum hoc Opus*, nominatim Acta Apostol. quibus addent illatum textui *παραβόλευσ*: pro *παραβελ*: Phil. II, 30, & sublatum e textu locum 1. Io. V, 7. Dicemus breviter de iis, quae nondum occupata sunt ab iis, quos diximus, Diumviris, quae dein alii latius edisserant.

Κύριον ergo 1 Cor. X, 9, reponit pro *Χριστόν*, primum nexus Codd. quatuor, *Ephremi*, *Covelliano* 3, *Lincolniensi*, & *Petavianio* tertio, nunc *Vaticano*, non sane contemnendae auctoritatis: sed eorum testimonium tanto minus valere debet contra tot aliorum, vel paris, vel maioris auctoritatis, consensum, quo magis constat, in aliis quoque locis, Codices aliquot, etiam bonos, *Χριστόν* fecisse *Κύριον*, & contra. Exempla quisque ubivis reperiet ab ipso W. notata. Laudat porro Versiones *Armeniam*, *Syriae posterioris* marginem, & *Copt. MS.* hoc est, si accurate iudicare velimus, unam, eamque non magnae auctoritatis. Haec autem, quo iure ceteris omnibus praefertur? Ceteris porro locis, *Chrysofolomi*, *Cassiodori*, *Sedulii*, *Damasceni*, & *Theodoretii*, longe graviores auctores opponimus P. P. alios Graecos, imprimisque Commentarios ad h. l. *Chrysofolomi*, *Oecumenii*, *Theophyl.* *Hieronymi*, & quidem ex ipsius *Wetstenii* lege. Neque est, quod nimis confidat loco noto *Epiphani* hær. 47, ubi Marcion dicitur e *Κύριον* fecisse *Χριστόν*, dudum

in suspicionem merito adducto a doctissimis hominibus: neque in talibus temere unius talis viri, criticæ artis parum curiosi, (vid: quæ mox de *Basilio* dicemus.) testimonio, contra libros, & peritiores interpretes standum est. *Epiphanius* opponitur imprimis *Irenæus*, qui refellens Marcionem, tamen $\chi\rho\iota\varsigma\delta\upsilon$ habet. Quid ad hoc noster? E contextu clarum esse, in *Irenæo* olim fuisse: *neque tentemus Dominum*: nam eo loco docere velle, unum eundemque Deum esse Iudæorum in V. & Christianorum in N. T. Sane. At hæc ratio bene procedit etiam in vulgata lectione. Ille Christus, quem nos cum offensione Iudæorum adoramus ut Deum, est ille ipse Iehova, quem tentarunt Israelitæ in desertis Arabiæ, est ille ipse, qui in rubo ardente locutus est cum Mose. Quod deinde aiunt, Marcionem ista corruptela nihil lucri facturum fuisse; id ille concedit, sed inde hoc modo apparere dicit, Marcionem non satis perite fecisse, qui non & sequentis commatis verba deleverit. Quod est admodum leve. Nam sic tamen manet, quod obicitur, nullam ei mutandi huius verbi causam fuisse.

Epistolam, quam vulgo Ephesiis scriptam putant docti viri, fuisse, qui Laodicensis scriptam opinarentur, ut loco noto in *Coloss.* IV, 16. consulerent, nec necesse haberent fateri, Epistolam aliquam Pauli interuisse. Fuere porro, quibus in vers. 1, Cap. I. $\epsilon\nu$ $\epsilon\phi\epsilon\sigma\omega$ omittendum videretur, ut *Bengelius*. At eo nemo adhuc processit, ut pro $\epsilon\nu$ $\epsilon\phi\epsilon\sigma\omega$, reponendum $\epsilon\nu$ $\lambda\alpha\omicron\delta\iota\kappa\epsilon\iota\sigma\iota\alpha$ putaret, atque adeo in textum inferret: quod noster facturus erat, si ei in textu recepto quicquam mutare licuisset. Videamus breviter, quid rei sit. Argumentis utitur sex. Primum est, ab noto *Basilii c. Eunom.* II. loco, qui in antiquis libris non esse $\epsilon\nu$ $\epsilon\phi\epsilon\sigma\omega$ tradit, cui testimonio multum tribuit *Bengelius*. At, ut non dicamus, si ita sit, non propterea $\epsilon\nu$ $\lambda\alpha\omicron\delta\iota\kappa\epsilon\iota\sigma\iota\alpha$ firmari: *Basilius* decipi se passus est, ut alii Patrum in talibus, imperiti artis Criticæ. Bonus orator, disputator etiam Dialecticus *Basilius*. Interpretis & Critici nullam partem assecutus est. Itaque ista eius traditio recte repudiatur a *Simone* Hist. Crit. des Comm. du N. T. C. 7. p. 105. Secundum est, quod Paulus scribat ad ignotos, e c. I, 15. cum Ephesi diu ille versatus fuerit, Act.

XIX. Hoc si valere debebat, demonstrandum insuper erat, Paulum non potuisse ad Ephesios scribere aut suum ad Ephesinos adventum, de quo Act. XIX. commemoratur, quem *Peaysonius* vigesimo anno a conversione Pauli adsignat, sicuti ad Romanos. Neque *tertio* consequens est, quia hæc Epistola eiusdem est argumenti cum Epistola ad Colosenses, propterea esse ad Laodicenos scriptam. Nam nec necesse est, ut propter similitudinem argumenti, Paulus voluerit Epistolas communicari inter se, & ad plures Ecclesias de eodem argumento scribere potuit, sicut eiusdem, qua caput rei, argumenti sunt, ad Romanos, ad Galatas. Cui autem maxime videtur confidere, *inprimis observari* iubens, *quarto*, Ephesinam Ecclesiam e Iudæis maxime constitisse, hanc autem Epistolam ad Gentiles pertinere: id dilutissimum est. Omnes Ecclesie, præsertim in Asia, consistere Iudæis & Gentilibus: nam omnium initium factum in synagogis, ut Acta Apost. planissime docent. Itaque Paulus, modo cum Iudæis, modo cum Gentilibus, loquitur, in eadem epistola, & tacite subinde ab his ad illos, ab illis ad hos transit; quod vulgo non animadvertitur, sæpe turbas facit in interpretando. Neque denique quis facile movebitur similitudine, quam putat intercedere inter hanc epistolam, & eam, quam Christus iubet scribi ad Laodicenos Apoc. III, 17. certe non hætenus, ut contra omnes libros in textum recipiatur *ἐν Λαοδικείᾳ*. Quæ cum ita sint, haud dubie audacissimum facinus est *Westenii*, quod tam levibus de causis, nullo omnino libro fultus, ista verba in textum, quantum in ipso fuit, intulit.

Minus audax est, quod pro *παρὰβλευσάμενος* Phil. II, 30. reponit *παρὰβλεψάμενος*, astipulantibus libris scriptis antiquis, *Alex. Clar. Sangerm. Augiens. Bern. & Vers. Vulg. Syr.* utraque, *Aethiop. Arab.* viris præterea eruditissimis, & acerrimi in hoc genere iudicii. Nec nobismet ipsis ea ratio displicet. Ceterum, de *Westenii* ipsius præceptis, nondum eo res deducta est, ut in textum liceat eam lectionem recipere. Codices illi, per ea, quæ supra dicta sunt, non nisi pro tribus habendi sunt. Eos autem omnes, ipse, non fallus in hoc, e latina versione interpolatos
iudi.

iudicat: (quo nomine ad 1 Io. V, 7. Codicem 34 repudiat,) e qua etiam in Syriacam, & ceteras versiones, quædam venisse suspicatur. Quid si hoc ipsum verbum inde fluxit? His igitur libris, tam incertæ fidei, hoc est latinæ versionis, quam ipse alias, ut mox videbimus, non libenter sequitur, contra omnes Græcos, non interpolatos, Commentariosque, hoc tribuendum erat, ut eorum lectio reciperetur in textum præ altera, quam omnes alii libri tuentur? Vox ipsa παραβλῦσαοθαι, sane non habet auctorem alium, qui quidem exstet, scriptorem, neque tamen propterea, cum Scaligero, Alberto V. C. aliisque, non Græcam pronunciaverimus. Est enim non abhorrens ab analogia. Nec impedit, quo minus, ut παραλογισαοθαι, male ratiocinari, sic παραβλῦσαοθαι, male consulere, i. e. negligere, dicatur. Nec in vitio poni debet semper, male consulere sibi, ut W. videtur. Nam profecto, qui vitæ periculum pro republica adeunt, male consulunt sibi, ut bene reipubl. consulant. Et si negligere suam salutem licet, quod alias fieri non debet, si publicæ consulere possis, id quod nemo dubitat, quidni & male consulere saluti tuæ, quod ab illo non re, sed verbis dissentit? Quodli autem non dubitavit V. C. lectionem, quæ, si subtiliter rem exsequi velimus, prope sola latina versione nititur, in textum recipere: quidni saltem toleretur in textu dudum admissa lectio 1 Io. V, 7, quæ & ipsa, latinæ versionis testimonio, quanquam non ita consentientibus Codd. eius, se tuetur? Nam illud quidem haud dubie confecit, ut nondum prolatus sit Cod. MSt. Græcus, qui illa verba exhibeat, præter illum Britannicum, quem Erasmus vocat, noster Montfortianum, qui nunc Dublini servatur, sed quem cum eodem Erasmo ad Latinam versionem refectum putat. Sed satis de locis, ubi textum receptæ lectionis correxit.

In ceteris sæpe vulgatam lectionem, paucis tamen verbis, tuetur, admonens, ubi illi Codd. ADEFG, hoc est. Alex. & Græco Latini vetustiores, aliquid diversi habent, quod etiam probetur nonnullis, consensum Græcorum librorum &c. esse sequendum, aut alio quodam modo: sed plerumque nihil nisi lectiones varias cum suis auctoritatibus ponit, lectori iudicium

cium relinquens, e præceptis artis Criticæ ferendum. In quo subinde aliter fecisse V. D. vellemus, cum esset idonea materia, aut saltem indicasse disputationes doctorum super talibus locis. Veluti notabilis est illa varietas Rom. V, 14 ubi in verbis ἐπὶ τῆς μὴ ἁμαρτήσαντας &c. olim Codd. Lat. non habebant negationem, volebatque *Hilarius*, Diaconus, Græcos libros ad Latinos corrigi. Hic nihil fecit W. quam ut loca *Hilarii* aliorumque Latinorum poneret. At quam facile erat, vel paucis refellere *Hilarii* rationem, vel *Simonii* ea de re bene scripta in Hist. Crit. indicare, quam etiam consentaneum; cum aliis in locis, ubi aliqua cupiditas sc. intercedebat, tam copiosus esset. Huius generis unum locum commemorasse satis habebimus. Famosa est controversia de loco Rom. IX. 5. ὁ ὢν &c. utrum de Christo, an Deo Patre sit intelligendus. Longus est hic *Weslenius*, ut doceat, non esse de Christo capiendum. Rationibus utitur his: Omnes veteres, & orthodoxos & hæreticos, magna confidentia appellationem τῷ ἐπὶ πάντων Θεῷ soli Deo Patri vindicasse: itaque h. l. de Christo non intellexisse; 2) non esse credibile, Paulum obiter tantum titulum Christo daturum fuisse, quem aliis locis, ubi de gloria Christi ageret, non dederit; 3) semper Deo Patri tribui ἅπασι ἐπὶ πάντων: ubi Christo idem tribuatur, adiungi mentionem Patris, a quo tantum illud accepit; 4) Eph. II, 12 Gentiles dici fuisse sine Christo, & sine Deo, unde sequi, ut hic quoque ubi Iudæorum commoda enarrentur, duo lemmata esse debeant, alterum de Christo, alterum de Deo; 5) denique in sensu eo, quem Theologi vulgo velint, esse debere, e linguæ Græcæ rationibus, ὁ ὢν ὁ ἐπὶ πάντων Θεός. At primum satis constat ex *Hippolyto*, *Epiphano*, *Eusebio* &c. Noetianos, & ab his ortos Sabellianos, hunc locum de Christo accepisse, eumque ad defendendum errorem suum adhibuisse: unde licet colligere, veteribus eam rationem non ignotam aut inusitatum fuisse. Sed cum orthodoxi se expedire hic non possent, eo descenderunt, ut de Deo Patre solo dici contenderent τῷ ἐπὶ πάντων Θεόν: cuiusmodi quid iis & in aliis locis accidisse constat. Enimve-

ro nostri Theologi, cum alienissimi sint a Sabelliana hæresi, tamen hunc locum de Christo explicant, & se satis expedire in ista obiectione possunt. *Secunda* in ratione W. plane nihil consequens est, nec ullo modo ea conclusio procedit. Si *Weslenio* non est credibile, at sexcenti alii dicent, sibi non incredibile videri. *Tertio*, quod aliis in locis Dei Patris mentio additur, cum Christus ἐπὶ πάντων esse dicitur, id fit, quod ibi de Christo homine sermo est, eoque exaltato a Deo. At hic de divina eius natura, ubi Dei Patris mentione non erat opus: *Ex quibus, κατὰ σάρκα, quoad homo est, Christus, qui idem est Deus super omnia.* Frigida sane esset illa adiunctio κατὰ σάρκα, si non sequeretur aliud, quod illi κατὰ σάρκα opponeretur. Sic Cap. 1. cum dictus esset Christus natus e genere Davidis κατὰ σάρκα, sequitur aliud οὗτος θεὸς κατὰ πν. δ. Itaque qui legit, ἐξ ὧν χρ. τὸ κατὰ σάρκα, necessario aliquid desiderat & expectat aliud. Atque id ipsum est ὁ ὧν &c. Neque *quarto* illud consequens est, aut necessarium, ut quia Eph II. gentiles dicuntur esse χωρὶς χριστοῦ, ἄθεοι, propterea & hic, in commodis Iudeorum, Christum & Deum commemorari debuisset. Atque etiam de Deo Patre dictum satis in istis: ὧν ἡ υἰοθεσία, καὶ ἡ δόξα, καὶ αἱ διαθήκαι &c. quæ sane omnia ad Deum pertinent, χωρὶς ἃ erant gentiles. Et si hoc loco voluisset de Deo P. dicere, dixisset, ut voluit Artemonius, ὧν ὁ ε. π. θ. In *quinto* autem valde desideramus Grammaticam ἀκριβοῦσαν, ut in Erasmiã ratione, qui putabat vulgarem interpretationem desiderare ὅς ὧν. Tenuis Grammaticorum observationes sæpe magnum usum habent. Non ignorare debebat *Erasmus*, articulum ὅς, quem verbum finitum desiderat, & qui hic esse deberet, si sequeretur ἐς, ut Rom I, 25, mutari in præpositivum, ubi mutatur verbum finitum in participium; propterea, quod id imitatur naturam Nominis: atque eius rei exempla sunt in omnibus Græcorum paginis. Sed in talia facile incidunt homines, cum laborant in opinione quadam sua stabilienda, id quod multis doctissimorum hominum exemplis demonstrare possemus, demonstrabimusque alio forte loco.

loco. Similiter planum est, hic atriculum δ non modo non desiderari, sed plane locum non habere in orthodoxa interpretatione. An dicemus Græce: δ *Κιμῶν*, ὅς ἦν ὁ ὑπάτος? Nullo modo. Sed sine articulo. Sed e N. T. exempla adponemus: quæ tria occurrunt, Io. X, 33. 34. 35. ὅτι σὺ ἄνθρωπος εἶ, ποῦ οὐρανοῦ θεοῦ &c. &c. Atque etiam is, quem supra memoravius, *Ernestus* V. C. in *Præf.* ad Aristophanis *Nubes* p. 38. docet, non dici Græce, τὸν θεὸν νομίζειν, sed θεὸν. Item Aristoph. *Nub.* 365 ὁ ζεὺς ὑμῖν ἔσθ' ὁ θεὸς ἐστίν, non ὁ θεός. Ceterum, quid ad hanc opinionem V. D. prosi locus Eph. IV, 5. non intelligimus. Illud autem non vident, quicumque in hoc loco arguantur, primum, doxologiam, quam fingunt, hic fore alieno loco, nec eius idoneam rationem afferri posse: deinde structuram orationis postulare, ut ὁ ὢν ad proxime præcedens substantivum referatur. Nam sic est ubique, etiam in *δοξολογίαις*, ut Rom. I, 25. Itaque, quicumque nondum occupatus præiudicio ad hunc locum venerit, eo referet, & de Christo accipiet. Quod si *δοξολογίαν* Dei P. addere voluisset Paulus, ratio loquendi tulisset, ut diceret, ὁ θεὸς ὁ ὢν ἐπὶ π. Sed satis de hoc loco.

Illud etiam de variarum Lectionum collectione monendum est, non ubivis satis diligentia & ἀκριβείας adhibitum esse, præsertim in Lectionibus Versionum orientalium, ut notavit in Actis idem ille *Ernestus* in libello supra commemorato: & in iisdem Actis, vel in Syriacæ Versionis lectionibus, sæpe peccatum esse, demonstrandum suscepisse cognovimus I. D. *Michaelem*, Gœttingensem Professore, orientali literatura excellenter doctum. Lectionum omissarum etiam hæc exempla esse possunt. Ebr. I, 11 in lectione *διαμένεις* pro *διαμενῶς*, omisit laudare τῆς ὁ. 2 Thess. I, 5. omisit notare lectionem εἰς ἐνδειγμα apud *Syr. Theophyl.* &c. Tit. II, 4. in lectione *εἰκαργῆς* debebat addere *Vulgatam*, quæ habet: *domus curam gerentes*, unde illa lectio nata. Nam Codd citati, de ipsius sententia, sunt ad lat. vers. correcti. Talia non pauca notavimus. Ut taceamus, ab ipso quoque loca Patrum interdum nimis vage, interdum male laudari, ut bene monere, & exem-

plis demonstrare, Duumviri supra laudati. Itaque in talibus cauti erunt, qui uti locis ab ipso prolatis volent.

Quod ad Commentarios attinet, non piget nos eius iudicium, quod de Prima Parte Vir doctus tulit. Nec satis se defendit *Wetstenius* p. 880 & aliis locis. Neque tamen negamus, multa ibi bona esse, propter quæ cetera fortasse æquum fuerit condonare. Si eruditus & prudens lector accesserit, plurimum hinc commodi capere poterit. Nam primum præclara e Iudaicis scriptoribus excerpta reperiuntur; qua parte haud dubie superiores omnes, etiam *Lightsfootum* & *Schoettgenium*, primarios in hoc genere viros, superavit; multa, eaque sæpe egregia & utilia adferens, ubi illi nihil habent: quamquam & vestigia quædam sunt negligentia, ut cum p. 493 *Pirke Eliezer* laudatur, post *Ialkut Rubeni*, velut duo diversi libri essent. Debat esse *Pirke Eliezer* in *Ialkut Rubeni*. Sed talia peritos non impedient. Specimina quædam age adferamus: est enim hæc, nostro iudicio, prope utilissima Commentariorum Pars, si quis modo recte uti possit. *Act. XIII, 48* ad verba ὅσα ἦσαν τεταγμένοι εἰς ζωὴν αἰώνιον, ubi nihil habet diligentissimus *Schoettgenius*, affert loca bene multa Iudaicorum, in quibus homines dicuntur סוכנים vel סוֹסְנִים, ordinati ad *geennam*, vel ad vitam æternam. Ut, si non facit pœnitentiam, ordinatus est ad iudicium *geennæ*: quicumque non piger fuit ad planctum Rabbi, ordinatus est ad vitam futuri sæculi &c. Item ad Rom. IX, 22. 23. e *Bechoroth*: R. Ioseph. docuit: Hi sunt Perse, qui preparati & parati sunt ad *geennam*. Item e *Mecilta*: Rex dixit filiis suis: Filii, vos ambo non preparati estis nisi ad gloriam meam. Ex quibus planum est, (placius quam ex omnibus metaphysicis distinctionibus & argutis,) Iudæorum more, ordinatos & preparados dici ad aliquid, quibus quid vel merito, vel culpa sua accidit, nec quiquam respici ad aliquod decretum, præsertim absolutum: nec illas formas esse e Latina aut vernacula consuetudine interpretandas & urgendas nimis, ut *Augustinus* & alii, Ebraismi, omninoque interpretationis accuratæ rudes, fecere. Ad *Act. VI, 1.* ubi ἁλλογενεῖς commemorantur, quamquam alieno loco, utiliter

liter tamen, adfert Excerpta Rabbinica bene multa, e quibus apparet, Iudæos abhorruisse vehementer a literis & Philosophia Græcorum. E quibus hæc ponemus: *Tempore Hyrcani & Aristobuli edixerunt, maledictum esse, qui doceret filios suos sapientiam Græcorum — Maledictus sit, qui alit porcos, & qui docet filium suum sapientiam Græcorum.* Quæ congruunt iis, quæ Iosephus de odio Iudæorum in eos, non qui utcumque Græce loqui possent, & hactenus Græce discerent, sed qui exquisitius litteras Græcas, & Philosophiam Græcam. Unde intelligitur, quam parum credibile sit, quod nonnulli volunt, Paullum, etsi Pharisæum, & *ζηλωτὴν τῷ νόμῳ*, tamen Pœetas græcos legisse, & philosophiam græcam didicisse, hoc argumento, quod Tarsi natus fuerit, in ea urbe autem clarissimi tum philosophi docuerint, cum aliarum artium magistris. Quæ æque coherent ac verosimiliter concluduntur, ac si quis hodie, Iudæi filium haud dubie *Wolfum & Stribitium* V. V. C. C. audisse dicat, quia Halkæ natus & educatus fuerit. His addenda loca egregia e *Philone* conquisita, cum ad alios libros, tum ad Epist. ad Hæbreos, ut fere in promptu sit, quidquid e *Philone* prodesse illustrandis vel verbis vel sententiis potest. Similiterque in Græcis verbis illustratis multa sunt bona collectanea, e quibus proficere licet iis, qui delectum facere, & ex illa farragine secernere ad interpretationem utilia possint, neque modo N. T. sed etiam aliorum Græcorum scriptorum. Nam & illud notavimus, V. D. passim loca, quæ affert, obiter, nec male plerumque, corrigere, in parenthesis adposita correctione. Sic p. 372 b. in *Polygono*, p. 771. *ἀντὶς τὸ Φιλαιθραπον* corr. *Φιλανδρον*; pag. 380 a. in *Hesych.* *ἀπφία, ἀδελφῆς ἢ ἀδελφῆ* corr. *ἀγαπητῆ ἢ ἀδελφῆ*: p. 393. b. exit. in verbis *Libanii* Or. VIII p. 246. *ἢ ἡγείται γὰρ ἀτοπον, ἢ τα πάντα μὲν γράμματα τοῖς ἀρξασιν αὐτῆς ἐγχειρῆ, ταῖς δ' αὐταῖς χερσὶν πληρώσει τὰ πρὸς τὰς θεῶς* post *χερσὶν* addendum putat *ἢ*; p. 398. a. in *Philon.* quis sit hæres, p. 491, 18. pro *ἵνα τὸν ἀδίδακτον ἐνοῆς θεῶν, τὸν ἀδιδάκτον* legi vult; sed hoc iam occupavit *Maugau.* In Ios. B. I. V, 5. 4. in verbis *τῷ γὰρ ἄφαντὸ τὸ ἀφανές, καὶ ἀδιάκλειστον ἐπέφανε.* re-

scribendum conicit τὸ διαφανές. p. 38. in *Libanio* O. 26. p. 590. C. pro τὴν ἑτέραν ἀπορίαν, corrigit bene ἀπειρίαν &c. &c. Etiam in Geographicis collectaneis interdum reperitur, inter vulgaria multa, aliquid, quod proficit. Velut in Actis, ad nomen μύρα, est locus bonus ex Appiani Civilibus, unde refelli Grotiana ratio possit, rescribi iubens λίμυρα. Sed ut diximus, non est cuiusvis, non tironum, non mediocriter doctorum, non eorum, qui in systematibus consenuere, recte & fructuose hoc libro uti. In ea parte Commentarii, qua ipse suam de locis difficilibus sententiam exponit, pleraque nobis non admodum placere: omninoque desideravimus in his interpretationibus facilitatem illam & simplicitatem, qua maxime bonas interpretationes ipsosque interpretes iudicamus. Sed ab hac disputatione nobis abstinendum est, ne nimis longi simus. Restant enim alia, quæ prætermitti non debent. In quibus prima est Appendix, continens *animadversiones & Cautiones ad Examen Var. Lect. N. T. necessaria*, numero XIX. Sperabamus, quædam nos hic addita, cetera accuratius definita & circumscripta, reperturos: sed nihil hic est, præter ea, quæ in prolegomenis, multis annis ante editis, prodita sunt, quæ ad bene de lectionibus quibusque iudicandum, nostra quidem sententia, non sufficiunt. Sed his accessit altera Disputatio *de interpretatione N. Test.* in qua insunt admonitiones septem, bonæ pleræque. Sed quod boni inest, omnibus prope libris vulgaribus hermenevtisis traditur, nec ullo modo factis est ad bene de interpretatione præcipiendum: ut vix intelligere possimus, quare hic legantur? Illud autem vix probandum, quod putat, loca, quæ inter se, aut veritati repugnare videantur, commode plerumque conciliari posse, si dicamus, scriptorem sacrum non suam ubique sententiam expressisse, & dixisse quid res sit, sed aliquando e sententia aliorum, aut e vulgi opinione, vel incerta, vel falsa, fuisse locutum; quamquam vidimus, & alios ex hac ratione loca quædam interpretatos esse. Ex hac lege putat *acetum*, Christo morienti datum, a militibus per ludibrium appellatum *vinum Myrrbinum*: hinc conciliari loca, quibus *Dii gentium, idola & δαιμόνια nihil esse* dicantur,

cantur, & quibus multi Dii & demonia seu Spiritus immundi reperiuntur: quorum illud non necessarium est; hoc, quo pertineat, quis non videt? Ex hac lege ergo fluxit mirabilis interpretatio πνεύματος τῆ ἀέρος, Eph. I. quod putat dictum e Pythagoreorum placito de spiritibus aëriis, quo multorum animi fuerint imbuti: cum pro sua scientia Græcarum literarum, & comparatione loci paralleli C. VI. potuisset scire, ἀέρα esse synonymum τῆ σκέτης, pro quo & *Homerus* & alii dixerunt. Huic disputatiunculæ subiecta sunt quædam, e MS. edita, *Castellionis* de interpretatione; quæ in allem non esse edita. Pertinent autem maxime ad compositionem ἐναντιοφασίαν: quam ille proponit talem, quæ vix ulli placebit, quod ipse videtur præsensisse *Castellio*; adeo laborat in ea vel defendenda, vel excusanda. Separatim porro dixit *Wetstenius*, de *Interpretatione Apocalypseos*. Nova hic primum hypothesis proponitur, ceterorum somniis suavibus nihil cedens, cuius hæc summa est: Ioannem a Cap. IV. deinceps describere tum bellum Iudaicum, tum bellum civile in Italia; utrumque intra idem spatium trium annorum cum dimidio gestum; ita tamen, ut quæ cum illis connexa sunt, paulo altius repetat, subiungatque, quæ non diu post sunt consecuta. Hæc dein latius exsequitur; quæ apud ipsum legent, qui talibus pascuntur. Post hæc demonstrare suscipit, quis sit auctor interpretationis, quæ Anti-Christum de Pontifice Romano intelligi vult. Non esse docet a *B. Lutero* ac Protestantibus excogitam, sed seculis aliquot ante prolatam, a *Monachis Franciscanis*, iis, qui *Spirituales* vocabantur, cum a *Ioanne XXII.* Pontifice, condemnati & vexati essent. Nam ea re irritatos, *Ludovico Bavaro* contra Pontificem adhaesisse, Sec. XIV & XV, cum excommunicatis a Pontiff. communicasse, & quæ de bellis & meretrice Babylonica in Apocalypsi dicuntur, ad Pontificem R. traxisse. Iam quemque videre, hos homines non esse idoneos Auctores, quos in interpretatione S. librorum sequamur: itaque *Vitringam* hoc animadvertentem, istam interpretationem Anti-Christi ad *Joachimum* Abbatem referre maluisse, cuius tamen *Commentarios* se non legisse fatetur p. 1006. 1007. ceterum tamen

Pag. 389.

168

men

men eundem affirmare p. 1004. iam ante fratres illos *Spirituales* Sec. XIV, & *Ioachimum* e Sec. XIII, *Waldenses* sic existimasse & circa a. 1125 tractatum de Antichristo edidisse, qui dicta Apocalypsis, de meretrice Babylonica, ad Pontifices R. retulerit. Quod ad *Ioachimi* librum attinet, is editus est *Venetis* 1527. sub titulo: *Expositio magni Prophete Abbatis Ioachimi in Apocalypsin*, & quidem cum privilegio *Clementis VII*: nec inest, quod Pontificem R. offendere possit.

Restat memorabilis Appendix Duarum Epistolarum *Clementis*, de quibus una cum libellis, qui de iis adversus *Wetstenium* proditi sunt, separatim dicitur.

10. DANIELIS SCHOEPFLINI
Vindiciæ Celticæ.

Argentorati, 1754, 4.
Plag. 20.

Origines quasdam Celtarum populi cum promississet celeberrimus Schœpflin *Alsatia illustrata* Tomo priore, eas hoc scripto præstat feliciter. Conturbate enim ac varie, de eis, vel primarios post humanitatem litteris restitutis exultant scriptores ait tradidisse, quod quidem ne non fieret, in re tam vetusta & obscura, raris de populo minus claro remotissimorum terrarum spaciis ingeniorum, nullis omnino domesticis litteris, caveri vix poterat, vel veterum exemplo. Quare recensu eorum accuratiore instituto, quæ de Celtarum populo, vel de Celtica, veterum scriptorum vel recentium consignata litteris invenerat, vocabulum ipsum Celtarum ad linguam eorum, qui Gallias postea dictas habitarunt, revocari opinatus posse, vetustissimos primo scriptores, ut Herodotum, ut Aristotelem, in Celtica describenda fugisse rationem, quod nos non putamus, putat. Namque tam potuit urbs clara olim intellegi, quam saltus ingens, Pyrene, neque is saltus modo hoc nomine veteribus erat, qui Hesperiam a Gallis dividit, quod unum pro explorato is, quem laudamus, ponit; verum etiam ad
Lusi-

Lusitanos excurrens, & in Germaniæ sine, qua Vindelici colabant, veterum litteris Pyrenæus erat. Illis ipsis in terris, cum fons Istri sit, quid super urbis cognominis vocabulo egregiam scriptoris clarissimi sollicitamus fidem? Deinde, ubi nascitur ei triplex quæstio: Qui veteribus, aut proavorum ac nostra memoria, scriptoribus proditi Celtæ? quæ proprie Celtica? qui populi vocabulo Celtarum celebrati non sint, neque hodie putandi fuisse? plerosque veterum in suam sententiam pedibus ire, non prompta semper eorum voluntate, sed ingeniosus orator, cogit. aliquos dissentire a se fatetur: ceterum errare. Nemo erit adeo iniquus, ut viro celeberrimo ne det lubens & concedat, quod contendit ille præsertim, qui Romanis & nobis hodie Galli, eos veteribus item proditos sæpe Celtas fuisse. Sed Gallias ideo solas Celticam illam veterum magnam intellectas fuisse, neque alium nulum populum, nisi Gallos, Celtico, id est, barbarorum ad occidentem, ut Græcorum sententia terras omnes dividebat, nomine comprehensos, nullo ingenii felicitis tormento, si nos audit, effecturus est. Quod si tanti esset, si laudibus generis imputandum, maiores nostros, a Græculis eos parum cognitos, fuisse Celtas reputatos, hoc est, quicumque barbarorum neque Scythæ esset, neque Aethiops: veremur sane, ne populi hodie multi, qui non sunt Galli, in communionem tam clari nominis sint venturi. Eam ob causam quadrifariam dividit erroris ingeniorum recentium, quem castigat, speciem. Eorum primo, qui omnem prope Europam Celticam dicerent: deinde, qui multos populos Celtas: mox, qui nobilissimos duos, Germanos & Gallos: postremo, qui Germanos solos. Nos quidem in principio videremus, ne non in concordiam reduci sententiæ pleræque possint; specie ac verbo sæpe, non re, diversæ. Hoc enim fere unum disconvenit, e Germaniane magna Celtarum & Gallorum olim coloniarum, quas memorant communiter, an ex eis terris, quæ Galliarum postea vocatæ fuerunt, deductæ sint. Non tam id in quæstione est, quod putare hoc studio intellecto possis, dicendos eos populos Celtas fuisse, qui a veteribus hoc nomine appellantur. Deprecamur autem ab Ortelio

Cluverioque verborum vim & argumenti minus æquam: de reliquis aliquos res ac testes expedient certi. Quod enim ille in tabulæ titulo *Europam sive Celticam veterem* ausus est prodere, quæ adiecit verba, *describere conabar*, facile defendunt, & enarratio eius tabulæ luculenta, quæ verbis exponit non aliam, nisi consentientem cum plerisque scriptoribus, & fultam litteris veterum sententiam. Cluverius vero, qui egregie pugnat argumentis multis contra eam ipsam sententiam de Celtico nomine Gallis unis debito, quæ Bodini olim sententia fuerat, videtur iudicari non inspectis tabulis veris. Responsurus ille secundum exempla recognitionis alterius *Germaniæ antiquæ*, a. C.N. 1630 vulgatæ, causam dicere iubetur e libris operis illius, qui primum editi A. 1616, in quibus multa deinceps mutavit. Hoc quoque iniquius reprehenditur, quod ille, quæ supra Iberiam sita Aristoteli memoratur, eam Germaniam esse acceperit. Nam quæ veteres a fronte, vel a tergo esse, dextra, sinistra in orbe terrarum, in cœli plagis designandis, tanquam augurali disciplina, vocarent, in hac urbe sermonibus & scriptis non ineptissimorum interpretum his superioribus annis meminimus exponi. Secundum eius doctrinæ rationes nunquam τὰς ὑπὲρ τῆς Ἰβηρίας Aristoteles dixit Celtas, nisi qui non intra ipsam Hispaniam, sed quicumque supra eam, id est, ad septentriones Celtae populi multi colerent. Supra, ad Aquilonem; infra, ad meridiem sita vocari, verisimillimum est. Iam & Galli, & Germani quoque certe, septentriones, ab Hispania si respexeris, colunt.

Ceterum eximie pro sententia sua propugnans auctor celeberrimus, hoc niti præsertim potest, quod Plutarchus Belgas ait τὴν τρίτην ἀπὸ τῆς κελτικῆς νεμομένης. Nisi Γαλατία ibi κελτικὴ intellegenda est, & κελτογαλατία, id est, simpliciter ac tantum Gallia, nullo respectu ad reliquos Celtas. Ut alia sit Celtica valens Galliam, & item alia Celtica, quæ intellegatur omnis ad occidentem Europæ totius ora Celtis habitata. At illam priorem vocabuli acceptionem, quæ adversatur Illustris Viri relationi, ut convenientem cum reliquis Plutarchi verbis, tuentur ibi, quantum videmus; aut coniectura alle-

affecuti putamus, quicumque eum Latine aut Francogallice verterunt.

Sequitur iam testium utriusque litteraturæ, singulari cum diligentia peritiaque productorum, ingenti copia nubes quædam: quorum tamen aliqui, ut fit in re tam vetere, tam obscura, & que commodum videntur interrogari posse aduersus Nosrum, quam pro Illius non causa, sed sententia & instituto. Ut verbi causa Appianus, dum hæc verba ponit, *κελτικὸι, ὅσοι Γαλάται τε καὶ Γάλλοι προσαγορεύονται*, ostendit igitur, etiam alios Celtas, præterquam quod Gallici nominis populos, dictos olim fuisse. Nam is alioqui Celtica historia Gallos & Germanos semper hoc uno Celtarum nomine miscet. Ut Cassius Dio, qua utramque Rheni ripam colere Celtas tradit. Igitur Germani quoque hinc Celtæ, ut inde Galli. Nam ibi barbararum gentium fedes certa & constans, non quidam sinus imperii Romanorum, edi videtur. Sic Suidas, *ἀμφὶ τὸν Ῥήνον ποταμὸν*. Quid, quod Strabonis locus, quem non adhibuit inter testes causæ suæ locum Vir illustis, omnes prope Vindiciarum rationes evertit. Nam sic ille: *προσάρκεια μὲν οὖν ἐστὶ τῶ Ἰσθμῷ τὰ πέραν τῆ Ῥήνου καὶ τῆς κελτικῆς. ταῦτα δ' ἐστὶ τὰ τε Γαλατικά ἔθνη, καὶ τὰ Γερμανικά*. Nisi enim his verbis scriptor primarius, summaque peritia & fide, Gallorum vocabulo prorsus Germanos, & Celticæ verbo Germaniam ipsam magnam diceret, declararetque sic ea verba, quid terrarum aliud trans Rhenum, extraque fines Imperii, situm intellegeret? quo pacto tradere auderet, eos nobilissimos populos, qui nobis nunc versa ratione, & aliunde adspectantibus, Galli transrhenani audiunt, ad septentriones a Danubio profectis adiri? Ab occidente Danubium omnis, qua patet, Gallia Romanorum respicit. Nulla eius pars ad septentriones ab eo flumine tendenti pertinet. Omittamus iam Plutarchum, Pausaniam, aliosque, qui etiam magis expressa his ipsis, super ingenti Celticæ magnitudine per oras Germaniæ patente in litteras retulerunt. Latinis vero, præsertim Plinii Celticam definiens auctoritati, quid opponi possit, nos

prorsus non videmus. In cuius loco altero, super descriptione promontorii Celtici, quod & idem Artabrum, Pintiani potius ac Dalecampii, faventibus nobis, iudicium, quam librorum Plinii exempla prodita sequitur; appellatque recognitionem Hackianam Gronovii, quæ non prorsus est Gronovii. In aliis item Latii veteris testibus citandis, non est dissimulandum, eum subinde corruptis non optimorum librorum tabulis uti videri. Nam quod contendit, apud Livium legendum esse, *Alia manus Cenomanorum*, id planissime contra est. Omnes libri veteres consensu exhibent, *Manus Germanorum*, & recte. Ista mutatio in *Cenomanorum*, contaminatio est Glareani & Sigonii, paucorumque Grammaticorum, temeraria, qui illos nempe duces, nihil per se exquirendo, neque, ut erat æquum, cunctando, secuti sunt. Ea narrationis parte, Annali, ut dictum est, quinto T. Livius iam omiserat Gallos reliquos, de quibusdam Germanis, anticipando vocabuli usum, dicturus, qui Brixiam Veronamque tenuerint. Et hodie quoque quibusdam prope Veronam oris nostri sermo Theotiscus durat. Ad ultimum eo redit Illustris Schœpflini omnis ratio. Quicumque populus Celtarum vocabulo olim dictus extra Gallias, Romanorum provincias, liquido ce- luisse tradatur, eum e Gallis coloniz modo deductum aliquando fuisse. Id operose, litteris plurimis, felicique ingenio, ut ostendat, studet. Quibus Vindiciis, si extundi efficique potest hoc, ut nemo nostrorum cis Rhenum colentium a Græculis olim barbarus, nemo Celta, errore, ac fere generis & morum diversorum ignoratione, communiter vocatus fuisse videatur, eo more, quo nostri homines, quos ignorant, communiter Tattaros: Scythæ, qui & Turci, nos unis sacris additos, communiter Francos appellant: ei vero sententiz nos merito ac lubentes accedimus, eamque evincendi erroris laudem celeberrimo multorum prædicatione gratulamur scriptori.

ALOP.

ALOYSII ANT. VERNEII, EQ. TORQVATI,
Archidiaconi Eborensis, de Re Logica Lib. V.
ad usum Lusitanorum Adoles-
centium.

Romæ, apud Nic. & Marc. Palearinos, 1751, 8.
Alph. 1. plag. 1.

EIUSDEM DE RE METAPHYSICA,
Lib. IV.

Ibidem apud Generof. Salomonem, 1753, 8.
Plag. 15.

Nullum librorum genus maiorem diligentiam desiderat, quam quod iuventuti destinatur. Nam in iis, qui eruditus scribuntur, si quid vel rebus, vel verbis, omninoque forma disciplinæ peccatum est, id innoxium facit lectorum ætas atque doctrina. At iuventus fere talis fit, quales sunt libri, quibus primum aliqua disciplina imbuatur. Itaque omni modo curandum est, ut libri huic ætati proponendi sint, & rebus accurati, ne dediscere cogatur postea, quæ temere arripuit, quod non adeo facile est, & verbis, totoque habitu, & forma, elegantes atque venusti, ut mature sensu quodam elegantia imbuatur. Hoc præclare intelligens *Verneius*, Vir Ill. & Rev. elegantissimæque doctrinæ, instituit elementa Philosophiæ proponere iuventuti Lusitanæ, quibus recte, & ad intelligendi subtilitatem, & ad explicandi elegantiam, conformaretur. In quo ei res ita feliciter cessit, ut non habeamus inter recentiores huius generis scriptores, qui ei vel comparari possint, vel præferri. Sequitur philosophandi rationem recentiorum ingenio exultam, nihil prætermittens, quod quisquam philosophiæ recentioris conditor boni habeat; eiusque rationis & necessitatem, & utilitatem, præ veterem illam Aristotelico-Scholasticam, demonstrat. Tum vero genere scribendi utitur sine *κακότητι* puro, & tota sua forma, id quod caput rei est, elegante. Inprimis admirati sumus lectionis copiam. Nam

nemo est philosophorum recentiorum paulo clarior, cuius ille non scripta legerit, atque inde, quæ optima essent, delegerit, ut vix v. c. in ipsa Germania putemus esse, qui *Leibnitii, Thomasti Wolfii, Rudigeri, &c.* bona melius norit, aut quæ omnes bona habeant melius delecta coagmentarit. Quod ut plenius appareat, age earum partium, quæ ad manus nostras venere, summam breviter exponamus.

De *re Logica* Volumen in quinque Libros est tributum. Forum *primus* historiam Logicæ persequitur, eiusque apud vetustissimos homines rationem, inter Græcos, Arabas, Christianos, fata, inter Scholasticos corruptelas, denique vel tentatam vel perfectam emendationem, explicat. In qua parte agnovimus, & æquitatem viri, & acumen, in iudicio de Dialecticis recentioribus ferendo. Eius generis duo exempla apponemus. Primum de *Andr. Rudigero*, alterum de *Chr. Wolfio*. „Negare non possumus, *Rudigerum* esse virum doctum, acutum, & qui multa utilia & nova in hoc libro (de sensu „V. & F.) exposuit, quæ alibi difficulter quæsieris. Tamen, „si quid iudicare possumus, existimamus, eum tironibus parum „prodesse, doctis esse utilem, qui certa ab incertis valeant „separare. Nam illud novandi studium, & a trita via recedendi, quo *Rudigerus* agebatur, quin obscuram disputationem „faciat, & hominem fundere ineptias cogat sæpissime, fieri „non potest: quod ipsum in *Rudigero* notamus.

Idem est Viri *Rev. de Syrbio & Gundlingio* iudicium. „Hos sequitur, inquit, *Chr. Wolfius*, Germanus, magnum „nomen - - - Quod ad Logicam attinet, hæc in eo laudantur: 1) Nemo homo accuratioribus vocabulorum definitiones „tradidit; 2) Nemo veritates acutis detexit; 3) Nemo clarius „demonstravit, & Methodo, quæ ad Mathematicam magis accedat. Reprehenditur autem his nominibus. 1) Artem inveniendi a Logica separavit: Criticam perfectam non dedit; „2) minutissimarum rerum demonstrationes inutiliter conglutinavit; 3) exemplis, de promptis e gravioribus disciplinis, cogitata sua confirmat; quod tantum abest, ut illustret, ut res potius „obscurat; 4) ex nimio Algebrae studio, barbaras voces, & barbare

„bare conformatas, introduxit; 5) eodem vitio laborat, quo
 „reliqui studiis Mathematicis addicti, videlicet ea methodo, &
 „eo sermone uti, qui ab usu familiari hominum alienus est:
 „adeo, ut ad id, quod cupit, scil. ad tirones imbuendos,
 „prorsus inutilis sit. Logica vero, vulgata lingua conscripta,
 „multo, mea quidem sententia, imbuendis tironibus est ac-
 commodatior.”

Libri *secundi* Pars I. est de *Ideis*, altera de *carum Signis*.
 In illa, præmissis capitibus quibusdam, de partibus hominis,
 animi sede, actionibus eius, & diversitate cognoscendi, de ori-
 gine idearum; quo loco late & acute disputat, nullas innatas
 esse, & negat, Patronos innatarum idearum intelligere ipsos,
 quid adfirment, cum tam varie sententiam suam explicant,
 ut vix duo consentiant; de vi sensuum in perceptionibus com-
 parandis: his igitur similibusque præmissis, discrimina idearum
 varia exponit, e Lockianis, & Leibnitianis, Wolfianisque fontibus
 hauriens. *Leibnitii* sunt discrimina idearum e modo,
 quo ideæ res quasque representant; cetera fere *Lockii*, ut
 de ideis substantiarum, modorum, relationumque &c. a quo
 sumta etiam, sed cum delectu, sunt, permulta Partis alterius de
 verbis, & cum Clerico, in *Logicis*, & *Critica arte*, communia.
 Neque enim tantum insunt ea, quæ in *Wolfiana Dialectica* de usu
 verborum dicuntur, sed multo plura, utilia, & idoneis exem-
 plis illustrata. Libri III. Pars I. est de Propositione, tradens
 vulgata, sed necessaria, de natura & formis propositionum, ad-
 iecta & mathematicorum distributione, præmissis necessariis
 de natura *iudicii*, cui respondet in oratione *Propositio*: similis-
 que est P. II. de *Syllogismo*, & dispositio, & ratio. Libri IV. in
 quo de cognitione veri disputatur, P. I. est de *veritate certa*:
 ubi primum, veritatem reperiri posse, & quibus id quasi gradi-
 bus fiat, ostenditur; tum modum cognoscendi certi declarat, ubi
 de criterio veri agit, probans eos, qui *Evidentiam rei* notam
 veri faciant, cuius ille vim & genera bene declarat: denique
 impedimenta veri cognoscendi commemorat, vel a sensibus,
 vel ab animi affectibus, ubi multa iuventuti saluberrima mo-
 nita reperiuntur, vel a mentis imbecillitate, aut corruptela,
 e me-

e methodi incitia, aut præiudicatis opinionibus; denique modum demonstrat veritatis, vel per experientiam, vel per demonstrationem reperiendæ, fallaciarumque, vel agnoscendarum, vel vitandarum rationem.

Liber IV agit de probabilitate, cum universa, tum singulis generibus, historica, hermeneutica, morali, & physica. In historica maxime Rudigerum sequitur Auctorem, in hermeneutica Thomafium; loco de historica probabilitate subiicit caput de librorum mendis, modo feceruendi integros a corruptis, genuinos a spuris & supposititiis, vitans adeo illud, quod in Wolfio reprehenderat, & iuventutem instruens veris & necessariis artis Criticæ principis; denique de fide habenda testimonio divino. Ac fortasse non sufficienti subtilius exigenti ea, quæ de historica & hermeneutica probabilitate tradidit, Auctoribus Rudigero & Thomasio; quorum nec ille rerum historicarum, nec hic hermeneutarum usum idoneum habuit, adeoque nec satis accurate ac definiite, de istis rebus explicare potuit: sed tamen iuventuti sufficere possunt.

Liber V denique est de investigatione & explicatione veri: cuius pars prima de meditatione, lectione, & disputatione præcipit; altera, de modo docendi, & scribendi libros, quo loco & de stilo, eius variis generibus, virtutibus vitiisque agitur, subiectis duobus de Pedantismo capitibus, lectu dignissimis, in quibus omnia istius vitii genera persequitur, non in schola modo, hoc est inter eruditos, istam vanitatem stultitiamque reperiens, sed etiam in aula, ubi elegantix sedes esse putatur, ubi omnium maxime irrideri homines Pedantismi nomine solent. *Neque id solum, (aliud Pedantismi aulici & Politici genus tetigerat, & poterat plura commemorare,) sed doctos homines, qui ad suum (Aulicorum) exemplum corporis gestum & incessum & habitum conformare non curant, atque aula verbis, plerumque nihil significantibus, uti nolunt, veluti pedantas rident & exhibent. Quid autem est, si non hic pedantismus est?* Adde, in Pedantismi loco censeri, si quis hæreticorum libros & inventa, contemnat, quia ab hæreticis scripti sint, si hæreticum putet, qui hæreticorum libros legat, & eruditionem lau-

laudet. add. pag. 220. Denique concluditur opus, capite, de usu Logicae, & appendice de arte syllogistica. Totum autem varia eruditione respersum, & vestigiis doctrinae omnigenae impressum est. Exempla ex historicis, Poetis, oratoribus, optimisque scriptoribus deprompta, & captui eius aetatis, cui dialectica proponuntur, accommodata. Notulae etiam subiectae, unde varia, & cum delectu instituta lectio, apparet, & veterum, & recentiorum. Tum toto opere candor quidam ingenuus, alienus a partium studio animus, iudicandi dexteritas, aliaque boni Philologiae magistri virtutes, rarissime hodie in eo genere hominum coniunctae, agnoscuntur: quarum, quid impedit, quo minus aliquot exempla subiiciamus. De Logica deligenda agens, & sectae, inprimisque Peripatetico-Scholasticae Dialecticae studium, & praceptorum Dialecticorum multitudinem, dissuadens: *Profecto, ait, & ego Sophista fui aliquando, Pag. 72. & sub Peripateticorum vexillis longum tempus militavi cum laude — sed Deum testor, me, tamen etiam atque etiam de Philosophia, Theologia, de iure, de historia, in amplissimis locis, & cum viris eruditissimis & acutissimis, disputaverim: nunquam artis regulis adiutum esse, ut aliquid probarem, sed quae memoria suppeditabat argumenta, vis quadam naturalis mentis ad formam redigebat, iisque, quod vellem, conficiebat. Quod & plerisque viris doctis evenisse, ex eorum habeo testimonio. Rara in Dialecticae magistro professio! Quam praecclare de disciplinis iudicet, intelligas e loco, ubi errores & vitia commemorat, quae ex incertitia methodi nascantur: Sunt, ait, qui sacra Biblia interpretantur, nec Graece, nec Hebraice sciunt: qui nullam historiae Iudaicae & profanae eruditionem habeant; qui plane hospites sunt in Critica arte. Sunt, qui Rom. leges e loco superiori exponant, qui nulla historiae Rom. notitia tincti sunt, nec Ethicae & Politicae rudimenta vel summi labiis degustarunt. Sunt qui Pontificum ius, qui sacram scientiam docent, qui nunquam Patrum Scripta pervolverunt, & Ecclesiae veterem disciplinam examinarunt &c. Sed satis de Logicis, ad Metaphysica veniamus.*

In qua Parte poterimus esse breviores. Nam ingenium eius idem est, quod prioris partis. Constat autem Libris IV. quorum primus exponit *historiam Metaphysicæ* doctrinæ. Metaphysicæ autem nomine intelligit eam, quæ & *Ontologia* vocatur. Lib. II. *de natura & usu eius doctrine* disputatur; quo loco disputat, Aristotelico-Scholasticos haud bene tractasse Ontologiam, sed multo accuratius recentiores, a *Lockio* & *Cbr. Thomasto* excitatos, sed alios alio modo: in quo bene reprehendit eos, qui, dum vetera delere curant, tot alia addiderunt, ut eam disciplinam implicatiorem fecerint. Nam primum ipsam Ontologiam nimis strictæ methodo Mathematicæ subiecisse; ex quo necesse fuisse, ut in rebus minutis, & ita evidentibus, ut de iis nemo non stultissimus dubitare possit, demonstrandis operosi essent, existimantes, hanc demum syntheticam rationem esse: quod omnino falsum sit. Hinc consequens fuisse, ut plurima, demonstrationum illustrandarum causa, inutilia adderentur, quæ hebetarent potius mentem, quam acuerent. Cum porro Metaphysicam dicant esse disciplinam notionum communes distincte explicantem, tamen ei præter Ontologiam, de qua id vere dici possit, addidisse *Colinologiam*, *Psychologiam*, & *Theologiam* naturalem, quæ *Physicæ* potius sint partes &c. Utilitatem porro Ontologiæ aliquam agnoscit, non tantam necessitatem, quanta vulgo putetur. Nam si quis ea teneat, quæ in *Logicis* de ideis claris & distinctis, de usu verborum in *Philosophia*, & de modo investigandæ veritatis præcipiantur, & pro re nata ad singula argumenta accommodet, carere sine ullo damno Ontologia posse, quæ nihil sit aliud, quam applicatio legum logicarum ad quædam argumenta generalia. Itaque nonnullos bene dicere, Ontologiam esse veluti *Appendiculam Dialecticæ*. Esse autem sic instituendam, ut ea tantum tradantur, quibus ad veritatem in ceteris scientiis, quæ quidem vere hoc nomen mereantur, non in quæstionibus metaphysicis, minime necessariis, quibus *Theologia Scholastica* inquinata sit, reperiendam adiuvemur, cetera refecentur. Duas porro Ontologiæ partes facit, primam *de modo cognoscendi primas veri-*

Pag. 44.

47.

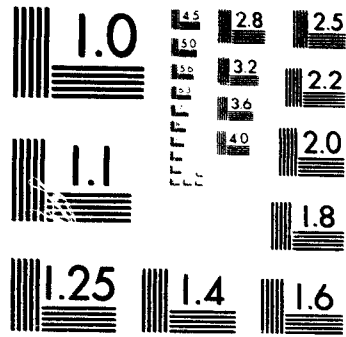
veritates, alteram de primis veritatibus ipsi. Atque hæc duobus reliquis libris persequitur. Libro igitur tertio explicat, quid sint primæ veritates; eas porro, & intimo sensu, docet, & ratione, quem & communem sensum vocent, cognosci: illum cogere omnes homines, vel invito, ad assentiendum, hunc animadvertentes modo: atque hunc sensum intimum, itemque communem, esse criterium veritatis. Post hæc late disputatur, & diligenter, primum adversus eos, qui ullam veritatem esse negant, deinde contra hos, qui primas veritates. Earum alias sensibus percipi posse (pag. 91.), ut existentiam corporum, earumque proprietates, quarum cognitio ad vitam humanam conservandam necessaria sit, tum cetera, sine quibus societas humana stare non possit; alias etiam auctoritate, ac testimonio, ut constans hominum testimonium de re facti, sit criterium veritatis, veluti, esse urbem aliquam Romanam &c. Libro autem IV. repudiata Philosophorum disputatione de Principio Contradictionis, & rationis sufficientis, qua nihil inutilius esse iudicat, quindecim Capitibus perspicue explicat notiones Ontologicas utiles, earumque usum demonstrat, tandemque disciplinarum omnium, quibus Ontologia prodesse possit, ordinem & nexum declarat.

Hac brevi utriusque libri descriptione, & quodam quasi gustu, incensum iri speramus lectores elegantes, ut reliquas partes mox videre cupiant.

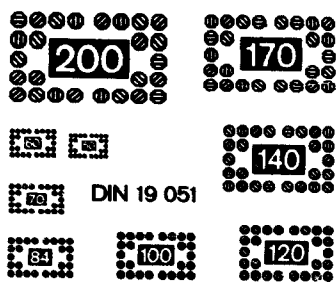
ALOYSII ANT. VERNEII, EQ. TORQUATI ET Archidiaconi Eboensis Apparatus ad Philosophiam & Theologiam, ad Usus Lusitanorum Adolescentium Libri VI.

Romæ, apud Nic. & Marc. Palearinos, 1751, 8.
Alph. 1. plag. 13.

Cum in animo haberet, Vir Ill. atque Rev. Philosophiam & Theologiam omnem, melius ac diligentius vulgari conformatam edere, in Juventutis Lusitanæ usum, bene, & ad eius utilitatem accommodatè fecit, cum impelli se passus est ab

MICROCOPY RESOLUTION TEST CHART
 NATIONAL BUREAU OF STANDARDS-1963-A

1:24

NOVA ACTA ERUDITORUM
LEIPZIG 1754

DER MICROFICHE-REPRODUKTION LIEGT DAS
ORIGINAL DER NIEDERS. LANDESBIBLIOTHEK
HANNOVER ZUGRUNDE

SIGNATUR: AA - A 35

iis, qui ingenium, doctrinam, elegantiamque Viri nossent, ut quandam quasi *εἰσαγωγήν* ad utramque disciplinam ederet: quod factum est eodem tempore, quo prima Philosophiæ pars edebatur. Utraque Operis Pars, quarum prima de Philosophia, altera de Theologia agit, in tres libros est descripta, quorum simile in utraque argumentum est. Nam primus cuiusque Historiam suæ disciplinæ, alter Naturam & Usus explicat, tertius celebriores Auctores commemorat & diiudicat. Primus igitur Partis I. liber complectitur Historiam Philosophiæ, ab initio rerum usque ad nostra tempora deductam: in qua, etsi, post tot de eadem edita Volumina, nihil admodum novi reperitur, quod nec desiderat consilium operis; tamen ipsa ratio explicandi, perspicuitatem & elegantiam conservans, & omnia idoneis auctoritatibus firmans, placet. Neque tamen alibi nos reperisse meminimus, quæ de propagatione Philosophiæ Eclecticæ recentioris, cuius Auctores sine dubitatione Germanos facit, præsertim in Italia, Hispania, & Lusitania, traduntur. Nempe, in Hispaniam, in qua recentioris & meliorem Philosophiam contemni, narrat cum dolore *Marianus*, V. C. in Vita *E. Martini*, tamen paulatim admittitur est *Gassendi* Philosophia, religiosi quibusdam hominibus non dubitantibus eam docere atque defendere. Ex his *Thom. Vincentius Tosca*, Valentinus, de Clericis Philippi Nerei, edit *Compendium philosophicum*, Valentia 1721. Voll. 5. in 8. in quo illam Philosophiam exponit, non tamen puram, sed coniungens & concilians cum Aristotelica, ne nimis irritaret tenaces Aristoteleæ rationis. Huius institutum secuti sunt Lusitani nonnulli, ex eadem Philippi familia, eamque Philosophiam, palam, tum Ulyssipone, tum aliis locis, docent; eiusque generis quidam etiam libelli prodire. Atque etiam alii, qui apud exterarum nationum solidioris Philosophiæ præceptis imbuti sunt, nominatim *Regulares Canonici* quidam *S. Crucis*, Philosophia Eclectica delectantur, eique privatim dant operam. Sed plures amatores iam sperare potest hæc Philosophia posthæc, Lusitanis adolescentibus commendata *Vernio* Auctore, & suffragatore, & quasi conciliatore: quo

vix melior & disertior ei poterat contingere. Nam toto *Lib. II.* primum omnia eius bona & dotes demonstrat, hoc est, necessitatem & utilitatem, in recta iuventutis institutione, in omni genere disciplinæ, in omni denique vitæ parte: deinde a criminationibus malevolorum liberat, ostendens, bonam & veram Philosophiam, non argutiis, inanibus quæstionibus, & generalibus notionibus contineri, qualis vetus Aristotelica fuit, sed eam esse, quam recentiores Philosophi colant, etiam non omnia bonæ Philosophiæ nomine digna habenda sunt, quæ ab iis excogitata sint. In *Lib. III.* primum de gentilibus Philosophis celebrioribus tribus, *Platone, Aristotele, & Epicuro*, iudicatur, ceteris omnibus missis: deinde de Patribus Græc. & Lat. clarioribus, quos Philosophiam attigisse constat, ut *Irenæo, Clemente Al. Origene, Eusebio Cas. Synesio, Arnobio, Lactantio, Augustino, Boetio*: tum de celebrioribus Arabibus, nominatim *Averroë*, & Scholasticis, quorum vitia bene monstrat, denique de recentioribus, *Cartesio, Gassendo, Newtono, Leibnitio, Thomasio*; in quorum & bonis & vitiis enumerandis, & æquitatem & acumen probat, commemoratis etiam præcipuis cuiusque sectatoribus, & qui eorum systemata, vel illustrarunt, vel novo quodam habitu iaduerunt. In iis, qui Newtonianam Philosophiam accommodatiorem reddere captui eorum conati sunt, qui sublimiorem Geometriam nondum plane percepere, commendat iuventuti maxime *Georg. Petr. Dumkii* Philosophiam Mathematicam Newtonianam illustratam.

Partis II Liber primus exhibet elegantissimum Compendium Historiæ Theologiæ, ad hæc usque tempora deductæ, cui simile extare non meminimus. In quo etiam interdum durior est Protestantibus, qua talibus, quod nemo mirabitur, tamen & æquus est in eorum doctrina & meritis agnoscendis, usus etiam eorum libris, & frequenter laudans. Agnoscit, instauratæ dogmaticæ & Polemicæ Theologiæ initia ab Lutheri ætate & conatis orta. Nam Lutherum & sectatores, studium biblicum, Patrum, linguarum, & literarum humaniorum, incendisse, & Catholicos, e veterno excitatos, coegisse eadem studia tractare, & meliorem Theologiam, missis argutiis

Pag. 415.

Pag. 424. scholasticis, efficere; quod dudum *Jo. Maior*, Theologus Paris.
 428. & *Martinus Becanus*, facti erant. In nostratibus, qui Dogmata
 417. Theologica e PP. & Conciliis &c. illustrare, *Gerardi Con-*
 428. fessionem Catholicam desideravimus, & abbi *Ant. Reiserum*
 pro *Reisero* nominatum; sed hoc operarum vitium credimus.

Liber II agit de *Natura & Usu Theologiae*, qui & ipse multa
 utilia habet: (nam quæ sectæ propria sunt, neminem mora-
 buntur;) veluti cum docet, veram Scholasticam Theologiam,
 (sic vocat, quam nostri theicam, systematicam vocant,) longe
 distare ab argutiis Peripateticorum, eiusque necessitatem ad
 convellendos adversarios demonstrat: cum ostendit, acumina
 & disputationes Peripateticorum, non esse accommodatas ad
 refellendos adversarios, Judæos, & hæreticos: expositoque,
 quæ controversiæ tractandæ maxime sint, non levi, monet,
 scripturæ, historiæ, linguarum, & critices notitia opus esse:
 quibus præfidiis qui careant, & bellum committere audeant,
 palam inicitiam & arrogantiam in disputando prodere.
 Enimvero his inanes esse Philosophorum disputationes, quæ
 quæstiones de possibili sine fine persequantur, nitantur Philoso-
 phia Peripatetica, & ideis abstractis metaphysicorum, nec de-
 nique scriptura & patribus recte utantur. *Lib. denique IV* pri-
 mum de Codice S. utroque, eiusque versionibus, tum de ce-
 lebrioribus Eccl. PP. atque ad Sec. X. de celebrioribus Scho-
 lasticis, Dogmaticis porro & Polemicis, denique Hæreticis, agi-
 tur: in quo capite excidit hoc doctissimo viro, ut Examini
 Concilii Tridentini Auctorem *Melancthonem* faceret.

PARERGA THEOLOGICO-EXEGETICA IN LU-
 cem edita a JOANNE UDALRICO SPONSELIO,
 Conc. Hospit. Gravenreuteriani & Diac. ad eadem ordi-
 nis ruse aquile Brandenburgicæ in urbe S. Georgii
 ad lacum iuxta Baruthum.

Part I.

Coburgi, apud Georg. Ottium, 1752, 8.
 plag. 8.

Auctor

Auctor, cuius nunc lectoribus conspiciendam exhibemus descriptionem, ante undecim fere annos, opifex, rudis atque ignarus eruditæ cognitionis hæcæ, vitam duxit; ubi deinceps, subita rerum suarum commutatione facta, ad divinarum se recepit rerum intelligentiam, in qua quantum profecerit, præfenti declarare studuit specimen. *Prima* eius particula agit de *causis obscuritatis in promissione divina Genes. III, 15.* Certissimum est, Deum primos mortalium parentes, ne animum abiicerent, atque plane de salute sua desperarent, ad spem felicitatis suæ revocasse, sic dicto protevangelio. Nihilominus tamen etiam verissimum hoc est, primam hanc gratiæ annuntiationem, quodam obscuritatis peplo involutam esse. Hinc Auctor noster primo certis atque indubitatis monstrat rationibus, dictum hoc factum, de nemine, nisi de Christo, Dei filio, esse intelligendum, & operam perdere illos omnem, qui in aliam hic erant sententiam. Deinde indicatur ab Auctore, Deus quibus rationibus permotus fuerit, ut promissioni suæ aliquam offunderet caliginem; licet tantum illis aperiret, quantum esset satis ad suum intelligendum propositum, animosque eorum levandos. Hoc quasi centrum est eorum, quæ Noster assert: ubi ratio palmata huius obscuritatis hæc ipsi esse videtur, ut dulce levamen propius primis parentibus admoveretur; quod fieri non potuisset, si tantorum annorum series, Messicæ adventui a Deo destinata, & longa intercidentium calamitatum enarratio, ipsis aperta fuisset. Paucis omnia his verbis comprehenduntur atque continentur: Si Deus neque nativitatem, neque cruciatum, neque mortem Iesu, primis nostris parentibus, sine maximis potuit manifestare periculis: apparet, eum suæ quasdam debuisse afferre promissioni tenebras atque obscuritates. *Secunda* commentatio inscribitur: *Maledictio per diluvium a terra ablata.* In eam hic Noster proclivis est sententiam, secundum quam statuitur, maledictionem divinam terræ adhuc minus incumbere, sed ablatam esse penitus, & ad antediluvianum modo hanc relatum fuisse seculum. Primo perferuntur Auctor, in quo execratio consistit, qua Deus nostræ maledixit

Pag. 12.

14.

18.

26.

35.

39.

- dixit terræ. Nominatur hic præcipue sterilitas agri, in quo colendo operam parentes primi impendere debeant. Modum huius sterilitatis ex eo deducit Noster, quod Deus benigne post diluuium pollicetur sic, nec sementem, nec messem, nec frigus, nec æstus, nec ætatem, nec hiemem esse cessaturam; hæc putat colligi, ante diluuium fecus hæc fuisse.
47. Et hæc est maledictio terræ, ex mente Auctoris, & recentiorum quorundam aliorum; ubi argumenta etiam promuntur, quibus stabilitur, maledictionem a terra per diluuium esse ablatam. Minus tamen nobis illa stringentia videntur, licet speciem veri, ex nostri iudicii ratione, habeant, & licet obiectiones quædam, ab Auctore solvantur, nihilo minus dubii superest in hac, quam sibi sumit, explicatione, multum. *Tertio* occurrit *Lazarus a diuite saturatus Luc. XVI, 19-31*. Tota tractatio duabus describitur partibus. Altera Auctoris declarat sententiam de eo, num Christus veram narraverit historiam, an parabolam tantum. Altera rationes continet, ex quibus lectores præbabilem eliciant sententiam, quod Lazaro quotidianus fere victus ante heluonis suppeditatus sit fores.
69. Ad prius quod attinet, Noster ita statuit, vitam & mortem utriusque esse probe discernendam. Ad illud usque temporis punctum, quo Lazarus & heluo extremum vitæ diem finierunt, omnia, quæ Iesus enarravit, re vera sic accidisse, evincit Auctor: illa vero, quæ post mortem gesta referuntur, in parabolæ numero habenda esse existimat. Ad finem huius commentationis, questionem proponit Auctor, quare dives ille homo ad æterna coactus sit abire supplicia, immisericordiæ locum si concedere nolimus? Sola incredulitas ei adæquata damnationis causa fuit, scribente nostro: nec misericordia divitis huius viri in Lazarum, vera erat virtus; sed
77. speciem modo virtutis habebat. *Quarta* commentatio, de *captivanda sub fidei obsequium ratione*, exponit Auctoris sententiam, ita, ut primo declaret, quod nihil in fidei articulis rationi sit contrarium, licet occurrant alia, quæ supra sint rationem. Deinde speciales enumerantur *casus quinque*, in quibus iure ac merito obligati sint homines, rationi silentium imponere: sunt vero

vero isti: primo, quando de Dei sermo est essentia; deinde, Pag. 86
 quando quid sola Dei nititur voluntate; tertio, quando de di-
 vinitis verba facit Scriptura sacra decretis; quarto, si de divina
 res agitur omnipotentia; quinto, quando divinum sibi propo- 89.
 suit nomen, hominum explorare fidem. Videant lectores,
 num ne quinque hæc capita, ad tria vel duo etiam, possint
 referri? *Quinta Dissertatio de Michaelis Archangeli certami-*
ne cum diabolo, ex Iudæ Epist. v. 9. agit. Divisio hic occur- 92.
 rit primo totius Epistolæ S. Iudæ, in tres partes facta. Primo
 statim apparet in litteris hæc salutatio Apostoli: deinde rei
 caput incipit Iudas a tertio, usque ad vicessimum tertium ver-
 sum: cui denique epilogus additur. Dicitur Iudæ ita a Nostro 97.
 vernaculo ore atque sermone vertitur: *Als aber der Erzengel*
Michael mit dem Teufel zankte, und wegen des Leichnams
Mosis mit ihm stritte: so unterstunde er sich doch nicht, das
Urtheil an ihm zu vollstrecken; noch ihn deswegen wieder zu
lethern, sondern sprach: Der Herr strafe dich. Per Michael- 105.
 lem Noster intelligit cum aliis, & quidem recte, angelum
 creatum. Res in disceptationem veniens, ex Nostri senten- 107.
 tia, est naturale Mosis corpus. Procul enim dubio poposcit Sata-
 nas, ut propter gravissima, quæ Moses commisit, peccata, aut to-
 tum ipsi traderetur corpus, aut in sepulcro saltem non conde-
 retur. Moses enim multum apud omnem populum valebat,
 & hinc opportunitatem Satanas erigendæ, quantum coniectu-
 ra consequi valet Noster, idololatriæ, amittere nolebat, quia
 aptius subinde tempus ægre potuerit expectare. *Sexto loco* 113.
apparet oratiuncula, in honorem nati Servatoris dicitur, ubi de-
claratur, quid in gratiosissima Iesu nativitate, sapientia atque
potentia Dei fuerit dignissimum.

HISTORIA IURIS ROMANI AC GERMANICI,
qua utriusque origo, & usus in Germania, ex ipsis fun-
tibus ostenditur, commoda Auditoribus methodo adorna-
ta,
Bb bb

ta, multisque observationibus haud vulgaribus passim illustrata, Autore IO. GOTTL. HEINECCIO, 1Cto. quondam S. R. M. Pruss. Consil. intim. & juris ac Philo. in illustri Frederic. P. P. O. editio nova, emendata, observationibusque aucta, studio IO. DAN. RITTERI, S. R. M. Polon. Consil. Aut. & in Academi. Witteberg. Histor. Profess. Publ.
Ord.

Lugd. Batav. apud Io. & Herm. Verbeek, 1748. 8 mai.

Alph. 2.

Non potuit melius fieri, aut a Verbeekiis fratribus, Viris honestissimis, quam ut celeberrimum Ritterum litteris ad hunc librum observationibus illustrandum suis, adducerent; aut a viro Illustri, ut precibus honestissimis locum relinqueret. Nam quamquam vel nominis Heinecciani ea fama est, ut nil nisi politum ingenio, elaboratum industria, ab eo proficisci putetur potuisse; vel huius libri auctoritas tanta, ut omnibus huius generis compendiis, cum orationis, tum doctrinae elegantia, longe multumque praefertur; tamen dudum Viri eruditi multa in eo desiderarunt, multosque errores & agnoverunt, & reprehenderunt, in quibus viri alicuius in hoc doctrinae genere accurate versati laborem exerceri diligentiamque vellent. Ea autem Cel. Ritterus, cum alias, tum imprimis edito perpolitoque curis suis Codice Theodosiano, eruditionis elegantiae dederat specimina ac documenta, ut dubium non esset, quin, si ad hunc librum illustrandum accessisset, multis partibus & accuratior, & politior esset proditurus. Itaque factum est. Nam primo veterum auctorum testimonio, vel minus diligenter accurateque laudata, quorum ingenus exitit numerus, vel alieno in loco posita, vel plane omissa, correxit, recte collocavit, atque supplevit, deinde

de cum multum referat ad veterum Legum intellectum, factorum rationem diligenter haberi, operam dedit, ut annis Consulibusque suis redderentur. His ipsum Heineccianum textum eleganter & erudite exornavit atque constituit. Deinde adiecit observationes suas: quibus, quæ ab Heineccio peccata graviter & omiſſa, aut quæ desiderarentur, de his sententiam suam uberius atque copiosius explicavit, eaque suo loco separatim, sui nominis prima littera distincta, subiecit. Denique, quoniam duodecim Tabularum Legibus nemo carere potest, qui velit ad aliquam in iure civili laudem pervenire, eas suo loco interſeri, probationibus ad marginem, & interpretatione ex adversum appolitis, curavit. Quibus rebus effectum est, ut hic libellus, eleganter conscriptus, longe, quam fuit, prodiret utilior. Sed quoniam lectores nostri cupiunt, materiam per se iudicandi habere, eaque est nostra consuetudo, specimina quædam delibabimus, ut fides dictis constet.

Eius autem diligentia, qua ipsum textum Heineccianum emendavit, & auctorum loca accurate posuit, quoniam infinitum esset, unam tantum commemorabimus exemplum. In §. CXVII. vulgaris opinio est, Sempronium Sophum ICTum, uxori repudium misisse; sed Heineccius inquit, Valerius Maximus Lib. VI. Cap. 1. qui id memoriæ prodidit, diserte ait, id divortium fuisse tertium ab eo, quod fecerit Sp. Camilius. Sed apud Valerium M. nulla est huius rei mentio: at apud Plutarch. quæst. Rom. pag. 267. Tom. II. ed. Francof. atque ita a Viro Cel. rescriptum. Plura huius generis specimina non adferemus, quoniam, tamen Doctissimi Viri gloriæ iam dudum constitutæ, ex his minutis rebus nihil potest accedere, neque ipse ista sibi, sed Heineccio attribuit: inprimis cum Heineccianis meritis eam deberi reverentiam putasset, ut veterum Auctorum loca eum intellexisse quidem, sed ea negligentius inspexisse, aut aliis doctis Viris plus iusto tribuisse, profiteretur. Ex observationibus

igitur additis, par est aliquot specimina depromere. Ad §. VIII. observatio **Cl. Ritteri, cum multis aliis salubriter doctique monitis præstat, quæ in compendium mittere non licet, tum vero imprimis Heinæcianiæ sententiæ de Lege Romuli *de nurrum in foceros savitia* apud Festum in v. *Plorare*, refutatione eminet. Primo apud Festum nihil legi de nurrum in foceros savitia, docet, verum hæc: *In Regis Romuli & Tatii legibus: Si nurus sacra divi parentam est. & in Servii Tullii hæc est: Si parentem puer verberit est oleæ plorassit parentes puer divi parentum sacer esto.* Merula huic Legi occasionem dedisse Sabinarum in foceros savitiam, placente Heinæccio, putabat, paulloque aliter locum Festi emendandum. Sed ridiculam eam opinionem esse, neque ullis testimoniis recte confirmari, ostendit Cel. Ritterus, cum ne verisimile sit, foceros eam ferociam passuros, aut omnes nurus tam feroces futuras, ut hac Lege lata opus esset. Quapropter eam Legem V. C. tanquam appendicem esse legum de patria potestate latarum putat: tum, quoniam ex his verbis sensus nullus existit, emendationem Scaligeri amplexus, traiectione ea sanantis, legit: *In Regis Romuli & Tatii & Servii Tullii legibus hæc est: Si parentem puer verberit, est oleæ plorassit, puer divi parentum sacer esto; Si nurus, sacra divi parentum esto: explicatque: filius parentem verberans sacer esto: filia parentem verberans, sacer esto. Puer antiquis dicebatur, uti in vulgus notum est, filius; nurus autem omnis femina, filia, virgo, mater, nupta, innupta. Ratio autem huius Legis V. C. hæc fuisse videtur: quod facile antiquissimis temporibus accidere potuerit, ut pater paupertate ac senectute pressus, in filium valentem potestatem patriam inhibere non posset: utque mater, imprimis vidua, filiam ferocientem coerceret, quæ imprimis potestate careret: ne igitur huiusmodi in parentes scelera nefanda liberorum inulta essent, cessante animadversione domestica, hac lege caput eorum, qui parentes verberassent, divi parentum sacratum, quo civitas supplicium de iis sumeret. Ad §. XVII. sententia vulgaris,*

atque

atque adeo *Heineccii*, de *Jure Civili Papiriano* refellitur, ostenditurque, C. Papirium Pontificem Max. sui muneris causa, collegisse tantum Leges Regias de Jure sacro, atque edidisse: quia eius rei nobis auctor est locuples Dionys. Halicarnas. *Lib. III. pag. 178.* & quia Gracii Flacci de *indigitamentis* liber, ex omnium opinione, commentarii loco in Jus Papirianum scriptus, ad Jus sacrum pertinet, cum *indigitamenta ispatinod* sint *β.β.α.α.*: denique quod Jus Papiriani reliquæ & fragmenta, e Commentario Gracii, omnia ad Jus Sacrum spectant.

At Pomponii in *L. 2. §. 2.* locus diserte tradit, omnes Leges Regias in Papiriana collectione comprehensas fuisse. Cui dubitationi respondetur recte, Pomponiani fragmenti, quippe a Pandectarum architectis interpolati, perperam descripti, & corrupti, imprimis in hoc ipso loco, uti docet V. C. auctoritatem nullam esse, nisi ubi cum scriptoribus fide dignis consentiat. Ex quo facile consequitur, omnes eas coniecturas, quibus Pomponii textum emendatum ivere Viri docti, inanes & inutiles esse.

Insignis est observatio ad *§. XXI. de Lege Ateria Tarpeia.* Primo contra Koolium ostenditur, etiamli iam ante legem Tarpeiam multam duarum ovium ac tringinta boum, certum sit, obtinuisse, & Gellius hac Lege æstimationem introductam esse memoret, tamen Dionysium non errasse, qui tradidit, eam Lege Ateria statutam esse: multa enim in Legibus recentioribus repetuntur, quæ diu antea iam fuerunt cautæ. Deinde ante Legem Ateriam, Consulibus tantum ius potestasque fuit, multas dicendi; hæc autem Lege idem etiam ceteris magistratibus permillum, atque adeo necesse fuit æstimationem multarum definir.

Jam porro Lex Ateria multas tantum eas spectat, quæ hominibus in magistratum potestatem iniuriis dicebantur; publici nam criminis reis populus vel plebs in comitiis gravissimas irrogabat.

bat multas saepenumero. Ceterum emendationem loci Dionysiani, cum rescribunt: δύο πρόβατα καὶ τριάκοντα βόες, a Viris doctis factam, & ab Heineccio probatam, & ipse probat Cel. Ritterus, additque locum Plutarch. Poplic. pag. 103, ubi δύο πρόβατα καὶ πέντε βόες occurrunt. Sed rationem, adlatam ab Heineccio, quod maior boum, quam ovium, proventus fuerit, etsi nixam auctoritate Gellii *N. A. II, 1*, ridiculam esse ostendit: cum aestimatio, lege Ateria facta, eam opinionem satis convellat; ovis enim decussibus, bos centullibus aestimatus est. Omnem igitur rem V. C. ira expedit. Antiquissimis temporibus, multa pecoris, ovium boumque, in usu erat. Sed, inquit Gellius l. c. *cum eiusmodi multa pecoris a magistratibus dicta erat, adigebantur boves ovesque alias parvi pretii, alias maioris, eaque res faciebat inaequalem multae punitionem. Idcirco postea Lege Ateria constituti sunt in oves singulas aeris deni, in boves aeris centeni.* Secundum hanc vero etiamnum magistratus multam ovium boumque dixere, auctore Dionysio Halicarno. quando recentioribus temporibus multam non decem aut centum assium, sed ovis bovisve irrogatam esse scribit Gellius l. c. *Minima vero multa erat unius ovis, seu decussis, secundum haec duarum, sive vigellis.* Festus voc. *ovib.* postea demum multa unius bovis, seu centussis, iniungebatur, vid. *Plin. H. N. XVIII, 3*. Denique si quando necesse videretur, iudicis aut magistratus contemptum graviore multa coercere, tunc demum ex Lege Ateria magistratibus ius erat, multam ovium duarum & triginta boum simul dicere, quam maximam, sive supremam multam, antiqui dixerunt. Festus, voce *multam*.

Ad §. XLVI. errorem Hotomani de legis actionum & actuum legitimorum discrimine, pervagatum illum fere omnes Ictorum, atque adeo etiam Heineccii libros, refellit. Ostendit enim, *lege agere* dici illos, qui in foro & iudicio disceptent, & ius suum persequantur, atque adeo *actionem legis* pertinere ad actorem vel petitem, qui

qui ex lege aliqua, sive iure agit adversus alterum, quod hodie vocant processum instituere: unde etiam formula ipsa dicta est *legis actio*, quoniam sine formula agi lege non potest. Ex quo consequitur sua sponte, omnes legis actiones esse iurisdictionis, quam vocant, contentiosas, in easque minime convenire, ut nec diem, nec procuratorem admittant unoque actu sint peragendæ. Iude etiam patet, quam ridicule Heineccius, ad sententiam suam confirmandam, *lege agere* lectores iusserit: de quibus cum id dicitur, longe alia vi dicitur, ut, quod leges iubent, peragant, & exequantur, poenam & supplicium sumendo. *Actuum autem legitimorum* hanc rationem docet fuisse. Iam antiquissimis temporibus Romani ita instituerant, ut quædam negotia, imprimis graviora & maiora, a quibus fortuna & status hominum penderet, soleuni ritu, certisque etiam adhibitis formulis, vel apud magistratum, vel intra privatos parietes, peragerentur, ne lites propter ea æternæ existerent. Hos *actus legitimos* vocarunt. Neque officit huic sententia, quod ICI interdum, quæ essent *legis actiones*, vocant *actus legitimos*, & contra: *actus enim & actio*, e lingue natura Romanæ, eandem vim habent; & quod *legis* est, id quoque *legitimum* censetur. Qua dubitatione sublata, tolli irquoque inanis illa recentiorum ICI partitio *actionum legis*, in primi & secundi generis, quam etiam Heineccius amplexus est.

§. XLVIII. Heineccius ubi de iure *Æliano* exponit, postquam Flavius scriba vulgasset fastos & legis actiones, Patricios, dicit, novas excogitasse formulas, easque non litteris, sed notis perscripsisse, ne in vulgus exire iterum possent. Ridicula ea sententia, quæ omnes, qui de Juris Historia exposuerunt, libros occupavit, nititur Ciceronis pro Murena *Cap. II.* loco, sed male intellecto. Ostrudit enim Illustris Ritterus, apud Ciceronem, *notas componere*, nihil aliud esse, nisi formulas componere: quod ita esse, & ratio, & totus Ciceronis locus, & Io. Aug. Erne-

Ernesti, Viri Cel. Clavis Ciceron. voc. *notæ*, manifesto demonstrat.

Ad §. LIV. Cel. Ritterus erudite & accurate de Ædilibus plebis, eorumque muneribus agit: cum de eorum curationibus exponere superfederit Heineccius. Ad §. LVIII. Heineccii sententiam refutat in animadversione subiecta statuentis, postremis temporibus auctum numerum decemvirorum esse, quod occurrant & XVIRI & XXVIRI STLIT. IVD. in marmoribus, apud Reines. At Ritterus V. C. monet, primo exscriptos ab Heineccio esse indices Reinesianos, qui operarum erratis sint plenissimi, ipsos autem lapides consultos non esse, qui alia omnia demonstrarent. *Class. VI, 42.* ICANIDIS vocabulum mutilum Reinesius ex ingenio emendavit X. V. STLIT. IVDICANDIS. *Class. ead. n. 50. 78. & 136.* manifesto exhibent Decemviros. *n. 58.* autem ipse Reinesius pro suspecto habet. Tum ipse Reinesius arguitur, qui *Quindecimviros Scitibus iudicandis* ex antiquitate notissimos esse & marmoribus vetustis, dicit: qui ab indice Gruteriano in errorem inductus sit, in quo *XVIIri* magno numero indicantur, qui, si lapides ipsos consulueris, sint *Decemviri*. Locus autem Spartian. Julian. *Cap. I.* ubi memorantur viginti Viri, quem Reinesius ad suos *Viginti Viros litibus eud.* refert, pertinet ad eos Viginti Viros, in quorum numero sunt ipsi Decemviri.

Nota est opinio Heineccii, ius edicendi ab Honore arcescentis, qua cum alibi, tum etiam in §. LXI. se iactat. Sed in observatione adiecta ostendit Cel. Ritterus, edicta omnia potius vi muneris publici fuisse proposita. Nam si ab honore repetantur, & sacerdotes honorem gesserint, consequens esset, ut Jus Pontificium augurale, & omne sacrum ius *honorarium* dicendum esset, quod tamen veterum nemo eo retulit. Lapidem autem, in quibus *Honore usor*, aut *Honoratos* pro sacerdotibus Hein. invenisse putavit, eam sententiam non confirmant. Nam *honore usor* in *Inscript. laudd. decurio-*

curiones municipales, *Honoratum* autem in marmore p. 357, 3, & 364, i. esse nomen proprium, recte adfirmat Cel. Ritterus.

Quam vehementer *Pratorum edicta*, & omne Ius inde introductum, impugnaverit Heineccius, & Cortio, Lips. Prof. quo præside *Vindicta Pratoris* defensæ sunt, post mortem insultaverit, cum alibi, tum in Hist. Iuris §. 68. seqq. sciunt omnes. In quo eum cupiditas atque ira sua abstulit. Neque enim ea omnia, quæ disputat, magno animi ardore, magna vehementia, sunt unius assis. Itaque ne incauti lectores in errorem adducerentur, V. C. observationibus suis cavet, Heineccique opiniones erudite contudit, & lubricas vanasque esse demonstravit. Quarum animadversionum ligurire sententiam nolumus, sed integram lectionem lectoribus nostris reservamus.

Locum in omnibus Historiis Iuris *Edicta perpetua* prætorum ante Hadrianum, ad hunc usque diem, invaserunt, eaque duplici fundamento nituntur. Primum fragmento Actorum Urbis Romæ Diurnorum, quo SCtum factum dicitur, *ut prætores ex suis edictis perpetuis ius dicerent*. Verum hoc fragmentum falsi coarguerunt Viri doctissimi, P. Wesfelingius, & I. A. Ernesti, & convicerunt. Ergo SCtum illud ipsum quoque falsum est. Deinde loco Alconii Pædiani, in orat. Cic. Corn. ubi *Lex Cornelia* lata dicitur, *ut Prætores ex edictis suis perpetuis ius dicerent*. Sed dudum Menardus ad Cic. *Verr. I, p. 103.* emendandum eum locum vidit: repugnat enim Latinitati: dicendum fuerat *ex edictis suis perpetuo ius dicerent*. Neque enim omnia ea loca ab Heineccio commemorata, quibus *perpetuum* esse non interruptum ostendere instituit, huc quidquam faciunt. Has ob causas Cel. Ritterus se maluisse totum eum locum in textu §. LXXII. & seqq. plane immutare, atque emendare, si sibi licuisset, in Præfatione ostendit: quod & nos factum cuperemus. Certe in posterum effectum nunc credimus, ut quem locum *edicta Pratorum perpetua ante Hadrianum*

in historiis iuris occuparant, inde veluti interdicio iusto decedere cogantur.

Legis Lætoriz caput tertium fuisse hoc statuit Heineccius § XCIX. in not. ut *minoribus petentibus causa cognita curatores darentur*: is error est gravis, at ipsi tamen gratus, quippe omnia eius scripta late pervagatus. Omnis eius sententiæ fundus est locus Capitolin. Marc. c. 10. E quo effici putat hoc, furiosos, & lascivos, seu prodigos, curatores accepisse Leg. XII. at *minoribus petentibus subvenisse* Lætoriam. Sed e Lege XII. curator non aliis prodigis potuit, quam iis dari, qui iure Civili ab intestato parentibus heredes essent. Ulpian. fragm. XII, 2. Neque vero, qui auctores veteres interpretari recte possunt, aliam sententiam in loco Capitolini inveniunt quam hanc, ante Divum Marcum, curatores ex Lege Lætoria propter lasciviam & demetiam datos esse, hunc autem statuisse, ut omnibus adolescentibus darentur, causis non redditis. Ratio & contextus aliter intelligi vetat. Ridiculum autem porro, quod Heineccius dicit, petentibus minoribus datum Lege Lætoria curatorem, causa cognita. Quis enim unquam vel fando audivit, vel cogitando animum inducere poterit, causa interposita, prodigos sibi curatores petere, quia res suas disperdant? Hæ sunt rationes, quibus Cel. Ritterus Heineccianam sententiam evertit.

Confundit § CXLIII. Heineccius Crassos duo, *P. Licinium Crassum Mucianum Divitem*, & *L. Licinium Crassum*, quem errorem accurate Cel. Ritterus in observatione subiecta dispulit. Sic § CXLIX. duos Balbos, *L. Lucilium Balbum*, Ictum, & Servii Sulpicii præceptorem, & *Q. Lucilium Balbum*, Stoicum philosophum, notante nostro, commiscuit. § CCLXXXVII. in not. Heineccius cum Ienichenio defendit Iavolenum Priscum, quasi *Jubie sanitatis* senex non fuerit, quod Plinius Ep. VI, 15. de eo prodidit memoriæ. Iam ad loc. Plin. Cel. Gesnerus, Ienichenianam defensionem, acute, ac docte retudit. Verum ostendit Cel.
Rit-

Ritterus, rationem & interpretationis, & Linguae Lat. non pati, ut aliter Plinii locum intelligas: addit enim Plinius: *tam sollicite recitaturis providendum est, non solum ut sint ipsi sani, verum etiam ut sanos adhibeant.* Sed qui neque interpretari possunt, neque Latinam linguam sciunt, bellissime ii contra veteres A.A. pugnant. Plura egregia poteramus, & cuperemus, specimina commemorare, tanquam quae de Iuridico Alexandrino, contra Heineccium, quae de origine Quæstorum, Candidatorum principis, quae de Novellarum Collectione ab ipso Iustiniano facta, enucleate ac diligenter disputat. Eximia etiam monita poteramus referre, quibus eum instruit, qui velit recte & eleganter interpretari Leges Digestorum & utriusque Codicis, tanquam de inscriptionibus & subscriptionibus legum, earumque utilitate, de quinquennialibus, & id genus solennitatibus aliis, de consulatibus sub Imperatoribus, de divisione imperii, in Legum interpretatione attendenda. Sed verebatur ne nimis longa foret oratio. Unum tantum errorem Heineccianum adhuc proferemus, quem castigat Cel. Ritterus. Heineccius igitur §. CCCCVII. ait: Mich. Attaliatam scripsisse *ποίημα*, s. *πραγματικὴν* a Leunclavio sub titulo *σύνεσις ὡσανεὶ συνόψεων* editam. Hunc errorem & ceteri Scriptores historiae Iuris commiserunt, dum Attaliatæ *ποίημα* laudant, inducti vitio operarum apud Suaresium in Not. βασιλ. & Bibl. Gr. non inspecto Frehero. Tum vero, si, quod debet, *ποίημα* edidissent, tamen ne sic quidem inscriptionem operis recte retulissent: est autem integra: *Μιχαὴλ Ἀτταλιάτης ποίημα νομικὸν ἢτοι πραγματικὴν*. Neque unquam, quod Heineccius dicit, ille liber, sub titulo *σύνεσις ὡσανεὶ συνόψεων*, in lucem editus est.

Iam igitur unusquisque, his speciminibus cognitis, intelliget, quantum splendoris Heinecciano libro, quantum emolumenti ac lucis Historiæ Iuris, & omnino elegantioribus litteris, per has Viri Doctissimi observa-

tiones accesserit. Quibus, non dubium est, quin sibi omnes elegantioris Iurisprudentiæ studiosos magno beneficio obstrinxerit.

NOVA LITTERARIA.

Est in præclara Illustrissimi Zaluskii Bibliotheca, Varsoviae, inter multos alios, Codex MSCt. insignem Historiæ Polonica partem, ab excessu Vladislai IV ad pacem Olivensem, adeoque annales annorum XII. regnante Ioanne Casimiro, Libris IX. complexus. Auctorem istius Libri se professus est Laurentius Ioannes Rudawski, Cathedralis Ecclesiæ Olomucensis olim Canonicus, S. Cæs. Maiest. ac Serenissimi Leopoldi Guilielmi, Archid. Austriae, Consiliarius, natione Polonus; unoque ore fatentur, qui legunt, non dictionis solum gravitate, sed dexteritate etiam, atque monumentorum fide dignissimorum copia, eum Auctorem commendari. Quod si ita est, incidunt profecto Operi multa, quæ ad Sueciæ Regis, Caroli Gustavi, Electoris item Brandenburg. Friderici Wilhelmi, res in Polonia gestas, spectent; quod eo pertinebit, ut Historiarum etiam extra Poloniam amatoribus lectu dignus liber sit. Iuvat, quæ de se ipso Auctor, initio operis, profertur, adscribere. Ita vero ille: Exacti historiam temporis tradidit Paulus Piasceki, Episcopus Præmisliensis, Senator Regni, a Stephano I. Polonorum Rege in Vladislau IV. mihi a Ioanne Casimiro, ultimo per matrem Jagellonide, principium & finis. Tres illi Reges; unus mihi; cuius infelicissima tempora memorem. Ille universæ Europæ, ego Poloniæ miracula toti orbi scribo. Illi ab infula, mihi ab opere & materia dignitas sit. Utrique in religionem æqualis amor, in patriam fides.

fides. Hæc enim duo me adigunt, fides & pietas, ut loquar, ut scribam. Mentiantur exteri, imponant adversarii, mihi nihil tale obiici potest, qui sacris iam pridem initiatus, nec blandiri possum, nec assentiri cupio. In medio quoque vocationis meæ positus, & vitæ sanctitatem professus, nec Reipublicæ Polonæ aut partium unquam implicitus curis, procul ab omni affectu gesta recenseo, ne aut falsum dicam, aut vera omittam. Servavi quantum potui, & ordinem temporum, regionumque adieci descriptionem, scrutatus sum consilia, non adeo in profundum defossa, aut in Sacratio abdita, addidi actus, apposui rerum magnarum, una cum causis, eventum, probavi & improbavi consilia, in rebus gestis modum dicti aut facti observans. Hinc nihil mihi, homo alias umbraticus, arrogo. Opera, & styus, mea sunt; cetera actorum: nullam a quopiam expecto mercedem, cælum mihi merces sit. quod tribuat iustus remunerator Deus. *vel. Hunc librum, bono rei literariæ, Illustriss. Zaluskius, Regni Referendarius, Laurentio Mizlero, V. C. qui Medicinam Varsavia facit, edendum dedit. Huius igitur opera, auctus etiam animadversio- nibus, forma integri folii, sex forte alphabeta, ut vo- cant, expleturus, prodibit anno proxime secuturo, quem- admodum peculiari programme perscriptum est. Qui aurcum numeraverit ante, quam October mensis effluat, accepta a Mizlero Syngrapha, exemplum operis recipiet. Nobis, omne hoc institutum, hoc magis probatur, quo pre- clarior est, historiam patriam illustrari a civibus, rerum gentis sue gnaris; in quibus & Rudavskyum numeran- dum esse, non est dubitandi locus. Accedit & hoc, omnem fere illorum temporum historiam, hac historia Polonicæ par- ticula, multum iuvare.*

Prodit in Bibliopolo Io. Frid. Gleditschii: Græ- cum Lexicon manuale, tribus partibus constans, herme- nevti-

nevtica, analytica, synthetica, primum a Beniam. Hederico institutum, post repetitas Sam. Patricii curas, nunc auctum myriade amplius verborum, innumeris vitis repurgatum, plurimisque novis significatibus verborum locupletatum, cura IO. AVG. ERNESTI. *Alphab. 4. plag. 6. 8vo mai.* Cum in causis, propter quas tam pauci ad linguam Græcæ vel mediocrem scientiam perveniant, iure numerentur vitia Lexicorum, quibus puerilis atar utitur: vehementer, omni tempore, optatum fuit, ut viri excellenti Græcarum litterarum scientia præditi, ad instituendi Lexici curam se demitterent, utque tironibus in eo genere consulerent, nec eos imperitis hominibus per Lexica vulgaria corrumpendos permitterent. Sed dum ii huius laboris molestiam pertinaciter declinarunt, cumque nec sua doctrina dignum, nec satis sibi honestum putarunt: invaserunt eam provinciam homines imperiti, inscitiaeque sua plus nocuerunt literis, quam illi deinde exquisita sua doctrina prodesse potuerunt. In quo Græca lingua imprimis iniqua fortuna usa est: nam latinam, summi homines, Erasmi, Camerarii, Melanchtones, alique, egregie iuverunt. Hederici Lexicon manuale Græcum, quod nunc maxime versatur in manibus tironum, putaturque esse in genere compendiario optimum, omnibus iis vitis urgebatur, quibus cetera lexica vulgaria. Eius recudendi consilium bibliopola posteaquam cepisset, recensendi curam imponi sibi passus est vir Græce latineque doctissimus IO. AVG. ERNESTIVS, Humanior. litterar. in hac Academia Professor, Collega noster: eoque labore tam est egregie defunctus, ut Lexicon tironibus dederit, quo tuto utentur imposterum. Hedericus, qui instituerat lexicon, vir bonus cetera & laboriosus, sed Græce doctus, & ad tale Lexicon rite conficiendum, satis a lectione Græcorum Scriptorum instructus non fuit. Scapulam, aliaque lexica vulgaria, descripsit, doctorum hominum de verbis plurimis observatio.

vationes ignorabat, nec ipse e lectione Scriptt. meliora didicerat. Accedit, quod & vitiis operarum decipi se passus est, unde manarunt innumera peccata. Ea omnia correctâ sperabant se reperturos emtores editionis, quam Samuel Patricius, Scholâ Caribustianâ apud Londinenses Hypodidascalos, curavit: præsertim quod in præfatione dixit, se diligenter hoc opus correxisse, vivatque in ea insula, que sibi Græcarum literarum principatum vindicare videtur, in qua Græce docti homines pene nasci videantur: adeo mature ibi omnes Græcos scriptores vel difficillimos intelligunt & emendare possunt. Sed omnia alia deprehenderunt, cum legerent; intellexeruntque, Patricium Britannum non plus in Græcis posse Hederico Germano. Pudenda Hederici peccata omnia sanctissime conservata sunt, novisque, turpioribus etiam, aucta: ita ut mirum sit, si Caribustiani pueri Hypodidascalum suum intelligant. His omnibus Lexici Hedericiani nexis medelam attulit Ernestius, V. Cl. Prima ei cura fuit, ut talia peccata tolleret, corrigeretque, si quid parum vel recte, vel accurate, vel perspicue scriptum esset, in significationibus vocabulorum tradendis. Tum in verbis, que Grammatici proprie dicunt, operam dedit, primum ut activa & media, etiam tempora interdum, ex usu optimorum Scriptorum, distingueret; deinde ut significationes in πολυσήμους digerere diligentius, & quoad fieri posset, a propria & prima significatione quomodo cetera ducerentur, ipso ordine indicaret. Auxit etiam priorum significationum numerum, e suis aliorumque observatis. Sed maxime in hac parte laboravit hoc, ut accurate exponeret verba e præpositionibus composita, in quibus explicandis omnium adhuc Lexicorum stultitia accusanda est, tribuentium interdum præpositionibus aliquam vim, ubi, ex usu loquendi veterum, nullam habent, aut falsam adeo, aut ita exprimentium, scilicet e vulgatissima cuiusque significatione, ut nemo intelligere possit. Denique ipsis ver-

bis locupletavit hoc Lexicon Ernestius V. C. adhibuitque etiam Dan. Scotti appendicem ad Thesaurum Stephani. Londini 1745 duobus Vol. in fol. editam, ex qua permagnus numerus verborum accessit: etsi liber ille, innumbris peccatis refertus, magna emendatione eget, quod suis ad hanc appendicem castigationibus, quas meditatur Ernestius, planum faciet. Idem tertiam Lexici partem, quam synteticam vocavit Hedericus, sublatam volebat; sed librarii putabant, eam rem suis rationibus obfuturam, quod in Scholis multus eius usus esset, ubi tiro-nes iubentur subinde latina græce vertere, aut epistolæ, oratiunculas, carmina græce scribere. Quod inutile atque noxium institutum, utinam aliquando dimittant, qui in scholis docent: nam neque græce scribendi facultas ul- lum hodie usum habet, neque, si habeat, nisi græcis scri- ptoribus melioribus legendis, & accurate cognoscendis, comparatur. Cessit igitur librariorum voluntati Ernestius, hac tamen conditione, ut totam eam partem intactam relinqueret, que quamvis vitiosa, sanioribus, & ab ista ratione alienis, nihil noceret, quamvis correctæ, stultis nihil prodesset.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiæ

Calendis Octobris Anno MDCCLIV.

SACRORUM EVANGELIORUM VERSIO GOTHICA
*ex Codice argenteo emendata atque suppleta, cum inter-
pretatione Latina, & annotationibus ERICI BENZELII,
adiectis, & Grammaticam Gothicam præmisit,
EDWARDUS LYE, A. M.*

Oxonii, e typographeo Clarendoniano, 1750, 4.

Alph. 2.

Post duas antiquiores *Francisci Junii, & Stiernhelmii*, Evangeliorum gothicorum editiones, quæ Codicis argentei nomine vulgo veniunt, tertia iam in lucem prodit, eaque politior & emendatior multo Editio. Non nisi optimi ominis res est, adornatam eam esse studio & opera *Cl. V. Benzeli*, Archiepiscopi Upsaliensis, Bibliothecæ quondam Uplal. præfecti, qui, ab ineunte adolescentia, se uno caluisse antiquitatum borealium studio, in præfatione fatetur ipse. Vix enim a *R. Carolo XII.* Bibliothecæ admotus, involabat in codices antiquos, spe inveniendi nonnulla, saltem litteraturam Romanam iuvatura. Frustratus autem hac spe, animoque in borealem litteraturam converso, colligebat varia, antiquitates patrias, medii præsertim ævi, illustrantis, in monumentis ecclesiæ Sueo-Gothicæ postmodum edita. Tandem conferre cœpit codicem argenteum cum editione eius prima, a *Francisco Junio* Dordraci A. 1665. adornata.

Dd dd

Iam

Iam quidem Londini aliquem linguæ gothicæ præguftum ipfi dederat cel. *Hickesius*: non tamen deerant difficultates manum operæ admoventi. Evanuerat enim multis in membranæ locis scriptura; ardore tamen iuvenili incitatus, ad veriores lectiones indagandas, non deflitit ante, quam integro codice perlecto. Sic restituto *Vifla*, quia multa Evangelistarum loca mire ita corrigi posse videbat, versionem latinam aggrediebatur monumenti biblici, inter vetustiffimas N. T. translationes numerandi. *Stiernhelmus* quippe, in editione Holmiensi, versiones quidem iunxerat, latinam, Suecanam, & Islandicam; verum non textui gothico attemperatas, sed vulgares. Annotationes deinde nonnullis locis subiunxit, partim ut digito quasi monstraret loca editionis *Iuniane* emendata, partim ut Gotho interpreti, vel versione, vel interpunctione commoda, lucem sceneretur; suumque de explanatione quorundam locorum iudicium subinde addidit.

His præmissis Cap. 2. quæstionem veterem attingit: Græcone ex fonte profluxerit versio hæc Moesogothica? porro, gothica ne sit, an potius theotisca? tandem, unde Gothis græcæ linguæ notitia? & quæ sunt rel. Hæc omnia paucis solvere aggreditur auctor.

Et primæ quidem quæstioni affirmando satisfecit: textumque græcum revera versionis auctori præ oculis fuisse, sequentibus confirmavit locis, quæ nos, caractere gothico destituti, litteris latinis exprimemus:

Luc. cap. 2. v. 15. καὶ οἱ ἀσθραῖοι οἱ ποιμένες: ita redditur gothice: *Gab thai mans thai Hairdgos*: i. e. gerin: *Und die Mænnæ, die Hirten*: ubi latinus unico vocabulo dicit: *Et pastores*. Latino igitur textui si se conformasset interpres gothus, non nisi *thai Hairdgos* posuisset, evitatis illis græci textus ambagibus.

Cap. 7. 49. καὶ ἤρξαντο οἱ συνανακείμενοι, ita gothice, ad verbum redditur: *Gab angunnun thui mithnakumbgandans*: i. e. *und es begunnten die mit bysitzenden*: nulla ratione habita textus latini: *Et ceperunt qui simul accumbebant*. Notari tamen meretur, quod vocabulum *anakumbgandans*, seu -

femilatinum, *accumbendi* vocem non ignotam translatori fuisse satis indicet.

Addimus *Matth. XXVII, 52*, ubi verba: καὶ πολλὰ σάματα τῶν κειμηλιῶν ἁγίων: reddita sunt: *Gab managa leika t̄tze ligandane veihatze*; id est, *und manche Leichname dieser liegenden Geveibeten*, id est, & multa corpora iacentium sanctorum. Addimus nos observationem: voculam *Gab*, & manifestio indicio τὸ καὶ Græcorum referre, a Mœsogothis ad Danubii ripas, in confinio Græcorum Seculo tertio quartoque incolentibus, in suam forte linguam cooptatum. Vt brevibus multa dicamus, semper fere interpres Gothus ordinem syntaxinve verborum Græcorum presso pede secutus est; uti vel ex precatone dominica patet. Nec obstat, quod sæpius cum latina quoque versione coincidunt verba gothica: quippe quæ ut plurimum etiam textui Græco magis accommodata deprehendas, quam a latine scribente fieri debuisset.

Cap. III. Gothica ne sit an theotifica interpretatio? disquiritur. Et nobis vero ambigua quæstio videtur; antequam, quid per gothicam intellectum velit Auctor, definitum fuerit. Si de gothica Suecica, vel Scandinavica sermo ipsi sit, in promptu erit negare quæstionis membrum primum. Verum non solos istos transmarinos populos, Gothos appellatos fuisse, satis indicant antiquissimæ *Gotarum* ad ostia Danubii sedes, ab *Herodoto*, immo *Homero* iam memoratæ. Ab his itaque coloniæ sensim in magis boreales plagas emissæ, ad balthici maris ripas insulasque penetrarunt; ita tamen, ut Thracibus contigua semper maneret ingens Gothorum natio, per Chersonesum Tauricam Scythiamque Europæam diffusa. Hoc si nobiscum pro vero habeatur, veterum testimonio facillimo negotio confirmandum; gothica utique dici poterit versio: Theotificæ tamen mediæ ævi multo propior esse, similiorve, quam Sveo-Gothicæ isti, vel antiquiori, vel recentiori dialecto esse deprehenditur. Et hæc quidem nostra est opinio.

Verum longe a nobis abest doctissimus *Benzelius*. Postquam enim innotam hanc litem, interque *Hickefium* & *Lacrozium*,

zium, atque *Laurentium Arnellum & Davidem Wilkin-*
fium, agitatam, indicasset, ad expendendas *Arna Ma-*
gnai rationes se confert, in Epistola ad *Ad. Frid. Bar-*
sewitzium, Magn. Brit. Reg. ad Suec. Reg. 1719 & 1720. Le-
 gatam, per scripta, propositas; quibus, non *Gothicam*, sed *Ger-*
manicam potius esse versionem Codicis argentei, evincere se
 posse credidit. Egregia sunt, fatemur, *Arna Magnai* argu-
 menta, ex intimis linguæ huius penetralibus deprompta, &
 cum idiotismis Germanicæ linguæ comparata. Falluntur si-
 ne dubio Sueci, quod pace ipsorum dictum sit, ubi Ostrogo-
 thos Westrogothosque istos, qui, Romanum imperium ever-
 tentes, Italiam, Galliam, Hispaniamque occuparunt, ex parvis
 provinciis suis, Ostrogothia & Westrogothia, erupisse sibi
 persuadent. Unde autem venerint, ex superius a nobis mo-
 nitis satis patet.

Supponit *Magnus*, & iure quidem, eandem loqui lin-
 guam, superioris & inferioris Germaniæ incolas, Provincias
 federatas, Holsatos, Danos, Suecos, Norwegos & Islandos;
 dialectis tamen a se invicem omnes abire diversa. Posthabi-
 tis iam minoribus cognatarum dialectorum differentiis, maior
 quædam observatur discrepantia, inter idioma Germanorum
 eisimariorum, & inter borealium populorum transmarino-
 rum dialectos omnes. Et 1) quidem Germani demonstrati-
 vos articulos vocibus præponunt: *der König, die Macht, das*
Reich; Dani vero, Sueci, Norvegi, Islandi, articulis mini-
 me utuntur: *Kongen, Magten, Riget*. 2) Germani nulla
 agnoscunt verba passiva, per auxiliaria verbi substantivi
est formanda: *ich werde geliebet, ich werde gebunden*. Dani
 vero & Sueci passivis propriis gaudent: *Iag elsker, iag bindes*.
 3) Germani supinis & præteritis augmenta præfigunt: *gege-*
ben, gegangen: id quod apud septentrionales populos profus
 exulat &c.

His aliisque observatis, in proclivi est, Codicis argentei
 versionem pro Germanica potius agnosci, quam pro Sæcica,
 vel Sueco-Gothica, debere. Et primum quidem quod attinet ad
 Pronomina scilicet demonstrativa, centies eadem in Evang. Go-
 thi-

thico occurrunt: e. g. Luc. IX, 37. *af thamma fairgunga: von dem Berge.* Luc. X, 15. *us thamma veinagarda: aus dem Weingarten.* Matth. VIII, 24. *tbata skip: das Schiff,* ubi nunquam Sueci Danive simile quid adhibent. Passiva verba composita cum auxiliaribus vid. *Matth. VIII, 24.* ubi *gabulit pairthan: gebelst werden, verborgen seyn,* Græc. καλύπτειν; augmenta vero temporibus præteritis præfixa, omnibus paginis invenies: *gababan, gebaben, gebalten; gahailjan, gehailt, sanare; gabrainjan, gereiniget; galaufjan, gelofet; gafstan, gefessen,* rel. quæ omnia nemo Septentrionalium pro dialecto sua habere potest.

Pergit *Magnaus* ad alteram quæstionem, an ex Græco fonte translata sit versio hæc? Et dubium quidem movent nomina vocabulaque nonnulla terminationis Latinæ, Gothicæ versioni subinde inrursa, e. g. *Thaiaufsilus, Theophilus, Thaddaius, Lazarus, Zaccarius, Xristus, Peilatus,* & alia. Porro manifesto latina sunt *Aquos: flumina* Matth. VII, 25, 27. *Aquai, flumine,* Marci I, 5 *Kubitums, Luc. IX, 14. Anakumbjan, discumbere; militondans, milites,* Luc. III, 14. *Vidovo, vidua,* Luc. VII, 12. &c. Verum sunt alia plura, quæ, ut supra monstratum est, satis ostendunt, Græcum potissimum Codicem versioni adhibuisse ut plurimum interpretem; licet Latina quoque translatione subinde uteretur. Et nostram quidem hypothese superius indicatam secutus, nullo negotio ostendere poterit, *Ulfiam,* Gothorum in Mœlia Episcopum, eum Græcis æque ac Latinis, circa & ante Theodosii Magni tempora, versatum, in provinciis Danubio adiacentibus, utramque linguam satis calluisse, & utraque in opere suo concinando usum esse.

Mittimus reliqua huius epistolæ, quæ nostra non facimus; scil. non ex Græco fonte, sed ex Latina lingua fluxisse versionem hanc, nec propterea ab *Ulfila* profectam esse, &c. paucis tantum, quæ doctissimo *Magnao* regesserit *Benzelius,* memorare iuvat. Non negat hic, articulos in Codice argenteo obvios, cum Germanica convenire dialecto; verum antiquissimos Gothos suos boreales, etiam adhibuisse eosdem contendit.

Monumentis tamen aliis destitutus, ad Runicas inscriptiones provocat, ex Olai Verelii Runographia Scandica, *Cap. VIII.* petitas: e. g.

IN MOTHIR KVAM AT SUNAR ARFI.

i. e. *ich Mutter kam zu Soner Erbe*: & alia plura. Verum, aut omnia nos fallunt, aut nulla hic articuli vestigia occurrunt. Demus autem liberaliores, fuisse olim in Suecia articuli usum, ubi recentes *Getarum Orientalium* coloniz in Scandinaviam deductæ, patriæ dialecti tenaciores adhuc essent: successu temporis tamen, uti fert omnium linguarum ratio, paulatim immutari potuit linguæ genius: *Getis, Gothis, Gothinisque* orientalibus, Danubii, Dnieperi, Vistulæque accolis, suam dialectum, vicino sibi Græco sermone in articulorum usu familiorem, retinentibus. Quod autem reliquos Germanos etiam articulis caruisse credit Auctor, in eo contradicentia sibi habet omnia monumenta theotisca, *Ottfridum, Epinicii* Auctorem, immo & formulam sacramenti a filiis Caroli Magni præstiti. Nec in eo consentientes nos habebit, a Græcis inter bellandum deum assumisisse Gothos articulorum usum. Antiquissimus enim fuit Getarum populus ad Ponti Euxini littora; Græcosque ipsos, utpote ex colluvie multorum populorum, Pelasgorum, Phœnicum, Aegyptiorum, enatum populum, antiquitate superavit. Tantum itaque abest, ut a Græcis mutuaverint articulos Gothi, ut a Gothis potius, Thracibus, Celticisque aliis populis, quos inter Pelasgos, Macedones, Theffalosque, antiquissimos numeramus, Græci ipsi acceperint articulorum usum; a Phœnicum, Aegyptiorumque coloniis, minime arcessendum.

Capite IV. Gothorum historiam illustrare conatur Auctor; idque satis diligenter, ex scriptorum Græcorum Romanorumque monumentis, præstat. Gothos tamen Scandinavia antiquitus egressos esse, probaturum se quidem aliquando promittit, hic vero confirmare, & nostro quidem iudicio, prudenter prætermittit: ubi antiquiores multo sedes ipsis extra Scandinaviam, quam intra eandem, historicorum monumenta assignant.

Ad

Ad *Ulfiam*, Gothorum in Mœsia Episcopum, C. VIII. delatus, recte eos refellit, qui Cappadocem eundem fuisse, ex Philostorgio contendunt. Recte id ex nominis etymologia confirmat, quæ scilicet, remotis quorundam scriptorum detorsionibus, qui *Gudilam*, *Galsilam*, *Gulfilam*, immo *Urfilam* subinde vocarunt, aperte ἀπὸ τῆς *Ulf*, Suecico, id est, *Wolf*, Germanico, *Lupum* eum vocitatum fuisse docet. Consentit cum hac origine illa huius nominis expressio, qua *Vulfilam* & *Uulfilam* eum appellarunt veterum nonnulli. *Olavum* hodie nomen hoc pronuntiant Sueci; verum, ubi nullam terminationis Gothicæ, *ila*, rationem adiicit Auctor, monuisse proderit, mere Germanicam eam esse, in diminutivis formandis usitatum. Quemadmodum scilicet ex voce *Atta*, quæ patrem Gothice exprimit, *Attilam*, blandiendi significatu, Paterculum quasi dixerunt Gothi, Hunnive: quemadmodum porro ex *Barno*, quod infantem, sive puerum significat Gothice, *Barnilo*, puerulum, in Evangelio Ioannem vocitat Zacharias: ita ex *Ulf*, sive *Wulf*, *Ulfiam* sive *Vulfilam* (*Wulfein*) id est, Lupulum, genio populi, blanditiis assueti, efformarunt: quod, an ex Suethicæ linguæ genio æque feliciter expediri possit, vehementer dubitamus.

Rectissime eodem Capite pag. 32. *Ulfila* linguam Gothicam, non nisi dialecto a *Theotisca* illorum temporum lingua discessisse arguit: indeque mirum non esse, quod frequentes in Evangelio Germanismi occurrant. Præterea ignoraturos nos existimat, qualis fuerit illo seculo Gothorum *extra patriam viventium* lingua, nisi Evangelii huius nos id edocuisset fragmenta. Lubentes quidem hoc concedimus; verum ne in Scandinavia quidem tum viventium lingua, ex cœvo monumento quodam ostendi potest. Quæ enim lapidibus inscripta inveniuntur monumenta Runica, recentiora multo esse, facile apparet, multumque ab hac dialecto *Ulfilæ* discedere. Vix itaque *extra patriam*, id est Scandinaviam, Gothos eos vixisse; sed in ipsa patria sua, Scythia scilicet Europæa, a balthico mari ad Pontum Euxinum usque protensa, hoc sermone usos esse credimus, auctore Tacito; qui tribus ante *Ulfilam*
secu-

seculis, Gothones ultra Lygios habitasse, L. de M. G. cap. 43. id est, intra Poloniæ Borussicæque hodiernæ fines, asserit.

Editor, Cl. *Lys*, quid hic tandem præstiterit, brevi præfatione indicatum est. Princeps observatio eius est, qua ex *Doni* inscriptionibus antiquis, a *Gorio* V. Cl. A. 1731. editis, locum quendam Gothicum, Ulfilæ dialecto scriptum, exhibet, ita legendum: *Ik Gudilubus, dkus thō frabaubta bok . . . fra . . . ga- waurbta thue dkus almola fidvor unk ga n. Hug . . . Kaballarga gab killi . . . anes rags andvortbu gab usmelida.* id est: „Ego Gudilubus diaconus hæc vendidi: libellum fecit Frater Thue diaconus . . . quatuor uncias N - Hug . . . (Hugo) caballariz & Kili . . . aneus . . . renunciavit & sub- „scripsit.“ Scite sane & feliciter, in misere detorto hoc monumento explicando, versatum eum esse testamur, eandemque prorsus linguam eius esse, quæ in Cod. arg. occurrit, sole clarius ipso existimamus. Superfunt itaque Gothicæ illius linguæ monumenta alia, a Gothis in Italia degenantibus, durante ibidem imperio Gothorum, sine dubio scripta.

Grammaticam tandem Gothicam addidit operi editor, lectoribus, post Hickefii etiam labores, non inutilem futuram. Elegantissima ergo omni modo est editio hæc Codicis argentei; chartæ etiam ac typorum decore ornatissima: antiquissimum linguæ Germanicæ, vel si mavis *Gothico-Theotisca*, monumentum, multis modis illustratura; immo Scripturæ Sacræ interpretibus etiam nonnihil lucis subinde foeneratura.

*SCIENTIA NAVALIS, SEU TRACTATUS DE CON-
struendis ac dirigendis navibus. Pars prior, comple-
tens Theoriam universam de situ ac motu corporum
aque inæstantium Auctore LEONHARDO EULE-
RO, Profess. Honor. Acad. Imp. Scient. & Dire-
ctore Acad. Reg. Scient. Bo-
russicæ.*

Petropoli, typis Acad. Scient. 1749, 4 mai.
Alph. 2 plag. 16. Tabb. æn. 34.

Quod

Quod nunc Lectoribus nostris indicamus Opus incomparabile summi *Euleri*, eius est naturæ, ut novum atque insigne prorsus specimen applicationis eius, quicquid sublime habet Theoria, ad res practicas, & in vita humana longe utilissimas, exhibeat. Habuit Scientia navalis, (sub qua hic non eam partem, quæ de dirigendo cursu navium eatenus agit, ac a principiis astronomicis pendet maxime, sed quæ de construendis ac dirigendis navibus, e principiis mechanicis disquirunt, intelligimus,) Viros quosdam, qui de Theoria ad eam applicanda cogitarent; inter quos præter *Io. Bernoullium, Renavium, Pitotum, &c.* nuper sese insigniter commendavit *Cl. Bouguer*. At, qui vadam eousque tentaret, & quicquid in re adeo ardua atque intricata occurrere potest, Theoriæ tam feliciter subderet, hæctenus fuit nemo. Sed non melius de dictorum nostrorum veritate convincentur Lectores, quam si statim ad ipsam Operis summam iis delineandam accedamus.

In duas Partes totum dispescitur. Prima Theoriam corporum solidorum, aquæ innatantium, generatim pertractat; altera, hæc speciatim ad navis constructionem & directionem applicat. Initium fit *Cap. I de æquilibrio corporum aquæ insidentium in genere*. Etsi iam satis cognita sint, quæ hoc Capite proponuntur; tamen, cum sequentibus omnibus fundamenti loco inserviant, optime hic e primis principiis recta derivantur. E legibus nempe generalibus pressionis fluidorum ostenditur, quid requiratur, ut corpus aquæ innatans in æquilibrio consistat; alterum a quantitate virium oppositarum pendens, ut pondus aquæ, volumine parti corporis submersæ æqualis, æquetur ponderi totius corporis; alterum a directione earundem, ut centrum magnitudinis partis submersæ, (seu, quod idem est, centrum gravitatis massæ homogeneæ, ut aquæ,) & centrum gravitatis totius corporis, iaceant in eadem recta verticali, seu normali ad sectionem corporis, ab aquæ superficie factam. Duabus hæc conditionibus, corporis situs in aqua perfecte determinatur. Applicatur hoc ad casus quosdam speciales, ut ad triangulum, & rectangulum; & conditiones, quibus aquæ innatare possunt, evolvuntur. Jam quid

Pag. 4.

Fig. 47. accidat, si corpus a vi externa paulum e statu æquilibrii est depulsum, investigatur. *Capite II. de corporum aquæ innatantium restitutione in æquilibrium.* Præmittuntur hic principia, ex ipsis Mechanicæ fontibus hausta, de effectu potentiarum, corpus finitæ magnitudinis sollicitantium in genere, quæ vix adhuc alibi adeo concinne ac dilucide tradita reperiuntur. Demonstratur nempe primo, si corpori, cuius partes firmiter cohærent, applicentur potentia quævis; eius centrum gravitatis moveri eodem modo, ac si in eo totius corporis massa esset concentrata, eique potentia omnes in suis directionibus coniunctim applicatæ. Hinc ergo generatim definitur motus centri gravitatis. Cum autem præterea corpus motu gyatorio circa hoc centrum affici possit: ulterius ostenditur, vim hanc gyatoriam haberi, si summa momentorum singularum potentiarum, in punctum fixum (ut hic considerari potest centrum grav.) dividatur per summam factorum e singulis corporis particulis in quadrata distantiarum eorum a puncto isto. His duobus iam definitur motus corporis rigidi cuiusvis, e situ æquilibrii deturbati. Applicando hæc speciatim ad corpora aquæ innatantia, invenitur, corpore e situ æquilibrii depulso, centrum grav. vel quiescere, vel moveri directe sursum deorsumve. Ut vero motus corporis ipsius erui possit, considerandus est generatim motus gyatorius circa axem integrum. Est vero tunc vis gyatoria æqualis itidem summæ momentorum potentiarum in axem, divisæ per summam factorum e singulis particulis in sua quadrata distantiarum ab isto axe. Hanc ultimam summam: *Sol. Auctor dicit momentum inertia*, idque pro corporibus quibusvis vel maxime compositis, ad quemcunque axem facile invenire edocet. Iam, cum e potentiis quomodocunque applicatis oriri possit motus & corporis, & ipsius axis, maxime irregularis, qui investigatu foret longe difficillimus: eum in præfenti ita restringit, ut supponat eum fieri circa tres axes per centrum grav. transeuntes, inter se normales, unum verticalem, duos horizontales, ita quidem, ut nullus motuum horum turbetur a reliquis. Hoc posito, generalis confit solutio Proble-

blematis, de definiendo motu corporis cuiusvis aquæ insidentis, e situ æquilibrii depulsi. Exinde iam porro nascitur idea *stabilitatis corporum*, circa quam versatur, *Cap. III.* Si enim corpus aliquod e situ æquilibrii paulum dimovetur, duplex casus oriri potest. Vel id adhuc magis e situ isto recedit, & prolabitur; vel se ipsum in priorem situm restituere tendit. Vis ergo hæc, qua corpus in statu æquilibrii persistere, in eumque se restituere tendit, vocatur ab Auctore *stabilitas* eius. Facile patet, eam æstimandam esse e momento potentie restituentis, si corpus, dato angulo infinite parvo, e situ æquilibrii declinetur; ideoque eius mensuram fore momentum restitutionis per angulum declinationis divisum. Hæc stabilitatis *Theoria*, cum & in se sit valde elegans, & in construendis ac onerandis navibus maximi momenti; eam accuratius & fusius hic evolvere, omnino e re duxit V. C. Methodum, qua in hac investigatione versatur, quod attinet, a casibus simplicissimis exorsus, primo tantum figuræ planæ, aquæ verticaliter insidentis, stabilitatem definit, ac motum inde resultantem. Est autem is oscillatorius, motui penduli prorsus similis. Utrumque speciatim in figuris quibusdam simplicioribus, triangulo isoscele diversimode posito, quadrato, & rectangulo, accuratius examinat. Hinc transit ad ipsa corpora. Ante omnia considerandus hic venit axis horizontalis, per centrum gravitatis transiens, respectu cuius examinatur stabilitas; qui cum possint esse infiniti, duos tamen hic saltem considerat, sibi invicem normales, (nempe in navi alterum secundum longitudinem, secundum latitudinem alterum,) quippe cum, si circa duos eiusmodi corpus sit stabile, hoc idem futurum sit circa intermedium quemvis. Hoc posito, iterum definitur pro corpore quovis cum stabilitas, tum motus oscillatorius, per formulas generales valde concinnas. Illustrantur hæc applicatione specialiori ad corpora varia simpliciora, eaque talia, quæ vel in constructione navium occurrunt, vel ad experimenta instituenda sunt maxime accommodata; ut prisma rectangulum, rhomboidale, triangulare, cylindrus, vel alia corpora, e duabus curvis, ad formam navis infra in spinam

coeuntis, composita. Vicissim etiam in tales figuras inquit, quæ conditiones stabilitatis præbeant idoneas.

Aboluta iam penitus eorum, quæ ad æquilibrium & stabilitatem corporum aquæ insidentium pertinent, consideratione, pergat nunc ad ipsum eorum motum progressivum determinandum. Satis autem liquet, eum maxime pendere a resistantia aquæ, cuius itaque Theoria præmittenda est. Huius autem effectus cum generatim idem sit cum viribus quibusvis corpori applicatis; hinc principia adhuc generalia A. proponit antea *Cap. IV de effectu virium, corpora aqua insidentia sollicitantium*. Primo hic eas mutationes considerat, quæ in corpore ipso, nullis accedentibus viribus alienis seu externis, oriri possunt. Inquit nempe, quid fiat, si manente toto corporis pondere, pars eius certa, seu onus in navi, in alium locum transferatur, & qualis inde motus centri gravitatis consequatur, qualem situm corpus inde nanciscatur, & quanta post mutationem fiat stabilitas. Dein ipsum corporis pondus integrum mutari quoque ponit, vel novo onere imposito, vel quodam impositorum ablato, quo ipso, præter effectus modo notatos, fiet, ut illud aquæ magis minusve immergatur. Applicando hæc ad naves, elicit inde prærogativam eius generis navigiorum, per quorum sectiones omnes una eademque transit recta verticalis; utpote quæ, mutato onere, nullam aliam inde mutationem recipiunt, quam ut verticaliter solum ascendant descendantve, absque ulla inclinatione. Porro iam transit ad eas mutationes, quæ a potentiis quibusvis, navi applicatis, sunt oriundæ. Potest autem effectus potentie clarissime uno obtutu conspici, si perpendatur, eum generatim posse esse quintuplicem. Nimirum potest is, vel in motu centri gravitatis, vel in motu corporis circa hoc, consistere. Prior esse potest vel verticalis, vel progressivus. Posterior circa axem vel latitudinalem, vel longitudinalem, vel verticalem. En igitur casus quinque sequentes. Primo corpus ab ea vel profundius aquæ immergi, vel ex hac extrahi potest; qui est effectus potentiarum verticalium, & instar onerum, (de quibus paulo ante), agentium. Secundo navis de suo loco
motu

motu horizontali promoveri potest, quo pertinent remi, ventus, ipsa aqua, aliæque vires. Tertio eadem inclinari potest circa axem quendam horizontalem per centrum gravitatis transeuntem, qui, ad planum verticale per spinam ductum, sit normalis. Quarto hæc inclinatio fieri potest circa alium axem horizontalem, secundum navis longitudinem ductum. Ad duos enim hos axes, omnis inclinatio circa axem alium quemvis facile est reducenda. Quinto denique navis circa axem verticalem, per centrum grav. transeuntem, converti potest; qualem effectum præsertim gubernaculum producit. Omnes hosce effectus, etsi inter se connexos, separatim tamen considerat Cel. Auctor, & pro singulis, primo, an talis a potentia data produci queat, an secus? dein qualis quantusque futurus sit, distinctissime evolvit. Ad hos autem inter se comparandos, eorumque differentiam intimius perspicendam, notandum est, motum primum, quo navis aquæ immergitur, vel ex ea emergit, statim sisti, ac tanta navis pars sub aqua versatur, quæ ad æquilibrium requiritur; secundum vero progressivum, si semel fuerit impressus, perpetuo conservari, nisi quatenus ab aquæ resistentia retardatur. Pariter motus duos circa axem horizontalem, longitudinalem, latitudinalemve, statim cessare, quatenus inclinatio facta est tanta, ut a stabilitate navis æquilibrium consequatur; ultimum vero motum circa axem verticalem subsistere tamdiu, quamdiu adsunt vires convertentes, nec effectus earum a resistentia aquæ absorbetur.

Positis his, iam Theoriam de resistentia aquæ examinandam sumit Cel. Auctor. Primo nempe *Cap. V de resistentia, quam figura plana, in aqua mota, patiuntur*, agit Ad Principium, quo generatim utitur in determinanda resistentia, quod attinet, primo quidem assumit particulas aquæ perfecte molles, & omni elatere carentes, ut experimenta suadere videntur; unde prodit resistentia aqualis duplo cylindro aqueo, cuius basis est superficies data, altitudo autem velocitati aquæ debita. Cum tamen experimenta pro simplo cylindro militare videantur, idemque cum doctrina conservationis virium congruat: posteriorem hanc hypothesein assumere, eique to-

Pag. 206.

tam resistentiæ doctrinam superstruere, non dubitavit. Elicit iam primo regulam cognitam de resistentia existente semper in ratione composita e simplici arearum, duplicata celeritatum, & duplicata sinuum incidentia. Hanc statim applicat ad gubernaculum, (quod est figura plana), definiendamque eius vim ad convertendam navem circa axem, per centrum gravitatis transeuntem. Hinc eiusdem applicationem ad figuras planas, aquæ horizontaliter innatantes, subiungit; quas vero axe seu diametro præditas assumit, quia naves plano diametrali verticali per spinam transeunte gaudent, unde singulæ sectiones horizontales præditæ sunt diametro, spinæ navis parallela. Qua in re duplex occurrere potest casus, prout nempe talis figura secundum ipsam diametri directionem, in aqua movetur, vel non: priori enim, media directio in ipso diametro erit posita; posteriori vero, ea alium habebit situm, separatim determinandum. Post traditas formulas generales pro linea quavis, & quidem in casu priori, exempla varia curvarum simpliciorum considerat. Attendendo hic imprimis ad quantitatem resistentiæ, demonstrat, nullam absolute determinari posse lineam minimæ resistentiæ; quippe cum, proposita quavis, statim exhiberi possit alia minoris resistentiæ, eius tantum partem, versus eam regionem, quo fit motus, elongando. Quærenda est itaque linea minimæ resistentiæ inter omnes, eandem vel aream, vel perimetrum habentes; ut hic fit a Cel. Auctore. Pergit dein ad figuras planas, situ verticali in aqua secundum directionem horizontalem progredientes; pro quibus pariter & formulas generales, & exempla exhibet. Resumit figuras horizontales in casu posteriori motus non per diametrum transeuntis, utpote difficiliori. Patet hinc, cursum navium obliquum eo melius obtineri, quo maior est differentia angulorum, quos directio cursus & media directio resistentiæ cum spina constituunt, hoc est, quo maior est resistentia laterum navis respectu resistentiæ, quam prora directe promota sentiret; id quod fit, si navis construatur valde longa & lateribus fere planis. Varias hic considerat figuras aquæ innatantes; quas inter tacere non possumus elegantem
pre-

proprietatem generalem figurarum rectilinearum circulo inscriptibilium, in iis nempe, secundum quameunque directionem in aqua promoveantur, mediam directionem resistentiæ semper per centrum circuli transire. A figuris pergit Cel. Auctor *Cap. VI ad resistentiam, quam corpora quacunq; in aqua motu directo lata, patiuntur.* Considerat autem hic corpora saltem eiusmodi, quæ gaudent plano diametrali verticali, quo in duo frustra æqualia & similia dividuntur, id quod pro navibus, (quo hic maxime respicitur,) sufficit; casumque ponit simpliciozem, quo cursus est directus, seu fit in ipso hoc plano diametrali. Ceterum hic eadem, qua ante, methodo versatur. Post extractas nempe formulas generales, earum applicationem ad varia corporum genera tradit: qualia sunt conus, & generatim conoides quodvis, rectum vel scalenum, cono-cuneus sensu generali, corpus rotatione curvæ cuiusvis genitum. Investigat dein solidum minimæ resistentiæ, idque addita adhuc ea conditione, ut sit capacissimum omnium. Hæc vulgo omitti solet, sed & tunc elicitur curva, usui quæsito non debite inserviens, utpote cum axe non concurrens. Denique genera corporum difficiliora considerat, ubi sectiones omnes parallelæ horizontales vel verticales sunt generatim curvæ quævis, modo inter se similes, imo saltem affines. Hoc modo in eo ambitu pertractata est resistentia, ut vix occurrere queat figura navis idonea, quæ suam e præcedentibus solutionem non manifestetur.

Pag. 281.

Iam demum, (ut diximus), aggredi licet *motum progressivum corporum aqua innatantium*; quod fit *Cap. VII.* Primo quidem motum seu cursum directum, (hoc est, cuius directio a puppi ad proram directe tendit), & eum quidem rectilineum, considerat. Initio nempe corpus plano diametrali verticali præditum in aqua quiescente motum supponit, motusque diminutionem, e resistentia aquæ oriundam, investigat. Dein quærit resistentiam & motum in aqua fluente. Uterius ponit, id sollicitari continuo vi acceleratrice constante, & similiter motum inde genitum determinat. Posthac ad motum navium a vento examinandum transit, posito,

Pag. 359.

ut

ut ante, corpore plano diametrali prædito. Patet vero, motum navis initio quidem accelerari, hanc vero accelerationem cessare mox, quando vis venti propellens, e velocitate eius relativa oriunda, æqualis est resistentiæ aquæ, navemque tunc motu uniformi progredi. Hanc igitur celeritatem maximam inprimis definit Auctor. Eruitur hinc, lucrum haud adeo magnum prodire momenti, etiamsi resistentia aquæ vehementer diminuatur. Notat hic Cel. Auctor insigne discrimen, quod inter naves, quæ vento, & eas quæ remis propellantur, intercedit. Cum enim diminutio resistentiæ, in illis lucri parum afferat: in his contra plurimum interest hoc fieri, cum celeritates impressæ teneant rationem reciprocam subduplicatam resistentiarum. Quod & ipsa praxi confirmatum deprehenditur, cum triremes parte antica construi soleant acutissima, adeoque ad diminuendam resistentiam aptissima; naves vero vento propellendæ, obtusa satis, multoque maiorem resistentiam admittente. Pergit iam ad cursum obliquum, ubi primo pro navi in aqua stagnante, vel quiescente mota determinatur & via centri gravitatis, & cursus obliquitas. Pendet autem hæc inprimis a positione centri resistentiæ respectu centri gravitatis, prout illud vel proram, vel puppim versus, cadit, tunc enim obliquitas vel crescet continuo, vel decrescet. E principiis istis deducitur solutio variorum Problematum, elegantium non minus, quam utilium. Quæritur nempe vis venti, & velorum dispositio, ut navis, motu rectilineo, sub data cursus obliquitate uniformiter progrediatur. E data venti directione, & itineris conficiendi via, investigatur obliquitas cursus, ut navis quam celerrime promoveatur; (quod quidem haud aliter, quam per approximationem resolvere, rei natura permittit). Porro quæritur, cursus a navi instituendus, ut ea in regionem, e qua ventus flat, celerrime perveniat. Iam effectus venti quoque in cursu obliquo consideratur. Si nempe navis iam habeat motum seu cursum quendam obliquum, determinatur, quantum a vento vela inflante mutetur tam motus, quam cursus obliquitas; id quod pendet maxime a duobus angulis, altero, quem directio venti cum positione velorum

con-

constituit, altero, quem directio velorum cum directione motus efficit. Porro examinatur, quantum cursus obliquus in fluvio a vi eius mutetur. Sed cum hæ & aliæ eiusmodi disquisitiones ad sequentem potissimum Librum, (qui ipsam applicationem Theorizæ præcedentis ad navigia tradet.) pertineant; filum hic abrumpit Cel. Auctor, & quædam saltem, ad motum navium quæ non sunt liberæ spectantia, addens, finem operis parti huic imponit. Supponit nempe, navem in fluvio ope funis puncto firmo ita alligatam, ut vel perpetuo respectu funis eandem positionem teneat, vel quoque circa ipsum hunc funem sit mobilis, & investigat inde motum, quem ea a vi fluminis acceptura sit.

CHRISTIANI GOTTLIEB LUDWIGII, PHYSIOLOGIÆ Profess. Publ. Ordinarii, Collegio Beate Mariæ Virginis Collegiati, & Societatis Regiæ Borussiae Scientiarum sodulis, Institutiones Therapiæ generalis, prælectionibus Academicis accommodatæ.

Lipsiæ, ex officina Gleditschiana, 1754. 8.
Plag. 11.

Id, quod in partibus medicinæ ceteris theoreticis ad compendium redigendis sibi bene successisse senserat, respectu medicinæ practicæ sibi non minus efficiendum esse, censuit Auctor Clarissimus, ut artis faciendæ præcepta auditoribus ornate, succincteque traderet. Successit illi hoc negotium, veluti in omnibus, feliciter. Quid studiorum artem facturi ad praxin afferre debeant, docetur: *Indicationis*, quæ Syllogismus aliquis, & gradualis cogitationum, ad auxilium usque questum, aliqua progressio est, norma & indoles explicatur; quæ cum varia est, tum maxime *vitalis, causalis, prophylactica, curatoria, & symptomatice* esse dicitur: siquidem opus est, ut medentes, mox auctorem vitæ sustinendum, mox resistentiam illi natam subigendam, sibi sumant, atque aliquando etiam, relicta interea causa, ad id, quod maxime urget, respiciant.

Part. I.
Cap. I.
II.

ff ff

Qua

- Part. II.** Qua ratione enim viribus ægrotorum, sine quibus materia morbi superari atque mutari, aut ad debita sua organa ablegari nequit, subveniendum sit nutrientibus, docendum erat sub initio, sive illos respicias qui laborant, sive illos, qui convalescunt, intuearis. Utrisque enim, pro singulari unius cuiusque statu, vel morbi ætate, opus est, ut alimentis potissimum, quibus morbi quoque causa debellari simul possit, nutriantur ac reficiantur. Tum & pharmacis uti necessum est, quæ id ipsum efficere possint, similitudinem scilicet cum principio nostro vitali habentibus, atque illi propterea accrescere valentibus. Hæc sunt vel *analeptica*, halitu subtili, grato, facili, ubicunque applicata fuerint, subeuntia, oleosa, ætherea, vinosa, alcalica volatilia; vel *stimulantia*, quibus vires vitæ languentes, inductaensione ingrata, veluti ex aliquo torpore, ad agendum incitantur. Aduvandus tamen Auctor vitæ, arte, est; igitur inveniendæ sunt auxilia, quibus evitari possit, ne ille in malam rem & grave negotium gerendum delabatur. Hoc fit, cum indicatio prophylactica aut præservatoria formatur, atque vel errores, quibus efficitur ut homo ægrotet, corriguntur, vel venenorum vis, quo minus illis, uti varia sunt, nocere, corpusque destruere possint, infringitur. Est autem unicuique sua in morbum propensio; optimus quisque sanguis, cum abundat, sui ipsius motui obesse, atque vasa quoque sua in statum violentiæ concitare potest. Hic victu tenui, & serosis evacuationibus auctis, corrigitur. Deinde efficiendum & hoc est, ut humores vitales, quando varias cacochymias contraxerunt, cum reliquis, qui vitati nondum fuerunt, revertantur in gratiam. Hoc autem demum est sanare, morbum præsentem, per viam *indicationis therapeutica* abigere. Hæc ad ideam morborum similariū, aut eorum, qui sunt in minimis corporis elementis, dirigitur. *Rigiditas* solidorum corrigenda est: imminuendus coherendi nifus est; motus ita regendus est, ne fibræ porro occalescant; ingerenda, foris applicanda, sunt ea, quæ fibras mollire possint, quorum quoque omnis de leniendis spasmodicis theoria spectat. Opposita medicina sanantur morbi, qui ex *laxitate* valorum proveniunt, ro-
- bur-

burque augendum est, motu partium, applicatu frigidorum
 atque medicamentorum, quæ vel gummi fragrans, vel aroma
 oleosum, vel amarulentum habent. Etiam si autem medicina, Cap. III.
 quæ medicamentis, ab illa, quæ manu medetur, nunc divor-
 tium quodammodo fecerit: medentis tamen est, morbos quo-
 que illos sanare posse, qui ab *unitate soluta* dependent, quæ com-
 binanda, aut *in deperditis* locum nova substituenda est mate-
 ries, consiliis, ad naturam vulnorum, fracturarum, gangræne,
 ulcerum vel similibus inorborum, quorum natura in unitate Cap. IV.
 læsa ponitur, directis. Cum autem in fluidis maiorem par-
 tem morbus hæret, oportet illa, cum tennes sunt, mucilagi- Cap. V.
 nosis, iurulentis, condensari; sicut illi ipsi, cum spissi sunt,
 quo inductis liquidis fundantur, postulant: id quod tenuissimis,
 stimulo tamen omnino haud orbatis, perficitur. *Acrimonia aci-* Part. IV.
da, ex vegetabilibus alimentis nascens, intra primas potissi- Cap. VI.
 mum vias originem trahit. Igitur danda sunt remedia, quæ
 statim, sub ortu, acidum extinguant, terrea, partes animalium
 duriores, & illa, quæ ex his & Rhabarbaro miscentur, laxantia,
 hinc ea, quæ omni acedini opponuntur, diluentia, maxime au- Cap. VII.
 tem aquea. *Acrimonia alcalica* illa, quæ simul & rancida & bi-
 liosa est, præterquam quod victus, unde illa augeri possit, mu- Cap. VIII.
 tandus est, acidis vegetabilibus, ex mineris prolectis, hinc iu-
 rulentis ac lacticiis, extinguitur. Fit autem, quo, maxime in Cap. IX.
 febribus, motus fluidorum & solidorum, in maius, quam vitæ
 leges ferunt, efferatur. Hic compescendus est, non tam sub-
 ducta aliqua humorum parte, quod opportunum semper haud Cap. X.
 est, quam potius materie febris ad summum compulsa, quo vacuari
 possit, organon. Vicissim quoque languidus humorum motus ex-
 citandus est, quando pituitosa ac inflammatoria spissitudo diluen-
 tibus imminuitur, valis oscillatio amissa redditur, omnisque indi-
 catio vitalis impletur; a quo sine adeo multum non distat ille,
 qui viscera aperienda attinet, cum & ille ad motus humorum
 languidos concitandos, impedimenta autem, traiciendo liquido
 posita, amovenda, prospiciat. Sine armis autem militare cum Cap. XI.
 difficile sit, igitur materiae medicæ, in compendium redactæ, bre- Sect. I.
 ve schema sistitur, & quibus remediis primas vias, vomitum at- Sect. II.
 que

- que alvum movendo, purgari oporteat, exponitur, & leges, secundum quas utrumque secure fieri possit, explicantur.
- Cap. XII. Nec minoris est, serum sanguinis ad sua determinata colatoria ducere, quæ de re sudorifera describuntur: diureticorum, quæ Sect. I. certo respectu dici quoque lithontrica possunt, indoles sicutur; quid iuver, salivam movere, & quibus pharmacis Sect. III. hoc efficiendum sit, quantum etiam sæpe intersit sternutationem excitare, declaratur, simulque modi proponuntur, quibus Sect. V. ex cute per medicamentum irritata serum elicitur. Cum sanguis ducendus est, neque temere in illo negotio procedere medentes debent, neque timide. Tunc enim potissimum deplenda vasa sunt sanguinis, cum illius adest densitas, inflammatoria diathesis, vel copia; quæ omnia, pulsuum signis recte perceptis, maxime illo duro & magno, perspiciuntur, sive ex vena Sect. I. aperta sanguis fundatur, sive, cum res hoc postulat, cutis dis-cindatur parvis vulnusculis, aut ex arteria sanguis dimittatur.
- Sect. II. Denique, cum consultum sit, ad urgentia etiam symptomata Part. V. aliquando despicere, de indicatione symptomatica, sive palliativa, aliqua traduntur, quæ eo respicit, ut dolor urgens sopiatur, atque ille, etiam si fatius sit ad causam respicere, anodynis Cap. I. proprie sic dictis extinguatur. Similiter moderandi fluxus sunt, quibus vires franguntur; atque id celeriter haud raro efficiendum est, adstringentibus, aliisque motum compescentibus remediis. Veluti pleris æstimandi sunt, qui sub parvo schemate rerum imagines sistere possunt, ita quoque illi laudandi sunt vehementer, qui vastas disciplinas in nucleum cogere didicerunt; cuius scientiæ perspicue ac ordinate docendi, se peritum esse, Clarissimus Vir, & aliis permultis exemplis, & hoc erudito sane opere scholastico, ostendit.

RECHERCHES CRITIQUES ET HISTORIQUES SUR
l'Origine, sur les divers états, & sur les Progrés
de la Chirurgie en France.

i. e.,

DIS-

*DISQUISITIONES CRITICÆ ET HISTORICÆ DE
Origine, vario statu, & progressu Chirurgi-
cæ in Gallia.*

Parisiis, apud Carol. Osmontum, 1744, 4.
Alph. 3. plag. 15. cum figg. æn.

Neminem facile ex eruditis Medicis, aut aliis literarum amantibus viris, futurum esse existimamus, qui, sive quod ipse Parisiis fuerit, sive quod in iis, quæ Artium scientiarumque fata concernunt, incuriosus non sit, nullam earum litium cognitionem habeat, quæ inde a multis annis inter Medicos & Chirugos Parisienses ortæ sunt, innumerisque fere scriptis protractæ. Effectum iis litibus est, ut tum Chirurgi acriore studio se ad illas scientias applicarent, quæ ad verum Chirurgum formandum necessariæ sunt, tum Medici quoque Parisienses ex illo quasi sopore excitarentur, quo ratione Chirurgices oppressi iacebant. Tamen, cum non hæc litis causa fuerit, non Medicorum tantummodo ac Chirurgorum famæ cœpit ea aliquid detrahi, verum, ut solet, Ars ipsa ignaræ plebi ludibrio esse, & ægrorum salus non raro negligi. His malis Rex Galliarum ante aliquot annos occurrisse videbatur, cum Chirugos a Barbitonforibus seiungere, eosque non Medicæ Facultati, sed primario Regis Chirurgo parere iuberet, neque ullum inter Chirugos recipi voluit, qui non latinæ linguæ & Philosophiæ gnarus, Artiumque Magister esset, & quæ plura ad novam illam formam pertinent, quam Rex Collegio Chirugorum Parisiensium præscripsit. Quia re, non tam præcisa porro agendæ litis occasio fuit, quam potius nova dote. Certe Medici se protinus ita opposuerunt, ut cum publicæ utilitati, tum Medicorum iuribus, multum detrahi hæc nova constitutione præ se ferrent. Eaque res movit Chirugos, ut regem confirmationem statutorum, Iurium, ac Privilegiorum, ab aliquot inde seculis Chirugis concessorum, rogarent. Quæ enim sunt ante paucos annos a Rege constituta, iis Chirugi probant, non novam Collegio formam datam fuisse, sed antiquissimam tantum restitutam.

Vifum est tandem Regi, ut ea lis penitus fopiretur, cum Medicæ Facultati, tum Chirurgorum Collegio, novum ordinem præfcribere. Quare iuffit, ut, quæ Chirurgi concedi fibi vel- lent, cum Rectore Academiæ, & Decano Facultatis Medicæ communicarentur, atque utrique fcripta profferrent, quibus iura fua tueri vellent. Quod Regis iuffum caufa fuit, ob quam Chirurgi hunc librum, quem iam antea edere confti- tuerant, cum ftatutis aliisque fcriptis, quibus ipforum iura con- tinentur, ederent. Fatentur vero, non licuiffe fibi ultimam libro manum admovere. Tria igitur hoc volumine continen- tur. Primum locum obtinent Difquifitiones, alterum Do- cumenta, tertium Devalfii Index Chirurgorum Parifiæ- fium. Difquifitionum quinque tituli funt. Prima ea comple- ctitur, quæ ortum Chirurgiæ in Gallia, vel potius Parifiis, atti- nent. Ex quibus cum multa fint, quæ cum ortu Univerfita- tis Parifiensis, atque Medicæ Facultatis connexa funt, Auctor libri neceffe habuit, ante omnia de his dicere. Vulgo habe- tur Carolus M. is effe, qui Academiæ Parifiensis fundamen- ta iecerit. Auctor Pasquierio accedit, qui Academiam doc- cet ortum fuum Epifcopis & Canonicis Parifiensibus de- bere, quorum præcipue ftudio factum fit, ut ex fcholis Ar- tium, quæ ante Academiam Parifiis fuerint, primum illa, in qua literæ humaniores & Philofophia docebatur, fub Facul- tatis Artium nomine, publica fieret, & quali Academiam con- ftitueret, ad quam deinde reliquæ, & primum Theologica, poft hanc Iuridica, ultimo Medica, accefferint. Etli vero Medici non in focietatem coierint, neque hæc Facultatis nomen acceperit ante, quam fuerint in Academiam recepti: tamen duodecimo iam feculo Medicos Parifiis fuiffe, qui fuam artem docerent, ex Concilio Turonenfi probatur. Hosque Medicos, quod præcipue Hippocratis & Galeni feri- pte, etli fecundum verfiones, exponerent, fe Phylficos nomi- naffe. Utque iis temporibus, omnis literarum & fcientiarum cognitio apud Monachos erat, ita & hos Medicos ex eo- rum numero fuiffe. Tales etiam feli in Academiam re-
cipie-

cipiebantur, & facultatem quartam constituebant, quam ante
 medium circiter decimum tertium seculum existisse, nullo
 idoneo argumento probari potest. Tum igitur omnes, qui
 Facultati Medicæ adscripti erant, debebant sacerdotes & cæ-
 libes esse, quod tamen paulo post ita mutatum fuit, ut sacerdo-
 tes esse non possent, cælibes contra esse oporteret. Hactenus
 plures ex Medicis Canonici & Episcopi fuerant, donec ipsis
 permitteretur uxores ducere. His de Medicis præmissis,
 ad Chirurgos transeundum est, qui ante, quam illi, qui ex
 Medicis, Parisiis degentibus, Ecclesiastici erant, Academiæ
 adiungebantur, secundum Auctorem nostrum a reliquis Me-
 dicis distincti non erant. Duo autem videntur fuisse, quæ,
 ut distinguerentur, effecerunt. Primum vana gloriæ opinio,
 quam ex speculationibus Philosophicis partim, partim ex hoc
 se consecuturos esse existimabant, quod in Academiam recipie-
 bantur. Alterum, Pontificis iussum, quo Medici Facultatis
 omni Chirurgia interdicebantur, quod tamen tardius factum
 est. Igitur omnes Medici, qui Parisiis degebant, in duas
 quasi classes abierunt; alii, qui ex facultate erant, & ab ini-
 tio saltem Ecclesiastici vocabantur, alii, qui extra facultatem
 artem exercebant, & Laici dicti sunt. Illi etiam Physico-
 rum nomen habebant, & præter hoc, quod artem medendi
 docebant, non tam invisebant ægros, quam consiliis, idque, ut
 Auctor vult, in internis tantum iuvabant morbis. Reliqui
 Medici, qui facultati adscripti non erant, sicut olim Hippo-
 crates, ac fere omnes Medici fecerunt, tum interna, tum ex-
 terna mala tractarunt, unde ipsis Medico-Chirurgorum,
 paulo post & Chirurgorum nomen tantum, impositum
 fuit. Hos solos Auctor probare contendit, morbos omnis
 generis tractasse. Cum enim Physici, non nisi domi, aut
 in templis, ægris ipsis, aut quos misissent, consilia dederint,
 Medico-Chirurgos simul eos vocatos fuisse, ut curam
 ægrorum susciperent. Quod tamen facile aliquis ita inter-
 pretari posset, Physicos Medico-Chirurgis tanquam famulis
 & ministris usos esse, quos ad ægrum mitterent, ut de eius
 flatu ad Physicum referrent, qui tum famulo suggererit, quæ
 vel

vel interne, vel externe remedia adhibenda essent. Sed sunt utique aliqua, quæ nos saltem non de omnibus Medico-Chirurgis ita sentire permittunt. Quia vero Medicis Facultatis Chirurgiam exercere non concessum erat, Auctor huius rei rationes exponit, easque ridiculas esse, totum vero hoc institutum eam vim habuisse, ostendit, ut Medici Parisienses, usque ad seculum decimum quintum, quam maxime rudes essent. Idque vel ex hoc manifestum est, quod, qualicumque aliquis morbo laborarit, tamen non nisi vel venæsectionem, vel clysterem, vel succum rosarum & diacarthami, præscriperint. Quamvis vero ab his Facultatis Medicis promotâ utilisissima ars parum fuerit, hoc tamen eorum societate effectum est, ut non cuivis liceret artem, prouti vellet, impune exercere. Contra cum Medico-Chirurgis fuit, qui cum nemini parent, poterat, quicumque hoc nomine Parisios venit, mendendi artem exercere. Profert igitur Auctor Pitardum, Regis Ludovici S. Chirurgum, qui omnes Chirurgos in societatem aliquam coegerit, cui nomen Collegii S. Ludovici impositum. Antequam vero de Pitardo agit, aliqua de Italicis Chirurgis, aut potius Medico-Chirurgis, de Rogerio, Rolando, Theodorico, Bruno, Wilhelmo de Saliceto, & Lanfranco exponit. Quibus cum omnem laudem denegare non possit, ferre tamen non potest, Devalsum ipsos Chirurgis Gallis prætulisse, qui æque bene scripserint ac Itali, cum tamen nullum allegare possit, qui tempora Lanfranci præcesserit, qui potius primus Parisiis Chirurgiam docuit. Neque Pitardo laus excellentis Chirurghi alio nomine tribui potest, quam hoc, quod Regem movit, ut omnes Chirurgos iaberet Pitardo, & qui ipsi successuri essent, Regis Chirurgis, parere, a quibus omnes Chirurghi, antequam exercere artem possent, examinibus tentandi erant. Quæ autem primam collegii Chirurgorum institutionem attinent, tum vere satis obscura sunt, tum ita ab Auctore proposita, ut certi aliquid de ea affirmari non possit. Itaque, etsi Collegium Chirurgorum, a Rege, Ludovici S. nomen assumpsit, tamen 1311. demum a Philippo pulchro videtur ita institutum fuisse, ut, qui

qui vellet Chirurgiam exercere, antea examinibus tentaretur. Et cum Lanfrancus iam A. 1295. Parisios venerit, forte is potius, quam Pitardus, quo apud Regem usus fuerit, causa huius instituti fuit. Fatendum tamen, proferri ab Auctore aliqua, quæ Chirurgos sua sponte A. 1260. in societatem aliquam coivisse ostendunt. Iisque & fides haberi posset, modo non in vita Pitardi plura essent, quæ conciliari vix possunt. Est autem hoc memorabile, iam eo tempore Pitardum & reliquos, non Medico-Chirurgos, sed simpliciter Chirurgos nominatos fuisse. Et si fides haberi posset illi, quæ Auctor de Langloisio & Meurissio assert, Chirurgi secundum hunc A. 1210. secundum illum iam 1033. aliquam societatem habuissent. Sed præterquam quod hæc duo inter se pugnant, videtur utique verisimile esse, antequam Facultas Medica orta fuerit, Parisiis fuisse qui Chirurgiam ruditer exercebant; Facultate vero orta, atque ex Medicis, multis in eam non receptis, hos proprie Chirurgos dictos fuisse, reliquos vero rudiores, & qui se forte examinibus subiicere nolebant, barbitonsores. quod duabus distinctis societatibus occasionem dederit. Post Pitardum, Auctor, præter Lanfrancum, quatuor Magistros laudat, item Mondavillam, ab aliis Hermondavillam dictum, & Myrum, qui circiter eodem tempore, nempe initio seculi decimi quarti, vixerint. Dicuntur quatuor Magistri librum scripsisse, quem MS. sed lacerum Meurissius olim in Collegio Navarrensi invenerit. Mondavilla pariter ac nonnulli alii, a scriptoribus Medici Parisienses vocantur; quod nomen cum illo, Medici Facultatis, confundi non debet, sed vel plures medicos illis temporibus inter Chirurgos fuisse probat, vel hos etiam internos morbos curasse. Quem antea nominavimus, Robertus Myrus, tantam dicitur Chirurgiam faciendo gloriam consecutus esse, ut, cum plures ex eius familia huic arti se consecrarent, omnes Chirurgi vulgo Myri nominarentur. Quatuor vero Magistris, Mondavillæ & Myro, uni post alterum, Chirurgi Parisienses dicuntur, post Pitardum, paruisse. Sed cum hoc, tum, quod per Italos nihil profecerit, Auctor idoneis argumentis firmare neglexit.

Potius postquam simpliciter dixit, Pitardum ideo Collegium instituisse, ut se dissensionibus Chirurgorum opponeret, & omnes ad duas sectas, rationalem & empiricam, revocaret, quinque alias sectas ex Guidone adducit, quarum tres Italos Chirurghos Auctores habuerint. Hasque non tam perniciosas Arti, quam utiles fuisse, ostendit, quatenus quæque altera præstantior fieri studebat. Quem antea inter Principes & quasi Rectores Chirurgiæ fuisse dixit. Mondavilla, is ipse, secundum Auctorem, pertinaciter Lanfranci & Theodorici sententiis adhærebat. Ex quibus quis non manifestum esse videat, Pitardum, si Chirurgorum dissensiones, certe non sectas tollere voluisse, eamque tunc Itatorum Chirurgicam scientiam fuisse, ut, qui sibi eam comparaverat, Mandavilla, pro principe Chirurgorum Parisiensium haberetur. Præter tres autem Italicas sectas, duas militum nempe & feminarum fuisse, ex eodem Guidone patet, hisque libertatem Chirurgiam exercendi creptam fuisse, ex Philippi Pulchri Edicto manifestum est. Ut vero Auctor Chirurgorum Parisiensium dignitatem afferat, præter Lanfrancum & Salicetum, Robertum Morillonium, & Gilles Desmoulins, Canonicos Parisienses, & Ioannem Comitum, Canonicum d'Avranches, adducit, qui Collegio Chirurgorum ita adiuncti fuerint, ut etiam artem suam publice docerent. Præterea eundem studiorum ordinem in Chirurgia ac in Medicina fuisse, eadem examina, eosdem dignitatis gradus, solum Facultatis titulum defuisse; tamen & hunc sibi denique arrogasse, cumque Medici se non opposuerint, & Rex Ioannes A. 1351. Chirurgorum societatem Edicto aliquo, pluribusque post hæc tempora datis, Facultatem nominaverit, pariter ac Carolus V. Baccalaureos, Licentiatos in Facultate Chirurgica: Chirurgis Parisiensibus ius esse, quod a recentioribus Medicis ipsis adimi non possit. Idque eo validius debere esse, quo certius sit, quod nemo in Collegium Chirurgorum receptus fuerit, qui non literis humanioribus & Philosophiæ studuerit, & per duos minimum annos, primum in quacunque, deinde vero non nisi in Parisiensi Facultate Medica, omnis medendi artis præceptis instructus fuerit. His

præ-

præparatum, & Artis Magistrum factum, ad id, quod proprie ad Chirurgiam pertinet, addiscendum, debuisse hunc vel illum Chirurgiæ Magistrum sequi, neque minori quam duorum annorum spatio, aut sine Thesi alicuius defensione, potuisse Magistri Chirurgiæ titulum consequi. Iusiurandum vero coram Præfecto urbi, sic ut Medicos, coram Academiæ Cancellario, præstitisse. Et hæc quidem in prima parte huius libri continentur, quæ aliquanto plenius exposuimus propterea, quod sine his intelligi ea non possunt, quæ in sequentibus partibus occurrunt. Cum illis temporibus, quæ Auctor prima parte exposuit, Chirugi libere suis iuribus uti fuerint, altera iam causæ aperiuntur, ob quas Medici cœperint sese Chirugis opponere. Usque ad medium decimum quintum Seculum, plura ad perfectam Academiæ Parisiensis in universum, tum sigillatim Facultatis Medicæ formam, deerant. Ex quibus cum & hoc esset, quod nullum locum habebant, in quo convenire, & artem suam publice docere possent; & illud, quod non nisi cœlibes locum in Facultate habere poterant: Medici, qui ex hoc tempore noluerunt porro Physici appellari, domum emerunt, in qua eam scholam aperiebant, quæ ad hunc usque diem Parisiis floret; Purpuratus vero, Etouteville, etiam uxoris concessit, ut locum in Facultate occuparent. Atque ex hoc fonte Auctor existimat principem causam mansisse, ob quam Medici inceperint Chirurgorum iura infringere. Cum enim uxoris beneficia ecclesiastica contingere non possent, operam dedisse, ut Chirugis libertate Medicinam sine Medicis exercendi quasi de manibus extorta, ad se omnium ægrotum curam traherent. Ad quam causam Auctor iura Academiæ accessisse existimat; quæ cum eo tempore multum ampliata & confirmata fuerint, Medica Facultas putabat, sibi & in Chirugos ius datum esse, aut certe facile concessum iri. Tamen, cum forte præfenserit, se vi agere non posse, Barbitonfores excitavit, ut per eos Chirugos deprimeret. Hac occasione Auctor ea exponit, quæ ad Historiam Barbitonforum pertinent. Hæc, tum illam coniecturam firmare videntur, quam supra de differentia

inter Chirugos & Medico-Chirugos fecimus, tum quoque ostendere, Barbitonfores Chirurgis sic paruisse, ut hi illorum examinibus præessent, iisque venæsectiones, vulnerum levium, apostematum, furunculorum, similibusque deligationem permitterent. Ex quo autem tempore Barbitonfores ceperint Chirurgis parere, frustra toto libro quæras. Diu vero se intra hps limites continere Barbitonfores non potuerunt, quin potius sensim ceperunt sibi ius tribuere, omnibus Chirurgicis malis medendi. Quod tamen ipsis aliquoties ita ereptum, ut aliquando ab omni artis Chirurgicæ exercitio se continere cogerentur. Quoties vero Barbitonforum audacia repressa fuerit, toties Medicos eorum causam tuitos esse, tandemque, circa finem seculi decimi quinti, ipsos Anatomem aliasque Medicinæ partes lingua vernacula docuisse, ab Auctore ostenditur. Et quanquam Medici Chirurgis aliquoties promiserint, se nihil contra ipsorum iura molituros esse, tamen nunquam vere Barbitonfores instruere desierunt, quin potius, ut in schola medica corpora mortuorum disseccarent, permisissent, tandemque uni ex Barbitonforibus ius dederunt, omnem Chirurgiam exercendi. Quo loco hæc ab Auctore proponuntur, aliqua simul de Anatome sunt, quæ utique negligi non debent. Etsi enim solis Chirurgis ius tribuit, mortuorum corpora disseccandi, tamen, non solum Magistratus, fatetur, Medicis eiusmodi corpora concessisse, verum etiam, cum Medici Chirugos ad Anatomes suas admittere, nisi pretio aliquo soluto, noluerint, Chirugos, ne hanc instructionem perderent, se Medicorum voluntati subiecisse. Cum hoc, tum quod simul probat, in Medicorum schola peculiarem aliquem locum Chirurgis iuratis destinatum fuisse, nonne hæc satis clare ostendunt, cum medendi artem, tum Anatomem quoque, in qua tamen solos Chirugos aliquid præstare posse impudenter admodum gloriatur A. non adeo in Chirurgorum Collegio expositam fuisse, quin ipsi Magistri Chirurgorum Medicorum prælectionibus opus haberent? Ut vero ad Barbitonfores redeamus, Medici dicuntur cum ipsis A. 1505. pactum iniisse, quod Medicis plura in Barbitonfores iura tribuebat, etsi hac

conditione, ut Medici ipsos instruerent, ac defenderent, & Chirurgiam exercendi libertatem darent, atque confirmarent. Auctor omnem lapidem movet, ut, tum invalidum hoc pactum esse ostendat, tum quoque a Medicis æque ac Barbitonforibus neglectum. Qui, quamdiu a Chirurgorum persecutionibus liberi essent, Medicos parum curaverint, contra horum auxilium imploraverint, & pacta etiam cum ipsis inierint, quoties Chirurghi cogere Barbitonfores vellent, ut a Chirurgicis operationibus abstinere. Quæcumque vero Barbitonfores medicis promiserint, non nisi sub conditionibus promissis; adeoque medicis absolutum ius in ipsos non competere. Neque permittere potuisse Medicos, ut Chirurgiam exercerent, tum quia per Regia Edicta coacti fuerint, iis curationibus contenti esse, quas Chirurghi ipsis permisissent, tum quia ipsa medicorum Facultas, circa finem decimi sexti seculi, bis decreverit, Barbitonforibus non licere debere, ullam Chirurgicam curationem suscipere, aut Anatomiam exercere. Quare his temporibus videntur perpetuæ inter Medicos, Chirugos, & Barbitonfores, alterationes fuisse, quas Auctor putat intestino bello ligistico nutritas esse; Tum enim Barbitonfores eo audaciter progressi sunt, ut neque medicis, neque Chirurgis, parere vellent, putarentque, se tuto posse gravissimas Chirurgicas curationes suscipere. Cum tandem, finito bello, Henricus quartus ipsorum audaciam reprimeret, denuo medicorum auxilium implorabant, quo certe hoc a magistratu obtinebant, ut nomen Barbitonforum-Chirurgorum, (Barbiers-Chirurgiens) quod ipsis olim a medicis datum fuerat, confirmaretur, permittereturque, ut omnia ulcerum ac vulnerum genera, sicut antehac fecissent, curarent. Hoc ipso non tam causa contentionum tollebatur, quam nova videbatur data esse. Barbitonfores enim scholas apernere, in quibus & Theses defendere, & alia multa Facultatis iura exercere, cœperunt. Sed breve eorum gaudium fuit, si Auctori credimus, qui protinus ad pristinum statum redactos Barbitonfores scribit; neque tamen prius se denuo medicis subiecisse, quam postquam hi balnearibus promitterent eadem iura, quæ olim Barbitonforibus concesserant.

serant. Qui cum sibi hæc iura vindicarent, factum esse ait A. ut A. 1644. novum cum medicis pactum inirent, quo his ius in conventiculis præsidendi, & a singulis candidatis tres libras & duodecim solidos exigendi, sed hac conditione dabatur, ut balneatores amplius non reciperent, omnesque, qui, quæ barbitonforum sunt, facerent, persequerentur, & famulos barbitonforum instruerent. His Auctor sinem secundæ parti imponit, in qua, tum quoties medici & Barbitonfores modo pacta inierint, modo rursus solverint, tum etiam hoc declaravit, in his omnibus hoc unum medicis propositum fuisse, ut Chirurges deprimerent, Barbitonforibus autem, ut contra Chirurgorum persecutiones tuti essent. Hactenus medici vario modo studuerant sibi Chirurges subiicere. Hoc cum efficere non possent, Academiam excitarunt, ut se gradibus Chirurgorum, de quibus in prima parte dictum est, opponeret. Atque tum medici incipiebant litem contra Chirurges ita instruere, ut ipsos cogere vellent, nomina sua Decano Facultatis dare, & Prælectionibus Professorum medicinæ interesse. Sed in his Auctor vult medicos frustra fuisse, quoniam Chirurgi in Francisco I. invenerint, qui ipsorum iura confirmaret. Quod cum hanc vim habuerit, ut medici, quasi omni inimicitia abiecta, studerent sibi Chirurges adiungere, hi se eo adduci passi sunt, ut se A. 1510. in Facultatem medicorum, pacis faciendæ causa, conferrent; quod ita a medicis acceptum fuit, ut Chirurges dicerent, a Facultate, ut filios a matre, cui adeo parere debeant, receptum iri. Cum vero Auctor in tertia parte exponere velit, quomodo Chirurgi in Academiam recepti fuerint, primum de iis dicit, quæ inde ab A. 1390. super hac re a Facultatibus statuta fuerint: quæ tamen omnia huc tantum redeunt, ut se Chirurges, non nisi tanquam discipulos, iuvare velle declararent. Deinde etiam hoc exponitur, quod A. 1515. factum est, quo Chirurgi, ut a publicis oneribus immunes essent, supplicibus literis Facultatem rogaverunt, ut ipsis privilegiis Facultatis sui permitteret. Quod cum obtinuerint, ipsos in Academiam receptos, cunctisque suis iuribus libere usos esse dicit, & aliquandiu sine contentione cum Medicis

dicis fuisse. Tamen ne tunc quidem satis tutos fuisse. Quare Wilhelmus Valvassorus, primarius Francisci I. Chirurgus, apud quem propter turpem aliquem morbum in magna gratia fuit, ab hoc Rege obtinuerit, ut Chirurgis Privilegia Universitatis ita concederentur, ut eorum Professores, Baccalarei, & Licentiati, reliquis Academiæ membris pares haberentur. Debere tamen inter Chirugos non recipi, nisi qui literarum & Philosophiæ cognitionem haberent; omnesque artis Chirurgiæ Magistros, singulis septimanis semel, ad pauperum curam habendam convenire oportere. Ea omnia ab Henrico II. & Carolo IX. confirmata sunt, quorum ille iussit, ut quicumque medicinam vel Chirurgiam exercere volent, Doctores vel Licentiati essent. Regia igitur auctoritate munitos postulasse Chirugos, ut non aliter quam membra Facultatis medicæ considerarentur, ut æque ac Doctores benedictionem Cancellarii acciperent, utque permitteretur sibi, sub Academiæ auspiciis, porro publicas prælectiones habere. Chirugi, cum, se præcipue medicis opponentibus, saltem publicas prælectiones habendi ius sibi non permitteretur, Henrici III. auxilium implorarunt. Hic, cum priora iura confirmavit, Chirugi publicas lectiones habuerunt, & Candidatos Artis non aliter admisserunt, quam ut Baccalarei & Licentiati, tumque, publica disputatione habita, Doctores fierent. His actibus Rectorem Academiæ, alios eruditos, medicosque ipsos, interfuisse A. scribit. Etiam theses nonnullæ ab Auctore proferuntur a Chirugis disputatæ, inter quas memorabilis potissimum hæc est a Laniero defensa: *Cristallino per paracentesin præter oculi axim transfixo, an cataractæ ita curatio?* Tandem Chirugi etiam a Pontifice privilegiorum suorum confirmationem obtinuerunt. In qua re, cum nihil ab initio inventum fuerit, quod posset Regiæ auctoritati aliquid detractere, factum tamen est, ut, Facultatibus se opponentibus, crederetur Pontifex sibi hac Bulla ius aliquod arrogare velle. Neque tamen vel id impedire potuit, quo minus Chirugi cunctis a Regibus concessis iuribus libere foverentur. Auctor plura adhuc testimonia affert, e quibus patere possit, magistratus & Reges, ut
 sit.

singulis Chirurgis, Baccalauri, Licentiati, Doctoris, sic Collegio ipsi Facultatis titulum, dedisse. Utque hanc medicam nunquam subiectam fuisse ait, sic ut Medicos contra interdum Chirurgorum deciso se subiicere debuisset probet: illam litem memorat, quæ Carolo Stephano cum Riviero super Anatomie sua fuit, & quam duo Chirurghi, magistratu iubente, examinare & componere debuerint. Inter hæc factum fuisse, ut cœperint ex Barbitonforibus illi inter Chirurgos recipi, qui necessariis scientiis instructi fuerint. Postquam igitur Auctor in tribus prioribus partibus satis copiosus in recensendis Chirurgiæ Parisiensis laudibus fuit, in quarta parte ex Chirurgis etiam sigillatim eos celebrat, qui scriptis potissimum aut etiam factis inclaruerunt. Primum vero Maturinum de la Noue profert, qui medio circiter Seculo decimo sexto vixit. Hunc, & hoc nomine laudat, quod, relicta medicina, ob incertitudinem, se ad Chirurgiæ studium converterit, & quod in literarum studio non leviter versatus fuerit. Idque ut probet, epistolam adducit, quam ad filium scripsit. Et huius deinde, qui se Hieronymum appellabat, laudes celebrantur, qui & Medicus æque ac Chirurgus excellentissimus fuit, adeo, ut quamvis se potissimum Chirurgiæ dedisset, Medici tamen ipsi eum laudarent. Hoc loco Auctor de Operationibus dicit, quas Medici ab aliquo tempore cœperint in cadaveribus instituere, & quæ nullo modo tales sint, ex quibus tirones Chirurgiæ verum earum modum discere possint, aut quæ demonstrare queant, a medicis debere Chirurgos ad artem suam faciendam instrui. Ut vero ad Hieronymum redeamus, is, secundum Auctorem, plura ad Historiam Chirurgiæ pertinentia collegit, ex quibus hic ipse liber magnam partem enatus est. Ab Hieronymo ad Heryum Auctor progreditur, quem hoc præcipue nomine celebrat, quod ad certiores morbis veneris medendi rationem invenendam, se Romam in Nosocomium S. Jacobi Maioris contulerit, in quo ægri, Carpi methodo, frictionibus mercurialibus tractarentur; quodque Lutetiam reversus, hac methodo, vix in Gallia cognita, usus fuerit, tanto cum successu, ut magnas inde

de opes acquireret. Hæc Auctor longa oratione profequitur, neque tamen ullo testimonio confirmat. Quod cum vel propter hoc necesse esset, quia his fere contraria a Cl. Astrucio, in Tractatu de morbis venereis, scripta sunt: ipseque Auctor quasi cogere lectores videtur, ut eius fidem etiam in aliis suspectam habeant. Sed & propterea fieri id debet, quia Herium inter Chirurgos refert, qui se tamen ipse Barbitonsorem Chirurum nominat. Pluribus, neque sine ratione, extollit Ambrosium Pareum, cui vel his temporibus inter maximos Chirurgos locus negari non potest. Ex iis, quæ Pareus in Chirurgia nova invenit, ut plura proponuntur, tamen nihil est, quod non iam ab aliquo tempore ad omnium cognitionem venerit. Et hæc omnia, non tanquam ab Historico, sed tanquam ab Oratore proferuntur, quod nobis adeo scrupulum non exemit, quem iam olim habuimus, aliqua ex his inventis sine causa ad Pareum referri. A Pareo ad Pigræum eius discipulum transit A. cuius librum, etsi proprie Parei liber in compendium redactus sit, tamen omnem laudem mereri, tum quod in eo nihil, quod possit utile esse, omissum sit, tum quod & ordine, & novis præceptis, ipsum Parei Opus superet, existimat. His duobus Jacobum de Marque adiungit, quem ob Introductionem in omnes Chirurgiæ partes, & propter Tractatum de Fasciis, tantis laudibus extollit, ut vel hoc nomine studii partium accusari queat. Neque magis ab hoc studio liberari in hoc potest, quod de calculi sectione per magnum apparatus a Gallo-Franco Chirurgo primum tentata, narrat. Et vix credimus ipsum hæc serio proposuisse, aut probabilia habere, quæ de arcigero illo, cuius historia ex Mezeræo, Pareo, Rosseto, aliisque nota est, calculo vesicæ laborante, & de Germano Coloto, calculum illum per apparatus magnum excidente, sine ulla auctoritate proposuit. Et quis dubitaverit, cum plurium leviorum memoria servata fuerit, non tam hoc Medicos & Historicos notaturos fuisse, arcigero cuidam viscera aperta esse, sed qua nova ratione id factum sit; cuius tamen rei apud Pareum, præcipueque apud curiosissimum Rossetum, ne quidem vestigium aliquod occurrit?

rit? Fabulæ vero de Germano Coloto probabiliter occasionem dedit hoc, quod Laurentius Colotas primus inter Gallos, artem calculum per apparatus magnam faciendi, ab Octaviano de Villa accepit. Eaque tota historia accuratius exposita est a Francisco Coloto, in libro, qui de Calculi sectione ante viginti annos, & quod excurrit, in lucem prodit. Et ex hoc etiam patere potest, quare inanis illa fabula sit, cum ipse ad Iohannem de Romanis inventionis gloriam deferat, quod probabiliter non fecisset, si ad unum ex suis maioribus pertineret. Tamen, in hac ab Auctore data historia memoria dignum id est, quod de Severino Pineo scripsit, ipsum scilicet parvum libellum de Calculi sectione reliquisse, in quo accuratius omnia persecutus sit, quam Marianus. Nimius etiam auctor est, in celebrando Guillemeau, post cuius tempora, secundum Auctorem, videtur nihil fere inventum esse, quod ad perficiendam artem obstetriciam utile sit. Post hunc proferuntur nonnulla de Amboiforum familia, quæ ad Chirurgiæ historiam vix pertinent, eaque pariter ac illa, quæ de Thevenino, nonnullisque aliis proposita sunt, libenter omittimus. Accuratior, & attentione magis digna est Habicoti historia. Non dicimus de septimana Anatomica, post Winslovii studium satis nota. Sed præter hanc 1610. brevem dissertatiunculam edidit hoc titulo: Paradoxum Anatomicum, quo contra vulgarem opinionem ostenditur, diaphragma non simplicem musculum esse. Tribus annis ante, Problemata quoque edidit de natura, præservatione, & cura morbi pestilentialis. Ut vero hi libelli parum noti sint, minus tamen notus ille est, quem 1613. editum sic inscripsit: Gigantosteologia, sive discursus de ossibus Gigantis. Edidit autem hunc libellum occasione plurium ossium insignis magnitudinis, quæ 1613. in Delphinatu in sepulchro aliquo inventa fuerant, cum lapide, cui inscriptum erat: Theutobocus Rex. Cum plures se sententiæ Habicoti, etiam editis scriptis, opponerent, (Habicotus autem, illa ossa Theutoboci Regis esse, ostendere voluerat,) Habicotus, tum nonnullis ex his, tum maxime Riolano, peculiari libello respondit, cui titulus:

Anti-

Anti Gigantologia, in quo dicitur Riolanum errorum aliquot in Anatome convicisse. Imo tribuitur ipsi libellus satyricus, Lapis Lydius chirurgicus inscriptus, cui tamen alius æque vehemens sub titulo: Correctio fraterna vitæ Habicoti, opponitur. Præter hæc scripta, & satis iam notum libellum de Bronchotomia A. 1617. collectionem Problematum Medicæ-Chirurgicorum edidit, qui liber, æque ac iam allegati, gallica lingua scriptus est. Quia vero Habicoti memoria in Bibliographiis medicis vix servata fuit, perstringit auctor eos, qui in eiusmodi libris scriptorum mentionem fecerint qui nullam omnino laudem mererentur, præstantissimis scriptoribus omisissis. Inprimis historicum Collegii Regii ridet, qui vitam Petri Seguini scripsit. Ex his aliisque Chirurgis præstantia Chirurgiæ Gallicæ secundum auctorem manifesta est, de qua etiam nemo præter medicos Parisienses dubitet, qui, quicquid Chirurghi unquam sciverint, vel nunc quoque sciant, ex medicorum Parisiensium scriptis hausisse, audeant affirmare. Quod ut refutet A. Tagalti, Curtini, & Gurmeleni scripta profert; quasi vero de his tantum queratur, qui de Chirurgia universa scripserint, & omitti adeo sine iniuria, Hollerius, Duretus, Riolanus, aliique poterint, in quorum scriptis, plura, Chirurgis quoque utilissima, præcepta inveniuntur. Post hæc veterum curandi rationes cum recentioribus comparat A. ut, quantum hi Artem perfecissent, intelligatur, ubi parum æquum certe illud iudicium est, quod de Cæsi Chirurgica scientia tulit. Iam ad ultimam partem libri venimus, in qua de Barbitonforum et Chirurgorum unione agitur. Verisimile est, veras unionis causas ab auctore expositas non esse. Ut tamen aliquas proferret, primum pacta Medicorum cum Barbitonforibus repetit, qui, ne porro medicis parerent, optaverint se cum Chirurgis uniri; deinde Chirugos ait vexationum a Medicis continuorum pertæfos, consilium cepisse, Barbitonfores recipere, ac si minus damnosum Chirurgis esset, Barbitonfores libere Chirurgicas curationes suscipere, quam furtim. Neque vero omnibus Chirurgis hæc unio, etli a suprema Cu-
ria

ria A. 1656. facta, placuit. Quatuor annis post, medici huic Collegio unito litem intenderunt, quam etsi iniustam fuisse auctor probare vult, tamen fateri ipsum oportet, supremam Curiam sententiam tulisse: Utramque communitatem unitam, debere Facultati medicæ, secundum contractus A. 1577. & 1644. subiectam manere. Sed hæc sententia, si Auctori, contra ipsa sententiæ verba, credimus, non Chirur-
 gos, sed Barbitonfores tantum, medicæ Facultati subiecit. Est autem clarissimum, contractus nominatorum annorum, etsi Auctor id velit negare, Chirur-
 gos æque ac Barbitonfores obstrinxisse. Illam vero supremæ Curie sententiam plures aliæ sequuntur sunt. Neque videntur Chirur-
 gi aliquid opponere potuisse, cum, quo anno Medici cœperunt litem intendere, eodem, nempe A. 1660 & illa, & alia quæ sequitur, lata fuit. Altera enim prohibebantur Chirur-
 gi-Barbitonfores, sibi titulos Baccalaureorum, Licentiarum, Doctorum, & Collegii imponere. Præter hæc prohibebantur, lectiones & actus publicos instituere, hoc uno iis concessio, ut privata exercitia ad examina candidatorum instituere. Quod tamen ita interpretatur Auctor, privatas prælectiones prohibitas non fuisse, maxime, cum simul permitteretur, ianuis apertis, anatomicas demonstrationes facere. Ab his, ex quibus credere deberemus, Chirur-
 gos existimasse, nihil adeo mali sibi accidisse: Auctor ad querelas super turbis inde in Chirurgia natis, & super damno, quod respublica inde fecerit, transit, iisque, ut toto libro solet, laudes suæ artis admiscet. Hæc longa expositio eorum iurium excipit, quæ medici sibi post illa tempora tribuere voluerint, nempe ut Chirur-
 gi ipsis in singulos annos aureum thalerum darent, ut etiam pecuniam solverent, quoties Candidatus reciperetur, ut Chirur-
 gi in medicorum schola artem discerent, utque medici soli Dissectionum a Chirurgis factarum expositiones darent. Ut autem Auctor super his plura profert, quæ, quam inania & ridicula hæc iura sint, debeant ostendere, præcipue illud ridet, quod A. 1714. a Facultate medica factum sit, quæ nempe hyemali tempore ad Amphitheatrum
 Chirur-

Chirurgorum se contulerit, ad Chirurgi Professore Chirurgiæ ex suis obtrudendum, etsi irritò conatu; aliqua tamen ex his iuribus medicis confirmata fuisse, negare non potest. Impudentissima autem sunt, quæ occasione Anatomies, de hac quasi Chirurgi propria, medicis vero adeo neglecta proferuntur, ut singulis seculis unus tantum vel alter medicus nascatur, qui Chirurgorum vestigiis insistat, hoc est, Anatomem colat. Inter omnes Chirurgo Parisienses, si ut olim a Meryo, sic hodie ab uno vel altero, quem præstat non nominare, recesseris, quis est, quem possis iure inter Anatomicos referre? Nonne omnes ad Riolanum, du Verney, Littrium, Petitum medicum, Winslovium, Hanoldum, vix umbram Anatomici habent? Inter iura vero medicorum etiam hoc est, quod Chirurgi medicis iusiurandum præstare tenentur; quod tamen Auctor vult variis machinationibus eludere. Tandem in fine operis, quædam de fundatione Amphitheatri ad S. Cosmum, a Chirurgis Bienaise & Roberdeau facta; de quinque professoribus, in schola Chirurgorum a Ludovico XV. constitutis; de Academia Chirurgorum; de restitutione Chirurgorum in pristinum statum, in quo ante A. 1660. fuerint, paucis agitur. quæ omnia Chirurgi fatentur, se Marschalli, & de la Peyronie, primariorum Regis Chirurgorum, curæ debere. His vero disquisitionibus aliquot in æs incisæ figuræ additæ sunt. Maiusculæ Chirurgo aliquot, nempe Lanfrancum, Pitardum, Valvasorum, Pareum, referunt. Minores, fronti singularum partium huius libri appositæ sunt, atque id, quod vidimus in singulis partibus expositum fuisse exhibent. Quæ præter has disquisitiones in hoc volumine contineantur, dictum est, neque necesse est de Indice æmortalis satis iam noto dicere, scripta vero, quibus iura Chirurgorum vituntur, paucis enarrabimus. Primum locum statuta, ut vocantur, honorandæ, Regiæ & salubris Chirurgicæ scholæ occupant, quæ lingua latina conscripta sunt; sequuntur partim eadem lingua, partim gallica, Excerpta ex patentibus literis, quibus varii Reges Franciæ statuta Chirurgorum confirmarunt, ab A. 1498. usque ad A. 1611. cum supremæ Curiæ Decreto 1640. Post hæc Edicta quamplurima, pa-

tentes literæ, similesque chartæ leguntur, quæ formam Collegio Chirurgorum, aut iura ac privilegia dant, vel olim data tantum confirmant, ab A. 1301. usque ad A. 1743. quo nempe Rex, ut ab initio dictum est, Chirurgos in pristinum statum restituit. His scriptis, varia supremæ Curæ Decreta, & Pontificis quoque Bulla, immista sunt. Nonnullis etiam sunt annotationes quædam historicæ additæ.

ESSAY SUR L'USAGE DES MONTAGNES, &c.

hoc est,

TENTAMEN DE USU MONTIUM, CUM EPISTOLA de NILO, Auctore E. BERTRAND, Academiæ regie Borussiae Collega.

Tigurini, impensis Heideggeri & Sociorum, 1754. 8.

Alph. 1.

Neminem arbitrari fas est, tellurem, ob asperitatem, quam ex iugis montium habet, informe & scabrum corpus esse; sed, cur hoc sibi ita statuendum esset, quo ultra superficiem planeta, quem incolimus, multum emereret, rationes habuit evidentes creator omnipotens. Has erudite, pie, & religiose exponit eruditus Auctor, argumento e summis montium Helveticorum, quibus natus est, cacuminibus decerpto. Continua montium iuga, quibus quæ destituatur pars orbis nulla est, pondus globo tribuunt, quo ille, quo minus extra suam, quam sibi datam habet, orbitam excedat, impeditur. Deinde ad augendam superficiem telluris massam montes inserviunt. Cum enim curvas quas montium iuga flectunt lineas metimur, parvo illorum spatio, iugis aspero, plures sustineri cives, quam in plautie vivunt, posse, velut in Helvetia est, videmus. Est etiam maior monticolis, quam illis, qui planitiem incolunt, vivendi, & vitam salubriter transigendi commoditas. Illis levior, quam qui in plano est, inspiratur aer; qua de causa, cum patria excedunt, ob sustinendam spatiosorem aeris massam, non tam desiderio, quam necessitate mechanica compulsi,

pulsi, domum reverti cupiunt, quem patriæ amorem Nostalgiam appellant. Proponuntur variae aeris, quoad gravitatem aut levitatem mensurandi rationes, uti quis aut ad superficiem terræ propius aut magis abest. Sunt etiam aliae montium utilitates. Sine his nec fontium origines, nec fluminum perennitates essent illae. Excurrit noster hac occasione in fluminum origines, eorum, a maribus distantias, & Helvetiæ suæ laudes, quæ Germaniæ, Italiæ, Galliæ, flumina e suis dimittit hydrophylacis, uti bonum civem decet, deprædicat. Deinde id quoque montibus datum est, ut limites ditionum constituent, populos dirimant, eorum stationes ab exterorum invasionibus reddant liberas, utque maribus, ac aquarum magis imbribus effularum torrentibus, frænum, iudicium, quominus in latum excurrere illi possint. Multa de montium cavernis, calore naturali illis insito, hydrophylacis, & fontium scaturigibus proponuntur quam ingeniosissime, & omnia ad pietatem & religionem accommodantur. Viscera quoque montium rimatus Noster, fossilium historiam tradit integram, tam eam, quæ omnium terrarum est, quam quæ singulariter est Helvetiæ. Fossilia sub summis *terra, lapidis, bituminis, mineralis metalli*, capitibus continentur, Terræ vel inæcræ sunt vel pingues, harum aliae sunt vegetationi aptæ, summa tellure strata, aliae seorsim proveniunt, *coloribus, contentis, usu*, distinguendæ. Salia figuris sibi per naturam datis dignoscuntur; figuræ *trabedricæ natrum*, quod ex uliginosis faxis aut stratis faxeis efflorescit, *prismaticæ* autem *nitrum* est. *Salmarinum cubicam* formam, *alumen tessellatam*, *vitriolum rhomboidalem dodecaedram*, assequuntur. Bitumen vel liquidum est, vel solidum, illud olea de petris scaturientia, hoc, *succina, sulphur, Gagatem, ampelitem, carbonem fossilem, sulphur* omne, ipsosque lapides contrectando pingues viscosos, *scatitem, lardi lapidem*, comprehendit. Lapidem ita ordinat, ut illos, vel solitariis glebis, vel stratis maioribus poni perhibeat. Solitarii lapides, vel a pelluciditate, vel a duritie, vel ab aliqua forma ac specie ordinem accipiunt. Qui vel lucem admittunt, vel a polita superficie illam, sub parvo volumine, reflectunt, dicuntur *gemma*,

ma, pellucidæ, variis coloribus distinctæ, semiopacæ, opacæ. Stratis maioribus ordinantur, *alabastra*, *marmora*, *saxa* alia: Alii lapides, quos figuratos dicunt, vel intra se figuram habent, suntque cavi, uti *atitæ* tubalosi, lamellares, vel extra se eam ostendunt, illi scilicet *emmorphi*, animalium vegetabiliumve speciem referentes, e quibus alii archetypi formam omnino, alii apparenter sub aliqua similitudinis umbra, referunt. Iocundas igitur utilisque lectu liber est, Auctorque Poetam, oratorem, physicum, historicum, ubique egit laudabiliter.

DE PRINCIPI DELLA MORALE FILOSOFIA.

id est,

PRINCIPIORUM PHILOSOPHIÆ MORALIS,
cum dogmatibus Romano-catholicæ religionis collatorum,
Libri III, Auctore NICOLAO GHEZZI,
Soc. Iesu.

Mediolani, impr. ex regio Ducali Palatio, 1753, 4.
Alph. 5 plag. 16.

A micum est Philosophiæ morali cum morali Theologia commercium, si utraque genuinis innitatur principiis, rationibusque inde deductis. Verum enim vero consonat. Maximum hoc decretum summi fecit Rev. Ghezzius, commentationes suas, per dialogorum vicissitudinem ac varietatem, redditurus gratiores. Libro primo inducit differentes de rerum Auctore, Deo, quem esse omnino, docet. Colloquentes deinceps exhibet, de felicitate mentis corporisque hominum, in hanc vitam cadente. Naturalem hanc beatitudinem dari negant Baius & Iansenius, quos refellere contendit Noster, ratus, miserias, quibuscum vita hæc nostra conflictatur, esse castigationes modo, & disciplinæ rationes, non pœnas. Libro secundo exponit de liberis actionibus humanis. Quas cum dari docuit, oppugnatum it Stoicorum, astrologorum, & prædestinationorum de fato doctrinam. Ne sit argumenta, quibus eam, quam Iansenistæ dicuntur liber-
tati

tati humanæ necessitatem tribuere, repellat. Adiungit cautionem, ne quis controversiæ huius decisionem in Augustino quaerat, tradens nihilominus, doctrinam Augustini Ianseniano doctrinarum complexui haud favere, sed potius eam esse, quæ Ecclesiam romano-catholicam personet hodieque. Tum vero enervare ac radicitus evellere Iansenismum Auctor laborat. Notiones *primas*, quas de *libertate* animo informare oportet, edisserit, haud dissimulans difficultatem, conciliandi liberas hominum actiones, cum eorum statu, divinitus dependente. De Physica prædeterminatione scholarum Thomisticarum differit, in qua tuenda Iansenistæ sunt toti. Libertatem esse animæ facultatem, ab omnibus aliis facultatibus distinguendam, sciscit Auctor, negans, exercitium libertatis esse actum animæ realem, quippe quam pro relatione quadam eius ad hunc, vel ad quoddam rationis momentum, reputat. Notionem de libertate suam contendit esse remotissimam ab errore Semipelagianorum, conformem vero doctrinæ Tridentinæ; liquidem ea congruat cum gratia efficace, & cum providentia Dei falli nescia, immo cum prædestinatione ad gloriam, a Tridentinis Patribus tradita. Libro tertio exponit regulam Ethicæ primariam, in *honestate* collocatam, cuius fundamentum situm sit in eo, ut homo in voluntate Dei acquiescat, fonte virtutum theologiarum ac ethicarum. Si, quid Deus velit, dubitatio incidit, Auctor hominem ad præscripta doctorum remittit. Hi vero distribuuntur in *rigidos Tuzioristas*, in *mites Tuzioristas*, in *Probabilicistas*, in *æque Probabilistas*, ac *Probabilistas*, simpliciter sic dicendos. Postquam de eis suos colloqui iussit, dividit theologiam moralem in dogmaticam & casuisticam, & recenset rationes, cur ii, qui confessiones peccatorum excipiunt, debeant Probabilioristarum explere menturam. In Præfatione notavit Cardinalis Caietani ac Dominici Soti effata, qui tradiderunt, enunciata, quæ naturali rationis ex lumine, ac per evidentes rationes sciri possunt moralique in classe versantur, per auctoritatem divinam vel humanam decidenda haud esse, solumque Deo esse proprium, ea vel limitibus coercere, vel tollere.

Pag. 504.

533.

589.

705.

855.

930.

9.

Inprimis id iudicium Duumvirorum spectat quæstionem; an montes pietatis sint contractus usurarii, & quinam contractus veniant nomine contractuum usurariorum. Stupet ad hæc Rever. Auctor, ratus, argumeta Spiritus sancti ac sacræ sedis, esse omnibus sanæ rationis enuntiationibus superiora. Nobis ad hoc posterius, de Sacræ sedis effatis, idem accidit.

LA STORIA DELLA BASILICA DI SANTA CROCE
in Gerusalemme.

i. e.

HISTORIA BASILICÆ S. CRUCIS IN IERUSALEM, templi Romæ. Auctore, Domino RAIMUNDO BESOZZI, Abbate Monasterii S. Crucis.

Romæ, ex typographeo Generosi Salomoni, 1750. 4.

Alph. 1 plag. 7.

Excitat diligentiam doctorum Italiz virorum Summus Romanorum Pontifex, Benedictus XIV, literarum perennis splendor, cui hoc opus fuit consecratum. Adiecit Auctor libro figuram prospectus, quo templum S. Crucis in Hierosolyma dictum, sese effert. Antiquitatem habet eximiam isthæc basilica. D. Hilarion Rancati, olim ibi Abbas, scripsit inter alia ad Iongelinum, in *Notitia Abbatiarum Cisterciensium: Ad Monasterii nostri S. Crucis in Hierusalem foundationem quod attinet, ea tam antiqua est, ut præter ea, quæ apud Onuphrium Panvinium de Septem Urbis Ecclesiis reperiuntur, vix præterea quicquam addi possit.* De Basilica Sessoriana scripserunt Horichius, Faunus, Ciampini, Bosius, Gretserus, Panvinus. Quidni unus de S. Crucis in Jerusalem Basilica ex professo scribere adgressus est? Multa sane memorabilia id templum complectitur, & diffundit. Fundatore primo gaudet Constantino Maximo, cuius gesta potissima percontet ven. Auctor, intentus præcipue signo cœlesti, quod illi visionem per Iesum de Maxentio spondit. Crucem Christi, seu programna eius, vidit Imperator die luculento. Inscriptio Romæ extat, huius rei testis, sic conformata: *Hoc salutari signo*

figno vero fortitudinis indicio civitatem vestram tyrannidis iugo liberavi & S. P. Q. R. in libertatem vindicans pristina amplitudini & splendori restitui. Arcum ibi Constantini quis igitur? Demolitus ædem fuerat Diocletianus Christianam. Restituit eam Constantinus, & templum in memoriam S. Crucis cœpit exstruere, teste Socrate I, 12. quod mater ipsius Helena perfecit, teste Eusebio *de vita Const. M. III, 46*, unde illud dictum fuit ædes *Heleniana* in Concilio Romano, A. 433 celebrato, Cap. 17. Art. 4. Anno 320 Basilica illa iam erat condita, teste Pontificali Romano in *Vita Silvestri*, & quidem in palatio Sessoriano. Unde id palatium eo nomine fuerit insignitum, igitur, licet Acro ad Horatii I, Sat. 8, eius loci, *Sessorium* dicti, in Exquiliis ad portam maiorem, iam meminisset. De situ Sessorii non idem omnes sentiunt. Templum S. Crucis putant multi ex æde Veneris & Cupidinis a Constantino factum fuisse. Id sane vero absurdum, nec prudentiæ Imperatoris consentaneum, qui delubra nulla Romæ demolitus est, aut in nova instituta convertit. Supplicium crucis sero sustulit. Veruit immolare dæmonibus hostias, delubris inviolatis, teste Theodareto V, 20. iuxta Veneris statuam, Helena, in monte Golgata, in Crucis rupe sitam, struxit ædem S. Crucis, teste Hieronymo *Epist. 13*. Quidni iuxta Veneris templum, idque clausum, tentasset idem Romæ? S. Crucis ædes hæc sacræ dictæ sunt *Heleniana* Seculo V, item *Basilica Hierusalem*, in *ordine Romano X*, edito per Mabillonium, *basilica in palatio Sessoriano, basilica Sessoriani palatii, in Suxuria, in Consorio, in Sufulto &c.* Dicitur hodieque *basilica Sessoriana*. Ad formam crucis fuit illa exstructa. Descripsit eam Auctor congruenter modulo, quo gavisa fuit ad instaurationem usque, Benedicto XIV. ecclesiam suam gubernante, peractam, Capite IV. Quirato inquit curatius, an illam Helena condiderit, Sexto, formam templi instaurati exponit. Septimo sacellum S. Gregorii subterraneum edisserit. Octavo de sacello S. Helenæ subterraneo tractationem instituit. Nonæ altarium lateralium meminit diligenter. Decimo de ædícula, in qua reliquiæ sacræ, quotannis monstrari solitæ, agit.

- agit. Undecimo modum exponit, quo sacramentum sacrosanctum in basilica conservatur. Duodecimo de donis ac possessionibus basilicæ antiquis loquitur. Sequenti Pag. 99. res ei est cum basilicæ instauratoribus. Decimo quarto exhibet seriem Cardinalium, quibus fuit titulus S. Crucis in Ierusalem proprius. Horum nonnulli Pontificatum nacti sunt, recensiti Capite XV. Sequenti Capite disserit de reliquiis, in hac basilica reconditis. Decimo septimo edisserit indulgentias, inventibus hanc basilicam propositas. Duodevicesimo de stationibus, huic basilicæ propriis, exponit. Undevicesimo disserit de festis, ei peculiaribus. Vicesimo enarrat functiones, olim in hac basilica peractas. Sequenti ad dignitatem eius exponendam progreditur. Enarrat XXIIIdo concilia, inibi habita A. 433, 499, 502. Capite XXIII de fuit templum patriarchale, cui tributus fuit S. Crucis in Ierusalem titulus Cardinalitius. Antistites templi S. Crucis enarrat Capite XXIV. Accedit ad monasterii, quod basilicæ est adiectum, rationes commemorandas, Capite XXV. Tandem antistites Capite XXVI persequitur. Monasterium ordini Cisterciensi est consecratum. Primus ei Abbas præfectus fuit anno 1563, D. Gregorius Oschafan, ad annum usque 1569, ac denuo 1572. Inter successores ipsius spectabiles fuerunt viri, rei literariæ amatores, amplificatores, immo Cardinalis D. Gioacchinus Belozzi.

*DE RELIGIONE ANTIQVORVM UBIORVM DIS-
sertatio Historico-Mythologica qua ex purissimis fontibus,
monumentis, lapidibus, Nummis, eorum sacra, Dii,
Deæ, ritus, Cerimonie, diducta paucis explicantur. Editio
altera, auctior & emendatior, Auctore AVGV-
STINO ALDENBRVCK, e Societate
Iesu.*

Coloniæ Aug. Agrippinensium, anno a rep. Salute 1749,
Superiorum permissu. Typis & sumptibus Henrici
Nœthen, Typographi & Bibliopolæ
Coloniensis.

Plag 13. & dimidia, in 4.

Constat hoc opus, præter prolegomena, sex Capitibus. illa docent, quid sit religio, quidque eo pertineat, quæ gentis Ubiorum origo, num iidem a Gallis orti, quæ tandem sint Ubiorum sedes, nomen, caput civitatum. Horum primum agit de Diis Ubiorum, Tuitone, Rheo, Hercule Saxano, Hercule Maculano & Deusonensi, Deoque Bacurdo: alterum de Deabus Tanfana, Velleda, Nehallennia, Hariasa, Semela, ceteris; tertium de communibus Diis, Mercurio, Marte, reliquis; sequens de Deabus communibus Ifide, Gabiis, Victoria, Fortuna, Geniis: penultimum de fano Martis & Ubiorum ara: postremum de sepulcris aut in mortuos religione. Quibusdam Ubii videntur, sub fictis numinibus coluisse naturam, vid. Mourgues, plan Theologique Tom. I. sub Bacchi forma vinum, sub solis ignem, sub Deabus variis aquam, intellexisse, vel terram, ideoque *Φυσιολογίαν* sub *μυθολογία* latere. Sunt &, qui a Noemica religione deflexisse dicunt, & erroribus abreptos, in *ιδωλομανίαν* lapsos, cum ceteris Germanis consinibus & Gallis Rheno disiunctis, id quod vero similis Aldenbrückio videtur. Hic autem, prius quam cultum exponit, nomen indicans, ab *iber*, *ower*, *ulwer*, *ufer*, Germanorum vocabulis, derivat; sedes Montensium, Vestanorum, Signensium, vel quorum regio circum-
scribitur Rheno, Siga, Rura Montensi, nominat; aliis fines ad Loganam usque versus orientem, ad Luppianam, versus septentriones, extendentibus: Caput regionis vocat Mulheimium, aut verosimilius Tuitium. Ad coloniam Agrippinam quod attinet, Gelenius Lib. I. de Col. Mag. syn. 3. lapidem antiquum designat, hunc urbis titulum præferentem:

Pag. 8.

9.

18.

19.

20.

M. MARIO. M. F.
STEL. TITIO. RVPINO
COS.

LEG. I. MINER. P. F.
CVR. COL. CLAVD. AVG.
AGRIPPINENSIVM
PROCOS. PROV. SICILIAE
CVR. AMITERNOR. PRAE S.
TR. PL. Q. PROV. MACEDON.
SE. VIR. TVRMAR. EQ. ROM.
TRIB. LATI. LEGI. ADIVD. P. P. III. VIRO. STR.
LITIBVS. IVDIC.

- Pag. 21. seq. *Tuisii* conditor, *Tuito*, *Tuiso*, *Theuth*, a Gomero, postquam is cum parente Iapheto, reliquisque fratribus in Europam venerat, hinc ab universa gente, rex salutatus est, illique late a
22. Tanai usque ad Rhenum iura dedit. *Schottelius* liberius *Tuitonem* cum *Teutone*, & *Teutate* Celtarum, immo *Theuth* Egyptiorum confundit. Tum, quatuor illis nominibus, unum modo caeli terraeque rectorem intellectum esse, contendit, pio magis, iudice nostro, quam verosimiliter. *Vossio* Teutates idem est cum Mercurio planeta, qui Germanis *Wodan* dictus fuerit. Praeter Divitense munimentum, colebatur *Teuso* Teutoburgi, cet. Nominantur ab eodem personae *Theutgaudus*, *Theodebaldus*, *Theudebertus*, *Theutfinda*, *Theuderix*, vel *Deutorix* Sicambrorum regulus, *Theutdericus* idem dialecto posteriori. Generis eiusdem existisse putatur *Hercules Macusanus*, quem & *Deufonensem* esse dictum existimat, & vel a *Tuitiensis* quodam, vel alio regionum adiacentium incola, progenitum, mox earum principem, denique Deum fuisse. Sed
39. adhuc ignotior est Deus *Bacurdus*, quem duae saltem inscriptiones indicant. Ut e cornu copiae, quod alterius arae parte altera, sculptum visitur, conicit Auctor, ad impetrandam terrae fertilitatem, invocatum istum fuisse, credibile videtur.
40. *Tanfana* verosimiliorem aliis notationem adferre putatur. *Lipsius*, a *Tan*, quod Britannis ignem notat, deducens. Hinc *Lisca-*

Lescaloperius Lib. II. de Nat. Deor. §. 67. *Tanfanam* veteribus Gallis ignem ait fuisse, qui Romanis *Vesta*. *Nehalenniam* ostendunt inscriptiones: DEAE. NEHALEE. ERIAT. TIVS. IVCVNDI. PRO. SE. ET. SVIS. V. S. L. M. & de qua *Turbius* in MSt. narrat, quatuor aris insculptum: DEAE. NEHALENNIAE. SVM. MATRONIS. PRIMANVS. V. S. L. M. Invocabant illam Deam praesertim, ad felices in mari cursus, navique propitias undas obtinendas. Id Neptunus cum tridente, mareque procellis aestuans, ad vivum in lapidibus illius & aris expressa, designant, in primis autem sequens inscriptio: DEAE. NEHALENNIAE. OB. MERCES. RECTE. CONVATAS. SECUND. SILVANVS. NEGO. TOR. CRETARIVS. BRITANNICIANVS. V. S. L. M. Adhuc bellis eam ac praesertim, ipsique pecori, praescribebant, animalia sua, maxime dainas, canes, tauros, cervos, cet. eius curae tradentes. Praeterea Deas *Hariasam*, *Semelem* & illius sorores, matronas *Rumanebas* vel *Romanebas*, matronas *Vacallinebas*, *Sulevias*, *Sulvas* aut *Sulfes* (quae campis ac silvis praesiderent, hinc matronas, praesides, dominas passim appellatas) *Suevas* aut *Suebas*, *Hamavebas* matronas, tanquam tres mulieres in lapide sculptas ad mensam variis fructibus instructam sedentes, matres paternas, matronas *Gefatenas*, matronas *Maviatinebas*, & matronas *Rummebas*, adlatis inscriptionibus, Auctor memorat, quas vero Germanorum singulas Deas fuisse, nec partim vel alienas, vel modo sanctas, admodum dubitamus. Prius & de Diis Deabusque communibus, observandum. Singulatim *Nofter* de *Gabiabus* quatuor, de *Fatis* unam adducit inscriptionem. Illae dicuntur tuere *IVNONIBVS GABIABVS, MATRONIS GABIABVS, cet.* *Fata* cum *Parcis* easdem exstitisse probatur, eoque pariter *Gabias* esse dictas, asseritur. *Martis* Coloniae fanum fuit, quo loco porta *Martis* (*die Mart-Porten*), ad Rhenum ducens, hodieque reperitur. In hocce fano, hostibus detracta spolia, suspendere solebant ac dedicare, more rituque, praeter dubium, a Romanis tradito. Praeterea memoratur *Ubi-orum* ara, quam *Lipsius* & eum secutus *Wernherus Teschenmacher* vel *Coloniae*, vel non procul inde fuisse putat; cum secundum *Tacitum* *Vetera*, vulgo *Salten* ad LX. lapidem ab eadem

Pag. 47

48.

50.

51 seq.

53. seq.

55.

56.

57.

58.

59.

74.

75.

84.

86.

- eadem abfuerint. *Hermannus* comes *Neuenarius*, Godesbergam aræ locum constituit, ad V. fere supra Bonnam lapidem: quod sit verosimilius, aram in edito loco conspicuam stetit, more gentibus profanis usitato, præcipue, cum in eodem monte stetit fanum & aram Aesculapii, constat e veteris lapidis
- Pag. 87. inscriptione. *Rau*, Professor Marpurgensis, libro singulari conatur evincere, Transrhenanis Ubiorum in sedibus isthanc aram exstructam fuisse; cuius autem rationes confutare studet *Nosler*, Germaniam Rheni partem cum *Iac. Campio*, *Turckio* in *MSto*, *Cluverio*, *Gelenio*, *Balthaf. Blumio*, cuius libellus de ara Ubiorum 1743. prodiit, defendens & Bonæ constituens.
90. Sed nos, ab aris, ad sepulcra progredimur. Cum animos maiores, corporeis vinculis solutos, ad felicioram vitam evolare, vel in lunæ spheram transferri, vel per vulgatam Pythagoreorum μεταμύχωση, in pecudes transmutari crederent: eorum cadaveribus iam aurum & gazas, quibus Deos inferosque iudices placarent, adponebant, iam unguenta, nescio quæ, manibus defunctorum includebant, quibus, in altero mundo, suscepta forte vulnera curare possent. Componebant eos lectulis, ad mensas, veluti perpetuas ad delicias, Elisiis in campis, accumbentes: iuxta ponebant in Mausoleis vitra, lampades, urnas.
91. Adstabant & famuli, qui cibos offerrent, infunderent pocula & ad manducandum invitarent. Præter plures latinas inscriptiones sepulcrales, quæ nos non tangere videntur; iungitur
98. & mediæ quidem ævi, Germanica: HIR MATHYLER MANGVOS BEWER VAN WELOG INDE WID VOM SIGI. *Gelenius* dicit, ab *Athan. Kirchero* dictum sibi, *matulcreu* idem esse, quod *violenter abripi*. *Nosler* igitur exponit: *hic violenter e vivis sublatus est, Manguosus edificator Viticensis, & late circa sigam regionis*. Optaremus alias eiusmodi, scriptoris satis accurati, patriarumque antiquitatum amentissimi, lucubrations; paulo magis tamen ab exterarum admiffione distinctas.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiæ

Calendis Novembris Anno MDCCLIV.

ORIGINES GUELFICÆ, QUIBUS, QUÆ AB Henrici Magnanimi obitu gens potentissima fata habuit, & cum primis Henrici Leonis, Saxonie & Bavarie Ducis, eiusque, tum liberorum omnium, tum præcipue quatuor filiorum, Henrici Palatini, Ludovici, Ottonis IV Imperatoris, & Wilhelmi Luneburgici, vita & res præclare gestæ, recensentur. Opus ex Illustrum Virorum, Godefridi Guilielmi Leibnitii, Io. Georgii Eccardi, & Io. Danielis Gruberi, schedis manuscriptis editum, curante CHRISTIANO LUDOVICO SCHEIDIO, ICSO, Serenissime familie Guelficæ a scribenda historia.

Tomus III.

Hanoveræ, sumptibus Orphanotrophæi Moringensis, 1752, fol.
Alph. 10. plag. 10. cum figg. æri incisis.

Procedit Operis splendidissimi Liber VII, quo vita ac facta Henrici Leonis, ac eius liberorum, operose & solide exponuntur, ex auctoribus optimæ notæ, instrumentis item atque chartis maxime parte ineditis, numis, sigillis, aliisque monumentis ære expressis. Illustratur simul universa Germaniæ, & sigillatim Conradi III, Friderici I, Henrici VI, Ottonis IV, Philippi, Friderici II, & Henrici VII, Imperatorum Regumque historia, immo Episcoporum, Ducum,

cum, & Cœnobiorum eius ætatis res multæ deteguntur, familiarique Comitum & Nobilium ex diplomatibus illustrantur mirum in modum. Augustissimo & Potentissimo Regi Daniæ ac Norwegiæ, *Friderico V*, Editor Ill. Opus sacravit, præstantissimi argumenti præfationem præfixit eidem, annotationes varias & diplomata adiecit passim. Mirandum sane est, Leonis genus fuisse antiquum & potens, ac nihilominus ab obscuriori Staufiorum gente, in altum evolante quam celerime, valde imminutum esse. Ineunte Seculo XI floruit in Suevia nobilis, Fridericus, filius Friderici *de Buren*. Prioris filius, æque Fridericus, castrum Stophen seu Hohenstauffen condidit, qui habuit coniugem Hildegardam, ex qua procreavit Fridericum de Stophen, Henrici IV imperatoris generum, & A. 1080. Sueviæ Ducatu potitum, Ottonem Episcopum Argentoratensem, Ludovicum Comitem Palatinum, Walterum, Conradum, & Adelheidam. Id ipsum comprobavit Ill. Scheidius ex *Wibaldi Codice epistolari* apud Martenium in *Collect. Amplif.* Tom. II, pag. 557, atque charta ad A. 1094. exhibita, apud Franc. Guillinannum *de Episc. Argentorat.* pag. 210. Definire non audeo articulum temporis, quo factiones, Gibellina & Guelfa, intra Italiam erupit. Imperante Friderico II, utraque iam late vagabatur. Ptolemæus, Lucensis Episcopus, originem ad A. 1215 retulit. At factionum utriusque initia sunt ex æmulatione Stauficæ & Guelficæ domus, adeoque ex adolescente Seculo XII repetenda. Id enim docuit Otto Frisingensis *de gestis Friderici II*, 1. 2. Avunculus Conradi Salici, Regis Romanorum, erat Henricus V, Imperator. Henricus V eiusque maiores erant *Gibelingi*, orti quippe ex *Wibelinga* Franciæ, quæ haud procul Heidelbergæ erat sita. Conradus Urspergensis ad A. 1124 de Henricis III, IV, V, Imperatoribus; *idem Principes de Wabilingen oriundi dicuntur*. Chronico Laurishamensi teste pag. 73. Conradus III dictus fuit *de Weibelingen*. Henricus IV iam sensit in se *Welfi* conspirationem, cum Rudolfo Duce Suevorum initam, ac questus fuit, *Welfum* in eo fuisse, ut ipsi regnum adimeret. Anno igitur 1077. Henricus Imperator *Welfam* terris feudis-

que

que omnibus privavit. Annus iste elucet ex Henrici IV. Pag. 8. charta, quam Auctor hoc loco primus in lucem produxit. Welfus alius, Comes, cum Conrado Iuniore & Ernesto Suevix Duce, adversus Conradum II Imperatorem iam conspiraverat, ideo ab hoc, ad tempus exilio deputatus, & Comitatu avito, *Tirolis* nempe, exutus. Prima hæc odii semina Welforum in Wibelingos. Quis fuerit Lotharii, Saxonum Ducis, postea Imperatoris, avus, definitu haud est facile. Appellavit eum nonnulli viri eruditi Lotharium. Mater eius certe fuit *Hedwigis*, Formbacensibus Comitibus progenita; avia autem *Ida* Querfurtensis fuit Gebhardi filia, testibus Annalista Saxone ad A. 1106. & Chronographo Saxone ad A. 1009. Ill. Præfationis Auctor laudat sententiam Cel. Gebhardi, qui Idam tribuit uxorem Ottoni, Comiti Palatino, Suevix Duci, licet ei haud accedat, sed rem in medio relinquit, chartis deavo aliis, quæ passim latent, fortassis decidendam. Matrem Lothario fuisse Hedewigem, e Comitibus Vorenbach natam, ostendit ex *Chronico Lunenburgico* p. 1372. Tom. I Corporis Scripti medii ævi *Eccardiani*, & Chronographia Conradi Hildesheimensis, manuscripto, in bibliotheca regia Hanoverana obno, fortassis ex Henrici de Hervordia transcripto. Gentis Formbacensis efformatam dat genealogiam sat longam. Consentit, quantum ad Hedewigem Lotharii matrem attinet, codex *Traditionum cœnobii S. Mariæ Formbacensis*. Accedit, quod Lotharius Imperator huic monasterio A. 1136. litteras impertivit confirmationis, quibus prodit, id a parentibus suis fundatum esse, apud Hundium in *Metrop. Salisb.* p. 121. Negat Ill. Editor, a Conrado III in Albertum Vrlum fuisse dignitatem Archiofficii Camerariatus translatum. Initia similitatis Fridericum Imp. inter & Henricum Leonem hæc probabilissime definit. Fridericus A. 1160. imperium, morte sua vacaturum, destinavit Friderico, Suevix Duci, Conradi Regis filio, teste Sigeberti Gemblacensis Auctario Affligemensi, & huic, forte extincto, substituit Henricum Leonem. Fridericus vero ille obiit 1166. Fridericus A. 1169. filium suum Henricum, adhuc puerum, Aquisgrani

- curavit Regem declarari, & Henrico Leoni datum promissum sefellit. Inde contempit amicitia inter Imperatorem & Henricum Leonem. Ex eo tempore Imperator odio suo in Leonem habenas remisit privato. Fridericus Ducatibus privavit Henricum Leonem, causam interfrens, hunc ecclesiarum Dei & Nobilium Imperii libertatem oppressibile, possessiones eorum occupasse, iura imminuisse, noluisse accusatum ab his Imperatori se offerre & causam suam dicere, immo maiestatem imperatoriam lassisse. Crimina hæc erant efficta, prouti ostenderunt Eccardus in hoc opere, & opusculo eleganti D. Io. Georg. Scherzius, antecessor Argentoratensis.
- Fridericus Imperator indulfit Wichmanno Archiepiscopo, ut hic Henrico Leoni raperet & adimeret castrum *Samerfenburg* & *Iuterbug*, cum annexis terris. Lucius III. A. 1184. hæc ecclesie Magdeburgensi, si preces Wichmanni veritate niterentur, donavit. Castrum tamen Seburg Wichmannus ex hereditate sua ei applicuit. Ottonis Wittelsbachii, in quem Fridericus Ducatum Bavarie contulit, fortitudo, & in Imperatorem merita recensentur. Otto erat Imperatoris in aula *Ensisfer*, & in castris *vexillifer*. Otto, Frisingensis Episcopus, eum malevole descripsit, in *Prafatione ad Chronicon*, tradens ipse, se *ex amaritudine animi sui hoc Chronicon scripsisse*. Mirum est, *Welfum*, Henrici Leonis patruum, ad Ducatus translationem quieviffe. Cur Henricus Leo Saxoniam potius, quam Bavariam, funesta Imperatoris sententia afflictus, tuendam duxerit, Ill. Auctor rationes ponderis magni evalvit. Renuntiavit Otto IV. pro se ac suis A. 1208 Ducatui & heredis Bavarie, in gratiam Ludovici, Ducis Bavarie, qui erat gener Henrici Longi, ex Henrico Leone nati. Diploma exhibet Ill. Editor, præterea ostendens, Conradum I, Burggravium Noribergeensem, Henrico Leoni fuisse adversum. Addit Idem, firmissimis argumentis adjectis, Henrico Magnanimo, locerum Lotharium tradidisse urbem Noribergam in beneficium, ac Conradum metuiffe, ne posterii Guelfici id castrum sibi vindicarent denuo. Noribergæ prima mentio fit apud Lambertum Schafnaburgensem ad A. 1072. Henricus IV ibi 1073.

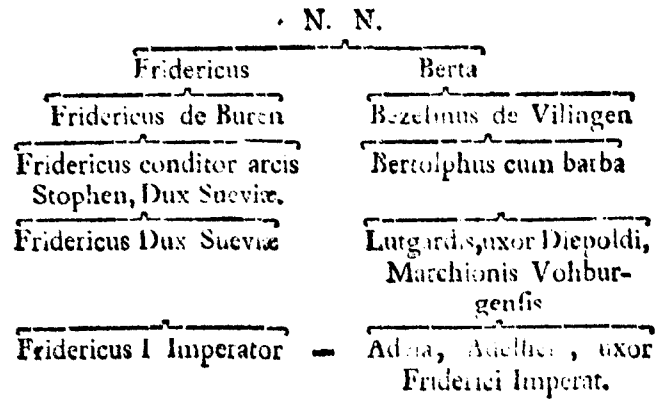
ali-

aliquot diebus subsistit, eodem teste. Legati Pontificis ibi occurrerunt Imperatori 1074. Idem A. 1097. Ratisbonæ & circa castrum Nuremberg omnem aestatem transegit, teste Bertoldo Constantiensi. Henricus V, in patrem insurgens, post mensium duorum obsidionem *castellum Nurnberg* occupavit, eodemque, e Polonia 1110 redux, venit. Unde dilucet, Nurembergam fuisse ditionis Imperatoris, ideoque Lotharium Imperatorem id a Friderico & Conrado Ducibus, qui id occuparant castrum, repopulasse, A. 1126 obsidisse, 1127 Henrico genero in feudum dedisse, ac 1130 occupasse. Ex quo obierat Lotharius, Henricus Magnanimus occupavit castrum Nurembergense, & ibi insignia imperii custodivit. Conradus III vero Henricum & castrum obsedit, ac in suam ditionem redegit. Virtutes summas & pietatem Henrici Leonis, III, Editor meritissimis prosequitur laudibus. Monumenta beneficentis eius prædicant domus votivæ, Riddageshusa, Lammespringa, Lucca, Schinna. Comitatum Asleusem, Ottone Comite extincto, cessasse, & hereditaria eius bona Episcopatui Hildenesheimensi A. 1185. fuisse ab Adelheida, uxore Adolphi Comitis Schowenburgici, filia Ottonis, in publico conventu tradita, exceptis 13 mansis ac duobus molendinis, ad Oedelem sitis, & monasterio Luccensi donatis, intelligitur ex diplomatibus tribus, quorum editionem Ill. Editori debemus. Idem originem cœnobii Schinne, intra Comitatum Hoia quondam siti, ad A. 1148. ex litteris foundationis primus ostendit. Condidit Henricus Leo tres Episcopatus, Raceburgensem, Swerincensem, & Aldenbargensem seu Lubecensem. Chartas, ad eorum illustrandas origines, attulit ac examinavit Noster, opera laudanda. Divortia fuisse uxorum facta ad alicuius de coniugum consanguinitate, coniugii vinculum impediendo, iniurandum, maxime temerarium, exemplis comprobant, & ipso Henrici Leonis divortio, quod ad oblatum Imperatoris tale iniurandum usu venit cum Clementia Zeringia, evincit. Prohibitio matrimoniorum demum A. 1117. in Concilio Lateranensi, ad consanguinitatis gradum fuit ad-

Pag. 39.

50.

mentis, Friderici I Imperatoris uxorem, Adelam, haud fuisse
 Pag. 52. Henrici Nigri ex filia, Depoldo Marchioni Vohburgenfi nu-
 pta, neptem. Operæ præmium fuerit, genealogiam Stauficam
 repetere. En illam:

Videas, lector, quæso, & inspicias, si dubites, *codicem epistola-*
 rem Wibaldi, celeberrimi & Stabulensi & Corbeienfis Abba-
 tis, qui in Friderici Imperatoris aula vixit, & eius gratia mul-
 tum valuit, editum a Marteno & Durando in *Collect. amplif.*
 54. Tom. II, pag. 557. Memoratu dignum sane est, *Clementiam*
 illam *Zeringiam*, ab Henrico Leone dimissam, nupsisse ite-
 rum Humberto III, Comiti Moriennæ, qui Dux Sabaudia erat
 secundus: ac ex eo filiam suscepisse Adelam, quæ Ioanni si-
 ne Terra, postea Regi Angliæ, desponsata, ante nuptias decessit.
 Clementiæ pater erat Conradus Dux Zæringensis. Conradi
 frater erat Bertoldus, Dux Zæringensis. Bertoldi uxor So-
 phia, erat Henrici Nigri, qui Henrici Leonis erat avus, filia. Hen-
 ricus Leonis Ducatus Saxonie fuit hereditarius, ideoque filius
 eius natu maximus, Henricus, patre defuncto, se *Ducem* appe-
 lavit in ipsis comitiis, ac ab Imperatoribus in diplomatis ita di-
 ctus fuit. Ad A. 1195. vocatus fuit in comitiis Gailentulanis
Henricus Dux de Brunsvic, & frequentissime alias *Dux Saxo-*
niæ, ad vitæ finem. Postea etiam Duces Brunsvicenses appellati
 fue-

fuerunt *Duces Saxonie*. Viro Cel. Io, Gottlob Hornio, non- Pag. 56.
 nihil in aurem iustillatur, gravius iudicium ferenti in Henri-
 cum Ducem Saxonie, ac Comitem Rheni Palatinum. Obie-
 ctiones, veluti tela previsa, solide removet Cel. Editor. Id
 haud omittendum, Comites in Saxonia demum ortos fuisse
immediatos, postquam Fridericus Imperator ex *Vasallis* Du- 58.
 cis Henrici Leonis fecit suos, seu imperii vasallos. Henricus
 quidem Longus ad pristina clientelæ vincula Comites vicinos
 reducere laboravit, teste Arnaldo Lubecensi III, 1. n. 5. sed
 frustra. Ad matrimonium filiae Henrici Leonis, Mathildæ,
 cum Ganfrido, Comite Perticensi, Gallo, contractum, egregie
 Vir Illustris commentatur. Provinciam Dithmarsicam Hen- 62.
 ricum Longum ex patrimonio patris reportasse, donatione ex
 Stadenfi denuo intelligitur. De Irmingarde & Agnesa, Hen-
 ricus Leonis filiabus, copiose disseruit Ill. Auctor. Addidit de-
 licias de Ottonis Strenui coniugio, cum Mathilde Bavarica
 inito, easque historiam Bavarie & Brunsvicensium Ducum
 mirifice illustrantes. Edisseruit argumenta, quibus inducimur
 ad arbitrandum, Conradinum, ultimum gentis Staufficæ, ad
 Agnesæ Palatinæ posteros terras suas ac heredia transmisisse.
 Agnesa ea erat Henrici Longi filia, Ottoni Duci Bavarie nup- 78.
 ta. Petrus de Pretio, cuius *narrationem* Schminckius Cl. edi-
 dit, refert, Conradinum instituisse heredem Margaretam
 Misnicam, amitam suam. At ex tabulario Electorali Mona-
 chensi evulgavit duo diplomata Ill. Editor, ad A. 1263 &
 1266. data a Conrado Sueviæ Duce ac Rege Hierosolymor-
 rum & Siciliæ, e quibus intelligitur, Conradini matrem fuisse
 Ottonis Illustris filiam: & quæ sunt indicio, in Ludovi-
 cum Ducem Bavarie, Conradum seu Conradinum omnia sua 81.
 bona, per donationem mortis causa transtulisse, ac postea
 huic, si forte Ludovicus decederet improlis, adiunxisse fra-
 trem Ludovici, Henricum. Acute deinceps perscrutatur Vir
 laudibus nostris maior, cur Dux Bavarie sese haud commo-
 verit, Conradino obruncato, ad Italica Stauffiorum regna &
 dominia occupanda, contentus confirmatorio Rudolphi Habspur-
 gici diplomate, quo ad A. 1273. loca donationis intra Germa-
 niam

niam sita recensentur. Dapiferatum ecclesie Bambergensis habebant Duces Bavarie, ideoque ex beneficio advocatiam in Herfpruk, Vilseke, Aurbach, cum castro Hohenstein. Henrico Leone proscripto, Fridericus Imperator Dapiferatum hunc usurpavit, ac domui suae intulit. Conradino interempto, Dapiferatus ad Duces Bavarie rediit. Nominatim Berchtoldus, Episcopus Bambergensis 1269, 13. Kal. Jul. eum Ludovico, Comiti Palatino Rheni, Duci Bavarie, eiusque successoribus contulit. Diploma Berchtoldi emendate edidit Noster. Otto IV, id enim nobis haud est praetermittendum, quamprimum Romae corona imperatoria fuit insignitus, precibus Leonis Regis Armeniae locum dedit, qui suum ex filio nepotem Rupinum, voluit ab Imperatore Regem creari. Misit in Armeniam Otto Willebrandum, Canonicum maioris ecclesiae Hildeneshemensis, qui, peragraturus terram sacram, Palaestinam postea, Rupinum in Armenia Regem, imposita corona, declaravit A. 1211. & novo parique vinculo cum Romano Imperio devinxit. Descripsit iter suum Willebrandus, posthac Episcopus Paderbornensis, & Archiepiscopus Traiectensis ad Rhenum. Descriptionem publicavit Leo Allatius in *Symmiethis* Coloniae 1653, 8. Editor tandem in Daniam grato animo retrospicit, ac matrimonia, quibus Daniae Reges cum Ducum Brunsvico-Luneburgicorum filiabus, vel Duces cum Regum illorum filiabus, coniuncti fuerunt, exponit. Varii in haec materiam infederunt, per Auctorum incuriam, errores. Hos notat, profligat, & veritate substituta permutat Il. Editor. Ut paucis sententiam eius explicemus, rei dignitas postulat. Principatum obtinet Gertrudis, Henrici Leonis filia, ex priori uxore Clementia Zeringensi, nupta Waldemaro I. filio Canuti 1169, vidua Friderici, Ducis Sueviae. Waldemaro II, Canuti qui erat frater, Henrici Palatini ad Rhenum filia destinata fuit nuptui A. 1202, & Henrici huius frater Wilhelmus, Helenam, sororem Canuti, 1202 uxorem duxit. Errant, qui Gertrudem vocant Ingeburgam vel Rixam. Errant, qui Waldemaro II uxorem tribuunt Mariam, Ottonis IV Imperatoris filiam. Otto enim fuit prorsus improlis. Errant,

Pag. 84.

86.

rant, qui Regi Danorum, Erico sancto, seu *Ploupenning*, tribuunt Mechtildem, Alberti Ducis Brunsvicensis filiam. Ericus enim ille dudum obierat, cum Mechtildis nasceretur. Alberto Duci Regem Christophorum A. 1253 oppignorasse duas regiones suas, Samso & Ondehagæ, atque Insulæ Allix possessionem tantisper tradidisse etiam iam autea, nunc demum ex diplomate Regis Christophori discimus. Vendiderunt posthæc Duces Brunsvicenses illa bona Gerardo Holfatiæ Comiti, nacto confirmationem A. 1300 a Rege Erico. Ericus Rex Luneburgi fuit A. 1278, iniitque cum Alberto Duce compacta, ac inter ea illud de mutuis tandem nuptiis filiorum & filiarum iuicem. At liberi utriusque tunc tenerioris erant ætatis. Alberto Duce A. 1279. mortuo, matrimoniorum illorum spes omnis evanuit. Hæc ad Præfationem. Longi in ea evolunda fuimus propterea, quod nova ibi exhibentur monumenta, quorum memoriam conservare nostrum est. *Tomus III Originum Guelficarum*, complectitur Operis *Librum VII*, expositione historica æque ac monumentis diplomaticis constantem. In æs incisa hic apparent sigilla Henrici Leonis, & alia; Leo aheneus a Leone Brunsvici constitutus; epitaphia Henrici Ducis & Ottonis San-Blasiani; lipsana sacra S. Blasii Brunsvicensis; statua Henrici Leonis & Mathildis uxoris, in curia S. Aurois obvia Brunsvici; Epitaphium Elgeri & Lutrudis Hefeldense; patina aurea *Monfrantia*, ex argento deaurata, inclusa, ex lipsanis Sanblasianis; monumentum sepulcræ Henrici Leonis atque Mathildis; pictura Sanblasiana Henricum Leonem referens; ac numi tum solidi, tum bracteati, iussu Henrici Leonis cusi. In omnibus Leonis numis visitur *leo*; & in averfa, aut porta turrata, aut propugnaculum muris cinctum. Præter alia hic in æs incisa, exhibentur sigilla Henrici, Ducis Saxonie, & Comitis Palatini ad Rhenum, ex Leone procreati, nec non eclypa numorum, ad hunc referendorum, si Eccardi iudicio standum est.

Novimus vero, posthæc Eccardum expositiones, quæ hic leguntur, haud unas admodum mutasse, & ad ædem S. Simonis & Judæ Goslariensem traxisse. Ipse Ill. Scheidius, hanc Ec-

cardiani ingenii versatilem indolem notavit p. 234. Monumentum sepulchrale Agnetis Landsbergicæ, quæ fuit altera Henrici Palatini uxor, Winhufanum, visu dignum, habes hic æque æri incisum. Statua Ottonis IV & Mariæ uxoris, quæ Brunsvici ad S. Auctoris curiæ extima spectatur, æque hic in imagine exhibetur. Accedunt sigilla utriusque, & numi Ottoniani. Wilhelmi fratris statua, eique nuptæ Helenæ, nec non tria Wilhelmi sigilla, numi eius nulli, ære expressa spectatorem afficiunt satis. Diplomata adiciuntur 316, magnam partem antehac inedita. Decerpemus nonnihil ex historia ipsa.

Fig. 9.

- Henricus Leo A. 1129. natus fuit, anno 1136. intra Pentecosten baptizatus, ac A. 1139. patre orbatus. Saxones puero conservarunt Ducatum. Hofles Sueviæ ac Baviaræ VVelfus consanguineus propulsavit. Adolfo, Comiti Holfatiz, iam tum in Lubecam & Holfatiam iura erant haud modica. Imperator A. 1141 Henrico, Marchioni Austriaco, Ducatum Baviaræ tradidit. Interfectus fuit A. 1144.
13. Rudolfus, Comes Stadenfis. Inde inter Ducem Leonem & Alberonem, Archiepiscopum Bremenfem, de Comitatus Stadenfis possessione lis exarsit. Occupavit eum Leo, & ad postereros transmisit. Leo non dimisit animum recuperandæ Baviaræ. Clementia Zæringia, Leoni, dotis loco attulit *castrum*
17. *Baden*, Rheno adiacens, A. 1157. Ditmarsii, homines inquieti, Comitatu Stadenfi suberant, & Leoni. Interemerant Comitem Rudolfum. Igitur A. 1148. Leo adversus rebelles profectus, fuit victor. Episcopi, Aldenburgicus, Swerinenfis, ac Raceburgensis, a Leonis ditione pependerunt, exceptis occupationibus ecclesiasticis. A Conrado III, Ducatum Baviaræ repoposcit Leo, Wibaldo Abbati adalatus, cuius opera Conradus regebatur & fledebatur. De Comitatu Wincenburgico vacuefacto concertarunt A. 1152. Leo & Albertus Marchio. In comitiis Winceburgicis A. 1154. Leoni adiudicatus fuit Comitatus Winceburgicus, additis plurium per Saxoniam ecclesiarum advocatiis. *Castrum Winceburg*, nihil præterea, fuerat feudum Episcopi Hildeneshemensis. Terra adiecta
25. erat Comitis, nunc vero Ducis. Non vacat repetere lites
Leo-

Leonis cum Adolpho, Holfatorum Comite, ac Hartwico, Archiepiscopo Bremensi. Contra hunc obtinuit Wormatiæ in comitiis 1153 insignie privilegium, quo investitura trium Episcoporum, quos antea memoravimus, ei confirmata fuit. A. 1154 Leo recepit Bavariz Ducatum; Henricus vero Marchio, Ducatum Austriæ, A. 1154. in Goslariz comitiis. Tum vero Fridericus Rex cum Henrico Leone in Italiam properavit. Redux, Archiepiscopum Bremensem & Episcopum Halberstadensem multavit iussu Friderici, quod promissum comitandi Regem in Italiam violaverant. A. 1157 *Utina* intra Holfatiam, in usum Episcopi Aldenburgenfis constructa, a Geroldo Episcopo, Leonis mandato. Henricus Leo id enixe egit, ut omni silva Hercinia metallifera potiretur; ideo castrum Baden, & alia bona Suevica, cum Imperatoris Scartfelda, Herzberga, & curto regia Pælde, permutavit 1157. ac a Friderico Comitatum Utonis, & *forestum* in Hercinia, prædiumque Eimbeccense accepit. Uto ille fuit Comes in Lissa, Conrado II. Regi ætate suppar, & vel nepos vel filius Utonis illius Comitis in montanis Harz, quem, A. 949. Continuator Regionis, e vita decessisse tradit. Eccardus eum frustra inter Comites quæsierat Northeimenses, quorum genealogiam simul dederat. Videtur tamen p. 49 ei, præter meritum, a B. Grubero gravis memoriæ lapsus fuisse tributus. Monachium Bavariz, e villa surrexit, auspiciis Henrici Leonis, in urbem. Cardinalis Rolandus, in Germaniam legatus, multa in Fridericum I. Imperatorem effutierat. Cum ipse Rolandus fieret Papa Alexander III, Cardinales quidam opposuerunt ei Victorem IV. Hunc Imperator tueri cœpit. Exinde malorum lerna. Alexandro III Henricus Leo post annum 1166. factus fuit amicus, eiusque partes ad exemplum Welfi Ducis sequi cœpit. Hæc erat origo odii Friderici I. in Henricum Leonem, odii, quod postea extingui non potuit. De Hannovera ad Henricum Leonem, Conrado II Comite Rodio extincto, devoluta, & ab Ottone Pæro atque Ottone Strenuo vindicata, leguntur in annotationibus argumenta, admodum memoratu digna, ab Ill. Grupenio copiosius, in *Antiquitatibus Hanoveranis*, evoluta.

- Pag. 54. Genealogiam Comitum *de Rode* Eccardianam omittimus, siquidem eam passim emendandam & supplendam esse, alii
56. monuerunt. Insulam Gothiam circa A. 1157. Danis fuisse subiectam, non Suecis, solide contra Eccardum mouit Ill. Gruberus. Gravior tamen correctio est, quæ monitionem hanc proxime præcedit: *Huiusmodi unius eiusdemque rei diversa narratio, uti lectorem dubium relinquit & incertum, ita auctori suo semper est dedecori.* Omittimus plures Gruberi refutationes, indolis æqualis. Apud Helmoldum II, 7. legendum esse, pro *Otto Marchio de Camburg*, utique *Otto Marchio de Brandenburg*, Grubero facile credimus. Raynaldi, Archiepiscopi Coloniensis, & Hartwici Bremensis antistitis, in Leonem acerbitates omittere haud licet. Ille A. 1167. mense Augusto periit intra Italiam, peste; hic vero multas ab A. 1165. in Leonem machinatus est difficultates, & contentiones Sociorum. Redux Leo ex Palæstina A. 1173, templo S. Blasii Brunsvici ornando reliquiis sacris, inde deportatis, animum adiecit. Hæ in æs incisæ, & oratione limpida descriptæ, oculos animumque pascunt. Fridericus Imperator A. 1177. Henrico Leoni, quem in Italiam revocabat, insidias videtur structuris fuisse, ut huius terras in se transferret. Recusavit Leo venire, offerens imperatori munus & exercitum. Quamdiu Leo masculis heredibus carebat, Imperatorem expertus est amicum, heres eius futurus per matrem Iuditham. At cum Leoni contigissent filii heredes, Fridericus eum evertere statuit. Noluit præterea Leo Fridericum iuvare adversus Alexandrum III, schismatis perturbator. Reconciliatæ tandem pacis gratiam iniit Fridericus Imperator cum hoc Alexandro, Venetiis 1177, & ita quietem nactus, odia in Leonem aperuit, antea Italice suppressa. Ulricus, Episcopus Halberstadenfis, in Leonem primus insurrexit, Slavis domandis intentum. Philippus Coloniensis in Westphaliam irruit. Queritur Dux de insultibus A. 1178 Spiræ, apud Imperatorem. Vocavit eum Fridericus Wormatiam, ut inimicis eorumque querelis Leo responderet. Acque accessit Magdeburgum, iterum non comparuit, prævidens insidias. Dynastarum
- Som.

Sommerseburgensium genealogiam præterimus. Obscuro est, quo iure Leo poposcit dynastiam Sommerseburgicam. Adelheidis Abbatis, Alberti, ultimi dynastæ soror, dynastiam vendidit Archiepiscopo Wichmanno. Leo castrum Sommerseburg funditus diruit, tradiditque Echardo, dynastæ Warbergensi. Comitibus Wirceburgensibus A. 1179. iunxit Imperator sententiam in Henricum feralem, eamque confirmavit A. 1180. solenni Gelnhusano diplomate. Ita *Ducatum Bavariæ & Westfaliæ* abrogavit Leoni iniustissime, nec non feuda imperii universa abiudicavit iniqua sententia. Id ostendere conatus fuit Eccardus. Ostfaliæ Ducatus Henrico tamen haud fuit adeptus. Henricus copias immisit interea in Westfaliam, rebelles ibi Comites puni- 105.
 turus; ipse Goslarum, Northulam, & Thuringiam invasit. Id Leoni funestum, quod Casimirus Princeps Pomeranorum A. 1180 obiit, ac statim Slavi a Leone defecerunt. Leo Regis Danicæ Waldemari opem frustra petiit. Venit in Saxoniam exercitus Imperatoris. Numero & vi, non consiliis & iure, aieunt, Leonem in angustias deiecit. *Lauenburgum* Arnoldi II, 31, quod Cæsar expugnavit, post castrum Herzberg & Blankenburg expugnatum, Eccardus convertit in Strauffenburgum. Nulli dubitamus, memorari castrum Lauenburg, a Quedlinburgo haud admodum olim distitum, sed pridem eversum. Genus primorum Comitum Honsteinsium, Eccardus exponit p. 137. Edelgeri vero I, Hefeldensis, filius, Edelgerus II, primus fuit Comitum Honsteinsium. Henrici Longi cognationem cum Papa Cælestino, huc usque nemo curate 110.
 evolvit. Ad eam provocavit Papa, viso Henrico in comitatu Henrici VI Imperatoris, Romæ coronati. Philippi Augusti, Galliarum Regis, conjugem priorem, Danicam fuisse, non Blotildam Hovedeni, sed Ingelburgem, a. 1193. ductam, recte monetur ad Eccardum. Philippus petiit Agnetem Palatinam in uxorem alteram, illa repudiata. At Henrico Longo ea obtigit. Quæri potest, an Henricus Leo a. 1195. obierit? Expendit argumenta singula in utramque partem Gruberus, ac tandem, Leonem anno ætatis 66. decessisse, natum 1129.
 L1 11 3

Pag. 99.

105.

110.

138.

148.

1129.

- Pag. 156. 1129. Testamentum Henrici Leonis, quo patrimonium dicitur inter filios divisisse, suspectum est omnino. Tertiam Henrici Leonis filiam, Alienoram, nondum inniti firmis argumentis, facile, quæ Eccardus de ea habet, produunt. Nicolotum, regulum Obotritorum, fuisse fratrem Pribislai I, Polaborum reguli, merito in dubium revocatur. In Alberici Chronico edit. Leibnit. p. 350 pro *Rencke de Brunswick*, legendum est *Hencke de Brunswick*, & pro *Illam* ibi legendum est *Idam*.
 175.
 178.
 181. Hæc Ida fuit filia Comitis de Longuy, de Homburg & de Castris, quam Henricus Leo habuit concubinam, ex qua genuit Mathildem, Borewino Principi Slavorum, unde Duces Meklenburgici effloruerunt, nuptam. Idæ, quæ Henrici Leonis fuit amica, genus, hoc loco ad liquidum omnino fuit deductum. Henricus Longus circa a. 1173. natus sit oportet. Deest historicis adhuc luculentum eius rei testimonium.
 194. Henrico Palatino, Leonis filio, fuisse hereditaria bona intra Italiam, documentis constat indubitat. Is consuluit redire e Palæstina Henricus benignis diplomatis. Uno eorum ad a. 1189. instrumento, appellatur Henricus *Dux, filius quondam Henrici Ducis de Saxoniam*. Anno 1204. a fratre Ottone IV ad Philippum Regem defecit, nactus inde Goslaræ advocatiam. Innocentius III. id ægre tulit. Igitur studuit Dux Henricus, Ottonein IV cum Philippo Rege, licet frustra, reconciliare. Philippo 1208 occiso, fratri adhæsit. In Angliam abiit anno 1209. adulto. Agnetam, uxorem alteram Henrici Longi, patri genuino Conrado, Marchioni Landsbergico, feliciter restituit Gruberus. Idem p. 43. seq. initia Marchionatus Badensis solide evolvit, iudicio Eccardum utique supergressus. Proscribit hic solide proscriptionem, quæ fingitur ad a. 1215. a Friderico II. Ratisbonæ in Henricum Longum emanasse. Iam a. 1214 gener Henrici, Otto, Ludovici Bavaræ Ducis filius, patrimonium Agnetæ uxoris, Palatinatum, possidere cœpit. Ill. Gruberus ostendit optime, Henricum Longum, ad vitæ finem vicariam Imperatoris in Saxoniam tenuisse potestatem, cum Ducatu. Ut Eccardus, nata occasione, Phil. Inl. Rethmeieri Chronicon castigavit, ita
 205.
 210.
 218.
 225.

Eccardus

Eccardum Ill. Gruberus passim confutat. *Cedimus, inque vicem plagis conturdimur ipsi!* Qui Germaniæ historiæ avent in numero habere, eis hic largus apponitur apparatus. Angliæ, Daniæ, Galliæ, Italiæ, Græciæ & Palæstinae, immo ipsius Armeniæ res, passim nobis hic ob oculos ponuntur. Applaudimus igitur Ill. Scheidii laboribus, quibus hunc thesaurum, vel potius eius, ipsi concessam, editionem, orbis eruditus ac politicus debet, ad omnem famæ perpetuitatem valituram. Quali autem animo in Eccardum fuerit Gruberus, vel ex hoc indicio p. 84. constat, ubi sic iudicavit: *Pudet me Domini Eccardi, qui ne leviter quidem se scientia locorum Germaniæ tinctum, toties prodit.* Aiunt, graviores passim a Grubero in Eccardum fuisse obelos coniectos, quos, benigno & æquo animo in manes Eccardi, eliminaverit Ill. Scheidius. Nisi Eccardi in labores incidisset Gruberus, parcius ipse ad perspicaciam pervenisset. Colimus merito merita & memoriam Quatuorvirorum, Leibnitii, Eccardi, Gruberi, ac in primis Scheidii, qui ad labores historicos feliciter profligandos, favente Minerva, factus est.

CENTIFOLIUM CAMALDULENSE, SIVE NOTITIA *Scriptorum Camaldulensium, quam, ceu prodromum, exceptura sit bibliotheca Patrum Camaldulensium; seu operum ad historiam, disciplinam, & ascensum sac. ord. Camald. a. tinentium, collectio, Tomis VI comprehensa. Cuius bibliothecæ, seu collectionis accurandæ ad calcem prævius exhibetur conspectus. Auctore P. MAGNOALDO ZIEGELBAUR, ordinis S. Benedicti, Societatis literariæ incognitorum in terris Austriacis Secretarii.*

Venetis, ex typographia Io. Baptistæ Albrizzi, Hieronymi filii, 1750. in fol.
Alph. 1.

Cuius

Cuius præmaturam mortem dolendi gravissimas habet causas resp. litteraria, Cl. Auctor, laudabile suscepit consilium, celeberrima monachorum Camaldulensium, eruditionis gloria & ingenii monumentis, quæ reliquerunt, illustrium, nomina, posterorum memoriæ diligenter commendandi. Cum enim inter omnes convenit, quanta emolumenta similes libri rei litterariæ attulerint, eo magis de centifolio hoc multa præclara expectanda sunt, quo rariores sunt, de Camaldulensium in litteras meritis, commentarii. Quamvis superiori seculo *Petrus Carnetus*, Abbas, in congerenda Camaldulensium Bibliotheca, multum temporis consumserit; latent tamen ea, quæ conscripsit, in Bibliothecis manu exarata, usque dum fidem liberent doctissimi monachi Murenfes, quam dederunt, interprete viro celeberrimo *Angelo Calogiera* in epistola ad *Ziegenbaurium* mens. Febr. 1747 scripta, fore, ut eorum opera opus illud emendatum & absolutum prodeat. Equidem fateri haud piget, Camaldulenses, si eos cum aliis Benedictinorum familiis contuleris, admodum parum in componendis libris laborasse, adeo ut scriptorum, eius ordinis exiguus sit numerus. Neque id, quantum iudicamus, mirum est, si cogites, hoc esse ordinis illius institutum, ut cum ab omni societate remoti, in locis desertis vitam degunt, ac meditationi aliisque exercitiis sacris operam dant, omnis fere denegetur iis facultas, in litteras incumbendi. Certum est, musas aliorum consortio delectari, seque raro ab humana societate pati disiungi. Quid, quæso, ab eremitis licet sperare, quibus ne opificum quidem opera, ad comparanda ea, quæ ad victum cultumque corporis sunt necessaria, uti datum fuit. Nihilominus, non profus abhorreere Camaldulenses a suavissimis litterariis negotiis, abunde comprobatur, quod nuntiamus, *centifolium*, in quo conscribendo eum tenuit Cl. Auctor tractandi ordinem, ut, servato litterarum, quæ cognominum primæ sunt, ordine, de mortuis æque ac iis, qui adhuc in vivis sunt, differat, ac potissimum scripta ab illis exarata, sedulo enumeret. Nostri instituti ratio imponit nobis necessitatem,

singu-

singulos nominandi, de quibus commentatus est. Memorat igitur *Abundium Collinam, Aloysium Massæum, Ambrosium Traversarium, Andr. Vallemannum, Angelum de Anna, Angelum Calogiera, Angelum Gabrielium, Anselmum Costadonum, Anton. Francisc. Caramellum, Antonium Parmensem, Arcangelum Hassivillium, Arcangelum Spinam, Augustinum Romanum Fiori, Augustinum Fortunium, Aurelium Antonellum, Barthol. Fabragyossam, Basilium Viennensem, Basilium Balvenscm, Benedictum Puccium, Benedictum Buffum, Benedictum Locatellum, Bernardinum Gadolum, Bonaventuram Fanensem, Bonifacium Collinam, Cyprianum Artusinum, Clementem Orioli, Demetrium Scaranum, Eusebium Hispanum, Eusebium Periolum, Ferdinandum Romnaldum Guiccioli, Franciscum Hispanum, Fulgentium Thomaselli, Germanum Bottam, Germanum de Vecchis, Gherardum II. scriptorem Seculi XIII, Gregorium IX. Pontificem Romanum, quem Camaldulensi ordini adscriptum fuisse, alii affirmant, alii vero negant; Gregorium Farulum; Guidonem Aretinum, Guidonem Grandum, insignem ac celebrem geometram; Guitmundum, sive Guimundum, Seculo XI. florentem; Hieronymum Pragensem, quem eundem credas cum amico Hulli; Hieronymum Bardium, Hyac. Mariambrocetti, Hippolytum Ballarinum, Iacobum Brixianum, Iacobum a Certaldo, Innocentium Mattheum, Ioannem Baptistam Cremensem, Ioannem Baptistam Loffredum, Ioannem Laudensem, Sec. XI. clarum, & sanctis adnumeratum; Ioannem Tarvisinum, Ioannem Benedictum Mittarellium, Ioannem Claudium Fromond, Iustinianum Bergomatem, Ladislaum Radossanum, Laurentium Pantaleonium, Lucam Hispanum, Marc. Antonium Paggium, Mariottum, Martinum, ordinis austriacum Sec. XIV. Maurum Lapium, Maurum Sartium, Michaelm, Michaelm de Monte-Phiasonio; Nicolaum Biadium, Nicolaum Monerbiu, Odoard. Mariam Baroncinum, Paulum Canalem, Paulum Iustinianum, Paulum Orlandinum, Paulum Surrianum, Petrum Benincasam, Petrum Candidum de porticu, Petrum Cannetum, Petrum Damianum, celebrem Sec. XI. Scriptorem; Petrum Delphinum, Petrum Quirinum, Philippum*

Fantonium, Philippum Mariam Macchiarellum, Placidum, Sec. XII. illustrem, Rodulphum, Sec. XI. clarum; Rodulphum iuniorem, Seculi XII. ornamentum; Romanum Merighium, Romualdum, totius Camaldulensis familiae Auctorem & patrem; Romualdum a Bergamo, Samuelem Chusentinum, Sebastianum a Fabriano, Secundum Piccolatum, Scraphinum Felicchiam, Severam Parellam, Silvanum Bosello, Silvanum Razzi Simeonem, qui Sec. XIII. claruit, Theophilum Macchettium, Thomam Minuim, Thomam Nausrescum, Timotheum a Biblena, Venturam Minachum, Vitalem Aquaductum, Vitalem Zuccolum. Quamvis hic satis magnus esse videatur scriptorum, Camaldulensium ordinis, numerus; plures tamen, qui in hunc censum veniunt, omisos esse, *indice* comprobatur, quem a Cel. *Calogiera* studiose confectum, noster operi suo adiunxit. Excipit hunc *Catalogus Bibliothecae patrum Camaldulensium*, quam Cl. *Ziegelbauerus* promisit; morte tamen impeditus, promissa haud exsecutus est. Animus ei erat, *sex* illius conficere *Tomos*, eorumque *primo*, huiusque *Parte priore*, historiarum Camaldulensium libros tres, quibus aliarum quoque religionum origines inferendae, *posteriore* uberiores rerum Camaldulensium commentarios, Auctore *Augustino monacho Angelorum*, complecti: *secundo*, *Ambrosii Camaldulensis* epistolas, alias eruditorum virorum ad Ambrosium, eiusdem praetationes & hodoeporicon; item *apologiam* pro historiarum Camaldulensium libris contra *Lucam Hispanum*, aliaque opuscula a *Guidone Grando* aliisque conscripta: *tertio*, *Petr. Delphini* epistolas: *quarto* opuscula, ad disciplinam monastico-eremiticam spectantia, qualia sunt: *regula S. Benedicti*, commentariis *Silvani Razzi* illustrata: *eremitarum Camaldulensium constitutiones*, a *Rublo Iustiniano* editae: aliae huius generis constitutiones, cetera: *quinto* libellos asceticos: *sexto* denique miscellanea, sive ad historiam, sive ad disciplinam monasticam, sive ad sacram *causam* referantur, comprehendere. Habemus sane, cur doleamus, expectationem, quam de perclaro opere excitavit Cl. Auctor, vanam fuisse; nec tamen diffitemur, haud leve nos sentire levamen, cogitantes, superbire adhuc fami-

familiam Camaldulensium viris doctissimis, qui satisfacturi sint forte spei nostræ. Quod ut fiat, summo opere precamur. Abunde ex his patere arbitramur, quale sit libri, de quo differimus, argumentum. At vero interesse videtur lectorum, paulo accuratius nosse, quanta ex eo expectare oporteat comoda. Exemplo nobis sint, quæ de *Paulo Iustiniano* differunt. Pauca de vita eius innotuerunt. Quamvis enim illustrissimis natalibus usus sit: nihilominus, cum solitario vitæ generi sese addixisset, obscuritatem in laude posuit, ac virtutes illas, quas in aliis eremitis admirati sunt homines, exprimere multum studuit. Cum Romualdum, sanctorum, quos Romanenses colunt, cœtui adiunctum, summa prosequeretur reverentia, Auctor fuit novi eremitarum sodaliti, quod ab illo nomen sortitum est. Tanta eminuisse fertur vitæ sanctimonia, tantaque edidisse miracula, ut sectatores eius, ad expetendam illius a Romano pontifice beatificationem, adducerentur. Vitam finivit ann. 1528. multis ingenii monumentis clarus. Horum catalogum *Ioannes Avogadro Tarvisinus*, & *Augustinus de Floribus*, confecerunt. Alia latina, alia italica oratione exaravit. Spectant huc *sacra eremi Camaldulensis constitutiones*, anno 1520 typis descriptæ, & a *Silvano Razzio* illustratæ: *tractatus obedientiæ: epistola ad M. Ant. Flaminium*, & *tractatus de officiis pontificis*, aliaque, quamvis maximam partem adhuc lateant, tenebris oppressa. *Petri Delphini* epistolæ a multis doctis viris, ob rerum utilitatem, & dictionis elegantiam, commendantur. Aliter de illis iudicavit *Menagius* & *Nicronius*, ita ut non nisi tres, aut quatuor, ista laude dignas censerent; ceteras spernerent omnes. Opposuit illis Cl. Auctor auctoritatem *Helvetiorum*, qui lexicon universale Basileæ in lucem emiserunt; sed vix credimus, tantam eam esse Auctorem, ut, nisi aliis argumentis res comprobetur, quidquam efficiat. Inter reliqua referet nonnullorum, scire, quæ de *Iustiniano Bergomate* notavit A. ut alia taceamus.

DE SACRA POESI HEBRÆORUM, PRÆLECTIONES Academicæ, Oxonii habitæ a ROBERTO LOWTHI, A. M. Collegii Novi nuper Socio, Poeticæ publico Prælectore. Subiicitur Metricæ Hæriticæ brevis confutatio, & Oratio Crewiana.

Oxonii, ex typographeo Clarendoniano, 1753, 4 mai.
Alph. 2 plag. 4.

Auctor Clariss. Poeseos prælegendæ, ex instituto ac legato Henr. Pirkheadi, LL. D. Colleg. Omn. Animar. quondam Sodalis, provinciam nactus, non commodiori aut feliciori exordio auspicatorum sese prælectiones suas arbitratus est, quam si eas, divina ante omnes Poesi explicanda quasi consecrasset. De hac ergo 34 prælectionibus ita exposuit, ut non, cum plerisque Poeseos Hebr. interpretibus, metrorum commenta, coniecturarum vanitate, sectatus, ipsius magis orationis poeticæ in Sacris LL. naturam, vim, elegantiam, artificia, sublimitatem suavitatemque, sententiarum componendarum, ordinandarum artem atque concinnitatem, evidentibus exemplis, gravissimis pariter ac suavissimis deprehensam, non subtili minus enarratione, quam politissima oratione, describeret. Sed ne metrum quidem ac numeros prætermittit, quantum notare eos, in deperdita prorsus pronuntiatione linguæ mortuæ, elegantis iudicii viro datum erat. Ac primo, metricam esse Poesin Hæbræorum, indiciis docet manifestis; etsi, quales illi numeri sint, iam demonstrata ratio vetat deprehendere: eminent illa indicia in Psalmis, literarum ordine dispositos versus habentibus, quales sunt 25. 34. 37. 117. 119. 145. Prov. 31, 10, extr. Threni Ier. toti, præter Cap ult. in concinnitate congrua verborum, ac pæne syllabarum, sibi respondentium; in glossis denique, id est, peregrinis vocabulis, aut vocabulorum conformationibus; ipsorum versuum alii aliis longiores, 7 syllabarum brevissimi, 14. longissimi, per unum semper carmen pari fere mensura continuati atque æquati, sententiam cum sua clausula integram absolventes; ultra ascendere, coniecturas veritus, sibi haud permittit. Uni-
versi

verſi autem carminis hæc lex, hoc artificium, ut certo verborum numero ſententiæ decurrentes, nunc ſimilibus ſimiles, tunc adverſæ reddantur adverſis, mox repetita, mox illuſtrata; nil fere deſit, nil redundet; unde & hæc orationis forma מוסר דicitur, quaſi recuſum undique amputatumque, vitis modo, quæ מוסרה vocatur: cum ſoluta contra oratio, quaſi libera, ſuſa ac fluens, שליורה appelletur. Orationis autem poetiæ vis, ex ſignificationibus voc. לשל, quod de univerſa adhibetur, (cum & proverbium, ſeu ænigma, & comparationem, & dominationem, ſeu dignitatem principis ſignificet,) tribus dicendi formis conſtituitur, Sententioſo & Acuto, Figurato, ac Sublimi. Sententioſi generis eadem origo apud Hebræos, quæ apud Græcos, idem conſilium, ut præcepta ſapientiæ, conſilia vitæ regundæ, vaticinia quoque & oracula, verſibus expreſſa, memoriæ facilius inſculperentur: eaque vel maxima ſapientiæ laus, aut ſecunda certe, haberetur, ſapientum dicta callere; *Prov. I, 6. Sap. VIII, 8. Eccl. I, 25. VI, 35. XVIII, 29.* quorum alia quidem obſcura, acuta, ſubtilia, unde & ænigmata (שלי) vocata: ſublimia alia, audacia, animi motibus ſublata: quo ex genere ſunt vaticinia Iacobi (*Gen. XLIX.*) Moſis ipſius, in Deuteronomio: qui & ad extera alia huius generis provocat monumenta, *Num. XXI, 14. 15. verſ. 27. 30.* ubi dicta τὸν מושלי *ὁ ἐκ vertere, ἀνιγμᾶτις αὐν,* Auguſtin. *Quæſt. 45.* in Num. egregie explic. Poetas: utrumque tamen genus concinnum ac numeroſum; coniuncta autem in SS. LL. illa duo genera ſic inveniuntur, ut, cum elata ac ſublimitatis dignitate pleraque emineant, ſententiarum acumine cuncta ſint expolita. Simpliſſima in didacticis Pſalmis ratio: ubi, cum præter numeros, ac verborum concinnitatem, nil admodum ſit poeticum, res ab initio nude propoſita, verbis deinde variatur, per Synonyma repetitur, aut contrariis comparatur. In Figurato autem Genere apud Hebr. præcipue Figuræ vigent Metaphoræ, Allegoriæ, Comparationis, Proſopopœiæ; communibus fere legibus ſubiectæ. Metaphoræ a rebus ducuntur, aut naturalibus, quarum imagines apud Hebræos ſunt ſimplices, perſpicuæ, a rebus notis & ob-

viis repetitæ, evidenti similitudine constantes, eidemque perpetuo rei signandæ addictæ ac veluti mancipatæ: quales sunt tenebræ ac lux, rerum adversarum secundarumque imago: aquarum exundationes, calamitatum: (quæ translatio apud Iobum nusquam obvia, nonnisi torrentis perfidi similitudine usum, *Cap. VI, 15-20.* quales Arabia habet, Arabem fuisse, tanto magis arguit;) earum tamen præcipuè rerum, quæ Iudaicæ regioni propriæ, quanto audaciores nobis ac longius repetitæ, tanto magis familiares Iudæis, facilioresque videbantur: veluti mons Libanus, virili dignitati serviens exprimentæ, sicut muliebri venustati Carmelus, in *Cant. Salom*; fera arundineti, *Pf. LXXVIII, 30.* i. e. Leones in carectis Iordani, tyrannum signans ferocem: quo ipso familiaritatis iure, leviori nonnunquam similitudinis nexu defunguntur contentæ: aut e vita communi, artibusque genti familiaribus atque caris, ut agricultura, pecuaria, trituratione, improborum pœnis egregie sane designandis accommodata: *Ef. LXIII, 1, 3.* a mortuorum quoque statu; aut a sacris, ut a templo, sacerdotis ornatu, Cherubinis; aut ab historicis denique, præcipuis illis quidem, & apud Iudæos celeberrimis, quales sunt creatio mundi, *Ier. IV, 23-26. Ies. XXXIV, 11. Joel. III, 15. 16.* diluvium Noachicum, *Ies. XXIV, 1. 18. 19. 20.* Sodomorum excidium *Pf. XI, 6. Ies. XXXIV, 8-10.* maris rubri transitus, *Ies. XLIII, 16-19. LI, 9. 10.* promulgata lex, *Exod. XIX, 16-18. Mich. I, 3. 4. Pf. XVIII, 8-15.* & alia. In Allegoriæ rationem eadem conveniunt; quæ quidem, ubi metaphoram habet continuatam, hac licentia apud Prophetas utitur, ut & simplicem metaphoram, & comparisonem apertam habeat intermixtam; *Genes. XLIX, 9. Pf. CX, 3.* aut sicubi diligenter continuetur, variarum tamen rerum conquirat imagines, veluti descriptio senectutis apud *Eccles. XII, 2-6.* constantior apud *Ies. XXVIII, 23. 29.* ubi diversa frugum terendarum ratio, iustitiam divinæ gubernationis, suavissima æque atque accommodatissima imagine signat. Ubi vero in parabola inest, utitur coloribus rerum notarum ac perspicuarum, ut vineæ fallacis, *Ies. V, 1-7. Ezech. XV. cedri superbientis, Ezech. XXXI.*

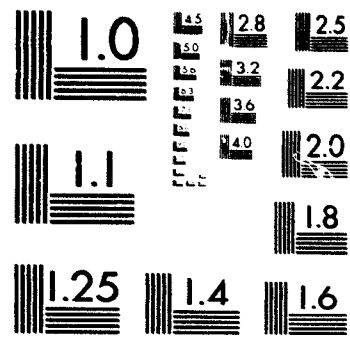
XXXI, elegantium porro & iucundarum, ut illa ipsa sunt, & aheni spumantis imago *Ezech. XIV, 3.* rei designatæ per omnia congruarum, qualis est fabula Nathanis, 2 *Sam. XII, 1-4.* Iothami, *Iud. IX, 7. 15.* constans quoque ac pura est, nec propria permixta habet translatis, ut *Ies. V, 1-7.* *Pf. 80.* ubi tamen quædam, perspicuitatis causa, adiuncta; *Exod. XXXI.* Mystica in primis Allegoria, rebus sacris dicata unice, undecunque imagines arripit, eas tamen, quæ & ipsæ veræ sint, suamque propriam habeant rationem, non imaginem tantum, unde & ea sæpius intermiscuntur, quæ ad sacrum illud arcanum unice, ea quoque interdum, quæ ad rem externam sint referenda. Hoc e genere totum est Salomonis canticum, *Ezechielis XXXV. Pf. CXLV,* & alia complura, Theologis celebrata. Comparatio apud Hebræos, ubi illustrandæ rei infervit, rebus utitur tenuibus quoque, *Ies. X, 14.* *Nabum. III, 12.* ubi augendæ, magnificis, Cedro, Libano, Templo, maris furore; ubi tantum ornat, rebus, quæ lex est comparandi summa, nec similibus nimis, nec longe abhorrentibus; nonnunquam illa tria genera coniuncta ac permixta; *Iob. VI, 15-20.* Modo verbo uno indicatur, *Genes. XLIX.* sapius, Cant. Salom. fere ubique; modo pluribus sententiis repetita illustratur: *Dent. XXXII, 11.* *Iob. I. c.* Profopœia denique, aut eas res animat, quæ per se non sunt, tanquam attributa divina, sapientiam, potentiam, iustitiam; aut congruam personis orationem, etsi fictam, tribuit, ut *Deboræ* canticum matri *Sifera, Iud. V, 28. 30.* Sublimitas & magnificentia, summa virtus Hebraici carminis, qua dictionem, negligens vulgaris orationis, ellipses amat, personarumque ac temporum permutationes: qua notiones; elata & audax, maxime insignis, ubi attributa divina per humanam quandam, aut brutorum quoque, similitudinem exprimit: (*Pf. XVIII, 35. cet.*) qua motus animi; miro sane ubique artificio concitat admirationem, exprimit gaudium, iram, dolorem quoque. Hæc de universa Poeticæ orationis forma atque artificio. Iam ad singula carminum Hebraicorum genera illustranda progressus A. primo de *נבואה*, sive Poësi prophetica, docet, omnia

omnia Poeseos attributa in orationem prophetica conveni-
 re; primo enim metricam esse: Rabbiorum certe Masore-
 tharum, Hieronymi, aliorumque id negantium auctoritatem, cum
 ignorantia elevat veræ rationis, tum inconstantia, quum iidem
 manifesto metricum Salomonis Canticum (quod Poema qui-
 dem esse, sed eo nomine tantum, cedunt, atque agnoscent,
 quod parabolam habeat) Threnosque Ieremiæ, vulgari accentu-
 atione, peculiari Psalmos, distinxerint, & in Canticorum
 omnium versibus distinguendis, variant mire ac dissident;
 uti vel editi. conferenti apparet: de MSris autem Anglicanis
 utique propediem docebit Vir Cl. Beni. Kennicottus, qui
 Opere critico omnes Codd. Hebraicos, qui in Bibliothecis
 Anglicanis servantur, accurate recenset, iamque ex tribus
 Bodleianis, talem discordiam Auctori Doctiss. indicavit. In
 Dresdensi quoque codice, (cuius puncta a recentiore sunt ma-
 nu,) qui paraphrasin Chaldaicam singulis commatibus habet
 subiectam, in metricis nil aliud spectatum, nisi linearum æqua-
 litas, ita, ut una nonnunquam linea ab Hebraico incipiat, in
 Chaldaicam desinat. Bene est, quod iam huius de se facti pro-
 missi fidem exsolvere voluit Vir doctissimus, egregiumque
 prorsus ad sacram Criticam opus, viginti MStorum collatio-
 nem, etsi haud dubie *σημείον ἀντιλήξεως* futurum, prodere.
 Hieronymi etiam insignis levitas, cum ineptæ atque alienæ
 prorsus Hebraicorum cum Latinis, Græcisque numeris compa-
 rationi indulgens, Canticum Mosis in Deuter. alio loco
 (præf. ad Chron. Euseb.) pentametris constare, alio (Epist.
 155. ad Paulam Urbicam) Iambicis Tetrametris, ait. Sed ori-
 go ipsius rei ratioque, numeros poeticos prophetarum scriptis
 allerit. Ad musicam enim vaticinia olim accinebantur: *1 Sam.*
X, 5-10. XIX, 20-24. 2 Reg. III, 15. quod non ad compri-
 mendam, ut plerique cum Maimonide putant, sed ad excitan-
 dam magis perturbationem illam, agitatæ divinitus mentis, per-
 tinuit. *Ier. XXIII, 9. Exod. III, 14. 15. Dan. VII, 28. Habac. III,*
2, 16. Itaque & vocabulum Nebuah, non de vaticiniis tan-
 tum ipsis, sed de hymnis etiam, in laudem Dei compositis, &
 ad

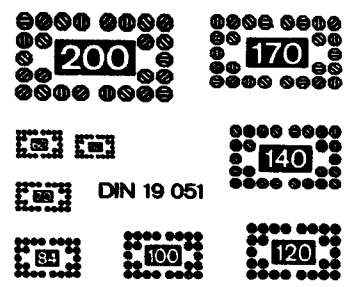
ad musicam cantatis, adhibetur; 1 *Cbron. XXV, 1-3.* unde & Maria illa, Aharonis soror, prophetis vocatur; & praecepta Agaris, poetice scripta, *Prov. XXX, 1.* dicuntur **נשוא** **ראי** **ע**, **Χρηματισμός**, Hieron. visio, Chald. vaticinium; exempla denique vaticiniorum complura extant vere poetiorum; in libb. *Motis, Mich. VI, 6-8. 1 Sam. XV, 22. 23. 2 Sam. XXIII, 1-7. Ies. XXXVII, 22. 35.* Sententiosam porro prophetarum esse orationem, argutam & concinnam non magis, quam sublimem atque magnificam, quispiam negaverit. Dicolola multa habet, ubi paria paribus respondent: tetracola, quae alternis: tricola, quae ex parte: pentacola denique, quae sibi varie congruunt. Exempla facile quisque iam per se notabit. Orta autem hae sententiarum concinnitas ex more, in sacris literis passim obvio, hymnos, aut alternis canendi, aut sententias intercalares subinde succinendi, *Nehem. XII, 31. 38. 40. Pf. LXXXVIII, tit. Exod. XV, 20. 21. Efr. III, 11. Pf. CXXXVI. 1 Sam. XVIII, 7. II. VI, 3.* unde & voc. **קצ**, quod proprie de carmine amebzo dicitur, ad cuiuscunque carminis significationem extensum est. *Exod. XXXII, 18. Num. XXI, 17. Hof. II, 15. Pf. CXLVII, 7.* quod cantandi genus **πρόσσμα** & **ἐρωδή** Graeci vocant. Eandem in sacris prophetarum libris formam orationis agnoscit Auctor Iudzus, Alarias, qui in *Mantiss. Dissert. ad lib. Cosri, pag. 418.* esse ait in sacris Canticis poeticam rationem, non in numerorum aut pedum motionibus, sed in sententiarum ac rerum numeris. Omnino autem in eo posita poeseos prophetica forma, ut, ex consilio vaticiniorum, res futuras aut perspicue, aut elate & magnifice propouendi, plena sit imaginibus, audacibus illis quidem, vividis, iucundis, rei aut declarandae aut extollendae accommodatissimis: exempla praebet *Ies. Cap. XXXIV. XXXV.* Akerum poeseos Hebr. genus vocatur **תנפ**, elegia, lamentis ferre interservi: quales sunt Threni Ieremiae, sed & *Ezech. XXVII. XXVIII. Pf. XLII,* nec non lamentato Davidis de morte Sauli & Ionathanis, 2 *Sam. ult.* deponata e libro **קצ**, cuius appellationem inde ductam putat Auctor, quod, in enarranda singulorum carminum occasione ac materia, praemissum singulis

fuerit, וישיר & cecinit, uti *Pf. XVIII.* init. וישיר, quod & Syrus & Arabs vertere, & cecinit. Tertium genus מושלים, proverbiorum, seu Carminum didacticorum, brevium, argutorum, & parabolicorum nonnunquam, nec sine nexu sapiens. Quartum ישיר, Odarum, quæ aut suaves sunt atque elegantes, ut Psalmorum plerique, aut sublimes ac magnificæ, ut *Pf. XXIV, 50. 19.* aut mediæ, ex utroque mixtæ, ut *Pf. XCI, 77,* quique vocantur Schire-Hammaaloth, non graduum cantica, quasi per gradus templi cantata, sed propter reditum ex captivitate Babylonica. Omnium perfectissimæ sunt Mosis, *Deut. XXXII, Deboræ, Iud. V. Habac. III. Isf. XIV, 4. 27.* Hymni denique, qui & Schirim, magis proprie tamen vocantur מושלים, laudibus divinis sacratæ: quales *Pf. CIII, 38. CXLV. cet.* Separatim denique de Cantico Salomonis ac Jobi libro agitur, in quorum illo tractando Bossueti rationem amplectitur, qui, secundum festorum Hebræorum tempus, per 7. dies, totidem partes carminis descripsit: utrumque tamen iustum Drama esse, recte negatur. Quam multa in hoc præstantissimo opere, cum ad interpretationem Scripturæ S. tum ad universæ Poeseos cognitionem, & profanorum quoque Poetarum intelligentiam, egregie afferantur, indicare non opus est, excerpere autem præne infinitum: quo labore tanto etiam iustius superledemus, quod & complura ab aliis occupata, & eiusmodi pleraque omnia sunt, ut a boni atque diligentis ingenii acumine sua sponte notentur; tanta simplicitate sunt, tantaque evidentia, quæ summa quidem observationum commendatio habetur. Pro commentario adhibendus erit iste liber, πολλῶν ἀντάξιός ἄλλων. Quod liberior est in contemnenda punctorum auctoritate, audaciorque in mutando ac coniectando, de hoc non iam libet disquirere; inconstantiam notasse inverjet, quod, cum *Isf. XXVIII, 28.* in vocab. לחם יודק, excidisse putet ו (quod tamen in simili oppositione omissum est *Isf. I, 3.* in voc. ישיר) idem illud subintelligendum esse, nec temere intrudendum, moneat ad *Pf. CXXXIII, 3.* in voc. שיר. Et si in verbis *Isf. LXII, 5.* יבעלוך בכך, quod, ex Maioretica pun-

punctatione, sign. *mariti erunt tibi filii tui*, omnes haud dubie difficultates contendus est expedisse, sic punctando, בִּינְיָן conditor tuus, i. e. quod postea explic. מְלִיכָה, & *Ies. LIV. 5. עֲשֵׂיךְ*. Etsi ne punctis quidem mutatis, בְּנִיךְ a voc. בָּנָה duci potest, nullo Grammaticorum adversante. Quod autem itidem corrigit *Ies. XLIX. 17. מְהַרְרֵי בְנֵיךְ מְהַרְרֵיךְ*, cito *fient filii tui*, aut, ut ipse vult, *conditores tui, qui Te devastarunt*, in eo ne sensu quidem adiuvatur: cum in respondentis membro, מְהַרְרֵיךְ מְהַרְרֵיךְ מְהַרְרֵיךְ, alterum illud, *ex te prodibunt*, manifesto reddatur superiori, *filii tui*. Nec est quod ad *1 Sam. XV. 22.* ex interpretationibus vett. coniciat, eos legisse לְהַקְשִׁיבָה pro לְהַקְשִׁיב; neque enim propterea Hebraeus addere debuit ו, quod tam saepe omittit in pari structura, si quis interpretum sensui supplendo necessarium putaverit; neque pro וְהִימִינֵיךְ מִן, quod per Hendiadyon commode explicatur, legisse alterum vocabulum sine ו censendi sunt: quæ loquendi ratio ne Hebraica quidem foret. Complura quoque ex Hebraicis illis carminibus, Latinis numeris elegantissime expressa, subiecit. Quodque obiter indicatum volumus, quartam Virgilio Eclogam, cum ad nullum eorum, de quibus vulgo explicetur, referri possit, divino quodam instinctu prolata, cum Iesaiæ descriptionibus, & forma orationis, & arcano illo sensu, putat congruere. (Præl. 21. not. extr.) Quam vero metrorum Hebræorum descriptionem in Prolegom. ad Ps. excudit Harius, episc. Cicer. eam ex Ps. CXI. qui Alphabetico ordine descriptus, & poetice orationis manifesta vestigia habet, & quæ ad alia transferantur, suppeditat, ita redarguit, ut Harianis canonibus contrarios indidem eliciat, ad metra & numeros pertinentes, quibus tamen, quia describendi simpliciter forent, non immorabimur. Prima quoque prælectione, quam de universæ poeseos natura, consilio, præstantiaque præmisit, carmen, in honorem Harmodii & Aristogitonis cantari solitum Athenis, in versus distinctum, passimque correctum dedit.

MICROCOPY RESOLUTION TEST CHART
 NATIONAL BUREAU OF STANDARDS-1963-A

1:24

NOVA ACTA ERUDITORUM
LEIPZIG 1754

DER MICROFICHE-REPRODUKTION LIEGT DAS
ORIGINAL DER NIEDERS. LANDESBIBLIOTHEK
HANNOVER ZUGRUNDE

SIGNATUR: AA - A 35

Erklärung des Neuen Testaments 16.

id est,

D. CHRISTOPH. AUG. HEUMANNI EXPO-
sitiō Novi Testamenti P. V. continens primam Actuum
Apostolicorum Sectionem.Hannoveræ, sumtibus bibliopolii aulici heredum Foersteria-
norum 1753. 8.

Alph. 1 plag. 12.

Sine præfationis ambitu, pergit summe venerabilis Autor in
 edisserendis Novi Fœderis libris; hinc & nobis licebit,
 sine ambagibus ad recensendam particulam quintam Operis
 Heumanniani procedere, priora duodecim capita actuum
 Apostolicorum complectentem. Hac enim ratione optime
 dispesci posse putat Noster librum historicum Apostolicum,
 ubi post effusionem, ita dictam, Spiritus Sancti, res gestæ
 primo loco enarrantur, quarum caput Petrus sislitur. A ca-
 pite deinde decimo tertio res gestæ Pauli potissimum,
 usque ad calcem libri, exponuntur, secundam quasi historiz, a
 Luca conscriptæ, sectionem conficientes: ubi Venerabilis Au-
 ctor in ea est opinione, quod Lucæ libellus per Paulum,
 cuius in itinere comes Lucas fuit, auctoritate Canonica fuerit
 affectus. Sed hæc inquitimus, & ad enarranda quædam ex-
 positionum Heumannianarum argumenta nos potius accingi-
 mus. Πράξεις τῶν Ἀποστόλων, secundum *Camerarii*, aliorum-
 que doctissimorum virorum sententiam, optime redditur: *res*
gestæ ab Apostolis: quod & ex eo potissimum elucet, quia in
 hoc libro omnia, quæ enarrantur, ad Apostolos referuntur.
 24. Ἐπέλλησθαι, comitate secundo Capitis primi, non per *in-*
tere, mandare, &, quæ his sunt similia, verti potest, ideo,
 quia nihil a Luca additur, quod Christus Apostolis in manda-
 tis dederit. Hinc, si ratio hæc prægnans admittitur; nihil
 aliud significat, quam *ultimum vale* amicis, suis acclamare; ubi
 in more positum est, ut valedicentes amici, illis, a quibus dis-
 cedunt, aliquid mandent, inbeantque. Præivit hic *Heumanno*
 iam

iam dudum doctissimus *Heinfus*, hic excitatus. Forte tamen hic lectores nostri auctoritatem huius vocis, ex Auctoribus Græcis desumptam, desiderabunt. In eodem commate celeberrimus Auctor noster cum iis communem facit causam, qui reliqua verba ita construere volunt: *quos per Spiritum Sanctum elegerat*. Pronomen *ἐς* hic postpositum, ut rem Græcis consuetam Auctoribus, *Heumannus* sumit, atque ex Ciceronis duplici exemplo confirmat. *Τεκμήρια, indubitata signa* cum *Beza* converti posse, rite hic declaratur, atque ita exponitur, de Servatore nostro, cum Apostolis post resurrectionem comedente, colloquente, latus effusum, & manus perforatas commonstrante, ut illi de vera ipsius resurrectione, atque certissima presentia confirmarentur. *Versu quarto, σιναλιζόμενος*, cum optimis Græce doctis Auctoribus, per *congregans* exponitur, addita simul non infirma causa, quod tunc temporis non in convivio, & in cœnaculo inclusus cum Apostolis Christus fuerit, sub dio potius commoratus; abiturus scilicet in sublime. Ad *vers. 13.* Venerabilis Auctor enarrat, discipulos Servatoris in diversorio vulgari, vel suo, fuisse commoratos, quod dictio *Luce* satis clare ostendit, silentio non pressuri, si Apostoli tunc in templo fuissent congregati. *Versu 25.* dolet Auctor summe Venerabilis oscitantiam virorum doctorum, vocem *Luce* temere exponentium. Nam, *Πορευθῆναι εἰς τὸν τόπον τὸν ἰδίον*, non significat, Iudam in inferiora malignorum genitorum domicilia abiisse, sed ad eligibilem Apostolum hæc verba esse referenda, qui succedat in locum Iudæ, frivole atque malitiose a sua statione discedentis. Lepidam hanc *Heumannus* addit causam suæ expositionis, quia non scribitur *καὶ ἐπαρῆνθαι*; sed *πορευθῆναι*. Forte hic lectores Noster inveniet facile secum consentientes, nisi acute quis dicere velit, quod secundum sententiam *Heumannianam* non exstet: *καὶ πορευθῆναι*; uti necessario scribendum fuisset, quia ad *λαβῆναι* refertur, atque copula, sine insigni orationis ambiguitate, hic deesse nequit, cum talis necessitas *Cap. II, 30.* vix locum habeat. Additur quidem alia quoque ratio ab *Heumanno*, non inconcinna, cum scribit, minime esse probabile, apostolos pre-

Pag. 15.

17.

19.

31.

48.

49.

50.

santes, de Iudz damnatione aliquid immiscere precibus suis potuisse. Poterit tamen hic aliqua veritatis specie regeri, quod damnatio Iudz, inter formulam hanc precandi, non incommodius, quam inter orationem Petri præcedentem, locum mereatur aliquem. Quod per *τῶν μυνος* seu *officium* indicetur, probatur ex *Livio*, aliisque Romanis scriptoribus, per *locum* munus quoddam designantibus. Denique confertur hæc dictio Græca cum voce Romana: *in alicuius locum succedere*: simulque ex priscis ecclesiz doctoribus, *Didymo* scilicet, *Theophylacto*, atque *Oecumenio*, certitudinem suæ dictionis confirmat.

61. Auctor. Ad *Caput II* Lucæ accedimus. Tuetur hic, cum aliis, sententiam suam *Heumannus*, Lutherum reprehendens, & *ἠφθονῶν* convertens: *conspēta sunt illis*, seu apparuerunt illis.
62. Hæc verba, uti Noster evincit, visionem tantummodo designant, non rem vere in oculos incurrentem, sed ab Apostolis tantum mente conceptam, atque imaginationem illorum occupantem, uti simili ratione Petrus *Cap. X, 19.* liateum, cœlitus delatum, non vere & corporaliter, sed per visionem modo, ita dictam ecstaticam, conspexerit. Quæ celeberrimus *Verpoortenius* Auctori nostro olim hæc in causa opposuerat, hic repetuntur, atque ex ingenio Heumanni fecundo vindicantur facile. Linguæ ab Apostolis visæ non fuerunt divisæ & separatæ, sed integræ, atque hinc inde dispersæ, in visione ab Apostolis conspēctæ. Miramur hic doctissimum *Heumannum*, Christianum Theologum in levissima causa, & secundum dissentendi libertatem, adversarium suum, cum impudentissimo homine, ethnico & profano *Zoilo*, comparantem, & ludibrio habentem. Si hoc non est agere dictatorem velle, quid sit, fatemur nos non intelligere.
66. In sequentibus enarrat Noster reliquam huius visionis rationem, asserens inter reliqua, omnes omnino homines, Christi nomen profitentes, tunc temporis cum Apostolis congregatos, Spiritum S. accepisse, ita tamen, ut facultas linguarum peregrinarum, omnibus quidem concessum fuerit auditoribus, apostolis vero solis datum, in peregrinis linguis magnalia Dei, eloqui, atque gravi orationis vi edisserere.

Nec

Nec improbable est argumentum, ab Auctore prolatum. Ad *versum nonum*, tuetur Noster lectionem, a bonæ notæ codicibus probatam, atque novam se Iudæam invenisse sibi persuadere vult. Præsupponit, regem Assyrium, Salmanassarem, incolas regni Iſraelitici in Assyriam deportasse, atque illis tractum quendam regionis ad habitandum concessisse. Hinc concludit, naturale esse, uti ipse loquitur, huic provincie nomen novum ab incolis novis fuisse inditum, eamque *Iudæam* appellatam. Lis multiplex fuit de *Iudæa* hac, cuius Lucas meminit, neque fuit adhuc, qui eam dirimere auderet, præter Heumannum V. Cl. Nec negamus, commodam quam maxime esse hanc Iudæam Assyriacam, ab Autore inventam, si modo vera sit, quod nos in medio relinquimus, nudam coniecturam hic deprehendentes, ubi ne unicus quidem nominatus est Auctor, huius Iudææ Assyriacæ mentionem faciens. Vaticinium Ioelis, cum insequentibus, apud Lucam occurrens, ab Auctore ad destructionem templi & urbis, quin etiam reipublicæ Iudaicæ, refertur, ubi terribilis ille & magnus Domini dies sit appariturus. Hoc multi interpretes ita assumunt, nec in eo a veritate illos aberrare putamus. Ad *versum quadragesimum secundum* notatur, *Hammondum* frustra in significationem vocabuli *κoinωνίας* inquisivisse, cuius notio vera hic sit, *communione*, communem rem habere, atque societatem singularem constituere. *Κλάσις τῆς ἁπτης*, ex mente Nostri, hic occurrens, ad sacram cœnam, eiusque usum refertur. In *Capite tertio v. 13.* ample inquit Auctor in causam, quare Petrus Iesum dixerit *παῖδα*, & non *διδυ*. Ex vocabulo Hebraico, a Petro usurpato, Noster hanc rem conficit, & hinc iis contradicit, qui secum non sentiunt, se *παῖδα servum* intelligere malunt. Lis nullius fere est momenti: filius enim Dei eodem respectu etiam servus & minister Dei est. *Versu 58.* suam Auctor profert paraphrasin, ita se habentem: Deus itaque, qui in his temporibus filium suum e mortuis resuscitavit, primo ad vos illum misit, promissam felicitatem afferentem, ut unusquisque a seclerata vita.

Pag. 80.

81.

95.

126.

128.

144.

158.

- Pag. 159. vita secederet. Liceat hic nobis aliquid addere. Auctor provocat ad *Act. II, 32*, ex eo loco firmam explicationem corroboraturus. Convenire tamen hæc testimonia inter se, perfecta quadam ratione, ipse textus non admittit. Deinde urget: *ἀναστήσας προφήτην vers. 22*, non convenire cum nostra voce: quod tamen, si venia tanti viri fieri possit, negandum nobis est, statuendumque, has phrasas inter se quandam habere relationem, eam scilicet, quod Iesus a Deo sit excitatus ut *propheta*, & etiam ut *servus*, *πῶς*, qui mittitur ad obsequenda munia & iussa Domini. Hæc si vera sint, de Christi in vitam revocatione non potest hic sermo esse. In *Capite quarto ad vers. 24*, scribit Noster, b. Langium & Lindhammerum vim inferre textui sacro, quando adstruunt, unum tantum ex Apostolis clara voce preces fecisse; reliquos vero Apostolos tacite, insente animoque precatos esse; Hoc videtur esse contra vocem Lucæ, scribentis, omnes Apostolos, suo ore, Deum celebrasse atque laudasse. De Apostolis, & omnibus Christianis, pariter ad *v. 12. Capitis quinti* monetur, illos, *quotidie* convenisse in porticu Salomonis, loco scilicet amplo atque illustri. In sequentibus dicitur, pios modo homines in societatem Apostolorum venisse, non vero hypocritas, ab hac societate religiosa, per subitam Ananiz atque Sapphiræ mortem, deterritos. Paulo post, *κατὰ τὰς πλατείας*, per plateas singulas exponitur, uti huiusmodi dicendi rationes, plurimis in locis Scripturæ Sacræ occurrunt. Ad *vers. 31*, dicitur, prægnantem ibi occurrere phrasin, ita exponendam: Deum exaltasse Christum ascensione sua in cælum, & ad dextram suam sedere fecisse, ut inde cognoscatur, Christum non esse falsum Messiam, sed duce certissimum ad Deum, verum doctorem atque principem salutis æternæ. Per *Libertinos Cap. VI, 9*, intelligendos esse putat Auctor, Romanos Iudæos, sive natos, sive factos ex profanis gentibus, & primo loco Lucam illos ideo nominasse, quod Roma, locus domicilii eorum, caput mundi Romani esset. Nomen hoc inde sortiti sunt quia maxima ex parte a dominis suis, quibus venditi antea manu missi erant. Hoc pacto, e numero ser-

fervorum excluderentur, in numerum honestorum viro-
 rum admissi. De Iosepho, Stephani orationem perlu-
 strans Noster, ambigue & minus recte *Cap. VII, 9.* sermone
 vernaculo dicit: *Sic verkaufte ihn in Aegypten*, quod *nach*
Aegypten esset dicendum, quo Græca particula *eis* ducit lecto-
 rem interpretem. Ceterum *Heumannus* putat, Stephanum in
 oratione sua aliquoties non leves errores commississe. De Sa-
 maritanis, Spiritu Sancto ornatis, multa disputantur *Cap. VIII*;
 consentit tamen in eo Auctor cum interpretibus, quod per
 Spiritum Sanctum dona extraordinaria illius intelligenda ve-
 niant, præcipue vero dona miraculosa linguarum peregrina-
 rum. Ad urbem vero Samariam solam hanc gratiam divi-
 nam refert Auctor, nec de reliquis religionis Samaritanæ
 incolis nos aliquid hic cogitare iubet, nisi ludibrio & pudori
 quis se exponere velit. Prolixam observationem nobiscum
 communicat Auctor ad *Cap. IX, 5.* docte conscriptam; ni-
 mis tamen acerbe de *Bengelio & Mayero*, Hamburgensi
 quondam Theologo, iudicat. Ad *vers. 15.* observatur, *401.*
portare nomen ibidem significare: nomen in corpore
 gestare, tanquam signum, ex quo alicuius dignitas & mu-
 nus conspici queat, sicuti famulus, seu servus, domini sui cha-
 racteristicam gestat figuram. Hinc *Pasor* nefandæ audaciæ
 hic accusatur, hoc in testimonio *Βασίλειον* per *divulgare &*
promulgare exponens. De Cornelio, centurione illo Roma-
 no, & ad fidem Christianam postea converso, multa habebunt
 lectores, quibus sibi gratulentur legendis. Statuit Auctor,
 Cornelium religionis philosophicæ fuisse socium, nec profa-
 num adeo hominem, nec Iudæum, nec profelytum: quæ
 omnia secundum veritatis tramitem recte hic exponuntur.
 Quis *ἀνὴρ* sit *ἀγαθός* ad *Cap. XI, 24.* exponitur, ille scilicet, *512.*
 qui excelsis donis & virtutibus. Hinc non est *vir bonus*, sed
vir excellens, verendum. Vocabulum *ἀγαθός* a *Lin-*
ca *Cap. XII.* usurpatum, cum *Wolffio*, celeberrimo post fata
 etiam Theologo & Critico, explicatur de his, qui ad suppli-
 cium trahuntur. Hinc veri simillima est expositio, custodes
 illos Apostolicos ab Herode supplicio fuisse destinatos. Re-
 lin-

linquimus cetera lectoribus, satis testimoniorum, ab *Humanano* explicatorum, hic inventuris, & secundam Actuum Apostolicorum sectionem anxie nobiscum expectaturis.

IO. FRIDERICI WEIDLERI INSTITUTIONES
*Astronomiæ, selectis observationum & calculorum
exemplis illustratæ.*

Wittenbergæ, sumtu Sam. Godofr. Zimmermanni, 1754, 4.
cum fig. xn.
Alph. 2 plag 3.

Auctoris, Mathem. super. in Acad. Wittenberg. Profess. celeberrimi, tot monumenta in his Actis extant, quæ singularem eius in scientia siderum eruditionem & industriam declarant, ut encomio ulteriori eo libentius abstineamus, quocertius ipsum opus id. eloquitur. Eum autem in conscribendis his Institutionibus sibi proposuit finem Cl. Auctor, ut proluxa sane, pro hodierno statu, Astronomiæ elementa, quæ intra limites compendii sic dicti Mathematici non, nisi summo evidentiz dispendio, coercere licet, luculenter, succincte tamen, exposita, compareant, & aditum ad superiores patefaciant profectus. Scopum hunc, in certissimum cultorum Astronomiæ emolumentum, optime attingit Cel. Auctor. In plurimum enim Lectorum commodum non nisi consueta Mathematicorum elementa præsupponuntur; & iis quoque consultum est, dum demonstrationum & solutionum principia, quibus opus erat, ex quarta Institutionum Matheseos Cl. Auctoris editione, adscriptis paragraphorum numeris, indicantur. Sic quoque clarum de praxi astronomica ideam excitat Cl. Auctor; & cum præceptorum astronomicorum evidentia potissimum pendeat ab exemplis, ea idoneis calculorum schematibus egregie explicat. Quæ notatione digna visa sunt, ex Astronomorum maxime recentiorum scriptis, quæ passim laudantur, congesta & illustrata hic deprehendes; quæ vero limites elementariæ institutionis sese pertractare non per-

permiserunt, ita inveniis recensita, ut ex allegatis probatissimis Auctoribus facile suppleri possint.

Generaliter hæc dicta sint de opere eximio; breviter nunc singula capita indicabimus. More consueto in duas partes distribuitur Opus, quarum prima est *Spherica*; secunda, *theorica*. Illa comprehendit X. Capita. Observationes communes, & inde pendentes punctorum & circularum sphaerae coelestis notiones, exponit Cap. 1. In Cap. 2. Instrumenta astronomica, ut Quadrans, Telescopium, Micrometrum, horologium oscillatorium, nec non specula astronomica, describuntur. Cap. 3. refert stellas ad horizontem ope altitudinum & Azimuthorum, docetque inventionem altitudinis poli. Adjiuntur prima refractionis & parallaxeos, quæ altitudines afficere solent, principia. In Cap. 4. fit relatio siderum ad æquatorum per ascensiones rectas & declinationes, quam evicta per observationes Solis declinatione maxima excollit. Cap. 5. comparationem sistit temporis primi mobilis & solaris, cum partibus æquatoris. In Cap. 6. præsertim expenduntur, quæ a meridiano, horizonte, & tempore pendunt, ut determinatio ascensionum rectarum siderum, culminationum, arcuum semidiurnorum, ortus & occasus, temporis ex altitudine & vicissim, situs Eclipticæ respectu horizontis ad datum tempus. In Cap. 7. referuntur sidera ad Eclipticam per longitudes & latitudes. Cap. 8. ortum & occasum poeticum explicat. Cap. 9. de crepusculis & altitudine atmosphære ex iis cognita disserit. Cap. 10. Effectum refractionis & parallaxeos, respectu ascensionis rectæ, declinationis, longitudinis & latitudinis, prosequitur.

Pars theoretica XIII capita complectitur. Cap. 1. systemata mundi recenset, sc. Astronomiæ veteris, Ægyptiorum, Philolai a Copernico instauratum, Tychois Brahe. Copernicanum rationibus Kepleri & Newtoni confirmatur. Cap. 2. agit de Sole, & tres sectiones continet. Sect. 1. Solis maculas, naturam, parallaxin, distantiam, & magnitudinem considerat. Sect. 2. Theoriam solis in Eccentrico; ut Sect. 3. in Ellipsi, præsertim secundum Keplerum, exponit. Cap. 3. Lunæ dic-

tum est, & tribus itidem sectionibus absolvitur. Sect. I. lunæ naturam, distantiam, & magnitudinem contemplatur. Sect. 2. motus lunæ tum in hypothesi circulari, secundum Ricciolum, tum in Ecliptica Kepleri, expendit. Sect. 3. Calculos motus lunæ ex Tabulis Riccioli, de la Hire, Cassini, ob oculos ponit. Cap. 4. quæ Eclipsin lunæ concernunt, & calculum eius, fufe docet. Cap. 5. Eclipsis solaris considerationem init, eiusque calculum parallacticum, adiectis exemplis, luculenter explicat. Cap. 6. Eandem, ut Eclipsin terræ, spectat, huiusque calculum & projectionem orthographicam proponit. Cap. 7. Planetarum superiorum h , 4 , ♃ , naturas, motuum theorias, & calculos, ex Tabulis, tum de la Hire, tum Cassini sistit. Cap. 8. Planetarum inferiorum, ♄ & ♅ , quoad naturam, motuum vicissitudines, theoriam, & calculos, ex iisdem Tabulis, rationem habet. Cap. 9. planetarum hactenus consideratorum parallaxes, distantias, & magnitudines determinat. Cap. 10. Satellitum Iovis & Saturni præcipua phænomena recenset, & calculum Eclipsium circum Iovialium ex Tabulis Cassini affert. Cap. 11. Fixarum stellarum phænomena, conatus pro reperienda earum parallaxi annua, & inventum Bradleyi aberrationis fixarum, ex successiva lucis propagatione breviter enumerat. Cap. 12. Mutationum in fixis animadversarum, stellarumque novarum & variabilium, historiam tradit. Cap. 13. Cometarum phænomena, motus, naturam, refert, & deductiones quasdam ex observatis cometæ locis instituere docet. Index tandem rerum & verborum adijcitur.

*FRANCISCI MARIE CESARIS THERESIA:
sive Offensa Dei O. M. edita pro Augusta Maria Theresia,
Romanorum Imperatrice, Regina Germaniæ,
Hungariæ, Boemiæ, &c. &c.*

Viennæ Austr. 1752. 4.
Alph. 4. Plag. 3.

Quam-

Quamvis, nostra ætate, inter tot vernacula carmina, despecta fere sit Latinæ poeseos elegantia, cuius, ab omni ævo, summum studium fuerat; sunt tamen hodieque excellentiora ingenia, quæ, hac quoque in parte, ultra seculum sapere admittuntur. In hunc censum omnino venit doctissimus Abbas, Franciscus Maria Cefar, natione Italus; cuius eximium opus, de laudibus Mariæ Theresiæ, Augustæ, in publicum nuper prodiit. Nec poterat, digniore in argumento, doctrinam, ac singularem, in pangendo carmine Latino, facultatem ostentare, quam, cum laudatissimæ Principis, nomenque, & facta immortalia, celebraret. Equidem non constitutum animo fuit, omnes Augustæ laudes, uno hoc carmine, promere: quippe quæ longe vastioris operis materiam præberent. Unicum bellum canit, post mortem D. Caroli VI. auspiciis optimæ Principis gestum: in quo uno, quantum prudentia, fortitudine, ceterisque divinis virtutibus, ea valeat, clarissimis documentis apparuit. Absolvitur autem ipsum eruditissimi Viri opus quatuordecim libris, heroico carmine conscriptis: quorum singuli, doctis elegis, consecrati sunt summis, per Europam, Principibus. In universum, inest grata sermonis elegantia, ac verlus facilitas; nihil asperum, nihil quod rosos ungues prodat. Ubique spirat cultissimum vatis ingenium: quoque difficilior res fuerit, eo magis elucescit. Mira imprimis descriptionum venustas est: nec in iucundum, credo, lectoribus sit, speciminis loco, unam alteramve particulam excerpere. Iam vero, in ipso limine Operis, deprehendimus insignem militis Prusici descriptionem, qua nihil elegantius est, aut magis ad vivum expressum:

*Flos omnis juvenum cunctis delectus ab oris,
Qua patet Europe, qua circumscribitur undis.
Est moles membrorum illis immensa, torisquo
Pectora vasta patent latis, scapulaque, lacerti*

*Excurrunt validi: spatium tum cetera iustis
 Respondent pariter membra, & spatiantur ad unguem.
 Haud caput obnubit, parvus sed pileus ornat.
 Per caput obrepunt pexi, ductique capilli,
 Quos canos iuxta frontis confinia reddit
 Et cremor, & niveus pulvis: qua definit autem
 Occiput, in geminas discretos tania partes
 Stringit, & equali torquet discriminis crinus.
 Dividuosque simul, iunctos ostentat & illos.
 Sic ubi promisit se tortilis ille capillus,
 Et tergo illudit, faciem tum vertit ibidem,
 Seque in lemniscum passus dissolvit; & illic
 A prima pariter desciscens vitta figura,
 Indignata comis necti, quas nexuit ante,
 Explicat, inque sinus aperit se quatuor, uno
 Complexos nodo, placidis tactatur & auris.
 Explicata est genti, limataque frontis imago:
 Intendunt limor oculos, birquisque tuentur
 Transversum: stantes illos, & torua minantes,
 In caelum erectos tollunt: nec figere terra est
 Copia; constringit ductu septemplice collum
 Instita, que prohibet deiectum obvertere vultum,
 Et visu libare solum, componere cunctis
 Solemne est faciem, speculo nitentis, & iram*

Spirantis: rigida it cervix, & panda, caputque
Obstipum: gaudent oris diducere victum,
Et summis labiis supplantant verba loquentes.
Grandior emineat moles ut corporis, uti
Exuviis renuunt longis; immania membra
Ut pateant, cura est: vestis brevis exprimit artus;
Quamque Laconismum saguli dixisse liceret.
Illa genu demissa tenus non oculis ulla
Membra plicis, rugisque suis; curtissima parat
Sub sagulo exomis: similis complectitur arctum
Bracca femur, simili caliga quoque crura premuntur.
At bracca, & caliga tantum candoris inbares,
Ut bissum, & nivei plumas pene aquet oloris.
Hinc volui facies, cui sculpta ferocia, serret:
Sic ea mundities, canus color ille videntes
Allicit, & quamvis mistus terrore moratur.

Nec minus apposite dicta sequentia sunt, quibus ipsam, in agendis militaribus rebus, dexteritatem, ardoremque exponit:

Maior at est longe terror; dum strenua pubes
Ingreditur: totidem Martes procedere quippe
Credideris, quotquot iuvenes sua signa sequuntur.
Magnifice incedunt omnes, & crura solutim
Subsultimque movent, gressus suspendere curant;
Alternisque gradus fracti volvuntur in orbem,

*Insultantque solo, & simili discrimine passus
 Adglomerant: adeoque miro tamen ordine cuncti
 Et facere & conferre gradum didicere per usum
 Assiduum; ut cunctos nervo iuraveris uno
 Et proferre pedem, & tremulum iactare per auras.
 Scilicet & mirum est, illud quancunque videtur
 Ad superare fidem; quando res exigit, unus
 Belligeri aut Regis iussus lustrare volentis
 Edoctas acies; qua passim incondita nuper
 Copia pergebat, constabat & ordine nullo,
 At nutum, vocemque ducum, sonitumve tubarum,
 Illicet in numerum sese, recipitque, refertque.
 Nec mora fit: pedites miles lectissimus, omnes
 In medium evadunt, equata & fronte frequentes
 Instituunt versus, pariter iuga structa videntur
 Ad latera: exemplo, sub eodem & tempore prorsus
 Hac ferratus eques serie digestus ad unguem
 Stipat agens, illos dum protinus agmine denso
 Flexumenes claudunt equites levia arma ferentes.
 Ante galeriti pedites, equitesque feruntur,
 Præceduntque suum corpus: mox agmina cogunt
 Subsidia & simili pacto directa sequuntur.
 Idque parum est, belli ratio si forte reposcit,
 Ob varios casus, ingens exercitus ille*

Multi-

*Multiugis formis se claudit, & explicat; ergo
Nunc acies fingit laxas, exinde frequentes:
Nunc dextro in cornu diducitur, inque sinistro
Stipatur, nunc extrorsum se firmat, & una
Introrsum extenuat: cuneos versatilis exin
Agmine cultrato praestat: pectusque subinde
A fronte, a latere, a tergo, velut exigit hostis
Impetus, obvertit, citroque ultroque rotatur.*

Inprimis autem copiosus, disertusque est Abbas doctissimus, altiusque effertur, quando virtutes ipsas Augustissimæ Mariæ Theresiæ, quando laudes æternas Invisibilis Imperatoris, totque summorum, in Aula, virorum, egregia merita canit. Et post plura alia, laudat illam in hunc modum:

*Ut Iuno ingreditur, ridet Venus, utque Minerva
Eloquitur, florent Charites, Bellonaque certat,
Ut Cybele fecunda.*

At nobis non licet, in præsens, per singula ire. Ipsos potius Musis amicos, ad eximium opus totum lustrandum invitamus, idque Eruditissimo Auctori, vehementer, atque ex animo, gratulamur.

CONTINUATIO CHRONICI BOHEMICI,
*olim conscripti a Cosma, Pragensis ecclesie decano,
nunc e codice MSto Pragensi producta, per IOA-
CHIMUM, S. R. I. Krakovski Comi-
sem de Kollowrath.*

Pp pp

Viennæ,

Viennæ, typis Ioannis Thomæ Trattner, Universitatis typographi, 1752, 4.

Alph. 1. plag. 1.

Qui disciplina illustris collegii Theresiani Vindobonæ continentur, iuvenes illustrissimæ stirpis Germanicæ, potissimum vero Austriacæ, quoties vel de Philosophia, vel de iure civili, aut Germaniæ publico, ingenii vires disputando periclitantur, aliquem ferme utilem librum machinis excubendum curant, eundemque postea nobilibus auditoribus distribuunt. Quod igitur certamen literarium cum illustrissimo etiam *Comiti de Kollowratb* subeundum esset, isque non in selectas modo sententias, sed in univèrsam quoque ius civile sermones eruditos habere institueret, operæ se pretium facturum esse iudicavit, si, quæ vel nondum, vel non integra certe, formis literariis descripta, in manus hominum pervenisset *Bobemici chronici continuatio*, eam prelo subiiceret, ac foras ita daret. Etsi enim B. Io. Burkhardus Menkenius notter, aliquam illius continuationem, quæ res ad annum 1142. usque gestas complectitur, Tom. III. pag. 1771. *Scriptorum rerum Germanicarum* inseruit: ab hac tamen illa non minus, quam ab aliis rerum Bohemicarum annalibus, quos, ut verisimile est, a *Pukava* confectos, & idem ille noster l. l. pag. 168. & Ludewigius postea in reliquiis manuscr. Tom. XI. pag. 261. publicavit, plane diversa est. Exemplum, unde descripsit eam illustrissimus Comes, bibliotheca *Capituli Canoniorum metropolitanae ecclesie Pragensis* asservat, in membrana eius formæ, quæ folii habet magnitudinem. Codex ipse cum alias etiam *Cosmæ* continuationes complecteretur, quas indicat in præfatione, relictis tamen iis aliorum curæ, hanc potissimum, quæ nunc in manibus est hominum, edendam suscepit; cuius duos modo Auctores fuisse, doctissimus Comes ex eo scite colligit, quod alter ad annum 1130, se, quas tradit memoriæ, rebus interfuisse profiteretur, alter, sub fi-

nem

nem operis, idem de se commemorat. Iam cum chronici Bohemici continuatio illa, res ab anno 1125. ad 1320. gestas continet, adeoque, quod interiectum est temporis, unius hominis ætatem excedat, duos illos diversos fuisse Auctores coniecit. Sed duorum etiam hominum ævo maius illud est. Fieri tamen potuit, ut alter res, quas ipse attingeret vivendo, litteris consignaret; alter eas etiam, quæ paulo ante memoriam suam gestæ essent, vel intellectas fama, vel ex aliorum commentariis, ut sit in hoc librorum genere, sumtas, in ævum propagaret. Quinam vero fuerint illi, non una omnium est sententia. *Pessina*, qui ante Comitem illustrissimum Kollowrath hunc codicem manibus suis tractavit, alterum *Pragensem Canonicum* fuisse, margini adscripsit; alterum, eumque prioris partis auctorem, *Balbinus*, ex ordine Præmonstratensium, *Asceterisque Straboviensis Prof. ssim*, iudicavit. Hanc coniecturam ex opere ipso robur aliquod firmamentumque nancisci, editor eruditissimus observat; in eo tamen a Balbino dissentit, quod hic eum *Iaroslauum*, sine idoneo teste, vocat. Quem usum in historia Bohemica, Seculi potissimum XII, habeat, per se nemo non intelligit. Etii enim nonnulla, e rumore vulgi collecta, continet; ut ferme sunt, quæ de admirandis quibusdam eventis traduntur; dictio etiam, ut isto tempore, non satis casta est: tamen utilia in hoc opere pleraque, accurate quoque satis dicta sunt; quod integrum nobis, servata etiam antiqua scribendi ratione, præsertim in propriis Bohemorum nominibus, exhibetur. Passim etiam ea insperguntur, quæ ad illustrandam rem Germanicam facere videantur. E quo genere, cum tanquam gustus aliquis operis nunc faciendus sit, pauca seligemus. Primum igitur, quam infeliciter a Lothario, quem Saxonum regem vocat Auctor, pro Othone, Moraviae duce, qui cecidit ipse illo prælio, adversus Bohemos pugnatum sit d. 12 Cal. Mart. anno 1126. fusus exponitur; commemoratis etiam prodigiis, quæ victoriam his portenderint. Eiusdem Lotharii res gestæ, variis etiam in locis deinceps

l'p pp 2

Pag. 1. 2

pro.

4. produntur; ut reconciliatio eius cum duce Sobieslao: con-
 12. ventus Imperatoris principumque Leodii 1131. d. 4. Cal. April.
 factaque ibi Innocentii, profugi, ad res Romanæ ecclesiæ
 moderandas, electi, nullatamen coronationis Cæsareæ, quæ
 15. tradi vulgo solet, mentione facta: eiusdem, cum principibus,
 Bambergæ, in castro Pliza, Goslarique, congressiones, fa-
 19. ctæque his in locis, nunc conclavium, nunc palatiorum rui-
 næ: expeditio adversus Polonos, rogatu Belæ cæci, Panno-
 niæ regis, suscepta. Tum corona, Lothario, a papa Inno-
 centio, Romæ, in Laterano S. Ioannis monasterio, imposita,
 quia Petrus, Leonis filius, ecclesiam S. Petri tenebat: Fride-
 49. ri I. iter Romanum, quæque in urbe deinceps gesta sint ab
 eodem: eius cum principibus colloquium, Magdeburgi 1159.
 51. ipso Christi natali habitum, initumque ad ulciscendam Me-
 56. diolaneasium iniuriam consilium: ipsa denique Mediolani
 obsessio, ubi Ludovicus, frater Imperatoris, Palatinus de Rhe-
 no, *ex antiquorum suorum successorum dignitate Suevorum in
 prima fronte militia fuisse dicitur*: bellum Rudolphi Habs-
 126. burgici adversus Ottocarum, Bohemiæ Regem, ad quem pri-
 mum Imperii dignitatem ab Electoribus, qui habuissent pote-
 statem & ius eligendi imperatoriam dignitatem, per Colo-
 zensem archiepiscopum, & alios plures nobiles, delatum qui-
 dem, ab ipso autem, suasu maxime Andreæ, regni Camera-
 rii, repudiatam esse, Auctor est: & alia plura traduntur. Belli
 vero causam haud obscure in Ottocarum confert; etsi, quia,
 ut ait, *inter sublimes personas versatur factum*, libere, qui-
 nam maxime fuerint accusandi, prodere nolit, præsertim
 121. cum, præter duo vexilla restituta, Bohemiæ nempe & Mo-
 raviz, *in Kamberk* d. 12. Cal. Sept. Imperator regem quo-
 que *sub spe posuisset restitutionis & aliarum terrarum; asse-
 124. rens, se necessitatibus & indigentis ac rerum carentia esse
 161. pregravatum*; alter etiam alteri duplex matrimonium, inter
 utriusque liberos ineundum, stipulatus esset. Decretoria ve-
 ro, inter utrumque principem, pugna, oppressioni quam præ-
 lio iusto similior fuisse videtur. Quæ omnia haud paulo
 dili-

diligentius narratur, quam quæ de Saxonum originibus, Bohemorumque iunctis traduntur. Qua denique formula Bohemiz Duces, terras suas, sub Lothario Saxone adhuc tenuerint, ex eo intelligimus, quod Sobieslaus, Bohemorum Dux, sacris, quæ Pentecostes vocantur, peractis, Imperatorem, Bambergæ 1138. comitia habentem, *adiisse, gratiaque eius favente, id obtinuisse* commemoratur, ut *Wladislaus, filius suus, in regimen Ducatus sibi succederet.* Pag. 172. 33.

GOTTLIEB ERDM. ZEIBICHII, ARTIUM LIBERALIUM Magistri, Athletæ Παράδοξος, e Monumentis Græciæ Veteris conspectui expositus. Insetæ sunt aliquot numismatum Icones, ac Græcæ inscriptiones. Ex Autographo B. Fratris edidit, & de usu Antiquitatum Athleticarum in paginarum divinarum interpretatione quædam præfatus est, CAROLVS HENR. ZEIBICHIVS, in Acad. Vitemb. Prof.

Publ.

Vitembergæ, sumtu Io. Ioach. Ahlfeldii, 1748. 8.

plag. 15.

Exstant quidem iam nonnulli, de istiusmodi argumento, libri, quos inter iure memorantur *Luc. Lydii* agonistica sacra, liber, qui non mole quidem se sua commendat, hoc insigniori tamen laude dignus est, quo elegantius ibidem, oracula sacra, ad antiquitates agonisticas pertinentia, investigantur. Accedunt, *Petri Fabri agonisticon, sive de re athletica Libri III.* opus, tam amplam antiquitatum copiam exhibens, ut qui, mores veterum pugilum investigare laborans, non viderit, maximo thesauro careat: *Octavii Falconerii inscriptiones athleticæ*, ubi marmora descripsit A. circa thermas *Titi* effusa; est & gymnasium athletarum additum: *Eduardi Corsini Dissertationes IV* agonisti-

Pp pp 3.

ca,

- ca, a nobis alibi designanda. Omnes tamen isti labores non obstant, quo minus eximiam gratiam mereatur Auctor huius libri doctissimus, cuius aliquam partem iure quoque sibi vindicat Auctoris frater, sive editionem, sive praefationem aestimes. In posteriore, potissimum epistolas Paulinas illustrantes, antiquitates ludorum Isthmiorum, atque alia, perquam idoneis modis illustrantur. Nos iam ad rem ipsam vocamur. Summam athletarum apud Graecos existimationem ac *παράδοξον* definitionem, initio statim deprehendimus. Est autem is, qui stadium ingressus, bis ad minimum pluriesve, uno & eodem die, summa contentione nititur, ut semper superior discedat, eaque re communem vincit opinionem.
- Cap. I. p. 1. 4. Cap. II. pag. 6. 7. 15. C. III. p. 16. 33. 50.
- δόξα* exponitur, quod proprie opinionem designat, neque gloriae significatu notum fuerit antiquissimis Graecorum. Eadem occasione proprietatis Graecae fons in interpretibus antiquis, quos vulgo *Scholias* nominant, invenitur, quo fiat, ut e. g. Hesychius plerumque propriam notionem primum, dein translatae ponat. Ita & is ipse *δόξαν* per *δόξασιν*, ac *Φήμην* priusquam *τιμὴν* exponit. Quae cum ita sint, *παράδοξος* non semper in vitio ponetur, sed mediam habebit significationem. Idem illud clarum fiet, si quidem de hoc argumento scriptores evolvamur. Spectant eo: Lysimachi Alexandrii *Θηβαικὰ παράδοξα*; Myrtyli *ἱστορικὰ παράδοξα*; Antigoni Cerystii *συναγωγή ἱστορικῶν παραδόξων*; Ciceronis *paradoxa*, & si quae sunt alia. Hinc ordo tangit Auctores apud quos mentio fiat *παράδοξων* athletarum; horum primus producitur Arrianus, in *Diss. Epict.* II, 18. qua data occasione observatur, *παίζων* esse in obscenis, *διαπαίζων* autem, illudendi notione, verbum rarius occurrens. Sequuntur Eusebius, Augustinus, Iuvenalis interpres, hie *hist. eccles.* VIII, 7. ille princip. *rhetor.* pag. 299. in *collect. rhet. Pithaana*, hic autem ad *Sat.* VIII. *vers.* 185. Eodem spectant, Plutarchus, Lycopbron, Dio Chrysostomus, atque alii. Ex *Dione Chrysostomo*

Joſtomo præfertim ἀγῶν παράδοξος exponitur. Eodem Capite, ablativus Græcis iure quodam vindicatur, quem & recte cum aliis defendant, *Franc. Sanctius in Minerva, Scioppius in gramm. philof. pag. 100. 130. Nic. Frischlinus grammat. Græc. cum Lat. congr. Part. I. p. 84. Part. II. p. 45. feqq. Lamb. Bos in myſter. ellipſ. Gr. paſſim; doctor. Pariſienſ. nov. Græc. ling. method. VIII, 2. pag. 455. ſqq. Io. Verboſy, in nova via docendi Græca, II, 1. pag. 17. ſeq.* C. IV. p. 57.

memorantur marmora, nominibus athletarum *παράδοξων*, ſex, quorum primum Romæ quondam ad thermas *Titii* repertum, poſtea *Cibigianum* palatium illuſtravit, alterum ibidem cernitur, tertium eſt literatum ſaxum Græciæ Aſiaticæ, quartum inſigne Farnesiauum, quintum Florentinum, ex atrio marchionis Richardi, a *Tb. Reineſio* prolatum, ultimum a *Ioſepho Scaligero* eo relatum: hæc omnia exhibentur atque illuſtrantur; eoque numerantur, qui adverſus hiſtriones & omnes lænicos artifices coronati vocantur. Nomi circiter tres eodem poſſunt referri. Primus Nicææ percuffus eſt, regnante *Commodo*, quem *Andreas Morellius* exprimendum curavit, noſterque, ut reliquos, æri incuſum repetit; alter ſub *Eliogabali* principatu excuſus a *Stobenſibus*; tertius æneus, quem *Comes de Thomas* exprimendum curavit, in *Lettre de Monſ. de Boze ſur une Medaille antique de Smyrne, du Cabinet de Monſ. le Comte de Thomſ qui y joint ſa reponſe*, quam epiſtolam in his Actis perſentiam meminimus. Miscentur iterum variae obſervationes, quas inter omiſſio præpoſitionis *διὰ*, propter, apud Græcos frequens, e. g. *ἀγοράζην θύων*, pecuniam pugilibus & huius generis aliis præbere, id eſt, *διὰ τὴν θύων τόπον ἀγοράζην*. Ita: *σπεφαιῶν ἐυαγγέλια, θύων ἐυαγγέλια, θύων γάμος, λευκὴν ἡμέραν θύων, ὄρκια τὰ μνην, κ. τ. λ.* Illis omni-bus expoſitis, *Auguſtini, Gaullini, Modii, Potteri, Bulengeri, Reineſii, Caleſii, Cuperi*, definitiones athletarum *παράδοξων* excutiuntur, ac reprehenduntur: defenditur contra, ac pluribus exemplis illuſtratur, iam

89.

Cap. 5.

Pag. 106.

C. VI. p. 138.

iam ante commemorata definitio. Inter exempla sunt, qui vel quinquies ac sexies eodem die vicerunt. Neque minus exponuntur λαμπροβούλιον, κοινοβούλιον, ἀνδρῶν & παιδῶν certamina, διαυλας, πεντάθλοι, atque alia. Succedunt interpretationes variorum divini Codicis oraculorum, e dictis partim elicita, e. g. *Eph. VI, 10. sqq. Apoc. VII, 16. Luc. XIII, 24. Col. I, 29. IV, 12.* simulque ὡς ἐν παράδω memoratur, Colassenses quam Colossenses dici melius. Denique varia certaminum genera nominantur, quae athletas παραδέξους habuerint. Sunt inter ea κυρίως gymnici ludi: hinc poetarum, musicorum, scenicozum, certamina, quorum participes proprie ἀγωνισαὶ fuerint dicti. Ubi vis hic etiam elegantissimae excursionis miscetur atque observationes, e. g. quod *Pollux* in bonis scriptoribus multa damnet, quod citharistiarum victoria numis videatur expressa, quod Mytilene quam Μιτυληνε accuratius scribatur, de *Phrynicō* iudicium, quod *Nero* tragœdias cantarit, quis Πυθαγόρης fuerit, quomodo *Panemus* idem *Phidias* frater ac filius fuerit, quod ellipsis nominum υἱὸς & ἀδελφός, item ἀδελφὴ & θυγάτηρ, quibusdam fraudi fuerit, & huius generis aliarum. Sic varietas delectans utili admiscuit dulces, atque elegantiore litteraturam exhibuit potius quam ostentavit.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiæ

Calendis Decembris Anno MDCCLIV.

NOUVEAU TRAITE DE DIPLOMATIQUE, &c.

i. e.

NOVI COMMENTARII DE ARTE DIPLOMATICA, cuius fundamenta expenduntur: regula constituuntur instrumentorum distinguendorum, & characteres bullarum pontificalium & diplomatum singulorum seculorum exponuntur, cum illustrationibus quamplurimarum rerum historicarum, chronologicarum, & criticarum, ac defensione tabulariorum celeberrimorum contra varias obreftationes: editi a duobus monachis ordinis Benedictini, congregationis S. Mauri.

Tomus I.

Parisii, apud Guiliel. Desprez & Petrum Guilielmum Cavalier, 1750, 4.

Alphab. 3. plag. 9.

Ita primum splendidissimi operis Tomum nuntiamus vidisse lucem, cui eo maius pretium statuendum est, quo rarius nostra ætate, e literatissima Gallia, huius generis libri adferuntur. Quam modo diximus, Gallia, inter multa alia beneficia, quibus eruditorum cœtum sibi obstrinxit, hoc quoque iure suo referre potest, quod felicissime ibi, si non inventa, saltem ad disciplinæ formam redacta fuit di-

Qq 99

plo-

plomatica ars, a *Mabillio*, immortalis laude digno, cuius opera, ad fortunatissimos in difficillima re progressus faciendos, apta nunc via est & munita. Quo maior sane utilitas est, quæ ad omne historicarum disciplinarum redundare genus solet; quove maiore cura, si imprimis diplomatum auctoritate ad componendas illustrium controversias utendum, in explicandis illis versari decet; quo denique proclivius est, falsariorum fraude decipi, & a veritate declinare: eo laudabilis omnium consensus est indefessum studium, quod inde a *Mabillonii* ætate, præstantissimi viri, in nostra maxime Germania, & vicina Italia, in emendandis, comprobandis, illustrandis, refutandis, defendendis *Mabillonii* præceptis, & quorum ne numerus quidem iniri potest, colligendis ex universo terrarum orbe omnis generis diplomatibus, auspiciato posuerunt; ita, ut, quamvis Gallia de *Mabillio* insignes debeamus gratias, pæres tamen ab eadem pro *Mabillio* exsuscitato expectare possimus. Sed novi iam in Gallia caput extollunt *Mabillonii*, qui eius exemplum sibi proposuerunt ad imitandum, ac *primum* operis, quod conscripserunt, *Tomum*, nobis exhibent. Longissimam ei præmiserunt prætationem, ut, repetitis nonnullis de necessitate artis diplomaticæ eiusque utilitate, totius operis rationem latius exponerent. Ipse ille *Tomus*, nonnisi *partem primam*, & *secunda duas priores sectiones*, complectitur, de quibus iam ita differemus, ut persequamur singula argumenta tractatione digna videbantur. *Partis primæ*, quæ principia artis diplomaticæ fundamentalia explicantur, eiusque fides & auctoritas ab obrectatoribus vindicatur, duæ sunt sectiones. *Priore* generatim, quid de legibus diplomaticæ disciplinæ statuendum sit, exponitur. Orationis initium fit a laudibus *Mabillonii*, & operis illius, quod de arte diplomatica reliquit, cuius tantam esse, credunt ex vero Auctores, præstantiam, ut *Papebrochii* conatus insigniter superet. Nec solum addunt suffragia *Dupini*, *Fontanini*, *Hichesti*, *Baringii*, *Habnii*, *Blasii Antonii Nassarris*, *Scipionis Maffei*; sed etiam opus illud ab errorum suspitione, in quam a *Baudalio* & *V. C. Nic. Long-*

Fig. 8

9
12.

110

leto du Fresnoi adductum fuit, liberare studuerunt, idque inprimis comprobare, quod nec *Papebrochius*, cui *Baudelotius* favet, iustam laudem *Mabilonio* denegaverit. Notum est, quanta inter Iesuitas sit monachosque Benedictinos dissensio, num *Papebrochii*, Loiolitæ, an *Mabilonii*, qui Benedicti familie adscriptus erat, maior fuerit his in rebus, aut diligentia aut gloria. Neque a *Longleto* sibi persuaderi voluit, quod *Hicestus*, lumen Angliæ, leges diplomaticæ artis, quas *Mabilonius* tulit, non comprobaverit. Præter has, aliorum quoque contra *Mabilonium* criminationes confutantur. Progre-
 diuntur ad enumeranda artis diplomaticæ fundamenta viri celeberrimi, quæ cum non possint non in exemplis diplomatatum, nobis servatis, posita esse, diligentius de his, quæ *Mabilonius* *Lib. V. xre & Lib. VI.* typis describendis curavit, & copiose disputant, eaque itidem ab obtricatoribus defendunt. His enim *Mabilonium* magna fide esse utum contendunt; nec de originalium, ut proprio nomine rem exprimamus, dignitate iure dubitari posse. Parum abest, quin in dicenda hæc causa contra id, quod nimium est, peccent, ac regulis suis diplomaticis tantam tribuant vim, ut nemo, qui his recte utatur, errandi periculo obnoxius sit. Quare nec illos sine reprehensione dimittunt, qui circumspectius & caudius in ea re versantur. Sic longa oratione contra *Muratoriûm* dimicant; etsi nobis videatur, maior peritorum hominum pars ab illius partibus statura. Prudenter enim hic scripsisse videtur: *atqui olim non desuere falsarii, tam acuti ingenii, tantaque industria, ut in confingendis præcedentium seculorum monumentis, nec contra chronologiam, neque contra historicam eruditionem, aut notariorum formulas, quidquam peccarent, & probe imitari nosset veterum characteres & notas, aut earum tantummodo apographa confingere. Si quando eorum factus occurrunt; neque enim quisquam negat, quin talia efformari poterint, & ex his aliqua superesse possint, frustra interdum artis criticæ subsidia adhibentur, ad falsas eiu-
 modi merces a veris facernendas; vel. antiquit. Ital. ined. evl
 Tom. III pag. 30. Cum de diplomatatum auctoritate differunt, 50.
 Qq qq 2 aper-*

Pag. 18.

35.

47.

50.

- apertis quidem verbis contendunt, maiorem eam esse fide historicorum coëvorum, adeo, ut si inter scriptorem æqualem & litteras publicas discordia sit, has illi præferendas esse, censeant. Tamen non negant, haud raro contingere, ut maior esse debeat historicorum auctoritas, ubi vel assentionis causa, vel ex errore, a veritate recedunt diplomata. Fieri quoque posse, ut errata chronologica, in monumentis ceteroquin germanis, sint admitta: inulto minus nos decet, reiicere diplomata propterea, quod manifesto fallas definiunt ætates rerum, quæ a tempore, quo illa conscripta sunt, fuerunt remotæ. Sic ridiculum est, in diplomate apud *Matthæum Paris. pag. 483.* Franciam, opera Caroli, ad Christiana sacra conversam dici. Certum tamen est, diplomatis auctoritatem abunde confirmari posse historicorum suffragiis; atque absurdam esse *Harduini* sententiam, ex consensu historicorum & diplomatum colligentis, utraque monumenta spuria esse & supposita. His deinceps nonnulla de numismatibus adduntur, eaque diplomatibus auctoritate inferiora esse, demonstratur. Maxima sane debet esse fides diplomatum. *Edicta* enim publica, publica quoque conscripta sunt auctoritate, de qua nemo sapiens quidquam detrahet; hincque eruditus recte dicitur, ea se ipsa probare, quod magistratus nomine sunt edita, & testium subscriptionibus confirmata. Accedit litterarum vetustas. In antiquissimis enim, quæ *Molinaus* scripsit, fides adhibetur instrumentis, de assertionibus & enumerationibus, nedum quod assertio illa facta fuerit; sed etiam de veritate ipsius asserti. Hinc, quamvis subinde diplomati desint nonnulli veritatis characteres, antiquitas tamen eius illi facile quasi addit; antiqua vero habetur charta, quæ septuaginta ante annos fuit consignata litteris. Actorum autem privatorum, quæ nec sigilla, nec testium nomina præ se ferunt, quemvis alioquin parva sit fides; tamen haud raro in chirographis de accepta aut reddita pecunia, & diariis mercatorum, inesse solet. De exemplis, quæ barbara voce *copias* appellamus, difficilior est questio. Si scripturam authenticam non videmus, ait *Gregorius Magnus* in decret. Lib. II Tit. 2. Cap. 1. ad exemplaria nihil

nihil possumus. Quorum horum verborum sit sententia, magna est doctorum dissensio. Nostri sodalibus suis accedunt, qui Gregorii opera ediderunt, ista sic exhibentibus: *si chartulam authenticam, aut exemplaria non vidimus, nihil possumus.* Ufu etiam experimur, chartarum exemplis, vel a magistratu, vel a notario comprobatis, omnino haberi fidem. Tabulariorum vero tanta est reverentia, ut instrumentis, inde productis, omnino sit credendum. In hac sententia mirifice sibi placent Auctores, ac de fide archivorum iuridica defendenda, admodum solliciti sunt. Quid sit, quod Protestantes aculent, eos tabularia pontificiorum respuere, istaque fidem denegare, non satis capimus. Facilius iis ignoscimus, quod, disserendo de archivis Statuum Imperii, nonnulla tradiderint falsa. Eo referendum esse, putamus, quod comites & equites immediatos pari loco habent: quod nimis generaliter pronuntiant, eandem esse Principum in suis territoriis potestatem, quæ Cæsaris est in imperio: quod civitates mixtas admittunt: quodque civitates Hanseaticas, diversas a civitatibus imperialibus & municipalibus esse, contendunt. His enarratis, uberrima doctrinæ apparatus, tabulariorum explicat antiquitates. Quamvis enim *archivi* vox, media ætate, non solum instrumenta vetera, & locum, quo illa asservabantur; sed etiam reliquiaria denotaret: nostro tamen ævo priorem illi tantum tribuimus significandi vim. Brevitatis studio strictim monemus, disputasse viros doctos de tabulariis gentium orientalium, item Græcorum, Romanorum, Gallorum denique, & Germanorum. De his satis accurate observant, distinguendum esse tabularium Imperii & Imperatoris; ea vero, quæ de tabulario Spirensi, sive potius Cameræ imperialis, adferunt, minus recte se habent; & quæ de Fuldensi Abbate, Archicancellario Imperatricis, tradunt, falsa esse, magna diligentia Io. Heumannus V. Cl. comprobavit. Pergunt ad tabularia ecclesiastica & monastica, istaque, si non maiorem, tamen parem esse auctoritatem, statuunt, & illustri Maffei suffragio confirmant. In his fervebantur chartæ, quæ, quo maiorem ad comprobanda pristina iura, adferrebat sacro ordini

Pag. 73

75

82

84

87

89

91

93

94

96

97

- dini utilitatem, tanto maiore diligentia custodiebantur. Illu-
 stribus sane monasteriorum S. Dionysii, Casinensis, Clunia-
 censis, aliorumque exemplis abunde hæc comprobantur. At
 vero, num fuit possibile, ut ex tot seculorum calamitatibus,
 bibliothecis infensibilis, tot diplomata, tanquam ex naufragio
 evaderent, & incorrupta ad nos transmitterentur? Absona
 sane est animia hæc dubitandi libido, quam bene Cl. AA.
 compresserunt. Quid? quod vetustissima ad nostram ætatem
 pervenisse diplomata papyracea, non negavit *Maffei*, etsi pa-
 rum alioquin *Mabilonio* favet. Nec fieri potest, ut testi-
 monio *Hincmari* comprobetur, negligentiores fuisse in con-
 servandis diplomatibus sua ætate monachos. Quis enim ideo
 omnia diplomata credat esse ficta & falsa? Adhæc, si codices
 librorum, decem aut duodecim ante secula, scriptos, adhuc
 extare conceditur, cur diplomata superesse, neget? His gene-
 ratim disputatis, accedunt AA. ad confutandas vagas *Hardui-
 ni*, iam dudum explosas; cupiunt vero, aliis persuaderi, ve-
 ram & ingenuam fuisse retractationis formulam, in *diario
 Trivultiano* publicatam, hancque ob causam iusto acrimie in
Lacrozianam memoriam, bonis omnibus suavissimam, gras-
 santur. Simili ratione, partium studii suspensionem hæc efflu-
 gient, cum ipsi viros ordinis monastici omnes, a suspitione
 fraudis fictorumque diplomatum liberare studeant. hancque
 ob causam non solum *Muratorium*; sed, quod mireris, ipsam
Mabilonium erroris accusant. Etsi ingenuæ confitemur,
 parum optam videri, quam proferunt, testimonii *chronici
 Sublaccensis* interpretationem, ad absolvendos omnes mona-
 chos a crimine fictarum litterarum; nec, si illam admiseri-
 mus, iure inde posse colligi, nullum existere diploma, a
 monachis fictum. Parum quoque res Protestantium se nos-
 se, abunde ostendunt, cum de nonnullorum sententia, quod
 multa extant huius generis instrumenta fabulosa, ita statuunt,
 ut parum absit, quin eam communem quasi Lutheranorum,
 aliorumque, qui a sede Romana liberati sunt, doctrinam & fidei
 articulum esse censeant. Sed nimis longi nobis ipsis videmur
 in narrandis huius generis argumentis, quæ monachis facile
 igno-

ignoscas. Quare strictim de iis, quæ hac de re superiunt, dicemus. Quamvis diplomatis unius varia essent exempla originalia, eaque inter se mirifice differant; nec tamen inde concludi posse, persuadere Lectt. AA. volunt, illud esse falsum, propterea, quod sæpenumero plura eiusdem instrumenti descripta fuerint exempla, eadem diversis temporibus innovata, hincque nata fuerint *chartularia*, quæ frequentia esse solent in tabulariis ecclesiarum, monasteriorum, & his similibus. Horum causam, quæ nonnullis suspecta fuit, agendam, susceperunt nostri, ac verbosius, illa originalibus æquiparanda esse, demonstrare sategerunt. Pugnant contra *Simonem, novorum commentariorum de Gallicanis clericis* Auctorem, & V. C. *Leugletum du Fresnoy*, quorum uterque, cum non æque propensius esset erga sacrum ordinem, ac doctissimi nostri Benedictini, non est mirum, quod nec tanta apud illos, quanta apud hos, sit monumentorum fides, in quibus tamen haud raro omnia monasterii, aut fani cuiusdam, iura posita sunt. Ultimo denique huius sectionis capite ostenditur, quod ex exemplis sæpenumero colligi queat, num originalia vera fuerint, an ficta. Eam ob causam copiose de vitis scribarum agunt AA. iisque de auctoritate diplomatum nihil detrahi posse, comprobandum sibi sumunt.

Progredimur ad sectionem partis primæ posterioris, qua variorum monumentorum, communi diplomatum nomine comprehensorum, certa ac vera nomina explicantur, ac singulorum usus exponitur. *Litterarum* varia sunt genera. Aliæ sunt ecclesiasticæ, eæque *apostolicæ*, qua voce designantur partim *concliorum*, Romæ celebratorum, decreta, partim *decretalæ*, sive responsa, ad eos, qui Papam consulissent, missa; partim *bulle canonice* Græcorum; aut *formate* Latinorum; item *regulares*, quæ ab episcopo ad episcopum missæ, præ se ferebant formulam: *in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti*. & voce *Ἀμήν* concludebantur; *simplices & deprecatorie*, quas presbyteri scribebant; *commendatiæ*, quibus maxime monachi, iter facientes, ab Abbatibus reliquis monachis commendabantur; vel *emancipatorie*, Abbatibus monachis, si ob suspectum præsulis officium de pristino munere de-

Pag. 162.

186.

187.

188.

209.

233.

237.

239.

240.

241.

dece-

- decederet, traditæ; *communicatoria*, sive *confessionis*, item *confessoria*, quibus de fide & religione peregrinaturi, testimonium a confessoribus perhibebatur, solis deinde episcopis reservatæ; *dimissoria*, *apostoli reverentiales*, quibus aliis permittebatur, eum, qui illas acceperat, ad facta officia adinovere; *penitentiales*, pœnitentibus, Romam proficiscentibus, datæ; *canonica*, a metropolitano ad clericos plebemque episcopi, nuper electi, perscriptæ; *formales*, sive *circulares*, *synodica*, *tractoria*, vel *tractatoria*, quas nonnulli inter se distinguunt, alii confundunt; *invitatoria*; *excusatoria*, quibus purgabant se episcopi, qui concilio non interesse poterant; *vocatoria*, a papa ad episcopos datæ, ut ad suscipiendum ordinatiois ritum Romam venirent. His addi possunt litterarum genera, perinde in foris ecclesiasticis, quam secularibus recepta: *citatorialium*, *requisitoriarum*, *commonitoriarum*, quales, a Theodosio iuniore scriptas, publicavit primum Mabillonius *suppl. ap. de re dipl. pag. 88.* ac docte exposuit, licet longe alia de illis sententia fuerit illustris Maffei, a Benedictinis nostris copiose confutata; item, quæ omnium principes sunt, *excommunicatarum*, quarum varia memorantur genera; *decretorum* denique ac *decretalium*. Porro ecclesiasticis cum laicis communes fuerunt *littera appellatoria*, *apostoli*, *placeti*, litteræ, quæ a verbo *placet*, illis subscripto, nomen sortitæ sunt; *littera patentes*, barbæ *patente* dictæ; litteræ *gratie*, *remissionis*, *quitationis*, *perdonationis*, *absolutoria*, *provisiones*, litteræ *salvi conductus*, *allegantiarum*, sive *allegationum civitatis & patriæ*, *bulle credentia*, *appares*, a paribus, *pagenses*, *de nisi*. Ex his, speciminis loco adductis, satis apparet, quanta fuerit auctorum celeberrimorum, in colligendis ac iusto ordine disponendis variis litterarum speciebus, diligentia; nec fateri piget, haud minorem industriad adhibuisse eos, ad explicanda ac enumeranda infinita fere genera *epistoliarum*, *indiculorum* *rescriptorum*. Litteras, generatim sic dictas, excipiunt *chartæ*, sive, quod antiquioribus placuit, *chartula*, quarum nomen cum antea esset diplomatum regionum proprium, tempore Normannorum ad alia quoque eorum genera transferri cœpit. In his
- cum

cum præcipue eminent *littera sacramentales*, vel *charta iurata*, haud prætermiffa fuit a noltris oblata occasio, de iureiurando clericorum, copiofius quam oportebat, disputandi. Sicuti illis fubditi obfequium & pietatem regibus; ita hi, fe iftos defendendos fufcepiffe, teftabantur litteris *mundeburdii*. His accedunt *auctoritates* Ludovici pii, *pancharta* Caroli calvi, *relationes*, quæ Græce *αὐτοψαφίαι* dicebantur, viris illuftribus traditæ, & rem geflam exponentes: *charta traditionis, transfufionis, ufufufruæ, donationis, confectoria, femiplantaria, legataria*, nemini utiliores, quam clericis; hisque fimiles chartæ *fundationis, elemofynaria, folutionis, venditionis, obnoxiationis, obligationis, cautionis, charta pignoratitiæ, hereditaria*, quibus filiabus Francorum, contra legis Salicæ rationem, profpiciebatur, *divifionis & confirmationis, de ducatu, patriciatu, vel comitatu, rogatoria, vel teftium fubfcriptionibus munitiebantur, audientiales, vel ambagibales*. Præter has, nonnullæ occurrunt chartarum appellationes admodum difficiles, & inter doctos viros controverfæ, quales funt voces, *monob, andelane, andelangus, fenice, per punctum confirmata*. Porro memorantur *charta rabbinii, littera diffidatoria*, quibus bellum, aut certamen privatim indictum fuit. Progrediuntur Auctores ad *notitias publicas & privatas*, quarum folennes formulæ funt: *notum, noverint, noffe debetis*, cet. deinceps ad *instrumenta iudicialia*, cuius generis funt *mandata, proceffus, ordinationes, assignationes, inquisitiones, conteftationes, protefta, libelli*, quorum cum fere infinitus eft numerus, eminent inter illos, *libelli dotis, iudicia, placita, fententiæ, dicta, lauda, arrefta, definitiones*. Sequuntur leges, five ab Imperatoribus, aut præfectis prætorio, datæ, *edicta, leges, littera facra, facra iuffiones*, cet. appellatæ; five *constitutiones*, ab Imperatoribus Francicis & Germanicis, a pontificibus, aliisque factæ, & præter alia nomina, *flatuta, pragmatica fæntiones, ftabilimenta, typi*, dicuntur, quibus adduntur *recessus imperii, five capitularia*, illique inferiora ætate *ordinamenta*; five *auctoritates, præcepta, privilegia*, eorumque *confirmationes*, tam a regibus, quam ab epifcopis promulgatæ. His innumera adiiciuntur

Pag. 277.

285.

287.

288.

291.

292.

294.

295.

296.

297.

312.

316.

317.

318.

319.

325.

328.

329.

331.

333.

335.

338.

340.

- tabularum huiusmodi scriptarum nomina, quæ cum nimis longum foret percensere, latis futurum iudicamus, notasse, quod post ea, quæ iam memoravimus, de *instrumentis, conventionibus, politicis & synallagmaticis, syngraphis, chirographis, contractibus, concordatis, tabulis pacis & fœderis*, speciatim *testamentis monachorum*, de *brevibus*, tam generatim spectatis, quam speciatim *papalibus*, eadem diligentia exposuerint doctissimi Auctores; ac his pertractatis nonnulla alia addiderint diplomatum nomina, quæ omnibus tantum non sunt communia. Huius generis sunt *documenta, monumenta, tabule, tituli, diplomata, pagina, memorialia, memoratoria, monstra*, item *scriptura, instrumenta, acta publica & particularia*, cet. Ita sane ad nauseam fere enarrata fuerunt veterum monumentorum, quæ in tabulariis conservantur, genera; sed alia quoque eorum sunt ornamenta, præter singulares partes. Spectant huc *regeſta*, quæ breves actorum publicorum exhibent summas: *Tomi chartarum, libri censuales & polyptici*, quibus reditus ecclesiarum accuratius enumerantur, *vasaria, codices terrarii, inventaria, repertoria, libri inquisitionum*; sive barbare *enquestarum, rotuli, matricule, diaria, libri ordinarii, chartularia*, aliaque. Accedimus, his ita constitutis, ad characteres diplomatum externos, quibus magnam in arte diplomatica auctoritatem tribuunt Auctores, eamque imprimis contra *Cel. Heumannum* Altorfinum, moderate tamen, defendunt, tandemque rectissime pronuntiant: *non ex uno characterismo, sed ex omnibus simul de vetustate chartæ pronuntiandum*. Speciatim disputant, primo loco de illis rebus, in quibus olim scripta fuerunt huius generis monumenta. Antiquissima ætate sæpius, recentiore rarius adhibebantur hanc in rem *saxa & metalla*; vetustiore tamen ætate *tabule lapideæ & lignæ*, & sequiori ævo etiam *aræ*, item laminæ *plumbæ*. His accedebant varia pugillarium genera, diptycha, & folia arborum, in quibus præci Romani scripserunt, item libri *lintei, carbassini*, aliaque; de quibus copiose agitur. Tabulæ lignæ obductæ erant cera, ex quibus nonnullæ conservatæ sunt. Ex earum numero præcipue memorabilis est tabula illa, qua *itinerarium*

varium Philippi pulcri Franciæ regis, eiusque coniugis, describitur, ab *Antonio Cocchio*, Florentino medico, singulari diligentia illustratum. Græci appellabant tabulas, in quibus leges eorum pœnales, civiles, & sacræ inscriptæ erant, *κώβεις* & *ἄζωας*, quamvis fuerit inter utrumque genus & materiæ & formæ discrimen: Romani vero dixerunt tabulas, ex quibus libri componebantur, *codices*; pugillares autem *codicillos*. *Chartæ* nomen proprium erat papyro Ægyptiorum, ac præter eam existit *charta plumbea*, quod *Mabillonius* & *Montefalconius* contendunt. At vero diplomata non nisi in membranis ac chartis descripta fuisse, & ita ad nostram ætatem pervenisse, bene monent, de utriusque, membranæ quidem & chartæ origine, ac variis generibus & usibus, satis copiose commentati. Inter alia de *charta bombycina*, sive *cattunea*, sive *Damascena*, observant, plerosque illud inventum seculi IX. esse censere; iis tamen repugnare illustriss. *Masseium*, qui codicem Marci Venetum celeberrimum in illa scriptum esse, credit; hunc autem seculo saltem IV. non esse superiorem, peritissimi iudicaverunt. Charta ex panniculis composita, & nobis usitata, a Sinesibus A. C. 91. inventa esse dicitur; in occidentalibus tamen provinciis seculo demum X. ex sententia *Montefalconii*; rectius vero seculo XI, quod *Muratorius* contendit, adhiberi cœpta fuit. Dubia omnis illa res videtur *Masseio*; nec sine causa testimonium *Petri Cluniacensis*, de charta bombycina potius, quam vulgari, intelligendum esse monet. Id certum est, & in arte diplomatica bene tenendum, nulla existare diplomata chartacea ante seculum XIII. sequenti autem seculo demum fuisse ita usu recepta, ut charta vulgaris esset ordinaria inscribendorum materia. *Charta* denique *signata* diplom. (*Stempel-papier*), antiquiore ætate non penitus fuit ignota. Inter instrumenta scribendi, quibus veteri & media usi sunt ætate, præcipue commemorantur: *regula*, *norma*, & *canon*, lineis in charta ducendis, *punctorium*, *subula*, *caniculus*, sive *atramentarium*, *stilus*, *graphium*, *calum*, *celtes*, *palimpsestus*, *calami*, *arundines*, *iunci*, *penna*, a *Iuvenali* iam memorata,

Pag. 461.

467.

473.

516.

521.

524.

525.

533.

537.

540.

- peniculus. Atramentum scriptorium, sive librarium veterum, quod ab atramento futorio, sive calchanto, distingui consuevit, non nisi nomine cum nostro conveniebat, ex diversa aliquam materia compositum. Nihilominus difficillimum est, utrumque discernere, quamvis id certum sit, atramentum veterum diutius retinuisse colorem, adeo ut diplomata, seculo X. interiora, si litteræ videntur aliquid de pristino colore perdidisse, non possint non esse suspecta. Præter atramentum nigrum in libris MSS. occurrunt, aureum, argenteum, purpureum, rubrum, viride, ceruleum; rarius vero in diplomatis. Cbrjjobulla enim, seu bulla aurea, non ita dictæ sunt, quod litteræ aureæ in illis conspiciantur, sed quod sigillis aureis sint munitæ; quamvis nonnulla Imperatorum Græcorum & Germanorum diplomata, item Italica & Anglica circumferuntur, aureis litteris scripta, dubiæ tamen auctoritatis, & maxime ab Hickefo & Muratorio impugnata, quos Cel. Auctores refutare conati sunt. Subscriptiones Imperatorum haud raro fiebant minio, ac cinnabari. Progrediuntur doctissimi Benedictini ad scripturam, & eruditissime disputant de litterarum inventione, scriptura universali, antiquiori ævo haud incognita, de scriptura Sinensium, qua non soni, sed mentis cogitata exprimuntur; de hieroglyphis Aegyptiorum, de scriptura Alphabetica, recentiore diluvio, sed antiquiore Mose; de litteris Assyriacis, Babylonicis, Aegyptiis, Etruscis, Latinis, Græcis, quas non ex Aegypto, sed Phœnicia repetendas esse censent; Samaritanis, & quæ ex his ortæ sunt, Copticis, Gothicis, & Etruscis; de charactere Ebraeorum quadrato, quem recentiorem esse Samaritano pronuntiant; de diversis modis, versus, sive lineas ducendi, perpendiculari, orbiculari, spirali, horizontali, de forma bustrophidica, apud Græcos, Gallos, & Etruscos usitata. Explicant porro omnium, quæ nobis servatæ sunt, inscriptionum antiquissimam, a Fourmontio, Amyclis, in ruinis templi, Apollini dicati, inventam, ac nonnullas alias vetustissimas, quas ipsi exhibent æri incisæ. Proferunt denique nonnulla alphabeta, orientalium, Græcorum, septentrionalium, Latinorum, aliaque, quæ brevitat*

tatis causis iam prætermittimus. Ex his satis patet, quanta diligentia, non diplomaticæ, sed totius fere criticæ artis præcepta, in egregio hoc opere tradita sint, & exposita.

ISTORIA DEGLI ANNI SANTI DAL LORO PRINCIPIO fino al presente del 1750.

id est,

ANNORUM SANCTORUM HISTORIA, AB EORUM exordio ad annum 1750. deducta, desumpta magnam partem ex libro eiusdem argumenti, Auctoris P. L. F. Thomasi Mariæ Alfani Dominicani opere, edita a DOMINICO MARIA MANNI, Academico Florentino. Accedunt monumenta, inscriptiones, & numismata, quibus iubilæi Romani illustrantur.

Florentiæ, ex typographeo Io. Bapt. Stecchi, 1750, 4.

Alph. 1. plag. 13.

Benedictus XIV, qui ecclesiæ romano-catholicæ præest, anno 1750. iubilæum annum Romæ celebravit, more inde ab anno 1300 satis trito. Accendit ea celebritas industriam scriptoris haud unius. Alii historicos egerunt, alii theologicis commentationibus eam illustrare studuerunt, alii critica ac polemica eo pertinentia dederunt. Incruenta est Cel. Manni tractatio, quam præ manibus atque ob oculos habemus, & ex qua promulsidem, seu potius bellaria, dabimus. Ex ludis secularibus Romanorum, Honorio imperante, anno 404 adhuc celebratis, iubilæos sanctosve annos Romæ profu-xisse, Auctor negat. Ab anno enim 404. usque ad annum 1300 intervallum longissimi temporis defluxit. Videntur Cel. Viro peregrinationes, Romam olim, ex pio more, invi-sendis liminibus Pauli ac Petri Apostolorum, directæ, originem peregrinationum iubilæarum continere. Bonifacium VIII, a. 1300. tempus ipsis centenarium dedisse, sibi persuasit. Me-

Rr rr 3

mini-

minimus inter hæc Alberici, Monachi trium Fontium, qui in *Chronico* ad a. 1214. testis est, iam Innocentium III anno 1200. Romæ gaudia secularia celebrasse. In Præfatione Cel. Mannius, ab Origine itineris Romam a. 220. facti exorsus, peregrinationes sacras Romanas edisserit, Ennodii Diaconi, Constantis II ad a. 663. Caroli Magni ad a. 774. qui limina templi S. Petri inviserunt. Soliti fuerunt, iam aucte Gratiani *decretum*, Episcopi Italiæ eo confluere ad quintum Maii. *Distinct. 39. Can. 34.* Peregrinatores eiusmodi fuerunt dicti *Romipete, Romæi*, ab Hispanis *Romariti & Romeriti, Romipede* apud Mathæum Parisiensem ad a. 1250. & in Itinerario Papæ Gregorii XI. Peregrinationem illam dixerunt homines ætatis mediæ *Romipetajum*, Itali nunc *Romcaggio*. In Epistolis b. Lupi Ferrariensis Benedictini circa annum 853. dicitur Monachus Dolivaldus, *ad beatissimos Apostolos Petrum & Paulum* ivisse, *ceterosque sanctos, ut Dei misericordiam imploraret.* Clemens VI. iubileum, seu sacrum annum Romanum, ad annum quemvis quinquagesimum restrinxit, causatus, ita se imitari iubileum, Israelitis olim præscriptum *Lev. XXV. Exod. XXIII, 10. 11. Num. XXXVI, 4.* Thomasi Marizæ Alfani libros duos, æque inscriptos *Istoria degli anni santi*, Auctor hic consuluit. Alfanius vero rigaverat arva sua ex libris Andreæ Vittorelli, & Olympii Ricci, de eodem argumento conscriptis. Iulianus Canonicus urbis Austriacæ, eiusque frater Ioannes Mansionarius, *Chronicon* scripserunt circa a. 1300. ac ad hunc annum isthæc memoriæ prodiderunt: *Anno Domini 1300. Sanctissimus Papa Bonifacius, qui destruxit illos de Columna totaliter, & civitatem illorum, & castra dirui fecit, concessit & dedit omnibus vere penitentibus & confessis, qui limina sanctorum Apostolorum visitabunt, a festo natiuitatis Domini 1300 usque ad annum unum, & etiam qui stabunt Romæ continue diebus XV, visitando singulis loca sancta, indulgentiam omnium peccatorum, excepto peccato usura, ad quam Indulgentiam iuit populus sine numero. Memorabile est, usuræ peccatum fuisse extra indulgentiam collocatum. Eodem anno per M. Aegidium Columnam, Cardinalem, iussit scribi*

scribi Bonifacius *Isagogen fidei, ad Regem Armenia, & Capitula fidei Christiana, que Bonifacius misit ad Tartarum, Christi sanctissimam legem amplecti volentem.* Anno iubilæo secundo, tres nobiles Veneti venerunt ad limina Apostolorum, & attulerunt tabulam crystallinam auro argentoque ornaram, ante Petrum locandam. Numismata, quibus Auctor opus distinxit, ex apparatu summorum virorum nactus est, quorum benignitatem & nomina merito prædicavit. Papæ XVIII, iubilæum seu annum sanctum celebrarunt, Bonifacius VIII, a. 1300, Clemens VI. a. 1350, Bonifacius a. 1390, Bonifacius IX a. 1400, Martinus V, a. 1423, Nicolaus V a. 1450, Sixtus IV, a. 1475, Alexander VI, a. 1500, Clemens VII a. 1525, Iulius III a. 1550, Gregorius XIII a. 1575, Clemens VIII a. 1600, Urbanus VIII a. 1625, Innocentius X a. 1650, Clemens X a. 1675, Innocentius XII & Clemens XI, anno 1700, Benedictus XIII a. 1725, Benedictus XIV a. 1750. Auctores LXXII fuerunt Mannio ad manus, qui de iubilæo scripserunt ante eius aetatem. Ad Papas singulos, ex historia & numis, inscriptionibusque, lectissima e penu laboriose collecta, attulit. Formulam indictionis iubilæi, a Bonifacio VIII profectam, Pag. 2
Guilielmus Ventura Astensis, posteris conservavit in *Chronico* c. 26. in L. A. Muratorii *Scriptoribus rerum Italia* Tom. XI. 10.
Statua, quæ Bonifacium VIII e saxo refert, in horto Marchionum Riccardiorum superest Florentiæ, heic denuo in 16.
æis incisa, consonans cum vultu ac mitra Bonifacii, in numo, quem protulit in medium Cel. Manni. In publica apparet porta, quam supra eminet imago Iesu ad pectus protensa. Epigraphæ est: *Iusti intrabunt per eam.* Dicitur vulgo, Bonifacius *regnum* seu mitram, trium striarum ornamento distinctam, usui adhibuisse. At hæc, nec in statua nec in numo apparet. Sunt, qui referant, indulgentiam peccatorum, a Bonifacio confessis & contritis propositam, paruisse ita, ut pertinuerit quoque ad templa Pauli, Ioannis Lateranensis, S. Mariæ Maioris, & Laurentii. At hæc sunt relata recentioris ævi, a Nostro repudiata. Falsum præterea est, vocabulum *iubilæi* sub Clemente VI demum exortum fuisse, ulur-

21. usurpatum quippe iam ætate Bonifacii VIII. Homo 100 annorum, antea iam appellatus fuerat a Flodoardo in Hist. Rheimensi Cap. 17. *iubileus*. Clemens VI. dixit, se duabus visionibus divinis impulsum esse, ad iubileum quinquagesimo anno assignandum, si fides est eius literis bullatis Romam missis 1350, quas ediderunt Albericus & S. Antoninus P. I. *Summa theologica* ad Tit. 10. Cap. 3. 6. At merito eam pro supposititia reputat Cel. Manni. Aliam *Bullam* Clemens iubileam edidit Stephanus Baluzius Tom. I. *Vitarum Pontif. Avenionens.* æque supposititiam. Exstant præterea *Bulle* eiusmodi aliæ non minus spuria, quas Autor propius inspexit, ac sub examen revocavit.
30. Solennitates iubilei expedivit obiitque Romæ loco Pontificis Legatus, Episcopus Tusculanus, Annibal, seu Annibaldus *di Ceccano*, iubilis indulgentiis 15 Jul. immortalus. Maximam Romæ se tunc infudisse multitudinem hominum, testibus non eget. Utrumque natalem domini & anni præcedentis, & anni 1350 exeuntis, complectebatur iubileus. In ædem S. Petri, ad videndum Sacrum salvatoris vultum, quadam Quadragesimali Dominica tot homines convenerant, ut multi eorum opprimerentur & expirarent, teste Henrico Rebdorfio. Pretia rerum crevisse Romæ eo tempore, testimoniis auctorum non indiget. Latrones in territorio Romano sibi prædes avide corraferunt, ut ex peccatorum indulgentiis per peccata nova ditescerent. Transalpini, peregrinatoribus sacris fuere molesti, impositis vectigalibus & exactionibus, coerciti Bulla Papæ fulminante. Ludovicus, Rex Hungariæ, sub finem iubilei Romam salutavit, Neapoli lustrata, ad vindicandam fratris Andreæ mortem, occisi in castello Averfæ per uxorem Ioannam, ut fama vulgatum fuit. In palatio Pontificis habitavit Rex, & quotidie Missæ in æde S. Petri interfuit. Spectavit idem *Judarium Jesu*. Antonii Minoritæ corpus translatum fuit Patavium 14 Febr. & ipse cœlitibus fuit adscriptus solenni formula. Clemens VI. Hugoni, Cypriorum Regi, a. 1350. per epistolam, indulgentias plenas, in usum insulæ Cypri, cuius incolæ Romam haud possent adire, obtulit. Brigitta, e Suecico regio lan-

sanguine nata, venit, consensu procerum, Romam ad iubileum, vidit *judarium* sanctum, simulque visa sibi est convicta ex revelatione Iesu, recte adferi, id omnino esse genuinam. Vide *Brigittæ Revelationes IV, 81*. Suecos, eodem peregrinatos, excepit ipsa hospitio suo. Hugo, Rex Cypri, Romæ eodem tempore fuit, nec non Eduardus Rex Angliæ, Elifabeta Hungarorum regina, alii, largis Papæ indulgentiis cumulati. Bonifacius IX a. 1390 Bullam iubei Avenione evulgavit, lustraturis templa S. Petri, S. Pauli, S. Ioannis in Laterano, & S. Mariæ Maioris, petitioni Romanorum gratificaturus. Urbanus VI id beneficii ad annum 33 iam revocaverat. Regibus Lusitanæ & Angliæ, eorumque familiis, Bonifacius IX. literas indulgentiarum transmisit. Albertus, Marchio Ferrariensis, Magnus Hierosolymitani Ordinis Magister, aliique viri summi, Romam adierunt. Mediolanenses, bello distenti, ex liberalitate Bonifacii IX. obtinuerunt indulgentias, domi valituras tantundem. Fratribus Dominicæ, Erfurti capitulum generale celebrantibus, eandem indulgentiam Pont. immo & Franciscanis Assisii congregatis. Anno 1400 iubilæus annus cepit denuo celebrari, cum Bonifacius IX. Assisium se contulisset. Erat tunc schisma inter eum & Petrum Lunensem. Rex Galliarum, ne quis Gallorum Romam iret ad iubileum, edixit. Pestis ea tempestate Italianam infestavit. Peregrinatores sacri obierunt Romæ sexcenti. Bullam peculiarem Pontifex, ad indicendum hoc iubileum, haud promulgavit. Martinus V. a. 1423 iubileum iam celebravit, testibus: Onuphrio Panvinio, in *Chronico Romanorum Pontificum*, & Andrea Vittorello ad a. 1423, recentioribus refragantibus. Nicolaus V, ad Manichæos in Bosnia & Croatia extinguendos, a. 1449. Thomam, Episcopum Pharensem, ablegavit. Franciscanorum comitia Romæ sacra 1450 pentecostalia adiuverunt contribulis sui, Bernardini Senensis, adscriptionem in cœlitum adorandorum numerum. Nicolaus V, cum purpuratis, nudipes obiit deambulationes religiosas. Archiepiscopus Trevirensis, Iacobus, comitatus 150 equitibus, Romam inivit, nactus a Nicolao V privilegium in-

Pag. 39.

41.

45.

49.

58.

60.

- Pag. 81. situendi Treviris gymnasii, in quo agerent omnium ordinum doctores. In Lombardia hausta fuit mira hominum multitudo, pestis lue. Romam venit Catharina, Bosnia regina, ad 29. Apr. regno orbata, hic morte defungi optans. Obiit Romæ 1487, sepulta in *Ara-celi*, ubi epitaphium eius superat, Ioannes, Dux Saxoniae, Dux Calabriae, Rex Wallachiae, Rex Bosniae, aliique Summates, iubileo Romæ interfuerunt. Nicolai V. numismata iubilea præterminus, Sixtus IV. ad annum 25. revocavit iubileum, ac 1474. id sibi honoris impertivit, ut oves arcesseret suas ad indulgentiarum pubula carpenda. Inicitur eius causæ mentio in Sixti IV. epitaphio, quod est intra basilicam Vaticanam. Iubileum id geminum natalem Iesu comprehendit, finitum tandem a. 1476. exeunte Maio. Alexander VI. ex Lenzolorum gente, adoptata in familiam Borgianam a Calixto III. anno 1498 iubileum indixit, viam procedentibus ad ædem S. Petri præteribens incommodam, Alexandrinam, quam nunc adpellant *Burgonovo*, a. 1505. per Iulium II. lapidibus stratum. Iubileum id multi inviserunt Bohemi, ut solverentur iniecto, per Paulum II. excommunicationis vinculo. Iubileum fuit publicatum ter, 1498, 12 Apr. porro 1499, 28. Mart. ac tandem 22. Dec. eiusdem anni, Dominica IV. Adventus, finita Missa. Pœnitentiarii fuit regula præscripta, recensens peccata graviora, a quibus ipsi hominibus confessis ac contritis indulgere possent absolutionem. Burchardus enarravit structuram sanctæ portæ, ritusque ad eam attinentes. Ipse Alexander VI. eam aperuit & clausit. Iosephus Baldassarri tradidit, *dall' Istoria sacra dell' Anno Giubileo*, Papam nullum hoc ante Alexandrum fecisse. At novitas rei querenda est in nova, portæ novæ, structura. Latrones in monte Viterbiensi, oratoris Galliarum opes & comitatum invaserunt, diripuerunt multa, nonnullos occiderunt. Numisma Alexandri VI. ad annum 1500. cufum, Molinetus protulit, a Nostro repetitum. In postica apparet Pontifex, primum portæ sanctæ lapidem ponens, inter purpuratos, adiecta epigraphæ: *Refravit & clausit an. iub. M. D. Clemens VII. annum 1525. iubileo*

bileo insignivit, a Christianis, aquilonem versus incolentibus terras, haud admodum frequentato. Pontifex in numismate, iubei indice, promissam praefert barbam. Videtur id, duobus post, pluribusve annis cillum. Inde etiam ab anno 1527, quo in mole Adriani latuit obiectus, ad finem vitae barbam tonderi haud voluit, mœroris ita memoriam conservaturus. Dantur tamen numi Clementis, ex ære, iubei, qui Papam tonsuram referunt. Maximum est numisma istius Pontificis, a Radolfino Venuti descriptum, quod neque mentum Papæ tonsuram exhibet. Pests tum Romam & iubileum afflixit. Inviserunt tamen legati Regis Mexicani, ac Imperatoris Aethiopum. Locus datus litteris indulgentiarum, in varia regna missis. Iulius III anno iubeo 1550 se reddidit illustrem. Autor fuit disciplinae illius ecclesiasticae, qua examen institutum est doctrinae ac probitatis ab iis, qui confessiones peccatorum excipiebant. Quatuor basilicae frequentatae, ad indulgentiarum thesauros acquirendos. Stephanus, patriarcha Armeniae maioris, 47 Archiepiscopis comitatus, ac duobus episcopis suae nationis, professus est hoc iubeo consensum cum sede Romana, recepit indulgentias, confirmatus a Papa in dignitate. Franciscus Borgia, iam divus, Dux Candiae, comitatus 30 equitibus Hispanis, iubileum ac Romam illustrarunt. Philippus Neri instituerat a. 1548. *Societatem S. Trinitatis*, excipiendis ac curandis peregrinatoribus sacris Romanis. Cœpit illa munere suo, in iubei celebritate, fungi anno 1550. Anno 1551 in Epiphania, Iulius III, pro more, missa celebrata, clausit portam sanctam S. Petri, adiectis solennibus. Omittimus numos eius iubilares, ex quo Carolus V, eiusque filius Philippus II, alique, Reges, litteras indulgentiarum ab eo nacti sunt. Gregorii XIII iubeus, a. 1575. celebratus, fuit frequentia populorum adfluentissimus. Iussit ipse, ut vultus sacer, lancea, qua Iesus Christi apertum, quamque Baiazetes Sultanus Innocentio VIII donaverat, & capita Petri ac Pauli, populo devoto pioque ostentarentur. Ad quatuor basilicas indulgentiae peccatorum generales iterum decretæ, ad quas diverso tempore

Pag. 105.

110.

112.

116.

127.

128.

135.

Pag. 137. sacris procedendi ritibus publice itum est. S. Carolus Borromæus, iubilæi adiutor, Mediolanensibus Romæ pedes lavit, ac ad mensam servit. Pietatem suam Romæ tunc æque voluit elucere Philippus Neri, cuius *Congregationem, Oratorii* dictam, eo anno confirmavit Pontifex. Iubilæum Romæ celebrarunt, Cardinalis Antonius Granvella, Prorex Neapolis, Dux Bavariz Ernestus, Dux Cliviz Carolus Fridericus, ibi defunctus, cuius epitaphium gloriosum servat Roma in *S. Maria dell' Anima*. Non est, cur de iubilæo Clementis VIII ad annum 1600 dicamus. Nihil enim fere rituum novorum, huic, vel secutis iubilæis accessit. Numi ac inscriptiones, quibus singuli iubilæi ad posteritatem transmissi sunt, non sunt huius loci. Celeberrimi sane Auctoris diligentia, quam ne minima quidem gestorum momenta effugerunt, nunquam non se prædicabilem ostendit, digna, quam posteri suspiciant, ac Romani inprimis laudibus prosequantur.

SAGGIO D' EXPERIENZE INTORNO LA MEDICINA Elettrica, &c.

i. e.

TENTAMEN EXPERIMENTORUM CIRCA MEDICINAM Electricam, a quibusdam physicæ cultoribus captorum Venetiis, ad Abbatem NOLI ET, Academiae Scientiarum Parisiensis, Societatis Londinensis, Instituti Bononiensis, Collegæ, Magistri physices Delphini, descriptum a Doctore IOANNE FORTUNATO BIANCHINI, Medicinæ Professore Neapolitano.

Venetiis, 1749, 8.

Plag. 15.

Vis electrica tuborum atque orbium vitreorum, frictione, atque celeri vortice circumactorum, hinc incallescunt, igneunque aliquod aeris flumen per corpora animata transi-

icientium, postquam sese variis phaenomenis curiosis, & fere stupendis, manifestavit, effectus quoque salutare in corporibus aegrotantium edere cepit. Recensentur doctissimi Ioannis Francisci Pivatti, Iurisconsulti, Venetiis per experimenta physica clari, tentamina tuborum electricorum, in corporibus aegrotantium capta. Momentaneo aliquo illorum impetu, podagricis atque arthridite rheumatica tactis, articulorum vius redditus fuit. Implevit enim Vir eruditus tubos materie aromatica, fragrante atque volatili, varia, qua tuborum internae superficiei crustam induxit, illosque infirmorum corporibus admovit, intellectumque fuit, per imperceptibiles vitri meandros, medicinam in corpora experimentis subiecta penetrasse: namque, si balsamo de Peru plenus tubus esset, illius odor totum pervasit hominem, ut sudor eius balsamum spiraret, atque ipse succus inclusus sensim absumeretur, omnique & odore & sapore privaretur, quo plus frequentiusque vitrum ipsum frictione incaluisse. Illustris Comes Maffei, Epistola ad Pivattium scripta, admirabiles huius experimenti effectus in podagricos testimoniis affirmavit, veritus tamen est, ne sensum mali plus, quam causam, medicina ista abstulerit. Ast Doctor Verrati, Bononiensis, effectuum electricorum excellentiam, experimentis uberioribus, atque additis insuper rationibus, confirmavit, tubosque fragrante materia inductos, plus simplicibus tubis agere docuit, ipsiusque materiae inclusae iter, non tantum per vitra, sed etiam ad tractum catenae ferreae, quam aeger tangit, propagari affirmavit, atque iuvenem, affectu nervino aliquo affectum, curatum vidit. Adeoque electricismus nunc alius simplex per Italiam instituitur, alius medicatus, atque instrumentum nunc, pro materiae medicae vitro inclusae differentia, tubi electrici *antipodagrici, antapoplectici, diuretici, anhyseri, sudorifici, cordiales, cephalici*. Equidem ignis ipsius, ex corpore aegrotantium, si medicatus tubus est, prolecli, color alius, quam qui tubo simplici admoto fuit, haud observatur: ast sensus eorum, qui experimento subiacent, vividior longe est, quam quem habent, si vacuus medicamento cylinder fuerit. Hinc, cum propulsa materies medica, per transversos tubi

crystallinos parietes, in corpus hominis esset, sudor de nocte magnus ac copiosus ægrotis obortus fuisse deprehensus est, cum celeri effectu, ut, qui hoc medicamento ulus erat ægrotus, artuum inferiorum motu privatus, altero die sine sustentaculis incedere posset. Neque tantum in morbos nervosi generis, imperium suum electricismus exercuit, sed aliis quoque morbis, ut *obstructionibus viscerum, ictero*, atque *tumoribus* fuit saluberrimus. Inter virtutis tuborum electricorum medicæ testes atque defensores, nominatur excellentissimus Professor, qui hanc Academiam nostram ornat, Winklerus; cuius oratio panegyrica, super hoc argumento 1748 habita, cum encomio recensetur.

Apud omnes tamen fidem nova ista medicina infusoria haud invenit, fueruntque, tam inter Neapolitanos, quam inter Anglos, quibus, experimenta a Pivatius per tubum medicatum instituta, haud successerunt: sive quod crustam balsamicam internæ vitrorum parieti haud recte inducerent, qui imitati sunt; sive quod vitra, atque crystallina vitrorum materies, non responderet, essetque talis, per quam minimæ particulæ frictionibus excitatæ transpirare haud possent. Vana etiam fuerunt Abbatis Nolleti facta super eodem argumento tentamina, cuius Epistola, qua Pivatii experimenta sibi haud successisse asserit, inserta est. Sed Pivatius, Libro, cui *reflexionum physicarum super medicina electrica* nomen dedit, facta a se experimenta repetit, atque illorum fidem vindicat, laudatque tubos pice medica inductos, illosque orbibus vitreis præfert. Describit etiam massam medicamentosam, qua vitrum inducendum est; constat illa ex *Terebintina Cyprina, balsamo Peruviano, seu Toletano, Benzoino sulphure, galbano, succino, asa fetida, storace*, aliisque similibus resinis odoriferis. Omnis materies, pro tubi capacitate, subtiliter pulverisata, vitro includitur, ipsumque vitrum agitatur, ut eius parieti pulvisculus adhaerescat; deinde tubus super carbonibus frequenter rotatur, ut massa liquecat, oportetque cylindrum subinde, ubi incaluit, manu circumagi, ut crusta æqualis fiat. Recensentur abinde, contra Nolleti incredulitatem, odorum per transversum vitrum

vitrum halantium differentia, postque experimenta cum terebinthinaceis, ac balsamicis facta; tandem sulphuris communis experimentum adducitur, cuius halitum Lipsienses, quorum fidem Auctor excitat, per cameram ubique diffusam fuisse, atque ab illo, qui tubum tetigerat, in se receptum, ab eodemque sudores sulphur olentes illa nocte effusos fuisse, retulerunt. Sed nihil horum, omni adhibita industria, quam excellentem illi esse novimus, Abbas Nolletus vidit, nec viderunt aut observarunt alii, veluti Auctor refert: *Watson Londinensis, Ialabert Genevensis, Bofus Wittembergensis, Pater Garus, Taurinensis*. Ipse Auctor, sulphuris odorem, etiamsi globum rapidissime verteret, haud percepit, atque camphora quoque, moschum, sal volatile Anglicum, balsamumque Peruvianum, sine successu tentavit. Scripta erat ad Privatium epistola, de Mercurio, per transversum vitrum tubi, in corpus lue Gallica affecti hominis compulso, quo illi omnes unctionis mercurialis effectus venerint; verum hydrargyrus, Auctori experimentum instituenti, praeterquam quod lucidissimum phosphorum, in globo vitreo agitato, funderet, haud paruit. Ne quid experimentorum deesset, Electricifimos omnes, quotque electricitatis medicae fautores per Italiam mente conceperant, vomitorios, purgantes, soporiferos, imitatus est A. Inclusit *Euphorbium*, quod ex purgantibus summum est, postea *opium*, somniferum remedium, vitro, sed electricitate hac medica, nullos effectus illorum, quos fama ferebat, produxit. Interea tamen eruditus Vir, Doctor Bianchius, celebre universitatis Taurinensis nomen, se, purgantibus tubo conclusis, quem manu capiendum atque continendum iusserat, alvum subduxisse gloriatus est. Ad stipulatur *Veratti*, illustre nomen, suisque observationibus medicis, de effectu Aloes, gummi guttae, Scammonii, medico, si quis electricitate perfusus tubum illis rebus plenum manu tenuisset, testatur. Mirum omnino, qui fiat, ut Italiae gentes electricifimi vires plus Gallis percipiant. Certe excellentissimus naturae antistes, *Nolletus*, in *Recherches sur les causes particulieres des phenomenes electriques*, sine successu experimentum tentavit. Possitne purgan-

gantis medicamento stimulus, electrica vi, minimis vasis cutaneis impulsus, perque omnia corporis vasa, antequam ad intestina feratur, diductus, mechanicam purgandi vim, quæ in determinata aliqua acredine ponitur, retinuisse? Certe, omnem rationem sufficientem phaenomenorum physicorum deficere oportet illum, qui persuasum sibi habet, electricismo alvum subdaci posse. De medicamentis, æqua vi in totum hominem agentibus, paulo plus probabilitatis superest, fieri posse, ut medicamentum cute humana susceptum, vel sudores, vel urinam moveat. Quis autem modus, per impene- trabile vitrum, istas facultates medicas, mediante electricismo transpirandi? Certe, Auctoris omni, quæ potuit adhiberi, industria, nihil horum omnium effectum fuit. Negandum tamen est nequam, solo tremore nervorum, quem electrica effluvia in homine excitant, aliquid effici contra morbos nervosi generis posse.

CAROLI FRIDERICI HUNDERTMARK, PHILOS. & Med. Doct. & Prof. Publ. Lipsiensis, Academiarum, Imperialis naturæ curiosorum, & Regiæ Holmiensis col- lege, Instituti Scientiarum & artium Bononiensis Aca- demici, de Mercurii vivi, & cum salibus variè mixti, summa in corpus humanum vi atque efficacitate, eiusque cum Sulphure laxius vel arctius coniuncti virtute in idem nullo, liber singularis, in quo simul varia chemiæ capita illustrantur.

Lipsiæ, ex officina Ioannis Friderici Gleditschii, 1754. 4 mai. Plag. 22.

Universam hydrargyri historiam, naturalem, physicam, chemicam, medicam, libellus edit. Ex gleba fusca, quæ *minium* veteribus, vel spontaneus stillat, vel ignis tortura elicitur, aqueo fluore fusilia, igne dissipandus facillime, ex minimis denuo concrefcens, summe mobilis, ex terra vitrescibili & materia phlogista compositus esse visus. Aurum, plumbum, facillime penetrat, argentum minus expedite, cu-
prum

prum difficulter pervadit, ferrum neutiquam. Neque in metallorum, neque in semimetallorum numero, sed fluor metallicus est, metallorum forte principium, licet ex illis obtineri arte nequeat. Plumbum atque Bismuthum propius attingit, hoc interveniente, illi penitus iungitur, inde est, quod impostores hydrargyrum plumbo corrumpere didicerunt, tum aliis experimentis, cum maxime illo hanc fraudem detegente, quando adulterinus & corruptus plumbo mercurius, affuso spiritu acido, in cerulam solvitur. Venenum esse putavit antiquitas, atque pondere liquoris huius metallici interanea rumpi, arbitrata est. Mitius sentiunt recentes, & aliquem eius usum in primis viis esse posse ostendunt, quando, si ore captus est, tota massa descendens duram faciem expellit, vermesque exturbat, quos quoque, cum aquis cocta, enecare perhibetur. Vasa tamen lactea haud superat, subito in unam massam, descensu, concrefcens. Si suus est, crudus, purus, potest quidem suffitu, unguentis, ad sanguinem duci: nocet autem, quando particulas sanguinis rubras delet, inque tenuis pus, saliva, sudoribus, urinis, alvo fluxurum, convertit. Cum salibus acidis, spiritibus scilicet salis marini, nitri, vitrioli, atque cum sulphuribus, amicum subit confortium, & diversas utrinque mutationes patitur. Salium enim connubio acrescit, mordax rodensque evasurus, quod mutatae per istorum salium adhaesionem formae tribuitur. Mirescunt autem crystalli, cum novi hydrargyri sextuplum illis additum, vel spiritus ardens desuper accensus, vel materies, affusa frequenter aqua, elota est; atque hi optimum, si providentia accedit, medicamentum sunt. Cum sulphuribus similiter coit, dubiumque est, an acida, an inflammabilis sulphuris pars, eundem vinciat; sunt autem variae mixtiones exinde natae, tam ab arte, quam a natura venientes. *Minium*, quod nostris *cinnabaris*, mercurii & sulphuris magna est. Ast cum veteres *sumabapi* nominant, succum indicum ex rubro inficientem volunt. Pictoribus relinquenda illa res est, medicis inutilis futura, utpote cum, si quid in cinnabari est, quod medicamenti loco esse possit, ad mercurium, sub sulphuris velo latentem,

referri debet. Cum autem ille vinculum suum sulphureum in corpore haud deserat, inanis quoque fiducia est, quoniam multo in hoc medicamento collocant. Historicæ ac chemice declarationi, medicam *Experientissimus Auctor* subnectit, & usum pharmaceuticum inde paratorum explicat, suas aliorum sententias opiniones obfirmans, aliquibus, qui circumbarum magni faciunt, modeste contradicens, ubique perspicuus, lectone veterum & recentium plurimum valens, nihilque exponens, quod experimentorum fide compertum sibi haud habeat.

SCIENTIA ECLIPSIUM, EX IMPERIO ET COMMERCIO Sinarum illustrata; complectens integras Constitutiones astronomicas P. IAC. PIII. SIMONELLI, Observationes Sinicas P. IGNAT. KEGLER, Investigationes ordinis Eclipsium P. MELCH. A. BRIGIA. Soc. Ies.

Romæ, typis Ant. de Robeis & Lucæ ap. Salv. & Io. Dom. Marsch. 1747, 4.
Alph. 4. plag. 5. Tabb. æn. 17.

Sylloge hæc est variorum *Tractatum*, doctrinam eclipsium illustrantium, editorem agnoscens *R. P. Melchiorum a Briga, S. I.* In *Partes* distributa est quatuor, quarum prioribus duæ ea complectuntur, quæ, in Sinis elaborata, exinde in Europam transmissa sunt; duæ autem posteriores, quæ ex Europa in Sinas transiere, continent.

Partem itaque primam constituit: *R. P. Phil. Simonelli, in Sinarum Imperio tertium Vistori, Tractatus de geometrica, sive optica, eclipsium solis, lune, & siderum, constructione, a. 1738.* e Sinis ab Auctore ad dictum *R. P. a Briga* missus, continens pag. 156. Integra in eo sistitur eclipsium theoria, & praxis. Inprimis vero id egit Auctor, ut methodum, eclipsium solarem, seu potius terrestrem, typo quodam delineandi, atque hinc apparentis locorum, penumbrae lunaris, phasium defectus solatis &c. determinandi, perspicue declararet;

raret; ea non solum e theoriæ principis, ut par est, derivando, sed & ipsam praxin, ad omnem, quæ possit, facilitatem non minus, quam accuratorem, deducendo. Methodum hic utramque, & geometricam, & trigonometricam, semper combinavit, eam, quæ optime usu venire possit, adhibens, quo semper una alteram iuvet, &, una commode locum non habente, per alteram res possit conlici. Quæ omnia ordine & methodo optima, omnique cum perspicuitate executum esse Auctorem, merito fateamur.

Pars secunda continet R. P. Ignatii Kegler, Soc. Ies. in *Imperiali Academia Pekinensi Astronomia Præsidis, & Sociorum, observationes eclipsium, variorumque congressuum celestium, in Sini habitas*, pag. 106. Traduntur hic observationes circa eclipses lunæ, solis, Iovis & satellitum, occultationes vel congressus insigniores in planetis aliis, occultationes fixarum a luna, Cometarum a. 1737 & 43 transitus prope fixas. Generatim factæ sunt hæc observationes ab a. 1725 usque ad 43. Adiecit his Doctiss. Editor Observationes de iisdem phenomenonis cœlestibus, in Europa institutas, ut ambarum consensus exinde elucesceret. Additæ præterea sunt Tabulæ chronologicæ eclipsium solis & lunæ notabiliorum, de quibus constat, longe ante æram Domystanam, ad hunc usque diem, quarum fit mentio in ipso Opere.

Pars tertia sicut R. P. Melch. a Briga *Investigationes ordinis eclipsium, ubi præcipue aliorum ecliptica periodi explentur, novæ inveniuntur*, pag. 228. In Epistola ad Academiam Pekinensem exponit Auctor, quis fructus ex observationibus & studio Astronomiæ in propagandam religionem redundet, & quantopere ideo ea conveniat Apostolicis in Sinarum Imperio operariis. Triplicem vero investigationem ordinis eclipsium hic proponit: 1) ordinem earum in seipsis, & natura sua; 2) in suis periodis, sive harmoniam earum periodicam; 3) ordinem doctrinæ. *Prima* investigatio nil aliud est, quam generalis quædam de eclipsibus tractatio, ubi traduntur prænotanda ante observationem eclipsios, sive generalia circa naturam luminarium, eclipsium causas, sinem,

usum, tam astronomicum, quam alium, phaenomena luminis secundarii & colorum, specierum phaesos, quantitatis, locum, tempus, numerum, & intervalla. Omnia itaque haec, quae distinctis propositionibus perspicue declarantur & demonstrantur, vicem subire possunt Introductionis in integram doctrinam eclipsium. In altera investigat, ante omnia ostendit, dari periodicam eclipsium revolutionem. Dein eiusmodi periodi construendae leges tradit. 1) In investigandis eclipsium periodis licere sequi methodum veterum Aegyptiorum, per motus medios, traditione notos, & iterata observatione confirmatos. 2) Epocham tamen, sive initium periodi eclipsios, statuendam, tempore vero, in aliqua eclipsi aut observata, aut legitime e Tabulis deducta, quae non sit ita parva, aut distans a nodis, ut hi in fine periodi distent a luminari- bus ultra terminos, qui requiruntur, ut alicubi detur eclipsis. 3) Inter motus medios utendum illis annis solaribus, qui & ad intentum aptiores sunt, & a caelo non admodum disti- dent, & adhuc apud gentes cultas sunt in usu. 4) Ad con- stituendas eclipsium periodos, aequandos annos solares cum lunaribus, saltem per aliquot epactas, eo perfectiores, quo mi- nores. Porro fundamenta & artificia constructionis perio- dorum exponit A. Ostendit hic, apocatastasin eclipsium per- fectissimam, sive in omnibus omnino circumstantiis exactam, non inveniri posse intra pauca annorum millia, imo ipsam habitudinem inter pauca secula restituendam sperari non posse. Attamen non frustra ideo requiri periodicam eclipsium revolutionem, etsi occurrant hic varietates inter Astrono- mos. Licet nempe motus medii exagitati sint, ad facilitan- dam computationem, & differant a veris motibus, iis tamen (stabilita aliunde epocha,) uti nos posse in condendis eclipsium periodis, etiam independenter ab hypothelibus. Iam terminos, qui requiruntur, ut accidere possit eclipsis, tam solis, quam lu- nae; sive distantiam eorum a nodo, secundum placita praeci- puorum Astronomorum exhibet. Examinat denique cyclos Junii solares haecenus assumptos. In horum nullo restitutio- nem eclipsium inveniri, probat, nisi ingens numerus anno- rum

rum assumatur. Discrimen cycli luni-solaris a periodo Iuliana, atque imperfectionem cycli vulgaris 19 annorum, perspicue demonstrat, ut & aliarum, ut Aegyptio-Chaldaicæ, Chaldaicæque compositæ. Nec magis perfectas esse, machinam a *de la Hire* traditam, nec non investigationem per certos numeros, cuius fundamentum clare exponit; aliam ipse regulam explicat, eiusque consensum cum calculo palam facit. Pergit dein ad emendandas allatas periodos, & inventionem novarum periodorum luni-solarium, simul & eclipticarum. Rei natura non permittit, ut de his uberiorem tradamus notitiam, quare ad ipsum fontem ablegamus Lectorem cupidum investigationum harum, non arduarum minus, quam usu suo se commendantium.

Pars quarta, tertiam dictarum investigationum sistit, ordinem nempe doctrinæ, de quibusvis ecliptibus prædicendis, repræsentandis, observandis. Uti præcedentes investigationes erant præsertim chronologicæ, ita hæc est theoricæ. Principio generatim de constructionis eclipticum omnium astronomicæ fine, utilitate, inventione; eorum, quæ hunc in finem assumuntur, veritate; hinc ipsius constructionis rigore, commentatur A. Post fundamenta theoriæ & praxis recentioris, eaque veteribus iam probe nota fuisse, ostendit; qua occasione varia notat de *Thaletis* eclipsi, eius collatione cum epocha Troiæ incensæ, Olympiadum, U. C. & Iolis defectione in Sinis visa anno ante C. N. 776. Quid etiam veteribus notum fuerit de ipsa arte, tam observandi, quam prædicendi eclipses, exponit. Dignissimæ sunt, quæ legantur, disquisitiones historicæ, hanc in rem a Doctiss. Auctore allatæ. Progreditur deinceps ad ipsam doctrinam constructionis eclipticum. Primo, quomodo calculus huic in finem instituendus, ordinandus, abbreviandus sit, edocet. Varias hic Tabulas astronomicas examini subiicit, earum consensum ac dissensum exponit, huncque e medio tollit; post integrum calculandi processum, probe ordine, ac perspicue tradit; dein ipsam constructionem, seu exempla præcedentis calculi, clare describit. Enumerat ea occasione methodos hætenus notas, pro definiendis

dis phaſibus eclipſeos lunaris, quæ ſunt: geometrica & mechanicæ ſimul, per constructionem geometricam & circulum; arithmetica per tabulas; trigonometrica; algebraica, ſecundum *Maſerum, Louville &c.* per ſectiones conũ, ſecundum *Cl. Boſcovich;* per harmonicam periodicam, ſive ex alia eclipſi iam obſervata: mere organica; denique obſervatio immediata. Porro varia praxeos geometricæ ſubſidia utilia in uſum vocare edocet, quo pertinet *P. Chriſt. a Maire* nova methodus geometrica, pro determinanda latitudine & longitudine cuiuſvis puncti in circulo, hemiſphærium terræ illuminatum repræſentante, nec non *Boſcovichii* nova methodus adhibendi phaſes aliquot eclipſeos ſolaris, ex obſervatione notas, ad determinandas reliquas ignotas, & plurima problemata ſolvenda. Porro uſum globi geographici, in inveſtigandis eclipſibus declarat, ſimulque de globorum utilitate & inventione varia notat, alia quoque inſtrumenta peculiariora pro eclipſibus, ut notas illas *Appiani*, & machinam *Hircanæ*, aſſert. Poſtea ipſam methodum, obſervandi eclipſes ſolis, ut & tranſitus Mercurii & Veneris ſub ſole, (qua occasione de maculis Veneris diſquiri,) reliquasque occultationes Martis, Jovis, Saturni, & utriuſque ſatellitum, cometarum & fixarum, explicat. Dein uſum eclipſium in Geographia, ad detegendas longitudes & latitudes, denique in moralibus, ut & in propaganda fide, exhibet. Adiectæ ſunt novæ Tabulæ, pro periodica eclipſium harmonia, & Sinicarum obſervationum uſu.

BIBLIOTHECA COLONIENSIS, IN QVA VITA ET libri typo vulgati & manuſcripti recensentur, omnium Archi-Diœceſeos Coloniensis Ducatum, Westphaliæ, Anſgarie, Marſe, Clivie, Juliaci, Monſium; Comitatus Arenſbergæ, Marchiæ; Veſte Recklinghuſanæ, Territoriorum Ravenſteinii, Ravensbergæ, Eſſendiæ, Werdene, Civitatum Coloniæ, Aquarum-Grani, Tremonie, Indigenarum & incolarum Scriptorum. Præmittitur chorographica deſcri-

descriptio omnium Parochiarum ad Archi-Diœceseos Coloniaensis Hierarchiam pertinentium. Subiungitur index quadruplex: primus cognominum; secundus nationum; tertius dignitatum & Statuum; quartus materiarum, & speciatim etiam Historiographorum, Anecdotorum, Anonymorum, & MSs. de his regionibus, & harum iure publico tractantium. Accedunt vitæ Picturæ, Calco-graphorum, & Typographorum celebrium notitium. Cura & studio IOSEPHI HARTZHEIM, Soc. Iesu Presbyteri, SS. Theol. Doctoris, Regentis Gymnasii Tricoronati.

Coloniæ Augustæ Agrippinensium, sumptibus Thomæ Oden-dall, civis & bibliopolæ Colon. 1747. fol.

Alphab. 4. plag. 19.

Ex amplissimo huius Operis titulo, cognosci iam potest univ-
ersum Auctoris Clarissimi institutum, ideoque paucis
modo referemus, quid præstiterit. Duabus potissimum de
causis, inductum se ad editionem illius esse profiteatur. Tum
enim scire se, ait, neminem, qui Archi-Diœceseos Coloniaen-
sis Scriptores recensere studiosius, eorumque vitas, uno iun-
ctas Volumine, conatus sit ad posteritatis transferre memo-
riam: tum animadvertit quoque, complurimi, qui his in ter-
ris floruerunt, eruditorum notitiam, vel prætermissam plane ab
aliis, vel perperam ac falso nonnulla iis adfecta aut detracta
eneonia fuisse. Operam igitur dedit Auctor, doctos patriæ
suz cives, quotquot reperiri quidem poterunt, ut ex tene-
bris proferret in lucem: quo consilio vitam primum cuiusli-
bet scriptoris, ex documentis publicis pariter, manuque exa-
ratis tantum, composuit, & quæ ad eam ex Topographia
& Chronologia illustrandam confirmandamque facerent, un-
dequaque collegit. Deinde scriptorum editorum Catalogos
sub

subiunxit, nominatis etiam, & ubi lateant, fideliter indicatis iis, quæ typis adhuc excusa non fuerunt. Postremo nec Anonymorum rationem habuit nullam, sed velum potius, quo se abdiderant, iustis retraxit locis, nec, quibus suos irrigavit hortulos, fontes reticuit, boni historici officio satisfacturus. Cæterum, ordine usus alphabetico est, omnesque scriptores secundum prænomina produxit in scenam, qui tamen modus inficetus Lectoribus molestusque videbitur. Solo prospectum est iis cognominum indice, quod summe etiam necessarium erat, in tanta Auctorum copia, quorum sane plurimi non eam consequuti famam sunt, ut operæ pretium sit, eorum prænominibus fatigare memoriam. Inter celebriores viros, qui exhibentur hac Bibliotheca, in oculos nostros incurrunt: *Adamus Adami, Anna Maria Schurman-
nia*, femina quidem sexu, at viris ob doctrinæ elegantiam iungenda, *Bernardus Susholt, Casparus Enz, Casparus Kle-
ckius, Detmarus Müllerus, Guil. Insulanus, Henr. Corn. Agrip-
pa, Henric. a Rosenthal, Herm. Buschius, Hermannus Comes
de Newenaer*, qui primus Caroli M. vitam, ab Eginbardo de-
scriptam, ex MSto edidit, *Jac. Middendorpius, Jac. Ompbalius,
Jac. Kickius, Io. Casarius, Io. Duns, Scotus, Io. Ge. Eccardus,
Io. Gelenius*, Canonicus Colonienfis, *Io. Buxtorfius, Io. Stei-
danus, Io. Saurmius, Io. Wierus, Martinus Bucerus, Suffridus
Petri, Salvianus, Reinerus Bachovius ab Ecbt, Thomas a
Kempis, Tilemannus Hesbuius*. Copiosius tamen de nonnul-
lis erat dicendum, sive vitam spectemus, sive ingenii monu-
menta. Sic, ut exemplo utamur, pag. 34. de *Susholto* ubi
differit Auctor, plura commemorare eius scripta potuisset,
si vel solam consulisset *Bibliothecam Lipsio-Ienicbia-
nam*. Paucissimis etiam p. 174. de *Io. Ge. Eccardo* agit, no-
minatoque eius opusculo, quod Coloniz autographum exstat,
& *gründliche Widerlegung Capitis II. der so genannten Secu-
ris ad radicem posita, abgefasset 1724.* inscriptum est, ea subii-
cit tantum: *reliquum viri elogium, & scriptorum syllabum, da-
bunt Wirceburgenfes aut Hannoverani.* Aut silentio hunc virum
transire penitus, maxime quum per exiguum factem tempo-
ris

ris spatium Coloniz commoratus sit, aut uberiori sermone eiusdem in literas merita exponere debebat. Tamen sua opus utilitate non destituitur, iisque cum primis se commendabit, qui religiosorum hominum quandam exoptant notitiam. Nec aliis historiz litterariz amatoribus Auctoris conatus displicebunt. Varia enim intermiscet passim, quæ certa huius studii capita illustrant. Pertinent huc v. g. complura *Chronica Coloniensia* pag. 59. inter quæ primum, opera Io. Kœlhoff, 1489. in fol. caractere Gothico, variisque referta iconibus, prodit: *die Chronica van der billiger Stadt Cullen*. Repetitum typis est opus 1490. 1494. ac denique 1499. quæ vulgo notior est editio, & quasi sola esset, laudatur; etsi rarissima sit, adeo, ut Scriptores nonnulli Germanicarum Bibliothecarum eius non meminerint, tanquam ignotæ, aut de cuius existentia dubitarent. Pag. 310. seq. de *typographis Coloniensibus* agitur, quibus addenda, quæ pag. 35. seq. obveniunt. Hoc scilicet loco diversæ, etiam antiquissimæ, *sacri Codicis editiones*, a Coloniensibus adornatæ, recensentur, laudata præ ceteris ea, quæ circa annum 1470 sermone Germanico in lucem fuit emissa.

HISTOIRE DE CATILINA, &c.

i. e.
HISTORIA CATILINÆ, EX PLUTARCHO, CICERONE, DIONE CASSIO, SALLUSTIO, & aliis Historicis antiquis, desumpta.

Amstelædami, apud Marcum Michaëlem Rey, 1749, in 8.
Plag. 8.

Lectores nostri, qui redeunt in illius temporis memoriam, quo duo principes poetæ Gallici, fabulas tragicas, ab se confectas, Catilinæque nomen sibi præfixum habentes, theatro simul proponerent, ac pro sua quisque Venere, huiusque, præ altera illa, venustate, tanta animorum contentione digladiarentur, ut ipsam multitudinem partes in contrarias scinderent: intelligant facile, quid sit, cur Auctor, nefarii hominis
U u u u vitam

vitam ac res gestas denuo scribendas sibi putaret, nec minus ex præfatione statim videbit, quibus partibus maxime ferviat. Opportuno enim, ait, tempore, hoc opus ab se confectum prodire, quo *Catilina* in fabula principis trægici, qui quidem regnante Ludovico XV. vixerit, *Crebillonii*, maximam Europæ urbem non minus commoveret, quam ipsum illud hominis monstrum urbem, in qua erat imperii orbis terræ domicilium, quodam tempore miscuerit. Atque uti habeat, quo consiliium hoc suum ab aliorum reprehensionibus defenderet, & cur post Sallustium, historicum omnibus numeris absolutum, ad scribendum appulerit animum, diceret, huius laudem paululum imminuere conatur. Cum enim duo sint, quæ ad bonum historicum requirant, primo, ut a partium studio sit alienus; deinde ne quid earum rerum sileat, quæ momentum aliquod habere videantur, (præf. IX.): utramque hanc virtutem in Sallustio non intemeratam reperiri, probandum sibi sumit. Primo enim, ait, quod virtutem Ciceronis, in opprimenda hac factione conspicuam, suis laudibus minus ornet, facile indicare animum obnoxium, neque ab omni partium studio liberum. Cuius rei causas, ex diverso orationis genere, quo uterque usus sit, atque ex eo ducit, quod, ob imminutum patrimonium, Sallustius Senatu, Cicerone forsitan auctore, ut suspicatur noster, quoniam illius in Senatu magna semper auctoritas esset, moveretur. Deinde civilem Crispi prudentiam ideo suspectam reddit, quod, cum causas conversionis reipublicæ, ætate Marii, Sillæ, ipsiusque adeo Catilinæ, factæ, quærat, eas in tribus maxime rebus conspici dicat, ambitione, luxuria, & perturbatione disciplinæ, (*dans la corruption des mœurs.*) Si enim ætas illa maximum habuerit ingentium virorum proventum: si res a Romanis optime gestæ tum fuerint: neque ambitio, nec luxus, nec morum corruptio, causas eius corruptionis, ipso quidem iudice, sustinent. Quod exemplo Gallorum, in ipsis voluptatum illecebris, ac medio earum fructu, fortium victorumque, demonstrari satis posse arbitratur; ubi multum simul iactat victoriam Fontanensem: obliis forte, castrorum ibi munitiones ita fuisse

se durissimas, uti, qui eas defenderent, Galli, ipso quidem non insitiant, erant mollissimi. Iam si quæramus, quænam fuerint illæ conversionis rei Romanæ causæ, Sallustio ignoratæ? acitiarum, respondet, amplitudinis, & potentæ excessus; quam in rem Cap. 9. libelli Gallici laudat, qui est *des causes de la grandeur & de la décadence de l'Empire Romain*. Quæ quidem, quatenus sententiæ Sallustii sint contraria, aut omnino vere dicta, in præsentî copiose non disputamus; neque quærimus, utrum Romani potius, an Galli, regnante Ludovico XV. quod Auctor affirmat, Sillam, Marium, Caesarem, Sertorium, & Pompeium, penitus cognitum habuerint perspectumque. Sed satis diu tanquam in limine substitimus: veniendum est tandem ad ipsum libellum. Descriptus est ille in *tres alios libros*, quorum *prior* genus, educationem, iuventutem, Africæ administrationem, crimina peculatus & incestus, atque alia cum his coniuncta, usque ad illud tempus, quo in Consulatus petitione reiectus, Cicero autem electus est, complectitur: *alter* de coniuratione exponit, usque ad egressum Catilinæ in castra Manlii: *tertius* denique illius eventum commemorat. Quæ omnia, cum satis nota sint, non est ut pluribus repetamus. Ipsum orationis genus, paulo interdum propius ad declamatorum dictionem accedere videtur, quam historiæ verecundiam decebat.

Pag. 1-22

73.

**DE DUOBUS IMPERATORUM RASSIÆ NUM-
mis 1750. in 4.**

Plagularum 3.

Plura de hoc libello, splendidissime ornato, eruditeque scripto, quam titulus, quem integrum huc posuimus, habet, scire nos Auctor noluit. Quo infrequentior autem, in vulgaribus historiæ compendiis, Imperatorum Rassiæ mentio hodie est, eo gratiorem illam studiosis pernoscentiarum rerum gestarum, acceptioremque futurum esse, non vane auguramur. Sunt numi, quos explicandos sibi sumit, *Stephani* potissimum, & *Vrossi*, Rassiæ Imperatorum; in quibus illustrandis

U u u 2

ita

ita doctissimus Auctor versatur, ut non vitas modo eorum breviter exponat, sed tribus etiam aliis, eiusdem gentis numis, lucem affundat. Cuius generis libelli parvi, cum multorum in notitiam pervenire non facile soleant, & utiles tamen iucundique sint: argumentum huius breviter enarrando, operæ pretium nos facturos esse confidimus. *Stephanus* igitur, cognomine *Dulcianus*, aut *Eleemosynarius*, 1331. rerum potitus, sæpe feliciter adversus Turcas dimicavit, regniue fines longius protulit, multisque civitatibus, ac toti ferme *Albaniz*, *Romaniz*, atque *Epiro*, regni sui iura indulfit. Quibus rebus gestis cum ingentes sumeret spiritus, consentientibus regni proceribus, Imperatoris titulum sibi arrogavit, relictæ *Vrosio*, filio suo, regia dignitate; omniaque inuenera, quæ usu recepta illis temporibus, in Imperatorum aulis, erant, instituit, aquilamque bicipitem insignibus suis, albam in campo rubro, inseruit, ac pecuniam etiam, hoc imperatorio nomine insignivit. Sedet enim ipse in prioris numi adversa parte, ornatus diademate, dextra sceptrum tenens, hilius habens pro cuspide, lævaque globum amplexus, cui crux est imposita, additis verbis: *STEPHANVS IMPERATOR*. In altera parte *S. Triphon*. stans, nimbo redimitus, palmam dextra, sinilemque illi, cuius meminimus, globum sinistra ferens, visitur, circa cuius imaginem sunt verba: *S. TRIFON. CATARINEN*. Quo tempore imperatorium fastigium *Stephanus* adierit, non satis constat. *Orbinus* eam rem anno 1340. dissentiente tamen *Cangio*, adscribit; certum nihilominus est, in aliquo eius edicto, *Ragusii* scripto A. 1346. Imperatoris nomen iam usurpari. Accedit, quod *Andreas Dandulus*, *Venetorum Dux*, eundem in litteris, aureo sigillo signatis, & ante mensem *Aprilis* 1348. scriptis, *Græcorum Imperatorem* vocat. Fuit vero rei publicæ *Venetorum* amicissimus, quod & oblato sæpius auxilio, & legatione quadam, 1350. mense *Aprili* missa, satis declaravit; rogans, uti sibi, filio, uxori, atque heredibus, *Veneta nobilitas* concederetur, foedusque secum, quo facilius expugnaret *Constantinopolin*, iniretur. Tabulæ nobilitatis datæ, hic etiam integræ leguntur. Quanquam vero antiquiores *Rassiz* reges,

in signanda pecunia, usi forma Veneta sunt: tamen, cum Constantinus rex iam antea recessisset ab eadem, quod duobus numis probatur; mirabile videri nemini debet, si & hic, de quo agimus, ab ea differat. Sed hæc de priore numo repetiisse sufficiant. Alter est, *Vrosii*, qui eodem habitu, quo pater, in eo representatus, VROSVM IMPERATOREM se vocavit. In averſa eius parte iterum S. Triphon. martyri palmam dextera, sinistra globum, cruce ornatum, tenens, apparet, additis verbis: S. TRIPHON. CATHAREN. Quod igitur Cathari culus est, eum intra annum 1356. qua pater diem obiit, & 1360, quo Catharenſes, inclinata iam Rasiæ fortuna, defecerunt ab Vrosio, Hungarorumque fidei se permiserunt, signatum esse oportet. Quid vero illis numis fiat Vrosii, in quibus regium nomen gerit, quæritur. Cum illud imperatorii loco positum esse credibile non sit; neque constet, parente vivo, numos ei cudere licuisse: ad Milutinum, vel Vrosium, sanctimoniz laude clarum, Vrosii, ultimi Imperatoris, proavum, vel alium quemcunque, eos referendos esse, Auctor iudicat. quod litterarum etiam forma non obscure videtur indicare. Catharenſium civitatem & ius auri argentique feriendi habuisse, & suis aliquando legibus vixisse, ex alio quodam eius numo, in quo nulla sit principis cuiusquam mentio, demonstratur. Tandem de Triphone quoque, cuius in his numis imago frequens est, hoc monemur, eius viri sancti, ut fama est inter eas gentes per manus tradita, corpus, cum Venetias deportaretur, felici quodam fato, ad oras earum appulisse; Marci autem, quod eodem itinere, sed alia navi, veheretur, secundis interea ventis Venetias delatum fuisse. Unde ita ille civitatis veneratione, a longo inde tempore, floruit, ut eadem propemodum illam Constantinus Porphyrog. de administ. Imp. Part. 2. cap. 29. censuerit. Passa tamen hanc urbs bona calamitatem postea est, ut *Antonius a Boccole*, primus Venetorum in ea Rector, brachium eius alterum asportaret, Venetiasque secum auferret, unde illud, in S. Fantini æde repositum, frustra, quod optime ibi cubaret, repertiſſe dicuntur. Extant numi, hoc in commen-

tario memorati, Venetiis, in museis Antonii Savorniani, & Bernardi Nanii, illustrissimorum in ea republica Patriciorum, quod æque ac splendor libri, animum facile inducit ad credendum, eius natales, & in ea urbe, & in domo splendidissima, quærendos esse.

MISCELLANEA LIPSIENSIA NOVA, AD INCREMENTUM Scientiarum ab his, qui sunt in colligendis Eruditorum Novis actis occupati, per partes publicata

Volum. IX. Pars III.

Lipsiæ, apud b. Lanckisii heredes, 1753, 8.
plag. 12.

Pag. 363. Offeruntur hic lectori novem opuscula. Primo loco *Ioannis Christophori Harenbergii Exercitatio, ad hymnum psalterii Davidici LXIX.* in conspectum prodit. De summa hymni haud idem senserunt interpretes exegetæ. Alii, ad Messiam spectare singula hymni enuntiata, contendunt; alii, de exilio Iudæorum Babylónico, ac eorum in Palæstinam reditu hic agi, sibi persuaserunt. Auctori visum fuit in medio ire, ac tutiori insistere tramite. Quæ incipit tricesimum antecedunt, de Messia omnino esse capienda, monet. Concinit huic opinioni sententia Apostolorum. *Io. II, 17. XV, 25. Rom. XV, 3. Io. XIX, 8. Matth. XXVII, 48. Marc. XV, 36. Act. I, 20. Rom. XI, 9. 10.* Ad Davidem credit Auctor spectare incisa 30-37. David, in fatis Achitophelis imaginem Iudæ Hcariotæ prævidit. Prima pars hymni Iesum, in imo perpeffionum statu versantem, exhibet. Secunda complectitur vaticinium de clade, & exilii calamitate, in nationem Iudaicam redundatura, v. 23-29. Tertia repræsentat Davidem, qui Dei opem exorat, & victoriam sibi promittit, suisque reditum in patriam, Absalomo victo, pollicetur, v. 30-37. Diras imprecationes in hoc effundi hymno, negat Auctor. *Terram viventium,* ibi memoratam, de pristina Palæstina interpretandam

dom esse, docet. *Schofsbannim* sunt ipsi *scymnotyrbe*, modulationes tiliarum, cum saltationibus affectus placidi coniunctæ. Incisum 6, de stultitia, Messiaæ obiecta & exprobrata, capiendum esse, significat. Non dissentit Raschi. Naturam *ficera* enarrat. Respici plusquam semel ad lutum lacus Sirbonidis ibi, haud alienum ipsi est docere. Ex vocabulo *diaravros Rom. XI, 10.* colligi posse, nunquam copiosam Iudæorum multitudinem se Iesu doctrinae adgregaturos esse, negat. Reliquas, inde decerptas in Nov. Test. pericopas, illustrat. Nomen דָּבָר extricat vers. 72. *Librum viventium* v. 29. exponit de Dei decreto, quod gratiam foederalem excellentiorem complectitur. Addit reliqua, ad Davidem spectantia, Absalom devicto, ad suos redeuntem, Excipit hanc dissertationem *M. Io. Ludovici Sperlii Commentatio de Abrahamo, ad videndum Christi diem admissio, ad illustrandum locum Io. VIII, 56.* Sunt, qui ad visionem, quæ Abrahamo contigerit, hic respiciunt, fide constantem in Iesum nasciturum ac moriturum. Alii, vel ad natalem, vel ad resurrectionem Iesu spectari, contendunt. *Aletbophilum*, qui apud Ven. Pratienum verba fecit, præcipue notat, credentem, veram visionem Iesu in lucem æliti Abrahamo patefactam fuisse. Cohærentiam verborum, eorumque scopum, urget. Tandem decernit, Iesum provocasse ad Abrahamum, vita iamtum sempiterna gaudentem, quæ sit dies Iesu, quam expetiverit Abrahamus, tandemque mortuus, sibi impertitam gaudio fuerit profecutus. Pergimus ad *Caroli Christiani Hirschii, de Origine Landsknechtiorum, observationem historicam.* Originem eorum militum stipendiariorum, a Ludovici XI, Galliarum Regis, invento deducit Auctor. Ludovicus enim ille, Germanos conduxit milites stipendiarios, iisque postea Helvetios immiscuit mercenarios milites. Mameranus autem originem ad Maximilianum I. revocavit. Ipsi suos sibi præfectos delegerunt, delectati musico tympana militaria pulsandi more, ac prædam reportatam sibi retinere soliti. In ancipiti reliquerunt ipsi res Maximiliani, ideoque supplicis quibuscunque ab eo adfecti. Postea stipendiarius miles sensum in ordinem

Pag. 379.

388.

397.

403.

419.

425.

430.

nem

- Pag. 434. nem fuit redactus. Succedit *Anthologia græca, nunc primum e Codice MSto edita, studio Io. Jacobi Reiske*. Exhibet hoc loco Cel. Auctor retractationes & uberiores illustrationes vericulorum Græcorum anthologiæ, quos antea in Miscellaneis hîcse evulgaverat. Profecit postea ex lectione uberiori, ac monitis Petri Wesselingii, nec non Io. Stephani Bernardi, Virorum in Belgio fœderato de litteris Græcis ac Latinis meritissimorum. Pierfonus ediderat Leidæ libellum *Verosimilium*, in quo non pauca anthologiæ a Reiskio editæ carmina fuerant vulgata. His aliisque rationibus commotus V. Cl. telam suam repetit, eamque ita subinde emendat, ut ex emendatione, & genuino eius animo, veritas sinceritasque eluceat æque, ac non contemnendus eruditionis adparatus, nunquam non correctioni immissus. Delibemus aliqua. *Χάραξ* est proprie una tantummodo fudes. Inde tota sudium series, quibus valla cinguntur, dicta fuit vocabulo eodem. *Κόνραξ* est perinde fudes, baculus. Inde *κόνρακα παίζω*, est idem ac ludere ludum, quo pueruli conum erectum certatim prosterunt tigillis, eique, qui primus prostraverit, victoriam decernunt. Habes, Lector, hic complura ad poetarum Græcorum rituumque antiquitates intelligendas. Subiunxit b. *Frid. Otto Menckenius, antiquum de Epiphania Domini Sermonem, qui in vetusto quodam Codice S. Augustino tribuitur, nunc demum editus*. Acceperat eum, ante tria secula a rudi Monacho descriptum, a Ven. Gœringio, Principatus Mindensis antistite ecclesiastico, Io. Ludolphus Bünemannus, tunc Mindensis Gymnasii, nunc Hannoverani, Director, & hic demum communicavit cum b. Editore, qui adiecit compendiarie scripturæ expositiones Bünemannianas, & subinde suas. Agmen claudit, *Commercium epistolare duorum magni nominis virorum, Ludovici Bourgueti, & Gisberti Cuperi, quo illustriora multa philosophia, antiquitatum, & literarum elegantiorum capita, doctissime illustrantur. Accedunt due Bourgueti, ad Io. Bapt. Ottium, & Io. Woodwardum, epistole*. Cuperus, de situ Thebarum, labyrinthis Ægypti, hieroglyphis litteris Etruscis, monogrammate Christi, origine alphabeti, & loco quodam

Ter-

Tertulliani, Gallica lingua differit. Paulus Lucas, in As-
 suana superesse Thebas, credidit, haud procul a catarractis Ni-
 li. Bourgueto visum fuit, eas restare in oppido *Luxor*. Lu-
 cæ opinionem levi disflavit halitæ Cuperus. Bourgueti sen-
 tentiam credit esse potiore. Labyrinthus Creticus interei-
 derat iam ætate Plinii, XXXVI, 13. Philostratus tamen, ut
 Apollonii sui vitam ornaret, eum sua ætate florentem ac ex-
 stantem prodidit. Illa Plinii l. c. sic habent: *Adiuverunt* 499.
tibus Heracleopolitis (exstructionem labyrinthi), *qui id opus*
invisum mire infestaverunt. Si eam adiuverunt, cur in-
 festarunt? Tabulam Iliacam esse calendarium Aegypti, iam
 Rudbeckius sibi persuaserat. Fidem oculatam rei fecit Ven.
 Paulus Ernestus Jablonskius. Etruscas Inscriptiones esse ex-
 plicabiles, vix videtur Cuperus probabile. Litteras earum 504.
 cum *runicis* convenire, & cum Hispanicis vetustissimis,
 miratur: ratus, litteras Phœnicum esse antiquiores litteris
 Aegyptiorum ac Hebræorum. Bourguetus facile compro-
 bavit, Assuanæ positionem haud esse situm Thebarum Aegypti
 genuinum. Priscas litteras Hetruscas, a priscis Celtibericis, in 511.
 eo tantum differere, statuit, quod illæ a sinistra ad dextram,
 hæ perinde ac Runicæ a dextra ad sinistram legantur. Si-
 gnum, cuius conspectu in cælo Constantinus dicitur vicisse 515.
 Maxentium, ac religioni Christianæ dedisse nomen, fabulo-
 sum, piisque fraudibus adnumerandum putat commentum.
 De Pietitis, & Jacobi Bœhmii scriptis, sat magnifice sentit, 519.
 Cuperus, reliquias inundationis universalis in terra restare, cre-
 dit Woodwardo & experientæ argumentis. Reliqua non
 minus grata Lectoribus futura, addere non iuvat.

*DE ANIMI TRANQUILLITATE DIALOGUS, FLO-
 rentio Volufeno Auctore.*

Edinburgi, apud Hamilton, Balfour, & Neill, 1751, 8.
 Alph. 1 plag. 17. dimidiatæ.

Elegantissimum lectoribus nostris opusculum, non ratione
 tantum externæ formæ, quanquam & hæc, ut solent fer-
 X x x x me

me libri, qui ex illis oris ad nos perferuntur, pulcritudine sua legentium oculos capit; sed argumenti etiam dignitate, atque orationis cultu, quo proximè a veterum laude abesse Auctor nobis videtur, commendamus. Erat autem *Florentius Volufenus*, (vulgo *Wilson* aut *Wolfey*), natione Scotus, parentibus ingenuis honestisque, ad *Lossium*, amnem amœnissimum, haud procul ab *Elgino* oppido, natus. Disciplinis liberalibus primum in patria, in Gymnasio *Aberdonensi*, imbutus; deinde *Lutetiæ Parisiorum* eruditior factus; ubi *Eboracensi* quoque Cardinali, *Thomæ Volsæo*, innotuit, qui fratris sui filium ei erudiendum commisit. Post, cum patris mors a puero illo *Florentium* distraxisset, ad *Bel-læum*, *Parisiensem* Episcopum, se contulit. Cum hoc *Romam* profectus, atque a *Iacobo Sadoletto*, cuius videndi studio mire flagrabat, humaniter acceptus est. Haud multo post tempore, *Carpentoracti*, ubi *Sadoletus* tum Episcopus erat, ei publica liberalium artium professio demandata est, tanto civium gaudio, ut omnes novam felicitatem urbi exortam existimarent. Postquam autem complures annos in *Italia*, *Gallia*, aliisque exteris regionibus transegisset, tandem in patriam rediens, anno S. R. 1546. *Viennæ*, in *Delphinatu*, ad *Rhodani* ripas, fati concessit. Plura in eius laudem dicit *Sadoletus* Lib. VI. Epist. 16. quæ, ut & *Io. Lotharingii* ad ea responsio, operi ipsi præmissa est. *Thom. Dempsterus*, in *hist. eccl. gent. Scot. Libro XIX.* auctor est, eum, præter librum, de quo agimus, *Philosophiæ Aristotelicæ Synopsis Lib. IV.* composuisse, quod tamen opus an unquam typis exscriptum sit, merito dubitat editor. Aliud quidem *Volufeni* opusculum nominat *Catal. bibliotb. Tbuan.* cui nomen est: *Commentatio quadam theologica, quæ eadem prædicatio est, in aphorismos dissecta*, octavo, *Lugd.* per *Seb. Gryphium* 1539. quo vero in angulo illud lateat, aut an penitus interierit, nescire se editor fatetur. Interim, huius etiam nostri operis editionem primam, *Gryphii* opera exscriptam machinis, in hominum manus pervenisse, ex ipsius *Volufeni* ad *Franciscum Michaelem, Patricium Lu-censem*, epistola discimus. In dialogo ipso loquentes inducit

cit, eundem illum, in cuius nomine primum apparuit, *Franc. Michaelis, se ipsum, ac Demetrium Curavallam*. Argumentum libri, cuius tanquam in tabula quadam conspectus dialogo præmissus, hoc ferme est. *Prolusio*, quid sit tranquillitas? an sit parabilis? quid sit, cur tam pauci eam assequantur? & alia, his coniuncta, quaerit. *Λγών*, seu *tractatio argumenti* ipsa, tam generalis est, quam specialis. Illa, post finitionem tranquillitatis animi, cuius momentum omne in sedandis affectibus positum est, de affectuum natura, causis, sede, & discrimine agit; deinde affectuum qualitatem docet, & moderandine, an funditus tollendi sint, ex variarum sectarum disciplinis, disputat, iudiciumque tandem suum interponit; tum de compescendis & moderandis affectibus differit. Postea præceptiones speciales, ad tranquillitatem obtinendam, proponit. Earum *prima* est: flagrans studium bene merendi de se ipso, & se ipsum perficiendi; *altera*: oportet nos verorum bonorum agnitione instructos esse; *tertia*: ne, quæ aliena sunt, propria, aut nostra esse putemus; *quarta*: turpiter & frustra ab externis requiem peti; *quinta*: non magnifice sentire de se ipso, aut placere sibi ipsi, neque alios despiciere; *sexta*: postquam providentiæ servus es, non dominus, obtempera lubens atque alacer; *septima*: malis id esse, quod es, quam quidvis aliud, atque hac ratione te beatum existimes; *octava*: exercitatio, conversatio, & potissimum cavere a se ipso. Tandem venit ad harum præceptionum efficaciam A. atque fatetur ingenue, se accusare aliqua, nempe naturalium virium defectum, ad tranquillitatem inveniendam: quod non certam spem immortalitatis nobis dent: hinc dein cœlestis eruditionis necessitatem demonstrat. Agit deinceps de agnitione sui, & animi demissione; de agnitione Dei, ad quem Christus dux & præceptor sit. Ad extremum, quomodo certi reddamur de vera tranquillitate, per Christum obtinenda, quaerit; nempe *primo*, efflatu numinis, quo erigit animos nostros, ad se tum agnoscendum, tum amandum; *deinde* ecclesiæ, hoc est, tot præstantium virorum consensu; *tertio*, Christi ipsius vita sanctissima, moderatissima, populari, simplicissima; *quarto*, eius doctrina de præceptis

Pag. 1-19.

19 - fin.

20-47

47-72.

72-99.

99-257.

103-111.

111-129.

129-137.

137-155.

155-166.

166-224.

225-238.

239-255.

257.

265.

268.

270.

271.

273.

275.

- vitæ, bonorum finibus, mysteriis, ad salutis consilium pertinentibus; *quinto*, prodigiosis operibus, vel miraculis Christi & discipulorum eius. Hæc est totius operis summa; nunc, speciminis loco, nonnihil afferamus, unde de doctrina eius possit iudicium fieri. *Tranquillitatem animi* vocat, placidam ipsius, perturbationum tumultu vacantem, constantiam; vel æquabilem & rationi consentaneum animi statum. *Affectus* ipsi est, appetitus humani, ex rei alicuius iucundæ vel molestæ sensatione, fulcitrata commotio; aliosque affectuum esse, qui Deo non nisi *μεταφορικῶς*, hoc est per translationem quandam atque similitudinem, tribuantur, quibus cogitatione animi omnis deformitas amputanda atque detrahenda sit; alias proprie in illum competere, docet, ita tamen, ut & hi ab omni eo, quod mobile & turbulentum est, penitus segregandi sint. De Adami lapsu ita sentit, ut, antequam ab officio turpiter ille recederet, eius naturam vitiosam fuisse, ut nostra sit, neget: sed infirmum esse omne, quicquid est extra Deum, maxime si suo sit permissum ingenio, doceat; hinc illa nascentis mundi, & de Adamo historia, huc tendere ipsi videtur, ut intelligamus, etiam eas res, quæ præstantissimæ apparent, & quarum gratia aliæ conditæ sunt, in loco maxime lubrico consistere, & divinæ opis potissimum egere, atque ad divinum auxilium assidue confugere debere. De libertate voluntatis accurate fuseque exponit, atque inprimis docet, neminem quicquam appetere, nisi quod bonum ei appareat; neminem gratis peccare, sed propter suavitates quasdam utilitatesque, nec prius in voluntatem, quam rationem, cadere errorem. Atque ut eius etiam in religionis capite quodam sententiæ specimen habeamus, quid de honestarum actionum, quas bona opera nunc vocant, merito iudicet ac præmiis, audiamus. „*Fieri potest* inquit, ut „divina bonitas quia immensa est, etiam imperfecta illa nostra officia, cuiusmodi esse omnia dixi, boni consulat, & „meriti loco habeat, & laude ac præmio digna iudicet. Verum „miki *agre licere* arbitror, statuere aliquod meum, ulla „in re, meritum. Depouenda est ergo, quæ ex operibus, aut „rebus nostris gestis, quamlibet præclaris, nascitur fiducia: nos „10-

„totos in Deum coniciamus; ille nobis sit sacra ancora: nos
 „totos in illius fidem ac clientelam conferamus: neque sic
 „salutis nostræ laudem dividamus, ut partem alteram Deo
 „comittamus, alteram nobis vindicemus. Satius igitur est, Pag. 267.
 „nos ad nullum aliud confugere pactum, quam quod ille du-
 „dum sit pollicitus, felicitatem iis, qui suum filium, per fi-
 „dem illam, ex qua caritatis officia manant, amplectentur.
 „At istuc non est suis meritis, sed Christo niti.“ Atque ita
 differenter auctorem eruditum, piūque, non modo optimis
 in hoc genere scriptoribus, ut *Boethio, de Sarasa, Hofmanno,*
 aliisque, æquiparandum, sed longe etiam plerisque præferen-
 dum, merito suo, iudicamus.

NOUVEAU DICTIONNAIRE HISTORIQUE
 & critique, &c.

hoc est,

*NOVUM LEXICON HISTORICO-CRITICUM, AD
 suppleendum, sive consinuandum, PETRI BAYLII Lexi-
 con historico-criticum. Edidit IACOBUS GEOR-
 GIUS DE CHAUFÉPIE.*

Vol. I. & II.

Amstelodami, apud Z. Chatelain, H. Uytwerf, F. Chan-
 ignon, J. Werstein, P. Mortier, Arksee & Merkus, M.
 Uytwerf, & M. M. Rey, & Hagæ, apud Petrum de Hondt,
 1750. fol. mai. A — H. Vol. I. Alph. 9.

plag. 15. Vol. II. Alph. 9.

plag. 21.

Tanto applausu exceptum fuerat *Petri Baylii Lexicon hi-
 storico-criticum*, ut ille, cuius impensis fuerat im-
 X x x x 3 pressum,

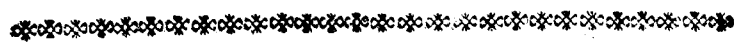
pressum, bibliopola, eius supplendi per additiones, post mortem Auctoris, consilium caperet. Sed nihil tale quid lucem vidit, nisi *Ancilloni*, de fatis & operibus quorundam recentiorum commentarios, in hunc censum referre velis. Anno autem 1733. doctissimi quidam Angli, opus Baylianum in suam linguam verterunt, simulque plurimis additionibus auxerunt ita, ut ad decem Volumina in folio majori totum opus accresceret. Suo se id ipsum nitore non minus, quam rerum copia, satis commendavit: sed Anglorum in primis, aut orientalium, vitæ accesserunt, paucissimæ aliorum. Ut plenius pateret Anglorum institutum, præfationem illorum ipsi operi præmissam, suæ Noster præfationi integram curavit inserendam. Anno 1739. societas quædam bibliopolarum persuasit Nostro, ut Baylium Anglicum Gallice redderet, aliaque nova, ubi placuerit, adderet. Ad litteram usque M opus perduxit, & sic ad finem sui pensi pervenit, Anno 1743: alterius enim partis elaborandæ provincia, cuidam Anglo erat demandata. Hic, cum segnius in opere perficiendo procederet, alteram etiam partem Noster, bibliopolarum precibus eo perductus, aggreditur. Unde tamen effectum est, ut non eadem ubique forma & facies operis sit, nec suo quæque loco posita reperiantur. Interpretis provinciam satis bene explevit, sed versus Anglorum prosa oratione reddidit, non raro argumentum modo eorum brevius proposuit, ut non inerum interpretem ageret; tum Anglicum textum vel auxit additionibus, vel correxit etiam & emendavit, tum quoque nova plane capita adiecit; omnibus, quæ de suo addidit, certis quibusdam signis a reliquis distinctis. Nec tamen omnia, quæ vertit, & non emendavit, si forsitan minus recte dicta fuerint, sibi vult imputari. Ipsum quandoque Baylium notat, & emendat: sed Criticum agit, & philosophum, non theologum. Hinc a controversiis theologice plane abstinendum sibi ratus est, scilicet a mere theologice. Nam alias, ad revelatam veritatem referendas, im-

miscet

miscet multas, quales sunt sub *Anastasio, Collino*, aliisque. Gratas etiam & acceptas sibi fore correctiones aliorum, ingenue profiteretur. CLXXXVI. integri tituli noviter accesserunt in binis hisce voluminibus, & totidem fere, quos iam Augli dederant, augentur, vel etiam emendantur. In prioribus notari præcipue merentur: *Anastasius I, Bardanes, Bardesanes, Beaufobrius, Theoph. Sigfr. Bayerus, Franc. Blanchinus, Barbavius, Boissius, Boivini, Lambertus Bor, Barn, Briffonius, I. F. Budderus, Mut. Veiff. la Croze, Ctesias, Ant. van Dalen, Dedalus, Elias, Elisa, I. A. Fabricius, Gondebaldus, Gozo, I. V. Gravina, M. Gudius, Em. Faria de Sousa*, quem tamen, more patrio, *Em. de Faria y Sousa* appellare debebat, *Io. de la Fontaine, Florus, Galenus, Cornelius Gallus, Tib. Gracchus, N. Hartsakerus, Hincmarus Rbemensis, I. G. Heineccius, Fr. Hedelinus Abbas de Aubignaco, Phil. Hecquetus, Abr. Hinkelmannus, Luc. Hofstadius, Christ. Hoburgus, Io. Corvinus Humiades, Nic. Hunnius, Io. Hussus, El. Huttorus*. In his, & alibi, nonnulla de suo addidit, ut non omnia exscripsisse videretur. Sæpius, aliorum scripta integra in compendium redegit. Nova, & varia, quæ lectores alliere possent, undique conquisivit, & ex ipsis fontibus hausit, ubi copia data fuit. Ut melius pateat doctissimi viri institutum, quædam ex ipsius opere delibare iuvabit. Quod 2 Reg. II, 23, 24, allatum de *Elisa* invenimus, copiose & bene discutitur. Injuriam ei a pueris illatam non contemnendam fuisse docetur; calvitiam enim, antiquitus, in summo dedecore habitam, & calvi nomine, vel mendicum, vel captivum, vel vitis omnino depravatum, vel stolidum etiam & mente captum, indicatum fuisse; tanto gravius igitur hos peccatum fecisse, quod *Elisa*, meritis & auctoritate maxime conspicuus & venerabilis, novissime Hierichuntem dulci aqua bearit. Nec pœnam pueris inflictam *Elise* esse tribuendam, scribit A. sed Deo; pueros item illos, non fuisse infantes, quod ex ipsorum actionibus aliquo modo

do pateat, & puerorum vox 1 Sam. XX, 25, 1 Reg. III, 7. de adultioribus usurpetur. Bethel sine dubio venisse, ubi sedes idololatriæ erat; & incolas huius urbis magis, quam alios, ob crimen læsæ divinæ maiestatis, morte dignos fuisse: tali punitione munus etiam prophetæ mirum in modum stabiliri, discipulos prophetarum Bethel degentes erigi, & Israelitas in cultu veri Dei confirmari, potuisse. *Eliam*, a Bælii conviciis vindicat Noster, & eius, Henochique, in cælos ascentum, novis argumentis fulcit, præcipue contra quendam anonymum, qui iam in Bibliothecæ Francicæ Tomis XXVII - XXX. confutatus fuerat. Sub *Achiore*, Iudithæ historiam defendere audet, & ultimum eius versiculum, in textu Chaldaico interpolatum, ab Hieronymo autem, quod nimio Iudithæ amore captus fuerit, retentum fuisse, arbitratur. Sub *Michaele de Amato*, de loco inferni disputat, ubi tamen Auctorem Anglum, qui in sole infernum collocaverat, iteratis vicibus *Swinden* nominat, cum verum eius nomen sit *Swind*. Sub *Arria*, de *αυτοχρησία* exponit; sub *Empedocle*, de urbe Agrigenti, & insigni luxu civium eiusdem; sub *Hakemo, filio Hascbeni*, de metempsychosi; sub *Aristophane*, de comædiarum veterum obsecnitate, & vitiis aliis. *Iuricuum* contra obtrectatores vindicare mascule cepit. Historiam dissertationis, quam *Io. Fr. Buddeus*, de pythonissa Endorensi edidit, copiose illustrat, & plures epistolas, nondum adhuc impressas, adiicit, quæ lectoribus omnino gratæ sunt futuræ. *Vitam Baylii* egregiis auget additionibus, & præcipue mores eius pingit.

INDEX AUTORUM, quorum Libri, aut Inventa, in hoc Volumine recensentur.

I. Libri Theologici & ad Historiam Ecclesiasticam spectantes.

A nsaldi (Cassi Innocent.) <i>Commentarius Philologicus de baptismo in Spiritu Sancto & igni.</i>	299
Bartholi (Io. Bapt.) <i>Apologia pro Honorio I. Romano Pontifice.</i>	317
Gerdesii <i>Scrinium Antiquarium, sive Miscellanea Groningana Nova, ad Historiam Reformationis Ecclesiasticae spectantia. Tomi III.</i>	408
Ghezzi (Nic.) <i>Principiorum Philosophiae moralis cum dogmatibus Romano-Catholicae religionis collatorum, Libri III.</i>	616
Gruneri (Io. Frid.) <i>Miscellanea Sacra, Fasciculus I.</i>	448
Hahn (Iac. Io.) <i>Ultima fata Noachi ex Genes. IX, 20-27. tradita.</i>	377
Heumanni (Christoph. Aug.) <i>Expositio Novi Testamenti, Pars III.</i>	394
	652
	500
Hoffmanni (Car. Gottlob) <i>Varia Sacra.</i>	500
Lowth (Roberti) <i>de Sacra Poesi Ebraeorum praelectiones Academica.</i>	644
Mamachii (Fr. Tho. Maria) <i>Originum & Antiquitatum Christianarum, Tomus III.</i>	187
Manni (Dominici Maria) <i>Annorum Sanctorum historia ab eorum exordio ad A. 1750. deducta.</i>	685

Y y y y

Men-

I N D E X

Menckeni (Frid. Oit.) Miscellanea Lipsiensia Nova, Vol. IX.	
Pars I. & II.	40
Pars III.	710
Muller (Christ.) Saturæ observationum philologicarum, maximam partem sacrarum.	249
Novum Testamentum Græcum. Opera & studio Io. Iac. Wettstenii, Tomus II.	529
Sacrorum Evangeliorum Versio Gothica. Editio nova Eduardi Lye.	577
Sponselii (Io. Udalr.) Parerga Theologico-Exegetica.	518
Tralles (Balth. Ludov.) Cogitationum suarum de S. Eucharistia, sincera fidei Evangelicæ puritati omnino congruentium, dilucidatio apologetica.	344
Verneii (Aloys. Anton.) Apparatus ad Philosophiam & Theologiam, Libri VI.	555

II. Libri Iuridici.

Anonymi Imperii Germanici Ius ac Possessio in Genua Ligustica eiusque dittonibus.	479
Eden (Roberti) Iuris prudentia Philologica.	444
Heineccii (Io. Gottl.) Historia Iuris Romani ac Germanici. Editio nova studio Io. Dan. Ritteri.	562
Maianii (Gregor.) Disputationes Iuris, in quibus multa Iuris Civilis aliorumque Scriptorum veterum loca explicantur & illustrantur. Tomus I. & II.	218
Mœrmani (Ger.) Novus Thesaurus Iuris Civilis & Canonici. Tomus V.	49
Tomus VI.	337
Rückeri (Io. Conr.) Interpretationum, quibus obscuriora quædam Iuris Civilis capita illustrantur, Liber secundus.	109

III. Libri Medici & Physici.

Academiæ Regiæ Scientiarum & elegantiorum litterarum Berolinensis Historia. Annus 1751.	176
Aca-	

A U T O R U M.

Academiae Imperialis Petropolitanae Commentarii, Tomus XII.	64
<i>Programma de inquirenda vera electricitatis causa.</i>	95
Anonymi <i>Disquisitiones criticae & historicae de origine, vario statu, & progressu Chirurgiae in Gallia.</i>	597
Anonymus <i>de Potentia vel Impotentia ad generandum ob virulentam Gonorrhoeam.</i>	32
Bertrand (E.) <i>Tentamen de usu montium, cum epistola de Nilo.</i>	614
Bianchini (Io. Fortunati) <i>Tentamen Experimentorum circa Medicinam Electricam.</i>	692
Brogiani (Dominici) <i>Tractatus de veneno animantium naturali & acquisito.</i>	271
Burserii (Io. Bapt.) <i>de antihelminthica argenti vivi facultate</i> <i>Epistola.</i>	326
Dalham (Floriani) <i>Institutiones Physicae. Tomus I. & II.</i>	349
Hierne (Urbani) <i>Tentamina Chemica in Regio Laboratorio Holmiensi peracta, cum annotationibus Io. Gottschalck Wallerii. Tomus I & II.</i>	399
Hundertmarck (Car. Frid.) <i>de Mercurii vivi & cum salibus varie mixti, summa in corpus humanum vi atque efficacitate.</i>	696
Klein (Jac. Theod.) <i>Quadrupedum dispositio brevisque historia naturalis.</i>	33
<i>Tentamen methodi Ostracologicae, sive de cochlidibus & conchis.</i>	182
Ludwig (Christ. Gottlieb) <i>Institutiones Pathologiae.</i>	470
<i>Institutiones Therapiae generalis.</i>	593
Maclaurin <i>de figura, qua bases favorum suorum construere solent apes.</i>	451
Museum Tessinianum, opera Illustriss. Comitum Dom. Car. Gult. Tessin collectum.	1
Pasta (Andrea) <i>Dissertatio Medico-Chirurgica de fluxu sanguinis ex utero gravidarum.</i>	274
Y y y y 2	Pau.

I N D E X

Paulucci <i>Novae Observationes de lithotomia; item de separatione penis & amputatione mammarum.</i>	466
Plazii (<i>Ant. Guil.</i>) <i>de iucundis morborum causis Dissertationes septem.</i>	89
ab S. Severo (<i>Principis</i>) <i>Novum Phenomenon lucis perpetua.</i>	82
<i>de eodem argumento plura.</i>	139
Stieff (<i>Io. Ernesti</i>) <i>Descriptio Bolidis Vratislaviae d. 9. Febr. 1750. observata.</i>	507
van Swieten (<i>Ger. L. B.</i>) <i>Commentaria in H. Boerhaave Aphorismos de cognoscendis & curandis morbis. Tomus III.</i>	112
<i>Continuatio epitomes huius libri.</i>	145
<i>Eiusdem libri epitome continuata.</i>	193

IV. *Libri Mathematici.*

<i>Academiae Regiae Berolinensis Historia. Annus 1751.</i>	176
<i>Imperialis Petropolitanae Commentarii. Tomus XII.</i>	64
<i>Anonymi Problema, ad cuius solutionem Geometra invitantur.</i>	40
<i>Theorema, ad cuius demonstrationem Geometra invitantur.</i>	ibid.
Briga (<i>Melch.</i>) <i>Scientia Eclipsium ex Imperio & Commercio Sinarum illustrata.</i>	698
Dalham (<i>Floriani</i>) <i>institutiones physicae, quibus praemittuntur Institutiones Mathematicae. Tomus I & II.</i>	349
Euleri (<i>Leonb.</i>) <i>Scientia Navalis. Pars prior.</i>	584
Le Febure <i>Novus de arte, aquas ducendi, Tractatus.</i>	37
Galfii (<i>Ioach.</i>) <i>Litterae, continentes quasdam observationes in articulos tres operis Colini Maclaurinii de Calculo Fluxionum.</i>	141
Kästneri (<i>A. G.</i>) <i>additio ad theorematum Cotesiani, cuius demon-</i>	mon-

A U T O R U M.

<i>monstrationem in Actis hifce Mense Ianuario 1749. exhibuit, Corollarium I.</i>	416
Pagnini (Io.) <i>Tractatus de Sphæra, & Introductio ad Navigationem.</i>	465
Struyk (Nicol.) <i>Cometarum descriptio continuata.</i>	513
Weidleri (Io. Frid.) <i>Institutiones Astronomiæ.</i>	658

V. *Libri Historici, Geographici &c.*

Academiæ Regiæ Berolinensîs <i>Historia. Annus 1751.</i>	176
Amesii (Ioseph.) <i>Antiquitates Typographica, seu Historia Typographiæ Anglicæ & antiquorum Angliæ Typographorum.</i>	524
Anonymi <i>Elogium Christi. Frid. Bœrneri, Theologi Lipsiensis.</i>	237
<i>Dissertatio de Oriuna, quæ uxor Carausii, Imperatoris Britanniæ, fuisse dicitur, numis illustrata.</i>	516
<i>Historia Catilinæ ex Plutarcho, Cicerone, aliis, desumpta.</i>	705
<i>de duobus Imperatorum Rassiæ numis Dissertatio.</i>	707
Befozzi (Raimundi) <i>Historia Basilicæ S. Crucis in Ierusalem, templi Romæ.</i>	618
a Bielefeld <i>Progressus Germanorum in disciplinis, litteris elegantioribus, & ingenuis artibus, præcipue in Poesi & Eloquentia.</i>	369
Calles (Sigism.) <i>Series Misnensium Episcoporum.</i>	307
<i>Annales Austriæ ab ultima ætatis memoriâ ad Habsburgicæ gentis principes deducti. Partes II.</i>	433
de Chauffepié (Iac. Georg.) <i>Novum Lexicon Historico-Criticum, Volumen I. & II.</i>	717
Foscareni (Marci) <i>de Eruditione Veneta, Libri VIII. Volumen I.</i>	209
Hartzheim (Iosephi) <i>Bibliotheca Colonienfis.</i>	703
ab Hontheim (Io. Nicol.) <i>Historia Trevirensis Diplomatica & Pragmatica. Tomi III.</i>	489

I N D E X

Heumanni (Io.) <i>Commentarii de Re Diplomatica Imperatorum ac Regum Germanorum, inde a Ludovici Germanici temporibus adnati. Tomus II.</i>	25
Ianozky (Io. Dan.) <i>Polonia litterata nostri temporis.</i>	328
Kolloerath (Ioach. S. R. I. Krakowsky Comitis) <i>continuatio Chronici Bohemici olim conscripti a Colima.</i>	665
Morant (Phil.) <i>Historia & Antiquitates antiquissimæ urbis Celestivæ in Comitatu Effextensi.</i>	168
Paciaud: (Pauli Mariæ) <i>de Rebus Sebastiani Pauli, Congregationis Matris Dei, Commentarius epistolaris.</i>	521
Paneratii (Iosephi Mariæ) <i>Antiquitates Siculae, una cum descriptione huius Regni generali.</i>	97
Peutingeria <i>Tabula Itinerraria, accurate expressa & edita a Francisco Christoph. de Scheyb.</i>	289
Poli (Reginaldi) <i>Epistolarum & aliorum ad ipsum, Pars IV.</i>	278
Polybii <i>Historia, addito Systemate Scientiæ militaris, auctore Equite Folardo. Volumina VII.</i>	233
Rudaw-ky (Laur. Io.) <i>Particula Historiæ Poloniæ a Laur. Mizlero edenda.</i>	572
Scheidii (Christ. Ludov.) <i>Origines Guelficæ. Tomus III.</i>	625
Schœpilini (Io. Dan.) <i>Vindiciæ Celticæ.</i>	544
Taciti (C. Corn.) <i>Opera ex recensione Io. Aug. Ernestii.</i>	260
<i>Vita antiquorum Oratorum Græcorum. Tomus I. & II.</i>	353
Ziegelbauer (Magnolai) <i>Centifolium Camaldulensium.</i>	639

VI. Libri Philosophici & Miscellanei.

Academiæ Regiæ Berolinensis <i>Historia. Annus 1751.</i>	176
<i>Imperialis Petropolitanae Commentarii. Tomus XII.</i>	64
Aldenbruck (Augustini) <i>de Religione antiquorum Ubiorum, Dissertatio.</i>	620
Anonymi <i>Vindicia pro P. Eduardo Corsino adversus P. Franc. Hoffmannam.</i>	92
	Ari-

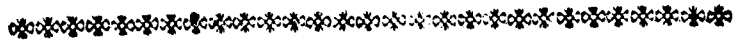
A U T O R U M.

Aristophanis <i>Nubes, cum Scholiis antiquis e recensione Lud. Kusteri; cum praefatione Io. Aug. Ernesti.</i>	104
Aristotelis <i>de Virtutibus & Vitiis; Plethouis de Virtutibus Libelli. Recensuit Eduardus Fawconer.</i>	101
Bandinii (<i>Ang. Mariae</i>) <i>de Obelisco Caesaris Augusti e Campi Martii ruderibus nuper eruto, Commentarius.</i>	456
Barford (<i>Guiljelmi</i>) <i>Dissertatio in Pindari primum Pythium.</i>	301
Castellotti (<i>Gabrielis Lancilloti Principis Torremuzzani.</i>) <i>Dissertatio super statua marmorea, reperta in ruinis veteris Alesae, urbis Siculae.</i>	427
Caylus (<i>Comitis</i>) <i>Collectio veterum signorum tabularumque Aegyptiarum, Etruscarum, Graecarum & Romanarum.</i>	5
Cesaris (<i>Francisci Mariae</i>) <i>Theresa: Carmen.</i>	660
de Chaupepié (<i>Jac. Georg.</i>) <i>Novum Lexicon Historico-Criticum. Volumen I & II.</i>	717
Ciantar (<i>Comitis Io. Anton.</i>) <i>de antiqua Inscriptione, nuper effossa in Melita urbe, notabili.</i>	519
Clarke (<i>Car.</i>) <i>Coniectura quaedam, antiquum numum spectantes, qui Elthami in Cantio fuit repertus.</i>	517
<i>Collectio Scriptorum varii generis, Geneva adornanda.</i>	142
Dionysii Halicarnassensis <i>de structura orationis liber ex recensione Jac. Uptoni, cum notis Frid. Sylburgii & Simonis Bucevii Exemplis Latinis.</i>	57
<i>Diptychorum Antiquorum Thesaurus, cura Ant. Franc. Gortii, Florentiae proditurus.</i>	382
<i>Epistola iuvenis cuiusdam pictoris peregrinantis, ad amicos in Anglia. Partes II.</i>	172
Ghezzi (<i>Nic.</i>) <i>Principiorum Philosophiae moralis Libri III.</i>	616
Hederici (<i>Beni.</i>) <i>Lexicon manuale Graecum, donuo editum, cura Io. Aug. Ernesti.</i>	573
Heusingeri (<i>Io. Mich.</i>) <i>Emendationum Libri duo. Edidit Frid. Heusinger, I. M. F.</i>	304
Hollmanni (<i>Sam. Christ.</i>) <i>Iurisprudentiae naturalis prima liber.</i>	419
	Mareti,

INDEX

Mareti, <i>f. Mariette de Gemmis sive lapillis sculptis Commentarius.</i> Pars I. Tomis duobus.	385
Menckeni (<i>Frid. Ott.</i>) <i>Miscellanea Lipsensia Nova</i> Vol. IX.	
Pars I. & II.	40
Pars III.	710
Muselli (<i>Jac.</i>) <i>Numismata antiqua collecta & edita.</i> Volumina III.	241
<i>Novi Commentarii de Arte Diplomatica, editi a duobus Monachis Ord. Benedictini Congregationis S. Mauri.</i> Tomus I.	
	673
Paciaudi (<i>Pauli Maria</i>) <i>Diatriba, qua Graeci Anaglyphi interpretatio traditur.</i>	475
Polybii <i>Historia, addito Systemate Scientiae militaris, auctore Equite Folardo.</i> Volumina VII.	233
Plutarchi <i>de Placitis Philosophorum, Libri V. Latine reddidit, annotationibus, variis lectionibus, dissertationibus illustravit</i> Eduardus Corfinus.	225
Rothe (<i>Tychonis</i>) <i>de Gladiis Veterum, imprimis Danorum, Schediasma.</i>	366
Verneii (<i>Aloysii Antonii</i>) <i>de Re Logica, Libri V.</i>	549
<i>de Re Metaphysica.</i>	ibid.
<i>Apparatus ad Philosophiam & Theologiam Libri VI.</i>	555
Volufeni (<i>Florentii</i>) <i>Dialogus de animi tranquillitate.</i>	713
Zeibichii (<i>Gottl. Erdmanni</i>) <i>Athleta παράδοξος. Edidit</i> Carolus Henricus Zeibichius.	669

INDEX

INDEX RERUM NOTABILIORUM.

<p>Academix Parisiensis auctores & primi Medici. 598</p> <p>Aegypti vox unde derivanda? 249</p> <p>Aequilibrum generale principium, metaphysice demonstratum. 179</p> <p>de Aequilibrio corporum aqua innatantium. 585 seq.</p> <p>Aeris usus apud veteres ferro prae habitus. 21</p> <p>Agrigenti descriptio. 100. 101</p> <p>Aloisii Sigae auctor quis? 4</p> <p>Anaglyphi Graeci interpretatio. 475 seqq.</p> <p>Anatomicae observationes rariores. 80 seq.</p> <p>de Animi tranquillitate 715 seq.</p> <p>Annorum Sanctorum historiae enarratae. 685 seq.</p> <p>Anthologia Graeca a Reiskio edita & illustrata 43. 47 712</p> <p>In Antibarbaris latini sermonum observationibus condendis quid requiratur? 305</p>	<p>Antibarbararum observationum Specimina. 307</p> <p>Vox Anticus in elogiis Iustiniani, explicata. 447</p> <p>de Antiquaria eruditione nunquam sat bene dici vulgari sermone, sed solo Latino, potest. 386. 387</p> <p>Apes quomodo bases favorum suorum construant. 451 seq.</p> <p>Aphitae quid & quomodo depellenda? 133 seq.</p> <p>de Apocalypseos Iobannae interpretanda ratione. 543 seq.</p> <p>de Apoplexia quae notanda veniunt, curate exposita. 145 seq. 155</p> <p>Aqua vulgaris chymico examini subiecta. 177 seq.</p> <p>Aquas librandi artis summa capita. 37 seq.</p> <p>de Archivis variis varia. 677 679</p> <p>de Archontibus nonnulla. 428</p> <p>Argenti vivi antihelminthica facultas in dubium vocata. 326 seq.</p>
---	--

I N D E X

Aristophanis <i>Nubes illustrata.</i>	Bethesdae <i>piscina natura.</i>	397
108. 109	seq.	
Armeniae <i>rex ab Imperatoris</i>	Bœrneri <i>C. F. vita & laudes.</i>	237
<i>Romani legato coronatus.</i>	377	seqq.
632	Bohemicae <i>historiae fragmenta.</i>	667
<i>sub Ascia dedicare, quid?</i>	667	seqq.
Astronomiae <i>summa capita</i>	Bolidis <i>descriptio & explicatio.</i>	507
<i>proposita.</i>	507	seqq.
658	Bourgueti <i>Epistola edita.</i>	48
<i>de Athletis veterum Scriptores.</i>	712	
669	Brunsvico - Lunenburgica & <i>Regia Danica domus matrimonii mutua illustrata.</i>	632
<i>paradoxis commentarius.</i>		
ibid. seq.		
<i>de Attaliatæ (Mich.) libro</i>		
571		
Austriæ <i>nomen, fines antiqui & historia, ad Rudolphi I. Imp. aetatem deducta.</i>		434
434		seq.
B.	C.	
Bandurius <i>notatus.</i>	Cachexia <i>descripta.</i>	205
242	Camaldulensis <i>ordinis res literariae.</i>	640
<i>de Baptismate in Spiritu Sancto & igni.</i>	641	seqq.
299	Camaldulensium <i>Scriptorum centuria.</i>	641
seq.	641	seqq.
Barbitonorum <i>Parisiensium conditio.</i>	Cananorum <i>ortus impurus.</i>	379
604	379	seqq.
Basilicæ <i>S. Crucis in Jerusalem, templi Roma, historia.</i>	<i>De Canibus rabidis observationes.</i>	273
618	273	274
618		
Basilicorum <i>Libri IV. nunc primum integri editi & illustrati a Reitzio.</i>	Carolomanni <i>diplomata illustrata.</i>	28
49	28	seqq.
49		
<i>quantum ad interpretationem Iuris Iustiniani conferant.</i>	Carus <i>quid?</i>	155
52	155	seqq.
52	Cataleptis <i>descripta.</i>	152
Bayliani <i>Lexici continuatio per Chauffepicium.</i>	152	seqq.
717	Catilinæ <i>historia recens scripta.</i>	705
717	705	seqq.
<i>de S. Bennone quedam.</i>	Comitis <i>Caylus in litteras elegantiores merita.</i>	5
309	5	386
310	Celtæ <i>quinam, & Celtica ubi?</i>	544
	544	seqq.
		de

RERUM NOTABILIORUM.

<i>de Celtis & Celtica loca veterum nonnulla illustrata.</i> 547	<i>Coma quid?</i> 155
	<i>Comitialis morbus unde dicitur?</i> 162
<i>de Chemica solutione & precipitatione.</i> 406, 407	<i>de Conditione, causa data, causa non secuta.</i> 339
<i>de Chemicis principiis.</i> 402	<i>Corpus Christi naturale num in S. Cana vere adsit?</i> 347
<i>Chirurgiae & Chirurgorum in Gallia fata.</i> 597 sqq.	<i>de Corporum, plano inclinato impositorum, descensu.</i> 77
<i>Chorerius (Nic.) auctor Aloisiae Sigae.</i> 47 seq.	
<i>de Christi imaginibus & monogrammate.</i> 189	<i>stabilitate.</i> 587
<i>Christianorum veterum religiosa pietas.</i> 187 sqq.	<i>Corfinus (Eduard.) defensio.</i> 92 seq.
<i>Chronicorum Scriptores Veneti.</i> 214	
<i>Circulorum exercitandorum duo genera.</i> 19	<i>notatur.</i> 228 sqq.
<i>Cluverius defensio.</i> 546	<i>eius in Plutarcho meritum.</i> 226 seq.
<i>Cochlidum tabula synoptica.</i> 183	<i>Corvus, machina bellica.</i> 234
	<i>Colinae chronicon continuatum.</i> 665 seq.
<i>de Codicibus nonnullis N. Test. Graeci MS&Cis</i> 530 seq.	<i>ad Cotesianum theorema, de obiecti, medianibus quocumque lentibus aut speculis, visi, distantia apparente, additamentum.</i> 416 sqq.
<i>Potus Caffee abusus noxius.</i> 90	<i>Cruces Christianorum in quinque classes distributa.</i> 42
<i>Colecestrae urbis nomen, historia, res sacra & politica</i> 168 sqq.	<i>Cunei monetarii veteris maffa & usus.</i> 22 seq.
<i>Collyriarum pyxidum antiqua descriptio.</i> 20	<i>Cyaxares e regum Mediae albe expunctus.</i> 47
<i>Coloniensium Scriptorum Bibliotheca instructa.</i> 702 sqq.	
<i>Coloniensium Scriptorum celeberrimos.</i> 704	D e <i>pbrafi: Deus & Pater Iesu Christi.</i> 502 seq.
<i>de Coloribus veterum & nostris.</i> 17, 18	

I N D E X

<p>Diluvii Noachici veritatem num fossilia & petresfacta loquantur? 44</p> <p>Dionis Chrysofomi vita. 361 nomen ipfius verbis illustratum. 362, 366</p> <p>Dionysii Halicarnassensis lo- cus illustratus. 59</p> <p>de Diplomatica arte novi com- mentarii. 674 seq.</p> <p>Diplomatam auctoritas & fi- des. 675, 676, 678</p> <p>Diplomata quibus rebus in- fcripta? 682 seq. chartacea ante Se- culum XIII. non exstant. 683 Imperr. & Regg Germanor. a Ludov. Ger- manici temporibus, illustra- ta. 25 seq.</p> <p>Diptychorum antiquorum the- faurus, cura Gorii, edendus. 382 seq.</p> <p>E.</p> <p>Ecliptium scientia, imprimis- que periodica revolutio, ex- plicata. 698 seq.</p> <p>de Electrico Medicina. 692 seq.</p> <p>de Elementis quatuor rerum omnium. 400 seq.</p> <p>Elizæ historia illustrata. 719</p> <p>Empyema quid? 206 seq.</p> <p>Epilepsia defcripta. 162 seq.</p> <p>ex Epitaphiis utrum de volun-</p>	<p>tate defuncti argumentum duci possit? 338</p> <p>de S. Eucharistia cogitationes paradoxa. 344 seq.</p> <p>Eusebii locus ab emendatione defensus. 230</p> <p>F.</p> <p>Fayence, pictum testarum genus. 19</p> <p>Feudi vox unde descendat? 447</p> <p>de Ficu, iubente Christo, arefa- ctis. 250, 251</p> <p>Fidei divina & humana discrimen. 501</p> <p>Figura rotunda omnium pul- cherrima. 227</p> <p>Figuræ plane in aqua mota, quam resistentiâ patian- tur? 589 seq.</p> <p>Folardi in Polybium merita. 234 seq. idem artem belligeran- di præceptis complectitur. 237</p> <p>Formarum lignearum compa- ges, qua numis suis imagi- nes atque inscriptiones im- primbat, defcripta. 22, 23</p> <p>Fossilium species. 615</p> <p>G.</p> <p>Genma, cui Harpocrates in- sculptus, ad ultimam anti- quitatem pertinens. 9</p> <p style="text-align: right;">do</p>
--	---

RERUM NOTABILIORUM.

<i>de Gemmis antiquis observationes multiplices.</i> 389 sqq	<i>Gonorrhœa virulenta, numpotentia generandi sit ad-versa?</i> 32. 33
<i>qui prodierint libri?</i> 392	<i>Gothica SS. Evangeliorum versio de novo edita.</i> 577 sqq.
<i>Genue urbis nomen & historia.</i> 480 sqq.	<i>antheotisca potius dicenda?</i> 579 seq.
<i>In Genuam summum imperium Imp. Romanor. semper conspicuum.</i> 482 sqq.	<i>an ex textu Græco profuxerit?</i> 578 581
<i>Geographicæ quadam observationes.</i> 514	<i>De Græcis quibusdam litteris observationes.</i> 173. 174
<i>Germani unde dicantur?</i> 367	<i>Græca quadam vocabula & phrasæ declaratæ.</i> 19. 103. 104. 229. 230. 247. 255. 303. 399. 449. 536. 539. 657. 670. 712
<i>In Germanorum ingenia & merita, exteri, imprimisque Galli, iniqui sunt.</i> 369 seq. 329	<i>de Græcis lexicis, Hedericiano imprimis.</i> 575 sqq.
<i>Germanorum sermo & scribendi genus.</i> 371 seq.	<i>de Gravidarum hæmorrhagia uteri.</i> 275 sqq.
<i>in scientiis, litteris, atque artibus progressus.</i> 372 sqq.	<i>Guelficæ gentis historia continuata.</i> 625 sqq.
<i>nova inventa.</i> 374	<i>Gulo niger descriptus.</i> 37
<i>poetæ & oratores</i> 374 sqq.	
<i>de Gibellina & Guelfica factione.</i> 626	
<i>Gladiatorum apud gentes septentrionales nomina varia.</i> 367	H H.
<i>eorundem materia, forma, gestatio, prærogativa, incantationes, pretium, usus.</i> 368. 369	<i>de Halefæ, antiquæ urbis Sicula, statua, & conditore.</i> 427 sqq.
<i>Ex Glossematibus marginum multa in textum auctorum veterum venerunt.</i> 262, 266	<i>Hebraicæ vocabula illustrata.</i> 249. 259. 379. 505. 645. 647. 649. 650
	<i>Hebræorum poësis metrica est.</i> 644
	<i>Hebræ-</i>

INDEX

Hebræorum poësis quibus regu- lis & legibus constituatur?	645 seq.	de I deis quedam.	551.
Henrici Leonis, Ducis Sax. ac liberorum, vita & res ge- stæ.	625 1qq.	Illeus quid? unde nascatur? cet.	128 seq.
Hepatitis quid? eius signa, fa- natio, cet.	120 1qq.	quando colon inva- dit, colica passio dicitur.	129
Hephæstionis versus illustrati & emendati.	59	de Imaginis puncti radiantis in speculum curvilineum lo- co.	74 1qq.
Ex Herculanæ rudibus pictu- ra & alia, observationibus additis.	12. 173. 175	Imagines rerum sacrarum apud Christianos veteres.	188 1qq.
Hermeracæ quid?	11	Imperii Germanici ius ac pos- sessio in Genua Ligustica cuiusque ditionibus, asserta.	479 1qq. 488 seq.
Heusingeri (I. M.) in Lactan- tium & Scriptores veteres, merita.	304 1qq.	Inscriptiones latine primum editæ.	478. 519
Historiæ Venetæ Scriptores.	215 1qq.	Intestinatorum inflammatio de- scripta.	127 1qq.
ad Historiam Reformationis Ecclesiasticæ, aliæque ad Sec XVI. pertinentia scripta re- censita.	409 1qq.	S. Ioannis Evangelium, ad Ephesos perscriptum.	394 1qq.
de Histrionibus antiquis que- dam.	16. 17	Ioannis VI. de Salbausen Episc. Misn. historia.	315
Hollmanni (S. C.) in Iurispru- dentiam naturalem merita.	419 1qq.	de Schleiniz, Episc. Misn. facta nobiliora.	315. 316.
Honorii I. Pont. Rom. a Mc- notbelismi suspitione, tenta- ta liberatio.	317 1qq.	IX. Episc. Misn. fa- ta.	316
ab Hontheim laudatur.	490 499	Iosephus, scriptor Iudeus, in- iuria a Bocharto notatur.	253
de Humani generis statu ob- servationes.	514 seq.	quare eadem infan- tum Bethlehemiticorum ta- cuerit?	501. 502

ad

RERUM NOTABILIORUM.

<i>ad Hocratem spectantia.</i>	354	Ius Romanum ab humaniorum	
<i>eius orationum</i>		<i>litterarum amatoribus tra-</i>	
<i>versones Italice.</i>	355	<i>ctandum.</i>	445
<i>et quentia</i>		Iustiniani (Pauli) <i>notitia,</i>	643
<i>defensa.</i>	356 seq.		
<i>eius scripto-</i>		L.	
<i>rum chronotaxis, in tabula</i>		<i>de Landsknechtiorum origi-</i>	
<i>representata.</i>	357 sqq.	<i>ne.</i>	711
<i>Itinerariæ pictoris cuiusdam</i>		<i>Lapidum divisio.</i>	2
<i>epistole commendata.</i>	171	<i>Latinæ linguæ paupertas in re</i>	
	sqq.	<i>militari.</i>	235
<i>Judaicorum Scriptorum excer-</i>		<i>de Latinis quibusdam vocibus</i>	
<i>pta ad illustrandum N. Te-</i>		<i>observationes.</i>	247. 248
<i>stam. perutilia.</i>	562 seq.	<i>Leges quædam Iuris Romani</i>	
<i>Iulia & Papia, leges, explica-</i>		<i>illustrata.</i>	564 sqq.
<i>ta.</i>	54. 55	<i>Legum Iulia & Papiæ com-</i>	
<i>Iuris Civilis obscuriora qua-</i>		<i>mentatores, sub censuram</i>	
<i>dam capita illustrata.</i>	110	<i>vocati.</i>	53 seq.
	sqq.	<i>de Legibus positivis universa-</i>	
<i>Iuris Civilis & Canonici Inter-</i>		<i>libus.</i>	424
<i>pretes variores collecti.</i>	49	<i>Lethargus quid?</i>	155
	sqq. 337 sqq.	<i>Leucophlegmatia descripta.</i>	
<i>de Iuris Naturæ Scriptoribus.</i>			205 seq.
	419. 422	<i>Lexicon novum historico-criti-</i>	
<i>quibusdam capitibus.</i>	422	<i>cum.</i>	717 sqq.
	sqq.	<i>Libri sub initia inventæ typo-</i>	
<i>existentia</i>		<i>graphia ab Anglis excusi.</i>	525 sqq.
<i>quomodo demonstranda?</i>	423	<i>Linearum curvarum, quarum</i>	
	424	<i>evolutæ cuiusvis gradus</i>	
<i>ad Iuris Romani historiam per-</i>		<i>ipsæ sunt similes, investiga-</i>	
<i>tinentia.</i>	562 sqq.	<i>tio.</i>	64 seq.
<i>Iurisprudentiæ apud Venetos</i>		<i>de Lithotomia novæ observa-</i>	
<i>historia.</i>	210 sqq.	<i>tiones.</i>	466 sqq.
<i>Ius Civile a Gregorio Maian-</i>		<i>eius suscipien-</i>	
<i>sto passim illustratum & ex-</i>		<i>de variâ ratione.</i>	468 seq.
<i>plicatum.</i>	218 sqq.		

Lit.

INDEX

Litterarum & chartarum, quas Diplomatica habet, varia genera. 679 lqq.	gorum Parisiensium conten- tionibus. 603 lqq.
Logicæ summa capita. 549 lqq.	Meermannii (Ger.) in colligen- dis Iuris Civilis & Cano- nici interpretationibus dili- gentia ac dexteritas. 49 lqq. 337 lqq.
Luciani locus explicatus. 108	Melancholiz rationes expli- cata. 193 lqq.
Lucis perpetuæ novum pbano- menon. 82 lqq. 139 lqq.	Melchisedek cur ἀπάτωρ καὶ ἀμνηστὸς dictus? 448 a.
Ludi: jeu de rencontre: pro habilitas computata. 179	de Melitenisium rebus quadam. 520
Ludovici Germanici diploma- ta illustrata. 25 seq.	Mercurii vivi natura atque effectus. 696 lqq.
strenua administratio iurium circa sacra. 26	Merianus notatus. 180
Ludovici Junioris diplomata declarata. 30 seq.	de Metaphysica recentiorum, iudicium. 554
Lutherus, num Concordiæ die obierit? 42	Meteorologicæ observationes. 509 seq.
M.	Minerarum discrimen & ordo. 2
de Macedone, qui nomen SCTo dedit. 447 a. 448 a.	de Misnia urbe quadam. 308
Maclaurinus (Colinus) plagii accusatus. 141	Misnensium Episcoporum se- ries restituta & enarrata. 309 seq.
de Magis ad Iesum recens na- tum venientibus. 505	Monadologia a physica seiun- genda. 352
de Mania & rabie canina, 197 lqq.	Monothelismi historia. 318 lqq.
Marchionum Austriae dignitas & historia. 437 lqq.	de Montium usu. 614 lqq.
Martyrum Christianorum cru- ciatus sigillatim enarrati. 191	de Monumentis antiquis obser- vationes. 6. 8.
de Medicorum resurrectione negata. 502	de Moralitate externa & in- terna. 419. 420
& Chirurgi-	Morbus quid? eius diversæ ori- gines, causa, signa. 471 lqq. de

RERUM NOTABILIORUM.

<i>de Morborum causis iucundis.</i>	<i>sequioris atatis, observa-</i>
89 sqq.	<i>tionis.</i> 23. 24
Motus progressivus corporum	<i>veterum</i>
<i>aque innatantium.</i> 591 seq.	<i>eiusque studio.</i> 241. 242
<i>de Multa pecoris, quedam</i> 565	<i>de Numariz rei scriptoribus.</i>
seq.	248. 249
Mundi pulchritudo ex rotunda	<i>In Numis delineandis quid</i>
<i>eius figura demonstrata a</i>	<i>cavendum?</i> 245
<i>Stoicis.</i> 227	<i>Numifinata rariora.</i> 246. 516
Munditie affectata incommoda. 91	sqq.
Mundities intempestiva, causa	<i>de Nuptiis nonnulla.</i> 448 a.
<i>morborum.</i> 91	O.
Muri vox in castris quid significet? 235	O beliscus <i>Campi Martii</i>
Mutæ (aut Musivi) operis,	<i>descriptus.</i> 456 sqq.
<i>floribus picti, fragmentum</i>	O beliscorum <i>usus.</i> 462. 463
24	<i>de Ontologia iudicium elegans.</i>
Musicæ res vetustissima illustrata. 46	554 seq.
	O ratorum <i>veterum Græcorum</i>
	<i>vitas persequendi institutum.</i> 353 sqq.
	<i>de Oriuna observationes ex numis.</i> 516 sqq.
	O scillationum <i>compositarum</i>
N	<i>ratio.</i> 177
N avalis <i>scientiæ theoria plenior.</i> 584 sqq.	O stracologiz <i>scriptores diiudicati.</i> 183
<i>ad Navigationem introductio</i>	
<i>laudata.</i> 465 sqq.	P
Nautili species. 185	P aciaudi <i>notatus.</i> 477
Nephritidis descriptio, indicia,	P aludamentum <i>num toge in-</i>
<i>sanatio.</i> 135 sqq.	<i>ductum.</i> 248
Nilus unde nomen duxerit?	P aralysis <i>descripta.</i> 158 sqq.
250	P araphrenitidis <i>explicatio.</i> 120
Nomen Nisroch illustratum.	sqq.
252. 253.	P arapoplexia <i>quid?</i> 155
In Noachi historiam observationes. 377 sqq.	P athologiz <i>summa capita.</i>
de Numaria re Romanorum,	470 sqq.
	Pauli
	Aaa aa

I N D E X

Pauli (Sebast.) vita. 521 sqq.	Pleuritidis origo, indicia, forma, species, remedia. 113 sqq.
de S. Pauli itinere Hierosolymitano. 448 h. seq.	de Plinianis epistolis quedam. 306. 307
de Paulinæ ad Timoth. Epist. I. tempore & loco scriptiois. 450	Plinii locus restitutus. 460 570 sq.
In Paulinæ ad Romanos Epist. Cap. I. & II. observationes. 450 451	In Plutarcho tentata emendatio reiecta. 227 seq.
Epheſor epist. note. 534 seq.	Pnevmonanthe, novum plantæ genus. 178
de Pedantisimo quedam. 371 372. 552.	Poeleos Ebræorum sacræ natura & genera. 644 sqq.
Personarum origo. 11	Poeta epicus an lyricus præstantior? 302
Petrificata quadruplici modo oriuntur. 4	Poli (Reginaldi) epistole a Quirino edita. 278 sqq.
Peutingeriae tabule ætas. 292 seq.	res, præsertim Anglicas, spectantia. 279 sqq. 285 seq.
historia. 289. 297 sqq.	argumenta pacem suadentia ad Carolum V. 288
nova editio descripta. 290 seq.	de Polonia litterata nostri temporis liber. 328 sqq.
Philosophiæ moralis historia cum dogmatibus Rom. Cathol. religionis, collatio. 616 sqq.	Poloni oratores & Poetæ recentiores enarrati. ibid. sqq.
de Physica Mosaica. 351	Polonicæ historiæ particula, auctore Rudawskyo, edenda. 572 seq.
Physicorum inventorum, recentioribus tributorum, apud Plutarchum vestigia. 231 seq.	Polygynia num iuri naturæ adversetur? 426.
Pictura linearis quam præstet? 242	Polyphemus, duobus oculis, altero clauso, altero aperto. 98
In Pindari primum Pythium observationes. 302	de Prætorum Romanorum editis quedam. 569 sqq.
de Plethone seu Gemisto nonnulla. 102	Problema, Geometris, ut solvatur, propositum. 40
	de

RERUM NOTABILIORUM.

de Prophetica poesi Ebraeorum.	647 lqq.	Ritteri (I. D.) in Heineccii Hi-	storiani Iur. Rom. & Germ.	merita.	562 seq.
Protestantium religio orna-		Romani Gracos in artibus non	equarunt, & cur?		13
menta eloquentiae omnino	370	Romanorum origo Graeca.			151
admittit.		pecunia incredibi-			
Prussici militis descriptio poe-	661 lqq.	lit vis.			243
tica.		Rudawskii (Laur. Io.) particu-			
Puerperii 365 liberorum inge-	515	la Historia Polonica edenda.			572 seq.
niosa explicatio.		de A. Rudigero iudicium.			550
Q		S			
Quadrupedia novo ordine		Sacerdotes כהנים unde			
in classes tributa, & illu-	34 lqq.	dicti?			258
strata.		Salium divisio & natura.			402
Quintiliani locus emendatus.	59				lqq.
Card. Quirini in Reg. Poli epi-	278 lqq.	Sallustius num historici perfecti			
stolas merita.		laude dignus?			706
sententia		Sanguis Christi num putredini			
de Protestantium doctoribus	278. 279	obnoxius?			346 seq.
expensa.		de Sanguine humano experi-			
qua		menta nova.			176
Luthero & Protestantibus		Sanguinis fluxus apud gravi-			
opponit, remouentur.	280 lqq.	das unde proveniat? &c.			275 seq.
R		Sapphonis ode passim emenda-			
Rab hab num Aegyptum	254 seq.	ta.			60. lqq.
notet?		Sarpis (Pauli) vitam quis scri-			
Rassiae Imperatorum numi duo	707 lqq.	pscriit?			216
illustrati.		historia Concilio-			
Ratio hominum quando sile-	560 seq.	rum omnium, adhuc inedita.			217
debet?		de Scheyb (Fr. Christoph.) in			
de Rhinocerotibus bicornibus	36	novam Tabule Peutingeria-			
de Rhinocorurensi rivo & of-	256. 257	nae editionem merita.			289 lqq.
pido.					
de Eman. Soarez a Ribeira, iu-	550				
dicium.					

INDEX

Schoepflinus (Io. Dan.) laudatus. 544 seq.	1 Sam. XXI, 12 - 16.	41
Scholia in Auctore veteri non unum habent auctorem. 106	XXVII, 8.	251
	2 Sam. VI, 5.	46
	20.	379.
	VIII, 3.	259
rago sunt ex male sepius confusi & ineptis constant. ibid.	2 Reg. II, 23. 24.	719
	III, 16 - 20.	258
quomodo	XIX, 37.	252
cum fructu tractanda. 106	XXIII, 5.	258
sqq.	1 Chron. XIII, 5.	252
Scorbuti rationes explicantur. 202 sqq.	Iob. VI, 15 - 20.	646
	XL, 17.	46
Scripturae S. loca explicata & illustrata.	Psal. XXII, 1.	46
Gen. III, 15 sqq. 559 seq.	30.	258
IX, 20 - 27. 377 sqq.	XXXIII, 3.	650
XXV, 18. 251	LVI, 1.	46
XLIII, 34. 379	LXVIII, 30.	646
XLIX, 9. 45	LXIX tot.	710
Exod. I, 11. 259	LXXII, 10.	505
XV, 22. 251 seq.	LXXXIV, 7.	258
XXXVII, 16. 259	LXXXVII, 4.	254
Levit. XVIII, 8. 9. 379	LXXXIX, 11.	ibid.
Num. IV, 7. 259	CXVI.	41
XXI, 14. 15. 648	Prov. XXVIII, 25.	258
XXIII, 8. 252	XXX, 1.	649
XXXI, 23. 299	Cant. II, 13.	259
XXXIV, 5. 257	Iesai. IX, 2.	42
Deut. XXXII, 8. 15. 257	XI, 1.	506
XXXIII, 5. 6. ibid.	2.	259
Ios. XIII, 3. 252	XIX, 19. 20.	253
XIX, 26. ibid.	21.	254
Iudic. XIV, 5. 259	23.	254
Ruth. III, 7. 379	XXIII, 3.	252
1 Sam. XV, 7. 25	XXVI, 14.	502
17. 252	XXVII, 12.	256
22. 651	XXXIII, 28.	650
	XXX, 6. 7.	254

Iesai

RERUM NOTABILIORUM.

<i>Iesaiæ</i> XXXVII, 33.	252	<i>Luc.</i> II, 29.	505
XXXVIII, 13.	45	VII, 49.	518
XLII, 3.	250	XIII, 4. 5.	251
XLIV, 2.	257	XVI, 19 <i>sqq.</i>	560
XLIX, 6.	42	22.	505
17.	651	<i>Io.</i> I, 9. 13.	395
LI, 9.	254	II, 4.	396
LVIII, 11.	398	III, 2.	ibid.
LXII, 5.	650	3.	251
LXIII, 1. 3.	646	4.	396
<i>Ierem.</i> II, 18.	252	5.	251
XLIV, 1.	259	26.	396
<i>Ezech.</i> XVI.	381. 382	IV, 35. 43. 44.	397
XIX, 3.	259	V, 1 <i>sqq.</i>	ibid.
XXIX, 14.	ibid.	35.	41
XXXIV, 26.	258	VII, 27. 38.	398
<i>Dan.</i> III, 5. 7.	46	37. 38.	300
VIII, 9.	259	VIII, 12.	41
XI, 16. 41.	ibid.	28.	399
<i>Hof.</i> X, 5.	258	56.	711
<i>Ioel</i> III, 1.	398	IX, 7. 10.	399
<i>Habac.</i> I, 4.	250	X, 11 <i>sqq.</i>	ibid.
<i>Zeph.</i> I, 4.	258	XI, 33.	ibid.
<i>Zachar.</i> IX, 12.	ibid.	XIV, 18. 28.	ibid.
<i>Malach.</i> III, 10.	ibid.	XIX, 3.	251. 395
IV, 2.	ibid.	13.	251
<i>Matth.</i> XII, 20.	250	35.	394
XIX, 28.	255	XX. ult.	ibid.
XXIV, 29.	256	<i>Act.</i> I, 2.	652
30.	255	4.	653
XXV, 31.	ibid.	7.	255
XXVII, 52.	579	13. 25.	653
<i>Marc.</i> XI 13.	250	II, 1 <i>sqq.</i>	654
XIII, 25.	256	9.	655
<i>Luc.</i> II, 1. <i>seq.</i>	292	16. <i>sqq.</i>	398
15.	578	42.	655
	Aaa aa 3		<i>Act.</i>

INDEX

<i>Aët.</i> III, 13. 58.	655	<i>Thessal.</i> I, 5.	539
IV, 24.	656	<i>1 Timoth.</i> I, 3.	450 seq.
V, 2.	438	III, 16.	533
12, 31.	658	<i>2 Timoth.</i> IV, 12, 13, 20.	450
VI, 1.	540	<i>Tit.</i> II, 4.	539
9.	656	III, 4.	251
VII, 9.	657	<i>Iob.</i> IV, 14.	398
38.	255	V, 7.	536
VIII, 1 <i>sqq.</i>	657	<i>Ebr.</i> I, 11.	539
IX, 5, 15.	ibid.	VII, 3.	398
XI, 24.	ibid.	XI, 26, 35.	255
XIII, 48.	54	XII, 27.	256
XV, 24, 25.	440	<i>Iude</i> v 9.	561
XX, 28.	533	<i>Apocal.</i> I, 9.	255
XX, 17.	450	III, 21.	ibid.
XXVIII, 7.	520	<i>Senatusconsulta Romana, libera republica usitata, num ad immutandum aut augendum ius decemvirale pertinuerim?</i>	447 a
<i>Rom.</i> I, 1-7, 5, 14, 17.	450, 451	<i>Senkenbergius laudatus.</i>	480
II, 7, 13.	451	<i>Serpentium in classes distributio.</i>	184
15.	423	<i>de Servitutibus praediorum rusticorum.</i>	447 b.
V, 14.	537	<i>Sesaltridis etas.</i>	457
16.	423	<i>Sicilia num semper fuerit insula?</i>	99
IX, 5.	537 <i>sqq.</i>	quales primum incolae habuerit?	ibid. seq.
22, 23.	540	<i>de Siciliae rebus sub Romanis, varia.</i>	429 <i>sqq.</i>
XI, 10.	711	<i>In Simonidae fragmentum animadversioes.</i>	62, 63
XV, 22.	533	<i>Nomen Saxis illustratum.</i>	250
XVI, 24.	ibid.	<i>Soporolorum affectuum ordinatio.</i>	155
<i>1 Corinth.</i> X, 9.	533 <i>seq.</i>		
<i>2 Corinth.</i> I, 5.	255		
<i>Galat.</i> II, 1, 2.	448		
<i>Ephes.</i> I, 1.	533		
V, 4.	45		
<i>Philipp.</i> II, 15.	42		
30.	535 <i>seq.</i>		
III, 10.	255		
<i>Coloss.</i> I, 24.	ibid.		
IV, 16.	534		

RERUM NOTABILIORUM.

<i>de Sphæra liber laudatus.</i>	465	<i>N. Testamenti interpretandi</i>	
<i>de Sponsalibus observationes.</i>		<i>regula paradoxa.</i>	542 seq.
	447 a. 448 a.	<i>de Thebarum situ.</i>	712 l. q.
<i>de Statnis, signis, & tabulis anti-</i>		<i>Theologi Juris Romani fu-</i>	
<i>tiqvis observationes.</i>	12	<i>diost.</i>	445
<i>de Sulphure Spagyricorum.</i>	405	<i>ad Theologiam & Philoso-</i>	
<i>van Swie'en (Ger. L. B.) lau-</i>		<i>phiam apparatus.</i>	555 lqq.
<i>datus.</i>	112 lqq.	<i>Theophili, aliorumque Icto-</i>	
	<i>Eius in</i>	<i>rum, atas desinita.</i>	51 seq.
<i>H. Boerhaave Aphorismos</i>		<i>Therapix summa capita.</i>	593
<i>Commentaria. ibid.</i>	145 lqq.	<i>Maria Theresia, Rom. Imper.</i>	
	193 lqq.	<i>carmine laudata.</i>	660
<i>In Swiftium animadverso.</i>	374	<i>Tralles (Balth. Ludov.) nota-</i>	
		<i>tus.</i>	349
T	T.	<i>Trevirensis Historia compen-</i>	
<i>Tabaci sternutatorii abusus,</i>		<i>difacta.</i>	490 lqq.
<i>causa morborum.</i>	90	<i>Episcopatus fundati</i>	
<i>Tabularum Astronomicarum,</i>		<i>era, diocesis, alia.</i>	491
<i>per loca planetarum geocen-</i>			lqq.
<i>trica, emendatio.</i>	67 lqq.	<i>de Tubis capillaribus prisma-</i>	
<i>Taciti codices omnes, quos ha-</i>		<i>ticis.</i>	79
<i>bemus, ex uno exemplari flu-</i>		<i>Typhocus, diversis montibus</i>	
<i>xerunt.</i>	261	<i>subiectus.</i>	302
<i>Editionum historia &</i>		<i>Typographix & Typographo-</i>	
<i> censura.</i>	262 lqq.	<i>rum in M. Britannia histo-</i>	
<i>Loca nonnulla illustrata</i>		<i>ria.</i>	523 lqq.
<i>& emendata.</i>	267 lqq.	V	
<i>Tertulliani locus emendatus.</i>	48	<i>de V</i>	
<i>Comitis Tessin, in cogendo ve-</i>		<i>biorum antiquorum re-</i>	
<i>rum naturalium thesauro</i>		<i>ligione.</i>	620 lqq.
<i>industria.</i>	1	<i>Venenum quid? quotuplex?</i>	
<i>In N. Testamenti Græci Codd.</i>		<i>quodnam celerrime agat?</i>	
<i>nonnullos MSSos, crisis</i>	530		272 seq.
	lqq.	<i>de Veneta eruditione liber lau-</i>	
<i>Eius nota</i>		<i>datus.</i>	209 lqq.
<i>editio.</i>	529 lqq.	<i>Venetarum legum historia.</i>	210 lqq.
		<i>Vene-</i>	

INDEX RERUM NOTABILIORUM.

Venetæ Icti celebriores, 212	geliorum de novo edita, 577
199.	Uhlæ patria, nomen, lingua
Chroniconum	583 seq.
scriptores & historiarum, 214	Ulpiani locus ab emendatione
historia scripto-	defensus, 339
res, 215	Voltarii Alzira versibus Polo-
de Venis & tendinibus obser-	nis exprimenda, 333
vationes variores, 80	Voluseni (Flor.) vita & scripta,
de Ventriculi inflammatione,	714
25 199.	Vossius (Isaacus) notatus, 60
Verneii (Alyf. Ant.) institutio-	de Ulucapione nonnulla, 340
nes philosophicæ commendatæ,	341
549	de Usufructu, municipibus re-
candor & in-	licto, questio agitata, 55. 56
dicandi dexteritas, 553	proprietati con-
Vespertilio minus recte inter	iuncto, & ab ea separato, 219
aves refertur, 31	W.
Vexillarii apud Romanos qui-	Wetstenius notatus & con-
nam fuerint? 271	futatus, 532 199. 542
de Virium, corpora, aque infi-	laudatus 540 19.
dientia, sollicitantium, effe-	de eius commen-
ctu, 588 199.	tario in N. Testamentum,
Vitri formatio & usus, vetus	iudicium, 540. 542
& recentior, 21. 22	de Wolfii (Christ.) Logica iu-
Uhlæ verso Gothica SS. Evan-	dicium, 550

Errores operarum hi sunt emendandi:

Pag. 78. lin. 27. pro *Bernoullii* lege *Bernoullii*; pag. 87. lin. 24. pro *Encyclopedia* leg. *Encyclopadia*; pag. 196. lin. 22. pro *turgescentem* leg. *turgescentem*; pag. 248. lin. 28. & 29. pro *adbibita*, leg. *adbibita*; lin. 32. pro *Ἀρχιτεκτον* leg. *Ἀρχιτεκτον*; pag. 255. lin. 8. pro *חבלי משיה* leg. *חבלי משיה*; pag. 258. lin. 2. pro *Seph* leg. *Zeph*; pag. 284. lin. 10. dele *semper*.

